

V
B J
C

1/50

№ 60

1892. I. 3.

NAUKA
Dla Nowych
SPOWIEDNIKOW
wſzyſtkim w powſzechności Stanom
SŁUŻĄCA
Naprzod z Włoſkiego Języka ná Polſki
Przez
X. PAWŁA, XAWEREGO BRZOSTOWSKIEGO,
Piſarza W. X. Litew. Kanonika Katedralnego Wileńſkiego.
WYTŁUMACZONA,
á teraz w tymże Języku, z rozkazu Jaśnie Wiemożnego
JMCI XIĘDZA LEONA
SZEPTYCKIEGO
Biſkupa Lwowſkiego Halickiego Kamienieckiego Arcybiſkupſtwa Metropolitanſkiego Kijowſkiego y Całey Ruſi z Opactwem Kijovopieczarſkim Koadjutora y Adminiſtratora Opata Kommendariuſza Mieleckiego, Orderu S. Staniſława Kawalera &c. &c. &c.
z pod Praſſy Drukarſkiey ná publiczny widok
POWTORE
WYCHODZĄCA.

w BERDYCZOWIE
w Drukarni Fortecy N. P. M. WW. OO. Kar. Boſych. zá Przywilejem J. K. M.
Roku Pańſkiego 1774.

Doctrinîs variîs & peregrinis nolite abduci - - - quæ non profuerunt manentibus in eis. *Hebr. ult. v. 9.*

Za naukami rozmaitemi y obcemi nieunoście się - - - - - - - ktore niepomogły tym co się niemi bawili.

PIERWSZEY CZĘSCI
REGESTR ROZDZIAŁÓW.

DRUGIEY CZĘSCI
REGSTR ROZDZIAŁOW.

RO-

CEN-

CENSURA

Summa cum animi mei voluptate legi Librum, titulo *Nauka dla nowych Spowiednikow.* insignitum, Italico idiomate primum editum, nunc autem in Polonicum idioma translatum, ab Jllustrissimo ac Reverendissimo Comite PAULO XAVERIO BRZOSTOWSKI, M. D. L. Notario, Canonico Cathedrali Vilnensi, testorque me nihil in eo orthodoxæ fidei dissonum reperisse, morum autem integerrimam Romanæ Ecclesiæ doctrinam, & totam quidem, tanta breviate, claritate, sinceritate, ac æconomia comprehensam animadverti, ut novellos Confessores, quorum gratia scriptus est, emeritosque, qui morales Theologos aut sermonis, aut prolixitatis ratione fastidiunt, ad legendam alliciat, alliciendo delectet, delectando instruat, instructos, idoneos Sacramenti Pænitentiæ salutaresque reddat Ministros. Quapropter tum ob rerum utilitatem, tum ob elegantiam & perspicuitatem patrii sermonis, in quo laus Interpretis non postrema est, utilem dignumque censeo prelo donari, si ita Jllustrissimo, Excellentissimo ac Reverendissimo Domino Loci Ordinario, placuerit. Dabam Vilnæ in Ædibus nostris Sanctæ Mariæ in Arenis, Nonis Januarii 1766. Anno.

Fr. FELIX TOWIANSKI Exprov. Litvan. Minor. Conven. Jllmi Excell. ac Reverendiss. D. Loci Ordinarii Theologus.

APPROBATIO.

Jllustrissimi, Excellentissimi ac Reverendissimi Domini D. JGNATII JACOBI e Supremis Ducibus Roxolanis MASSALSKI *Episcopi Vilnensis.*

IMPRIMATUR

Actum Vilnæ Octava Die Januarii 1766. IGNATIUS *Eppus.*

REIMPRIMATUR

Jn quorum fidem &c. Datt. Berdyczoviæ Die 18. *Januarii Anno Domini* 1774.

Fr. Josephus à B. V. M de Monte Carmelo Prothonotarius Apostolicus, Examinator Synodalis, Censor Librorum Diæcesis Kijoviensis, Carmelitarum Discalceatorum Ex Provincialis, Berdiczoviensis Prior.

mppr.

ROZDZIAŁ I.

O Przypadkach między Małżeństwem.

W Zadney inszey obyczaiow materyi błąd Spowiedniczy nie iest tak szkodliwy, jak w przypadkach Małżeńskich, ktore są bardzo częste y zawiłe. Z tych opiszę tu niektore zwyczaynieysze. I. Jesli kto ma pewną wiadomość, iż iego Szlub jest nieważny, dla jakichkolwiek przeszkod, czy to pryrodzonych, czyli też, Kościelnych. II. Jesli kto powątpiwa o takiey nieważności. III. Jesli bardziey sądzi bydź nieważnym, niżli ważnym. IV. Jesli przeciwnie bardziey sądzi ważnym niż nieważnym, lecż w obudwoch tych przypadkach niema pewności. V. W przypadku pewney nieważności, ta może bydź wiedziana od oboyga Małżonkow, albo też tylko od jednego; także może bydź publiczna wszystkim, albo też potaiemna. Na resztę, mogą bydź rożne wątpliwości względem przeszkod, ktore nie psuią istoty y ważnosci Małżeństwa, lecż tylko do używania jego przeszkadzaią, *quo ad debitum Matrimoniale*, także co do posagu y rozwodu. Także, iakim sposobem stwierdzić nieważne Małżeństwo; y czy we wszystkich przypadkach iednostaynym po-

ſtępować ſpoſobem, y co czynić ma Spowiednik, kiedy rzecz idzie *de impotentia*, o czym wſzyſtkim krotko ſię tu a wyraznie mowić będzie, używaiąc, przez wzgląd na materyą, ięzyka Łacinſkiego, żeby czaſem niedoſkonałemu Czytelnikowi nieſprawić zgorſzenia.

2. „ Et primum, ſi nullitas Matrimonii comperta ſit, utque de ea publice conſtet; Confeſſarius rem totam ableget ad Judicem Eccleſiaſticum, ad quem pertinet; nec ſe immiſceat, niſi in Pœnitente monendo, ut per thori ſeparationem ſecedat a Conjuge, ad evitandum periculum peccati & ſcandalum, donec judicium de nullitate abſolutum fuerit, ipſumque Matrimonium publica auctoritate pronuntietur nullum, & diſſolvatur, vel iterum legitimè celebretur, idque diligenter caveat Confeſſarius, ne ſe ingerat in his, vel ſimilibus caſibus, in quibus Curia manum appoſuit, vel brevi fortaſſe apponet, veluti ſi res ad aures Judicis devenit, & inquiſito inſtat, vel cœpta eſt; ſed cæteris dimiſſis, incumbat unice dirigendo Pænitenti circa ejus conſcientiam & forum animæ tantum: quod ſi nullitas Matrimonii oculta ſit, alter ſe geret, ut infra notabitur, agendo de caſibus Sacræ Pænitentiariæ.

3. „ II. Si dubium ſit de nullitate, idque ſupervenerit poſt Matrimonium bona fide celebratum; v. g. ſi dubitetur, an conſenſus legitime præſtitus ſit, vel an aliquod impedimentum dirimens ſubſit, ut cum alter Conjugatorum ante Matrimonium copulam habuit ex qua naſci potuerit impedimentum affinitatis; ſed dubitatur, an copula talis fuerit, ut revera impedimentum produxerit juxta doctrinam, quam tradunt ſcribentes de hac materia: vel dubium eſt, an inter Conjuges intercedat conſanguinitas al qua in gradu prohibito: his in caſibus Confeſſarius Pænitenti injungat, ut diligentiam adhibeat negotio proportionatam, ad veritatem inveniendam, qua comperta judicetur pro Matrimonii valore, vel nullitate: interim vero abſtineat a petento debito, quamvis illud reddere poſſit, & dabeat Conjugi exiſtenti in bona fide; quod ſi poſt adhibitam ſufficientem diligentiam, res adhuc dubia ſit, ipſum eximat ab omni ſcrupulo, conſulat dubium practice deponere, eique permittat plenum uſum Matrimonii, petendo, & reddendo: *Sanch. lib. 2. de Matrim. diſp.* 41. *num.* 4.

4. „ Si vero dubium antecesserit Matrimonium, atque illud celebratũ fuit cum tali dubio, non ex parte utriusque Conjugis, sed alterius tantum, quod quidem dubium vinci non potuit per diligentiam adhibitam, ut supponitur; si impedimentum sit tale, in quo S. Pœnitentiaria, juxta suum stylum dispensare soleat, vel Dataria, moneatur Pœnitens, ut petat dispensationem. Si autem dubitetur de legitimitate consensus, is debite renovetur a Conjugibus. in aliis vero casibus, quibus per hominis providentiam succurri non potest, ut si dubium sit, an primus Conjux defunctus fuerit, durante dubio, Pœnitens debitum reddat Consorti, qui est in bona fide, non tamen ipse petat; quamvis si impedimentum sit facti, ut v. g. si dubitetur de consanguitate, vel affinitate in prohibito, de quo certitudo haberi non potest, post debitam rei discussionem, Auctores non pauci *rel. a Dian. Coord. tom 2. tract. 6. reso.* 132. quos ipse sequitur, tenent non obstante tali dubio Matrimonium celebrari licite posse, & Conjuges eo plene uti, quia factum in dubio non præsumitur, sed est probandũ, excepto casu, in quo dubitet de morte prioris Conjugis, in quo propter eandem rationem præsumptio est in favorem primi Matrimonii contra secundum, *arg. cap. Dominus de sec. nupt.* ubi decernitur in hoc themate, reddendum quidem esse debitum postulanti, sed nullatenus exigendum. „

5. „ Verum si non Pænitens dubitet, sed alter Coniux, cujus dubitatio Confessario manifestetur a Pœnitente consilii causâ, Confessarius indulgeat ipsi, ut propter ejus bonam fidem, quæ supponitur, libere petat, & reddat si velit, quamvis non teneatur, Conjugi dubitanti. *Boss. in Moral. part.* 2. *num.* 1978. Nec objicias, reddentem in hoc casu cooperari peccato alterius Conjugis nullum jus habentis ad petendum, durante tali dubio, respondetur enim, id imputandum non esse crimini in reddente, qui est in plena possessione sui Matrimonii, & potest eo uti, petendo, & reddendo, cum uterque actus sit vere Matrimonialis. *Sanch. l. c. disput.* 42. *num.* 1. præsertim si semper petere grave esset, & ideo Matrimonium fieret onerosum, propter quam causam, in facto compertam, concedunt non parvi nominis Theologi, Con-

jugi habenti manifeſtum impedimentum (impediens ſcilicet) ut poſſit aliquando expreſſe petere *Averſa de Matrim. qu.* 21. *ſect.* 7. Verumtamen ſi indicia nullitatis Matrimonii talia ſint, e. g. eſſent circumſtantiæ incidentis dubii, ut Conjux, qui eſt in bona fide, prudenter dubitare deberet de valore, tunc & ipſe abſtinere tenebitur a petendo, donec diligentiam adhibuerit ad vincendum dubium, *Averſa quæſt.* 21. *ſect.* 2. Sed ſi uterque Conjux dubitet, & Matrimonium fuit initum cum tali dubio, non eis permitti poteſt quilibet uſus Matrimonii, ſive petendo, ſive reddendo, ſed ſeparandi ſunt quo ad thorum, donec dubium excuſſerint, vel remedium adhibuerint. At e converſo ſi dubium ſupervenerit Conjugio celebrato, utrinque cum bona fide, quod vinci non potuit per diligentiam, ipſis licitus eſt plenus uſus ejuſdem, ac ſi nunquam dubitaverint. *Sanch. lib.* 2. *diſp.* 41. *num.* 47.

6. „ Tertius caſus eſt, cum de nullitate Matrimonii ſubeſt opinio vere probabilis, vel e contra de ejus valore non habetur abſoluta certitudo, ſed tantum prudens quædam probabilitas, & diſcreta credulitas, qua in re notandum eſt, cenſuram propoſitionis damnatæ ab Innocentio Papa XI. *Non eſt licitum in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore &c.* non afficere hunc caſum, *Cardenas diſſert.* 2. *cap.* 8. *n.* 517. ut conſideranti patebit.

7. „ Igitur dicendum primo, ſi Matrmonium ab initio initum fuerit bona fide, & opinio nullitatis ſuperveniat in altero Conjugum, illum poſſe, immo teneri debitum reddere petenti, qui exiſtimat Matrimonium eſſe validum, quæ eſt deciſio *Caſſ. Inquiſitioni. de ſent. exc.* qui quidem textus, etſi dicat tantum poſſe reddere, DD. tamen ampliant, ut teneatur. *Sanch. lib.* 2. *diſp.* 44. *num.* 3. etſi reddens exiſtimet probabilius Matrimonium eſſe nullum, ſi nullitas certa non ſit. *Laym. lib.* 1. *tract.* 1. *c.* 5. *num.* 21. *Bonac. de Matrim. q.* 4. *par.* 5. *num.* 14.

8. II. „ Quamvis ad ſenſum Textus allegati, & juxta opinionem plurimorum Theologorum, qui habet opinionem de nullitate Matrimonii, non poſſit petere debitum, idque videatur deciſum in Textu allato, tamen non eſt omnino improbanda contraria

ria doctrina, quam tradit laudatus. *Layman. l. c. n.* 24. qui Textum explicat de eo, qui ab initio contraxerat mala fide, nulla ſubinde adhibita diligentia ad eam purgandam, vel etiam ea præſtita, non potuit dubium vincere, in quo caſu deeſt titulus, & poſſeſſio legitima Matrimonii,

9. III. „ Aſſerimus, quod ſi in uno Conjugum ſit opinio probabilis in utramq; partem, valoris ſcilicet, & nullitatis Matrimonii inter has pugnantes ſententias, ſi ipſe ab initio habuit bonam fidem, non poteſt privari jure certo poſſeſſionis ſui Matrimonii propter rationes incertas, ſicque poteſt petere. *Bonac. l. c. n.* 13. *& Boſſ. in moral. part.* 2. *n.* 1993.

10. IV. „ Si uterque Conjux ab initio fuit in bona fide, etſi ſuperveniant rationes probabiles hinc inde, pro valore & nullitate, non tamen certæ: exiſtimamus poſſe utrumque licite petere & reddere; *Bonac. l. c. Boſſ. l. c. n.* 1990. Et caſus eſſe poteſt, cum prior Conjux putaretur probabiliter mortuus, & æque probabiliter, immo & probabilius putaretur ſuperſtes, nulla de alterutro ſtatu habita certitudine, ubi notandum eſt, id procedere præciſe in terminis poſitis, non autem pro caſu, in quo ageretur de Matrimonio contrahendo cum ſola probabilitate mortis, pro quo exigitur certitudo, nec inſpectio hæc ſpectat ad Confeſſarium, cum res tota in facti contingentia deferri debeat ad Ordinarium, cujus eſt cognoſcere per legitimas probationes de ſtatu libero volentium nubere, ſi de eo dubitari contingat.

11. „ Ampliant aliqui doctrinam hanc etiam ad caſum, quo ambo Conjuges Matrimonium contraxerunt dubia fide, & deinde non ſine gravi ratione, adhuc tamen non omnino certa, putarent priorem Conjugem eſſe mortuum; ajunt enim in hoc caſu propter opinionem vere probabilem ſupervenientem, Matrimonii poſſeſſionem, ab initio illegitimam, fieri legalem, ac ſi ab initio fuiſſet talis, *Boſſ. l. c. n.* 1996. quod quidem primo aſpectu durum eſt, quia ſi talis celebratio Matrimonii cum ſola probabilitate mortis primi Conjugis, & a fortiori cum dubio, illicita fuit, conſequens eſt, ut illicitus ſit ejus uſus: verum dici poteſt, longe diverſam eſſe rationem de Matrimonio contrahendo, pro quo

ſacri Canones exigunt in noſtra hypoteſi omnimodam certitudinem de morte prioris Conjugis. *c. In præſentia, de ſponſal. & Mat. c. Dominus de ſec. nupt.* ac de ejus uſu, poſtquam contractum eſt, & quidem dicendum durante dubio, cum quo illud initum fuit, omnem ejus uſum eſſe prohibitum, quia nemini licet operari cum conſcientia practice dubia. Sed poſtquam dubium excuſſum fuerit, & judicium ſuccedit vere probabile, & prudens de valore Matrimonii, nulla videtur obſtare ratio, vel apertus textus, qui ejus uſum prohibeat, ut conſideranti patebit: ſi enim aliquando licet operari ex conſcientia vere probabili, qod nemo negat; is ſané caſus talis eſt, in quo ut ſupponimus nulla ſubeſt contraria opinio probabilior, nec æque probabilis de vita primi Conjugis, ſed merum dubium, quod & vincitur per judicium certo probabile de ejus morte: & aliàs ex oppoſita rigidiori ſententia, miſeri Conſortes quaſi conſtituuntur in ſtatu lacrymabili damnationis, cũ enim ex una parte rebus ſtantibus, Matrimonium ſolvi non poſſit quo ad vinculum ſine certitudine mortis prioris Conjugis, *Boſſ. l. c. n.* 1997. *Laym. de Matr. p.* 3. *c.* 3. *n.* 2., ſi eis interdicatur uſus conjugalis, gravi periculo incontinentiæ exponuntur, ad quod evitandum non eſt præſumendum jus naturale illum interdicere, quando adſunt tales rationes & conjecturæ, ut rationabiliter & prudenter, ac prudentis judicio propter eas reputetur Matrimonium valuiſſe ab initio, ac valere. Addit *Boſſ. l. c.* Eccleſiam in hoc caſu non eſſe prohibituram uſum talis Conjugii, ſi ei conſtaret de probabilitate mortis, & dubietas mortis primi Conjugis non poſſet vinci, nec probari eam vivere, vel vixiſſe, tempore contractus. Inſuper etſi Eccleſia id vetaret, quis non videat majorem certitudinem requiri ex parte Eccleſiæ, & Fori externi ad judiciorum publicam auctoritatem ſervandam, quàm ex parte Conjugis, vel Viri prudentis, quorum judicium privatum eſt, ut bene notant *Sylveſter, Caniſius, & alii relati a Wagnarech cap. in præſentia, de ſponſal. & Matrimon. not.* 6. Quid autem exigatur ad hoc judicium vere probabile formandum, prudentis arbitrio relinquendum eſt, qui omnibus ponderatis conſideret, an vere talis ſit. Vide Canoniſtas *in cap. in præſentia cit.*

12.

12. „ Ad quartum quæsitum responsio patet ex dictis: verum generaliter advertimus, doctrinas allatas non procedere nisi in casibus, in quibus debita diligentia adhibita sit ad veritatem rei comperiendam, cui cedit præsumptio, non obstante bona fide, quæ ab initio habita sit, ut omnes docent, & nisi in casibus, in quibus dubium ob aliquod motivum practice deponatur.

13. „ In quinto casu, si nullitas Matrimonii certa omnino fuerit, sed ipsam prorsus ignorant ambo Conjuges, qui ideo permanent in bona fide legitimi Matrimonii, ut contingere facile potest in impedimentis de jure Ecclesiastico, vide quæ diximus *part.* 1. *c.* 8. At si ignorantia non sit invincibilis, sive nullitas ipsa publica sit, sive occulta, vel ignoretur ab utroque Conjuge, vel ab altero tantum, si ea, ut diximus, certa sit, Conjuges omnino separandi sunt, ubi nullitas publica est, quo ad thorum, atque etiam quo ad habitationem, ita saltem ut amoveatur scaudalum inde secuturum, & periculum proximum peccandi: Si autem sit occulta, saltem quo ad thorum: nec facile admittentum, ut ipsi cohabitent tanquam Frater & Soror, quod non præsum tur in facto bene credere posse, non solùm inter personas vegetioris ætatis, sed nec etiam in provectioribus; quidquid sit de theorica, quam nonnulli Auctores adnotant, & aliàs sollicite studendum est mediis pro Matrimonio validando, de quibus *Filliuc. tr.* 10. *n.* 341. An vero ad evitanda maxima scandala & pericula possit ab eo, qui novit impedimentum, reddi debitum Conjugi petenti, & bona fide existimanti Matrimonium esse validum, a quo tamen semper vetitum est petere, dicendum est non posse, *per Text. apert. in c. Literas, de restit. spoliat. &c. Inquisitioni, de sent. excom.* quamquam aliqui DD. antiqui & Auctores id permittant, *rel. a Diana Coord. tom.* 2. *tr.* 6. *resp.* 176. quos ipse rejicit, & nos pariter reprobamus. *Vid Sanch. de Matr. lib.* 2. *disp.* 39. Verum in hoc gravissimo & rarissimo casu, si impedimentum sit tale, ut in eo Sedes Apostolica dispensare possit, & consueverit, videndus est *Textus in d. c. Literas, de rest, spoliat. &. opinioni.* ex quo fortasse aliquis existimabit, in impedimentis, juris humani id non esse illicitum ex præsumpta dispensatione Ecclesiæ, vel rationabili Epikeja, juxta dicenda infra num. 31.

14. „ At quid agendum, ſi unus Conjugum alteri ſerio manifeſtet ſe non præſtitiſſe conſenſum, quando Matrimonium celebravit, vel cum alio impedimento dirimente contraxiſſe? Dicimus alterum Conjugem non teneri ei credere, niſi talia afferat motiva, quæ veritatem demonſtrent, quæve ideo ipſe debet audire, & expendere, & ſi talia non ſint, ut eis prudenter credendum ſit, poteſt libere uti Matrimoniô, petendo & reddendo, *Boſſ. num.* 2015. quamvis ad reddendum non teneatur, niſi certo conſtet de valore Matrimonii, ſaltem donec Conſors debite non ſe retractet, & primas exceptiones elidat: quod ſi ipſe propter dictum alterius prudenter dubitet, vel dubitare debeat de dicto valore, non licet ei petere, nec reddere ante adhibitam diligentiam, ut ſupra notatum eſt. Si vero tertius quidam atteſtetur impedimentum, nec ipſi credendum erit, ſi unus Teſtis fuerit, quamvis juratus, ſed ſi Perſona ſit fide dignâ, dubitandum erit, & ante petitionem debiti, dubium vincendum, ſi fieri poſſit. *Vid. Engel. in Colleg. Juris lib.* 4 *tit.* 22. qui refert caſum Matrimonialem implicatiſſimum de Muliere, quæ deſponſata fuerat quatuor Viris, ex quibus tres erant ſuperſtites, eumque reſolvit variis doctrinis, ad hanc materiam illuſtrandam accommodatis.

15. „ Nunc aliqua quæſita diſcutienda ſunt: Et primo de uſu conjugali, prout eſt merus uſus facti, id caveat Confeſſarius, ne Conjuges facile damnet peccati mortalis, ſi taliter utantur, ut Proles concipi, & naſci poſſit; ſicuti e converſo mortalis culpa eſt, quotiescunque ex tali uſu Proles nequeat naſci, vel concipi, qua in re abhorret Sacerdotalis animus ad particularia deſcendere, adeoque Confeſſarium monemus, ne interroget ultra, quàm præciſe & præciſiſſime opus eſt ad peccati ſpeciem intelligendam, ut alibi ſæpius dictum eſt; & id quidem modeſtis & honeſtis verbis: nunquam quærat de modo, quo tale vel tale quid actum ſit; nec enim prudenti Sacerdoti deeſſe poteſt alia ratio inquirendi peccati ſpeciem, quin tales pudendos modos exploret; neque eum pigeat in hac interrogandi honeſtate ſcrupuloſum eſſe, vel ut melius dicam, prudentem; ne contaminator potius ſit, quàm Confeſſor, Inquit *Angel. V. interrogat. n.* 1. præſtat enim minus perfecte

fecte intelligere peccatum Pœnitentis, quàm illi vel sibi aliquod scandalum creare. *Coninch. de Sacr. disput. 7. dub. 7. n. 56.* Sed de hac cautela vide quæ dicta sunt *c. 7. n. 1. part. 1.* ac specialius de universa ratione tractandæ hujus materiæ, lege D. Franciscum Salesium *Introduct. par. 3. c. 39.* qui insigni & prope Divina prudentia eam explicat, nec tamen dicit, quod dicere non vult, & minus decet, & totum dicit, quod opus est dictu.

16. „ Verum ad rem hanc uno verbo declarandam, compendii causâ, audi *Cajetanum in Summ. V. usus Matrimonii: Infiniti sunt modi, quos humana delectatio adinvenit, at si salvus sit principalis Matrimonii finis, Prolis scilicet generandæ, reliqua Confessarius prætermittat;* non enim peccant Conjuges inquit *Layman. part. 3. de Matrim. c. 1. n. 1.* mortaliter, si intra vas naturale modo aut situ indebito Conjugii actum exercere aggrediantur, nisi subsit probabile periculum pollutionis. Sed & nos addimus: Quod cum venialia peccata voluntarie committenda non sint, & ea vel maxime, quæ ad mortalia & proxime accedunt & conducunt, ut hic Matrimonii usus Conjugibus honestatem thalami nuptialis commendet, ne quid scilicet imprudenter fiat juxta illud Apostoli: *honorabile Connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Heb. 13.* ipse autem castigato ubique sermone hujus honestatis exemplum laudabile præbeat, ut vere dici possit eloquia ejus, *eloquia casta; argentum igne examinatum, purgatum septuplum: Psalm. 11.*

17. „ Jam nunc dicendum de impedimentis, quatenus usum solum Conjugii tangunt, qua in re certum est, primo, ea quæ sunt dirimentia, tollere omnino jus utendi, vel usum juris, quo irritant Matrimonium, ex quo, quatenus est legitime initum, u, nice insurgit hoc jus. II. Inter impedimenta impedientia tantum aliqua sunt, quæ prohibent merum usum facti, nihil tangendo usum juris, eo ferme modo, quo in certis casibus Lex, reservato jure dominii, & proprietatis Pupillo v. g. vel Minori, ipsis interdicit administrationem bonorum: alia vero & ipsum jus utendi feriunt, quia privant sic impeditos jure petendi debitum. Primi generis sunt: votum simplex castitatis: secundi autem generis sunt incestus in certis gradibus, superveniens Matrimo-

nio, & cognatio ſpiritualis orta inter Conjuges conſtante Matrimonio: Sed nota, prohibitiones iſtas non afficere redditionem ejuſdem debiti, quæ ſemper licita eſt, & in caſu voti ſimplicis caſtitatis, etiam præcepta, non ita in caſibus inceſtus & cognationis Verum pro communiori praxi adverte, inceſtum ſupervenientem Matrimonio non præſtare impedimentum, niſi conſummatus ſit in ſua ſpecie juxta communem doctrinam in hac materia, cujus rei in facti contingentia meminiſſe juvabit, ad tollendos ſcrupulos, & perplexitates, ſicuti neque impedit, ſi contigerit cum Perſona conjuncta Conjugi ultra ſecundum gradum. Votum itidem caſtitatis, ſi non ſit caſtitatis abſolutæ, non ſemper præſtat impedimentum, ut ſi quis voverit alienam non tangere, non ideo prohibetur accedere ad ſuam. De cognatione vero ſpirituali, quæ ſupervenit Matrimonio, præterquam quod raro contingit, ſentiunt aliqui nullum præſtare impedimentum, *Laym. de Matrim. part.* 4. *c.* 8. *n.* 8. & certum eſt non præſtare impedimentum, ſi Conjux Prolem Conjugis ſuæ baptizet, vel tanquam Patrinus ſuſcipiat in Sacramento Baptiſmi, aut Confirmationis propter neceſſitatem. Inſuper ignorantia juris, aut facti, excuſat ab incurſu hujus impedimenti cognationis, *cap. Si Vir. de cognat ſpir.* quod & ſentiunt nonnulli DD. de inceſtu, per *Text. in cap.* 1. *de eo, qui cogn. conſang.* ſed de his redibit ſermo *cap.* 10. *§. de diſpen. Matrim. & cap. ultim.*

18. „ De mutuo debito, quod habent Conjuges, cum multa ſuperius dicta ſint, id reliqvum eſt pro praxi, ut adnotetur, quod ſicuti in aliis quibuscunque juſtitiæ debitis, impotentia phyſica, vel moralis excuſat a ſolutione, aut ſimpliciter, aut ad certum tempus, ita & in debito Matrimoniali: *D. Thomas ſupplem. quæſt.* 64. *per tot.* ponit cauſas hujuſmodi excuſationis, puta ſi Conjux reddere nequeat ſalva incolumitate Perſonæ, vel ſalva honeſtate, vel ex præcedenti voto, in quod uterque conſenſerit cum renunciatione juris petendi. Item *Diana Coord. num.* 2. *tract.* 6. *res.* 179. docet nullum eſſe peccatum negare debitum, ſi nimis crebro, immoderate exigatur, de quo tamen non poteſt ſtatui certa regula propter diverſam conditionem Perſonarum, vel ſi petatur tantum

pre-

precibus & blanditiis, quod intelligendum est cum grano salis propter lubricum carnis, ait *S. Thomas*, ne aliqua detur occasio peccati. *Bonac. quæst.* 4. *punct.* 1. 3. *&* 6. alias addit causas negandi, eo quod petatur ab eo, qui infectus est morbo Gallico, vel cum periculo abortûs; non tamen admitti potest negatio debiti ex eo motivo, ne Proles multiplicetur, licet id concedat *Aversa quæst.* 21. *sect.* 7. *& alii*: sæpissime enim imminet inde periculum incontinentiæ in Conjuge petente, & gravium discordiarum. Verum si ex motivo Prolis non multiplicandæ inciderunt Conjuges in ea crimina, quæ sacra Scriptura damnat in impio Onan filio Judæ. *Gen.* 38. quem Dominus percussit eo, quod rem detestabilem faceret, de his & similibus, si Confessario videbitur opus esse interrogare Pœnitentē propter circumstantas casuum, & Personarum, id meminerit, quod dictum fuit superius, & postquam rogaverit, an aliquid actum sit contra sanctum Matrimonium, vel ab Uxore, an in omnibus obediat Marito, quod & rogandum est vultu composito, & sermone gravi, sistat gradū, nec ulterius progrediatur. *Rectene agatur circa te & Virum tuum*, inquit Eliseus ad Sunamitidem. 4. *Regum* 6. quæ respondit: *Recte*, sicque tota res expedita fuit, cito & bene: de hac materia vide casus singulares apud *Dian. de Matrim.*

19. „ Circa divortium, id est separationem Conjugum quo ad thorum, vel etiam quo ad cohabitationem ad certum tempus, vel incertum quam auctoritate Ecclesiastica posse institui ex multis causis patet ex definitione *sacr. Concil. Trident. sess.* 24. *can.* 8., notandum, quod si divortium publicum sit, quale necesse est esse id, quod tollit cohabitationem, nunquam institui posse sine auctoritatate Judicis Ecclesiastici; ideoque Confessarius abstineat ab hujusmodi causa adulterii notorii, vel saltem certi, & indubitati, licet divortium institui licere propria auctoritate sentiat, *Bonac. de Matr. quæst.* 4. *part.* 5. *n.* 10. cum aliis, quod in praxi non admittimus, si fiat separatio quo ad habitationem, propter scandalum, ut bene *Layman. part.* 3. *cap.* 7. *num.* 9. Si vero divortium occultum sit, & quo ad thorum tantum, & debitum conjugale, potest Confessarius ex legitima causa, puta adulterii, vel alia á jure approbata illud consulere. In causa autem Matrimonii dubii debet illud impera-

re, donec dubium purgatum fuerit, & eo magis si Matrimonium sit nullum, donec revalidetur. De divortio voluntario, quod sit ex mutuo consensu Conjugum, si id sit sine obligatione voti, & quo ad thorum tantum, nihil ad Confessarium, cum res sit voluntatis, & possit institui & destitui pro libito: quod si votum edatur continentiæ reciprocum, cautus sit Confessarius in eo approbando, nec illud probet sine longa rei discussione propter periculum ne practice male cedat, & generaliter in hac specie divortii, quæ maximi est momenti, & gravissimas trahit sequelas, atque pericula, non properet Confessarius in sententia dicenda, nisi post diligentissimum examen facti, & ponderatas causas & circumstantias: qui enim *festinus est pedibus, offendet. Prover.* 19. & si fortasse junior, vel minus expertus sit, peritiorem consulat, ac seniorem, *ætas enim prolixior loquitur, & multitudo annorum docet sapientiam. Job.* 32. 7.

20. „ Subinde de dote asserimus, primo, quod constante Matrimonio, ejus usufructus pertinet ad Maritum, illo autem soluto, restituenda est in totum, vel pro parte, si Proles deficiat, Patri Uxoris, qui eam dedit, juxta varia locorum statuta, & pacta dotalia, quæ attendi debent magis quàm jus commune: sed si dos adventitia fuerit, restituenda erit hæredibus testamentariis, vel ab intestato defunctæ Uxoris, vel in certis casibus Maritus superstes eam lucrabitur. *Laym. lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 23. *n.* 6. scilicet quando deficiunt propinqui.

21. II. „ Si Maritus dotem dilapidet, potest Uxor cautionem petere a Judice, vel restitutionem, atquè etiam si Maritus vergat ad inopiam, ita ut dos periclitetur, etsi id contingat sine culpa Mariti, *Bonac. de Contract. disp.* 3. *quæst.* 11. *part.* 4. vel Uxor petet administrationem dotis per se ipsam, vel per tertium fide & facultatibus idoneum, ad familiam sustentandam, *cap. vestras, de donat. inter Virum, & Uxorem.*

22. III. „ In casu, quo Maritus injuste dotem dissipet, vel versetur in periculo decoctionis, non est prohibenda Mulier prudens, ne occulte accipiat, vel compenset in bonis Mariti quidquid opus habet pro conservatione dotis, dummodo in eventum restitutio-

nis

nis ejusdem in sortem imputet, quidquid acceperit, vel compensaverit. *Bonac. l. c. n.* 7. quod quidem intelligi debet de sorte tantum, vel capitali, quia in fructibus non est locus compensationi, nisi quatenus ex ipsis sustentari debeant onera matrimonii, scilicet ut ipsa Uxor alatur, & tota familia cum pleno jure pertineant ad Maritum,

23. IV. „ Si Mulier adultera fuerit, ideoque Maritus velit divortium facere, prout de jure potest, ipsa amittit dotem, quæ post mortem Matris adulteræ transit in dominium Filiorum, si qui sint. *Laym. l. c. n.* 7. iisdem Filiis remanentibus apud Consortem innocentem expensis alterius Conjugis, qui causam dedit divortio: Verum super his omnibus consulantur Auctores. *Laym. de Matrim. p.* 3. *c.* 6. *n.* 19.

24. V. „ De bonis paraphernis, sive extradotalibus, Mulier habet dominium, & administrationem liberam, ac de iis plenum jus disponendi pro libito inter vivos & mortis causâ.

25. VI. „ Uxori etiam sine consensu Mariti licet facere eleemosynas moderatas ex bonis communibus familiæ, quæ sunt proportionatæ proprio statui, si tamen lites & contentiones non insurgant cum Marito. Insuper ipsi permissum est aliquas donationes remuneratorias facere Personis benemeritis, & domesticis, atque in casu gravis necessitatis potest, immo debet, convenientes eleemosynas elargiri, ad quas Maritus teneretur, nunquam tamen licent ei donationes superfluæ.

26. VII. „ Si Mulier quæ transit ad secundas nuptias, & habet Filios pauperes prioris Matris, vel Patrem aut Matrem, vel Fratrem vel Sororem indigentes, illis aliquid elargiatur inscio Marito & quantum præcise indigent ad quotidianas necessitates, & sine gravi incommodo familiæ, non abnuat Confessarius, potest enim vel præsumi consensus Mariti, vel Uxor id poterit compensare aliâ viâ, vel etiam id debet facere ex quadam honestate, caveat tamen, ne laxet habenas hac in re, in qua caro & sanguis sæpe nesciunt habere modum; & quidem quantum ad bona, quæ pervenerunt ex primo Matrimonio, & ut Mulier ea donet secundo Marito, vel Maritus secundæ Uxori in damnum Filiorum prioris Matrimonii

contra

contra *Text. in l. Fœminœ C. de sec. nup.* Confessarius consulat DD, quorum aliqui tenent, Conjugem divitem posse ex dictis bonis tantum donare Consorti pauperi, quantum sufficit ad illum sustentandum post ejus mortem, & notant, Textum allatum, & alios similes, qui videntur editi in odium secundi Matrimonii, non obligare in conscientia, nisi post sententiam Judicis. *Layman. l. c. n.* 10. *&* 11.

27. VIII. „ Si Uxor sine scientia Mariti peculiares habeat sibi aliquas pecunias ad providendum necessitatibus Filiorum, & familiæ, & decentiæ eorum status, ne cogatur molesta esse Marito in illis petendis, non ei id interdicendum à Confessario; si tamen non sit excessus, nec aliqua subsit acceptatio Personarum, habita ratione ætatis, necessitatis, & dictæ decentiæ; hæc enim est prudens, & non improbanda œconomia, quæ intra suos limites reprehendi non potest in Matrefamilias, quam sociam Dominus dedit Viro, non ancillam, atque in ea fecit adjutorium simile sibi. *Gen.* 2.

28. „ Nunc demum pro variis casibus, qui incidere possunt ante, vel post celebrationem Matrimonii, hæc adnota.

29. „ Primo: Matrimonium initum post sponsalia legitime celebrata cum alio tertio, & si illegitime id factum sit contra fidem priorum sponsalium, nihilominus validum esse, nec ex vi priorum sponsalium, per se loquendo, ejus usum prohiberi; sed si altera pars damnum aliquod exinde passa sit, esse reficiendum, maxime si Mulier sub promissione Matrimonii inducta fuerit ad copulam, quo in casu cum alium præstari nequeat, ipsa dotanda erit, vel res transigenda. An autem obligatio priorum sponsalium prorsus extincta sit per subsequens Conjugium, vel suspensa tantum, *vide Bonac. quæst.* 1. *punct.* 4. *n.* 1.

30. „ Secundo si alter Sponsorum Confessario manifestet impedimentum dirimens occultum sub ipso temporis articulo, in quo Matrimonium est proxime celebrandum, iamque in id omnia sint parata v. g. copulam intercessisse cum Fratre, vel Sorore, vel Matre alterius, vel alio Cognato intra secundum gradum, puta cum Consobrina, vel Patruele, ex qua ortum sit impedimentum affinitatis, nec aliunde nuptiæ possunt commode differri; vel ex dilatione gra-

vissimæ insurgerent suspiciones, murmurationes & scandala, cum nequeat tradi generalis regula pro omnibus casibus, in quorum singulis diversissimæ occurrere possunt inspectiones, Confessarius advertat, quid prudenter agi possit in tali angustia, curetque, ut omni meliori modo rem hanc difficillimam sapienter componat.

31. „ Aliquorum sententia est, Episcopum in hoc casu dispensare posse in dicto impedimento, *Bonac. de Matrim. qu.* 3. *punct,* 15. *n.* 6. *Boss. in Moral. part.* 1. *n.* 1206. Et suadent, ut Pœnitens emittat votum castitatis ad tempus, vg. ad mensem, pro cujus dispensatione hebeatur recursus ad Episcopum vel Ordinarium, qui simul dispenset in impedimento: at persuasio hæc facilior est dictu, quam factu; quid enim si Episcopus, ad quem recurritur, nolit sequi sententiam illam, quam & aliqui impugnant? *Garz. de Benef. part.* 11. *cap.* 5. *n.* 345. Insuper quæ spes erit, ut Puella simplex & timida pluribus interrogationibus Consanguineorum & Amicorum, hoc medio tempore, fatigata, rem non aperiat, vel occasionem præbeat de ea vehementer suspicandi? Tale remedium sane videtur speculativum, & ideale, & in praxi periculosum, eo magis, quod cum in omnibus fere Casistarum libris legatur, fortasse id aliquis legisse potuit, & prudenter declarare. Verum etsi Ordinarius velit, & possit dispensare, non semper ita expeditus recursus esse poterit, ut scandala imminentia tollantur. Fortasse consultius diceretur, quod si adesset ignorantia invincibilis impedimenti, in hoc extremo casu relinquendi essent in bona fide, sicque celebrari Matrimonium, quod docuit *Card. de Lugo de pœn. disp.* 22. *sect.* 22. & 24. qua de re & nos egimus *cap.* 8. *primæ partis.* At neque hoc est remedium universale, & quidem si subsit mala fides, erit etiam prorsus inutile.

32. „ Placuit aliis, quod si impedimentum sit juris humani, ut est in casu supra posito, data hac gravissima necessitate, ipsa lex cesset, adeoque sine prævia dispensatione celebrari possit Matrimonium, quia lex humana non obligat in tanto periculo, & ita sentiunt *Pax Jordan. tom.* 2. *lib.* 9. *n.* 202. *Pignatell. tom.* 3. *consult.* 33. *per tot.* quæ doctrina cum cohæreat principiis, quæ traduntur in materia de legibus, etsi durior, vel audacior prima facie

appareat,

appareat, non tamen reprobari poteſt, ut improbabilis, & male tuta in praxi, ſi vere periculum ſubſit graviſſimum infamiæ, vel ſcandalorum, quod Confeſſarius pro ſua prudentia accuratiſſime expendet, id inter cætera advertens, an res ſit inter Perſonas ad arma nutritas, & in vindictam pronas, unde graves rixæ vel homicidia timeri poſſint, quo in caſu doctrina tradita fortius urget, ita tamen ut quantocyus fieri poterit, obtineatur diſpenſatio legitima à Sacra Pœnitentiaria, ſicque ſalva ſit Legibus & Eccleſiæ reverentia, & ſcandali monſtruoſitas evitetur, ſicuti optime notat *citat. Pignatell.*

33. „ Tertio de impedimentis dirimentibus, quæ innoteſcunt poſt initum Matrimonium dicetur *infra cap.* 14. cum de diſpenſationibus Matrimonii: atque etiam quæ ſit ratio ſervanda pro revalidandis Matrimoniis nullis. Verum cum frequentiores caſus, qui contingunt in hac materia, ſint in ſpecie affinitatis ex copula illicita, & impedimenti criminis, videat Confeſſarius, & ſtudioſe inquirat, an re vera ſubſint talia impedimenta, quorum utrumque ſuas habet ſpeciales inſpectiones, ne forte trepidet timore, ubi non eſt timor,

34. I. „ Tandem quænam agendi ratio ſequenda ſit, cum Conjuges vel alter illorum allegant impotentiam coeundi, dicendum breviter primo, inquirendum eſſe, an talis impotentia anteceſſerit Matrimonium, & ſit perpetua, etiam relate ad hunc numero Conjugem, hæc enim ſola eſſe poteſt impedimentum dirimens. Nota cum *Bonac. loc. infra cit.* impotentiam oriri poſſe ex tribus cauſis, quarum una eſt maleficium factum ad impediendum congreſſum maritalem, aliæ vero ſunt naturales.

35. II. „ Non cito credat Confeſſarius Conjugi alleganti impotentiam, & multo minus ſtatim pronunciet ex hoc capite Matrimonium eſſe nullum: nec etiam pro foro Animæ propter erroris periculum, niſi evidentiſſime conſtet de tali impotentia, quod raro continget, ſed modeſte rem audiat, & brevibus, iiſque diſcretis verbis, & honeſtis exquirat, quæ neceſſaria ſunt ad eam intelligendam; neque enim decet ipſum talia longo ſermone, & minutius perſcrutari, quæ non ſine pudore audienda, vel dicenda ſunt,

ſunt, etſi impotentia, ſi habeat cauſam naturalem, magis pertineat ad Medicos vel Obſtetrices. Memor igitur ſit caſtitatis Sacerdotalis, & hujuſmodi cauſas paucis abſolvat.

36. III. „ Si impotentia ſit evidens vel ex facto ipſo, vel ex Judicio peritorum, & nulla ſit ſpes ejus vincendæ aut tollendæ; impetret thori ſeparationem ad evitandum peccati periculum, nec enim licet hujuſmodi Conjugibus debitum petere, vel reddere, nec delectare ſe tangendo, oſculando &c. *Bonac. de Matrim. quæſt. 3. punct. 13. n. 20.* IV. Si dubitetur de impotentia etiamſi illam fateatur uterque Conjux, & ſit ſpes ejus vincendæ, permiſſum eſt ex auctoritate Eccleſiæ & Canonum ſtatuto Conjugibus per triennium experiri, an conſummare valeant Matrimonium; in quo ſtatu & toto triennii tempore, quod incipit a die attentatæ copulæ, vel a decreto judicis, ſi ſit res ad forũ contentiosũ deducta, licitum eſt eis conari ad copulam; etſi per accidens pollui contingat, *V. Bonac. l. c. & Laym. part. 4. cap. 11.* qui bene advertit poſt elapſum triennium, ſi impotentia duraverit, ſeparandos eſſe hujusmodi Conjuges quo ad thorum, niſi fraternæ ſocietatis vinculo conſtricti inter ſe vivere & habitare conſentiant, interim abſtinentes ab omni carnali actu, juxta *c. Laudabilem. &c. Conſultationi, de frigid, & malef.* quæ res an in praxi expediat pro foro Animæ, prudens Confeſſarius conſiderabit juxta dicta ſuperius. In hac materia videnda eſt Bulla Benedicti XIV. *Satis vobis.* data die 17. Novembris 1741. in qua condemnantur Matrimonia ſecreta ob multa inconvenientia, quæ ſeqvuntur, aut ſequi poſſunt. Quodſi de urgenti ac legitima cauſa aliquod Matrimonium ſecreto ſit contrahendum, tradit Epiſcopis ſapientiſſimas regulás, quæ obſervandæ erunt in concedendis diſpenſationibus.

ROZDIAŁ II.

O rożnych przypadkach w Oſóbach Duchownych.

37. NAyprzod, może ſię zdarzyć Duchowny *Beneficiatus*, ktory nie odmawia Brewiarza. II. Kapłan exkommunikowany

nikowany albo *irregularis* albo też, co nie będąc Kapłanem odprawiał Mszą, słuchał Spowiedzi, y insze sprawował Sakramenta, albo też kilka Mszy odprawował. III. *Beneficiatus intrusus*, na przykład Pleban bez prawney kollacyi. IV. Taki, co się ordynował za zmyslonym tytułem *sine præstimonio & sine patrimonio*, albo też za bezprawnym lub zmyślonym listem dymissoryalnym; albo też brał *Ordines* od takiego Biskupa, ktory go święcić nie mogł; lub iakim inszym sposobem przeciwko SS. Kanonom V. Ten, ktory z urzędu swego sprawował iaki Sakrament, koniecznie do zbawienia potrzebny, bez należytey intencyi. VI. *Beneficiatus* w swoim *Beneficium* według obowiązku nie rezyduiący: w ktorych to wszystkich przypadkach iak się ma sprawić Spowiednik, obaczemy.

38. W pierwszym przypadku uważać trzeba, iż przez sześć pierwszych Miesięcy po obięciu *Beneficium*, nie iest obowiązany *Beneficiatus* do restytucyi, kiedy opuszcza Brewiarz, chociaż grzeszy śmiertelnie; co też niektorzy y do tych ściągaią, ktorzy odmawiaią Pacierze Kapłańskie bez żadney attencyi. *Engel. Coll. l.* 3. *t.* 41, *n.* 28. lecż po wyiściu sześciu Miesięcy od dnia obięcia *Beneficium*, opuszczaiący Pacierze Kapłańskie całe, albo ich część, obowiązany iest do restytucyi w proporcyą przychodow, tym sposobem: ieżeli *Beneficiatus* nie ma inszych powinności, na przykład Mszy, usług Kościelnych, iałmużn &c, powinien uczynić restytucyą całey intraty na ten dzień przypadaiącey, według założoney taxy od S. Piusza V. *Const. Ex proximo* 138. to iest: za *Matutinum* y *Laudes* połowę przychodu dziennego, a drugą połowę za insze *Hory*, licząc za każdą szostą część przychodow; lecż ieżli całey *Hory* nieopuści, tylko część iey, wolny iest od takowey restytucyi. *Bassæus V. Horæ Canon. n.* 7. co się tylko rozumieć mą o *Horach* mnieyszych; bo ponieważ część szosta *Matutini* rowna się każdey inszey Horze, iako całe *Matutinum* rowna się wszystkim *Horom*, iest wielkie podobieństwo, iż opuszczaiący szostą część *Matutini*, powinien taką uczynić restytucyą, iak za całą *Horę* należy. *Filliuc. tract.* 23. *c.* 10. *n.* 319.

39. Lecż ieżli *Beneficiatus* ma insze powinności procz Brewiarza,

rza, iako to: Pleban, Altaryſta &c. czy powinien zupełną czynić reſtytucyą, albo nie, rożnie rożni o tym trzymaią. *Tolet. l. 2. c. 12.* Mnie ſię zdaie, że można tu iść za zdaniem łagodnieyſzym, iż za Pacierze Kapłańſkie powinna liczyć ſię iedna tylko część dochodow, według niektorych trzecia, a według inſzych czwarta: owſzem ieżliby Altarya była taka, ktorey dochody nie przewyżſzaią zwykłey iałmużny na Mſze, ſą ktorzy trzymaią, iż nie tylko nie maſz obowiązku reſtytucyi, lecz nawet ani odprawowania Brewiarza. *Diana Coord. tom. 3. tr. 6. res. 6.* na co ia iednak nie zezwalam. Inſi trzymaią, iż Pleban nie ieſt obowiązany do żadney reſtytucyi, *Baſſæus. l. 3. n. 10.* na co zezwolić można, gdzie dochody Plebańſkie ſą bardzo ſzczupłe, gdyż pomieniona Konſtytucya ogolnie mowi o wſzyſtkich, iakiekolwiek *Beneficia* Kościelne dzierżących, nie wyłączaiąc Plebanow, *Layman. de Benef. l. 4. tr. 2. cap. 5.* ktory dodaie, iż ieżli *Beneficiatus* nie ma więkſzych dochodow nad ſłuſzną zapłatę za ſwoie prace, nie ma obowiązku reſtytucyi za opuſzczenie Brewiarza. Kto ma *Beneficium* tak ſzczupłe; iż ledwie trzecią część doſtarcza zwykłey penſyi Kleryckiey, powiadam, iż chociaż obowiązany ieſt do Brewiarza, iednak można y z nim łagodniey poſtąpić co do reſtutucyi, przynaymniey ieżli go odmawiał przez znaczną część roku; owſzem niektorzy go od niey wcale uwalniaią. *Diana Coord. tom. 3. tr. 6. res. 7.* czego ia nie chwalę. Lecz ieżli cały dochod na rożne muſi wydawać penſye, na ow czas pewnie obowiązany nie ieſt do reſtytucyi, bo nic nie bierze. Dla dwuch lub trzech dni opuſzczonych w roku, można przebaczyć reſtytucyą; co że ieſt we zwyczaiu, świadczy *Filliuc. tr. 23. n. 317.* chociaż *de jure* tegoby nie należało. Jeżli kto ma wiele Beneficyow, powinien uczynić reſtytucyą z wſzyſtkich: a ieżliby to było bardzo trudno albo nie można, trzeba ſię udać do S. Penitencyaryi po rezolucyą.

40. Podobnym ſpoſobem, kto ma penſyą Klerycką, powinien każdego dnia odmowić *Officium parvum B. V. M.* ieżli z inſzey przyczyny nie ieſt obowiązany do wielkiego *Diana Coord. tom. 3. tr. 6. res. 130. n. 11.* a opuſzczaiąc ie powinien nadgrodzić podo-

bnym sposobem, iako się wyżey mowiło *de Beneficiatis*, według teyże Konstytucyi *ex proximo*. Co się wszystko rozumieć ma, ieżli to się stało bez sprawiedliwey przeszkody, y ieżli takowe opuszczenie grzech śmiertelny pociągnęło. Ta restytucya czynić się powinna na ubogie, albo na fabrykę Kościelną, albo też można tyle Mszy odprawić za dusze w czyscu. *Suarez & Filliuc. rel. à Diana tom. 6. tr. 8. resp. 58.* W tey materyi są następuiące propozycye potępione od Alexandra VII. 20. *Restitutio a Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eo quod sit pœna.* 33. *Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascunque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui Beneficii fecerit.* 34. *In die Palmarum recitans Officium Paschale, satisfacit præcepto.* 35. *Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsenti & crastino. Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.* Innocenty XI. potępił. n. 54.

41. W drugim przypadku, kiedy Kapłan exkommunikowany, albo *irregularis*, albo kiedy nie będąc Kapłanem odprawował Msze, słuchał Spowiedzi &c. Naprzod ieżli iest *excommunicatio reservata*, nie można nic więcey czynić, iak tylko odesłać go do Zwierzchności, a tym czasem nakazać mu, żeby nie celebrował, y Sakramentow nie administrował. Toż samo ieżliby był *irregularis*, chyba że przyczyna iest tayna, żeby nie uczynić zgorszenia, może celebrować, y insze odbywać powinności Kapłańskie, tyle tylko, ile potrzeba do uniknienia zgorszenia. *Layman. l. 3. tr. 3. c. 12. n. 6.* uczyniwszy naprzod powinną pokutę za grzech swoy, a tym czasem iak nayprędzey starać się o rozgrzeszenie czyli dyspensę. Powiedziałem, *zgorszenie* co brać trzeba w wyrozumieniu właściwym; bo ieżliby to było tylko podziwienie, ktore prędko w niepamięć idzie, nie służy to zdanie. Lecz *quo ad irregularitatem incursam ob procuratum abortum*. ponieważ częstokroć wątpliwość bywa, *utrum fœtus fuerit animatus, vel non*, można iść za zdaniem Dyany *part. 4. tr. 2. res. 16.* że *masculus antè dies 40. fæmina ante dies 80. non animatur* a zatym

nec incurritur irregularitas, si ante hoc tempus procuretur abortus choćiaż zawsze bespiecżneysza iest starać się o dyspensę. *Hald. V. irregularis n.* 10. Ten co celebrował, albo spowiadał nie będąc Kapłanem, bez wątpienia wpada w wielkie świętokradztwo, co każdy donieść powinien Zwierchnośći, kto o tym wie, procż spowiedzi, iednak *de jure* w żadną nie wpada exkommunikę, a zatym może bydź rozgrzeszony od każdego Spowiednika, chyba że razem z tą swawolą będzie złączona herezya. Takowi świętokradzcy oddawani bywaią do sądu świeckiego y karani śmiercią. O Kapłanie, ktoryby na dzień kilka Mszy odprawował, zdanie iest niektorych, iż zaciąga *irregularitatem*, co się nie prawdzi: chyba że ten występek będzie iawny. *Thesaur. de pœn. part.* 2. *c.* 5. Lecż co do grzechu, może bydź rozgrzeszony od każdego Spowiednika.

42. Co do III. ieżeli kto nieprawnie otrzymał *Beneficium*, bez dołożenia się Zwierzchności, albo też dla iakiey przeszkody Kanoniczney, na przykład dla exkommuniki, w ktorey na ow czas zostawał, a według inszych nawet *propter occultam irregularitatem:* ten powinien albo opuścić *Beneficium*, albo według prawności starać się o iego prezentę czyli inwestyturę; czy też o zniesienie exkommuniki albo o dysponsę *in irregularitate.* Sakramenta od niego sprawowane y insze iakiekolwiek jurysdyczne uczynki ważne są, ieżli powszechnie go miano za postanowionego prawnie. Co do Konfessyonału, ieżli bez cięszkiego zgorszenia lub niebiespieczeństwa nie może wyiawić swego występku, iako to nayczęściey zdarza się, można mu dozwolić sprawować funkcye swoie, aż będzie potwierdzony, albo taiemnie od S. Penitencyaryi, albo inszym iakimkolwiek sposobem.

43. Ale tu wynika pytanie: ieżeli taki przez trzy lata *bona fide* spokoynie bez żadnego zapozwania na *Beneficium* wysiedzi, czy przez to samo pożyszcze sobie Prawo, według reguły 36. Kancellaryi Apostolskiey *de triennali Possessore?* odpowiadam, iż ieżeli przy wstępie na to *Beneficium* nie iest popełniona *symonia*, albo chociażby popełniona była, lecż *beneficiatus* o niey nie wiedział, kiedy na przykład uczyniona iest od kogo trzeciego, na ow

czas

czas *Beneficiatus* otrzymuie Prawo, podług przerżeczoney reguły. *Layman. de just. tr.* 1. *n.* 16. Jeżli zaś *Beneficium* otrzymał *mala fide*, na prz. wiedząc, że był exkommunikowany albo *irregularis*, albo że otrzymał *Bullas subreptitie*, albo iakim inszym nagannym sposobem, chociażby co do prawności był wolny, co do sumnienia iednak powinien to *Beneficium* opuścić, albo się starać o potwierdzenie. *Id. ibid.* Trzyletni zaś Possesor *bona fide* staje się prawnym, I. Byleby był sposobnym do *Beneficium* według Kanonow, iako to: nie Laik, ani *spurius*. II. Jeżeli to *Beneficium* nie iest *in corpore juris reservatum*, jako taż reguła opiewa.

44. IV. W przypadku, jeżli się kto święcił *per saltum*, albo też *ad falsum titulum*, lub za zmyślonym listem dymissoryalnym, albo też od czudzego Biskupa, lub od takiego, co był *suspendowany*, taką tu daię rezolucyą, zachowuiąc obszernieysze niżey do mowienia mieysce, gdzie o Bullach Papiezkich, *quo ad Ordines sacros*, mowić się będzie. I. Kto się święcił *per saltum*, zostaie *suspensus* tym sposobem, że ani *Ordinem susceptum* sprawować, *Layman de Ord, c.* 10. *n.* 9. ani inszych brać nie może bez dyspensy od swego Biskupa. *Bonacina de censuris tit.* 3. *disp.* 3. *quæst.* 1. *part.* 2. ktory może ią dać tylko temu, ktory nie sprawował *Ordinem susceptum per saltum [idem loc. cit.]* gdyż inaczey popadłby *irregularitatem [idem ibid.]* Lecz ieżli ten przypadek iest taiemny, trzeba się udać do S. Penitencyaryi, ktora rozgrzesza, dyspensuie y pozwala wziąć skrycie *Ordinem intermissum extra tempora*, od iakiegokolwiek Biskupa *sine dimissorialibus*.

45. II. Ten, co się święci *ad Titulum falsum*, albo *fiducialem*, albo *fictum*, albo że dla szczupłości iego wyżyć nie można, niech będą iakiekolwiek rożnych zdania, *Curia Romana* takich suspendować zwykła. *Marc. Leo in prax. fol.* 438. co potwierdziła *Sacra Congregatio Concilii* Jeżli *Ordinandus* postąpił *mala fide*. Czytay *Fagnan. in. c. Cum secundum, de Præbend.* 66. *& seqv.* Jaki zaś ten powinien bydź *Titulus* naucza *Bonacina loc. cit. p.* 8. y *Filliuc. tr.* 17. *c.* 5. *n.* 8. ktory to dodaie, iż chociażby kto został uwolniony od takowey suspensy, a miał się ieszcze daley święcić, powinien koniecznie mieć *Titulum verum & convenientem*, y to doda-

wać

wać zwykła S. Penitencyarya w dyſpenſach ſwoich, owſzem bez tego nawet *ſuſceptum Ordinem* ſprawować nie dozwala.

46. III. Kto ſię święci *ſine legitimis dimiſſorialibus*, na prz. od Kapituły *ſede vacante*, procz pozwolonych *in jure* przypadkow, lub od tego, kto *loco Capituli* ſprawuie iuryſdykcyą, *Concil. Trident. ſeſſ.* 23. *c.* 10. a przyimuie *Ordines majores*, zoſtaie ſuſpendowany *ipſo facto* do woli przyſzłego Biſkupa, *idem ſeſſ.* 7. *cap.* 10. ieżli zaś bierze tylko *Ordines minores*, może *privari privilegiis Clericalibus*, oſobliwie *in cauſis criminalibus*. Kto ſię święci bez dymiſſoryow ſwego Biſkupa, ieſt *ipſo jure ſuſpenſus* przez Konſtytucyą Piuſa II. *Cum ex Sacrorum*. A ieżli *ultramontanus*, to ieſt: Polak, Niemiec, Francuz, Hiſzpan, Portugalczyk święci ſię we Włoſzech bez dymiſſoryow tak od Nuncyuſza ſwego, iako też *à Vicario Urbis* approbowanych, wpada ieſzcze w drugą ſuſpenſę przez Bullę Urbana VIII. o ktorey niżey mowić będziemy, bez nadzieiei dyſpenſy. Y to ſię ieſzcze dodaie, iż chociaż czaſem za oſobliwſzym reſkryptem Papiezkim nie potrzebą dymiſſoryow, potrzeba iednak *rekommendacyi* y świadectwa zdolności. Właſny Biſkup co do święcenia ieſt ten, w ktorego Diecezyi kto ſię rodził, albo mieſzka, albo *Beneficium* otrzymuie. *Conſtit. Innocent. XII. Speculatores.*

47. IV. Nawet kto ſię święci od właſnego Biſkupa, lecz w cudzey Dyecezyi, bez pozwolenia wyraźnego *Loci Ordinarii* albo Papieża ieſt ſuſpendowany *ipſo jure* według dekretu *Conc. Trident. ſeſſ.* 6. *cap.* 5. Także kto ſię święci zoſtaiąc w exkommunicę większey, lub też od Biſkupa w niey będącego, czyli też ſuſpendowanego. *Bonacina tom.* 3. *diſp.* 3. *qu.* 1. *part.* 10. *Filliucius tr.* 17. *n.* 81. Ale czy zaciąga ſuſpenſę, kto ſię ordynuie nie maiąc lat doſtatecznych, *extra tempora, & non obſervatis interſtitiis*, o tym niżey.

48. V. W przypadku, ieżliby kto krzcił albo ſpowiadał bez intencyi, a przeto nie ważnie, chociaż to ieſt przypadek rzadki, y podobno Boſka opatrzność ſprawuie, żeby ſię nigdy nie zdarzał, mowię naprzod, co do ſpowiedzi, ieżeli Penitenci o tym wiedzą, mogą łatwo to naprawić, powtorzeniem takich ſpowie-

dzi, iako powinni. Lecż ieżli nie wiedzą, zoſtaią *indirectè* rozgrzeſzeni y od tych grzechow ſpowiadaiąc ſię inſzemu Kapłanowi, z obowiązkiem powtorzenia owych ſpowiedzi, kiedy ſię o tym dowiedzą. Lecż co do krztu, ponieważ w tym ieſt więkſza trudność, Oſoba przeſtępna powinna ſię ſtarać temu zabieżeć, chociażby z niebeſpieczeńſtwem ſwoiey ſławy, a nawet y życia. Jeżli Oſob takim ſpoſobem krzczonych ieſt mało, łatwiey temu poradzić; lecż ieśli wiele, iabym obowiązał takiego donieść to Biſkupowi na ſpowiedzi, ktoryby temu radzić powinien na wizycie, lub inſzym ſpoſobem. A ieżliby ten Biſkupowi ſpowiadać ſię nie chciał, przynaymniey powinienby mu to donieść autentycznie, inaczey nie byłby ſpoſobny do wzięcia rozgrzeſzenia.

49. Co do VI. kiedy *Beneficiatus* nie ſiedźi w ſwoiey rezydencyi, ponieważ to ieſt intereſs wielkiey wagi, oſobliwie w Plebanach *curam Animarum* maiących, powinien Spowiednik w tym punkcie niebydź pobłażaiącym. Naprzod trzeba pilnie uważać przyczyny, dla ktorych Penitent nie rezyduie przy Plebanii ſwoiey, ktore na ſpowiedzi wierniey wykładne bydź muſzą, niż gdzie indziey: niechże Spowiednik roztrząſie, czy te przyczyny ſą ważne, czy od Zwierzchności approbowane, y czy ta dyſpenſa nie ieſt otrzymana *ſubreptitie*, albo *malè narrata*. dla czego wiedzieć powinien Spowiednik przyczyny, dla ktorych Kanony pozwalaią nie rezydować. Niech tedy Spowiednik przekłada, iż zmyślone przyczyny nie będą ulgą na ſumnieniu, *cum Deo corda pateant, cujus opus non frandulenter agere tenentur. Conc. Trid. ſeſſ.* 23. *cap.* 1. y że dyſpenſa nie pomoże, kiedy Parafianie z tąd krzywdę maią.

50. Koncylium Trydentſkie *loc. cit.* procż grzechu śmiertelnego rożne naznacza kary *contra Beneficiatos non reſidentes.* Co do Plebanow, ci nie mogą od Kościoła ſwego oddalać ſię nad dwa mieſiące, y to za pozwoleniem Biſkupa, bo inaczey *pro rata temporis abſentiæ non faciunt fructus ſuos. Id. ibid.* ktore bez żadnego ſądu na ubogie lub na Kościoł wrocić powinni. Niektorzy iednak łagodzą to zdanie, ieżli nieprzytomność wielkiey

ſzkody

ſzkody nie uczyniła, y iezli był inſzy Kapłan zoſtawiony, *Laym. l. 4. tr. 2. c. 6. n. 6.* czego podobno trzebaby większych dowodow. Biſkup dla ſłuſzney przyczyny, á nawet dla przyſtoyney rozrywki, może nie bydź przytomny dwa lub trzy mieſiące ogulnie lub przerywaiąc, bez żadnego pozwolenia. *Filliuc. tr. 41. n. 29.* Pleban, iako ſię powiedziało, nie dłużey nad dwa mieſiące; lecz czy ma proſić ná to u Biſkupa o pozwolenie, albo nie, ponieważ wyrażnego w tym prawa niemaſz, zoſtawuie ſię do zwyczaiu Dyecezyi. *Barboſa de Paroch. p. 1. c. 8. n. 52.* uważaiąc iednak wyrażenie *Conc. Trid.* przyznać trzeba, że ná ieden nawet tydzień, potrzeba ſtarać ſię o pozwolenie od Biſkupa. *Fagnan. cap. relatum de Cler, non reſid. n. 32. & 49.* nawet dla ſłuſzney przyczyny: *quia graviter offendunt. Id. ibid.* S. Filip Neryuſz we wſzyſtkich inſzych materyach ludzki y łagodny, w tey iednak tak był oſtry że nie chciał nawet ſłuchać ſpowiedzi tych Prałatow, ktorzy maiąc obowiązek rezydowania przy *Beneficium*, w Rzymie ſię bez ſłuſzney bawili przyczyny; á nie wybaczał nawet ſamym Kardynałom.

51, Czy Pleban może mieſzkać w Mieście, maiąc Plebanią o dwie lub trzy czwierci mile? Odpowiadam, że nie, chociażby do niey iezdził bardzo częſto. *Bonac. diſp. 5. de oblig. Benef. p. 1. n. 4.* Czy może mieſzkać zá granicą parafii ſwoiey o cwierć mile? Chociaż nie ktorzy pozwalaią, lecz ſłuſzniey ſię niepozwalaią, lecz ſłuſzniey ſię nie pozwala. *Baſſæus V. Reſid. num. 10.* Czy może na mieyſcu ſwoim chować Wikarego, tak, żeby ſam w cale ſię nie wdawał? odpow. nie, według Kanonu *fin. 21. q. 2. Præcipimus, ne conductitiis Presbyteris Eccleſiæ comittantur.* Czy Plebani wolni ſą od rezydencyi będąc zabawni usługami iakiego Xiążęcia, lub właſney Oyczyzny, albo też ſwoiego Biſkupa? Odp. nie. *Pignatelli tom. 1. conſult. 353. Baſſæus V. Reſidentia.* owſzem to trzeba mieć ná pamięci, że ani Biſkup ani Pleban nie może ſię abſentować y przez czas krotki, ieżliby to było ze ſzkodą trzody; owſzem dżień ieden albo y godzina może bydź grzechem śmiertelnym. *Paſſerim. de ſtat. hom. tom. 1. quæſt. 185.*

art. 5. *n.* 102. iako naprzykład ieżeliby konaiący potrzebował Kapłana. Przeto decizya ieſt *Sacræ Congregationis Concilii*, że Biſkupi y Kapłani pod czas powietrza ſiedzieć powinni przy Kościołach ſwoich *Pignatil.* 4. *conſult.* 17. chociażby mogli na mieyſcu ſwoim zoſtawić Wikarych, lecz nie mogą dla Kanonu wzwyż pomienionego.

52. Przy dokończeniu tey materyi, uważać potrzeba, iż ta rezydencya nie względem ciała tylko bydź powinna, ale względem ſtarania, *ſecundùm virtutem*, iako Aniołowie *ſunt in loco*, *ſecundùm operationem* gdyż SS. Kanony nakazuiąc rezydencyą, chcieli żeby pracowano nie prożnowano. *Conc. Aquilegen.* 1. *tit. de reſid. tom.* 9. *Concilior. pag.* 898. S. Tomaſz *in Joan. lect.* 9. powiedział, iż *fuga animi ſufficit ad conſtituendum Mercenarium*, a wyraźniey S. Grzegorz *homil.* 14. *in Evang.* nazwał tego Naiemnikiem, *qui locum Paſtoris tenet. ſed lucra animarũ non quærit*, ktora przeſtroga ieſt bardzo potrzebna do rządow duchownych należącym; co ſię ściąga oraz do Przełożonych Zakonnych, y iakichkolwiek inſzych Zgromadzeniow, ktorzy procz tego maią obowiązek poſłuſzeńſtwa przepiſom ſwoim. *Paſſerinus de ſtat. hom. tom.* 1. *qu.* 185. *Quaranta in Sum. Bull. V. Reſidentia*, ktory też przywodzi nie ktore Konſtytucye Papieſkie w tey materyi, o ktorych niżey mowić będziemy, z przydatkiem tego, co ſię tu opuściło o Kanonikach y inſzych do rezydencyi obowiązanych.

ROZDZIAŁ III.

O inſzych przypadkach Oſob Duchownych.

53. Unikaiąc zamieſzania, inſze przypadki do tego oſobnego Rozdziału odłożyłęm: á te ſą: I. Jeżli kto ma wiele Beneficiow. II. Jeżeli dochody rozpraſza przeciwko SS. Kanonom? III. Jeżeli ná ſzkodę

dę Kościelną zbior swoy chce komu oddać za życia, albo zapisać przy śmierci, gdzie tego niemasz zwyczaiu. IV. Co czynić w przypadku *simonii* czyli świętokupstwa, czy to *ad Ordines* czy *ad Beneficia*? V. Jak postąpić z Duchownym handlami się bawiącym. VI. Czy można pozwolić święcić się temu, co iest wezwyczaiony do nieczystości? VII. Jak postąpić z takim, co maiąc *Ordines majores*, poiął Zonę, chociaż nieważnie, y żyie z nią, albo inszym sposobem w nieczystości życie prowadzi?

54. A *naprzod* co do mnogości *Beneficiow*, iest to materya pełna wielkiey trudności, gdyż częstokroć przyczyny nie są prawdziwe, dla ktorych uproszona iest dyspensa, y trudno iest naznaczyć, ktore z tych *Beneficiow* przed BOGIEM iest nie wystarczaiące do przystoynego życia, żeby to iedno zatrzymawszy, insze rezygnować, o czym gdy się często radzono sławnego Marcina Navarra. świadczy on o sobie, iż nigdy odpowiedzieć niechciał, *Miscell.* 62. *de Orat.* Uważaiąc zaś, iż to czasow teraznieyszych bardzo weszło w zwyczay, nic mowić nie śmiem, zwłaszcza ieżeli nie są *Beneficia curata*, albo inszym iakim sposobem do rezydencyi obowiązuiące, stosuiąc się do glossy *in cap. Gratia, rescript. in* 6. *Et aliter dicendo, totus mundus damnatur. Filliuc. tr.* 4. *c.* 7. *n.* 4. *Cardinal. in cap. cum jam dudum, de præbend.* Nie ktore iednak ogulne przestrogi tu położę.

55. Mowię tedy *naprzod*, że w tey materyi Spowiednik nie powinień bydź pobłażaiącym, ponieważ *Conc. Trid. Sess.* 24. *cap.* 17. zowie tę mnogość Beneficiow *perversionem ordinis Ecclesiastici, & impiam cupiditatem.* II. Z drugiey strony nie powinien też bydź zbyt ostrym, gdzie są prawne dyspensy, á intraty też nieprawnie nie rozpraszaią się. III. Jakie zaś *Beneficium* wystarczać powinno do przystoynego życia, według stanu y kondycyi każdego, trzeba brać miarę Osob tegoż stanu y kondycyi, przystoynych y oraz bogoboynych; albo też spytać się Penitenta; ieżeliby przez iakikolwiek obowiązek, Osobie rownego stanu y kondycyi, musiał dać *congruam*, coby naznaczył? niechże się tym y sam kontentuie. W czym iednak uważać trzeba cenę naywyższą, srżednią y naymnieyszą, iako w kupnach bydź zwykło, maiąc baczność oraz na przyimowanie gości, ná iałmużny &c. IV. Osobom uczonym, wysokiego urodzenia, y zasłużonym pozwalaią się większe intraty. *c. de multa, de præbend.* V. Ponieważ Innocenty XII. Kardynałom synowcom panuiącego Papieża nie pozwala większych dochodow z dobr Duchownych nad 12. tysięcy szkudow Rzymskich, pódobno nie można iść teraz zá tych nauką, ktorzy Kardynałowi z Imienia Xiążęcego pozwalali szkudow tysięcy 60. VI. Biskupa naymnieysza *congrua* iest szkudow 1000. á Plebana prostego szkudow 100.

56. Roztrząſaią tę materyą Navarus *de orat. miſcel.* 61. y Boſſius *moralium part.* 3. *tit.* 7. *ſ.* 1. ktory idąc zá powſzechnym Teologow zdaniem, tak twierdzi: iż maiący wiele Beneficiow nawet za dyſpenſą Papieſką, ieżeli przewyżſzaiące *juſtam congruam* dochody nie obraca ná Kościoł lub ná uczynki miłoſierne, zoſtaie w grzechu śmiertelnym, á zatym nie może bydź rozgrzeſzony. Dodaie zaś *Diana Coord. tom.* 5. *tr.* 2. *reſ.* 172. iż ieźli iedno *Beneficium* ieſt wyſtarczaiące, żadną miarą więcey ich trzymać nie godzi ſię, chociażby dochody zbywaiące *in cauſas pias* były wydane. Mowi tenże, iż to ieſt rzecz bardzo niebeſpieczna, y że pilne oko ná to każdemu mieć należy. Lecz ci Teologowie, ktorzy trzymaią, iż wielość *Beneficiorum ſimplicium*, do ktorych nie ieſt przywiązana *cura animarum*, zakazuie ſię tylko przez Kanony, łatwiey uchodzą trudności. *Gonzalez in c. de multa, de præbend.* To też uważać potrzeba, iż nauka przeciwna wielości Beneficiow ściąga ſię y ſtoſuie ſię do retencyi od Papieża otrzymanych. *Pax Jordan. de re Benef. tom.* 2. *lib.* 10. *tit.* 28. *n.* 47. chociaż w inſtrumencie Papieſkim ná retencyą będą te *Beneficia* wyrażone, gdyż to nie wielości dozwala, lecz tylko ſię kładzie dlatego, żeby łaſka otrzymana tym inſtrumentem z Kancellaryi Rzymſkiey wydanym nie była *obtenta ſubreptitie*, to ieſt: podchwycona ſztuką, czegoby łatwo było prawnie dowodzić. *Text. in cap. Non poteſt. ſ. fin. de præbend. in* 6.

Gdyż

Gdyż Papież pozwalaiąc takowe retencye pozwolić wielości *Beneficiorum* chyba przez ten wzgląd, iż rozumie, że te wſzyſtkie *Beneficia* ledwo wyſtarczaią *ad conſtituendam congruam*, co ieżeli ſię nieprawdzi, taki nie ieſt beſpieczny ná ſumnieniu, nie można mu dać rozgrzeſzenia, aż będzie rezygnował. *Pax Jordan. loc. cit. n.* 84. & *Navarr. de orat. miſcell.* 16. & 65. chyba że komu Papież wſzyſtkie te razem, á nie przez retentę konferować będzie, gdyż ná ow czas *ſupponitur tacita diſpenſatio. Id. loc. cit. n.* 49. A zaś Gonzalez *ad* 8. *Reg. Canc. Reg.* 15. tak mowi: *Bene equidem ſcio, quod iſta ſententia pluribus Eccleſiaſtica Beneficia deglutientibus non placebit, & quod ſtatim dicent, quod ſervatur communiter contrarium; ſed ad hoc reſpondeo: quod quilibet bene ſibi conſulat*: bo iako mowi *Barboſa ullg.* 62. *n.* 8. *Talis conſuetudo retendi plura Beneficia, quam congrua ſuſtentatio reperit, non excuſat á pœnis æternis, ſed á temporalibus tantum*, zwłaſzcza idąc za zdaniem tych Teologow, ktorzy trzymaią, iż wielość Beneficiow zakazana ieſt prawem przyrodzonym, przeciwko zdaniu Kanoniſtow, ktorym ſię widzi, iż tylko zakazana ieſt przez Kanony, przynaymniey Beneficiow *curam animarum* nie maiących, gdyż Papież od Prawa Kanonicznego dyſpenſować może, od przyrodzonego nie może.

57. Co do II. przypadku, kiedy kto wydaie dochody Kościelne nie podług Kanonow: chociaż ia trzymam,

mam, iż ten, co bierze, nie iest obowiązany do restytucyi, iednak to nie iest bez grzechu; na przykład gra zbyteczna nad zamiar uczciwey rozrywki; buczne polowanie y wydatki tak na Ludzie, iako też na psy; bankiety zbyteczne, nad to, niż wyciąga przyzwoitość; podarunki krewnym tego nie potrzebuiącym, lub inszym Osobom, szczegulnie dla pokazania wspaniałego humoru, lub inszych przyczyn, ktore nie maią *actum virtutis & meriti* na przykład kuglarzom, trefnikom y tym podobnym, zbytki w memblach, w poiazdach, w koniach, w sługach, w stołach ktore nagania *Conc. Trid. sess.* 25. *de reform. cap.* 1. we wszystkich ogulnie Duchownych Osobach, nawet w Biskupach y Kardynałach na cō wszystko rozpraszać dochody Kościelne, grzech iest śmiertelny, iako też y zbierać łakomie, á nie wydawać co się zostaie; *ad usus pios*; co nie tylko o trzymaiących *Beneficia*, lecz oraz o biorących pensye rozumieć się ma, gdyż takowe pensye ustanowione są szczegulnie przez wzgląd Kościoła, y z dobr Kościelnych, z dziedzictwa Chrystusowego, ktore nie może obracać się na używanie niegodziwie, ani nawet ná oboiętnie. Czytay Passerin. *de stat. hom. tom.* 1. *qu.* 185. *art.* 7. *per tot.* ktory *art.* 8. *n.* 226. dodaie, iż dla tychże przyczyn nie iest wolno Duchownym zapisywać testamentem zbiorow Kościelnych, obracaiąc ie *in usus profanos*, nie tylko że Ss Kanony tego zakazuią, lecz nawet przyrodzone y Biskupie Prawo. Do postanowienia iednak grzechu śmiertelnego nie iest tu taż cena, co w kradzieży, lecz chyba

ba kto znaczną część rozprofzy w porownaniu całego. *Molin. de just. tr. 2. disp. 104. & 209.*

58. Urasta tu wątpliwość, czy tenże to sam iest obowiązek w Duchownych obracać, co zbywa, *in usus pios.* co czynić iałmużny? odpowiadam że to są obowiązki rożne, pochodzące z rozmaitych przyczyn: gdyż obracać to, co zbywa, *in usus pios* pochodzi z słuszności, á dawać iałmużny, z miłości y politowania.

59. Ta nauka ściąga się naybardziey do Biskupow y Plebanow; bo ieżeli dobry Pasterz powinien życie swoie łożyć na pożytek trzody, tym bardziey dostatki. Zkąd naucza Bannez 22. *qu.* 32. *art.* 6. *dub. ult. concl.* 1. iż ubogi Biskup nie maiąc zkąd dawać iałmużny, powinien starać się od drugich; co się też ściąga do Plebanow, ktorych powinność iest y ta, mieć staranie o ubogich, *Conc. Trid. Sess.* 23. *cap.* 1. Lecz daymy to, że chociażby nie było ubogich w Parafii lub Dyecezyi, ustanie obowiązek tylko dawania iałmużny, lecz nieustanie łożenia tego, co zbywa, ná uczynki pobożne, zkąd oczywiście pokazuie się, że te dwa obowiązki rożnią się. Obowiązek łożenia rzeczy zbywaiących ná uczynki pobożne, nie ma czasu zamierzonego, byleby go wypełnić zá życia, á nie zostawiać Następcom, y może się dokonać iakimkolwiek sposobem, byleby tylko ná pożytek Kościoła, ná przykład buduiąc Kościoł, lub sprzęty wewnętrzne poprawuiąc *Beneficium*, lub cokolwiek czyniąc ku chwalę Bożey, á

nawet

nawet płacąc dawnieyſze długi, zaciągnione z przyczyny *Beneficium*, albo też y z inſzey okoliczności, kiedy ich inſzym ſpoſobem wypłacić nie można. *Paſſerin. in 6. decret, L. 1. c. 11. n.* 259. Obowiązek zaś czynienia iałmużny trwa nieuſtannie.

60. Druga wątpliwość: Ponieważ Oſoba Duchowna grzeſzy zbieraiąc pieniądze przez łakomſtwo, iako ſię powiedziało, czy można przynaymniey przez czas nieiaki zatrzymać ie na iaki dobry koniec? *Odp.* Można trzymac na takie dzieło, ktore ſię będzie mogło ſtać na potym, á nie może teraz. *Navarr. in Manual. c. 17. n.* 99. nie można iednak ich zatrzymywać, zamyślaiąc zapiſać po śmierci na uczynki pobożne, bo tego Kanony nie pozwalaią, y obowiązek ieſt, łożyć to, co zbywa, za życia na uczynki pobożne, á nie po śmierci co ieſt rzecz bardzo nie pewna. Niewolno też tym ſpoſobem zbierać y chować, ieżeli ſię przez to ſtaie uſzczerbek ubogich w dawaniu iałmużn, nie tylko w potrzebach bliźniego ciężkich, lecz nawet y poſpolitych, gdyż takich Duchownych obowiązek ieſt, dawać iałmużnę, ile wyciąga miłość y roſtropność. Chować tedy im wielkich pieniędzy nie można, na iakikolwiek koniec, z zaniedbaniem iałmużn. *Filliuc. tr. 28. c. 3. n.* 7.

61. Co do III. przypadku, względem ſpadkow po żmarłym, y co do IV. względem świętokupſtwa czyli ſymonii, oſobno niżey mowić ſię będzie.

62. Co do V. Co czynić z duchownym, ktory się bawi kupiectwem? Odp. *naprzod*, że bawić się Kupiectwem, co iest zabroniono przez Kanony, iest to kupować rzeczy iakie z zamysłem przedawania ich drożey, nic nie odmieniaiąc, ani przerabiaiąc. II. S. Tomasz 2. 2. *qu.* 77. *art.* 42. mowi, iż *kupczyć* znaczy przeciąg czasu, zaczym Osoba Duchowna dwa lub trzy razy iaką rzecż kupuiąca na przedanie, nie grzeszy śmiertelnie, byleby nie było przedsiewzięcia trwania w tym. III. Iż kupczyć przez inszą Osobę. to iest dawać mu pieniądze albo rzeczy, a upominać się o zarobek, nie iest przez Kanony zakazano; zaczym takiego insi wcale od grzechu uwalniaią, nie ktorzy zaś nie ciężki grzech przypisuią. IV. Iż wiele iest rzeczy, ktore się zdaią Kupiectwem, a weyrzawszy w nie dobrze, nie są, lecz są robotą albo rzemiesłem, z pomiędzy ktorych należy kłaść roznicę między uczciwemi y podłemi, ktòre wylicza Cajetanus *in Sum̃. V. Cler. peccata.* Swiadczy Fagnanus *in c.* 1. *ne Cler. vel Monach n.* 42. iż uznano *in Sacra Cougregatione Concilii*, że Osoby Duchowne tak Swieckie iako Zakonne mogą robić iedwabie, y karmić robaczki liściem z drzew własnych. Klemens VIII. przez Bullę *Inter multiplices* pozwołił Osobom Duchownym w okolicach Rzymskich y po niektorych inszych Włoskich Prowincyjach, zarabiać rolę co się znaczy, iż do orania y inszey podłey pracy, powinni naymować Laikow. Pospolicie też trzyma,

iż nawet Klerykom, co tylko maią *Ordines minores*, nie wolno kupczyć, zwłaszcza tym co maią *Beneficium*: lecz, nie maiącym ani *Beneficium*, ani dziedzictwa, ani inszego sposobu do żywienia siebie y swoich nie można tego zabronić. *Passerin. loc. cit, n.* 207.

63. Co do VI. przypadku, ktòry częstokroć żatrudnia gorliwych Spowiednikow, gdyż to im zdaie się bydź zuchwałość, gdy kto wezwyczaiony częstokroć od dziecinstwa do sprosności, śmie bez żadnego doświadczenia przyiąć obowiązek wieczney ścistey czystości: Mnie się widzi, że w tym trzeba kłaść rożnicę Porady od Przykazania. Co do Porady, bardzo potrzebnie będzie Spowiednik przekładał zabieraiącemu się do tego stanu, iak wielkiey w nim potrzeba czystości, do czego po rożnych mieyscach tyle mamy świadectwa, a mianowicie Kanon drugi Concylium Nicenskiego, gdzie rozkazawszy, żeby Nowokrżczeńcy święceni nie byli, ogulnie dla wszystkich przydaie: że ieżeli za czasem w ktorymkolwiek *aliquod peccatum animæ repertum fuerit, a Clero talis abstineat*, gdzie *per peccatum animæ* rozumie się *peccatum animale*, to iest uczynek lubieżności zewnętrznie wykonany. *Cabassut. not. Eccl. ad Can.* 1. & 2. *Nicien.* Lecz te Prawo, iako y insze podobne, wyszło z zwyczaiu, chociaż do wiadomości iest potrzebne, dla poznania, iak wielkiey obyczayności Kościoł S. wyciągał po sługach swoich; ktora karność chociaż się umnieyszyła, nie przeto iednak sąd

Boży zmiękczał; gdyż y wstarym Zakonie oświadcza się BOG: *Lev.* 22. 3. *Omnis homo, qui accesserit ad ea, quæ consecrata sunt, in quo est immunditia, peribit corā Domino.* To ieszcze dodaie się, iż chwalebna iest rzecz radzić tym, ktorych rany ieszcze są świeże, y ktorzy chociaż iuż powstaią, iednak upadać ieszcze zupełnie nie przestali, ażeby się wstrzymali od święcenia się, aż do stateczney poprawy. Ale tu pytanie iest: czy człeku w nałogach nieczystości zostaiącemu należy zabronić stanu Duchownego, á kiedy nie iest w tym posłuszny, możnali y czy należy nie dać mu rozgrzeszenia?

64. Na co odpowiadam *naprzod*, że chociaż ta karność trwała przez wiekow 13. iako świadczy Kardynał de Aquino *loc. infr. citand.* teraz iednak nie ma żadnego Prawa, ktoreby zá nieczystość, lub iakikolwiek inszy występek, zabraniało święcić się, oprocz mężoboystwa dobrowolnego, przez ktore zaciąga się *irregularitas*. Owszem *c. quæsitum, de temp. ord.* nakazuie się, żeby po odprawioney pokucie nikomu niebronić święcenia się dla poprzedzaiących występkow, procz Mężoboycow. Lecz ieszcze nie iest uspokoiona wątpliwość: bo ponieważ Prawo Kościelne, czyli *votum implicitum*, wyciąga czystości, iakże Spowiednik dozwolić może mu, brać na się ciężar, ktorego dzwigać podobno nie wystarczy, y o czywiście podawać się w niebieśpieczeństwo, żeby ten grzech, ktory w stanie świeckim iest prosty, stawał się świętokractwem, nie wspo

minaiąc inſzych przydatkow, ktore ſą przypadkowe?

65. Odp. II. mnie ſię widzi iż tu ná dwie części rzecż podzielić trzeba: ieżeli *Ordinandus* dobrym ſumnieniē ſpodziewa ſię, iż przy łaſce Bożey y ſwoim uſiłowaniu może żyć w czyſtości y pozbyć ſię złych nałogow, obiecuiąc ſzczerze wſzelkich używać ſpoſobow do tego potrzebnych, według roztropnego Spowiednika zdania, ná ow czas, można go dopuścić, y nie może mu tego Spowiednik zabraniać *Conc. Trid. ſeſſ.* 23. *c.* 3. inſzych Kandydatow do ſtanu Duchownego nie wyciąga, iak tylko, *qui ſperent, DEO auctore, ſe continere poſſe;* także *ſeſſ.* 23. *c.* 14. Przyſtępuiący do Kapłańſtwa *ita pietate & caſtis moribus præditi ſint, ut præclarum bonorum operum exemplum & vitæ monita ab eis expectari poſſint,* gdzie S. Koncylium nie wyciąga długiego poprzedzaiącego doświadczenia, lecz tylko dobrey nadziei, ktorey po takim, iakiego wyżey opiſaliśmy, ſpodziewać ſię można; chyba tylko pozwalam, iż więkſzych dowodow potrzeba po takim, ktory *in Ordinibus minoribus* żył rozwięźle; lecz y to niemam zá rozkaz, tylko zá rádę roſtropną.

66. Zdaniu memu ſprawuie powagę Tomaſz S. *p.* 2. *q.* 185. *art.* 2. *ad* 2. ktory wſzczą wſzy pytanie, czy człowiek wiedząc o niezdolności, ktorą ma do Biſkupſtwa, powinien ie przyiąć albo nie, ieżli od Zwierzchności ſądzącey go za zdolnego, ieſt obowiązany? Odpowiada, iż ieżeli może naprawić tę ſwoią niezdolność;

co

co ieſt w iego ręku *puta, ſi habeat peccandi propoſitum, quod poteſt deſerere*, powinien bydź Zwierzchności poſłuſznym: a ia dodaię, iż ponieważ taki nie ieſt nieſpoſobny do Sakramentu Pokuty, toć też nie będzie ani do Sakramentu Kapłańſtwa, ktory do godnego przyięcia ſiebie więcey nie wyciąga iak tylko *ſtatum gratiæ*.

67. Potrzeba tedy, żeby przyſtępuiący do poświęcenia wiernie trzymał, iż ſię może poprawić, chociaż Sakrament Pokuty nie wyciąga takowey pewności; idzie zatym, iż kto ſię chce święcić, a o poprawie ſwoiey takiey nie dawa otuchy (o czym zdaie mi ſię iż tak rozumieć można, iak o świadkach *tit. purgat. Canon.*) nie można mu tego dozwolić, iako nieſpoſobnemu y niegodnemu, a ieżeliby ſię przeciwił, niedać rozgrzeſzenia.

68. Dla oświecenia moiey odpowiedzi, uważać trzeba, iak Penitencyarya Rzymſka poſtępuie z tym, ktory *propter ſtimulos carnis* proſi bydź uwolniony od wotum wſtąpienia do Zakonu, albo też od wotum czyſtości *ad ineundum Matrimonium*. Iż na fundamencie dwoch oſobliwie własności, ktore koniecznie muſzą ſię ſprawdzić, zaſadza ważność dyſpenſy. I. Ażeby Penitent proſzący o taką dyſpenſę miał wątpliwość, czy to wotum bez naruſzenia będzie mogł zachować. II. Zeby Spowiednik uważaiąc iego wiek, krewkość y wezwyczaienie, dobrze ugruntowaną powziął boiaźń, iż Penitentowi bardzo trudno ieſt wotum to dochować,

wać, a nie odpaść do dawnego nałogu. Na tych dwoch fundamentach wychodzą dyſpenſy Rzymſkie na boiaźni Spowiednika y na wątpliwości Penitenta, o wſtrzemięźliiwości ſwoiey, przeto y zwyczay Penitencyaryi podług namienionego Autora ieſt iż gdzie ſię pokaże zaſtarzały nałog y mocny, wraz daie dyſpenſę gdyż na ow czas Penitent pokazuie ſię niezdolnym do wykonania ſwego przedſiewzięcia. *Marc. Leo pag. Mihi* 83. Jeżeli tedy Kościoł uwalnia od proſtego wotum czyſtości tę Oſobę, ktora przez zaciągniony nałog, w wątpliwości ieſt, czy dochować ie może, trzeba z tąd wnoſić, iż tenże Kościoł, drugiey Oſobie zoſtaiącey w takimże nałogu y w podobnym odpadania niebeſpieczeńſtwie, nie chce dozwolić przyimować taki obowiązek; od ktorego na potym y dyſpenſować iuż nie można, przez co w oczywiſte niebeſpieczeńſtwo cięźſzych grzechow, bo świętokradztwa, taka Oſoba podaie ſię. Zkąd mowi *S.* Tomaſz 22. *qu.* 185. *art.* 2. *ad* 2. iż takiemu ani Zwierzchność rozkażać może: *Quando non poteſt removeri impedimentum, nec per eum, cui injungitur*, iako to ieſt w zaſtarzałym nałogu, *nec per eum, qui injungit, ſubditus non tenetur obedire ad ſuſcipiendum Epiſcopatum vel Sacros Ordines*. Obacz *Paſſeryna de ſtatu hom. qu.* 185. *art.* 2. *n.* 52.

69. Mogłbym ieſzcze tu przywieść powagę wielu Concyliow y Oycow SS. ktorzy wſzyſcy w ſługach Kościelnych wyciągaią doświadczoney czyſtości, lecz to

nie

nie poſtanawia Prawa powſzechnego. Także *c. Erubeſcant. diſt.* 32. od Urbana II. ieſt przeciwko przypadkom publicznym y gorſzącym; iuż zaś 1. *Tim.* 2. mowi Paweł S. *Probentur primùm, & ſic miniſtrent*, o Dyakonach, y to nie względem ſamey czyſtości, lecz co do wſzyſtkich potrzebnych przymiotow. Jednakże wnoſić beſpiecznie można, iż moie w tym punkcie zdańie ieſt do prawdy naypodobnieyſze.

70. Jeżeli kto ieſzcze pewnieyſzego szuka dowodu, niech czyta odpowiedź Pelagiuſza Papieża daną Biſkupowi Florentſkiemu *c. Fraternitas diſt* 34. ktory ſzukał porady, czy mogł za Dyakona święcić tego ktory naprzod żył w Małżeńſtwie, á potym zoſtawſzy Subdyakonem nieuczciwe prowadził życie: *Fraternitatis tuæ relatione ſuſcepta, ejus latorem ſecundas quidem nuptias non expertem fuiſſe didicimus, caſtitatem tamen eum priori non ſervaſſe Conjugio deſignaſti. Et quamvis multa ſint, quæ in huiuſmodi caſibus obſervari Canonice jubeat ſolemnitatis auctoritas, tamen quia defectus noſtrorum temporum, quibus non ſolùm merita, ſed corpora ipſa defecerunt, diſtrictionis illius non patitur in omnibus manere cenſuram, & ætatis iſtius, de quo agitur, futuræ incontinentiæ ſuſpicionem auferre dignoſcitur, ut ad Diaconatum poſſit provehi, temporum, ut dictum eſt, condeſcendentes defectui, conceſſiſſe nos noveris.* Ktory to wyrok, chociaż nie wpada zupełnie do naſzey kweſtyi, pokazuie iednak, iż zdanie moie ieſt ani zbyt oſtre, ani zbyt

też łagodne, co ſą dwie ſkały, o ktore moralni Teologowie rozbiiać ſię zwykli. Czytay uczonego Kardynała de Aquirre *t. 2. Conc. Hiſp. diſſert.* 10. *per totum*, á oſobliwie *num.* 162. áż do 187. gdzie mądrze y uczenie tę traktuie materyą, przywodząc dawną karność Kościelną w tym punkcie. Czytay także Gloſſę ná przerzeczone *cap. Fraternitatis.*

71. Co do VII. przypadku, iak ma poſtąpić Spowiednik z Kapłanem, albo z będącym *in Sacris*, ktory chociaż nie ważnie, wſtąpił w ſtan Małżeńſki, albo też żyie w rozwięzłości. Odp. *naprzod*, iż chociaż takie Małżeńſtwo ieſt bardzo ciężkim świętokradztwem, iednakże, ieżli nie ieſt rezerwowane przez iaką uſtawę Dyecezańſką, może od niego rozgrzeſzyć każdy Spowiednik, oraz y od exkommuniki przez Klemenſa *unic. de Conſangu. & affin.* włożoney za ten wyſtępek, ale nie rezerwowany, iako też *ab irregularitate*, w ktorą tacy wpadaią *c.* 1. *qui Clerici vel voventes, & cap. Sane de Cler. conjug.* mogą bydź uwolnieni przez Biſkupa. Taki Penitent powinien ſię oddzielić od tey mniemaney Zony, czyli raczey Nałożnicy, y roſtropnie inſzym z tąd wynikaiącym okolicznościom zabieżeć, chyba że wyſtępek będzie publiczny, á tak Zwierchności donieſie ſię. *S. Officium* poſtępuie z takiemi, iak z podeyzrżanemi o herezyą, y kto o tym wie procz Spowiedzi, powinien donieść. A ieżliby to był Zakonnik po profeſſyi, nie może bydź rozgrzeſzony, chyba od ſwego

Przełożonego, lub kogo on wyznaczy, owszem ieżliby miał *lapsum carnis voluntarium*, co pospolićie po wszystkich Zakonach iest *casus reservatus*. Nie może bydź rozgrzeszony, chyba od maiącego pozwolenie rozgrzeszenie dawać *à reservatis*.

72. Co do drugiey części założonego pytania, nic więcey powiedzieć nie potrafię, iak tylko, iż to iest rzecz naytrudnieysza Lekarżowi dusznemu, gdyż tu wszelkie lekarstwa staią się nieskutecznemi, dla niesposobności chorego. Nienależy iednak tracić nadziei, lecż z tym większą pracować gorliwośćią, im złe iest mocnieysze. Niech się nowy Spowiednik w dobrym razie nie miesza, gdzie się częstokroć łączą wielkie świętokradztwa, Mszy y Sakramentow SS. pohanbionych: niech się niegniewa ná Osobę, tylko ná występki. Jeżeli Penitent iest zuchwały, iako to bywać zwykło, trzeba go powściągnąć ostrym upomnieniem rostropnie á gorliwie. Jeżli iest boiażliwy, trzeba go zachęcić do ufności w Bogu, ktorego miłosierdzie *superexaltat judicium. Jacob.* 2. 13. Niech używa wszelkich sposobow do pozyskania tey duszy, osobliwie niech się pokazuie łagodnym y pełnym miłości co iest nayskutecznieysza do przełamania takich umysłow, Jeżli się raz nie powiedzie, niech sprobuie drugi, y trzeci przykładem Eliasza, *qui mensus est tribus vicibus super puerum. Reg.* 17. 21. Niech razem z nim wzdycha do Boga, niech się gorąco modli, á tak może nakłoni li-

tość

tość Pańską, iż powſtanie ten trup. Dobry ſpoſob takim naznaczyć Rekollekcye, y z wielką pilnością im dopomagać. Lecz ieżli iuż wpadli w zatwardziałość ſerca, co zwyczayną ieſt karą podobnych grzeſznikow, podobno nic więcey wſkorać niemożna, chyba opłakać bliſką ich zgubę. Moyżeſz iednakże nieprzeſtał chodzić y wracać ſię od Faraona, chociaż nie otrzymywał ſkutku, tylko wykonywał wolę BOZĄ. Niech ſię ſtrzeże Spowiednik, żeby nie miał gniewu albo pogardy ku takim grzeſznikom, owſzem niech ſię upokarża ſam w ſobie, pamiętaiąc ná ułomność właſną. Czytamy w życiu S. Filippa Neryuſza, *l.* 2. *cap.* 15. iż on mawiał, iż ſam w krotce upadnie, niech uważa, iak wielka to ieſt obraza Boża, kiedy naybliżſi Jego, w tak haniebney zoſtaią niewoli grzechowey, z ktorey iednak naypotężnieyſza ręka Jego może uczynić naczynie uczciwości, ieżli ſię Spowiednik przyłoży z cierpliwością y łagodnością, á naybardziey z gorącą modlitwą.

ROZDZIAŁ IV.

O przypadkach właściwych Paſterzom Duchownym y Kanonikom.

73 PONieważ uſtawy Kanoniczne względem Plebanow y Kanonikow ſą rozliczne, obowiązuiące pod ciężkim grzechem, napiſzę tu, iak ma z nim Spowiednik poſtąpić.

74. A *naprzod*, ieżli Pleban nie rezyduie przy swoim Kościele, ponieważ w tym iasny iest roskaz Koncilium Trydentskiego *sess.* 23. *c.* 1. obowięzuiący do tey rezydencyi wszelkich Plebanow, iakieykolwiek godności, samych nawet Kardynałow, ieżli, mowię, Pleban nie rezyduie przy Kościele, grzeszy śmiertelnie, y powinien uczynić restytucyą wszelkich pożytkow; to Spowiednikowi nie czyni trudności, y o tym dostatecznie mowilismy *w Rozdz.* 2. *tey Części*, y zdaie mi się, że tu nic więcey dodać niepotrzeba, tylko że Spowiednik powinien przypomnieć takiemu Pasterżowi, ktory przyczyny nieprzytomności swoiey zarzuca, y mowi iakoby z tąd Trzoda nie miała szkody, że *Concilium* porzucza to iego sumnieniowi, y oddaie sprawiedliwemu sądowi Bożemu, *cui corda patent*, iako się iuż namieniło, & *cujus opus non fraudulenter agere suo periculo tenentur.*

75. O Kanonikach Katedralnych y Kollegiackich, y ktokolwiek ma iaki urżąd, godność, prebendę, lub iakiekolwiek dochody z tychże Kościołow, także wyraźny iest rozkaz Koncylium Trydentskiego *sess.* 24. *de reform. c.* 12. względem obowiązku rezydencyi ich osobistey; y niedosyć ná samey rezydencyi, *Garz. de benef. part.* 3. *c.* 2. *n.* 323. Lecż trzeba, żeby się znaydowali w Chorze, y odprawowali lub śpiewali wyraźnie y nabożnie chwałę Bożą, sami á nie przez inszych, w cżym ieżli iest niedbalstwo znaczne, grzeszą

ſzą śmiertelnie, *Id. loc. cit. n.* 500. y ſą obowiązani do reſtytucyi wſzelkich iakichkolwiek pożytkow, chociaż niektorzy Teologowie pozwalaią, iż kiedy ſą w Chorze, chociażby nie śpiewali, mogą iakąś cząſtkę zatrzymać ſobie. *Laym. de benef. c.* 7. *n.* 6. chyba że będą mieli ná to oſobliwſze pozwolenie Papieſkie, albo też Kościoły będą po wioſkach ubogie, y przez długi czas ten zwyczay był wprowadzony, lub dla inſzey ſłuſzney przyczyny, ná przykład dla ſtarości, choroby, albo też dla potwierdzonego zwyczaiu w niektorych Kościołach, gdzie Kanonicże powinności ſprawuią Wikaryuſzowie, á oni ſami tylko do przytomności ſą obowiązani, albo też gdzie ieſt zwyczay, iż przytomność tylko potrzebna ieſt do pozyſkania pożytkow, ktora ſię nazywa *reſidentia cauſativa* od Innocentego *c. ult. de Cler. non reſid.* o ktorey mowi Layman *de benef. c.* 6. *n.* 2. *§. Porro.* w ktorych to Kościołach ta przytomność nie ieſt pod ciężkim grzechem. Czytay Barboſa *de Offic. & pot. Ep. part.* 2. *alleg.* 53. *n.* 153. *& ſeqv.*

76. Tak Kanonikom, iako też Wikaryuſzom, Manſyonarzom, Kapellanom, y ktorzykolwiek maią Beneficia ważne y ktorzykolwiek należą do ſłużenia Kościołowi y do Choru, *Duard. in c. Omnis &c. p.* 2. *diſp.* 9. *ſect.* 1. *n.* 1. pozwala *Concilium* co Rok wakacyi trzy Mięſiące, czy to wściąż, czyli też przerywaiąc, przez ktore mogą ſię oddalić bez żadnego pozwolenia, byleby

leby tylko nie wszyscy razem, tak żeby tym czasem nie było komu służyć Kościołowi, y byleby partykularne ustawy inaczey nie obowięzowały: á nieprzytomni nad ten czas, ponoszą karę ná dochodach prebendy, ktorych iednak czynić restytucyą nie są obowiązani *ante sententiam Judicis*, *Garz. l. c. n.* 151. chociaż względem Plebanow inaczey postanowiło *Concilium*, iako się iuż mowiło.

77. Powiedzieliśmy, iż nieprzytomni nad trzy Miesiące ponoszą karę *ná dochodach z prebendy*, gdyż co do codziennych dystrybucyi, toż samo *Concilium* postanowiło, że nawet pod czas trzech Miesiący wakacyinych, nie ptzytomnym odcinać się á przytomnym przyrastać powinno, *Barbosa l. c. n.* 124. nie dopuszczaiąc żadnego pobłażania y przebaczania, tak iż brać ich niemogą, chyba w przypadkach słusznych, á chociażby wzięli nie słusznie, powinni uczynić restytucyą podług Konstytucyi Bonifacego VIII. *c. con. Cler. de non re sid.* á ieżliby procz dystrybucyi nie było żadnych inszych dochodow, tedy nie przytomnym dwie tylko części dostaią się, á trzecia ná przytomnych dzieli się, *Barbos. l. c.* Czytay Dekret Innocentego XII. Ktory się położy tu niżey w Rozdz. 17. §. 8. Jeżeli Kanonik, odprawuiący Mszą, lub administruiący Sakrament, ná ów czas, kiedy trzeba assystować Ołtarzowi, traci dystrybucye? niektorzy Teologowie zgadzaią się, *Garz. l. c. n.* 397. co się nie ma iednak rozumieć o Kanoniku

ku Penitencyaryuszu, słuchaiącym ná ow czas Spowiedzi. *Conc. Trid. sess.* 24. *c.* 8. Zgadzaią się iednak niektorzy iż gdzie iest zwyczay albo partykularna ustawa, ażeby Kanonicy, dla słuszney przyczyny przez czas nieiaki, naprzykład przez dwa Miesiące, nie przytomni, brali dystrybucye, mogą ie brać godziwie. *Layman. l. c. n.* 3. uważa, iż rozne w tey materyi są zwyczaie, do ktorych stosować się należy. *Bonacina de hor. Can. disp.* 1. *q.* 3. opisuie, iakim sposobem dystrybucye extraordynaryine maią bydź dzielone między Prałatow y Kanonikow podług *Conc. Trid. sess.* 22. *c.* 3. y dodaie, że Kanonicy y insi do śpiewania w Chorze obowiązani, powinni znać się ná nutach, bo inaczey urzędowi swemu zadosyć uczynić nie mogą. O nie przytomności dwoch Kanonikow zostaiących przy boku Biskupim, według Kanonu *cap. de cœtero* y *cap. ad audientiam de Cler. non resid.* Czytay Laymana *de benef lib.* 4. *cap.* 6. *n.* 6. y Fagnana *l. c.*

O obowiązku Kanonikow śpiewania w Chorze obacz Bullę Benedykta XIV. 19. August. 1744. *§. Huic demum.*

78. Procz tego, co się powiedziało, są obowiązani ná sumnieniu Kanonicy dać wotum w Kapitułach *pro veritate*, *Garz. l. c. n.* 224. w każdym intereſſie; odprawować nabożeństwo, iako się iuż powiedziało, wyraznie, y nabożnie; nosić zawsze suknią Kościelną przystoynie, tak w Kościele iako y wszędzie; wstrzymać się

od

od polowania, tańcow, gry &c. żyć w nienaganney obyczayności, y zachować wſzelkie uſtawy względem ſtawienia ſię w Chorze y aſſyſtowania Ołtarzowi. *Conc. Trid. l. c.* Także nie powinni Kanonicy brać iałmużny ná te Mſze, ktore odprawuią *ex turno* według tabelli, y applikować Mſzą Konwentualną zá Dobrodzieiow tegoż Kościoła. Rożne w tym punkcie *S. Congregationis Concilii* przywodzi zdania Pignatelli *tom.* 3. *conſult.* 61. chociaż ná to nie wſzyſcy zgadzaią ſię, mianowicie gdzie niema obowiązku applikowania iey z inſzey przyczyny. *Paſſer. de ſtat. t.* 2. *q.* 187. *art.* 3. *n.q.* 3. Ja ſie przyłączam (1) do powtornego zdania: gdyż bydź może, że *Sacra Congregatio* ſtanowiła te Dekreta z przyczyn partykularnych do ſądu zanieſionych, ktore ogulnie ná wſzyſtkich obowiązku nie wkładaią, zwłaſzcza iż wiele Teologow, piſzących po Dekrecie Urbana VIII. *de celebr. miſſ.* poſzli zá tym zdaniem, *Pignatel. l. c. Paſſer. t.* 2. *de ſtat. q.* 187. *art.* 1. *n.* 867. ktory przeſtrzega, iż Dekreta *S. Congregationis*, ieżli nie ſą publicznie promulgowane, nie obowiązuią wſzyſtkich, chociaż od Teologow przywodzone bywaią; bo to ſą tylko Dekreta między prywatnymi prawuiącemi ſię, ktorzy iakie z tąd mieli dowody y prywatne okoliczności, wiedzieć nie można, kiedy *S. Congregatio* wydaiąc Dekreta, nie znoſi dawnieyſzych, iako to częſto bywa. Czytay ná ten koniec rezolucye tey S. Kongregacyi *in Camerinen.* 6. *Jun.* 1705.

& 5. *Jun.* 1706. *in Balneoregion.* 19. *August.* 1713. *in Fulginaton.* 17. *Decebr.* 1718. *in Ferrarien.* 18. *Mart.* 1719. *in Comen.* 11. *Maii* 1720. *ad* 2. *in Fundana* 13. *Sept.* 1721. & *in Valiterna* 14. *Mart.* 1722.

(1) Za tą nauką iuż więcey iść nie można, ponieważ, Benedytk XIV. 19. Aug. 1744. postanowił, ażeby we wszystkich Kościołach Patryarchalnych, Metropolitańskich, Katedralnych, Kollegiackich codziennie Msza Konwentualna śpiewana była zá Dobrodzieiow tego Kościoła. *ʃ. Accipitur.*

79. O Koadjutorach *cum futura successione* Czytay *Garz. p.* 4. *c.* 5. ktory trzyma, iż ci dla samego Koadjutorstwa nie są obowiązani do Pacierzy Kapłańskich, lecz tylko powinni służyć Kościołowi według woli swoiego Koadjutora, á ieżli nie, powinni nadgrodzić szkody z tąd pochodzące: lecz przeciwko woli swoieg o Koadjutora nic czynić nie mogą. Ná koniec, złe zwyczaie po Kapitułach, iako to; ratrzymywać nowym Kanonikom dochody, y codzienne dystrybucye w roku pierwszym, lub przez iakikolwiek krotszy lub dłuższy czas, á ná insze potrzeby ie brać, albo też dzielić między dawnieyszych, wyciągać porękawiczne, lub pod iakimkolwiek inszym pretextem przed installacyą; albo też wchodzić w iakie zapisy z Biskupami lub Opatami, przed lub po elekcyi, zniesione są od Innocentego XII. przez Bullę *Ecclesiæ Catholicæ*, gdzie się to wszystko zakazuie pod nowemi karami, procz exkom-

muniki dawnieyſzemi Dekretami Papieſkiemi wſkazaney, o czym niżey *w Rozdz.* 15. *ſ.* 17.

80. Wracaiąc ſię teraz do Plebanow, mowię *naprzod*, iż nie ieſt w ſtanie zbawienia Pleban, nie adminiſtruiący Sakramentow ſwoim Parafianom, kiedy go ſłuſznie o to proſzą á bardziey ieſzcze, ieżli zaniedbywa chorych. II. Powinien przynaymniey co Niedziela y co święto uczyć dzieci początkow Wiary y obowiązkow cnotliwego życia, co ſię zowie Nauką Chrześciańſką. III. Powinien opowiadać poſpolſtwu słowo Boże, ięzykiem rodowitym iaſnie y gorliwie. *Conc. Trid. ſeſſ.* 24. *c.*4.& 7. y cokolwiek potrzebnego ieſt do zbawienia, chronić ſię wyſtępkow á poſtępować w cnotach. *Ibid. ſeſſ.* 5. *c.* 2. á przynaymniey czytać Katechizm. Lecz czy Pleban obowiązany ieſt ſam przez ſię lub przez drugiego mowić Kazania ſpoſobem Kaznodzieyſkim, czytay Fagnana *cap. Inter cætera, de Off. Ordin. n.* 37. gdzie mowi, iż ten punkt podany był do decyzyi *Sacræ Congregationis*, ktora chociaż oſądziła *negative*, dla niektorych iednak przyczyn roſtropnie dekretu tego niepublikowała. Zkąd ia trzymam, iż Pleban wedle Ołtarza Ewangelią S. według poięcia ſłuchacza przekładaiący, nie ieſt obowiązany do Kazania formalnego, chociaż w innych Parafiach ieſt rzecż chwalebna, żeby y takie Kazania bywały, choć od inſzego. Nie może Pleban, iako ſię rzekło, polecić rządow drugiemu, gdyż urząd Plebańſki ieſt

przy-

przywiązany do Osoby, y do niego upatrywaią się osobiste przymioty. *Cap. extirpandæ de præbend. Fagn. cap. Ex parte de Cler. non resid.* Lecz może mieć Kapłana, ktoryby mu dopomogł, byleby sam Pleban rząd trzymał, y o wszystkim wiedział iako głowa.

81. O inszych obowiązkach Plebańskich czytay *Conc. Trid. sess.* 23. *c.* 1. zkąd poznasz, iż naycięższe występki Pasterzow duszny ch pochodzą z opuszczenia, *quæ pro tanto sunt peccata, pro quanto ex eis Ovium pastus aut tollitur, aut minuitur, aut impeditur. Cajet. in summ. V. Episcopus.* Dla czego mogł słusznie powiedzieć X. Rekanaty w Kazaniu 106. że Pasterze duszni potępiaią się, nie tak że czynią zle, iak że nie czynią dobrze, y że w nich naygłębsze, nayniebespiecznieysze y naytrudnieysye do uleczenia rany, są opuszczenia. Ná reszte powinien Pleban mieć staranie o gruntach, o fabrykach, o sprzętach y dochodach, osobliwie o czystości Kielichow y inszego naczynia Kościelnego, żeby czynić renowacyą *Sanctissimi* przynaymniey dwa razy w Mięsiąc, w czym wszystkim znaczne niedbalstwo iest grzechem śmiertelnym. *Duard. in Comment. l. c. sect.* 3. Także powinien się starać, żeby w czaszach przyzwoitych zadosyć się stawało Anniwersarzom y inszym obligacyom w iego Kościele. Powinien także on sam Mszę odprawować przynaymniey w większe Swięta y w Niedziele, ktore applikowane bydź maią zá Parafianow, co rozkazał Innocenty XII dnia

29. *Apryla Roku* 1699. potwierdzaiąc Dekrek *S.Congregationis Concilii*, wydany 29. *Februar. Roku* 1699. w ktorym ſię wyraża, iż Plebani, chociaż nie maią doſtatecznych dochodow, powinni iednak w dni Niedzielne y Swiąteczne odprawować Mſze zá Parafianow, y tych dni brać ná nie Jałmużny nie mogą. Ná koniec powinien ſię przykładać nieprzeſtannie do uczenia ſię Piſma S. y Teologow Moralnych, gdyż inaczey nie potrafi wykonać Urzędu Plebańſkiego, ktorego oſobliwſza powinność ieſt karmić duſze Nauką y Przykładem, ani ſię mu zadoſyć ſtaie pilnowaniem materyalnych Kościołow, y pomnażaniem dochodow, ná czym wiele Plebanow podobno przeſtawa. O inſzych Plebańſkich obowiązkach patrz *w Koncil. Tryd.* ná wielu mieyſcach, oſobliwie *ſeſſ.* 24. *de ref. cap.* 1. *ſeſſ.* 15. *c.* 1. *ſeſſ.* 21. *c.* 6.

Tá Nauka potwierdzona ieſt od Benedykta XIV. 19. *Auguſt.* 1744. *Cum ſemper* z dodatkiem, iż w tych nawet Dyecezyach, gdzie zá pozwoleniem Stolicy Swiętey ſą niektore Swięta przenieſione ná Niedzielę, powinni Plebani w też dni odprawować Mſze S. zá Parafianow §. *Et quia.*

Lecz ieżliby Plebani tak byli ubodzy, iż beż Jałmużn ná Mſze wyżyćby nie mogli, ná ten czas wolno Biſkupom dyſpenſować ich, żeby we dni Swiąteczne Jałmużny brać mogli, ktore w te dni licznieyſze bywać zwykły, y zá Jałmużnikow Mſze odprawować nad-

gradzaiąc

nadgradzaiąc zá Parafianow w dni inſze powſzednie §. *Præcipitur.*

82. O Przełożonych Zakonnych, pobobnie ſię mowi, iż ſą prawdziwymi Paſterzami duſznymi. *Lezana tom.* 1. *c.* 18. *n.* 15. á przeto maią też ſame obowiązki, y powinni czuwać nad zachowaniem Reguł, niedozwalaiąc upadku karności Zakonney. Jeżeli dla boiazni, lub iakichkolwiek światowych względow zaniedbywaią upomnieć należących do Zwierzchności ſwoiey, nawet o wyſtępki powſzednie, ieżliby te wprowadzały zwyczaie przeciwne Regule, grzeſzą ciężko. *Lezana loc. cit.* Lecz o tym ieſzcze powroci ſpoſobność mowienia *w Rozdz.* 13.

ROZDZIAŁ V.

O niektorych przypadkach Mniſzkom przyzwoitych.

83. Pięć ieſt znacznieyſzych punktow do Mniſzek ściągaiących ſię, to ieſt: Sluby ſolenne, Reguły, Klauzura, Pacierze Kapłańſkie, nakoniec niektore znacznieyſze obowiąki.

84. A naprzod co do Slubow y do Reguł, będziemy o tym mowili w Rozdz. naſtępuiącym o Zakonnikach, gdyż ta Nauka właściwa ieſt Oſobom tego gatunku oboyga płci. Jednak co do Slubu uboſtwa względem

dem Mniſzek ſą oſobliwe Dekreta *Sacræ Congreg. Episcoporum & Regularium*, przez ktore zakazane ſą Mniſzkom wſzelkie handle y kontrakty, tak miedzy ſobą, iako też z Klaſztorē lub z iakiemikolwiek Oſobami, pod karą przez *Conc.* Trydentſkie naznaczoną proprietaryuſzom *ſeſſ.* 25. *de Regular. c.* 5. Także, iż wſzyſtko, cokolwiek ma Mniſzka, czy to od krewnych, czyli też z pracy y roboty właſney, powinna złożyć u Xieni, ktora z tego naprzod zabieży partykularnym potrzebom teyże Mniſzki, á reſztę ná potrzebę Klaſztorną obroci. Także, iż kiedy Mniſzka wyżywić ſię nie może, tylko pracą rąk ſwoich, nie ma ſię to iey bronić, byle zachowała przyſtoyność y powinną Klauzurę.

85. Jak ſię Mniſzka lub Zakonnik może wymowić od wyſtępku propryetarſtwa? *Odp.* kiedy we wſzyſtkim ſprawuie ſię według pozwolenia Xieni, lub Przełożonego, á to pozwolenie może bydź *wyraźne*, álbo też tylko *dopuſzczaiące*, podług zwyczaiu, byleby tylko Przełożony wiedział o tym á milczał; to iednak w małych rzeczach rozumie ſię, gdyż w znacznieyſzych trzeba koniecznie wyraźnego pozwolenia. *Pellizar. de Mon. c.* 5. *ſect.* 1. *n.* 71. Toż ſamo rozumie ſię *de facultate præſumpta id. loc. cit. n.* 64. & 69. lecz mnie ſię widzi, iż tu zwyczay mieyſca mieć nie powinien, gdyż przez to otwierałyby ſię wrota do łamania Reguły. *Paſſer. de q.* 186. *à* 7. *n.* 131.

Co do poſłuſzeńſtwa; nie wdawaiąc ſię w dyſputę,

czy

czy Xienie mogą roſkazać pod formalnym poſłuſzeńſtwem, nie maſz wątpliwości, iż kiedy w ſłuſzney rzeczy Przełożona doſtatecznie wolą ſwoię okaże, trzeba iey uſłuchać pod ciężkim grzechem przez obowiązek Slubu. *Pelliz. c.* 4. *ſect.* 3. iako ſłudzy powinni poſłuſznymi bydź Panu w tym, co należy do dobrego porządku domowego, chociaż nie ſą przez Slub obowiązani.

87. O Klauzurze mowić ſię będzie w Rozdz. 16. *ſ.* 2. ktora iakim ſpoſobem bywa zgwałcona, czytay *Pelliz. c.* 5. *ſect.* 2. *per. tot.* gdzie mowi, że nie łamie klauzury, kto ſię zatrzymuie u drzwi wewnętrznych Klaſztoru, ani kto włazi ná dach ieſt *Congreg.* zakazuiący Dekret. *Anicet. Confeſſ. Mon. c.* 7. *§. q.* 3. Jako wolno Spowiednikowi, Lekarzowi, Cyrulikowi y inſzym Oſobom wchodzić do Klaſztoru, czytay tych co o tym piſali, ktorzy naznaczaią rożne w tey mierze potrzebne oſtrożności, y że pozwolenia ná ieden raz lub z iedney przyczyny dane, nie mogą ſię rozciągać ná inſze podobne, y że te Oſoby ſkończywſzy robotę ſwoią, nie mogą ſię zatrzymywać w Klaſztorze, pod ciężkim grzechem, chyba ná czas bardzo krotki, ná przykład ná kwadrans, co iednakże mogłoby czaſem bydź przyczyną iakowych nieprzyzwoitości. Przeto lepiey w tey mierze poſtępować zá rozſądkiem Przełożonych, niż zá Nauką Teologow.

88. Względem Pacierzy Kapłańſkich, chociaż rożne ſą zdania, ia ſądzę, iż trzeba iść zá powſzechną Nauką, że Profeſki Chorowe powinny ie odmawiać, nawet prywatnie, kiedy nie idą do Choru zá pozwoleniem, lub dla ſłuſzney przyczyny, tym ſpoſobem, iak *Clerici Ordines* większe maiący. *Laym. de Orat. c.* 4. *n.* 2. *Diana Coord. t.* 3. *tr.* 6. *res.* 11. *& ſequ.* chyba że w niektorych Zakonach Kobiecych odprawuie ſię *Officium* mnieyſze N. M. P. Lecz trzeba w tym uważać Regułę każdego Zakonu approbowanego, y iey obowiązki. Czytay *Bertonego de neglig. & omiſſ. p.* 2. *art.* 8. ktory utrzymuie iż ten obowiązek ieſt niepewny, y przyczyna wzięta ze zwyczaiu, ſłaba.

89. Co do inſzych partykularnych obowiązkow, ponieważ te ſą wſzędzie iednoſtayne, y nie można o nich dać nauki: lecz niechay ſam Spowiednik wypytuie ſię, ktore ſą z rozkazu, ktore zaś tylko z porady, pamiętaiąc ná to, co ſię iuż rzekło, iż ieſt obowiązek bydź poſłuſżnym Przełożonemu w tym wſzyſtkim co do karności należy, mianowicie nie chodzić do *parlatorium*, nie miewać korreſpondencyi liſtowney lub uſtney, co może bydź grzechem y z drugiey ſtrony, gdyż takowe korreſpondencye bywaią przyczyną grzechu, albo zgorſzenia inſzym; zwłaſzcza że Mniſzki, iako prawdziwe Zakonnice, maią obowiązek ſtarać ſię o doſkonałość Chrześciańſką przez ſpoſoby w Regułach opiſane; w czym odſyłam Czytelnika do *Paſſer.*

t. 1.

t. 1. *de ſtat. q.* 186. *à* 9. ktory trzyma, iż zwyczáy łamać Regułę chociaż nie obowiązuiącą pod grzechem, może bydź śmiertelnym, ieżeli przez to ſtaie ſię karności osłabienie. Czytay także *Lezan. tom.* 2. *v. Moniales* y *Gawanta pod tymże Tytułem*, gdzie znaydzieſz rożne Dekreta Stolicy Apoſtolſkiey ku dobremu rządzeniu Mniſzek.

90. Ná koniec przypominam Spowiednikom, Kaznodzieiom y Kapellanom, że procz potrzeby urzędu ich, nie godzi ſię im rozmawiać z Mniſzkami, ani nawet z inſzemi Oſobami zá Klauzurą mieſzkaiącemi, *Lezana t.* 1. *c.* 25. *n.* 40. ktory y to przydaie, że Mniſzka nie może z nikim mowić bez pozwolenia, ani kto inſzy z nią, pod ciężkim grzechē, podobno dla zamieſzania, ktore może powſtać z takowych ſkrytych rozmow. Atoli Dekreta względem Spowiednikow &c. ponieważ wyraznie mowią o ſamych Zakonnikach, nie ściągaiąc ſię do XX. Swieckich. *Paſſerin. loc. infr. citand. n.* 866. y nawet co do Spowiednikow Zakonnych nie bierze ſię to bardzo ściśle, iako uważa pomieniony Teolog *loc. cit. quia Major eſt ratio amplius indulgendi Confeſſariis, quàm Prædicatoribus aut Capellanis.* A ná reſztę przydaie tenże, iż Dekret *S. Congreg.* w tey mierze nie ma mocy Prawa powſzechnego, bo ſię ſtał z przyczyn partykularnych. *Ibid. n.* 867.

91. Krotko tu napiſzę, iakie przymioty właściwe ſą Spowiednikom Mniſzek, gdyż pewna rzecz ieſt, iż ci

więcey nad inſzych powinni mieć doſkonałości y oſtrożności. Taki Spowiednik, można mowić, iż powinien bydź ieden z owych Kapłanow, ktorym *num.* 19. 6. polecono Arkę Pańſką; powinien mieć właſności ſtroża winnicy *Cantic.* 1. 5. powinien bydź iako Cherubin poſtawiony przy bramie Raiu ziemſkiego *Gen.* 3. 24. ażeby gorliwością y czuynością, iak mieczem ogniſtym y obośiecznym zawarł przyſtęp y ludziom y ſzatanom, łakomym ná ſkoſztowanie owocu zakazanego, to ieſt: żeby powściągał ie od łamania Reguł y poprawował złe zwyczaie.

92. Przeto powinien bydź ozdobiony od Ducha S. gorliwością, umieiętnością, czuynością, ſpoſobnością do wyperſwadowania, y nieſkażoną przykładnością życia.

93. A *naprzod*, powinien bydz nie tylko dobrym iako ſię ogulnie rzekło o wſzyſtkich Spowiednikach, lecz powinien bydź mocno uzbroiony doſkonałością Chrześciańſką, y powinien znać ſię dobrze ná drogach wewnętrznych, ponieważ przyimuie obowiązek prowadzenia tych, ktorych powinność ieſt dążyć do doſkonałości; do czego nie będzie ſpoſobny, ieżli ſię nie ćwiczy w Modlitwie, w umartwieniu, w przełamywaniu właſnych namiętności, y ieżli niebędzie wydoſkoſkonalony w prawdziwym życiu duchownym: Klaſztory Panienſkie ſą to ow Ogrod zawarty *Cant.* 4. 12. więc ręka do ſprawowania onego nie powinna bydź proſtacka y grubiańſka.

94. II.

94. II. Má w nim iaśnieść widocznie prawdziwa miłość zbawienia Duſz ſobie porzuconych, to ieſt gorliwość; ponieważ albowiem Urząd iego ieſt bardzo ciężki y pracowity, iakby uſtawiczna niewola, wprędce ſtałby mu ſię nieznoſnym, ieżliby tá wyſoka miłość nie ſłodziła uſtawicznych przykrości. Nie może, ani powinien on pracować dla ſwoich wygod docześnych, ani dla zyſku, ani dla przyiaźni lub prożney chwały, gdyż to wſzyſtko nieſłuży do zbawienia. Powinien tedy bydź taki Spowiednik, iako Palma *Pſalm.* 9. 14. ktora utrzymuie zawſze zieloność liścia, to ieſt przyſtoyność zewnętrzną, y iako Cedr nieſkażony wewnętrznie.

95. III. Powinien mieć roſtropną dowścipność do wyczerpania, gdzie tego trzeba, większych wyſtępkow, ktore wſtydliwość łatwo pokrywa w tey płci; do uśmierzenia ſwarow, nienawiści, urazow, ktore bywaią między niewiaſtami, do zerwania niebeſpiecznych przyiazni, ieżli iakie będą z Oſobami domowemi lub obcemi, do oddalenia bliſkich okazyi złego, co częſtokroć ſprawuie w takich Oſobach wielką trudnośc; do pomnożenia karności w zachowaniu Reguł; do wſtrzymania nieroſtropney gorliwości, ktora bywa w niektorych; do wzbudzenia oziębłych według potrzeby y przyzwoitości. Trzeba oſobliwey roſtropności dla zachowania ſię w śrzodkach przyzwoitych, do poſtępowania z każdą w oboiętności á bez parcyalności naymnieyſzey. Nie trzeba

bierać osobliwszey poufałości do żadney, nie mieć względu ná urodzenie &c. Trzeba także ażeby był sposobny do rozeznania duchow, gdyż Niewiasty naybardziey mogą oszukać y mogą bydź oszukane, o czym obszerniey *w Rozdz.* 12. *tey drugiey części w.* ʃ. 6.

96. IV. Potrzebna iest Spowiednikowi Mniszek wiádomość Slubow, Reguł y ustaw Zakonnych; także iakie zwykły bywać kary, y dla iakich przyczyn mogą bydź wybaczane. Powinien wiedzieć o Bullach ściągaiących się do Mniszek, o ustawach Biskupich lub Synodalnych należących nie tylko do Mniszek, lecz y do samych Spowiednikow, iako iest Konstytucya 50. Alexandra VIII. *Sacrosancti*, gdzie Spowiednikom Mniszek Klasztorow Rzymskich, zakazano iest brać naymnieyszych podarunkow od nich, nie rozmawiać z niemi procz Spowiedzi, nie miewać nauk &c. Także względem Zakonnikow każących u Mniszek iest Dekret *S. Congreg.* zakazuiący gadać z niemi, mieszać pod czas Kazania insze dyskursa, lub zadawać iakie wątpliwości duchowne, pod grzechem śmiertelnym, chyba zá wyraźnym pozwoleniem.

97. Jest także Spowiednikowi Mniszek potrzebna wielka cierpliwość, ktore, żeby nie odstraszać od Spowiedzi, lub zamilczenia, (broń BOZE) nie bydź przyczyną, trzeba słuchać cierpliwie, chociaż te same rzeczy powtarzaią, z okolicznościami niepotrzebnemi iuż to zeznaiąc, iuż teyże samey rzeczy za-

pieraiąc

pieraiąc ſię, trudności wſzczynaiąc bez końca, ſkargi zanoſzą nieroſtropne, dręczą Spowiednika częſtokroć z lekkomyślnością, nieumieiętnością, y nieſtałością, ktore ſię w wielu znayduią, tak dalece, iż można mowić z Ekklezyaſtykiem Pańſkim: *Inveni amariorem morte Mulierem.* 7. 17.

98. Ze oſobliwſzey potrzeba approbaty Biſkupiey do ſpowiadania Mniſzek, y inſzych za Klauzurą mieſzkaiących, chociażby Klaſztory pod Zakonnemi zoſtawały rządami, czytay *Paſer. de ſtat. t.* 2. *q.* 185. *c.* 1. *n.* 185. *& ſequ.* y Bullę Klemenſa X. *Superna*, o ktorey *w Rozdz.* 20. mowić ſię będzie: co powinno ſię zachować, nie tylko względem Spowiednikow ordynaryinych, lecz oraz y extraordynaryinych, ktorzy według *Conc. Trid.* powinni ſię dozwalać dwa lub trzy razy ná Rok. Lecz o Spowiednikach ordynaryinych to uważać trzeba, iż nad lat trzy nie mogą trwać w urządzie ſwoim bez dyſpenſy Rzymſkiey, inaczey poſtępuiąc, ſuſpendowani bydź powinni. *Pignatel. t.* 6. *cons.* 85. *n.* 238. czego daie ſłuſzne przyczyny *P. ſſerin. l c. n.* 855. *Ne idemmet Confeſſarius aliquibus fiat inviſus, vel minus gratus, & aliquibus gratus nimis.*

ROZDZIAŁ VI.

O przypadkach Zakonnikom przyzwoitych.

99. ZAkonnicy, według *Conc. Trid. ſeſſ.* 23. *c.* 5.

nie

nie mogą ſię ſpowiadać przed inſzymi, iak tylko przed wyſtawionymi ná to od włáſnych Przełożonych, ktorzy maią *poteſtatem ordinariam. Suarez. t. 4. de Relig. l. 2. c. 16. n.* 1. co ia rozumiem, iż ściągać ſię powinno do wſzelkich Zgromadzeniow Duchownych, ktore wyięte ſą z pod juryſdykcyi Biſkupiey co do wewnętrznych rządow; tak dalece, iż Spowiedź Zakonnika uczyniona przed Kapłanem od Przełożonego nie approbowanym, ieſt tak nieważna, iak świeckiego przed Xiędzem nie approbowanym od Biſkupa: o czym obſzernie *Suarez. l. c. & 2. c. n.* 16. *& c.* 9. *n.* 3. *c.* 15. *n.* 2.

100. Ponieważ iednak zdarza ſię Zakonnikom ſpowiadać ſię przed Kapłanami od ſamego tylko approbowanymi Biſkupa, iako to pod czas Jubileuſzu, albo też w drodze, lub zá oſobliwſzym pozwoleniem włáſnych Przełożonych, dla tego położę tu niektore przypadki, ktore nowego Spowiednika zatrudnić mogą.

101. I. Jeżeli Zakonnik apoſtatował od Zakonu. II. Jeżli mowi, że iego profeſſya nie ważna, á przeto chce bydź wolny od Slubow Zakonnych. III. Jeżli przeciw ubóſtwu chowa pieniądze, lub inſzą rzecz iaką. IV. Co czynić ma, ieżli ieſt wyrżucony albo zbiegły. V. Jakie ſą obowiązki w zachowaniu Reguł, y iako przeciwko nim wykracza ſię śmiertelnie lub powſzechnie. VI. Do czego obowięzuie Slub poſłuſzeńſtwa. Nakoniec iakim ſpoſobem wolno mu przeyść z iednego Zakonu do drugiego, y iak może wyniść z Klaſztoru

ru *etiam retento habitu* lub zrzucić ſuknią Zakonną chociaż nie umyſłem apoſtatowania?

102. Naprzod co do apoſtazyi, obacż niżey *w Rozdz.* 12. Tu w tym tylko kładnę przeſtrogę, iż nawet ſukni Zakonney niezrzucaiący poczyta ſię zá apoſtatę, kiedy oddala ſię z Klaſztoru z przedſięwzięciem więcey niewracania ſię. Jeżli zaś ma przedſięwzięcie wrocenia ſię, chociażby ſuknią Zakonną zrzucił, nie ieſt iednak apoſtatą, lecz tylko zbiegłym. *Bonac. de Clauſ. qu.* 2. *part.* 11. *ſ.* 1. *n.* 6. co czynić bez ſłuſzney przyczyny ieſt grzechem śmiertelnym. *Baſſæus V. Apoſtata n.* 4.

103. Co do II. mowię, iż poki Profeſſya nie ieſt uznana zá nieważną poty powinien pełnić wſzelkie obowiązki Zakonne; y chociaż ieżli ná ſumnieniu ieſt przekonany o nieważność, nie ieſt obowiązany do pełnienia przez wzgląd ná Profeſſyą, grzeſzy iednak ciężko, iawnie przeſtępuiąc, dla zgorſzenia. Lecz ieżli tylko powątpiwa o ważności Profeſſyi, ieſt obowiązany ná ſumnieniu pełnić wſzelkie powinności, aż nieważność iey oczywiście dowiedzie ſię przed właſnym Przełożonym, y przed Biſkupem w ktorego Dyecezyi mieſzkał przed Profeſſyą, á to nie pozniey, iak w lat pięć od dnia uczynioney Profeſſyi, gdyż inaczey ſłuchany bydź nie powinien, *Conc. Trid. ſeſſ.* 25. *de reg. c.* 19. chyba że ſłuſzna przyczyna będzie ná przeſzkodzie. *Baſſæus V. Religio n.* 14. Maiący zaś wątpliwość

o ważności Profeſſyi ſwoiey, á niechcący iey niſzczyć, powinien ią potwierdzić, dla wielkiey nieprzyzwoitości ktore z tąd naſtąpićby mogły, *Bonac. c. p.* 10. *v.* 2. oſobliwie, iż taki iadłby nieſłuſznie chleb Zakonny. Jakie ſą ſłuſzne przyczyny do reklamowania Profeſſyi, czytay Bonacynę *l. c.* ktory też trzyma iż kto ieſt pewny o nieważności Profeſſyi ſwoiey, może wyniść zá właſnym zdaniem, byleby bez zgorſzenia, y byleby inſza przyczyna nie była ná przeſzkodzie, ná przykład że iuż lat pięć wypłyneło, że tey nieważności wyprobować niemożna, że nieważna Profeſſya z właſney iego przyczyny.

104. Co do III. kiedy Zakonnik łamie Slub ubostwa? Odpowiadam, że Zakonnik łamie Slub uboſtwa, ieżli ma rzecz iakąkolwiek bez woli Przełożonego; gdyż każda rzecz u Zakonnika tak bydź powinna, żebyią Przełożony mogł odebrać, kiedy mu ſię zdawać będzie, lecz mieć pieniądze, czy rzecz iakąkolwiek zá wolą Przełożonego, y expenſować ie godziwie, nie łamie Slubu uboſtwa; w czym iednak partykularne każdego Zakonu uſtawy uważać trzeba, gdyż w niektorych wcale pienięðzy u ſiebie chować niegodzi ſię. Czytay Paſſerin. *de ſtat. t.* 1. *q.* 189. *a.* 7. *n.* 306. ktory trzyma, iż *non obſtante Decreto Conc. Trid. ſeſſ.* 25. *de Reg. c.* 2. można Zakonnikowi pozwolić rząd y używanie dobr ziemſkich nieruchomych, ná co przywodzi rożlicznych Doktorow. *l. c. n.* 312.

105.

105. Ale czy Dekret Klemensa VIII. *pro reformatione* wspomniony od *Juaranta in Sum. Bull. V. Monasteria* iest temu przeciwny? ia idąc zá zdaniem, *Passerin. l. c.* odpowiadam, że chociaż rzecz chwalebna iest, żeby Zakonnicy w zupełney żyli powszechności. Lecz ponieważ nie pod iednostayną ściśłością w każdym Zakonie ubostwo obowiązuie, według Reguł każdego Zakonu, można tego dopuścić, byleby to nie było ze złego zwyczaiu, ani z pobłażania Starszyzny; gdyż, iako mowiłem, ubostwo zawisło ná tym, żeby nic niemieć bez woli Przełożonych.

106. Mowię powtore, iż gdzie iest wprowadzone zupełne życie pospolite, tam wiele rzeczy czynić niemożna, ktore wolne są tam, gdzie takowy zwyczay wprowadzony nieiest: á tak biorąc lub daiąc rzecz iaką grzech powszedni lub śmiertelny podług wielkości rzeczy; nietylko obcym lecz nawet y domowym, *Suarez. t. 4. de Reg. l. 4. c. 7. n.* 14. nie tylko kiedy to czyni Zakonnik prosty, lecz y w urzędzie zostaiący, ná przykład Ekonom, Prokurator &c. owszem y sam Przełożony, kiedy co wydaie niepotrżebnie, lub przeciwko Regule, albo też przeciwko woli wyższych Przełożonych. *D. Th.* 2. 2. *q.* 22. *art.* 8. co nie tylko byłoby przeciwko ubostwu: lecż oraz przeciw sprawiedliwości, pod obowiązkiem czynienia restytucyi, ile można w Zakonniku. *Sanchez. l.* 7. *Moral. c.* 1 9. *Passer. de stat. t.* 1. *qu.* 186. *art.* 7. *n.* 466. *& sequ.* y insi.

Sami nawet Generałowie nie mogą ani ważnie ani godziwie rozpraſzać rzeczy Zakonnych, według Dekretu *cap. Fraternitatem, de donat.* gdzie ſię wyraża, iż ſą tylko Rządzcami, á nie Panami.

107. Dodaię potrzecie, iż ponieważ Slub uboſtwa z natury ſwoiey ieſt uczynkiem wolnym, tak iż w niektorych Zakonach, lub Zgromadzeniach mniey lub więcey ma ściſłości, trzeba ſię w tym ſtoſować do uſtaw każdego Zakonu, do woli Przełożonych, á oſobliwie do uſtaw Kapituł Generalnych, ieżli te moc maią w Zakonie Praw ſtanowienia. Lecz ponieważ Slub uboſtwa naybardziey zawiſł ná nieużywaniu żadney rzeczy procz woli Przełożonego, nie trzeba tego mieć zá wyſtępek, że Zakonnik czaſem ſobie zatrzymuie dziedzictwo, byleby tylko w reſzcie podług Reguły ſprawował ſię, iako uważa *Suarez. l. c. c.* 8. *n.* 1. 2. & 3. mowiąc o Slubach zwyczaynych ſwoiego Towarzyſtwa. W czym wſzyſtkim miarę brać potrzeba z Reguł y uſtaw Zakonnych: chociaż y w tych uważać trzeba, co ſię ściąga do Slubu, ktorych przeſtąpienie ieſt świętokradztwem, á co do Reguł czyli do ſprawowania ſię powierzchownego, ná przykład kiedy Reguła mowi, że z miłości uboſtwa każdy powinien obierać ſobie co gorſzego, y tym podobne, to nie ściąga ſię do Slubu uboſtwa, lecz tylko do dobrego rżądu y ſpokoyności.

108.

108. Co do IV. przypadku, do czego obowiązany ieſt Zakonnik wyrzucony lub zbiegły? Odp. naprzod, że Zakonnik chociażby był wyrzucony ná zawſze, powinien iednak zachować Sluby uczynione: obowiązany tedy ieſt do czyſtości, y nie może wniść do Stanu Małżeńſkiego. Co do uboſtwa, używanie rzeczy wolne mu ieſt, ale nie dziedzictwo, przeto nie może zapiſać; y o Zakonniku zbiegłym toż ſamo rozumieć ſię może, co też y o maiącym *Beneficium*, mieſzkaiącym zá Klauzurą. III. Co do poſłuſzeńſtwa zdaie mi ſię, iż względem mocy poſłuſzeńſtwa także ſą obowiązani; lecz nie względem wypełnienia, bowiem Przełożeni nic im nie rozkazuią, przeto też ſłuchać ich nie mogą. Co zaś do inſzych powinności Zakonnych, iako to poſtow, modlitw &c. ia rozumiem, iż wypędzeni z Zakonu ſą od nich wolni; lecz Zbiegowie ſądzę, że ſą obowiązani, iako też y ci, ktorzy ſą oddani ná Galery, ile im ſpoſobność pozwolić może *Layman. l.* 4. *tr.* 5. *c.* 13.

109. Co do V. co zá obowiązek Zakonnikowi zachowywać Reguły; odſyłam w tym do S. Tomaſza 2. 2. *qu.* 186. *art.* 9. Ktory cztery rzeczy naznacza w Regułach, iako to rozkazy, porady, obowiązki co do Slubow, y obowiązki inſze według rożnicy Zakonow. Mowię tedy, iż chociażby kto uczynił wotum oſobne, zachowywać ogulnie Regułę, nie przeto obowiązany ieſt każdą rzecz wyrażoną w Regule za-

pod ciężkim grżechem, & *ex vi voti*, lecż tylko, iak ſama Reguła obowięzuie, to ieſt: rozkazy pod grzechem śmiertelnym lub powſzednim, według wyrażenia w tychże Regułach; porady nie obowięzuią pod żadnym grzechem; á co ſię ściąga Slubow; te obowięzuią pod ciężkim grzechem, według nauki Tomaſza *S. l. c.*

110. Lecz ieżliby Reguła zakazowała to, co procz Reguły grzechem ieſt: ná przykład nadgrodzić krzywdę bliźniemu; przeſtępſtwo takiey Reguły dwoiako grzech ciągnie zá ſobą to ieſt: nieſprawiedliwość, iak w poprzedzaiącym przykładzie, y świętokradzkie przeſtępſtwo Reguły. Lecz ieżli w Regule wyraznie tego nie maſz, coby obowięzywało pod grzechem, lub pod przeſtępſtwem Slubow, co iedno ieſt, taka Reguła nie obowięzuie pod grzechem, *ſed per modum admonitionis, commendationis, & memoriæ. Paſſer. de ſtat. qu.* 186. *a* 9. albo iako S. Th. piſze 2. 2. *q.* 286. *art.* 9. *ad.* 2. *per modum ordinationis cujuſdam, vel ſtatuti obligantis ad certam pœnam*, bo inaczey ſtan Zakonny byłby niebeſpiecznieyſzy nad świecki, przez wielość takich Reguł z niegrzechu grzech czyniących; chociaż może bydź y grzech, nie tak dla złamania Reguły, iako że ſię to dzieie *ex negligentia, vel libidine, vel contemptu. Id. ibid ad* 1. Nie przeczę iednak iż przeciwne zdanie naganne nie ieſt, ktore ſądzi, iż każdy punkt Reguły obowięzuie pod grzechem przynaymiey powſzednim,

bo

bo inaczey nie byłaby Regułą ani Prawem, tylko doradą. *Peliz. in Manual. Relig. t. 1. tr. 5. c. 6. n. 7. & 16.*

111. Co do VI. Slub posłuszeństwa do czego obowięzuie? Odp. iż do tego wszystkiego, do czego obowięzuie Przełożony, ktory się zowie Prawem żywym, albo Reguła, ktora iest Prawem pisanym, pod grzechem.

112. Odp. powtore, że gdzie Reguła, opisuie, w czym należy bydź Przełożonemu posłusznym, tam Przełożony nic rozkazać nie może, coby było *supra, vel præter, vel contra Regulam.*

113. Odp. potrzecie, że przestąpić zachowanie Reguły, ieżli to ona zakazuie pod grzechem, iest nieposłuszeństwo przeciwko Slubowi, inaczey, nie iest; bo gdzie posłuszeństwo, tam musi poprzedzać rozkaz *Id. l. c.*

114. IV. Do poznania, czy Przełożony rozkazuie pod grzechem, á zatym czy iest obowiązek ścisły posłuszeństwa, trzeba uważać sposob iego mowienia y zwyczay w tym Zakonie, gdyż w niektorych Zakonach nigdy wyraźnego rozkazu pod posłuszeństwem nie słychać, lecz Przełożony zdaie się prosić, á ktoby go nie usłuchał, zdawałby się nie grzesznym, ale nieposłusznym; w czym potrzeba posłuchać *S. Th. l. c. Voluntas Superioris quocumque modo innotescat, est quoddam tacitum præceptum.* Czytay też *Passerin. l. c. a 7. n. 17.*

115.

115. V. W czym posłuszeństwo iest w Regule nakazane, albo też co się ściąga do istoty Slubow, to przestąpić bez wątpienia iest ciężkim grzechem: ale czy obowiązek posłuszeństwa zawisł od samych słow Reguły, chociażby były wyrażone sposobem rozkazuiącym, ná to się Teologowie niezgadzaią, chyba że rzecz sama przez się pod grzechem obowięzuie, albo też do Slubow ściąga się. *Suarez. t. 4. de Relig. l. 1. c. 3.* lecz kiedy Przełożony wyraźnie rozkazuie, iuż się staie obowiązkiem posłuszeństwa, chociażby Reguła nie obowięzywała.

116. VI. Chociażby Reguła opiewała, iż Przełożonego we wszystkim słuchać należy, w czym grzechu niema, to nie byłoby rozkazem, tylko poradą, *quatenus pertinet ad cumulum perfectionis. D. Th. 2. 2. q. 104. art. 5. ad 3. Sanchez l. 6. Moral. c. 2. n. 16.* bo czasem Przełożony sądzi iaką rzecz za dobrą, ktorą ten, komu rozkazuią, wie doskonale, że iest zła. *Passerin. de stat. q. 186. a 8. n. 222.* Czytay też Kanon *cap. si quando, de rescript.* w ktorym pozwala się odłożenie Dekretow Papieskich, kiedy z nich szkodliwego nieiakiego rostropnie obawiać się trzeba skutku, bo *quod ratio nequit, sæpe sanavit mora*: á tym czasem oznaymić należy.

117. Ná koniec co do VII. ieżli wolno Zakonnkowi przeyść do Zakonu drugiego, albo winiść z Klasztoru *retento habitu*, albo żyć procz Klasztoru, albo zrzucić

ſuknią Zakonną bez zamyſłu apoſtatowania? Krotko Odp. iż według Prawa każdy Zakonnik może przeyść do Zakonu ściśleyſzego, lecz wprzod powinien proſić o pozwolenie, chociazby go nieotrzymał: chociaż ſą Dekreta Papieſkie do niektorych Zakonow ściągaiące ſię, ktore takowego przeyścia zabraniaią, y w przypadkach trzeba mieć ná nie baczność. Ta iednak odmiana częſtokroć dzieie ſię dla przyrodzonego nieſtatku, z lekkomyślności, lub iakiey namiętności niepoſkromioney: á przeto lepiey ieſt, żeby każdy zoſtawał w pierwſzym powołaniu ſwoim, zá zdaniem S. *Tom.* 2. 2. *q. ult. art.* 8. Trzeba oraz pamiętać ná Dekret *S. Congreg.* iż wprzod upewnienie bydź powinno zupełne, że Zakon ścisleyſzy, do ktorego ſię przechodzi, gotow ieſt przyiąć taką Oſobę; o czym mowi *Quaranta l. c.*

118. II. Co do wyiścia z Klaſztoru *etiam retento habitu*, mowię *naprzod*, iż wyniść w nocy bez pozwolenia, zawſze ieſt grzechem ciężkim, owſzem po wſzyſtkich Zakonach ieſt to *caſus reſervatus*. II. Wyniść z Klaſztoru dla zabawienia ſię przez czas krotki, ná przykład przez iednę noc, ieſt także grzech ciężki. III. Wyniść dla ſłuſzney przyczyny ná czas krotki, nie będzie żadnego grzechu, albo tylko grzech powſzedni, ieżli bez przyczyny, chyba gdzie ieſt oſobliwy rozkaz, zakazuiący *ſub gravi*, albo by to było z zgorſzeniem. *Suarez t.* 4. *l.* 5, *c.* 6.

119. III. Zyć *extra clauſtra* chociaż według Prawa dawnego może bydź pozwolono od właſnego Przełożonego, teraz iednak po Dekrecie Klemenſa VIII. *de reformatione*, trzeba ná to pozwolenia *Sedis Apolicæ* y ſłuſznych przyczyn.

120. IV. Złożyć ſuknią Zakonną, chociażby *non animo apoſtatandi*, mowię, że ieſt ciężkim grzechem, gdyż to ieſt ściśle zakazano przez Kanony, chyba ná czas krotki, albo z ſłuſznych przyczyn, albo też przez żart, coby iednak było bez zgorſzenia; chodzić zaś Zakonnikowi w maſzcze, bardzo trudno ieſt wymowić od ciężkiego grzechu. *Cajetan. in Sum̃. V. uſus larvarum.* Niewolno nawet noſić ſukni świeckiey, chociażby ná ſpodzie była Zakonna. *Suarez. l. c. c.* 5. Ná takich Zakonnikow ieſt exkommunika *c.* 2. *ne Clerici vel Monachi in* 6.

ROZDZIAŁ VII.

O Przypadkach właściwych Zołnierzom.

121. MOżna bydź żołnierzem bez grzechu, owſzem z zaſługą; doświadczenie uczy, iednak iż Zołnierze procz grzechow poſpolitych, iako uważa *Cajetanus in Summ. V. Militum peccata* maią trzy rodzaie grzechow ſobie właściwych. I. Zdzierſtwo, odbieraiąc mocą lub poſtrachem pieniądze y inſze rzeczy, y krzywdząc ubogich. II. ſzkalowanie, zadaiąc

daiąc fałſzywe wyſtępki bogatym, dla wynalezienia pokrywki dla zdarcia ich. III. Ze zapłatą ſwoią niekontentuią ſię, z kąd zdzierſtwa, rabunki, ſpuſtoſzenia, o czym *Lucæ* 3, mowi Poprzedziciel Chryſtuſow Jan S. Krzciciel. Przydaie Aryſtoteles wyſtępki ciała: *tanquam gens militaris nata ſit ad carnis petulantiam*, Caietanus zaś *l. c.* bluznierſtwo, *quaſi non ſit virilis animi, qui loquitur ſine blaſphemia.* Ja ieſzcze dodaię, iż częſtokroć udaią ſię do guſtow, zabobonow, y czarodzieyſtwa, żeby nie byli ranieni ná bataliach y poiedynkach; także w długich y nieprzebłaganych żyią nienawiściach, oſobliwie z ſwoiemi konkurrentami; á Officyerowie częſtokroć popełniaią wielkie nieſprawiedliwosci przeciwko ſwoim Xiążętom, iużto trzymaiąc mnieyſzą liczbę Zołnierzy, á biorąc zapłatę ná większą, iużto uſzczerbiaiąc żywności lub oręża, albo też przewlekaiąc Zołnierzy w zapłacie.

122. Każdy tedy Zołnierz zbliży ſię do Spowiedzi, á ma grzech bluznierſtwa: trzeba uważać, czy to ieſt proſte, czyli też Heretyckie, gdyż może to bydź, iż Heretyckie ná owym mieyſcu, ná ktorym ſię Spowiada, będzie *Caſus reſervatus*, iako też chociażby nie było Heretyckie, ieżeli iednak ieſt bardzo ciężkie, bywa po niektorych Dyecezyach *Caſus reſervatus.* Ile bluznierſtwo iawne y z nałogu, ciężkie zaś bluznierſtwo to ieſt, ktore obraża uſzy ſłuchaiących chociaż nie ieſt Heretyckie, ná przykład nazywać uſzczypli-

wie *pudenda Christi vel Sanctorum* lub co gorszego, á według niektorych także mowić *in optativo: maledictus sit DEUS.* ktore to ostatnie bluznierstwo niektorzy poczytaią nawet za heretyckie, chociaż insi ie z tych wymawiaią. *Passer in* 6. *Decret. l.* 4. *c.* 18. *n.* 205.

123. Trzeba też uważać, czy to bluznierstwo iest ze zwyczaiu, co rostropnie rozeznać trzeba, uważaiąc czas y okoliczności, *Id. l. c. n.* 230. á ieżli tak iest, nie można rozgrzeszyć, aż przyrzecze odzwyczaiać się y wystrzegać się bliskich okkazyi, iako to: gry, piiaństwa &c. *Lauman. l.* 1. *tr.* 2. *c.* 3. *n.* 6. A chociaż niektorzy Teologowie trzymaią, iż nie iest grzechem śmiertelnym, ani bluznierstwem wspominać w złości BOGA byleby to nie było z pogardy, iednak trzeba takich ostro upominać; gdyż chociażby samo przez się grzechem nie było, może bydź iednak zgorszeniem. *Laym. l.* 5. *tr.* 10. *c.* 6. *n.* 8.

124. Lecz ieżliby bluznierstwo było Heretyckie przeciwko BOGU, ná przykład *DEUS hircus*, albo przeciw N. M. P. lub SS. Pańskim, taki powinien bydz Zwierzchności doniesiony, z tą przestrogą, iż chociażby to wyrzekł z cholery, ieżli cholera nie była tak wielka, żeby od rozumu odchodził, wolnym od kary bydź nie może. Bluznierstwa *in optativo*, ná przykład *Moriatur DEUS, &c.* nie powinny bydź donoszane, bo nie są Heretyckie; chybaby pewna rzecz była, iż taki człowiek chciał przez to wyrazić, że

BOG

BOG może umrzeć, *Passer. in. 6. Decret. l. 5. c. 18. n.* 216.

125. Bluznierstwo Heretyckie iest, kiedy zamyka w sobie cokolwiek przeciwko Wierze, ná przykład że BOG niesprawiedliwy, albo też wyrzekam się BOGA, nie wierzę w BOGA, będzie to bluznierstwo Heretyckie, ieżli będzie wyrzeczone względem czasu przyszłego, ná przykład ieżli to lub owo nie stanie się; lecz ieżli o czasie przeszłym, ná przykład ieżli to lub owo niestało się, co zá pewnie tak iest; ná ow czas nie iest bluznierstwo Heretyckie. *Carena p.* 2. *tit.* 7. *n.* 49.

126. II. Co do gustow y czarodzieystwa, trzeba się pytać, czy do tego nie używane były Sakramenta, rzeczy Swięte, lub poświęcone, gdyż tak byłoby to świętokradztwo, y ktoby o tym wiedział, powinien by ie donieść Zwierzchności. Czytay o tym niżey *Rozdz.* 12. *§. o czarodzieystwie.* iako też o poiedynkach *Rozdz.* 18. §. 4. á o nienawiściach, kradzieżach, y inszych iakichkolwiek krzywdach poczynionych blizniemu *Część* 1. *Rozdz.* 11. *y* 12. Lecz ponieważ o tych szkodach tak w kraiach przyiacielskich, iako też y nieprzyiacielskich są rożne uwagi, przeto:

127. III. Mowię: iż zdzierstwa niesprawiedliwe, czy mocą czy też postrachem, czyli oszkalowaniem lub iakąkolwiek zdradą, albo też bez pozwolenia Zwierzchności uczynione, Osobom, Miastom, Miasteczkom,

Wſiom, Domom &c. nie ſą godziwe, gdyż woyna bydź powinna tylko dla utrzymania ſprawiedliwości, inaczey nie byłaby woyną, ale uciemiężeniem y rozboiem przeciwko wſzelkiemu Prawu.

128. Lecz ieżliby woyna ſprawiedliwa była, iako to broniąc ſię od krzywdzącego, ná ten czas wolno wſzelako ſzkodzić nieprzyiacielowi, bo każdemu wolno bronić ſię, z pomiernością, iako mowią Teologowie *inculpatæ tutelæ*, ieżeli oczywiſta ieſt nieſprawiedliwość krzywdzącego, á niewinność pokrzywdzonego. Co do Xiążęcia woynę toczącego, á Zołnierzy iemu poddanych, to mowię, iż Xiąże powinien mieć tego przyczyny iaſne, pewne y niezawodne, tak iż tego inſzym ſpoſobem uchronić ſię nie można, *quia bellare neceſſitatis eſt, non voluntatis. c. noli.* 23. *q.* 1. ani Prawo przyrodzone, á tym bardziey miłość Chrześciańſka ná to zgodzić ſię może, á żeby czynić ſię miała woyna, tak wiele złego zá ſobą wiodąca, dla przyczyn niepewnych y zawodnych, oſobliwie między Panami Chrześciańſkiemi ktorzy tak wſzczynaiąc, iako też wiodąc ią powinni mieć dobre przedſięwzięcie, odrzucaiąc wſzelkie nieporządne namietności, ſzkodzenia, wywyżſzenia ſię, nienawiści, okrucieńſtwa, á nawet y zemſty nad miarę, iako ſię czyta *c. quid culpatur*, 23. *q.* 1. oſobliwie w czaſiech teraznieyſzych, kiedy czy to przez roſpuſtę Zołnierzy, czyli też przez pobłażanie Officyerow, nie ma względu ná mieyſca ani ná

ni ná Oſoby, y tak iak kramy, zdzieraią ſię Kościoły, ſztuka zaś tak ſzkodliwe y okrutne ma wynalazki, że Miaſta y Kraie nie tak podbiia, iako ie raczey wyniſzcza z gruntu, y to nie tylko nieprzyiacielſkie lecz oraz y ſwoie właſne, iuż to przez rozlanie krwi, iuż przez zbyteczne podatki, gubi tych nawet, ktorych broni, y dla ktorych uſzczęśliwienia ieſt poſtanowiony od BOGA Panem. Dlaczego ſądzę zá naganne tych Teologow zdanie, ktorzy mowią, iż może Xiąże wſzcząć woynę z przyczyn choć niepewnych, byleby cokolwiek do prawdy podobieńſtwa miały. *Vasquez* 1. 2. *dis*. 64. *c*. 4.

129. Co do Zołnierzy, ci w woynie obronney mogą ſłużyć zawſze, czyto poddani, czyli też obcy: lecz co do woyny wypowiedzianey, w tey mogą ſłużyć poddani, y ci Cudzoziemcy, ktorzy przed wypowiedzeniem woyny iuż ſłuzyli, chociażby wątpliwość była o ſłuſznych tey woyny przyczynach; inſi zaś Cudzoziemcy zaciągać ſię nie mogą, chyba że ſłuſzność przyczyn iawna im będzie. Niektorzy Teologowie ieſzcze przydaią inſze do tego okoliczności, ktore u nichże ſamych czytać można.

130. Lecz ponieważ tá nauka w ſkutku ieſt bardzo trudna, bo ktoryż z żołnierzy proſtych wiedzieć może o przyczynach Gabinetowych? przeto mowię, iż kiedy ieſt woyna między Xiążętami Chrześciańſkimi, á nieſprawiedliwość z żadney ſtrony nie ieſt oczywiſta,

wiſta, mogą Zołnierze ſłużyć beſpiecznie w obydwoch ſtronach, czy to poddani, czy to Cudzoziemcy; lecz z ſtrony Xiążęcia Pogańſkiego, trzeba większey oſtrożności, bo większe pada ná niego nieſprawiedliwości podeyżrzenie, chociaż y temu dać pomoc można, w oczywiſtey ſprawiedliwości, byleby nie ſzło o Wiarę, bo ſprawiedliwość ieſt wſzyſtkim powſzechna. *Averſa* 2. 2. *de Bello. q.* 40. *ſect.* 7. Lecz to rozumieć ſię niema, żeby wolno było ſłużyć ná żołdzie u niewiernych ná ſzkodę Chrześciańſką.

131 To powiedziawſzy o woyſku, teraz mowić będę o ſpoſobach iego poſtępowania. Szkody czyli krzywdy troiakiego ſą rodzaiu, to ieſt: ná życiu, ná wolności, y ná dobrach. Mowię tedy I. iż w kraiu przyiacielſkim nie można czynić żadnemu krzywdy na życiu ani ná wolności; co zaś do dobr, wyciągać nie godzi ſię nad to, co Xiąże pozwala, ná przykład ieżli pozwala tylko mieſzkanie, czyli kwaterę, nie godzi ſię wyciągać wiktu. Ani wolno Zołnierzom zdzierać poſpolſtwa, dla tego że płaca ze ſkarbu ich nie dochodzi, y w tym pobłażanie Officyerow, á nawet y ſamego Xiążęcia pozwolenie wagi nie ma, bo Xiąże obowiązany ieſt zachować ſprawiedliwość nawet z poddanymi, á ieżli nie ma czym płacić żołdu, niech nie woiuie. *Laym. l.* 2. *tr.* 3. *c.* 12. *n.* 17.

132. Mowię II. co do nieprzyiacioł, wolno ich zabiiać pod czas batalii, y wſzyſtich pomoc im daiących,

cych, chociażby to były Osoby uprzywileiowane, *c. innovamus de tregua & pace*, bo w tym razie niebyliby niewinnymi, ktorych niegodzi się zabiiać dobrowolnie. Lecz czy wolno zabić 'Zołnierza przez zasadzkę, ná przykład przechodzącego z iednego mieysca ná drugie, nie dla bicia się ale dla inszey przyczyny; ia trzymam, iż pod czas woyny sprawiedliwey wszystko wolno czynić, cokolwiek pomagać może do otrzymania pożądanego celu, á to inaczey, iak tylko przecinaiąc wszelkie srodki nieprzyiaciołom, poki nie stanie przymierze, albo się nie poddadzą sposobem woyskowym. Lecz co do zdrady y zasadzek, te takie bydź powinny, jakie pospolicie bywać zwykły, ná przykład zdawać się uciekaiącym, lub zmyślić się przyiacielem, co iednak nie iest bez grzechu powszedniego, *Busembau. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 1. tym sposobem, iak się pozwalaią zwykłe sztuki w grze, co chociaż nie uwalnia od winy, uwalnia iednak od restytucyi.

133. Mowię V. co do wolności, iż wolno brać w niewolę nieprzyiaciela zawsze y każdym sposobem, y zatrzymac go poty, poki nie będzie wykupiony sposobem przyzwoitym, albo też zamieniony; á chociaż to się mowi naybardziey o Zołnierzach, iednak według powszechnego zdania rozumie się o wszelkich poddanych owego Xiążęcia, z ktorym się woyna wiedzie, chociażby byli niewinni sami przez się, byleby tylko nie byli wyięci, iako są Osoby Duchowne y Zakonne.

134. Co do dobr, mowię I. Iż wolno wkładać kontrybucye ná wſzyſtkich poddanych Xiążęcia nieprzyiaznego, chociażby byli niewinni, nawet Duchownych y Zakonnych, lecz to ná ow czas tylko, kiedy koniecznie tego potrzeba ku oſłabieniu nieprzyiaciela, ktory ztąd mogłby brać poſiłek. Ale iezli potym należy to nadgrodzić Kościołom y Duchowieńſtwu, mnie ſię zdaie, że tak, chociaż ſą, co inaczey rozumieią *Diana Coord. t. 7. tr. 7. reſp.* 26. Kanony zakazuią krzywdy czynić Rolnikom, y niezabierać bydląt do Rolnictwa potrzebnych; lecż ná to powiedzieć można; *lex inter arma ſilet.*

135. II. Można złupić Kray lub Miaſto, ktore poddać ſię niechciało, á dobyte ieſt, chociaż tego Wodz dozwalać nie ma bez bardzo wielkich przyczyn, dla wiele złego z tąd pochodzącego, iako to: nieuczczenie Kościołow, gwałty, zaboyſtwa &c. także można palić domy y żywność nieprzyiacielſką, byleby to było w miarę ſłuſzności, co Officyerowie y Rządzczy uważać maią, gdyż prości Zołnierze nie ſą Sędziami, tylko ſprawcami rozkazow.

136 Dobra ruchome zabrane nieprzyiaciołom *jure belli* doſtaią ſię Zołnierzom, chociażby pierwſi dzierzawcy nieſłuſznie ie od Oſob do woyny bynaymniey niewdawaiących ſię odebrawſzy, trzymali, w czym iednak nie wſzyſcy zgadzaią ſię. *Averſa l. c. Sect.* 10. chociaż y z tych niektorzy ná to pozwalaią,

byleby

byleby tá rzecz przez czas nieiaki nowych nieprawnych dzierżawcow bawiła śię. Lecz to bydź nie może, ażeby Zołnierż z inszey przyczyny, ná przykład pod pokrywką kupli lub darowizny brał od nieprzyiaciela cudze rzeczy, chociaż ná to niektorży zgadzaią śię. *Diana Coord. t. 7. tr. 7. resp.* 19.

137. Mowię IV. że nawet w woynie sprawiedliwey nie wolno żadney z tych rzeczy prostym czynić Zołnierżom bez władzy zwierzchności, inaczey, grżeszą przeciw sprawiedliwości y są obowiązani do restytucyi: ani dosyć ná pozwoleniu Officyerow niższych, chyba żeby to nakazano było dla samey szczegulnie karności woyskowey; ná ten czas chociażby to był grżech, nie byłoby iednak restytucyi.

138. Mowię V. że w niesprawiedliwey woynie iest obowiązek nadgrodzenia wszystkich szkod, od ktorey chyba tylko wymawia niesposobność Zołnierży prostych, owszem ci nie są obowiązani do restytucyi, ieżli o niesprawiedliwości niewiedzieli. Nie wolno iednak zabierać naczynia y sprzętow Kościelnych, nawet zá rozkazem Wodza. Nie wolno także krzywdzić mieysc tych, ná ktore dana iest ochrona, bo należy dotrzymać daną obietnicę. O tey restytucyi trzeba przypomnieć co śię mowiło *w Rodz. II. Części I.*

139. Co do inszych grzechow, ktore rożnemi sposobami popełniaią Officyerowie przeciwko swemu

Xiążęciu, piſze *Layman. l. c.* y *Bonacin. de reſtit. dis.* 2. *q. ult. ſect.* 1. *part. ult. n.* 27. Ná koniec, co ſię mowiło o Zołnierżach ziemnych, toż ſamo rozumieć ſię ma o morſkich, ktorży wyſyłani bywaią ná zabieranie Okrętow nieprzyiacielſkich; ci nie powinni zabierać żadnych inſzych, chociażby pogańſkich, kiedy ci nie ſą nieprzyiaciołmi; nie zabiiać Oſob, chyba tylko pod czas batalii, á zabrawſzy w niewolę, ieżli ſą Chrześcianie, nie zaprzedawać Turkom, lub inſzym Poganom. Toż ſamo rozumieć ſię ma, kiedy woyſko wnidzie w Kray nieprzyiacielſki dla czynienia ſobie nadgrody ſzkod poczynionych, czego iednak bez woli Zwierzchności czynić nie można; z tym dodatkiem, iż ná ow czas zabiiać nikogo nie godzi ſię. Lecz Rzemiesło Zołnierſkie nie tylko ma naganę od Teologow, ale nawet od Politykow. *Guicciardini in Hiſtoria*, y tak ieſt niebeśpieczne dla zbawienia, iż dla wielu ieſt przyczyną grżechu: Dla czego Spowiednik, według przeſtrog Karola S. ieżeli widzi Penitenta ſtanu Zołnierſkiego w takowych grżechach, niech ſię nie ſpieſzy z rozgrzeſzeniem aż doświadczy iego poprawy, ktora tak trudną bydź zwykła, że częſtokroć trzeba go obowiązać do podziękowania za ſłużbę.

RO-

ROZDZIAŁ VIII.

O Sędziach, Patronach, Regentach, Plenipotentach, Attendentach y innych Osobach do sprawowania sprawiedliwości należących.

140. Wielą sposobami grzeszyć może Sędzia przeciwko prawu Boskiemu y przyrodzonemu, ktore Caietanus *in Summ. V. Judex.* w pięciu zamyka punktach. I. ieżli czyni Dekret niesprawiedliwy cały lub po części. II. Jeżeli sądząc chociaż sprawiedliwie, nie zachowuie iednak porządku Prawa, ná przykład nie według *allegata & probata.* III. Kiedy sądzi sprawy sobie nie przyzwoite, ná przykład Laik sprawy Duchowne. IV. Jeżli wybacza karę naznaczoną Prawem, ze szkodą Rzeczypospolitey, albo strony pokrzywdzoney; co się rozumie o karach Dekretowych, bo więzienie ná przykład winowaycy przed Dekretem, może się wybaczyć *servatis servandis.* V. Kiedy nie daie sprawiedliwości lub przeciąga ią bez słuszney przyczyny. Do czego wszystkiego łączą się insze występki, ná przykład kiedy co takiego czyni z nienawiści, zemsty, łakomstwa, wyniosłości lub przyiazni. Ja dodaię, iż grzeszy Sędzia przeciwko Prawu przyrodzonemu, ieżli nie ma umieiętności urzędowi swemu przyzwoitey, albo też niewywiaduie się pil-

nie o ſprawach, tylko ſię ſpuſzcza ná donieſienie Oſob pożytku właſnego ſzukaiących. Przeciwko Prawu zaś piſanemu tylą ſpoſobami może wykraczać Sędzia, ile ſamych Prawem ieſt, z ktorych przychodzi mi ná myśl bardzo zwyczayne, to ieſt żeby Sędziowie nie brali od ſtron podarunkow, ani ich ná niepotrzebne wyciągali wydatki, co Duchownym zakazuie ſię *cap. Statutum, de reſcript. in* 6. á Swieckim *L. Plebiſcito ff. de Officio Præſidis. Navarrus in Manual. c.* 25. *n.* 12. wylicza 17. punktow, ktorymi grżeſzą Sędziowie.

141. Dwie ſą potępione Propozycye w tey materyi, to ieſt 26. od Alexandra VII. *Quando litigantes habent pro ſe opiniones æque probabiles, poteſt Judex pecuniam accipere, pro ferenda ſententia in favorem unius præ alio;* y 2. od Innocentego XI. *Probabiliter exiſtimo, Judicem poſſe judicare etiam juſta opinionem minus probabilem.* Co do pierwſzey, trzeba, żeby Spowiednik przeniknął ſens iey prawdziwy, bo ſię tam zakazuie tylko brać pieniędzy, lecz w reſzcie może Sędzia ferować Dekret zá tym, zá ktorym mu ſię podoba. Chwalebniey iednak ieſt, czynić to *juxta arbitrium boni viri Engel. l.* 1. *tit.* 32. *de Off. Jud. n.* 9. Prawda, iż taki przypadek bardzo rzadko zdarzyć ſię może; á ieżliby ſię kiedy zdarzył, ia radziłbym pogodzić ſtrony, bo ſąd powinien bydź bez naymnieyſzey parcialności, y nie było by to *boni viri arbitrium*, iednemu całą rzecz przyſądzić, kiedy drugi rowne do

otrzy-

otrzymania iey ma dowody. *Wigantd. tr.* 1. *exam.* 3. *q.* 7. *n.* 28. & *Pisani ad* 1. *Propos. damn. ab Inn. XI.* *n.* 6.

142. Sędzia iákimkolwiek sposobem urzędowi swemu zadosyć nieczyniący, y sprawiedliwość obrażaiący, *committendo vel omittendo*, iest obowiązany do restytucyi wszelkiey uczynioney szkody. Lecz ieżli iego omyłka pochodzi szczegulnie z niedoskonałości, ná ten czas, chociaż grzeszy ciężko przeciwko swemu urzędowi, iednak *in foro fori* nie bywa obowiązany do całey restytucyi, lecz tylko do tey części, ktorą mu wyznaczy Zwierzchność według Dekretu *Instit. de oblig. quæ ex quasi delicto*, według czego, ia trzymam, iż można też sprawić się w Konfessyonale, *Laym. l.* 3. *tr.* 6. *c.* 52. *n.* 10. byleby tylko nie był w cale niesposobnym dla nieumieiętności, co się nie łatwo zdarza przynaymniey w rzeczach potocznych; albo też ieżli się nie wprowadził sztucznie ná Urząd Sędziowski udaiąc się zá zdolnego, *Id. l. c. tr.* 4. *c.* 8. *n.* 5. co się często zdarzyć może, gdyż bywaią takie Osoby, co się o ten urząd usilnie staraią, á zadosyć mu czynić w cale nie umieią. Z Sędziami zaś do tego Urzędu urodzonymi albo też przez Xiążęcia wyznaczonymi, łaskawiey Prawo postępuie, byleby mieli choć pomierną sposobność, á procz zdrady postępowali. Takim pozwala mieć Prawo uczonego Assessora, za ktorego radą maią wydawać Dekreta *c.*

statutum

ſtatutum de reſcript. in 6. Lecz iakimkolwiek to będzie ſpoſobem, Sędzia nieſpoſobny powinien albo zdać z ſiebie Urząd, albo ſię wydoſkonalić, y nie doſyć ieſt ná Aſſeſſorze, gdyż obowiązek Sędziego, bydź choć pomiernie ſpoſobnym, ieſt oſobiſty, ktorego kto inſzy zaſtąpić nie może, y Aſſeſſor mogłby go łatwo oſzukać *Paſſer. in c. ſtatutnm, de reſcript. in* 6. *n.* 250.

143. Co do podarunkow. y expenſy podrożney, kiedy tego ieſt potrzeba, Sędziom Duchownym nie wolno brać w podarunku iak tylko *eſculenta & poculenta c. ſtatutum, de reſer. in* 6. y to nie wiele. Co do expenſy można ią wziąć ſłuſznie byleby nie nad to, *ad arbitrium viri probi.* Lecz ordynaryiny Sędzia Duchowny ſwoim koſztem ieździć powinien w granicach Dyecezyi. *Seta de Offic. Locum tent. c.* 6. *in addit.* Laik zaś brać ie może, chociażby tylko z domu wyſzedł. *Ib. n.* 365. *& ſequ.*

144. Ogulnie mowiąc opodarunkach, chociaż rożne bydź mogą wymyślne wybiegi dla wymowki, nie trzeba iednak bydź łatwym w przyimowaniu ich, chociaż to ſą pod pokrywką przyiazni albo grzeczności, oſobliwie w rzeczach wielkich, gdyż ſię to zwyczaynie dziać nie zwykło ná daremnie; y dla tego Prawa ich wcale zabraniaią, dla niebeśpieczeńſtwa, żeby ſię pod nimi nieſprawiedliwość lub świętokupſtwo nie ukrywało *Cap. fin. de pactis.* A oſobliwie

zważać

zważać potrzebę Osobę daiącą y biorącą, ná przykład ieżli ubogi daie bogatemu; także wielkość rzeczy daney y czas dawania *cap. & si quæstiones, de simonia*, bo czasem daiąc Sędziemu kokosz, spodziewa się od niego wołu niesprawiedliwie przysądzonego. *Passerin. l. c. q.5. per tot.* chociaż niektorzy Teologowie trzymaią *Bonac. l. c. p. 8. n. 5.* iż wziąć można, gdzie ten iest zwyczay, ia iednak sądzę, iż taki zwyczay bardziey złym obyczaiem nazywać, y chronić się go trzeba, gdyż to iest *consuetudo illegitima & nutritiva peccati.*

145. Jest kwestya, czy powinien Sędzia wrocić takowe podarunki w przod niż ná to wskazany będzie, ponieważ to nakazuie Prawo *cap. statutum, de rescript. in 6.* o Sędziach Duchownych? Ná co odpowiadam iż trzeba zważać sens tegoż samego Prawa, ktore wyraznie rozkazuie taką restytucyą, chociażby nawet daruiący dobrowolnie iey odstępował, *cap. exigit, de censib. in 9.* y *Conc. Trid. sess. 24. c. 12.* Insze w tym punkcie zdania obacz w Passerynie *l. c. n. 402.*

146. Wyłączaią się od tego płace Prawem Sędziemu naznaczone, ktore zá Dekret od stron brać można bez skrupułu, ieżeli Sędzia żadney niema zapłaty z Skarbu publicznego; ieżli zaś ią ma z Skarbu, chociażby zbyt mała się bydź zdała, nic od stron brać niepowinien. *Card. de Lugo de just. t. 2. disp. 37. n. 524.* Sędzia Duchowny, ktory ma ná to *Beneficium*,

także

także nic brać nie powinien. *Nicotius tit. 6. de actione. n. 244.*

147. Tu należałoby mowić o Konſtytucyi *de datis & acceptis pro gratia vel juſtitia obtinenda in Curiu Romana.* lecz o tym niżey ná ſwoim mieyſcu, gdzie, y o inſzych Bullach mowić ſię będzie.

148. O Patronach y Agentach mowi Caietanus *in Summ. V. Advocatus*, iż ośmią ſpoſobami mogą wykraczać przeciw Urżędowi ſwemu, ktore u niegoż czytać można z tym dodatkiem: *Heu! apud mundanos bonus advocatus eſt, qui de mala cauſa facit bonam.* Nie godzi ſię Patronom y Agentom przyimować takiey ſprawy, ktorą ſami znaią bydź nieſprawiedliwą. *Laym. l.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. *ſ.* 3. *n.* 17. á obſzerniey Boſſius *Moral. part* 1. *n.* 738. *& ſequ.* ktory dodaie, iż Patronowie ſtarzy y doświadczeni zbyt ufaią ſobie, y doſtatecznie nie gotuią ſię; przez co ieżliby naſtąpił przeciąg ſprawy albo przegrania, powinni nadgrodzić ſzkodę. Lecz w tym trzeba wielkiey przezorności; bo w ſprawach kryminalnych można dozwolić Patronowi ná obronę winowaycy, choć nie pewnych dowodow, ktore w ſprawie cywilney ſłużyć niemogą; także kiedy idzie ſprawa *de lucro captando*, albo też *de damno vitando* względem Skarbu, może Patron używać wſzelkich ſpoſobow, byle bez zdrady.

149. Co do Agentow uważać trzeba, iż kiedy fałſzuią dokumenta lub daty w nich, czy to ſami, czyli

li też przez inſze Oſoby, iako to ſą Generałowie czyli Wozni, ná ſzkody ktoreykolwiek Strony, albo też kiedy o tym ſzczegulnie myślą, żeby wygrać, czy to ſprawiedliwie czy nieſprawiedliwie, albo też kiedy ſprawę przewlekaią z ſzkodą przeciwney Strony, albo też kiedy zbyt wielką wyciągaią ſobie płacę, winni ſą nadgrodzić poczynione ſzkody. Spowiednik w tych rzeczach niedoświadczony w powſzechności przynaymniey niech ſię takich pyta: czy ſprawiedliwie Urząd ſwoy ſprawuią? á byłaby rzecz bardzo pożyteczna powziąć wiadomość do wypytania ſię tych rzeczy w ſzczegulności.

150. Co do Piſarza mowię, iż powinien bydź wiernym we wſzyſtkim, powinien trzymać regeſtra y Kźięgi pilnie, wſzyſtkim potrzebuiącym ich dozwalać, á nie brać nadgrody nad to, co Prawo lub dobry zwyczay pozwala. *Toletus l. 5. c. 62.*

151. Na koniec, ieżli ſię zdarzy ſpowiadać ſługi ſądowe, iako to ſą Zołnierże, Wartownicy, Generałowie czyli Wozni &c. trzeba uważać, że ci częſtokroć bardzo wykraczaią, pod pokrywką ſprawiedliwości ſwoie ukrywaią ſwywole, ná przykład pozwow nie podaią á fabrykuią, niewinnych do więzienia biorą, albo też winnych zbyt męczą y zdzieraią, lub też będąc przekupieni ich wypuſzczaią, co wſzyſtko grzechem ieſt przeciwko Urzędowi, zá ktory zapłatę biorą, z kąd częſtokroć uraſta obowiązek reſtytucyi pokrzywdzonym.

ROZDZIAŁ IX.

O przypadkach Kupieckich.

152. W Tey materyi bardzo ciężkie zdarzaią ſię Spowiednikom trudności, oſobliwie że niektore Kontrakty w iednym Kraiu nie ſą naganne u ſądu tak świeckiego, iako też Duchownego, w inſzym zaś Kraiu bywaią poczytane zá zdzierſtwo; o czym piſze Kardynał *de Luca Annot. ad diſc.* 1. *de uſur.* y *Doctor Vulgaris l.* 5. *c.* 1. *de uſuris.*

153. Naprzod mowić tu o tym będę w ogulności, á potym w ſzczegulności o tych Kontraktach, ktore maią w ſobie więcey trudności. A *naprzod* trzeba, żeby Spowiednik doſkonale poiął w ſzczegulnym przypadku, o co ſzedł Kontrakt, y inſze iego okoliczności, gdyż iako uważa Kard. *de Luca l. c. diſc.* 2. *l.* 5. ná tym zawiſła iſtność dobrych lub złych Kontraktow, y trzeba ie wprzod poznać, nim oſądzić.

154. II. Trzeba mieć baczność ná Kondycye założone w tymże ſamym Kontraktcie, gdyż częſtokroć ſię zdarza, iż tym ſpoſobem Depozyt odmienia ná dług, á dług ná handel &c. iako uważa pomieniony Kardynał de Luca *diſc.* 4. *de cambiis.*

155. III. Trzeba też uważać Kraiu zwyczaie, gdyż bywa y to w niektorych Kraiach, iż y to dotrzymać

powi-

powinien, ná co ſię nie opiſuie wyraznie, iako uważa Kard. de Luca *l. c. annot. ad diſc.* 2. *de uſur.* ná przykład w Kroleſtwie Neapolitanſkim kiedy ieden drugiemu da pieniądze ná handel; chociażby ten nic nie zyſkał, muſi iednak nadgrodzić tamtemu, bo tak u nich ieſt opiſano w Prawie *tit. de lucro ceſſante & de damno emergente*, chociaż według mego zdania względem ſumnienia trzebaby poſtępować według prawdy.

156. Ztąd niektorzy Teologowie, *Haunold. t.* 3. *tr.* 9. *c.* 3. *ſ.* 8. *Reginald.* 25. *n.* 243. pozwalaią brać lichwę w tych Kraiach, gdzie tego ieſt zwyczay, od Zwierzchności iednak potwierdzony: co ia nie tak rozumiem, żeby zwyczay miał w tym uwolnić od grzechu, lecz chyba, że pod imieniem lichwy ſłuſzna takowych pożytkow ukrywa ſię przyczyna, iako to uważa *Navarr. in Manual. c.* 17. *n.* 256. *& ſequ.* że wdowy, ſieroty, ſzpitale &c. daią ſummy ſwoie kupcom, y od nich biorą pożytek, co ſamo Prawo pozwala *cap. Per veſtras, de donat. per vir. & uxor.* mowiąc, kiedy Mąż traci ſubſtancyą, odebrać poſag y dać kupcowi, żeby ztąd Zona coroczne brała opatrzenie; czego ganić nie można. Służy tu naſtępujące zdanie: *Sciendum eſt, quod pleraque capitula ex loco, ex tempore, ex perſona conſideranda ſunt, quorum modi quia medullitus non indigantur, in labirinthum erroris nonnulli impingunt, cum ante judicant quàm intelligant, ante inculpant, quàm iterando lecta perquirant. Iſidor. cap. Sciendum, diſt.* 29.

157. Teraz przyſtępuiąc do przypadkow ſzczególnych, tę kładę przed oczy ſzalę, iż kto ma ſwoie, á oprocz tego ieſzcze bierze czudze, ieſt to nieſprawiedliwość.

158. Mowię tedy, iż kiedy kto więcey odbiera, niż pożyczył, popełnia lichwę, chyba że zkąd indąd będzie miał ſłuſzną á niewymyslną przyczynę tego zarobku. Jaka zaś ta ma bydź przyczyna, uczy *Filliuccius tr. 34. p. 2. c. 4. & 5.* Lichwę oczywiſtą łatwo poznać, lecz ieſt druga potaiemna y ukryta, ná przykład w kupowaniu, płacąc wczeſnie, albo przeciągaiąc zapłatę, pod wymową mnieyſzey lub większey ceny, albo też kiedy kredytor u dłużnika dług ſwoy odbiera nie pieniędzmi, lecz towarem albo fantami, á przeto taniey ie nad ſłuſzność taxuie. *Medina c. de reſtit. 1. de uſuris.* W tęż taiemną wpadaią lichwę ci bogacze, ktorzy pod pokrywką politowania rozdaią ubogim zboża w czas drożyzny, á poſtępuiąc im daleki termin do płacenia, drożey ie nad słuſzność cenią; potym w czas tanny towarami od nich ten ſwoy dług odbieraią, y taniey ieſzcze ie nad ſłuſzność taxuią. *Navarr. in Manual. c. 17. n. 206. & ſequ.* Trzy ſą w tey materyi potępione propozycye od Alexandra VII. 42. *Licitum eſt mutuanti aliquid ultra ſortem exigere, ſi ſe obliget ad non repetendam ſortem uſque ad certum tempus.* Od Innocentego XI. 41. *Cum numerata pecunia pretioſior ſit numeranda,*

&

& nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuario exigere, & eo titulo ab usura excusari. 42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum, sed solum si exigatur, tanquam ex justitia debitum.

W tey materyi iest Bulla Benedykta XIV. *Vix pervenit* 1. *nov.* 1745. w ktorey wyraża się w iakich okolicznościach można od długu brać pożytek.

159. Zamiana towarow iest wieloraka, to iest co do mieysca y co do czasu; także iest *zamiana czysta*, kiedy rzecz ná rzecz odmiena się bez żadnych inszych okoliczności; *zamiana* zaś *zmieszana*, kiedy rzecz iedna, albo rzeczy wiele ná wiele inszych zamieniaią się, lub przy zamianie insze wkładaią się kondycye: co wszystko pilnie uważać należy.

160. Czysta zamiana iest, kiedy rzecz iedna zá drugą iednostaynego rodzaiu ná przykład moneta zá złoto, suknia zá sukno &c. oddaie się: w tym iaki zarobek godziwy iest, nie tylko bankierom publicznym, lecz oraz Osobom prywatnym, chociaż z nieiaką rożnicą, pisze *Filliuccius tr.* 35. *p.* 2. *c.* 5. Wszystkie insze zamiany, iako to: co do czasu y co do mieysca ná przykład pod czas Jarmarku &c. są zmieszane, bo oprocz rzeczy, ktore się ná nich zamieniaią, wchodzą ieszcze w kontrakt okoliczności mieysca, to iest: że te towary

żdaleka lub zbliſka ſą ſprowadzone. Podobnym ſpoſobem kiedy przez bank poſyłaią ſię pieniądze z mieyſca ná mieyſce, treba uważać, iż bankier podaie ſię w niebeſpieczeńſtwo utracenia tey ſummy, kiedy billet doſtać ſię może w cudze ręce. *Naldus V. cambium n.* 6. rodzay ieden żamiany ma zá godziwy, ktory pierwſzym weyrżeniem wcale zdaie ſię lichwiarſki. Ja o tym mowić będę *w Rozdz.* 18. *ſ.* 6. tu oſtrzegam w ogulności, iż tam tylko zarobek godziwy ieſt, gdzie bez niego byłaby ſzkoda.

161. Kontrakt kompanii nazywa ſię, kiedy Oſoby rożne ſkładkę czynią ná towar, z umową dzielenia ſię pożytkiem. Tym ſpoſobem kupuią czaſem lub arędują niektore Urzędy pożytek czyniące, albo też cła &c. Także podobny kontrakt z przyrodzenia ſwego znayduie ſię między Bracią niedzielnymi, y między Małżeńſtwem.

162. Naprzod ſprawiedliwy tu podział ieſt, kiedy w proporcyą tego co dał, każdy zyſk bierze, to ieſt: ten co dał więcey powinien wziąć więcey od tego, co dał mniey. Czaſem też bywa umowa, że ieden daie pieniądze czy towary, á drugi pracy y ſtarania dokłada, á czaſem przytym podwody lub inſtrumenta, ná przykład ſieci do ryb łowienia, Okręt &c. ná ow czas dzielić ſię zyſkiem powinni według umowy, y według żdania bogoboynych á roſtropnych Ludzi.

163.

193. Powtore, kiedy ieden daie pieniądze á drugi ſtarania dokłada, ieſt kweſtya, czy tylko pożytkiem, czy też oraz y kapitałem dzielić ſię powinni? *Filliuc. c. c.* 3. *n.* 47. ſądzi nie tylko pożytkiem, lecz y kapitałem dzielić ſię powinni, zwłaſzcza ieżliby towarzyſza taka była ſpoſobność y praca, że znaczny pożytek nad kapitał wyniknął; Bonacina zaś *p.* 3. *n.* 52. trzyma, iż kapitał wrocić ſię powinien do tego, czyi ieſt, á zyſkiem tylko dzielić ſię maią: lecz to zawiſło od umowy naybardziey, o ktorey ſłuſzności Spowiednik ſam nie łatwo ſądzić może, chyba zá zdaniem znaiących ſię ná tym y bogoboynych Ludzi, za ktorych rozſądkiem żeby ſzedł Penitent w tey mierze, obowiązać go należy.

164. III. Toż mowi ſię o tych, co w wielu razem ſpędzaią zwierżęta, woły, &c. ná przedaż, uważaiąc zawſze iako mowi Navarrus *in Man. c.* 17. *n.* 25. *ut judicii prudentum ſervetur œqualitas.*

165. Jeſt tedy zawſze prawdziwa reguła Antonina S. *p.* 2. *tit.* 1. *c.* 17. *ſ.* 39. że każdy Kontrakt, gdzie ſię krzywda dzieie bliźniemu, ieſt nieſprawiedliwy y niegodziwy. Lecz uważa Filiuccius *l. c.* 5. że kiedy zwierżęta od rożnych ſkupione iednemu ná ręce ździą ſię, pod obowiązkiem, że chociażby, poginęły, on ma nadgrodzić, ieſt rżecz nieſprawiedliwa chociaż z drugiey ſtrony tego ze wſzyſtkim ganić niemożna, bo to ieſt pożyteczna do wzbudzenia pilności

w tym,

w tym kto ie przyimuie ná śię: lecż w przypadkach trzeba mieć bacżność tak ná winę: iako też ná niewinność iego; o czym niżey ieſzcże mowić będziemy *w Rozdz.* 18. *ʃ.* 6.

166. Jakim ſpoſobem Urzędy pożytkuiące od kilku razem kupowane lub arędowane bydź mogą, naucża Filliuccius *l. c. c.* 6. co ponieważ naybardziey w Rzymie ieſt w zwyczaiu, cała tá nauka ná Bullach zawiſła Papieſkich.

167. O Braci niedzielnych mowi Bonacina *de reſtit. dis.* 3. *p.* 7. *ʃ. unic.* że tym tylko dzielić śię powinni, co maią z dobr dziedzicżnych, ále co każdy zyſzcże z kąd inąd ſwoim ſtaraniem, to iego ieſt. Co zaś do Kontraktow Małżeńſkich względem dobr y poſagu, ponieważ w każdym Kraiu rożne ſą Prawa y zwycżaie w tym, dać tu nauki niemożna.

168. Naoſtatek trzeba w tey materyi mieć wiadomość Bull Stolicy Apoſtolſkiey, ile w iakim Kraiu ſą przyięte, także, Dekretow Biſkupich, ktorży częſtokroć niektore gatunki umow y Kontraktow naganiać zwykli, podług ktorych w ich Dyecezyach ſprawować śię należy: chociaż częſtokroć te bardziey do Sędziego niż do Spowiednika należą, uſtanowione ſą ná odgłos tylko powſzechny, á Spowiednik zaś rżetelney prawdy pilnować powinien, iako to uważa Navarrus in Manual. *c.* 17. *n.* 284. *& ſequ.* Já o tym niżey, gdzie o Bullach, mowić będę chociaż zupełnie ná iego naukę nie przyzwalam. RO-

ROZDZIAŁ X.

O Teſtamentach y oſtatniey woli.

169. TĘ tak obſzerną materyą w kilku zamykam punktach, ktore należą do Spowiednika, opuściwſzy te, co należą do Sędziego.

170. A naprzod, kiedy Penitent mowi, że zabrał ſpadki po zmarłych albo bez-Teſtamentem nieprawnym, ieżeli ieſt pewność, iż zmarły iego chciał ſwoim ſukceſſorem á niekogo inſzego, można mu tego dozwolić *in foro conſcientiæ*, przynaymniey poty, poki ſąd inaczey nie poſtanowi. Lecz ieżli Sędzia ſkaſſuie Teſtament, iako nieprawny y nieważny, ná ow czas Penitent obowiązany ieſt ná ſumnieniu wrocić wſzyſtko prawemu naſtępcy, nic ſobie kryiomo nie zachowuiąc. *Laym. de legat. c.* 16. *n.* 4. *&* 7. Niektorzy twierdzą, iż kryiomo zachować można, byleby bez zgorſzenia. *Abb. & alii apud Laym. l. c.* co mnie ſię nie zdaie.

171. II. Dziedzic, ktory poſtarał ſię o ſkaſſowanie Teſtamentu nieprawnego, y obioł dziedzictwo *ab Inteſtato*, ieżli w ym Teſtamencie były iakiekolwiek *legata pia*, obowiązany ieſt ná ſumnieniu wypełnić ie, chociażby tego w ſądzie dowieść nie można było, byleby tylko zmarłego wola nie podlegała wątpliwośći. Lecz

czy dosyć iest ná to świadectwa iednego świadka godnego wiary, albo też Plebana lub Spowiednika; nie zgadza się Layman. *de testam. c.* 2. *n.* 5. dozwala zaś Diana *Coord. t.* 6. *tr.* 8. *ref.* 23. Bossius *in moral. tit.* 12. tak trzyma, że Testamenta *ad pias causas* tak u sądu iako też przy Konfessyonale ważne bydź powinny, byle były pisane lub podpisane ręką zmarłego, chociażby niebyło świadkow áni Pisarza, chociażby bez daty, á nareztę chociażby były słowne, albo jakim skinieniem uczynione, byleby tylko pewna rzecz była, iż tak zmarły chciał, bo w tey mierze nie Prawem Cywilnym, lecz Boskim y przyrodzonym rządzić się należy; z kąd Spowiednik wziąć może naukę do postępowania w podobnych okolicznościach, uważaiąc z przerżeczonym Teologiem, iż co inszego są prawne dowody, á co inszego ważność rzeczy, ná ktore w tey mierze większą mieć należy baczność. Tak więc Testamenta *ad pias causas* są uprzywileiowane.

172. III. Podobnym sposobem uprzywileiowane są, chociaż nie tak obszernie, Testamenta, kiedy Rodzice lub Dziadowie zapisuią Dzieciom albo Wnukom, co się nazywa *Testamentum inter Liberos.* Taki Testament prawności nie potrzebuie, byleby iakimkolwiek sposobem wola zapisuiącego iawna była, *Bass. l. c. tit.* 10. *n.* 8. chociażby iednemu więcey drugiemu mniey zapisano było, procz tego co słusznie należy. *Laym. l. c. n.* 12. Lecz kiedy Dzieci lub Wnukowie zapisuią

Rodzi-

Rodzicom albo Dziadom, ná ten czas trzeba wſzelkiey prawności. *Boſſ. l. c. n.* 16. Jeżliby zaś iedno z Dzieci było nieſłuſznie opuſzczone, taka wola niema ważności. *Laym. l. c.* Z kąd pokazuie ſię że Teſtament *inter Liberos* mniey ieſt uprzywileiowany, niż *ad pias cauſas.*

173. IV. Trzeci rodzay Teſtamentu uprzywileiowanego, ieſt Zołnierſki, kiedy przed lub podczas batalii wolę ſwoią iakimkolwiek ſpoſobem oświadczaią, chociażby umieraiąc mieczem ná piaſku napiſana była. *Laym. l. c. n.* 14. Diana *l. c. reſ.* 68. Toż ſamo rozumieć ſię ma o broniących Fortecy podczas oblężenia, *Dian. l. c. reſ.* 70. iako też o Kapellanach, Lekarzach, Bazarnikach &c. Lecż czy trzeba ná to koniecznie dwoch świadkow, czy doſyć iednego? Odpowiadam pod czas batalii doſyć iednego, przed batalią dwoch potrzeba. *Bonac. de Contr. diſp.* 3. *q.* 17. *punct.* 1. *n.* 52. *Boſſius l. c. tit.* 11. ktory tam y ná inſze odpowiada wątpliwości.

174. V. Jeſt także uprzywiliiowany Teſtament proſtych Oſob ná wſiach żyiących, ktorym pozwala Prawo odkazywać przy piąciu świadkach, ieżli więcey ich mieć trudno. *Laym. l. c. n.* 16. co ſię ściąga y do inſzych Oſob, ieżliby ná takich mieyſcach zachowały *l. fin. c. de teſtam. Boſſ. tit.* 9. *ſ.* 1. *n.* 9. z kąd wnoſi ſię iż toż ſamo uchodzić powinno w czas powietrza, gdzie niektorzy trzymaią, iż doſyć ieſt ná dwoch lub trzech świadkach, iako oraz y dla pielgrzymuią-

cych, kiedy ich więcey mieć nie można. W ſtanie Papieſkim ważne ſą Teſtamenta uczynione przy Plebanie y dwoch lub trzech świadkach, á bez Plebana przy czterech. *cap. cum. eſſes, de teſtam.* W Wenecyi y w Wiedniu Auſtryackim dwoch tylko świadkow potrzeba *Laym. l. c. ʃ. denique.* Lecz w Rzymie powinna ſię zupełnie zachować prawność, chociaż temu przeczy Fagnanus *in cap. cum. eſſes.* Lecz kiedy świadkow wcale mieć nie można. *Boſſ. l. c. ʃ.* 2. *n.* 49. ważny ieſt Teſtament, iakimbykolwiek ſpoſobem wola zmarłego była oświadczona, gdyż ná tym cała moc iego zawiſła, á świadkowie tylko potrzebni ſą dla tego, że *nihil eſt, quod magis hominibus debeatur, quam ut ſupremæ voluntatis liber ſit ſtylus, & licitum, quod iterum non redit, arbitrium. l.* 1. *c. SS. Eccleſiæ.*

275. Czy ieſt obowiązek czynić Teſtament? Odp. że niemaſz, chyba ieżliby z tąd urość mogły kłotnie, ktorym zabiegać miłość każe. Lecz co do ſpoſobu czynienia go, to uważać trzeba, iż kiedy ſą Dzieci albo Wnuki, część Prawem opiſana koniecznie im należy, to ieſt, ieżeli ich ieſt czworo albo mniey, czwartą część, ieżli więcey, połowę wolną od długow y wſzelkich ciężarow, chyba dla ſłuſznych á nie zmyślonych przyczyn chcianoby ſię ich wyrzec. *Bonac in Decal. diſp.* 6. *q. un. p.* 5. *ʃ.* 3. Oddzieliwſzy część prawną Dziedzicom, reſztę można dyſponować według upodobania, czy ná cudzych, czy ná ſwoich, czy ná

iednego z Synow, co iednakże ieżli ſię dzieie bez ſłuſzney przyczyny, nie ieſt bez grzechu. *Laym. de Teſtam. c.* 5. *n.* 23. y chwalebnieyſza rzecz ieſt zapiſać Dzieciom niż czudzym, zwłaſzcza ieżliby część prawna zbyt mała była. *S. Auguſt. ſerm.* 24. *de diverſis, t.* 10.

176. Dzieciom nie dobrego łoża nie ieſt Ociec obowiązany iak tylko dać ſpoſob do wyżywienia ſię *Laym. de Matr. p.* 3. *c.* 5. *n.* 7. chociaż, ieżeli nie ma Dzieci inſzych, może y tym zapiſać (byleby zrodzone były z Matki w wolnym ſtanie będącey, nie zamężney) zoſtawiwſzy część ſłuſzną tym, ktorzy ſą nayblizſi do ſukceſſyi. Braci, Sioſtrom y Zonie zoſtawić co, nie maſz obowiązku; lecz ieżliby ubodzy byli, miłość y ſłuſzność wyciąga, żeby im zoſtawić tyle ile potrzebuią, iako y za żywota należy ie karmić, kiedy niemaią ſpoſobu. *Laym. de Contract. c.* 13. *n.* 5. y powſzechny ieſt zwyczay uczciwych y dobrych Oſob tak pamiętać o krewnych, iako też nie zapominać właſney duſzy. *Laym. l. c. c.* 6. Lecz Spowiednik w te materye niech ſię nie łatwo wdawa, gdyż to świeckim poſpolicie ſprawuie podeyżrzenie, iakoż y S. Filip Neryuſz zwykł był oſtrzegać, *in Vit. l.* 2. *c.* 15. *n.* 17. że można razem pozyſkać duſzy y worka.

177. *Codicillus* nazywa ſię, kiedy kto nie całą ſubſtantyą, lecz tylko część iey rozporządza, czy to przed Teſtamentem co komu zapiſuiąc, czyli też Teſtamentu

część

część iaką odmieniaiąc. Takie zapiſy można czynić nie tylko raz lecz y niepoiedynokrotnie, byleby ſobie przeciwne nie były. *Boſſ. l. c. tit.* 10. *n.* 31. z tymi wſzyſtkimi okolicznościami, iako y teſtamenta, to ieſt, że co do ſumnienia, doſyć ieſt, ná iakimkolwiek przez zapiſuiącego woli ſwey oświadczeniu, przy ktorym zapiſie można bez grzechu utrzymywać ſię, poki przez ſąd ſkaſſowany niebędzie, iako ſię powiedziało o teſtamencie. *Laym. de Contr. c.* 12. *n.* 5.

178. Czy Syn lub Corka mogą ſię zrzec dziedzictwa po Rodzicach? Rożne w tym ſą zdania, ktore przywodzi *Laym. de teſtam. c.* 7. Zrzeczenie ſię Corki nieważne ieſt, ieżli iey nieprzyzwoity dano poſag. *Engeł. l.* 3. *tit.* 27. *n.* 5. O zrzeczeniu ſię Nowicyuſzow przed profeſſyą mowi *Conc. Trid. ſeſſ.* 25. *c.* 16. *de regul.* ktore, nawet względem *Beneficiow* Kościelnych, nieważne ieſt, ieżli ſię czyni prędzey niż dwoma Mieſiącami przed profeſſyą, y bez wiadomości Biſkupa lub Officyała. *Laym. l. c. n.* 4.

179. Ten komu rzecz iaka zlecona ieſt do czaſu, ażeby zá doyściem lat dziedzicowi przywrocona była, nie może iey zaprzedać, ale pożytki z niey tym czaſem wynikaiące może według woli ſwoiey obrać, chybaby inacey od zlecaiącego było rozporządzono. W Prawie dawnym takiemu Opiekunowi *Lege Trebelliana* czwarta część doſtawała ſię, o czym piſze *Bonac. de contr. diſp.* 3. *q.* 27. *punct.* 4. *n.* 11.

180.

180. Wziąwſzy dziedzictwo, należy popłacić długi y za doſyć uczynić wſzelkiey woli zmarłego; lecż ieżliby długi y zapiſy przewyżſzały dziedzictwo, nie ieſt obowiązany płacić nad to, *Bonac. l. c. p.* 7. *n.* 7. owſzem popłaciwſzy zupełnie długi, może ſobie *Lege Fulcidia* czwartą część zoſtawić, á reſztę podzielić ná zapiſy podług proporcyi. *Id. Ibid. punct.* 8. *§.* 8. *n.* 11.

181. Długi w przod opłacać należy, niż zapiſy, tym porządkiem, iak o nadgrodzeniu pokrzywdzonym *w Części I.* nauczało ſię; á zapiſy nie koniecznie razem, lecz po częſci ratami wypłacać można. *Id. Ibid. ſ.* 6. *n.* 11. W tey materyi ieſt propozycya potępiona od Alexandra VII. 43. *Annuum legatum pro anima relictum non durat plus, quam per decem annos.*

182. Dziedzic lub Exekutor Teſtamentu ciężko grzeſzy, kiedy nie czyni doſyć woli zmarłego, także y Piſarz, ieżli o tym nie donoſi, co w Teſtamencie napiſano, chyba żeby obowiązek ten uſtawał, o czym piſze *Bonac. l. c. ſ.* 8. Prawo iednak y Kanony pozwalaią przeciąg do roku co do zapiſow; co tylko u ſądu od kary uwalnia, lecz nie ná ſumnieniu, chybaby zapiſuiący wyraźnie to pozwolił. *Diana Coord. t.* 6. *tr.* 8. *per tot.*

RO-

ROZDZIAŁ XI.

O rolnikach y Rzemieślnikach.

183. JEżli ſię zdarzy, że tego gatunku Penitent nie będzie znał taiemnic wiary do zbawienia potrzebnych, o czym mowiło ſię *w Cz.* 1. *w Rozdz.* 6. poſtąpić z nim należy tak, iak tam napiſano; tu to tylko dodaię, iż taka nieumieiętność znayduie ſię nietylko w Ludziach dzikich, lecz bardzo wiele ich ieſt y po wielkich Miaſtach, po Dworach, kramach, karczmach &c. ktorzy godni ſą politowania, gdyż nie maią inſzego ſpoſobu do zbawienia, procz gorliwego Spowiednika, ktoryby cierpliwie ich nauczał.

184. Jeżli poſtrzeże Spowiednik, iż Penitent winien ieſt małych krzywd poczynionych, iako to czynić zwykli kramarze, karczmarze, przekupki, rzeznicy &c. fałſzuiąc wagę albo miarę, przedaiąc rzeczy nadpſute, lub inſzym ſpoſobem oſzukuiąc kupuiących, niech ma ná pamięci to, co ſię rzekło o reſtytucyi, oſobliwie co uczy Layman. *de contract. c.* 17. *ſ.* 2. Jeżli będą krawcy, co ſobie przywłaſzczaią oſtatki, niech będzie łatwym do ſłuchania wymowek, że ſię im nie płaci tak iakby należało, że ſię to powſzechnie tak dzieie &c. niech nakaże powrocić, zwłaſcza Oſobom nie zbyt bogatym, bo te tego potrzebuią; podobnym

ſpo-

ſpoſobem poſtąpi z ſługami, Ekonomami, Kommiſarzami, Szafarzami, Gumiennymi &c. w czym ieſt propozycya potępiona od Innocentego XI. 37. *Famuli & famulæ domeſticæ poſſunt occulte heris ſuis ſurripere ad compenſandam operam ſuam, quam majorem judicant ſalario, quod accipiunt.* Co do iedzenia y do picia, ieżli ſługa ſam tylko dla ſiebie bierze, byleby nie zbytecznie, można to wybaczyć, gdyż z tąd niełatwo bywa grzech śmiertelny, lecz nie, ieżli przedaią, lub inſzym rozdaią.

185. Z Sługami, ktorzy uſługuią Panom w rzeczach gorſzących, ia ſądzę, iż nie należy poſtępować z tą łatwością, iako niektorzy Teologowie iey pozwalaią, gdyż ieſt potępiona Propozycya od Innocentego XI. 51. *Famulus, qui ſubmiſſis humeris ſcienter adiuvat herum ſuum aſcendere per feneſtras ad ſtuprandam Virginem, & multoties eidem ſubſervit, deferendo ſcalam, aperiendo ianuam, aut quid ſimile cooperando, non peccat mortaliter, ſi id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne à Domino male tractetur, ne torvis oculis aſpiciatur, ne domo expellatur.* Rozumięm, iż każdy ſługa, ktory cokolwiek ma boiażni Bożey, wierzyć nie będzie, żeby takie uſługi ſprawować było można bez naruſzenia ſumnienia, y o łaſkę Pańſką z utratą zbawienia trwać nie będzie, kiedy widziemy ich codziennie dla mnieyſzych przyczyn odſtaiących. Ci zaś, kto-

O rzy

rzy w takich okazyach służyć niemaią zá skrupuł, pospolicie są tak rozwiężli, iak y Panowie. Łatwiey bym się zgodził winszych okolicznościach, tu zaraza iest prędsza niż w czas powietrza; *Laym. de Char. l. 2.*

186. Z rolnikami lub zawiadowcami także niepotrzeba łatwo postępować, kiedy się postrzeże, iż z Panem się dzielą dobrami iego, pod pretextem, że Panowie ich krzywdzą, nazbyt pracą obciążaią &c. Tu także uważać należy, że po wsiach, kto pienięźnieyszy, zwykł czynić wielkie lichwy, pożyczaiąc wołow lub koni do roboty tekże pieniędzy, zboża &c. á zá to wyciągaiąc albo miarę większą, albo też robotę w przydatku, o czym mowiliśmy w Rozdz. 9. *Duard. Comment. in cap. omnis utriusque, t. 2. disp. 33. sect. 21.* Są też tu następuiące Propozycye potępione od Innocentego XI. 36. *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* 38. *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcunque sit magna summa totalis.* 39. *Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem illius damni illati.* 40. *Contractus mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personæ cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentitione lucri.* 14. *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit qui non majoris faciat pecuniam præsentem quam futuram, potest creditor*

aliquid

aliquid ultra ſortem à mutuario exigere, & eo titulo ab uſura excuſari. 42. *Uſura non eſt, cum ultra ſortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum.* Od Alexandra VII. 42. *Licitum eſt mutuanti aliquid ultra ſortem exigere, ſi ſe obliget ad non repetendam ſortem uſque ad certum tempus.*

187. Kiedy ſię ſkarżą o bluźnierſtwa, nie trzeba zaraz ſądzić, iż to ſą bluźnierſtwa prawdziwe, gdyż częſtokroć ſą to tylko ſpoſoby mowienia bez rozmyſłu, zwłaſzcża w proſtakach, *Bene de Officio Inquis. p.* 2. *dub.* 28. *ſect.* 4. *n.* 42. chociaż to zawſze ganić potrżeba.

188. Lecż w niektorych Kraiach tak ſię w korzenił zły zwycżay, że prawią bluźnierſtwa prawdziwe, ciężkie á nawet y Heretyckie, w czym Spowiednik bacżność mieć powinien, cży nie ieſt *caſus reſervatus*, albo cży niema obowiązku donieść Zwierżchności, kto o tym wie procż ſpowiedzi, iako ſię niżey mowiło *w Rozdz.* 7. Bywa też zwycżay u Ludzi proſtych przyſięgania ſię, lecż y to nie ieſt prawdziwa przyſięga, tylko ſą ſpoſoby mowienia dla ziednania ſobie wiary, y mowią że bez zamyſłu przyſięgania ſię. Trżeba iednak pytać ſię Penitenta, iakie to ſą ſłowa, y iaką myślą powiedziane, żeby ſądzić można o więkſzey lub mnieyſzey ciężkości tego grżechu. Bywa także zwycżay u proſtoty, przeklinać, lecż rżadko kiedy to ieſt

z prawdziwą żądżą, o co pytać ſię należy. To iednak cżaſem ciężkim grżechem bydź może, chociaż bez życzenia złego, lecż dla zgorſzenia, ná przykład ieżliby Syn przeklinał Oyca.

189. Rożne wyſtępki zwycżayne ſą w rożnych Kraiach, ná co Spowiednik bacżnym bydź powinien, iako też przeſtrzegać w tym, co cżęſtokroć dzieię ſię z uboſtwa, iako to kłaść Dzieci w iednym łożku, pracować w dni Swięte bez ſłuſzney przycżyny y bez pozwolenia, Dzieciom dozwalać wſzelkiey ſwywoli, nieucżyć Pacierża, zażywać guſłow do lecżenia bydląt, Dzieci &c. tak dalece iż ci Ludzie cżęſtokroć ſą ubożſi ná duſzy niż ná ciele.

190. Ná oſtatek co do poſtow z Ludzmi proſtymi nie trżeba ſię obchodzić zbyt ſrogo, gdyż praca y uboſtwo wymawia ich, co iednak krawcom y inſzym letkim Rzemieślnikom nie ſłuży. Także nie ieſt to wielki wyſtępek, kiedy Rzemieślnik robi co w Swięto byleby tego pilna była potrzeba, po nabożeńſtwie y bez zgorſzenia. Cyrulikow wymawia zwycżay, *Dian. Coord. t. 7. tr. 5. reſp. 21.* iako też targi lub Jarmarki cżyniących, *id. ibid.* w cżym iednak trzeba mieć bacżność ná uſtawy Biſkupie po rożnych Dyecezyach. Są y tu potępione Propozycye od Alexandra VII. 23. *Frangens jejunium Eccleſiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, niſi ex contemptu vel inobedientia id faciat,*

puta,

puta, quia non vult se subiicere præcepto. 29. *In die jejunii qui sæpius modicum quid comedit, & si notabilem quantitatem in fine comedit, non frangit jejunium* 30. *Omnes Officiales, qui in Republ. corporaliter laborant, sunt excusati ab onere jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio* 31. *Excusantur absolute à præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcunque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.* 32. *Non est evidens, quod consvetudo non comedendi ova & lacticinia in quadragesima obliget.* Innocentego XI. 52. *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.*

ROZDZIAŁ XII.

O przypadkach rozmaitym Osobom trafiaiących się.

§. I.

O Konaiącym, ktory prosi o Spowiedź.

191. SPowiednik zawołany do konaiącego, czy to z przyrodzoney smierci, czyli też z zadaney rany lub gwałtownego iakiego przypadku, kiedy wszyscy zostaią w zamieszaniu, powinien się starać naymniey-

szey

ſzey po ſobie niepokazywać trwożliwości, y chociaż iak nayśpieſzniey, *Woyna Duchow. trakt. o chorych, w Rozdz.* 5. wſzyſtko iednak czynić z przytomnością. Naprzod zbliżywſzy ſię do konaiącego, niech zważy, w iakim on ieſt ſtanie, czy zawarł mowę, czy ſtracił zmyſły. Kiedy zawarł mowę y zmyſły ſtracił tak, iż żadnego po ſobie nie daie znaku, trzeba ſię pytać u przytomnych, czy w tym zoſtaiąc niebeśpieczeńſtwie, lub też będąc go bliſkim, proſił o ſpowiedź, á ieżli ſą ktorzyby to przyświadczyli, chociażby ſami nie ſłyſzeli, ale od drugich mieli tego wiadomość, *Boſſ. in moral. p.* 1. *n.* 371. należy dać rozgrżeſzenie. Lecż ieżli Kapłan wie z kąd inąd, iż konaiący proſił o ſpowiedź, á tym czaſem nie maſz żadnego z przytomnych, ktoby przyświadczył, chociaż nie ktorzy trzymaią iż nie trzeba dać rozgrżeſzenia, ia iednak ſądzę *in favorem animæ*, że ie dać należy. *Id. l. c. n.* 370. *Paſqualigo in Teoria q.* 127. y to ſię zgadza z Rytuałem Rzymſkim *in Ord. miniſt. Sacram. Pœnit.* ʃ. *Quod ſi inter.*

192. Lecż ieżli konaiący ſam o Spowiedź proſi, kazawſzy odſtąpić przytomnym, trzeba go ſłuchać; á ieżliby zdawał ſię zbyt bliſkim śmierci, uſłyſzawſzy ieden lub dwa grżechy, ktore on powie, á ieżliby nie pamiętał, ſpytawſzy go o powſzechnieyſze, ná przykład czy ſię niegniewał, czy kłamliwych ſłow nie mowił, albo prożnych &c. niech go wzbudzi do żalu zá

wſzyſt-

wſzyſtkie grżechy, przywodząc ná pamięć mękę Pańſką, y da krotkiemi słowy rozgrżeſzenie: *Ego te abſolvo ab omnibus cenſuris & peccatis tuis. In nomine Patris &c.* opuſzczaiąc inſze modlitwy, chociażby był exkommunikowany albo Heretyk, o ktorym to iednak oſtatnim wiedzieć trzeba, iż ieżliby dał znak dowodny pokuty, y że chce umrzeć w prawdziwey Wierże Katolickiey. O co go ſpytać potrzeba, y ieżliby wykonawſzy Wiary wyznanie ſtracił zmysły, á nawet y rozum, iednak tego rozgrżeſzyć należy, chybaby inna iaka zagradzała przeſzkoda.

193. Jeżli nie mowi, lecz rozumie wſzyſtko, y słyſząc, że ſię go pytaią o ſpowiedź, daie znak, że iey żąda, ná przykład biie ſię w pierſi, albo podnoſi oczy do Nieba, albo ściśnie zá rękę, albo oczami mrugnie &c. trzeba go rozgrżeſzyć powiedziawſzy w przod kilka słow wzbudzaiąc do żalu. Jeżli nie rozumie co mu mowią, lecż tylko daie znak iaki wątpliwy, ná przykład wzdycha, rękę Spowiedniczą ściſka, płaczę &c. trzeba go rozgrżeſzyć pod kondycyą. Lecz ieżli żadnego nie daie znaku Pokuty, co z tym czynić, zwłaſzcza ieżliby w czaſie grżeſzenia iakowy ſtał ſię przypadek, ná przykład raniony w poiedynku? powſzechne Teologow zdanie ieſt, że nie można takiego rozgrżeſzyć, nawet áni pod kondycyą, ktora w ten czas tylko ieſt potrzebna, kiedy znaki ſą wątpliwe; ſą ie-

dnakże.

dnakże; y tacy, ktorzy przeciwnie utrzymuią. Zgadzam ſię y ia, że można rozgrżeſzyć pod kondycyą, ieżeli konaiący żył, iak przyſtało ná dobrego Katolika. *Si capax es. V. Paſquil. in Theoria q.* 129. *Cardenas in Criſi. tr.*6. *de Sacr. Pœn. diſp.*48. *per tot. Clericat. de Pœnit. decis.* 32. *n.* 7. *& ſequ.* co Paſquiligo rozciąga nawet do iawnogrżeſznikow: *Quia cum Sacramenta ſint inſtituta ad beneficium hominum, non debet religio circa ipſa impedire, ne exerceatur actus Charitatis in ipſorum adminiſtratione erga hominem: & revera nullum eſt præceptum prohibens, ne in tali caſu Sacramentum Pœnitentiæ miniſtretur ſub conditione, cum conditio appoſita excludat omnem irreverentiam. Ibid. q.* 30. Idzie zatym, iż daleko ſłuſzniey rozgrżeſzyć można Penitenta o krokow trzydzieści bądącego, kiedy go Spowiednik ſłyſzy lub widzi, że żąda ſpowiedzi, albo też przytomni mu to przyświadczaią, á obawia ſię żeby ſię nie ſpoznił. Albo też kiedy zamknięty w iakim domu, do ktorego wniść niemożna, proſi o ſpowiedź, może bydź rozgrżeſzony od Kapłana przez ściane *Corlla de Sacr. Pœnit. tr.* 7. *n.* 518. *& ſequ.*

194. Procż takiey gwałtowney potrzeby, ieżliby cżas był, trzeba chorego przyſpoſabiać, y pomagać mu do uczynienia zupełney ſpowiedzi, á tak go rozgrżeſzyć. A ieżliby niebeśpieczeńſtwo było bliſkiey śmierci, chory zaś był *innodatus aliqua cenſura reſervata*

podług

podług danych ná ſwoim mieyſcu przeſtrog, trzeba go rozgrżeſzyć, iako też ieżeliby miał *peccatum reſervatum*. W tych trudnościach trzeba żeby Spowiednik był gorliwy, y nie odſtępował tey duſzy aż do końca. Jeżeli konaiący rozumie wſzyſtko, trzeba kiedy nie kiedy krotkimi ſłowami pobudzać go do miłości Boſkiey, do cierpliwości, do przebaczenia krżywd, zwłaſzcża ieżeliby był raniony; niech częściey ponawia to, co widzi, iż chorego bardziey poruſza, dyſkretnie iednak á nie gwałtownie ani uprzykrzenie.

195. Nie mogę tego opuścić, żebym nie upominał Spowiednika do doſkonalenia ſię ku pożytecznemu chorych nawiedzaniu, cży to powinność cży to miłość Chrześciańſka do tegoby ich obowięzywała; gdyż to obowiązek urżędu Kapłańſkiego od Chryſtuſa Pana po wielu mieyſcah Ewangelii S. uſilnie zalecony. Trzeba mieć ná pogotowiu rożne krotkie nauki wyięte z Piſma S. z Kſiąg pobożnych, z Zywotow SS. do wzbudzenia chorych do miłości Bożey, do prawdziwego żalu zá grżechy, do nadziei w miłoſierdziu Bożym, do zgadzańia ſię z S. wolą iego, do cierpliwości, do odważnego potkania ſię z śmiercią, ná oſtatek do przełamania ſztuk piekielnych, ktore nieprzyiaciel duſzny nayżwawiey w tym oſtatecżnym wywira cżaſie. Jeżeli będzie nawiedzał chorą Kobie-

tę, niech drzwi będą otwarte, iako ſie iuż mowiło: ani niech niegardzi tą przeſtrogą, ktora daleko ieſt potrzebnieyſza, niż w początkach bydź ſie zdaie; niech poſtępuie ſkromnie z powagą Duchowney Oſobie przyżwoitą, niech ſie nie zatzymuie z inſzemi nie potrzebnie, niech nic nie mowi, procż co do zbudowania, lekarſtw żadnych nie radzi, y we wſzyſtkim niech ſie ſprawi podług Rytuału Rzymſkiego *tit. de viſitat. & infirm.* ktory cżytać należy, y iako traktat Woyny Duchowney w tey materyi.

§. II.

O Winowaycy w więzieniu.

196. MOże cżaſem winowayca proſić o Spowiedź nie dla celu Duchownego, lecż dla wzruſzenia Sądu ku politowaniu, ná co Spowiednik pilną bacżność mieć powinien, á ieżeliby tak było, trzeba go koniecżnie pobudzać do niey przycżynami Duchownemi, z wielką oſtrżnością, żeby nic mu nie napominać tego, dla cżeżo ieſt oſądzony. Jeżeli zaś niema podeyrzenia o zmyśleniu Spowiedzi, trzeba go ſłuchać ſpokoynie w żadne inſze rozmowy niewdaiąc ſie, y pracować do pozyſkania tey duſzy BOGU, zwłaſzczą ieżli ieſt cżłek wyſtępny, uporcżywy,

y iak

y iak częſto ſie zdarża, niebogoboyny. Trżeba go oſtrzegać, żeby nic nie zamilczał ná Spowiedzi, z boiażni żeby to Sądowi nie było donieſiono.

197. Niech ſię chroni Spowiednik, żeby tak przed, iak po Spowiedzi nic nie mowił z Sędziami, ani z żadnym do tey ſprawy należącym, gdyż w proſtych Oſobach mogłoby to ſprawić opaczne rozumienie.

198. Jeżliby więzień podczas ſpowiedzi niewinność ſwoią przekładać zacżął, odprowadzić go dyſkretnie trzeba od tego, á pytać ſie o grżechy, ktore ſame należą do Spowiedzi: raczey mu przyrzeć ſłuchać go w tym po Spowiedzi, ieżeliby koniecżnie tego chciał, lecż żabnym ſpoſobem przyiąć ná ſie nie może, mowić o tym z Sędziami, lub z kimkolwiek do tey ſprawy należącym, chybaby ſłuſzne przycżyny przy roſtropności tego wyciągały. Y w prawdzie dobrzy y doświadcżeni Sędziowie mało ważą takie inſtancye.

109. Przed zaczęciem Spowiedzi trzeba przełożyć więzniowi nieprzełamany obowiązek ſekretu Spowiednicżego, y ieżeliby tego widział potrzebę, niech ſie w tym iak naywięcey rozſzerża Spowiednik, żeby Spowiedź niebyła Swiętokradzka.

200. Jeżeli ſie zdarzy, iż więzień nie chce przed Sądem wyznać wyſtępku, zá ktoryby wielką muſiał ponieść karę, chociaż Swięty Tomaſz 2. 2. *n.* 69. *art.* 1. & 2. uczy, iż to uczynić powinien, można ie-

dnak poyść zá zdaniem przeciwnym, gdyż to byłby akt między wszystkimi nayheroicżnieyszy, ktorego po każdym, zwłaszcza po prostaku, wyciągać nie można. *Card. de Lugo t. 2. de just. disp. 4. sect. 1. n. 14. & 16.* gdzie przywodzi dwudziestu dwoch Teologow, opuściwszy wielu, z ktorymi y sam sie zgadza, iż to zdanie iest bespiecżnieysze, ná co także daie przyczyny Diana *Cord. t. 7. tr. 1. res. 100. & 101.* lecż obadwa dokładaią, iż to sie cżynić nie ma procż przypadkow bardzo ciężkich, y kiedy występek więzniowi nie iest dowiedziony, tak że nie wyznaiąc go może wolnym zostać.

201. Lecż ieżeli Penitent u Sądu wyznał występek, á zapiera sie go przy Spowiedzi, co z tym cżynić? Odpowiadam iż Spowiednik pilnie wybadywać sie ma przyczyn tey odmiany, zwłaszcża ieżliby więzień żądał, żeby o tym z Sędziami mowiono było: á wyrozumiawszy rzecż całą trzeba mu przełożyć, że to nic nie pomoże, y dać mu rozgrzeszenie, ieżeli iaka nie znayduie sie przeszkoda; lecż niech łatwo nie przyimuie obowiązku bronienia przed Sądem niewinności iego.

202. Ten co fałszywie przyświadcżył ná drugiego, nie ma bydź rozgrzeszony, aż odwoła, chybaby to odwołanie nic wcale oskarżonemu pomoc nie mogło, co iest rzecż trudna bo y niepodobna, We-

zwany

zwany do świadectwa może ſie wymowić: *naprzod* przeciwko Oſobie bardzo bliſkiey. II. Przeciwko temu, ná ktorego wcale nie maſz podeyżrzenia. III. Jeżeli ieſt ſłuſznie obowiązany do Sekretu, o czym niżey mowić ſie będzie. IV. Jeżeli ſie ciężko obawia o ſiebie ſamego. V. Jeżeli Sędzia nie prawnie do świadectwa pociąga, chybaby powſzechne dobro inaczey radziło. *Reginal. l. c.* 53.

203. Spowiednik zawołany do dyſponowania ná śmierć winowaycy, chociaż ma moc rozgrzeſzenia go od wſzyſtkich grzechow, iak każdego konaiącego, iednak przyzwoita rzecz ieſt, żeby o nie proſił Zwierzchności, ieżeli to łatwo bydź może. A ieżeliby zaſtał więźnia do Spowiedzi nie przyſpoſobionego, albo też uporczywie iey niechcącego, niech ze łzami BOGA proſi y wſzelkich używa ſpoſobow do wzbudzenia w nim żądzy ſzczęśliwey wieczności.

204. Dla zupełnieyſzego tey materyi obiaśnienia niektore tu położę przypadki. I. Jeżeli więzień, ktory z boiaźni mąk wyznał ná ſie fałſzywy wyſtępek, obowiązany ieſt odwołać go. II. Jeżeli z teyże boiaźni lub nienawiści wyſtępek fałſzywy włożony ná drugiego powinien odwołać, chociażby znowu ná tęż torturę brany bydź miał; albo też pewna rzecz była, iż Sędzia temu odwołaniu uieuwierzy; w ktorym to przypadku przynaymniey czy ieſt obowiązany

zany do odwołania przed poſpolſtwem wyprowadzony ná plac. III. Jaki ieſt obowiązek wyiawienia wſpoł wyſtępnych. IV. Czy ieſt winowayca obowiązany ná ſumnieniu do wyznania prawdy, kiedy wie iż nikt więcey przeciwko mu nie wyświadczy, procz delatora.

205. Co do I. Jeżeliby nadzieia była, iż Sędzia uwierzy odwołaniu, co ieſt rzecż trudna, trzeba odwołać, żeby nie bydź zaboycą ſiebie ſamego. Lecż ieżli więzień nie chce odwołać ſzczegulnie boiąc ſie tortury, y woli raczey umrzeć, niż ią ponoſić, chociaż podobnieyſze do prawdy zdanie ieſt, że odwołać powinien, niektorzy iednak Teologowie wymawiaią go od grzechu ciężkiego, chociażby tego czynić nie chciał. *Tolet. l.* 5. *c.* 66.

206. Co do II. Jeżeli ſie ſpodziewać można, że Sędzia da wiarę odwołaniu, należy ie czynić koniecznie, chociażby ſie wydać ná nowe męczarnie, dla uwolnienia od nich niewinnego. Lecż ieżli nie ma nadziei, żeby ſąd przez to nakłonić ſie miał, nie trzeba go do tego obowiązywać, chyba tylko żeby to oświadczył przed poſpolſtwem, tak dla uſpokoienia ſumnienia właſnego, iako też dla przywrocenia dobrey, ſławy nigdy iednak Spowiednik nie ma przyimować ná ſiebie takiey reſtytucyi dla pogorſzenia w poſpolſtwie, ktore rozumiałoby, iż Spowiednik bez woli Penitenta łamie ſekret Spowiednicży. 207.

107. Co do III. ogulnie mowiąc, Sędzia niema Prawa do badania ſie o wſpoł-wyſtępnych więznia, ieżli o nich z kąd inąd nie ma wiadomości; iako tedy Sędzia nie może polegać ná ſzczegulnym donieſieniu więznia; tak więzień nie ma obowiązku odpowiadać w tym Sędziemu nieprawnie pytaiącemu, chyba w niektorych oſobliwych wyſtępkach, iako to ſą: herezye, czarodzieyſtwa *crimen leſæ Majeſtatis* y tym podobne, według S. Tomaſza 2. 2. *q.* 68. *n. a.* 1. Tak w pewnym Mieście Włoſkim dobrzy Teologowie obowiązali Dyſcypułow do wyiawienia Miſtrza, ktory ich náuczył herezyi, iako to świadczy *Coord. t.* 5. *tr.* 9. *reſ.* 15. Niektorzy w ten czas tylko każą wydać wſpoł-wyſtępnych, kiedy nie maſz nadziei inſzey poprawy ich, lecż tego powſzechnie utrzymywać niemożna, iako mowić ſie będzie *w Rozdz.* naſtępuiącym.

208. Co do IV. Według dawnieyſzego Prawa *cap. qualiter & quando in* 2. *de accuſat*, nie ieſt obowiązany więzień do świadczenia przeciwko ſobie, lecż teraz inſzy ieſt zwyczay, o czym piſze Paſſerinus *in* 6. *l. c.* 1. *n.* 84. Ktory iednak trzyma, iż kiedy więzień nie wie, że ſą przeciwko niemu doſtateczne świadectwa, nie ieſt obowiązany przyznać ſie cho, ciażby poprzedziła przyſięga. Także Diana *Coord. t.* 6. *tr.* 1. *reſ.* 97. naucza, iż kiedy więzień wie, że nikt inſzy przeciwko niemu świadczyć niemoże,

procż

procż Delatora, nie ieſt obowiązany przyznać ſie, gdyż Delator nie może bydź oraz świadkiem.

209 Czy w tym razie może odpowiedzieć więzień wątpliwie? Wielu Teologow to pozwala, á niektorzy nawet *reſtrictionem mentalem* przypuſzczaią. Lecż ia rozumiem, iż takowych reſtrykcyi nigdy użyć nie godzi ſie, ktore ſą nazwane pure mentales gdyż te ſą potępione od Innocentego XI. w Propozycyi 26. *Si quis ſolus vel coram aliis, ſive interrogatus ſive propria ſponte, ſive recreationis cauſa, ſive quocunque alio fine, iuret ſe non feciſſe aliquid, quod revera fecit, intelligendo infra ſe aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec eſt perjurus.* Lecż co *ad reſtrictiones materiales pure* do wątpliwych odpowiedzi y dwoiako rozumieiących ſie, trzymaiący Teologowie, ktorzy po tym Innocentego Papieża piſali Dekrecie, rozumieią iż w gałtownych iakich przypadkach wielkiey wagi mogą ſie używac, tak iednak żeby roztropny y uważny Człowiek mogł doyść ſenſu, á tylko przez nieuwagę inaczey ſobie tłomaczył Chociaż z potępienia tey przyczyny winika, iż tego czynić niemozna z letkich iakich przyczyn y pobudek. *Wigandt. tr.* 10. *exam.* 4. *q.* 8. & 9. *Gonet. in man. t.* 5. *tr.* 8. §. 3. *Piſani Propoſ.* 26. & 27. *Contenſon. t.* 4. *Diſſ.* 2. *c.* 1. *in Carolt. Card. ad*

Propoſ.

Pros. damnat- dissert. 9. *c.* 4. Do czego się też ściągaią propozycye 25. 27. y 28. od tegoż Papieża potępione. Naybeśpiecznieysza iednak żadnych restrykcyi nie dopuszczać, osobliwie gdzie idzie o zawod sądu, o oszukanie y krzywdę bliźniego, ponieważ są to kłamstwa y grzechy, niesumniennie ukryte.

§. III.

O Apostatach y heretykach.

210. Może kto bydź Apostatą od wiary, albo od Zakonu, ktory żyie ná świecie bez zamysłu wrocenia się do swego Klasztoru, chociażby sukni zakonney nie zrzucił, także. *Apostata ab ordine*, kiedy wziąwszy większe poświęcenie, wroci się do stanu Laickiego, albo się ożeni.

211. Apostata od wiary czyli heretyk, ieźli iest iawny, wpada w Exkommunikę *Bullæ Cœnæ, Duard. in Bull. Cœn. l.* 2. *can.* 1. *part.* 24. *concl.* 2. także *incurrit irregularitatem. Layman. de irregularit. c.* 4. *n.* 12. chociaż insi trzymaią iż do tego nie koniecznie potrzeba bydź iawnym, *Lezana in Summ. V. Irregularitas n.* 61. Lecz ieżli iest tylko Apostatą w myśli, nie wpada wżadne cenzury, y może bydź rozgrzeszony od każdego Spowiednika; także ieżliby był tylko powierzchownym, to iest, ieżliby się zaparł wiary tylko powierzchownie á w sercu ią chował, może bydź rozgrzeszonym, chociaż Penitencyarya Rzymska takich odsyłać zwykła *ad S. Officium Placentin. fol. mihi* 95. czego

procz sądu czynić niemożna. Niech iednak będzie Spowiednik ostrożny w rozgrzeszeniu takich, gdyż trzymaią niektorzy, iz to iest *casus reservatus S. Officio. Diana Coord. t. 5. tr. 8. res. 15.* ktory iednak utrzymuie *affirmative.*

212. Apostata od Zakonu, *naprzod*, nie może bydź rozgrzeszony, chyba od Spowiednika swego Zakonu. II. Jeżli w Zakonie iest zá to reserwowana wyższey Władzy exkommunika, trzeba bydź rozgrzeszonym od maiącego ná to władzę. III. Nie można go rozgrzeszyć, aż włoży znowu suknię Zakonną, z przedsięwzięciem wrocenia się do swego Zgromadzenia. Lecz w takich przypadkach naylepiey odesłać Penitenta do S. Penitencyaryi, ktora będzie wiedziała, iak z nim postąpić. Jeśli zaś zrzucił suknię Zakonną z inszych iakichkolwiek przyczyn, nie maiąc woli porzucać Zakonu, nie iest Apostatą, chociaż grzeszy śmiertelnie, iako też y ten; ktory przechodzi z iednego Zakonu do drugiego bez pozwolenia. *Bassæus V. Apostata.*

213. Apostata *ab ordine Sacro*, zostaie w grzechu śmiertelnym, y niemoże bydź rozgrzeszony, aż się poprawi *Cajetanus in Summ. V. Apostasia.* Jeżli poiął Zonę, powinien ią opuścić, iako nieprawną: nie traci iednak *ipso facto* swoich *beneficiow.* Z wielką tu Spowiednikowi postępować trzeba ostrożnością dla zgorszenia, ktore z tąd wyniknąć może.

214. Z hetetykami prawdziwymi y iawnymi prost[y]

Spo-

Spowiednik nic nie ma do czynienia, chyba przy ſkonaniu, lecz o tym mowić ſię będzie *w Rozdz.* 14. *w* *ſ*. 1.

ſ. IV.
O Kartownikach y Koſtyrach.

215. Mowi ſię tu o tych, ktorzy grywaią w gry azardownie. ſzczegulnie ná ſzczęściu polegaiące, ktore SS. Kanony y Prawa Swieckie łacinſkim ſłowem zowią *alea*: gdyż inſze gry ná dowcipie lub dzielności polegaiące, nie tylko nie ſą niegodziwe, owſzem chwalebne według zdania Tomaſza S. 2. 2. *q*. 168. *a*. 2. ieżli iaka okoliczność nie będzie ná przeſzkodzie. Gry nawet ná ſamym polegaiące ſzczęściu z przyrodzenia ſwego złemi nie ſą, lecz tylko z tąd, że łatwo ſię okoliczność do nich przywiązać może, ktora ie złemi czyni, y dla tego zakazane ſą nie tylko Duchownym ale y Swieckim *cap. Epiſcopus, diſt.* 55. *& tit. de aleæ uſu & eleat. ff.*

216. Koſtyrowie czyli gracze iakiegokolwiek gatunku mogą zaciągnąć grzech śmiertelny dwoiakim ſpoſobem. I. Kiedy graią w grę zakazaną: II. Kiedy graią ſpoſobem nieprzyzwoitym y niegodziwym.

217. Łączyć ſię też zwykły do takiey gry bluznierſtwa przeciwko BOGU y SS. krzywo przyſięſtwa, krzywdy bliźniego tak ſłowem iako y uczynkiem, ſzkoda znaczna domu przez rozproſzenie ſubſtancyi, niezgody, zwady, uderzenia, zaboyſtwa, kradzieży, zemſty, obrzydliwe guſta, zaniedbanie intereſſow tak docześnych,

iako y duſznych: á chociaż ſię czaſem gra zacznie dla uczciwey rozrywki, tak chętka do niey ciągnie, że *ſub quadam curialitatis imagine ad diſſolutionis materiam devenitur. cap. interdictos. de exceſſ. Prœl.* co też ſłuſznie opłákuią S. Cyprian *tr. de aliat.* S. Bazyli *hom. 6. in exam.* y wielu inſzych tak dawnych iako też terazniey-ſzych, ktorzy wſzyſcy podobne gry nazywaią zrzodłem wſzelkich prawie wyſtępkow, oſobliwie w młodzi. Dla tego przerzeczony Kanon *Interdictos* nazywa te gry powietrzem záráźliwym, á S. Antonin *p.* 2. *tit.* 1. *cap.* 23. mowi, iż z tąd tyle pochodzi złego, ile ieſt oczek wyrytych ná kościach.

218 Jeżli więc Spowiednik poſtrzeże, iż kto z okazyi gry wpadać żwykł w ciężkie wyſtępki, iako to czynic zwykli, ktorzy, iako mowi Kanon. *deſerviunt aleæ.* ńie należy dać rozgrzeſzenia, aż tego zupełnie poprzeſtanie, co naybardziey zachować trzeba z goſpodarzami, ktorzy wdomach ſwoich tego dozwalaią, gdyż ieſt niemal powſzechne Teologow zdanie, iż Xiąże nawet panuiący godziwie tego dozwolić niemoże. Diana *Coord. t.* 6. *tr.* 4, *reſ.* 1. Procz tego dzieci pod rządem Rodzicow lub opiekunow będący grzeſzą z inſzey przyczyny, kiedy, to przegrywaią. co nie ieſt w ich władzy.

219. W grze, czy to zakazaney, czyli też godziwey, lecz kiedy kto wygrywa niegodziwym ſpoſobem, oprocz grzechu częſtokroć zdarza ſię obowiązek re-

ſtytu-

ſtytucyi, ná prz. kiedy kto znaczy karty, albo ma umowę z trzecią oſobą, ktoreby ſtoiąc z tyłu donoſiła iakie ſą karty, lub ſiedzieć ná przeciw luſtru albo też ná przeciw okna tak, że karty drugiego widzieć będzie, czy iakimkolwiek inſzym ſpoſobem oſzuka nie oſtrożnego, przeciwko ſztuce y zwyczaiowi gry, o czym ſami gracze naylepiey ſądzić umieią, iako uważa Diana *l. c. reſ.* 50. ktory *Tr.* 4. *reſol.* 13. y to wyraża, iż Zakonnicy nie mogą więcey przegrywać, nad to, co im Przełożeni pozwalaią, co ſię iednak rozumieć nie ma o grach zakazanych, ani o kwocie znaczney; naucza także, kiedy y iakim ſpoſobem może grać małżeńſtwo bez dołożenia ſię zobopolnego, y dzieci bez dołożenia ſię rodzicow lub zwierzchności, y kiedy w tym punkcie ma bydź, lub nie ma bydź naznaczona reſtytucya; także w rezol. 7. uważa, iż prawa Kanoniczne y cywilne, zakazuiące niektorych grow Laikom, nie ſą więcey w zwyczaiu, y nie obowięzuią pod grzechem, byleby grać ſprawiedliwie bez oſzukania, podług reguł gry każdey, y tak graiąc, kiedy co wygraią, nie ſą obowiązani do reſtytucyi, chyba że ią ſąd nakaże; co iednak nie ma ſię rozumieć o Zakonnikach, *id reſ.* 12. ani o oſobach duchownych, iako niżey będzie *w Rozdz.* 17. *ſ.* 3.

ſ. V.

O czarach, wrozkach y guſłach.

220. Gdy Penitenta Spowiednik poſtrzeże tak nieſzczęśliwie

ſzczęśliwie zwiedzionego, iż będzie miał iakowe z nieprzyiacielem duſznym konſzachty, *pactum explicitum vel implicitum*, powinien ſię uzbroic wiarą y modlitwą, uważaiąc, że ma walczyć *adverſus principes & poteſtates tenebrarum &c.* do czego naybardziey potrzeba, żeby właſne ſumnienie czyſte było, á tak odważnie uderzy ná nieprzyiaciela, y wydrze mu łup pochwycony.

221. Trzeba rozeznać naprzod, czy ſię to dzieie przez niewiadomość, proſtotę z dobrą wiarą, gdyż ná ten czas nie byłoby grzechu śmiertelnego, wprżod niż ſię ſtanie przeſtroga, iako mowić będę *w Rozdz.* 13. Czyli też przez nieprawość, wiedząc dobrze, albo przynaymniey powątpiwaiąc, iż to ieſt czarodzieyſtwo, w czym zawſze ieſt grzech ciężki, gdyż dzieie ſię wżywanie czarta czy to wyrazne, czy niewyrazne, chociażby kto niechciał mieć z nim ſprawy, byleby tylko żądał ſkutkow.

222. Jeżli Penitent wyraznie tych grzechow nie mowi, á Spowiednik roſtropnie domyśla ſię, iż ie ma, trzeba wielkiego bardzo dowścipu ku wypytaniu ſię gdyż takie Oſoby zamilczać zwykły te wyſtępki, czy to iż taką maią z czartem umowę, czy obawiaiąc ſię, żeby niebyły od Spowiednika wydane, czyli z przyrodzonego wſtydu do wyiawienia cięższych wyſtępkow, Dla czego pytać ſię naprzod trzeba o rzecz iaką lekką, ná prz. czy nie ma iakiego ſekretu do leczenia chorob?

rob? á potym coraz daley poſtępować, iak roſtropność poradzi. A ieżliby ſię przyznał Penitent do tych rzeczy lżeyſzych ſztucznie, á więkſzych zaprzał, nie trzeba ná tym przeſtawać, ale koniecznie docierać zupełnego wyznania, dawaiąc coraz chwilę czaſu do rozmyślania ſię; niech przekłáda: iż tak ciężki ieſt Spowiedniczego ſekretu obowiązek, iż gotow ieſt nayſrożſze raczey ponieść męczarnie, niż go naruſzyć: iż kto ſię nieſpodziewa zupełnie, doſtąpić niemoże miłoſierdzia Bożego; iż CHRYSTUS Pan w Sakramencie Pokuty odpuſzcza nayſzkaradnieyſze grzechy; że ten ieſt iedyny y nayſkutecznieyſży ſpoſob do uwolnienia ſię z mocy czartowſkiey, y tym rzeczy podobne. Jeżli ſię tedy Penitent cokolwiek odkryie, trzeba ſię go pilnie wybadywać o naymnieyſze okoliczności, iak dawno, z iakiey przyczyny, iakim ſpoſobem, y cokolwiek roſtropność poradzi, żeby tym łatwiey całą rzecz zrozumieć y przekonać w tym taką Oſobę, gdyż powſzechnie tacy raz ſię przyznaią á drugi wſzyſtkiego zapieraią: co ieżli poſtrzeże Spowiednik, będzie mogł powiedzieć w te ſłowa: *iako widzę, ieſteś nędzna duſza od czarta zwiedziona, y podobno z nim przeſtawaſz; lecz ia zá pomocą męki Pańſkiey chcę cię uwolnić od tego.*

223. Znaki do poznania czarow y zabobonow ſą: naprzod przyczyna tych ſkutkow, ná przykł: wzywanie wyraźne czarta: modlitwy zawieraiące w ſobie rzeczy

fałſzy-

fałſzywe; ſłowa dziwackie, albo też znaki ryſowania, obrazki, ſmarowania, zwierciadła &c. á nawet ſłowa z Piſma S. lecz koniecznie w tym lub w owym ięzyku, albo też piſane ná takiey karcie, w takim czaſie &c. II. kiedy ſkutek w momencie ſię otrzymuie, ná prz. uleczenie człeka albo zwierzęcia. III. Kiedy ſkutek ieſt nadzwyczayny, ná prz. wyrzucać z ſiebie cwieki, igły, lub węzły roznych rzeczy, ktore w iſtocie znaydować ſię nie mogły w chorym; także wzruſzać nie pogodę, wiatry, grzmoty, grady, pioruny &c. Lecz uważać trzeba, iż ieſt *magia naturalis*, nadzwyczayne ſprawuiąca ſkutki, ná prz. dzwigać ciężary zbyteczne, wyzionąć płomień, umywać ręce roztopionym ołowiem &c. co czynić można bez grzechu, chociaż y tu czaſem mieſzaią ſię guſła. *Dandiu. de ſuſpect. de c.* 2. *ſect.* 2. *ſubſect.* 4.

224. Gdy więc to poſtrzeże Spowiednik, niech ſię pilnie wybadywa o inſzych wyſtępkach, iako to I. czy nie ma herezyi, wierząc, iż diabeł nie ieſt potępiony, y że czarownik potępionym bydź nie może. II. Czy nie ma apoſtazyi, wyrzekaiąc ſię Chryſtuſa, Krztu y Sakramentow SS. III. bałwochwalſtwa, czcząc y offiary oddaiąc czartu iako BOGU, IV. bluznierſtwa heretyckie. V. Swiętokradztwa używaiąc ná złe Sakramentow SS. y nawet Przenayświętſzey hoſtyi. VI. Grzechy przeciwko czyſtości nie tylko z ludzmi lecz z ſamym czartem, oſobliwie w pewnych ſchadzkach,

dokąd

dokąd czart znosi ich nawet zdaleka, co wszystko są grzechy rożnego gatunku, VII. Pokrzywdzenie bliżniego, ná zdrowiu czyli ná dobrach, albo też sprawuiąc nieprzyiazni, nieporządne miłości &c.

225. Miewaią maści iadowite, ktoremi dotknąwszy sie człowieka sprawuią wielkie bole y śmierci. Miewaią nieiakie znaki, zá ktorymi przez umowę czart szkodzi oczarowanym, iako to, nieiakie węzły, ktore uczepiaią do sukień, lub rzucaią włożku &c. albo też nie iakie osobki, portreciki &c. Są także czary przeszkadzaiące poczęciu, sprawuiące poronienia, odbieraiące mleko karmiącym &c. Także uważać trzeba, czy taka osoba nie zaciągneła exkommuniki, szkodząc ná zdrowiu lub życiu osobom duchownym, albo też restytucyi przez poczynienie szkody; y należy obowiązać do odrobienia czarow, ieżli to być może bez nowego grzechu.

226. Bywa częstokroć, iż ci nieszczęśni maią opisy zdiabłem, czy to z nim samym w osobie, czyli też przez inszego czarownika, gdzie obiecuią bluznić BOGA y Swiętych, niespowiadać się, nie żegnać się, nie kropić się wodą święconą, namawiać inszych do tegoż. Są y tacy (co strach mowić) ktorych czart fałszywie Krzci, albo Bierzmuie, y daie znak ná iakiey części ciała. Inszym daie znaki, pisma, węzły &c. y od nich odbiera, ná znak wierności: co wszystko tu wypisałem dla nauki Spowiednika, o czym obszerniey Delrius y Dandinus.

227. Spoſoby db uwolnienia tych nieſzczęśliwych ſą: I. Jeżli maią piſma iakie lub żnaki, ktorych używali do czarowania, podrzeć ie y popſuć wſzyſtkie, żadney rzeczy zatrzymać niedozwalaiąc, z Xiążkami zaś tak poſtąpić, iąk przpiſano ieſt w Regeſtrze Xiąg zakazanych. II. Naznaczyć im odmawiać Litanie do wſzyſtkich SS. y inſze nabożeńſtwa od Kościoła Bożego approbowane, żegnać ſię częſto z żywą wiarą, używać wody święconey, mieć przy ſobie Krucyfix, relikwie y obrazy SS. odmawiać Skład Apoſtolſki, Akty Wiary, Nadziei y Miłości, mowić częſto; *Abrenuntio ſatanœ & omnibus ejus*, y mieć zá pewną, że czart Krzyżem S. będzie zwyciężony, Lecz nadewſzyſtko trzeba im wracać, iż czart nie ma mocy nad życiem ich, bo gdyby ią miał pewnieby im dotąd żyć nie dozwolił. Y ná to trzeba mieć baczność, żeby takiego Penitenta nie wprawić w roſpacz, y broniąć z iedney ſtrony, z drugiey niedać czartu przyſtępu.

228. Teraz co do wieſzczkow mowię, iż ci ſą, ktorzy w ſpoſob nie przyzwoity rzeczy tayne doznawaią, ná przykład myśli ludzkie, lub co ſię ſtało zbyt daleko, donieść to w krotkim czaſie, wczym bywa umowa z czartem wyrazna, lub nie wyrazna; do czego też należy chcieć zgadywać przez koście, karty lyczby *&c.* Aſtrologowie, co zgadywaią przyſzłe rzeczy przez domniemanie, nie grzeſzą. Lecz *Aſtrologi judiciarii*, ktorzy udaią zá pewno to, co ſtać ſię może albo nie, grzeſzą,

ſzą, á ieżli kto wroży o śmierci Papieża żyiącego, albo o powodzeniach Rzeczpltey Chrześciańſkiey, wpada *in excommunicationem reſervatam ipſo facto*, przez Bullę Urbana VIII. *Inſcrutabilis*. Rodzaie wieſzczbarſtwa ſą rożne, z ktorych *Necromantia*, przez pokazania ſię czarta, lub iakiekolwiek znaki iego, ieſt niegodziwą; lecz *Ziziognomia*, *Chyromancya &c.* godziwe ſą: Jezli ſię dzieią z przyczyn naturalnych y przez koniekturę tylko czyli domniemanie nie z zupełnym upewnieniem. Syxtus V. w Konſtytucyi *Cœli & terræ Creator*. Zakazuie czytać nawet Xiążek *de Aſtrologia judiciaria* pod karami *in indice librorum prohibitorum* wyrażonemi. *Paſſerin. in 6. Decretal. l. 8. c. 8. Dandinus, Delrius*, á oſobliwie *Bon. de Cenſ. t. 3. diſp. 2. q. 2. p. 38.* gdzie mowi, iż przyſzłego powodzenia ludziom opowiadać nie godzi ſię, chociażby ſię to czyniło bez upewnienia.

§. VI.

Jak Spowiednik poſtąpi z tymi, ktorzy mowią, iż maią obiawienia zachwycenia &c.

229. Dobrze ſię ſprawić w tych przypadkach, o ktorych tu mowi ſię, nie tak należy do roſtropności, iako raczey do rozeznania duchow, co ieſt darem DUCHA S. czyli *gratia gratis data*, ktora chociaż Spowiednikowi nie ieſt potrzebna iako Sędziemu y Lekarzowi, potrzebna ieſt iednak iako Nauczycielowi y Przewodnikowi, żeby nie bydź oſzukanym od Peni-

nitenta, albo razem z Penitentami: *Pertinet ad diſcretionem ſpirituum quodlibet inſidians malum & adbuc latens provide circumſpicere, callide deprebendere, citius detegere, acerbius arguere, & totum interioris & exterioris bominis ſtatum & habitum, in quantum poſſibile eſt, plene cognoſcere, nec ſolum qualis ſit, ſed etiam qualis quis eſſe debeat, diligentiſſime inveſtigare. Richard. Victorius de præp. animi ad contempl. c. 70.*

230. Wtey materyi procz inſzych mądrze piſał Kardynał Jan Bona, ktory powinienby bydź zawſze w ręku Spowiednikow. Ja zaś w ogulności mowię, iż poniewaſz znayduią ſię oſoby, ktore zmyślaią powierzchowną świątobliwość, powiadaią, iż maią rewelacye, zachwycenia, á czaſem tez przez zdradę czartowſką zgadywaią rzeczy trudne dowiedzenia, powinien Spodnik doświadczać, czy ten duch z BOGA ieſt 1. Joan. 4. 1. uważaiąc ná przod, co to ſą zá rzeczy, ktore oni mowią, że im ſą obiawione. II. ſpoſob y okoliczności tego obiawienia. III. co zá oſoba, ktorey ſię ſtało to mniemane obiawienie. *Manual. Qualif. S. Inquis.*

231. Co do pierwſzego, uważać trzeba, czy tey rzeczy zgadzaią ſię z wiarą S. y nauką Ewangelyczną, czy ſą potzebne do zbudowánia dwchownego, czy do cnoty prowadzą, á nie raczey do wyſtępku, ná oſtatek czy te obiawienia nie daią nowęgo wykładu iakiemu textowi Piſma S. czy nie ſą lekkomyślne y nie potrzebne, albo też po wielu dobrych, czy nie było choć iedne przeciwne.

232. Co do drugiego, trzeba uważać ná iaki koniec to by ſię ſtało, czy nie dla prożności lub doczeſnego pożytku; także co zá myśli poprzedźiły y naſtąpiły te obiawienia, ktore ieżli były złe, á nie mężnie ſię im odpor dawało dowod to pewny ich niepewności. Jeżli po obiawieniu duſza ieſt ſmutna y troſkliwa wielkie z tąd uraſta podeyrzenie: także ieżli wizya była ſtraſna lub w poſtaci zwierzęcey, albo też w poſtaci ludzkiey lecz zeſzpeconey, ná przykład w oſobie czarney, krzywey ſmrodliwey z oczami pałaiącemi &c.

233. Co do trzeciego, należy uważać I. ieżli oſoba ktorey ſtało ſię to obiawienie, zoſtaie w prawdziwey wierzę Katolickiey. II. Jeżli zdrowa na rozumie. III. Jeżli życia bogoboynego y obyczaiow dobrych, czyli też ta oſoba wynioſła, w rozkoſzach ciała zanurzona, uporczywa, prożney chwały lub pieniędzy ſzukaiąca &c. IV. Trzeba uważać, iakiego ieſt zdrowia, ieżli nie ſłabey głowy, nie melancholiczna, nie ſpaniem y poſtem nie znndzona &c. także ieżli ná zdaniu roztropnych y bogoboynych, á oſobliwie przełożonych nie przeſtawa. V. W iakim ta oſoba wieku, czy zbyt ſtara, czy młoda, gdyż to oboie podeyrzane ieſt dla ſłabey głowy. VI. Kobiety bardźiey ſą podległe takim zdradom, bo trudniey imaginacyom oprzeć ſię mogą, y bardziey nad niemi gorę biorą namiętności.

234. Przeſtrogę mieć trzeba, iż ludzie częſtokroć bywaią oſzukani, to maią zá łaſkę. co im ieſt z przyrodzenia

dzenia właściwe; oczym piſze Tomaſz á Kempis *o naślad. Chryſt. x.* 3. *r.* 34. y S. Tomaſz 2. 2. *q.* 27. *& ſeqq.* á oſobliwie 2. 2. *q.* 173. *art.* 3. gdzie mowi o zachwyceniu, iż kiedy ieſt od BOGA. *nunquam ſit cum inordinatione naturæ, ſicut in arreptitiis & furioſis, ſed per aliquam cauſam ordinatam, vel naturalem, ſicut per ſomnium, vel ſpiritualem, ſicut per contemplationis vehementiam.* Ztąd mowi Caietanus: *alienatio à ſenſibus non ſit in Prophetis cum aliqua inordinatione naturæ, & multo minus ſit cum aliqua inordinatione honeſtatis aut moris: Spiritus enim S. eſt auctor alienationis requiſitæ ad prophetiam & propheticæ ipſius, non eſt auctor de ordinationis naturæ aut moris, quoniam gratia ſecundum genus ſuum naturam & morem perficere non deſtruere, minuere, aut violare nota eſt Unde oportet advertere in huiuſmodi alienationibus, ſiinterveniat aliquod indecens, motus intrinſecos vel extrinſecos, ſive ſit indecentiu naturæ ſive indecentia moris, quoniam tunc non eſt alienatio prophetica, ſed infirmitatis, vel fictionis vel illuſionis diabolicæ, aut naturaliter animalis ex nimia meditatione alicuius.* Y trochę niżey: *Collige aliam conditionem veri Prophetæ, quantum ad ad promulgationem prophetæ, ſcilicet quod Spiritus prophetarum ſubiecti ſunt eis, quo ad hoc ſcilicet, non mente turbata, non quaſi acti ab alio, quaſi alius loquatur per eos, ut contingit in dæmoniacis, ſed ex proprio ſenſu, mente quieta, ſcientes quid loquuntur, dicunt ea, quæ viderunt. Unde patet, quod perſonæ in extaſi poſitæ loquentes in perſona*

sona CHRISTI vel alterius Sancti, quasi actæ ab illo, & non exproprio sensu pronuntiantes, aut seducuntur aut seducunt. Co chętnie tu wypisałem, gdyż między rozmaitemi Regułami zdaie się naybespiecznieysza S. Filip Neryusz *vit. l.* 3. *c.* 20. *n.* 20. ostrzega Spowiednikow, żeby nie polegali ná obiawieniach synow swoich, á osobliwie corek Duchownych; także zakazywał exorcyzmować náwiedzonych, iako dla rożnych przyczyń zmyślonych częstokroć *l.* 3. *c.* 10. *n.* 11.

ROZDZIAŁ XIII.

O rożnych rozmaitych Osob przypadkach, co do zaniedbania powinności.

235. POnieważ z zaniedbania urzędu wielka nieszczęśliwość spływa na Rzpltą, *cap. nihil. dist.* 83. chociaż się ogulnie mowiło o tym w Czę. I. Jednak w szczegulności tu nie co o tym pomowiemy ieszcze. A naprzod urzędy dwoiakie są Duchowne postanowione od BOGA y Kościoła do rządow duśznych, y świeckiego do sprawowania potrzeb doczesnych. Duchowni urzędnicy są: Pasterze, Prałaci, Plebani y Przełożeni Zakonni oboiey płci, Spowiednicy, Kaznodzieie *&c.* Swieccy zaś są Panowie czyli Rządcy, y od nich postanowieni Sędziowie, ceł y poborow dozorcy, Wodzowie woyskowi *&c.* tudzież gospodarze, opiekunowie, nauczyciele, dozorcy *&c.* iak ná Dwo-

rze

trze Salomonowym, nad czym ſię dziwiła Krolowa Saba. 3. *Reg.* 10.

236. Paſterz maiący zwierzchość nad Kościołem grzeſzy, ieżli zaniedbywa powinności urzędu ſwego, ktorych nie mogąc tu wſzyſtkich wyliczyć, odſyłam czytelnika do Konc. Trydentſk. ná wielu mieyſcach, á oſobliwie *ſeſſ.* 23. *de reform. c.* 1. Znacznieyſze obowiązki ſą: pilnowanie Dyecezyi, o czym ſię mowiło wyżey, przepowiedanie ſłowa Bożego, co ieſt właściwą y oſobiſtą powinnością Biſkupa *Coc. Trid. ſeſſ.* 5. *de ref. c.* 2. o czym piſze Fagnanus *in cap. inter cætera! de offic. Ordini, in cap. ex parte de Clee. non reſid. n.* 32. *& ſeqq.*; Wizytatorowie Dyecezyi, ktorą czynić należy co rok, á w wielkich Dyecezyach przynaymniey co lat dwie *per ſe ipſum*, lub zá ſłuſzną przeſzkodą przez Wizytatora ná to wyznaczonego. *C. Trid. ſeſſ.* 24. *c.* 3. o czym czytać Kard. de Luca *Practica Epiſcop. c.* 13. *num.* 8. ſtaranie o Mniſzkach, według tego co nakazuie *Con. Tr. ſeſſ.* 24. *de Reg. & Monial.* Dipilnowanie nauk w duchowieńſtwie, oczym cała ſeſſya 23. *od Rozdz.* 4. *aż do* 18. Uſtanowienie z godnych Plebanow, owſzem naygodnieyſzych, iako ieſt *ſeſſ.* 24. *c.* 18. Ukaranie y poprawa publicznych wyſtępkow tak w Swieckich iako y Duchownych *ſeſſ. cit. c.* 8. *& de reſ. Mart. c.* 8. *& ſeſſ.* 25. *c.* 14. Starać ſię w poſpolſtwie o bogoboyność y pokoy, *ſeſſ.* 24. *de reſ. c.* 3. ná oſtatek to wſzyſtko, czego trzeba, *ut in judicio & veritate paſcant & regant.*

C. Tr.

C. Tr. ſ. 23. c. 1. O czym mądrze między inſzym piſze Cajetanus 2. 2. q. 185. a. 5. *Epiſcopus tenetur ad curam animarum mediantibus his actibus perſonalibus, ſcilicet doctrina, miniſtratione Sacramentorum, viſitatione, cuſtodia & vigilantia*, do czego ia przydaie łatwość w dawaniu audyencyi, bez ktorey dobry rząd bydź nie może, nie zwalaiąc wſzyſtkiego ná Officyałow, zá ktorych niedbalſtwo Biſkup muſi dać BOGU rachunek. *Stros de Off. Vicar. l.* 1. *q.* 33. Co ia tu kładnę dla oświecenia Spowiednika, ſpodziewaiąc ſię, iż w tym pracy mieć nie będzie, ponieważ Biſkupi zwykli bydź gorliwi w urzędzie ſwoim, chociaż znaydzie ſię y teraz niektory, do ktorego ſtoſuią ſię upownienia wyrażone *Apocalips. c.* 2. & 3.

237. Co do opowiadania ſłowa Bożego *per ſe ipſum*, utrzymuie Paſqualigo *ad Franc. p.* 1. *n.* 622. iż Biſkupi tak przeciwnym zwyczaiem, iako tez rozmaitemi zabawami ſą od tego wolni, ná co iednak Fagnanus *loc. cit.* nie zgadza ſię, ani Kard. Bellarmin *de gemitu Columbæ c.* 9. Jeżliby ſię u mnie oto ſpytano, odaſłałbym do ſądu ſamychże Biſkupow.

238. O Plebanach ponieważ mowiłem *w Rozdz.* 4. to tylko tu dodaie, iż chociażby Pleban ſam żył nayświątobliwiey, nie będzie zbawiony, ieżeli zaniedbywa urzędu ſwoiego, według prawdziwego zdania S. Proſpera *l. de vita contempl. c.* 20. *Ille cui divini verbi diſpenſatio commiſſa eſt, etiamſi ſancte vivat, & tamen per-*

dite viventes aut arguere erubeſcat, aut metuat, cum omnibus, qui eo tacente perierunt, perit. Jeżli tedy Pleban nie ſtara ſię ſłuſznymi ſpoſobami o poprawę Parafianow ſwoich, grzeſzy ciężko, y tego wyraznie ſpowiadać ſię powinien. *Berton. de negl. & omiſſ. p.* 2. *art.* 32. *n.* 20. Także grzech ciężki w Plebanie ieſt, kiedy Parafianin umrze bez Sacramentow SS. z iego przyczyny, ieżli niezapowiada poſtow, wigilii y Swiąt oſobliwie po Wſiach. *C. Tr. ſeſſ.* 25. *n. Decr. de delectu cibor.* Jeżli ſię Kościoł wali, Dom Plebańſki y Wieś czyli Folwark ruynuie ſię *C. Tr. ſeſſ.* 21. *de ref. c.* 7. o czym należy czytać Kanoniſtow *tit. de Eccleſ. ædif.* ktorzy tę powinność rozciągaią ná wſzyſtkich *beneficia* trzymaiących. Dodaie zaś *Wagner. in Comment. l.* 3. *tit.* 48. iż w takim razie nie tylko powinni uiąć ſobie wygody, ale też y część właſnego łożyć dziedzictwa, ieżeli nie maſz inſzego ſpoſobu.

239. Także naganne y ſzkodliwe opuſzczenie Plebana, kiedy nie ma zwyczaiu czytania Teologow, iako ſię wyżey mowiło. Są albowiem tacy, ktorzy iak tylko zakoſztuią duchownego chleba, tak zaraz calido wygod y leniſtwa udaią ſię, co ſtaieſie im przyczyną rozmaitych wyſtepkow, iako y o tym *w Rozdz.* 20. *Cz.* 1. namieniło ſię, tak dalece, że nawet Mſzy porządnie według obrządkow Kościelnych odprawić nie umieią. Do takich ſtoſować można, co Piſmo S. mowi o Synach Helego: *Neſcientes Dominum, neque officium Sacerdotum.*

dotum. 1. *Reg.* 2. 13. dodaie tu Cornelius á Lapide: *neque practice neque speculative; quia enim non curabant Deum Deique Legem & Officium suum observare, hinc nec curabant eam legere & scire, ne hæc scientia pareret eis conscientiam & remorsum peccati.*

240. Grzeszą Przełożeni Zakonni, kiedy nie postrzegaią Urzędu swego: *Sacerdotes, qui populo præsunt, erga delinquentes benigni videri volunt, & verentes peccantium linguas, ne forte de eis male loquantur, Sacerdotalis severitatis immemores, nolunt complere, quod scriptum est: Peccantem coram omnibus argue, ut cæteri timorem habeant, & dum uni parcunt, universæ Ecclesiæ moliuntur interitum. Quæ ista bonitas? quæ ista misericordia? uni parcere, & omnes in discrimen adducere? c. sed illud. dist.* 45.

241. Lecz iak to iest wielki obowiązek, y zaniedbanie iego kiedy ciężki á kiedy lekki sprawuie grzech, pisze Diana *Coord. t.* 7. *tr.* 4. *per tot.* gdzie *res.* 23. *n.* 9. uczy iż Przełożeni z obowiązku sprawiedliwści powinni starać się o dobro całego náprzod Zakonu, potym Prowincyi y Domu w ktorym zostaią, gdyż ná tym zawisła istność tego Urzędu. Zkąd *res.* 21. *§.* 1. mowi, kiedy nie poprawuie w Zakonnikach występkow, chociażby lekkich, ieżli przez nie karność zakonna ustaie. Rozciąga to nawet do niedoskonałości, ieżli są częste: *quia illæ in genere moris sunt grave damum gregis, quod curant. Etenim si Religiosus mentia-*

tur frequenter, cachinnetur, garriat, epuletur, cultiori veſte utatur, quam conſtitutiones patiuntur, non propterea graviter peccat, peccat tamen graviter Prœlatus id permittens; ſic enim ſenſim ſolvitur Conſtitutio Religioſa & totus Ordo gravem patietur ignominiam. Y kończy z ſurowym upomnieniem: *Videant Prœlati, quid faciant, ut ſuum munus adimpleant.* oſobliwie ktorzy ſą taty, co tylko o to ſię ſtaraią, żeby ich nazywano grzecznymi, á tey pochwały nabywaią z ſzczerbkiem karności Zakonney, wybaczaiąc małe przeſtępſtwa, byleby ſię tylko nie narazić, co ieſt molem duchownym, powoli y nieznacznie wielką ſzkodę czyniącym.

242. Podoba mi ſię nauka Paſſeryna *de Elect. á.* 20. *n.* 70. iż gdzie czym bardziey kwitnie karność, tam lepſzego potrzeba Przełożonego, ktoryby roſtropnie umiał ią utrzymać y pomnożyć *quam ne paulatim defluat, fortiſſimi viri & excellenti charitate prœditi vix retinere valent, cum noſtra debilitas nimis facilis ſit ad non curanda minima, & ad paulatim recedendum a rigore ſtrictœ obſervantiœ.* Wnoſi zatym, iż nie mnieyſzy obowiązek ieſt obierać dobrych Przełożonych, iak dobrych Biſkupow y Plebanow; y dodaie *n.* 57. iż nieobieraiąc Przełożonymi tych, ktorzy ſą ſpoſobnieyſi do rządow, popełnia ſię grzech przeciwko ſprawiedliwości, ktorą on zowie *juſtitiam CHRISTI, ex qua tenentur diſpenſatores officiorum & regiminum animarum, eligere meliores, quos poſſunt habere, ut Eccleſiam doceant, defendant, & in pace regant.* 243.

243. Co wſzyſtko tu wypiſałem, żeby Spowiednik wiedział, iż ieſt to grzech ciężki w Przełożonym, kiedy niepoſtrzega karności w oſobach pod władzą iego będących, co ieſt ſzczegulnym przełożeńſtwa celem ku doſkonałcści Zakonney y zbáwieniu duſz ſtan ten obieraiących. A ieżliby dla ſwego niedbalſtwa, czy to nieroſtropności czyli tez nie zdolności, dozwalał przeſtępſtwa reguły choć przez krotki czas, y choć w rzeczach małych, grzeſzy przeciwko urzędowi ſwemu; bo nie doſyć ieſt ná tym, kiedy reguły piſane dobre ſą ale trzeba koniecznie, żeby reguła żywa, to ieſt przełożony, był dobry; co wſzyſtko ściąga ſię do Vice Superyorow, Wizytatorw, Korrektorow, Monitorow &c. ktorzykolwiek *a jure vel ab homine* maią zlecenie czy to ſami karać wyſtępnych, czyli też wyżſzey donoſić zwierzchności; owſzem *Diana Coord. l. c. reſ.* 26. pozwala upomnieć ſamego Przełożonego ſkromnie y uczciwie, ieżli tego potrzeba: *& ſi in hac parte nimium diſſimulent, & ex eorum diſſimulatione Religioſa obſervaatia in Communitate labefactari prudenter timeatur, peccabunt graviter. Id. l. c. reſ.* 21. *ſ.* 3. *Laym. l.* 1. *t.* 3. *c.* 7. *n.* 3.

244. Grzeſzy Przełożony, ieżli nie wie Reguł Zakonu ſwoiego, nie czyta ich nigdy albo rzadko kiedy, albo też kiedy umiawſzy ie zapomniał, y rządzi ſię nie podług przepiſu, ale podług woli tylko ſwoiey przeciwko prawu *Deuterom. c.* 17. gdzie ſię rządzcom na-

kazuie

kazuie czytać Prawo *omnibus diebus vitæ ſuæ.* dodaie Cornelius á Lapide, *ut memor ſit eorum, quæ ſcripta ſunt*, żeby pamiętał y ſam to czynić, y inſzych poſtrzegać. Jeżli zoſtawſzy Przełożonym niewydoſkonalaſię w tym Urzędzie, zapomniawſzy iż to ieſt *Ars artium*, y że ma ſwoie Prawa tak od DUCHA S. w Piſmie S. napiſane, iako też od Oycow SS. zalecone, á mianowicie od Grzegorza S. *in Paſtorali*, y od S. Bonawentury *de ſex alis Seraphim.* Także ciężko grzeſzy Przełożony Zakonny, ieżli zaniedbywa dawać nauk Duchownych, według przepiſow każdego Zakonu, zwłaſzcza kiedy poważnych Teologow ieſt zdanie (*Tamburin. de jur. Abb. diſ.* 14. *q.* 6. *Lezana t.* 1. *c.* 18. *v.* 12.) iż co Conc. Trydentſkie *ſeſ.* 6. *c.* 1. mowi o Plebanach y Biſkupach, toż ſamo rozumieć chce o Przełożonych Zakonnych, *quia ſunt quaſi Parochi ſuorum Monaſteriorum. Lez. l. c.* Ja dodaię, iż to wſzyſtko bydź powinno *non in humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione Spiritus & virtutis* 1. *Cor.* 2. 4.

245. Nakoniec dwa znacznieyſze wyſtępki ſą Przełożonych pochodzące z niedbalſtwa: á I. Jeżli nie ma dozoru ná dochody y wydatki Klaſztorne, gdyż to ſą dobra Boże y Kościełne, ktorych on nie ieſt Panem, lecz tylko dozorcą; nie może więc używać ich ná złe, ani ná rzeczy prożne y zbytkuiące, nie może darować ani przędać dobr żadnych nieruchomych, y we wſzyſtkim ma ſię pokazać dozorcą wiernym y roſtropnym,

według

według przepiſow ſwoiego Zakonu, y według dekretu Klemenſa VIII. *de Reform.* ponowionego przez Urbana VIII. *in Bullar. t.* 4. *Conſt.* 28. w ktorym zakazuie ſię Przełożonym, żeby *per ſe ipſos* dobr nietrzymali *etiam nomine Conventûs*, y żeby zdawali rachunek nawet ſami Generałowie. Bo złe goſpodarſtwo ſprawuie *indirectè* upadek karności, przez co też nie czyni ſię zadość obowiązkom Mſzow, zaciągaią ſię długi &c. S. Grzegorz niechciał święcić ná Biſkupſtwo takiego, co goſpodarować nie umiał, *ne pro ſua ſimplicitate res Eccleſiæ dilapidarentur. Gratiam, in cap. Petrus, diſt.* 30.

246. II. Grzeſzy Przełożony, kiedy nie ma oka ná poſtępki niżſzych Przełożonych, tak co do karności Zakonney, iako też co do ſprawowania dobr doczeſnych, bo ſię zdarza, iż ztąd naſtępuią ciężkie zamieſzania, kiedy Przełożony czy to dla ſłabości ſił, czy też dla ſprzykrzenia ſobie, zleca rządy drugiemu, ktory pod imieniem iego wſzyſtko czyni, co mu ſię podoba, wolne zawſze y łaſkawe on ieden maiąc ucho, á drudzy potrzeby ſwoie muſzą iego powierzać donoſzeniu, częſtokroć opacznemu, y nie według prawdy, lecz według przyiazni alb nienawiści ułożonemu, o co Grzegorz S. Papież ſurowie upomniał Jana Konſtantynopolſkiego, piſząc, iż ten *ad verba Sanctitatis veſtræ debet dirigi, non autem Sanctitas veſtra ad verba illius inflecti. l.* 3. *Epiſt.* 52. Opuſzczam tu wyſtępki Xieniow

y wſzy-

y wszystkich Przełożonych Zakonnych płci białey, bo te po wielkiey części też sama są co y płci męskiey, á procz tego mieć oko ná parlatorya, żeby Zakonnice bez pozwolenia w nich nie bywały, tudziez y obce osoby, ktorym nie wolno, żeby do nich uczęszczały. Postrzegać także maią zachowania ślubow Zakonnych, Reguły, wewnętrzney spokoyności.

247. Co do niższey zwierzchności Kościelney, mowię naprzod zaczynaiąc od Officyałow, iż chociaż urząd Ich teraz do samych prawie ściąga się Sądow konsystorskich, gdzie iednak *a iure vel ab homine* maią co więcey władzy, ieżli się pilnie w urzędzie swoim nie sprawuią, grzeszą śmiertelnie lub powszednie, według wielkości materyi. Także co do Sądow, mogą grzeszyć *commitendo vel omittendo* przez wszystkie sposoby, ktore mowiąc o Sędziach wyżey opisałem.

248. Procz tego uważyć trzeba, iż ponieważ prawie teraz ustał powszechnie urząd Archidyakona, ktorego SS. Kanony zowią *oculum Episcopi. cap. ad hæc de off. Vic.* przez to samo przybywa obowiązku Officyałom, ktorym Biskupi powierzać zwykli zupełną *in Spiritualibus & temporalibus*; z tąd tedy y występki ich rozliczne y ciężkie bydź mogą, á mianowicie przeciwko temu, co się nakazuie *c. 1. de Off. Archid.* iż Archidyakon powinien mieć oko ná całe duchowidństwo tak w mieście iako y po wsiach będące, powinien uważać, iak się Klerycy sprawuią, y czy się uczą, *delinquen-*

tium

tium rationem Deo redditurus. ibid. Co wſzyſtko tym większey potrzebuie pilności, że zańiedbanie tego ſzkodę niepowetowaną przynieść może. Widzieć ſię daią Oſoby duchowne, ktore podarunkami albo grzecznością uiąwſzy ſobie Zwierzchność, żyią w rozwięzłości bez nabożeńſtwa, bez nauk, rozproſzeni zawſze, iako ieſt napiſano, *in capite platearum*, z ktorymi ieżliby Zwierzchność poſtępowała po Oycowſku, iako przyſtoi ná Paſterza *qui educit oves, & ante eas vadit, & eas vocat nominatim Joan.* 10. 3. obeſzłoby ſię bez Proceſſow y Dekretow, á byłoby to z pożytkiem Kościoła S. y z zaſzczytem Zwierzchności. Ta powinność tym bardziey wiąże Officyałow, ieżli ſą *ſtipendiati*, á chociażby y nie byli, kiedy ſię podięli powinni bydź pilni. Diana *l. c. reſ.* 22.

249. Co do Spowiednikow: ponieważ cała ta praca moia im ſłuży naybardziey, nic w tym puktcie nie dodam, procz tego, iż omyłki ich ná ſtraſznym ſądzie ciężko będą karane. S. Pius V. mawiał, iż świat cały zoſtałby świętym, żeby dobrzy byli Spowiednicy. A chociaż urząd Spowiedniczy potrzebuie tego wſzyſtkiego, co ſię tu zawiera, rozumiem iednak iż ná tey krotkiey naybardziey zależy nauce, ktorą daie Rytuał Rzymſki *in ord. min. Sacr. Pœn.* tak: *Demum Confeſſarius audita confeſſione, perpendens peccatorum magnitudinem, pro eorum gravitate, ac Pœnitentis conditione opportunas correptiones ac monitiones, prout opus eſſe vi-*

 derit,

derit, Paterna charitate adhibebit, & ad dolorem & contritionem afficacibus verbis adducere conabitur, atque ad vitam emendari & melius instituendam inducat, remediaque peccatorum tradat. Z kąd pewna ieſt nauka, iż Spowiednik ciężko grzeſzy, ieżli nie upomina Penitenta, gdzie ſądzi tego potrzebę, bo *non administrat digne Sacramentum. Diana l. c. reſ.* 23

150. Jeſzcze przydaię, iż grzeſzy Spowiednik, ieżli nie ſtara ſię bydź zdolnym przez Naukę y czytanie Teologow do objaśnienia w trudnościach tych, ktore mu przekładane bywaią, nie tylko od proſtych Oſob, lecz nawet częſtokroć od uczonych y pobożnych, ktorzy zoſtaiąc w pokuſach lub iakichkolwiek troſkliwościach, ſzukać zwykli porady y pociechy od Spowiednika. Procz tego Spowiednicy Zakonni grzeſzą, ieżli nie umieią y nie ſtaraią ſię prowadzić Penitentow ſwoich tą drogą, ktorą im przepiſuią Reguły Zakonne ku więkſzey doſkonałości.

251. Co do Kaznodzieiow: Urząd ich ieſt pobudzać ludzi do cwiczenia ſię w cnotach á chronienia ſię wyſtępkow dla otrzymania wieczney ſczęśliwości; co czynić Kaznodzieie powinni y tam nawet, gdzie ſię pożytku nie ſpodziewaią. *Diana l. c. reſ.* 27. Powinność ich ieſt wołać bez przeſtanku, iako piſze Izaiaſz 58. 1. łącząc naukę y gorliwość z roſtropnością, zwłaſzcza w upominaniu wyſtępkow Oſob ná wyſokim ſtopniu będących y Duchownych, wyſtrzegaiąc ſię prożności y wſzelkich

wſzelkich względow doczeſnych. Grzeſzy Kaznodzieia: ieżli ſię nie gotuie z pilnością, y mowi iakby co mu do uſt przyidzie, kuſząc BOGA, czego żaden człowiek roſtropny nie czyni, y Swetoniuſz o Auguście Ceſarzu świadczy, że gdy do Zołnierzy miał mowić pilnie ſię gotował: *niſi meditata & compoſita oratione, ne plus minuſve loqueretur ex tempore.*

252. A ieżli opuściwſzy Piſmo Boże Oycow SS. y dobrych Piſarzow Kościelnych zaſadza ſię ná wyborze ſłow y myśli właſnych, co do świeckiey wymowy należy raczey á nie do Ambony, grzeſzy ciężko y śmiertelnie. *Paſqualigo ad Franc. p.* 1. *n.* 610. y Biſkup, ktory według *Conc. Tr. ſeſſ.* 5. *de ref. c.* ná mieyſcu ſwoim powinien wyſtawić zdolne Kaznodzieie, nie czyniłby doſyć urzędowi ſwemu, wyznaczaiąc takiego, ktory nieumie *paſcere populum ſalutaribus verbis*, co ieſt iedynym Kazania celem. *C. Tr. l. c. Paſqu. l. c.* więcey o Kaznodzieiach znaydzieſz w Kajetanie *in Summ. V. Prædicatorum peccata*, gdzie ſłowami Ambrożego S. upomina Kaznodzieiow, żeby śmieſzkow y żarcikow nie mieſzali do rzeczy tak poważney, iaka ieſt ſłowo Boże, gdyż CHRYSTUS Zbawiciel rozkazał przepowiadać Ewangelią S. á nie rzeczy płoche y nieużyteczne: *quoniam hi directe injuriautur officio prædicationis Chriſti, & quantum eſt in ſe, evacuant auctoritatem Prædicatorum CHRISTI, quaſi verbo & non facto Prædicatores fuerint inſtituti, velus declamatores quidam.*

253. O wyſtępkach Rodzicow ku Dziecom, y Nauczycielow ku Uczniom w zaniedbaniu dobrego cwiczenia, czytać można, *Buſembau. l.* 3. *tr.* 2. *c.* 2. Ztąd ſię pozna, iak wielkie y iak ſzkodliwe w tey mierze bywaią grzechy, ktorych Penitenci ſpowiadać ſię á Spowiednicy pytać ſię maią.

254. Przyſtępuię teraz do grzechow z niedbalſtwa pochodzącyh w Urzędnikach świeckich, ktore że dla rozliczności ſwoiey w krotkich kartach zawarte bydź nie mogą, odſyłam Czytelnika do tych, co o tym piſali, między ktorymi pierwſze ma mieyſce Bortonus *de neglig. & omiſſ.* To tylko krotko uważam, iż ná Krolow Jźraelſkich niezabraniaiących bałwochwalſtwa wielkie Duch S. wkłada kary *Numerorum* 25. 3. á między Krolami Judzkimi trzech tylko Piſmo S. *Eccleſ.* 49. 5. ogłaſza niewinnymi, gdyż inſi y bałwochwalſtwa doznawali, y prawdziwemu BOGU nie według przepiſow Prawa Moyzeſzowego cześć oddawali. *Cornel. in* 3. *Reg. cap.* 3. *n.* 2. Także Eli Arcykapłan podług powſzechnego Oycow SS, zdania ieſt potępiony, że nie karał rozwięzłych Synow, albo że ich raz tylko karał, y to letko. *Cornel. in* 3. *Reg. c.* 10. *n.* 24. czyli też iż niewidząc poprawy, z urzędu ich nie zepchnął, albo też że w dziecinnym wieku nie dał im dobrey edukacyi.

255. Czytamy w Ewangelii S. *Matth.* 25. 26. iż był odebrany talent od ſługi, ktory z niego zarobku nie przynioſł, gdyż każdy Dozorca rzeczy cudzey z przy-

rodzenia

rodzenia urzędu ſwego obowiązany ieſt, nie tylko iey nie ſtracić, ale też y pożytek z niey ukazać, ná przykład Opiekun ſummy ſierockie powinien dać ná procent. *De Lucr. de uſur. diſc.* 15. *n.* 7. Przełożony powinien nadgrodzić Klaſztorowi to, co ſwoim nie dozorem utracił. *Berton. p.* 2. *a.* 3. *n.* 1. y ieſt Bulla Klemenſa VIII. *Pro commiſſa*, w ktorey ſię wyraża, iż Przełożeni nie tylko nadgrodzić powinni ſzkody poczynione; y niepotrzebne wydatki, ale nawet y zaległe przez ich niedbalſtwo długi. Także Zwierzchność trzymaiący grzeſzą przeciwko ſprawiedliwości, ieżli w kraiu nie zabiegaią złodzieyſtwom, zaboyſtwom &c. ieżli nie zabraniaią y niewykorzeniaią złych zwyczaiow w poſpolſtwie, iako ſą gry zakazane, widowiſka gorſzące lichwy &c. ieżli nie karzą przykładnie iawnych wyſtępkow, ieżli nie ſtaraią ſię o obfitość w Kraiu dla zabieżenia głodowi &c. &c. oczym piſze Filliuc. *tr.* 18. *n.* 125. & 126. y Leſſius *de juſt. c.* 32. *n.* 31.

256. O niedbałych Sędziach iuż mowiło ſię wyżey; tu dodaię, iż kiedy pod czas ſądow ſpraw pilnie nie ſłuchaią, z inſzymi rozmawiaią, o czym inſzym myślą lub drzymią, Kżiąſzkę lub cokolwiek do ſprawy nienależące czytaią, ciężko grzeſzą, iako też kiedy drugim á zwłaſzcza niedoſkonałym zlecaią to, co ſami czynić powinni.

257. O inſzych, iako ſą Piſarze, Patronowie, Agenci, Lekarze, Ekonomowie, Rzemieślnicy &c. długo

byłoby mowić w szczegulności; dosyć ogulnie powiedzieć z Prawem, *quod negligentia omnia lædit. leg. penunlt. c. de collat.*

258. Ná koniec przestrzegam Spowiednika, iż w tey mierze występki mogą bydź Teologiczne y Cywilne; Teologiczne obowiązuią do restytucyi pod sumnieniem, Cywilne zaś nieobowiązuią, chyba po wypadłym dekrecie przez sąd, ná przykład kiedy kto nie przez złość, lecz przez nieostrożność Dom cudzy spali. Co także bydź może w potyczkach małych rzeczy między gospodarzami albo flisami ná morzu, o czym mowi *Laym. l. 3. de just. 3. p. 1. c. 6. n. 3.* y ia dotknąłem w Rozdz. 11. Czę. 1.

ROZDZIAŁ XIV.

O Przypadkach, w ktorych należy obowiązać Penitenta do doniesienia czego Zwierzchności.

259. NAprzod uważać trzeba, iż dwoiaki bydź może obowiązek doniesienia Zwierzchności, I. miłość Chrześciańska, II. Prawo ludzkie, ktore w pewnych okolicznościach to doniesić nakazuie.

260. Obowiązek doniesienia z miłości iest ná ow czas, kiedy się widzi Duchowna lub doczesna krzywda Bliźniego, ktorey sposobem inszym zabieżeć niemożna, ná przykład kiedy kto inszych do grzechu pociąga, kiedy

kiedy wſzczyna zamachy w Kraiu nieprawnie, ná życie czyie naſtępuie, y we wſzyſtkich tych rzeczach, iako mowi Tomaſz S. *quæ pertinent ad corruptionem multitudinis ſpiritualem vel temporalem, vel in grave damnum alicujus Perſonæ quæ ſtatim cum ad notiam venerint, ea homo manifeſtare tenetur.* 2. 2. *q.* 70. *a.* 1. w czym potrzeba wielkiey oſtrożności, żeby pod miłości pozorem nietaiła ſię nienawiść, iako to zaleca pomieniony Th. S. *in omnibus obſervanda eſt charitas, & quod magis expedire videtur. quodl.* 11. *a.* 17. zwłaſzcza między Zgromadzeniem Zakonnym, gdzie przez to częſtokroć ſpokoyność bywa naruſzona. Bo ieżeli Prawo albo Reguła donieść każe, też ſamo Prawo y Reguła rozumem ſię w tych rzeczach rządzić nakazuie, nie zaſadzaiąc ſię ná płochych Oſob lub poſpolſtwa omylnym mniemaniu.

261. Zadne Prawo Cywilne świeckie nie obowięzuie pod ſumnieniem donoſić, gdyż Edykta Zwierzchności Swieckiey kiedy przykazuią donieść iakiego złoczyńcę zakładaią nadgrody y kary doczeſne, á zatym ſą tylko pobudki, nie można iednak przeczyć, iż Xiąże panuiący ma władzę takie czynić Edykta, kiedy dobro Narodu tego wyciąga. Lecz zwyczaynie takie rozkazy pod grzechem wychodzą od Zwierzchności Duchowney, łącząc częſtokroć exkommunikę ná nieposłuſznych, á tych rozkazow ſą trzy gatunki, chociaż inſi, á nawet y uſtawy Papieſkie więcey ich naznaczaią.

Bonac.

Bonac.t.3.decens.sub suis tit. ktore iuż nie ſąwe zwyczaiu.

262. I. *W Monitorach* zawiera ſię kiedy w intereſſie iakim Cywilnym, ná przykład ieżli kto co zgubi, albo mu ukradziono będzie &c. Zwierzchność Kościelna wyiawienie y nadgrodę w pewnym przeciągu czaſu nakazuie czaſem pod exkommuniką, o czym mowi *C. Tr. ſeſſ.* 25. *c.* 3. Do tego ſię ściągaią zapowiedzi Małżeńſkie, podług ktorych każdy wiedzący o przeſzkodzie pod ciężkim grzechem donieść powinien.

263. II. *Edicta S. Officii* ſą, co rozkazuią Oſobom świeckim iako y Duchownym *ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ & reſervatæ* w przeciągu czterech tygodni donieść *ad S. Inquiſitionem*, albo do Biſkupa, tych co pewne wyſtępki w tychże Edyktach wyrażać ſię zwykłe popełniaią.

264. III. Jeſt Bulla Grzegorza XV. *Univerſis*, w ktorey ſię nakazuie, ażeby Penitenci Spowiednikow *ad turpia ſollicitantes* donoſili przed Biſkupa, albo *ad S. Officium*, w czym takowi Penitenci od drugich Spowiednikow koniecznie oſtrzeżeni bydź maią.

ſ. I.

O Monitoryach

265. Monitorya, według Konſt. S. Piuſa V. *Sanctiſſimus*, o ktorey piſze *Naldus V. Bona*, ſą w intereſſach Cywilnych, y dawać ſię powinny z wielką uwagą y roſtropnością, w rzeczach niepoſpolitych y nie małych, przeciwko tym, ktorzy ie nieſłuſznie trzymaią, albo wiedząc

wiedząc o trzymaiących nie donoszą. Może iednak Zwierzchność użyć tego sposobu y w interessach Kryminalnych, nakazuiąc wyiawienia Złoczyńcy y prawdziwe okoliczności uczynku. *Filliuc. tr.* 14. *c.* 1. & 2.

266. Jeżli Monitorium iest Papieskie, obowięzuie powszechnie wszystkich: Biskupie zaś nie rozciąga się procz właśnych Dyecezanow: przeto Ci ktorzy pod czas publikacyi Monitorii w Dyecezyi nie znaydowali się, wrociwszy się do niey po wyszłym onego czasie nie są obowiązani do doniesienia. Nald. V. *Revelare.*

267. Nie masz obowiązku donosić tych rzeczy, ktorych kto nie wie doskonale, albo ie słyszał od Osob nie godnych Wiary zupełney, albo też nie pamięta od kogo słyszał, albo od takiego ktorego nie zna, albo od tego, ktory iuż ie doniosł. Także przed Sądem niemasz obowiąku donosić tego, czego dowieść nie można, albo kiedy wystęрca iuż się poprawił na przykład względem Herezyi, o czym niżey mowić się będzie, chyba że dobro publiczne, albo ochrona od krzywdy niewinnego inaczey radzić będzie. Także kiedy donoszący rostropnie obawia się wielkiego z tąd dla siebie niebieśpieczeństwa, albo też do sekretu iest obowiązany, iako to Lekarz y Patron, chyba dla powszechnego dobra y obrony niewinnego. Owszem grzech iest donosić to przed Sądem, czego dowieść nie można. *Naldus V. Revelare*, ktory kładzie rożnicę między doniesieniem Sądowym y Braterskim z miłości y

żądzy poprawy pochodzącym, gdzie dowodow nie trzeba.

268. Osoby blisko spokrewione wolne są od tego obowiązku, ná przykład Małżeństwo przeciwko sobie, Dzieci przeciwko Rodzicom, co niektorzy rozciągaią do rodzeństwa, á nawet do spokrewnionych wszystkich aż w czwartym gradusie. *Bonac. de denunt. p.* 1. *§.* 3. ná co można zezwolić dla uniknienia roztyrkow w Familii. Słudzy iednak są obowiązani opuścić służbę y świadczyć przeciwko Panu, byleby bez znaczney swey krzywdy.

269. Nie masz obowiązku donosić tego, kto trzyma rzecz cudzą skrycie w nadgrodę słuszną krzywdy swoiey, albo też nie ma sposobności wrocenia y zapłacenia; lecz należy donieść tego, kto cudzą rzecz kupił, albo ią przchowywa ná szkodę bliźniego: co się rozciąga nawet do papierow czyli dokumentow, ieżli z nich bliźniemu dowod bydź może do otrzymania sprawiedliwości, co iednak niektorzy pozwalaią nie czynić, ieżliby sprawa była przeciwko sobie samemu, przywodząc ná ná to Prawo *cap.* 1. *de probat. Filliuc. tr.* 14. *n.* 32. co wszystko dziać się powino *in forma probante*, ażeby potrzebuiący użyć mogł ná swoy pożytek. *Nald. V. Bona. n.* 21. Jeżliby zaś kto dla przeszkody iakiey donieść nie mogł w czasie przepisanym, powinien to uczynić iak nayprędzey będzie mogł. *Bonac. l. c. §.* 9. Ale iako się liczy czas przepisany? Odp. nie-

ktorzy

ktorzy wyrzucaią dzień publikaty, według Reguły: *dies termini non computatur in termino.* Inſi twierdzą, iż idzie od tego momentu, ktorego ſię czyni publikata. Lecz ponieważ to ieſt *materia odioſa*, można iść zá pierwſzym zdaniem. *Nald. V. A. vel Ab.*

270. Co do zapowiedzi Małżeńſkich ktokolwiek ma pewną wiadomość oprzeſzkodzie, chociażby ona była tayna, y nie można było iey wyprobować, chociażby był przerzeczony ſekret owſzem zaprzyſiężony. *Averſa de Matrim. q. 7. ſect. 4.* trzeba ią donieść Zwierzchności Kościelney roztropnie, bo tu idzie ſzczegulnie o zabieżenie grzechowi.

§. II.

O Edyktach S. Officii

271. Edykta *S. Officii* obowięzuią Władzą Apoſtolſką pod poſłuſzeńſtwem, *ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ*, á zatym pod grzechem śmiertelnym.

272. Należą tu rozmaite wyſtępki wyraznie przeciwko Wierze, iako to Herezya, Apoſtazya, albo też co podeyrzenie ſprawuią w Wierze, iako to guſła, świętokradztwa, bluznierſtwa, świętości y Obrazow znieważanie, Wielożeńſtwo, czytanie Kżiąg heretyckich, Czarnoxięſkich &c.

273. Co do Kofeſſyanału I. Jeżeli wyſtępek wyrażony w tych Edyktach nie ma w ſobie wyrazney prawdziwey Herezyi, y nie ma *excommunicationem reſervatam*, iako to czytać Kżiąſzki heretyckie, co ieſt *caſus*

reſervatus ex Bulla Cœnæ Domini, może każdy Spowiednik rozgrzeſzyć, *Tambur. tit.* 1. *l.* 2. 6. chociażby to było Bałwochwalſtwo powierzchowne, *Facund. in Dic. l.* 1. *c.* 33. Chybaby to z inſzey miary były *caſus reſervati*; bo chociaż to grzechy ſą bardzo ciężkie, y ſurowie karzą ſię *à S. Officio*, iednak nie maią exkommuniki *latæ ſententiæ*. Lecz kto wſtępuie w Małżeńſtwo będąc Zakonnikiem, albo też maiąc więkſze poświęcenie, ieſt exkommunikowany *Clement. un. de conſanguin.* o czym mowiło ſię *w Rozdz.* 3.

274. II. Kiedy kto przychodzi do Spowiedzi znayduiący ſię w tych wyſtępkach, nie można go obowiązać do donieſienia ſiebie ſamego, ani ſwego wſpoł towarzyſza, chybaby to był Heretyk fałſze uczący, albo ſollicytuiący ná Spowiedzi, w ktorym przypadku Penitent donieść go powinien, chociażby ſam zezwolił, iako ſię niżey mowić będzie; iako też Heretyk kiedy proſi rozgrzeſzenia od herezyi, obowięzuie ſię do wyiawienia wſpołtowarzyſzow, bo ná ow czas z nim Sąd kryminalnie poſtępować nie będzie. *Bordon. in man. S. Offic. ſect.* 18. *q.* 16. *n.* 33. *Filliuc. tr.* 16. *c.* 12. *n.* 321. Lecz inſi nie pozwalaią wyiawić iak tylko fałſzu uczącego. *Diana Coord. t.* 9. *tr.* 9. *reſ.* 15.

275. III. Każdy inſzy, procz winowaycy y procz wſpoł winowaycy, ktokolwiek ma pewną wiadomość o tych wyſtępkach, nie może bydź rozgrzeſzony, aż ie donieſie, albo donieść przyobieca w czaſie nakaza-

nym,

nym, ktory pospolicie iest czterech tygodni, á w niektorych okolicznościach dni dwunastu, licząc *a die scientiæ*, według dekretu *S. Congr.* 3. *Januar.* 1623. á dla tych, co mieli przeszkodę, *a die cessantis impedimenti. Passerin. in 6. l.* 5. *c.* 18. chociaż czasem wraz donieść należy, kiedy *periculum est in mora. Lupus l.* 4. *in Edict. dist.* 5. *art.* 2. *diff.* 1. Lecz ieżli iuż przedtym przyobiecał donieść, a nie uczynił tego, nie należy go rozgrzeszyć, aż skutkiem obietnicę spełni; á ieżliby czas wyznaczony wypłynoł, rozgrzeszyć go nie można bo taki ma *excommunicationem reservatam*, ieżli nie ma słuszney wymowki. Obowiązani są do tego tak *active* iako *passive* wszelkie Osoby płci Męskie y Białogłowskiey. Heretyka fałszu uczącego powinien donieść każdy, chociażby w nayblizszym pokrewieństwie zostaiący, w inszych zaś występkach można iść zá zdaniem łagodnieyszym, że do tego spokrewnieni w pierwszym gradusie nie są obowiązani. *Del Bene loc. infra citando dub.* 20.

276. Lecz ieżliby własney wielkiey szkody boiazń była, iako mowią. *metus cadens in constantem Virum*, tedy obowiązek doniesienia ustaie, procz formalney herezyi rozsiewaiącey się, *Passer. l. c. n.* 130. á nawet ieżliby to doniesienie Pokrewnym, przynaymniey bliższym szkodzic miało, *Del Bene l. inf. citand. dub.* 20. chybaby powszechny tego wyciągał pożytek. Nie iest też obowiązany donosić ten, ktory wie, iż przez to

donie-

doniesienie zaciągnąłby wielką nieprzyiaźń doniesionego, *Del Bene de inquis. part.* 2. *dub.* 19. *n.* 4. *Barbos. de off. & potest. Episc. p.* 3. *alleg.* 96. *n.* 7. Chybaby występek był tak wielki, iż ná to odważyć się należy.

277. IV. Czy należy donieść występcę taynego, o ktorym nie masz pogłoski ani wieści, albo kiedy mu tego występku dowieść nie można, albo kiedy się to wie pod zaprzysiężonym sekretem, albo kiedy się występca iuż poprawił, albo też kiedy nie poprzedziło ieszcze upomnienie Braterskie? Odp. iż roznie podług rożnych okoliczności tu postąpić należy. Co do Heretykow potępiona iest Propozycya 4. od Alex. VII. gdzie nauczano, że ich donosić nie trzeba, kiedy nie można dowieść. Co do sollycytacyi ná Spowiedzi, Bulla Grzegorza XV. nie wyciąga świadkow, chociażby winowayca w tym nie był postrzegany, y S. Officium ná samym przestawa doniesieniu. *Pass. l. c. n.* 119.

278. Upomnienie Braterskie tu potrzebne nie iest, ponieważ tu mowi się o karaniu występnych nie o poprawie: y przeciwne zdanie, przynaymniey co do herezyi, potępione iest od Alexandra VIII. o czym niżey *w Rozd:* 16. *§.* 2. Nienaganną iednak bydź sądzę naukę Farynacego *de hœres. q.* 197. §. 2. iż słysząc co heretyckiego od Osoby niepodeyrzaney, należy w przod ią ostrzedz po Bratersku, á nie obsesem do doniesienia przystępować. Jeżliby się występca iuż poprawił, á przynaymniey wielkie do tego było podobieństwo, procz Heretyka

fałſzu nauczaiącego, ſądzę iż można go nie donoſić, ná co Leander *tr.* 5. *diſp.* 3. dwudzieſtu ſześciu przywodzi Teologow, gdyż y Dekret Alexandra VII. o prawdziwie poprawionych rozumieć ſię nie ma. *Del. bene l.c.n.* 8. *& p.* 2. *dub.* 118. *ſect.* 13. Lecz kiedy ſię kto wſtrzymał od wyſtępku, ná przykład od ſollicytacyi przez lat trzy, chociaż to ieſt dowod wielki poprawy, *Paſſ. l.c.n.* 123. nie ieſt iednak pewny, zaczym takiego donieść należy. *Albitus de inconſt. in fide c.* 35. *n.* 40. *Bordon. l. c. q.* 27. *n.* 34. Chociażby ſekret był zaprzyſiężony, nie obowięzuie tam: gdzie idzie o nienaruſzenie Wiary y obyczaiow, chybaby ſam winowayca przed kim tego zwierzył ſię, proſząc o radę, ná ow czas nie maſz obowiązku donoſić go, *Paſſ. l.c.n.* 120. iako ſię wyżey namieniło.

279. V. Oſoby proſte, ktore używaią rzeczy albo ſłow Swiętych ná uleczenie chorob &c. rozumieiąc że w tym nie maſz grzechu, powinny bydź upomnione, lecz niedonieſione *Carene p.* 2. *tit.* 9. *§.* 7. *n.* 32. A ieżli upomnione nie poprzeſtaią, trzeba ie donieść. Czytay S. Tomaſza 2. 2. *q.* 96. *art.* 2. y *Lupuſa ad Edict.* 5. *Off.*

280. Lecz co robić ma Spowiednik, kiedy Kobieta albo Mniſzka obowięzana będzie donieść kogo, kto-ra łatwego przyſtępu nie ma do Biſkupa ani do S. Officium, zwłaſzcza iż tu ściſły ſekret zachować należy, żeby o tym niewiedział Mąż, ani żadna inſza Oſoba?

Odpo-

Odpowiada *da Bossius de Jub. in append de Conf. foll. dub.* 31. *n.* 98. że Biſkup lub Inkwizytor dać ma pozwolenie Spowiednikowi, żeby ná piśmie y pod przyſięgą przyiął to donieſienie, y komu należy, odnioſł: á ieżliby y tego uczynić nie można było, trzeba piſać *ad S. Officium* do Rzymu, y co z tamtąd nakazano będzie, to uczynić, tym czaſem zatrzymać rozgrzeſzenie. Co chociaż oſobliwie rozumieć ſię ma *de ſollicitantibus ad turpia*, iednak y w inſzych okolicznościach ſłużyć może. *Boſſ. l. c.* Radzę ia iednak wyſtrzegać ſię Spowiednikowi przyimować takie donieſienia ná piśmie, gdyż wiem z doświadczenia, iż to wielu nieprzyzwoitości bywa przyczyną, zwłaſzcza pod czas Miſſyi, ktore ſię przez to w nienawiść podać mogą. Coż tedy czynić, y iak temu poradzić? Odp. Jeżli ieſt Zakonnica, może proſić Biſkupa, żeby ſam ziechał, albo kogo zeſłał do rozmowienia ſię z nią; ieżli będzie Panienka lub Mężatka lub inſza iakakolwiek Oſoba, ktora ma trudność w ſtawieniu ſię przed Biſkupem, lub przed *S. Officium*, niech ſzuka takiey Oſoby, ktoreyby to beśpiecznie powierzyć można: á tym czaſem takiey ſpoſobności ſpokoynie czekać trzeba, gdyż żadne Przykazanie nie obowięzuie do rzeczy niepodobnych, ani nawet do bardzą trudnych. *Del Bene de Inquis q.* 1. *dub.* 9. byleby to *bona fide*, nie ná zdradę działo ſię.

281. Ani łatwo wierzyć trzeba, iż trudności, ktore przywodzi Penitent, do ſtawienia ſię przed Biſkupem,

pem, ſą prawdziwe, lecz ie według czaſu, mieyſca y Oſob roztrząſnąć należy. Czytay Boſſego *l. c.* gdzie opiſuie, kiedy można dać rozgrzeſzenie temu, co ma obowiązek donieſienia. I. Jeżli termin ieſzcze nie wypłynoł, byleby przedſięwzięcie było wykonania, co iednak do proſtych Oſob ſtoſować ſię nie może, bo otrzymawſzy rozgrzeſzenie, zapomnieliby powinności. II. Jeżli ieſt ſłuſzna przyczyna do niedonoſzenia, iako ſię wyżey mowiło. III. Kiedy wyſtępca umarł, chybaby był formalnym Heretykiem, gdyż w ten czas y po śmierci donieść należy *Bord. l. c. ſect.* 18. *q.* 31. *n.* 60. *& Carena p.* 2. *tit.* 19. *per tot.* Lecz nie uſtaie obowiążek donieſienia, kiedy wyſtępca oddalił ſie w dalekie Kraie. IV. Jeżliby Penitent miał potrzebę komunikować albo Mſzą S. celebrować, y opuścić tego niemożna było bez zgorſzenia y nieſławy. V. Jeżliby ſłuſzna była przyczyna to donieſienie ná czas dalſzy odłożyć. VI. Kiedyby donieść trzeba Rodzicow, albo Męża, albo Zonę, albo Braci, Sioſtry, albo iakąkolwiek inſzą bliſką Oſobę, procz herezyi nauczaiących. A ieżli Penitent zaciągnoł ná ſię exkommunikę, przez to, iż nie donioſł w czaſie wyznaczonym, kiedy mogł, trzeba ią zdiąć naprzod, gdyż nie ieſt *reſervata*, tylko *durante contumacia. Lupus ad Edict. S. off. l* 7. *diſt.* 2. *art.* 1. *diff.* 1. chociaż niektorych zdanie ieſt, iż trzeba na to oſobliwego pozwolenia, *Boſſ. l. c. n.* 106. ale podobnieyſza rzecz ieſt, iż taka exkommunika od nikogo zdięta

W bydź

bydź nie może, aż wprzod obowiązkowi ſtanie ſię zadoſyć *Diana Coord. t. 5. tr. 9. reſ. 23. Del. Bene de Inquis. t. 2. fol.* 190. owſzem niedonoſzący, grzeſzy śmiertelnie, á przeto żadnego mieć niemoże rozgrzeſzenia. *Bos. l. c. n.* 99.

282. Przyczyny, dla ktorych kto wolny bydź może od donieſienia, opiſuie Pazana *p.* 4. *conſult.* 52. *n.* 46. I. Jeśliby pewna rzecz była, że ſię to ſtało lub powiedziało przez proſtotę y niewiadomość bez uporu. II. Jeśli ſie to ſłyſzało od Oſoby podeyzrzaney y niegodney wiary. III. Jeżliby ſam ten był wſpołwyſtępca, w czym iednak pamiętać trzeba, co ſię powiedziało *n.* 274. IV. Jeżliby ſię obawiał wielkiey przez to ſzkody właſney, o czym także wyżey mowiło ſię. V. Jeżliby pewna rzecz była, że ſam wyſtępca oznaymił ſię przed Sądem, albo kto inſzy go donioſł. Lecz *de Confeſſore ſollicitante* ieſt Dekret *S. Officii*, 26. *Jul.* 1618. iż go donieść należy, chociażby ſię ſam dobrowolnie ſtawił.

ſ. III.

O donieſieniu Spowiednika Sollicytuiącego.

283. Trzeba tu naprzod mieć przed oczami Bullę Grzegorza XV. *Univerſis* 15. gdyż wielu Teologow, co przed nią piſali, więcey teraz wagi nie maią.

284. II. W przerzeczoney Bulli nie nakazuie ſię Penitentom ſollicytowanym donoſić, lecz tylko Spowiednikom oſtrzegać ich o tey powinności, ktora włożona

na ieſt dekretem *S. Officii*, przez co też *incurritur excommunicatio reſervata* ieżli we czterech tygodniach *à die ſcientiæ Legis ſollicitans non denuntiatur*, albo w dniach dwonaſtu, co do inſzych przypadkow, y od tego ſollicytowany wolnym nie ieſt, chociażby zezwolił ná ſollicytacyą, w czym lubo go niektorzy wymawiaią, *Diana Coord. t.* 5. *tr.* 9. *reſ.* 16. iednak Dekret *S. Officii* approbowany od Urbana VIII. to nakazuie. *Del Bene t.* 2. *de Inq. p.* 2. *dub.* 237. *in princ.*

285. Spowiednik, ktory nie upomina Penitenta y nie przeſtrzega do donieſienia, kiedy ſprawiedliwa ieſt tego przyczyna, może bydź zá to karany *à S. Officio.* Przeto chwlebny ieſt zwyczay w niektorych Dyecezyach, że nowym Spowiednikom daią tę Bullę do przeczytania, żeby potym niewiadomości nie mieli wymowki. A Benedykt XIV. zaleca Biſkupom approbuiącym Spowiednikow, żeby kazali przed nimi tę Bullę czytać *Sacrum. Pœnit.* 1741, 1. *Iunii.* Jednak obowiązany nie ieſt Spowiednik pytać ſię o to Penitenta, ieżeli z ſpowiedzi nie widzi tego potrzeby oczywiſtey. Przed Spowiednikiem zaś Penitent żadnym ſpoſobem wyiawić tego nie powinien, iako ſię mowiło o wſpołgrzeſzących.

Do tego ściąga ſię Bulla Benedykta XIV. *ubi primum* 2. *Iun.* 1746. gdzie ſię nagania zwyczay w Portugalli, że Spowiednicy wypytywali ſię nie tylko o Jmię wſpołgrzeſzących, lecz y o inſze mniey potrzebne okoliczności, ktorych ieżli Penitenci wyiawić wzbraniali

 ſię,

ſię, nie dawano im rozgrzeſzenia; co w tey Bulli zakazano ieſt, y procz grzechu śmiertelnego, ſuſpenſa od ſłuchania ſpowiedzi y inſze kary naznaczone ſą przeſtępuiącym *ſ. Statuentes, c.* 354. *n.* 441.

286. IV. Ta Bulla do inſzych nie ściąga ſię wyſtępkow, procz ſollicytacyi ná ſpowiedzi *ad turpia*, iakichkolwiek Oſob oboiey płci, y iakiegokolwiek wieku, czy to wyraznie, czy nię wyraznie, czy dla ſiebie, czy dla kogo inſzego: chociażby nie było przedſięwzięcia wykonać to w ſkutku, byleby mowy były nieprzyſtoyne. Co ieżli będzie wyraznie, iawna rzecz ieſt, że ſię wpada w ten wyſtępek; ieżli zaś dowody tego będą wątpliwe, oſkarżony Spowiednik będzie karany o nieroſtropność lub zgorſzenie.

287. Wątpliwe znaki ſą, ieżliby kto powiedział: *Ducerem te in Uxorem, niſi eſſem Sacerdos, memento mei, quia te ex corde diligo*; albo też *qui laudaret Mulierem à pulchritudine vel venuſtate*, co niektorzy maią zá znak oczywiſty. Tak też, ieżliby kto ná ſpowiedzi dawał podarunki, albo proſił o pozwolenie rozmawiać w domu z inſzą Oſobą. Lecz czy te znaki wątpliwe obowięzuią do donieſienia? niektorzy to utrzymuią, biorąc miarę z Dekretu Alex. VII. gdzie nakazuie donośić podeyżrzanych o herezyą, chociażby to podeyżrzanie było bardzo lekkie, o czym *w Rozdz.* 16. *ſ.* 2. mowić ſię będzie. *Del Bene p.* 2. *d.* 237. *ſec.* 3. *n.* 25. Jednakże ponieważ ten Dekret mowi o podeyżrzaniu, nie o wątpliwości, ktore rzeczy chociaż ſą ſobie podobne, iednakże

dnakże ſą rożne, nie zdaie ſię bydź tu donieſienia obowiązek, *Boſſ. l. c. n.* 48. gdyż wątpliwość zawſze ná lepſzą ſtronę wykładać ſię powinna, w czym iednak Spowiednicy ná obie ſtrony oſtrożni bydź powinni.

288. Jeżliby kto nie roſtropnie uczył *Coniugatas actus meretritios, quibus ipſæ uterentur ad alliciendos ſuos Viros, etiamſi iſta ſint tantum peccata venialia*, pewna rzecz, iż takiego donoſić nie należy. *Albit. de inconſt. in fide. c.* 35. *n.* 5. *& ſequ.* Jeżliby zaś *manum premeret, tangeret mamillas, pedem vellicaret, digitos intorqueret in confeſſione*. daymy to, iż by to nie był grzech śmiertelny, o czym tu nie dyſputuiemy, że iednak pokazuie w Spowiedniku złe myśli z wielkim podobieńſtwem ſollicytacyi, przeto takiego donieść należy. *Del Bene l. c. ſect.* 3. *per tot.*

289. Wypytywanie ſię zbyteczne pod czas ſpowiedzi o nieczyſtości, może dać podeyzrzenie o ſollicytacyi. Lecz ieżli Spowiednik ſollicytowany będzie od Penitenta? nie ktorzy rozumieią iż to do tey Bulli nie należy, chociażby y zezwolenie naſtąpiło; lecz ia przeciwnie ſądzę, zwłaſzcza ieżliby Spowiednik takiego dyſkurſu nie zgromił, nie przerwał y nim ſię bawił. *Boſſ. l. c. dub.* 3. *Del Bene l. c. ſect.* 7.

290. V. Uważać każe Bulla mieyſce, czas y przyczynę. Co do mieyſca: te bydź może każde, byleby ſię ná nim czyniła ſpowiedź, czy to prawdziwa, czyli też zmyślona; gdyż chociażby ſię to ſtało w Konfeſſyonale,

le, nie pod czaś ſpowiedzi, ani pod pokrywką ſpowiedzi, tak wyraża Benedykt XIV. w Bulli wyz mianowaney *Sacramentum, vel etiam extra occaſionem confeſſionis in confeſſionali.*

291. Co do czaſu, trzeba żeby ſię to ſtało pod czas Spowiedzi, lub też przed Spowiedzią albo po Spowiedzi bez żadnego przerwania, to ieſt, żeby między Spowiedzią y ſollicytacyą taki czas nie wypłynął, ktoryby te dwie rzeczy bardzo dzielił od ſiebie. Czas przed Spowiedzią rozumie ſię, kiedy Penitent przyſtąpił do Spowiednika przed zaczęciem ſpowiedzi, czas zaś po ſpowiedzi, kiedy Penitent ieſzcze nie odſzedł od Spowiednika, lub też teraz po odeyściu ieſzcze inſzey zabawy nie przeſięwzioł. Lecz ieżli Spowiednik pod czas ſpowiedzi zamowi ſobie Penitenta, iż chce z nim mowić procz ſpowiedzi, y za tą okolicznością w iakimkolwiek czaſie lub na iakimkolwiek mieyſcu go ſollicytuie, winnym ſię ſtaie tego wyſtępku, gdyż to początek ſwoy ciągnie od ſpowiedzi.

292. Okazya ſpowiedzi rozumie ſię, kiedy Spowiednik ſollicytuie Penitenta ná ſpowiedzi, dla tego że to ieſt czas wygodny, y tym ſpoſobem unika wſzelkiego podeyzrzenia, chociażby pod czas ſpowiedzi to czynił nieumyślnie y nieuważnie. Lecz pod pretextem czyli pod pokrywką ſpowiedzi ná tenczas ieſt, kiedy Spowiednik nie ſpowiadą, lecz zmyśla tylko, iakoby ſpowiadał. Ná przykład: byłaby ſollicytacya *occaſione Confeſſionis*, żeby Spowiednik proſzony do ſłu-

chania ſpowiedzi czy to w Kościele czy to w domu, zdrowey lub chorey Oſoby, ſollicytował ią, chociażby ſpowiedzi pod ow czas nie było, ale odłożona zoſtała ná czas dalſzy. Lecz *ſub prætextu confeſſionis* byłaby ſollicytacya, żeby Spowiednik namowił Penitenta iść do ſiebie do ſpowiedzi, á tym czaſem go ſollicytował, czy to ſpowiedźby naſtąpiła, czyli nie. Tu iednak uważać trzeba, iż to rozumiećſię ma według iedney Oſoby, nie według wielu, to ieſt iż ktoby poſzedł ſpowiadać iedną Oſobę, zá tą okazyą ſollicytował drugą, nie czyniłby przeciwko tey Bulli. To ſię kładzie dla zupełnieyſzego tey materyi okryślenia.

293. Ale czy podpada Spowiednik karom w tey Bulli wyrażonym, ieżli poznawſzy zſpowiedzi lekkość Oſoby, ſollicytuie ią w czaſie y w mieyſcu do ſpowiedzi bynaymniey nie należącym? Bardziey zdaie ſię, iż nie podpada, bo to będzie rzecz od ſpowiedzi bardzo daleka. *Diana l. c. reſ.* 46. podpada bo ſollicytuie *occaſione factæ Confeſſionis* ile gdy w krotce naſtąpi, iak Bulla opiewa Benedykta XIV. *Sacram. Pœnit.*

294. VI. Każdy w tym wyſtępny, chociażby niewładzy ſłuchania ſpowiedzi, powinien bydź donieſiony, byleby pewna Oſoby wiadomość była, *Paſſer. in. l. c. n.* 136. nawet ieżliby kto o tym ſłyſzał od ſollicytowanego lub ſollicytuiącego, y chociażby nieiaka o tym była wątpliwość, byleby większa była pewność niż niepewność.

295. VII. Każdy Spowiednik może rozgrzeſzyć

ſollicy-

ſollicytanta, chybaby on ſam ważył ſię rozgrzeſzać ſollicytowanego nie wkładaiąc mu obowiązku donieſienia, gdyż wpadałby *in excommunicationem reſervatam* od czego chybaby niewiadomość wymowić mogła.

296. VIII. Dwie ſą w tey materyi potępione propozycye od Alex. VII. 6. *Confeſſarius qui in Sacramentali confeſſione tribuit Pœnitenti chartam poſtea legendam, in qua ad Venerem incitat, non cenſetur ſollicitaſſe in confeſſione, ac proinde non eſt denuntiandus.* Y 7. *Modus evadendi obligationem denuntiandæ ſollicitationis eſt, ſi ſollicitatus confiteatur cum ſollicitante; hic poteſt illum abſolvere abſque onere denuntiandi.*

Benedykt *XIV.* Dekretem *Sacramentum Pœnitentiæ* 1. *Iun.* 1741. approbuie Bullę Grzegorza XV. we wſzyſtkich iey punktach, to ieſt, iż Spowiednik ſollicytuiący czy to wyraznie czy niewyraznie pod czas ſpowiedzi, czy z okazyi albo pod pokrywką ſpowiedzi, powinien bydź donieſiony.

Także nakazuie Spowiednikom, ażeby Penitentow ſollicytowanych oſtrzegali y upominali do takowego donieſienia, chociażby ta ſollicytacya wſpolna była tak z ſtrony Spowiednika, iako też Penitenta, czy to Penitent zezwolił czy nie, chociażby temu długi czas wypłynął. Czego ieżliby Penitent odmowił, nie należy dać mu rozgrzeſzenia, aż przyobieca wykonać ten obowiązek w czaſie ſpoſobnym. *ſ. Memineris.*

A ieżliby ſię znalazł kto tak złośliwy, żeby śmiał niewinnie

winnie oto oſkarżyć Kapłana, nie może bydź żadnym ſpoſobem od nikogo rozgrzeſzony procz Papieża, chyba przy śmierci. *ſ. Et quoniam.*

297. IX. Jeżliby ſię trafił do ſpowiedzi kto z owych nieſzczęśliwych ſollicytantow, z wielką należy mu przełożyć gorliwością ſtraſzne, ktore popełnił, świętokradztwo, y wieczną karę, na ktorę zaſłużył, oraz y ciężkie kary doczeſne ktore Kościoł S. zá ten wyſtępek poſtanowił, iako to: więzienie uſtawiczne, galera, degradacya, według przeſtępſtwa. Trzeba ich upominać, żeby więcey ſłuchać ſpowiedzi wcale zaniechali, y w to tak ciężkie niepodawali ſię niebeśpieczeńſtwo.

Procz kar wyżey wſpomnionych Benedykt XIV. Dekretem *In generali* ſuſpenduie tak ſollicytantow, iako też używaiących SS. Sakramenta ná czarodzieyſtwa.

298. Ná reſztę, ieżliby Penitent zezwolił ná ſollicytacyą, powinien go oſtrzedz Spowiednik, że niepowinien tego wyznawać, y bydź o to pytanym niemoże. *Caren. de Offic. S. Inquiſit. p.* 2 *tit.* 6. *n.* 56. & 57. *Albet. c.* 35. *n.* 31. á ieżliby ſię żdarzyło, iż Penitent wſpoł winowaycy tych ſpowiadał ſię wyſtępkow, trzeba go oſtrzedz, żeby tę Spowiedź powtorzył gdyż *extra mortis articulum* wniektorych Dyecezyach wkażdym gatunku grzechow ieſt nieważna, *Bonac. de Pœnit. diſp.* 5. *p.* 5 *ſ.* 5. *n.* 10. chociaż ią S. Tomaſz *in ſuppl. q.* 20. *rt.* 2. *ad* 1. *ſervatis ſervandis* záważną trzyma

y uznaie. (*a*) To też nie ktorzy trzymaią. *Paſſer. l. c. n.* 133. iż ieżliby ſollicytowany ſpowiedał ſię przed ſollicytantem, ten nie ieſt obowiązany nakazywać mu donieſienie, lecz byłby iednak godzien kary, ieżliby to czynił umyślnie. *Id. Ibid.* á procz tego Penitent powinienby go donieść, ieżliby zkąd inąd wiedział o tym obowiązku.

Jeſt tegoż ſamego Dekret *Apoſtolici muneris* 8. *Febr.* 1745. gdzie ſię opiſuie, co rozumieć przez artykuł śmierci, y w iakich okolicznościach może Spowiednik ważnie dać rozgrzeſzenie wſpołwyſtępcy.

ROZDZIAŁ XV.

O przypadkach w ktorych do Rzymſkiey Penitencyaryi udać trzeba.

299. ROzliczne zdarzaią ſię przypadki, w ktorych Spowiednik odeſłać muſi Penitenta do Penitencyaryi Rrzymſkiey po otrzymanie rozgrzeſienia, dyſpenſy zamiany &c. ieżliby ſię zdarzył *caſus S. Sedi Apoſt*

(*a*) *Ta nauka w cale wagi więcey mieć nie może po Dekrecie Benedykta XIV.* Sacramentum Pænitentiæ 1. *Iun.* 1741. *w ktorym wcale odeymuie wſzelką Władzę iakimkolwiek Spowiednikom rozgrzeſzenia wſpołwyſtępcow przeciwko ſzoſtemu przykazaniu, procz przy śmierci, y to ieżliby żadnego inſzego nie było więcey Kapłana. A ieżliby kto nalazł ſię tak zuſały, żeby przeciwko temu Dekretowi poſtąpić ważył ſię, procz że Spowiedź byłaby nie ważna ieſzcze wpadałby w exkommunikę większą, Samemu Papieżowi rezerwowaną.* §. Et quoniam.

postolicæ reservatus, niepodpadaiący pod władze Bisku- pią ani Zakonną, gdyż nie zwykły się dawać tak ob- szerne pozwolenia nawet pod czas Jubileuszu, żeby wszystko wolno było.

300. Do Penitencyaryi powszechnie udaią się w przy- padkach taiemnych, o ktorych albo nikt nie wie, albo mało kto, tak że winowayca ieszcze nie poszedł ná zę- by, chociażby mu tego u sądu dowieść można. Taie- mny nazywa się uczynek, kiedy o nim chociaż kilka wie Osob, iednak nie wyszedł ieszcze do Sądu przez doniesienie, lub przez zapozwanie. *Placentin. in Di- lucidat. fol. mihi* 255. ná przykład ieżli Kapłan będąc exkommunikowany lub suspendowany celebrował, by- leby te cenzury nie były powszechne iawne, chociażby celebrowanie iawne było. Także, chociażby uczynek był iawny y winowayca wiadomy, lecz ná tym miey- scu, gdzie się on teraz znayduie, y tego czasu *de præ- senti* wiadomy nie iest co iednak w Reskrypcie wyra- żono bydź powinno, gdyż inaczey nie miałoby wagi.

301. W tych przypadkach ieżli Penitent znayduie się *in partibus*. Spowiednik pisać powinien *ad Eminen- tissimum D. Cardinalem Pœnitentiarium*, wyrażaiąc wszy- stkie potrzebne okoliczności, y że ten występek, iako się rzekło, iest taiemny, także wyrazić należy, dokąd ma bydź respons adressowany, imienia zaś występcy nie- wyrażać. Wszystko z tamtąd uczyniono będzie *gratis*. W tym trzeba wielkiey ostrożności, żeby żadney

potrzebney nie opuścić w tym opiſaniu okoliczności, boby taka dyſpenſa była nieważna y *ſubreptitia*. Wczym Spowiednik ieżliby ſobie niedowierzał, poradzić ſię ma doſkonalſzych, albo czytać, tych, ktorzy o tym piſali, iako to ſą: Marcus Leo *in Praxi*. Tiburtius Navarrus *in Manuduct*. Placentinus *in Dilucid*. Jeżliby zaś Penitent znaydował ſię w Rzymie, nic więcey nie trzeba, iak ſię wyſpowiadać w Bazylikach Rzymſkich przed Penitencyarzami Apoſtolſkiemi. Lecz dla lepſzego światła mowić tu będę o tych przypadkach wſzczegulności.

ſ. I.
O Rozgrzeſzeniach.

302. Daie ſię rozgrzeſzenie w Penitencyaryi Rzymſkiey od wſzyſtkich grzechow, cenſur y exkommunik reſerwowanych Stolicy Apoſtolſkiey, chociażby były naywiękſze, chociażby reſerwowane Biſkupom, lub Przełożonym Zakonnym, chociażby ſię zamykały *in Bulla Cœnæ Domini*, wſzyſtkim Oſobom oboiey płci, tak świeckim, iako Duchownym y Zakonnym, podług Dekretu Innocentego XII. *Romanus Pontifix*. 12. Zakonnikom daie ſię częſtokroć to rozgrzeſzenie *pro utroque foro*, inſzym zaś tylko pro *foro conſcientiæ*, chyba że w Reſkrypcie inaczey wyrażono będzie: gdyż chociażby kto był ná ſumnieniu rozgrzeſzony, można iednak u Sądu z nim mieć ſprawę.

303. Nie daią iednak w Penitencyaryi rozgrzeſzenia

nia w przypadkach tych. I. W wyſtępkach publicznych przeciwko Bulli *Cœnæ Domini*, nie może Penitencyarya dać rozgrzeſzenia Książętom lub iakimkolwiek Oſobom maiącym *jus imperii* ani Rzeczom poſpolitym, czyli ich Połom, á nawet áni Biſkupom y innym Zwierzchność Duchowną maiącym. II. Także w przypadkach publicznych, gdzie wolność y beſpieczeńſtwo Kościelne ieſt zgwałcone, chociażby ſię ſprawa ieſzcze do Sądu nie wytoczyła. III. Także w publicznych przypadkach, ieżliby kto odbił Klauzurę w Klaſztorze Panieńſkim, albo ſame Mniſzki odbiły *ad malum finem* (*id eſt ad finem luxurioſum. Placentin. l. c. dub.* 6.) chyba że Biſkup lub Zwierzchność proſić będą zá wyſtępcami, y nim ſię to donieſie *ad Sacram Congregationem Epiſcoporum & Regularium.* IV. Nie może Penitencyaria rozgrzeſzyć nawet w przypadku taiemnym, tego, kto zá życia ieſzcze Papieża, wchodzi z kim w umowę, żeby kogo utrzymać, lub kogo nie dopuścić, czy to dla ſiebie czy dla drugiego, lub kiedy ná to ſwoią obiecuie kreſkę. Także ieżliby kto zaciągnął ná ſię *cenſuras Sede vacante*, według Konſtytucyi Grzegorza XV. y Urbana VIII. *ob non ſervatam formam electionis novi Papæ.* Także ktoby zá pomocą Aſtrologii chciał zgadywać przyſzłe powodzenie Rzeczypoſpolitey Chrześciańſkiey, lub życie albo śmierć Papieża, według Bulli Urbana VIII. *Inſcrutabilis*, o czym niżey mowić ſię będzie.

304. Heretyk każdy może otrzymać rozgrzeſzenie w Penitencyaryi *in foro conſcientiæ* byle był taiemny y nizkim o błędach ſwoich nie mowił. Także otrzymać rozgrzeſzenie *in foro conſcientiæ tantum* Apoſtatowie od Wiary, y heretycy w tych przypadkach, w ktorych nie maſz obowiązku donieſienia wſpołtowarzyſzow, iako ſię powiedziało wyżey *num.* 281.

305. Lecz uważać potrzeba, iż ponieważ *caſus reſervati* Stolicy Apoſtolſkiey po większey części maią *annexam excommunicationem:* Jeżliby Penitent dla przyczyn iakich ſłuſznych, iako to dla niewiadomości, nie zaciągnął ná ſię exkommuniki, albo też zaciągnąwſzy ią, był iakimkolwiek ſpoſobem od niey uwolniony, ná ow czas taki Penitent od grzechu może bydź abſolwowany przez każdego Spowiednika. *Laym. de Pœnit. cap.* 12. *n.* 3. chociażby był heretykiem. *Id. l. c.* gdyż y herezya nie z inſzey przyczyny podpada rezerwie Papieſkiey, tylko że ma przywiązaną exkommunikę. *Del Bene de S. Off. Inquis p.* 1. *dub.* 53. *n.* 1. Co kładzie ſię zá przeſtrogę dla tych, ktorzy *per ignorantiam invincibilem juris aut facti hæreſim committunt, quia in tali caſu cum cenſuram non contrahant, poterunt à quolibet Confeſſario abſolutionem obtinere Id. Del Bene l. c.* Są iednak przypadki Papieżowi rezerwowane, ktore chociaż nie maią do ſiebie przywiązaney exkommuniki, nie może iednak od nich żaden rozgrzeſzyć *extra mortis articulum. Conc. Trident. ſeſſ.* 14. *c.* 3. iako uważa *Layman. l. c.*

306. Także nie zwykła dawać Penitencyarya rozgrzeſzenia tym, co wzięli podarunki od Zakonnikow nad cenę piąciu czerwonych złotych, aż ie wrocą; á choćby y mnieyſze, tedy muſzą dać iałmużnę do tego Klaſztoru według naznaczenia.

§. II.

O dyſpenſach in Irregularitate.

307. Daie dyſpenſę Penitencyarya *in omnibus irregularitatibus ex delicto*, iako też *ex defectu natalium* lecz tylko w przypadkach potaiemnych; *in irregularitate* w ktorą kto wpadł przez Mężoboyſtwo dobrowolne, trzeba bardzo ſłuſznych y wielkich przyczyn, żeby otrzymać dyſpenſę, zwłaſzcza ieżli ieſzcze nie ieſt Kapłanem. Heretykow y Apoſtatow od Wiary dyſpenſuie, byleby błędy ich iawne niebyły. Także wprzypadkach taiemnych *diſpenſat cum male promotis*, to ieſt *ordinatis per ſaltum*, albo *extra tempora*, albo *non obſervatis interſtitiis*, albo *ſine dimiſſorialibus*, albo *ad falſum titulum*, albo też ieżliby ſię kto święcił *per ſimoniam factam cum Epiſcopo vel Abbate ordinante*, chociaż Sixtus V. takich dyſpenſować y rozgrzeſzać Penitencyaryi był zakazał Dekretem *Sanctum & ſalutare*, pozwolił iednak w czaſie poznieyſzym Jnnocenty XII. w Dekrecie *Romanus Pontifex*.

308. Dyſpenſuie Zakonnikow *in irregularitate ex delicto*, lecz *in foro conſcientiæ* tylko; á ieżliby wyſtępek był publiczny, ná ow czas *in utroque foro, auditis*

tamen

tamen & supplicantibus Superioribus. Dyspensuie także *in bigamia tam vera quam interpretativa, & irregularitate ab illa proveniente.* Ogulnie mowiąc daie się w Penitencyaryi dyspensa *in omnibus quibuscunque irregularitatibus & inhabilitatibus tam ex delicto quam ex defectu*, w przypadkach taiemnych, iako się iuż powiedziało, y co do sumnienia tylko, według przerzeczoney Bulli, w ktorey daie się obszernieysze pozwolenie, niż w inszych poprzedzciących.

309. Dyspensuie także *in irregularitate per abortum fœtus animati, non modo cum auctore & executore principali, sed etiam cum mandante, consulente & cooperante efficaciter*, ktorzy wszyscy staią się *irregulares sequuto effectu*, tak iak y co do zaboystwa *Layman. de just. l. 3. tr. p. 3. c. 4. n. 5.* Lecz prosząc o dyspensę *in irregularitate per abortum*, trzeba wyrazić, *utrum fœtus fuerit generatus per supplicantem*, bo inaczey byłaby *gratia subreptitia. Placent. fol. mihi* 275. Jako też wyrazić trzeba y to, czy w podobnym przypadku taż sama Osoba dyspensę kiedy otrzymała, pod nieważnością *Layman. de Legib. c. 22. n. 18.*

310. Jak wiele y iakie są *irregularitates ex delicto vel ex defectu*, opisuie *Busembaum. l. 7. c. 5.* chociaż tam nie namienie o tych co wpadaią w prawdziwą iawną herezyą y tych co ie utrzymuią bronią co uważa *Bonac. de irregular. disp. 7. p. 7.* może dla tęgo, iż niektorym zdaie się, że też heretycy potaiemni wolni są *ab irregularitate. Boss. de Jubil. sect. 1. cas. 10. n. 238.* *S.*

ſ. III.
O przeſzkodach Małżeńſkich.

311. Dyſpenſuie Penitencyarya w przeſzkodach do Małżeńſtwa *tam contrahendo de contracto*: wprzeſzkodzie pokrewieńſtwa *ex copula illicita* za ſłuſzną przyczyną, y tylko co do ſumnienia; także *in impedimento criminis tam de contracto quam de contrahendo*, z tą iednak rożnicą, że łatwiey daie ſię taka dyſpenſa, kiedy żadna ſtrona do śmierci wſpołmałżonka pierwſzego nie przykładała ſie, chociażby żyli *in adulterio* y przyobiecali pożenić ſię za naſtąpioną śmiercią: inaczey zaś taka dyſpenſa daie ſię bardzo rzadko, kiedy obiedwie ſtrony, lub ktorakolwiek iedna do śmierci pierwſzego wſpołmałżonka albo małżonki przykładały ſię chyba unikaiąc ciężkiego zgorſzenia.

312. II. Potwierdza Penitencyarya Małżeńſtwo nieważne z przyczyny pokrewieńſtwa *ex copula licita*, byleby nie w pierwſzym y wdrugim tylko graduſie, chybaby w drugim graduſie była ta przeſzkoda przez lat dzieſięć w cale niewiadoma, y małżeńſtwo zawarte publicznie miane było zaprawne. Uważać trzeba, że chociaż pokrewieńſtwo *ex copula licita* ieſt powſzechnie przeſzkodą iawną, może być czaſzem z trafunku taiemną y za taką mieć ſię zwykło po leciech dzieſiąciu w małżeńſtwie zawartym.

313. III. Także potwierdza Małżeńſtwo nie ważne z przeſzkody iawney pokrewieńſtwa wtrzecim y

wczwartym ſtopniu, ieżliby dyſpenſa z Dataryi otrzymana była *ſubreptitia* albo *obreptitia* á to było taiemną, chybaby dla łatwieyſzego powtorney tey dyſpenſy z Penitencyaryi otrzymania fałſzywie cokolwiek napiſano było ná przykład, iż *præceſſit copula*, ktorey nie było w ſamey rzeczy, ná ow czas taka dyſpenſa niebyłaby ważna. Nie daie ſię dyſpenſa *de contrahendo* w pokrewieńſtwie *ex copula licita*, ani co do ſumnienia tylko, chociażby ta przeſzkoda była taiemna, ani w pokrewieńſtwie duchownym, chociażby było niebeſpieczeńſtwo zgorſzenia za niedozwoleniem takowey dyſpenſy.

314. IV. Jeżli kto otrzymał dyſpenſe z Dataryi w iakimkolwiek ſtopniu pokrewieńſtwa, zamilczawſzy *copulam, quæ præceſſit*, ponieważ taka dyſpenſa z Dataryi ieſt dla tey przyczyny nieważna dyſpenſuie Petencyarya *tam de contracto quam de contrahendo, dummodo copula ſit ſecreta adhuc, & ſine infamia revelari non poſſit*. Jeżli ſtopień pokrewieńſtwá ieſt pomieſzany pierwſzy zdrugim, albo ſam tylko drugi, ná ow czas trzeba zapłacić ná ugodę między Dataryą y Penitencyacyą, co ſię nazywa *componenda*: idąca ná iałmużny chybá że pierwſza dyſpenſa wydana była z Dataryi *in forma pauperum*, ná ten czas wydaie ſię powtorna z Penitencyaryi bez żadney płacy. Lecz ieżli proſzący o dyſpenſę z Dataryi, wyraził iż *præceſſit copula*, á nie wyraził, iż to było z zamyſłem łatwieyſzego

go otrzymania dyſpenſy, ná ow czas taką dyſpenſę nieważną potwierdza Penitencyarya Ludziom ubogim także bez płacy, dla tych, ktorzy ią mieli *in forma pauperum*, inſi zaś bogatſi powtornie zapłacić muſzą *componendam*, ktorey ieżli całey zaplacić nie mogą, bywa im inſza zaznaczoná pokuta.

315. V. Te dyſpenſy dawane bywaią, chociażby ſtopnie pokrewieńſtwa y przeſzkody wielorakie były, ná przykład ieżliby kto był w drugim ſtopniu pokrewieńſtwa z ſtrony Oyca, á z ſtrony Matki wtrzecim, w linii proſtey czy poboczney, albo też ieżliby *poſt fornicationem cum Matre & cum filia* chciał poiąc w małżeńſtwo drugą Corkę: co wſzyſtko proſząc o dyſpenſę wyrażić trzeba, pod nieważnością iey.

316. VI. Dyſpenſuie Penitencyarya, chociaż bardzo rzadko, *de contrahendo*, wyiąwſzy ślub czyſtości, y wſtąpienie do Zakonu. Także legitymuie potomſtwo co do ſumnienia tylko nie zaś *quo ad forum externum*.

Benedykt XIV. w Dekrecie *Matromonia* 4. *Non* 1741. uznaie, iż Małżeńſtwa między Heretykami, żyiącemi nawet w Kraiach, gdzie kwitnie Wiara Katolicka ważne ſą, chociażby ſpoſob od koncylium Trydentſkiego przepiſany zachowany nie był, byle inſza przeſzkoda Kanoniczna nie znaydowała ſię, ktoraby ie czyniła nieważnymi. *ſ. Primo ſcilicet*. Toż ſamo twierdzi o Małżeńſtwie zawartym między oſobami iedną Heretycką, á drugą Katolicką. *ſ. Quod vero.*

§. IV.
O ślubach y ich zamienianiu.

317. Może zamienić Penitencyarya *in foro conſcientiæ* tylko *vota ſimplicia*, chociażby były rezerwowane lub zaprzyśiężone: pozwala także dla ſłuſznych przyczyn, żeby te śluby ná czas inſzy były odłożone, na przykład wſtąpić do Zakonu. Dyſpenſuie *ad petendum debitum*, kiedy kto po uczynionym proſtym ślubie czyſtości wſtąpił w Małżeńſki, chociaż tę Dyſpenſę y Biſkup dać może. Rozwięzuie przyśięgi te, ktorych niedotrzymanie krzywdy nikomu nieprzynośi, kiedy zaś z niedotrzymania przyśięgi lub ślubu krzywda komu bydź miała, ná ow czas takiey dyſpenſy niedozwala. Y dla tego nie dyſpenſuie od ślubu lub przyśięgi przetrwania wpewnych zgromadzeniach Duchownych, ktore chociaż nie ſą Zakonami, ſą iednak od Stolicy Rzymſkiey potwierdzone. *Placent. fol. mihi* 187. Zamienia obowiązek odprawowania Pacierzy Kapłańſkich ná inſze uczynki pobożne, kiedy bez wielkiey trudności odprawować ich nie można, ná przykład dla ſłabości oczu, lub głowy, albo dla ſkrupułow. Pozwala Zakonnikom prześć z iednego Zakonu do drugiego wtych nawet przypadkach, gdzie im takowe przeyście nie ieſt wolne. Dozwala także zoſtać śię w drugim Zakonie do ktorego śię przeſzło nie prawnie, á czaſem też dozwala zoſtać śię ná świecie. Dokłada wielkiey pilności w przywroceniu Apoſtatow właſnym Zakonom.

§. V.

ſ. V.

O Rehabilitacyach y Kondonacyach, czyli o przywroceniu do urzędu lub Władzy, y o przebaczeniu kary

318. Rehabilitacya daie ſię Oſobie Duchowney, ktora dla iakiego wyſtępku, albo *propter irregularitatem* byłaby nie ſpoſobna do otrzymania *beneficium*. Zakonnikom także y Zakonnicom daie ſię, żeby mogli trzymać Urzędy y Przełożeńſtwa Zakonne, albo też dla przywrocenia *vocis activæ* lub *paſſivæ*, ieżliby przez iaki wyſtępek potaiemny odpadali. Daie ſię także y tym, ktorzy dla wyſtępkow ciężkich, iako ieſt zaboyſtwo &c. według Bulli Sixta V. *Cum de omnibus*. 71. nie ſą ſpoſobni do czynienia profeſſyi Zakonney. Nie daię ſię iednak, ani nawet co do ſumnienia, Swiętokupiom, *niſi de expreſſo verbo Sanctiſſimi*, ieżli Symonia byłaby *realis & ſcienter facta*. Inaczey zaś, żeby ſię ſtała do kogo drugiego z niewiadomością tego, co otrzymał, lecz *ex ignorantia juris inculpata*, można z Penitencyaryi otrzymać rehabilitacyą, byle wraz o nią proſić powiadomości wziętey.

319. Potwierdza także tylko co do ſumnienia, Beneficium temu, ktory ſtaraiąc ſię o nie razem z drugimi, otrzymał ie, nie będąc ſpoſobnym dla iakiey przyczyny taiemney, albo że zaciągnął *irregularitatem* przez nie prawne taiemnic Pańſkich ſprawowanie. Także pozwala Symoniakowi trzymać powtorne Beneficium

prawnie otrzymane po opuſzczeniu pierwſzego nieprawnego: lecz nie zawſze iednoſtaynie, gdyż czaſem daie ſię tylko rozgrzeſzenie od grzechu y od cenzury, czaſem przyłącza ſię dyſpenſa, á rzadko razem y rehabilitacya, według rożności przypadkow. Kto raz otrzymawſzy dyſpenſę albo rehabilitacyą, proſi o nią powtornie dla podobnego wyſtępku, powinien to wyrazić, pod nieważnością *Laym. de Leg. c.* 22. *n.* 18.

320. Uſtępuie całe albo po części przychody z beneficiow nie prawnie otrzymanych, albo też kiedy Kanonik lub Prałat albo iakikolwiek *beneficiatus* brał przychody lub dyſtrybucye, chociaż nie rezydował, albo w chorze niebywał przeciwko zakazowi *Conc. Trident. ſeſſ.* 24. *c.* 12. *de reform.* Także w czynieniu reſtytucyi iakichkolwiek, lub z Bulli *de datis & promiſſis* albo też z Bulli Pawła II. *Munera*, o ktorych niżey mowić ſię będzie. Także względem poſagow Pannom dawać ſię zwykłych *ex locis piis*, iezliby nie miały własności do tego przyzwoitych; co wſzyſtko wyrażono ieſt w Bulli Innocentego XII. *Romanus Pontifex*. Czytay *Placentinum in Dilucidatione.*

ſ. VI.

O ſpoſobie przywodzenia do ſkutku Liſtow y Reſkryptow Pœnitencyaryi.

321. Naprzod uważać trzeba, iż te Reſkrypta piſać ſię zwykły tym ſpoſobem, co y Bulle, to ieſt bez punktow, kommatow y peryodow: zaczym Spowiednik

powi-

powinien mieć w tych rzeczach biegłość y doświadczenie, á trzymać się ſenſu zwyczaynego: lecz zawſże się to znaczy *in foro conſcientiæ* tylko a nie *in foro externo.*

322. II. Spowiednik co przywodzi do ſkutku ten Reſkrypt, powinien bydź Doktor Teologii albo Kanonow, albo też przynaymniey powinien mieć oſobliwſze pozwolenie, iako to bywać zwykło w rożnych Zakonach y Zgromadzeniach, od ſwoich Przełożonych Generałow lub Prowinciałow; teraz iednak często to się polecać zwykło proſtym nawet Spowiednikom: trzeba tedy w tym punkcie uważać z ſłow ſamego Reſkryptu, iak się ta rzecz ma ſprawić. Także trzeba żeby ten Spowiednik miał władzę rozgrzeſzenia Penitenta, czy to od Biſkupa dla świeckich, czyliteż od Zwierzchności Zakonney dla Zakonnych Oſob: można iednak Spowiednika raz obranego ſobie odmienić ná ten raz dla ſłuſzney iakiey przyczyny. *Naldus. V. literæ n.* 8. byleby tylko był approbowany.

323. III. Spowiednik w takim razie nie tylko do ſkutku przywodzi reſkrypt, lecz oraz ſądzi, czy przyczyny wyrażone prawdziwe ſą, albo nie, bez ktorych Penitencyarya nie byłaby dyſpenſowała. Ná przykład ieżli proſząc o dyſpenſę do Małżeńſtwa, piſano, że się rozłączyć nie mogą bez zgorſzenia: poninien Spowiednik uważyć, czy to ieſt tak.

324. W dyſpenſach Małżeńſkich niech uważa Spowiednik

wiednik, czy przeſzkoda, ktora ſię dyſpenſuie, ieſt taiemna y nie wiadoma, w tym ſenſie, iako ią brać ieſt zwyczay w Penitencyaryi, co niżey nie raz namieniło ſię: ani też taka, ktoraby w krotce wyiawiona bydź muſiała; w czym iednak zbyt troſkliwym bydź nie należy, á w wątpliwościach roſtropnie dać Wiarę ſamemu Penitentowi. Względem Małżeńſtwa, ktore ma naſtąpić, wſtrzymać ſię trzeba od dyſpenſowania, ieżli ieſt niebeśpieczeńſtwo, że ſię wyiawić może wyſtępek, od ktorego pochodzi ta przeſzkoda, ieżliby oraz zá tym wyiawieniem zgorſzenie naſtąpić miało: y to iednak uważać trzeba z roſtropnością, á nie z zbytnią ſurowością y troſkliwością. Lecz w Małżeńſtwach iuż zawartych gdzie idzie o dyſpenſę, ieſzcze mniey tam ſkrupułow mieć należy, gdyż te roſprzągnąć ſię prawnie nie mogą bez zgorſzenia y zamieſzania.

325. Procz tego, co ſię zawiera w Reſkrypcie, uważać powinien Spowiednik, czy nie ma inſzey ieſzcze przeſzkody iakowey do zawarcia tego Małżeńſtwa: gdyż tym ſpoſobem nie można by do ſkutku przywieść tey dyſpenſy aby druga nowa naſtąpiła.

326. Jeſt zdanie wielu Teologow, á czaſem ſię to nawet w Reſkryptach Penitencyaryi wyrażać zwykło, iż przy takowych dyſpenſach, gdzie tylko iedna ſtrona wie o przeſzkodzie, y proſi o dyſpenſę uwiadomiona bydz powinna y ſtrona druga, iż do tych czas Małżeńſtwo ich nie ważne było, y że potrzeba ie ſtwierdzić,

oraz

oraz znowym ná nie zezwoleniem Ja ſądzę, iż roſtropnie uważaiąc ieżliby niebeśpieczeńſtwo było większego zepſowania niż naprawy y roztrychnienia Małżonkow, nietylko nie trzeba donoſić, z kąd pochodziła ta przeſzkoda, czy to dla pokrewieńſtwa *ex copula illicita*, czyli też *ex impedimento criminis &c.* ná co wſzyſcy zezwalaią Teologowie, ale nawet ani o tey dyſpenſie w ſpominać należy: chybaby oczewiſta rzecz była, iż druga ſtrona w cale z tego Małżeńſtwa kontenta nie ieſt, y od niego uwolnić by życzyła ſobie, na ow czas według ſumnienia oſtrzedz by ią należało, żeby, ieżli chce, przyſtępowała do rozwodu. *Sanchez de Matrim. l. 2. diſp. 36. n. 9. Placent. in Dilucidatione fol. mihi* 228. *Cardenas ad Prop. damn. ab Innoc. XI. diſſ.* 2. *n.* 681. W tym także oſtrzegam, iż iakimkolwiek ſpoſobem Małżeńſtwo ſtwierdzone y zezwolenie ponowione byłoby, nie może Spowiednik wyciągać, żeby ſię to działo w iego ani świadkow przytomności, gdyż tego Reſkrypta Penitencyaryi nakazywać nie zwykły, y to Małżeńſtwo zawarte bydź rozumie ſię *in facie Eccleſiæ*, co ieżliby inaczey było, Spowiednik inaczey do tego przyſtąpić nie może aż otrzyma ná to oſobliwſze pozwolenie z Rzymu, czy też od Plebana albo od Biſkipa, według uſtawy S. *Conc. Trid. ſeſſ.* 24. *de reform. matrim. c.* 1.

327. To przywodzenie do ſkutku Reſkryptow, czy to względem rozgrzeſzenia, czyli też względem dyſpenſy, czynić ſię powinno pod czas ſpowiedzi, chociażby w

ſamym Reſkrypcie to wyrażono nie było, pod nieważnośćią; y po zwykłym od grzechow rozgrzeſzeniu, przydać należy te lub podobne ſłowa: *Et inſuper auctoritate Apoſtolica mihi ſpecialiter delegata, diſpenſo tecum &c.* lub inſzym iakim ſpoſobem, gdyż ná to nie maſz ſłow pewnych. *Placent. l. c. Tiburt. Navar. Manuduct. ad Prax. execut. liter. S. Pœnit.*

328. Pokutę powinien Spowiednik naznaczyć tę, ktora będzie w Reſkrypcie wyrażona, iako to czynić zwykło w wielu przypadkach, ktora iezliby zoſtawiona była do woli Spowiednika, trzeba w tym poſtąpić podług nauki ná ſwym mieyſcu daney. A chociażby w Reſkrypcie znaydowało ſię, iż naznaczyć należy pokutę ciężką y długą trzeba to iednak roſtropnie uważyć y rozſądzić według ſtanu y ſpoſobności Penitenta. *Marc. Leo in Praxi fol. mihi* 70. & 467.

329. Nie powinien Spowiednik dawać żadnego świadectwa, ani ſłownie ani ná piśmie, danego rozgrzeſzenia, owſzem Reſkrypt zaraz zedrzeć ma: chyba tylko dać może takie *teſtimonium*, iakie ſię dawać zwykło Pielgrzymom, iż tego lub tego dnia y Roku ſpowiadał ſię nic nie wyrażaiąc czego: w wyſtępkach zas publicznych dołożyć może, iż dało ſię rozgrzeſzenie zá dyſpenſą Penitencyaryi. Przeſtrzedź iednak trzeba Penitenta, iż *quo ad forum fori* ſtawić ſię powinien przed Biſkupa, ieżliby o to był zapozwany.

330. Jeżliby z iakiego przypadku Penitent nie mogł otrzy-

otrzymać rozgrzeſzenia Sakramentalnego, ná przykład kiedy niechce uczynić reſtytucyi, albo też ieżliby ſpowiedź była nie ważna z niedoſtatku ſkruchy, wielu Teologow trzymaią, iż z tym wſzyſtkim dyſpenſowac go można. *Marc. Leo in Pr. fol. mihi* 32. Z tym wſzyſtkim ieżliby to Spowiednik poſtrzegł, powinien go nakłonić do dobrey ſpowiedzi, y przełożyć mu, iż według przeciwnego zdania taka dyſpenſa ieſt nie ważna. A ieżliby Penitent zamilczał ná ſpowiedzi okoliczność do teyże ſprawy ściągaiącą ſię do ktorey należy dyſpenſa, przez coby Spowiedź była nie ważna, tedy rzecz ieſt do prawdy wielce podobna, iż przez to ſamo dyſpenſa nie ważną ſtałaby ſię: naprzykład ieżliby maiąc dyſpenſę do Małżeńſtwa dla pokrewieńſtwa, zamilczał *copulam ante contractum matrimonium factam. Filliuc. dr.* 10.*p.* 2.*n.* 355. Ná reſztę ieżliby ſię Spowiednikowi zdało, iż za tym Reſkryptem dyſpenſować nie można, może ſobie Penitent poſzukać drugiego, ktoryby był przeciwnego zdania. *Bonac. de Leg. diſp.* 1. *p.* 2. *part.* 2. O czym wſzyſtkim naylepiey piſzą *Tiburt. Navarrus in Manuductione*, y *Bonacina l. c.*

§. VII.

O dyſpenſach Małżeńſkich, ktore wychodzą z Dataryi, Czyli Kancellaryi Papieſkiey.

331. Jako w przypadkach taynych wychodzą dyſpenſy Małżeńſkie z Penitencyaryi, tak w przypadkach publicznych wychodzą z Dataryi czyli Kancellaryi

Rzymſkiey, o czym tu mowić będę, gdyż czaſem do obodwoch udawać ſię potrzeba.

332. Datarya więc dyſpenſuie w przeſzkodach iawnych *in foro externo*, y ma ſwoy oſobliwſzy ſpoſob piſania, ktory ieżli zachowany nie będzie, dyſpenſa ieſt nie ważna. Takie iednak omyłki bywaią nie tylko co do iſtoty, lecz akcydentalne, á te ważności nie pſuią, co znać y uważać należy.

333. Przypadki w ktorych Datarya dyſpenſuie do Małżeńſtwa ſą te I. w pokręwieńſtwie, gdzie trzeba wyrazić tego pokrewieńſtwa ſtopień, to ieſt drugi, trzeci albo czwarty, bo w pierwſzym nie daie ſię dyſpenſa II. Jeżeli zabieraiące ſię Oſoby do Małżeńſtwa dwoiakie z ſobą maią pokrewieńſtwo, czy to w iednym ſtopniu czyli w roznych, ná przykład oboie wtrzecim ſtopniu tak z ſtrony Oyca iako z ſtrony Matki, albo też w trzecim y czwartym, co wyrazić trzeba pod nieważnością. III. W linii poboczney ieżli z iedney ſtrony ieſt pokrewieńſtwo w pierwſzym ſtopniu, á zdrugiey w dalſzym, trzeba to wyrazić oboie: lecz ieżli pierwſzy ſtopień nie wchodzi, doſyć ieſt wyrazić ten, co ieſt dalſzy, chyba że niewiaſta będzie wbliżſzym ſtopniu niż męſzczyzna. *Sanchez de matrim. l.* 8. *diſ.* 24. *n.* 12.

334. Z tym wſzyſtkim wyrażać ſię zwykły obydwa ſtopnie, tak bliżſzy iako y dalſzy, ponieważ S. Pius V. poſtanowił tak. IV. Co do linii, czy ieſt proſta czy poboczna,

boczna, nie maſz zwyczaiu wyrażać, gdyż takie dyſpenſy rzadko zdarzaią ſię w linii proſtey, lecz chociażby ſię to trafiło, wyrażać nie potrzeba. *Sanchez l. c. n.* 14. chyba ná ten czas, kiedy ieſt *impedimentum ex copula fornicaria.*

335. Trzeba także wyrazić ſtopień proſząc o dyſpenſę z przyczyny powinowactwa, bo ieżli przeſzkoda zachodzi *ex matrimonio*, nie można bez dyſpenſy żenić ſię *intra quartum* ieżeli zaś *ex copula illicita*, to tylko *intra ſecundum*. Także, ieżli przeſzkoda pochodzi zdwoch przyczyn ná przykład *ex habita copula licita vel illicita cum dúabus ſororibus*, to trzeba wyrażić: albo też ieżliby ta przeſzkoda była w nierownym ſtopniu, ná przykład ieżliby kto *habita copula cum matre & filia* chiał poiąc drugą Sioſtrę. Także trzeba wyrazić, czy ſtopień ieſt ten ſam z obu ſtron, czyli inſzy, ná przykład czy oboie ſą w ſtopniu drugim, czyli też iedno w drugim, drugie zaś w trzecim. Do czego znać potrzeba *Arborem conſanguinitatis & affinitatis.*

336. W pokrewieńſtwie Duchownym trzeba wyrazić, czy to ieſt *compaternitas*, czy *paternitas*; albo też ieżliby to pokrewieńſtwo z dwoch pochodziło przyczyn, iako kiedy kto .ochrżcił dwoie dzieci, albo też ochrzcił iedno á drugie trzymał do Bierzmowania, potym zaś chce ſię żenić z ich Matką. *Fill. tr.* 10. *p.* 2. *n.* 331.

337. Jeżli ſą przeſzkody z rozmaitych przyczyn pochodzące, ná przykład powinowactwo *ex illicito*, y *publica*

blica honeſtas powinny bydź wſzyſtkie wyrażone: także ieżliby *publica honeſtas* była dwoiaka, ná przykład ieżliby kto wſtępował w Małżeńſtwo z inſzą Oſobą, po uczynionych zaręczynach z inſzą, y po ślubie z inſzą, y iakiekolwiek inſze, ná przykład *criminis & propinquitatis*, albo też *criminis ex adulterio & criminis ex machinatione:* także ieżliby ſię zabrały powinowactwo y pokrewieńſtwo czy Duchowne czy naturalne, wſzyſtkie powinny bydź wyrażone, chyba ieżliby iedno w drugim ſię zamykało, iako to *publica honeſtas in matrimonio conſummato.*

338. Nie zgadzaią ſię w tym Teologowie czy te przeſzkody powinny bydź razem wſzyſtkie w iedney piſane ſupplice, czyli też mogą bydz rozdzielone? lecz zdaie ſię, iż rozdzielane bydź nie powinny, chyba ná ow czas, kiedy iedna przeſzkoda ieſt iawna, á druga taiemna, á przeto udzielne ſuppliki tak do Dataryi iako y do Penitencyaryi piſać należy, namieniaiąc iednak w ſupplice do Penitencyaryi, że y do Dataryi czyni ſię rekurs.

339. Wwyrażeniu ſtopniow ieżliby położony był większy zá mnieyſzy, ważna będzie dyſpenſa, lecz nie przeciwnie; á ieżli omyłka ſię ſtanie w wyrażeniu rodzaiu przeſzkody; zowiąc ná przykład powinowactem to, co ieſt pokrewieńſtwem, ná ow czas dyſpenſa będzie nie ważna.

340. W przeſzkodach pokrewieńſtwa lub powinowactwa,

wactwa,

wactwa, byle nie Duchownego, ieżli przed dyspensą była *copula perfecta*, trzeba to wyrazić prosząc o dyspensę, chociaż niektorzy tego nie trzymaią. *Aversa de matrim. q.* 16 *sect.* 1. A ieżliby to nastąpiło po otrzymaney dyspensie, lecz w przod, nim przywiedziona iest do skutku, nie trzeba nowey starać dyspensy, chociaż przeciwnie trzymaią niektorzy. *Sanchez l. c. disp.* 35. *n.* 8. Lecz ieżliby wiedząc o przeszkodzie ślub wzięli, y było *matrimonium consummatum* umyślnie w nadzieię łatwieyszego otrzymania dyspensy, albo ieżliby nie wiedząc o przeszkodzie opuszczone były zapowiedzi, á tym bardziey ieżliby ślub był nieważny bez przytomności Plebana lub świadkow, to wszystko prosząc o dyspensę wyrazić potrzeba. *Aversa l. c. q.* 19. *sect.* 6. iako też ieżliby nie biorąc ślubu była *copula* w nadzieię łatwieyszego otrzymania dyspensy, tę okoliczność wyrazić potrzeba. *Filliuc. l. c. n.* 340. A ieżliby w Reskrypcie z Dataryi położono było *dummodo non se cognoverint spe futuri matrimonii*, tedy takiey dyspensy do skutku przywieść nie można, ieżliby się okoliczność nie prawdziła.

341. Te są przyczyny, dla ktorych Datarya dyspensować zwykła. I. Ubostwo niewiasty y niedostatek posagu, przez co rownego męża dostąć nie może. II. Mieysca niesposobnośc. III. Jeżli takim Małżeństwem mogą ustać nie przyiazni między pokrewieństwem. IV. Cięzkie iakie zgorszenie, ktoremu inaczey zabieżeć

żeć nie można. V. Kiedy inaczey ſławy niewiaſty zachować nie można. VI. Wiek Panny, ieżli przeſzła lat 24. VII. Dla zachowania znacznych bogactw w iedney familii. VIII. Zaſługi oſobliwſze takich Oſob ku Kościołowi. *Filliuc. l. c. Averſa de matrim. q.* 19. *Giuſti de Diſp. Matr. l.* 3.

Benedykt XIV. w Dekrecie *Ad Apoſtolicæ* 1. *Mart.* 1741. wyraża, iż ieżli Spowiednik poſtrzeże, iż przyczyny wyłożone prawdziwe nie ſą, nie powinien takiey dyſpenſy do ſkutku przywodzić, gdyż ieſt w cale nieważna. *ſ. Sane quidem.*

ROZDZIAŁ XVI.

O niektorych Bullach Papieſkich, ktorych wiadomość potrzeba ieſt Spowiednikowi.

342. POnieważ Spowiednik obſzerną, wiadomość mieć powinien DekretowStolicyApoſtolſkiey, od ktorych wiele rzeczy zawiſło, y ktoby ich nie zachowywał może częſtokroć w padać w kary Kościelne, przeto położę tu tę, ktore ſą potrzebnieyſze.

ſ. I.
O Bulli Cœnæ Domini.

343. Bardzo dawna ieſt Bulla *Cœnæ Domini*, y dawnieyſzych czaſow trzy razy ná rok ogłaſzana była: w Wielki czwartek, ná Wniebowſtąpienie Pańſkie y w uroczyſtość poświęcenia Bazyliki SS. Apoſtołow Pio-

tra

tra y Pawła, co pośledniey ſzych czaſow Marcin V. Papież w Wielki czwartek tylko czynić kazał. Zamyka w ſobie rozmaite Oſoby ſprawy, ktore pilnie rozważać należy, gdyż wniektorych okolicznościach rozciągać ſię nawet może do nowych przypadkow, á w niektorych ani do dawnych nie rozciąga ſię, gdyż co rocznie odnawia ſię, y można do niey co przydać albo uiąć; dla tego kary w niey zamknięte ſą *non à jure* lecz *ab homine:* chociaż przez oſobliwſzą uſtawę z śmiercią Papieża nie uſtaią. Trzeba więc mieć baczność ná oſtatnią iey publikatę; chociaż od wielu czaſow żadna ſię nie ſtała odmiana. Przepis tey Bulli powinien mieć przy ſobie każdy Pleban y każdy Spowiednik czytać ią y rozumieć; gdyż to ieſt nakazano przy końcu teyże Bulli, w czym niedbalſtwo zaciąga grzech ciężki. *Bonac. t:* 3. *diſp.* 1. *q.* 22. *part.* 8. *n.* 4.

344. W pierwſzym Kanonie w kłada ſię exkommunika ná Heretykow, niepotaiemnych lecz zewnetrznych *Sanhez. in Summ. l.* 2. *c.* 8. *n.* 7. iako ſię wyżey powiedziało. Także kto Heretykom wierzy, ich przyimuie, ſprzyia im, broni y dobrowolnie czyta Xięgi heretyckie do Wiary lub obrządkow Kościelnych należące; w czym podoba mi ſię uwaga Paſqualiga *ad Franc. p.* 1. *n.* 1474. z ktorym zgadza ſię *Del Bene de Inquis. t.* 1. *dub.* 36. iż ten zakaz nierozciąga ſię ná inſze Książki Heretyckie, iak tylko ná te ktore ſą piſane *modo heretico*, to ieſt w ktorych Heretycy błędy ſwoie rozſiewaią,

ſiewaią, chcąc do nich czytaiących cociągnąć: co oraz rozumie ſię y o tych Kśiążkach, ktorych chociaż zamierzenie ieſt, inſze, iednak w ſobie zawieraią materye Heretyckie *doctrinali modo*, czy to uwyślnie, czy przypadkiem: lecz Kśiążki ktore ſię drukuią w Kraiach heretyckich o Hiſtoryi świeckiey, Prawach, lekarſtwie, Matematyce, Retoryce &c. tudzież lexyka, Dykcyonarze, konkordancye y inne tym podobne zebrania, mogą ſię czytać bez ſkrupułu, chociażby w nich co było heretyckiego, ná przykład potwarzy ná Papieża y Katolikow. *Del Bene de Inqniſ. t.* 1. *p.* 1. *dub.* 46. *pet.* 6. chyba byłyby wyraznie zakazane w Regeſtrze Xiąg zakazanych, albo do niego ściągały ſię przez reguły w tymże Regeſtrze opiſane, przez ktorych czytanie byłaby exkommunika zaciągniona, ieżli nie *Bullæ Cœnæ*, to druga przez Piuſa IV. *Domini gregis.* y grzech śmiertelny tak czytaiąc iako też ie chowaiąc.

345. Uważay, iż do zaciągnienia exkommuniki nie koniecznie trzeba to wſzyſtko uczynić, co w tym pierwſzym Kanonie wyraża ſię, lecz doſyć iednego punktu, ná przykład ſprzyiac heretykom, albo ich xiążki czytac, albo chować ie. Lecz co do oſtatniego punktu, ten ſię nie ściąga do tych, ktorzy ie chowaią w złożeniu albo w zaſtawie, iako też ſłudzy mogą chować ie dla Panow maiących pozwolenie czytania. *Paſqual. l. c. n.* 1504. Jeſt tu kweſtya między Teologami, iak ſię ten punkt rozumie: *wierzyć Heretykom*, ktory ſię w

pierwſzym

pierwſzym zawiera Kanonie; czy kto wierzy Heretykom, wierzy oraz herezyi y błędom heretyckim, czyli też trzymaiąc ſię wiary Katolickiey można wierzyć, iż Heretycy ſą dobrzy ludzie, y dla ſamey ich herezyi żyć z nimi w przyiazni? Za drugim zdaniem tu wyrażonym idzie *Duardus in Bull. Cœn. l.* 2. *can.* 1. *q.* 26. Lecz powſzechne zdanie ieſt, iż przez ten punkt rozumieią ſię owi, ktorzy w ogulności rozumieią, iż nauki heretyckie ſą prawdziwe. *Paſſ. in* 6. *l.* 5. *c.* 11. *n.* 9. gdyż ieżliby wierzyli w ſzczęgulności, byliby prawdziwymi Heretykami.

246. W trzecim Kanonie zoſtaią exkommunikowani rozboynicy morſcy, y ktokolwiek im ſprzyia, ich broni lub iakimkolwiek ſpoſobem ochrania, byleby Xiążę ich nie miał woyny z tym Narodem, przeciwko ktoremu ſą wyſtawieni, gdyż ná ow czas nie ſą rozboynikami, lecz żołnierzami. Niewolnicy Chześciańſcy nie podpadaią tey klątwie, ktorzy gwałtem ſłużyć muſzą ná okrętach niewiernych, byleby nie czynili tego, co przez ſię złe ieſt, iako zabiiac, ranić &c. *Duard. l.* 2. *can.* 3. *q.* 13.

347. W czwartym Kanonie zamykaią ſię ci, ktorzy zabieraią nieſłuſznie rzeczy z rozbitych ná iakimkolwiek morzu okrętow, czy to z ſamych okrętow, czyli też kiedy rzeczy ná brzeg wyrzucone będą, chyba rzecz byłaby niewarta nad dwa talary. *Id l. c. q.* 11. *n.* 5. albo też okręty byłyby niewiernych lub rozboynikow morſkich chociaż Chrześcian, albo też gdzie zwyczay po-

zwala co zá pracę tym, ktorzy przybiegaią ná ratunek. *Bonac. t.* 1. *disp.* 1. *q.* 5. *p.* 4. *n.* 8.

248. W Kanonie 14. 15. y 16. Exkommunikuią się ci, ktorzy wolność Kościelną łamią iakimkolwiek sposobem, iako to: sprawy Duchowne do Sądom świeckich pociągaiąc, lub też Prawa przeciwne stanowiąc, o czym obszernie pisze *Del Bene* we dwoch tomach *de immuuitate.*

349 W Kanonie 17. y 18. są ci, ktorzy przywłaszczaią sobie władzę lub przychody y iakiekolwiek pożytki Kościelne lub Klasztorne, y ktorzy iakiekolwiek w kładaią podatki czy to ná dobra czy ná Osoby Duchowne władzą świecką, co iednak rozumie się, zá nastąpieniem samego skutku. Co wszystko, iako też y inne Kanony w tey Bulli zawarte, ponieważ obszernego potrzebuią wykładu, odsyłam czytelnika do tych Teologow, ktorzy o tym obszernie pisali, to *Bonacina* y *Duardus ll. cc.* To tylko dodaię, iż nie wiadomość tey Bulli y kary w niey zawartey częstokroć wymawia przestępcę od exkommuniki, chociaż znać będzie, iż to iest grzech. *Duard. l. c. l.* 1. *can.* 2. *q.* 5. *n.* 15. *Laym. de Pœn. cap.* 12. *n.* 2. w ktorym razie każdy Spowiednik będzie mogł rozgrzeszyć. *Bonac. l. c. disp.* 19. *p.* 4. *n.* 8. Lecz względem tych przypadkow, ktore w tey Bulli są tylko ponowione, iako to iest *§.* 18. *Quive collectas &c.* ieżli kto o nich wiedział zdawnieyszych Dekretow, taki w pada wexkommunikę, *Id. ibid.*

350.

350. Kto wpada w exkommunikę tey Bulli, nie może bydź rozgrzeſzony, procz przy śmierći, od żadnego Spowiednika, áni nawet od Biſkupa áni Kardynała, ieżli ná to nie ma oſobliwſzego od Stolicy Apoſtolſkiey pozwolenia, iako to wyraża ſię §. *Cæterum à prædictis*. Pod karą podobney exkommuniki ná ſamego Spowiednika y odpadania od wſzelkich urzędow Kościelnych *ipſo facto ſine alia declaratione*. A to ná ow czas tylko, kiedy ieſt zupełna pewność, iż Penitent popadł w tę exkommunikę, bo ieżliby tylko wątpliwość była, ná ow czas, zá zdaniem wielu Teologow, każdy Spowiednik rozgrzeſzyć może, potym, iak Dekret wypadły w Roku 1601. jaśnie wyłożył Klemens VIII. Papież *Nidus in Lucerna diſcept*. 1. *ſect*. 10. *Diana Coord. t*. 1. *tr*. 5. *reſol*. 43. *qui alios refert*. Jeſt kweſtya między Teologami, czy mogą Biſkupi rozgrzeſzyć od tey exkommuniki, ieżliby przypadki były potaiemne, y do Sądu ieſzcze niedonieſione, ponieważ to im pozwala *Conc. Trid. ſeſſ*. 24. *Cap. liceat*. 6. Mnie ſię widzi, iż ieżli przypadki ſą pewne á nie wątpliwe, Biſkupi od nich rozgrzeſzyć nie mogą, y ten ieſt zwyczay w Rzymie. *Fagnan. in c. quoniam, de conſtit. Duard. l*. 3. *in ſ*. 2. *qu*. 11. *n*. 43. Z kąd ia ſądze, iż Biſkupi nie mogą rozgrzeſzyć od herezyi iawney, áni *in foro conſcientiæ*, ieżli ná to oſobliwego nie maią pozwolenia. *Suarez de Cens. diſp*. 11. *ſect*. 3. *n*. 5. *Duard. l. c. n*. 48. *Greg. XIII. in Bulla incip. Officii noſtri*, zwłaſzcza ieżli-

by

by ſię znaydowoli wſpołheretycy y ta herezya iawna była, w ktorym razie áni ſam naywyżſzy Penitencyarz władzy nie ma według ůſtawy Innocentego XII. *Romanus Pontifex*. Jeżli herezya ieſt potaiemna, wielu ieſt Teologow, ktorzy ſądzą, iż mogą od niey rozgrzeſzać *in foro conſcientiæ* Inkwizytorowie, y inſzym ná to moc dawać *Duard. l. c. qu.* 12. *n.* 10. & 17. *Diana Coord. t.* 5. *tr.* 8. *reſ.* 19. & 20. *Bonac. t.* 3. *diſp.* 1. *qu.* 22. *punct.* 2. *n.* 5. Podobnym ſpoſobem można rozgrzeſzyć Apoſtatow y tych co ſprzyiaią Heretykom, co chowaią y czytaią ich Xiążki, według Bulli Klemenſa VII. *Cum ſicut* 27. czego iednak nie dozwala *Garzias de Benef. part.* 11. *c.* 10. *n.* 120. co bardziey Inkwizytorom niż Spowiednikom wiedzieć należy. Naucza *Nidus in Lucerna diſcept* 1. *ſect.* 20. iż zwyczay Inkwizytorow ieſt rozgrzeſzać ich nie *in foro Sacramentali*, ale *in judiciali* z Piſarzem y świadkami, iako to czynią y Biſkupi, á potym mogą bydź rozgrzeſzeni od każdego Spowiednika od herezyi czyli też Apoſtazyi. Wyraża Alexander VII. w Dekrecie 23. mart. 1656. iż nawet pod czas Jubileuſzu nie można od herezyi rozgrzeſzać, ieżli ná to nie ma wyrażnego pozwolenia. *Card. Albit. de inconſtant. in fide cap.* 25. także Innocenty X. 23. Maja 1652. iako mowi *Diana Coord. t.* 9. *tr.* 7. *reſ.* 118.

351. Lecz czy może Biſkup rozgrzeſzyć tych, ktorzy ſtawić ſię nie mogą w Rzymie, iako to wyraznie

pozwo-

pozwolono względem tego, ktory pobił Xiędza? Wielu iest Teologow, ktorzy toż pozwalaią y względem Bulli *Cœnæ Domini*, przynaymniey kiedy tego cięzka iest potrzeba, według okoliczności Osob y mieysca, nawet y co do herezyi, daiąc tego przyczynę, ktora się zdaie wielce słuszną: to iest, żeby to nie było im ná zgubę, co ustanowiono iest ná zbawienie. *Duard. l. c. q. n.* 14. 45. & 50. co y ia dozwalam, z tą przestrogą, iż ieżeliby w przyszłym czasie przeszkoda ustała, powinni wypełnić wszystkie obowiązki, czego naucza *Filliuc. tr.* 16. *c.* 52. Są w tey materyi dwie Propozycye potępionę, to iest trzecia y czwarta od Alexandra VII. ktore przy końcu tego Tomu widzieć można.

§. II.

O Bullach należących ad S. Officium Inquisitionis.

352. Jako przez Bullę *Cœnæ Domini* naywyżsi Pasterze karzą występki w Kościele Bożym, ktoreby spokoyność mieszać y iedność onego zrywać mogły, tak procz tey są ieszcze insze do przerzeczonego końca prowadzące.

353. Pierwsza iest Juliusza III. *Licet* 2. przez ktorą popadaią w exkommunikę Osoby ná Urzędach będące, ktore przeszkadzaią Biskupom y Inkwizytorom sprawować to, co do ich Urzędu należy, wtrącaią się sami rozsądzać o herezyach nie będąc do tego wezwani, albo też nowe stanowią prawa Heretykom przyiazne.

354.

354. Druga ieſt S. Piuſa V. *Si de protegendis* 82. przez krorą podpadaią w exkommunikę y inſze kary doczeſne, ci, ktorzy ſzkodzą Oſobom lub rzeczom *S. Officii* iakimkolwiek ſpoſobem, y ci wſzyſcy co takim ſzkodzącym pomoc lub radę daią, *etiam effectu non ſequuto*, co wſzyſtko rozumieć ſię ma nie tylko w tych okolicznościach, gdzie idzie o Wiare, lecz w każdym intereſſie, wyiąwſzy tylko tych, co prześladuią świadkow w rzeczach do Wiary nie należących. *Bonac. t.* 3. *diſp.* 1, *q.* 2. 13. *n.* 3. Toż rozumieć ſię ma o Biſkupach, gdzie oni ſami Inkwizytorow zaſtępuią powinność.

355. Trzecia Bulla ieſt Pawła V. *Romanus Pontifex*. 26. w ktorey zakazuie ſię Przełożonym Zakonnym pod karą *excommunicationis reſervatæ* aby ſię nie wdawali do rozſądzania w Zakonnikach ſwoich, co *ad S. Officium* należy, y przykazuie ſię Zakonnikom, żeby donoſili Inkwizytorom nawet wſpołbraci ſwoich Zakonnych podeyzrzanych o herezyą, ktore podeyzrzanie, ia ſądzę, powſtać powiwnno *ex natura actus*, ná przykład czcić bałwana, miec umowę z diabłem, y inſze tym podobne Sprawy, ktore z przyrodzenia ſwego ſą heretyckie, lecz nie to podeyzrzenie, co pochodzi z Prawa, iako to ieſt Sollicytacya *&c. ex Bulla Greg. XV. Paſſ. in* 6. *l.* 5. *n.* 47. *&* 67.

356. Pomieniona Konſtytucya ponowiona y powiękſzona ieſt od Alexandra VII. przez Dekret *Licet alias*

98.

98. z rozkazem donoſić tych nawet, co letko ſą podeyzrzeni, bez pozwolenia Przełożonych, y bez poprzedzaiącego upomnienia Braterſkiego. Także ſię nakazuie wſzyſtkim Zakonnikom, ażeby upominali do donoſzenia *ad S. Officium* tych, ktorzy maią co donieść, nie odwodząc ich od tego pod żadnym pretextem, ani nawet pod pretextem przerzeczonego upomnienia Braterſkiego, á to wſzytko *ſub pœna excommunicationis reſervatæ & privationis ac inhabilitatis omnium Officiorum*, á nie ktorzy rozciągaią nawet względem tych, ktorzy ſię iuż poprawili, iako ſię powiedziało *w Rozdz.* 13. *ſ.* 2. dla tego podobno, iż w Dekrecie dołożone ſą te ſłowa: *ſub dicta correctionis fraternæ, aut alio quovis prætextu*, wyiąwſzy iednak tych, ktorzy z takowego donieſienia obawiaią ſię ciężkiego dla ſiebie niebeſpieczeńſtwa, według zdania tych nawet Teologow, ktorzy potym Dekrecie piſali. Są iednak niektorzy, co pozwalaią upomnienie Braterſkie: tym, ktorzy nie ſą prawdziwymi Heretykami, lecz tylko podeyzrzeni o herezyą, y ktorych poſtępki nie ſą heretyckie *ex natura actus*, lecz tylko *ex juris fictione. Lezana t.* 1. *c.* 19. *n.* 34. *Del Bene de Inquiſ. p.* 1. *dub.* 17. *n.* 8. *&* 9. ktory też inſzych przywodzi.

357. Czwarty Dekret ieſt Urbana VIII. 14. Apr. 1633. położony *in Bullario num.* 165. gdzie przykazano ieſt wſzyſtkim Przełożonym Zakonnym *ſub pœna privationis officiorum vociſque activæ & paſſivæ ipſo facto*

incurrenda, ażeby raz przynaymniey w rok, to ieſt w piątek po Wniebowzięciu Matki Boſkiey czytanie były wſzyſtkie Konſtytucye *ad S. Officium* należące także pod czas Kapituły Generalney y Prowincyalney; do ktorych to Konſtytucyi zachowywania Przełożeni upominać powinni ſwych Zakonnikow, á ten Dekret ná mieyſcu widocznym mieć przybity, żeby od każdego wygodnie mogł bydź czytany. Bulle zaś *ad S. Officium* należące te ſą znacznieyſze: Grzegorza XV. *contra ſollicit antes.* Syxta V. przeciwko Aſtrologii, Pawła V. y Grzegorza XV. o poczęciu Panny Nayświętſzey, y iak oſtrożnie o nim mowić w rozmowach publicznych lub prywatnych, w ſzkołach lub ná Ambonach.

358. Piąta Konſtytucya ieſt Klemenſa VIII. *Cum ſicut.* 42. ponowioną od Grzegorza XV. *Romani* 28. gdzie zakazuie ſię Katolikom Włochom, ażeby dla Kupiectwa ani pod żadnym inſzym pretextem nie mieſzkali w Miaſtach ani námieyſcach tych, gdzie Wiary S. Katolickiey Rżymſkiey obrządki ſą zakazane, gdzieby nie było iednego przynaymniey Kościoła z iednym Kapłanem Katolickim: żeby ciż Włoſi nie żenili ſię z Niewiaſtami heretyckiemi, ani proſili Heretykow do trzymania Ich dzieci do Krztu, ani ſami dzieci heretyckich nie trzymali, chyba byłoby krzczone od Kapłana Katolickiego y obrządkiem Katolickim, ani Lekarzow używali heretyckich, chyba w oſtatniey potrzebie, y gdzie wcale nie maſz Katolickiego. Także nakazuie

kazuie ſię im, ażeby kiedy z Włoch przeieżdzaią ná mieſzkanie w ſtrony heretyckie, ażeby brali ná to pozwolenie od Biſkupow albo Inkwizytorow. y przynaymniey raz w rok przyſyłali świadectwo odprawioney Spowiedzi y Kommunii S. bo inaczey, ma bydź z nimi tak poſtąpiono, iak z podeyzrzanymi o herezyą. Do czego przydaie Grzegorz, iż żaden Heretyk nie może mieſzkać we Włoſzech, ani ná przyległych wyſpach pod żadnym pretextem: á ktoby go przyimował, ma bydź podług Kanonow karany. O przeſtawaniu Chrześcian z Zydami wylicza dziewięć punktow Bonacina *in Decal. tom.* 2. *diſp.* 3. *q.* 2. *p.* 6. iako to: mieſzkać z nimi, leczyć ſię od nich, dawać Dzieci ná przechowanie, ſłużyć u nich, ieść ich macę w czas Wielkonocny, chodzić do Synagogi, bywać ná ich weſelach, bankietach, Uroczyſtościach, tancach, co wſzyſtko rozumieć ſię ma, ieżliby kto czynił z zamyſłem apoſtazyi, y ſłuſzne iakie przyczyny od tego nie wymawiały. Jeſt także Bulla Klemenſa VIII. *Cum Hebræorum* 20. w ktorey pod exkommuniką zakazuie ſię wſzyſtkim Chrześcianom, czytać, przepiſywać, drukować przemieniać, Kżięgi Talmudowe, w ktorych ſię zawieraią bluznierſtwa przeciſtko BOGU, SS. Pańſkim, Piſmu S. albo wierze Katolickiey.

ROZDZIAŁ XVII.

O Bullach należących do Duchwieńſtwa.

§. I.

O poświęceniu y Swięcących się

259. W Tey materyi Sixtus V. wydał ostry Dekret *Sanctum & salutare* 91. przez ktory wpadaią *ipso facto* w suspensę wszyscy ktorzy przyimuią *Ordines* nawet *minores* albo *primam tonsuram* zostaiąc *in irregularitate*, czy to *ex delicto* czyli też *ex defectu*, albo nie w czasach przepisanych przez Kanony, albo bez dymissoryow, albo *per saltum*, albo *furtive* to iest bez uwiadomienia Biskupa święcącego, albo bez examinu, albo bez tytułu wystarczaiącego czy to od *Beneficium*, czyli też *ad patrimonium*, lub iakimkolwiek sposobem w Kanonach naganionym, tacy wszyscy wpadaią w suspensę *ab executione ordinum susceptorum* y nie mogą przyimować inszych następuiących: á ieżliby się ważyli tego niezachować, tedy *præter irregularitatem, quam incurrunt propter violationem censuræ*, odpadaią od wszystkich Urzędow y beneficiow, á Zakonnicy *privantur voce activa & passiva ac inhabiles fiunt ad omnia munia*, Biskupow zaś tak poświęcaiących suspenduie *ipso jure ab exercitio Pontificalium, cum interdicto ab ingressu Ecclesiæ & reservata absolutione & dispensatione sibi & successoribus suis Romanis Pontificibus, in utroque foro*. Tak dalece, że tey absolucyi y dyspensy Penitencyarya dać nie może. Rozciąga także te wszystkie kary ná Symoniakow tak święcących iako święcących się, nawet co do pierwszego postrzyżenia. Obacz, co się wyżey powiedziało *n.* 307.

260.

360. Lecz ta przerzeczona Konſtytucya zmnieyſzona ieſt od Klemenſa VIII. przez Bullę *Romanum Pontificem*. 40. gdzie tylko te zachowane ſą ná przeſtępcow kary, ktore ſą włożone przez Kanony; także od Piuſa II. *Cum ex Sacrorum*. 6. zoſtawuiąc tylko kary przeciwko Symoniakom, iak ſą w niey opiſane, od ktorych iednak Teologowie wymawiaią poświęconego, ieżli Symonia popełniona ieſt od kogo trzeciego bez wiadomości święcącego ſię. *Bonac. de Simon. diſp.* 1. *q*. 7. *ſ*. 6. *n*. 2.

361. Teraz więc co do tey materyi, uważać trzeba, procz tego co nakazuie *Conc. Trident. ſeſſ*. 7. *de ref. ſeſſ*. 21. *cap*. 1. & 2. & *ſeſſ*. 23. *c*. 3. & *ſequ*. Bullę Piuſa II. *Cum ex Sacrorum*, ktora odnowiona ieſt w Regułach Kancellaryi Apoſtolſkiey *reg*. 23. także Bullę Urbana VIII. *Secretis æternæ* 35. y Bullę Innocentego XII. *Speculatores domui* 44.

362. Pierwſza Piuſa wkłada ſuſpenſę na tych, co ſię święcą procz czaſow Kanonicznych bez pozwolenia, albo też nie w wieku przepiſanym, albo bez dymiſſoryow: á ieżliby przyiąwſzy tym ſpoſobem poświęcenie, funkcye ſwoie pełnili przed zdięciem ſuſpenſy, tedy *incurrunt irregularitatem*. Czytay *Quaranta in Summ. V. ordo*, ktory rożne w tym ułatwia wątpliwości. Lecz to uważać trzeba, iż Kapłani tym ſpoſobem poświęceni, nie zaciągaią *irregularitatem*, ieżli Mſzy nie odprawuią, chociażby inſze ſprawowali powin-

nośći

ności Kapłańſkie *Paſqual. ad Franc. p.* 1. *n.* 11. także ktoby ſię poświęcił nie maiąc wieku *bona fide*, nie w pada w ſuſpenſę, ani zaciąga *irregularitatem*, chociaż poznawſzy to funkcye ſprawuie, ale grzeſzy ciężko *Id ib. n.* 314. *Bonac. t.* 3. *de ſuſp. diſp.* 3. *q.* 1. *punct.* 1. *n.* 8.

363. Druga Bulla Urbana, należy oſobliwie do święcenia *ultramontanorum & ultramarinorum*, ktorzy nie ſą rodowici Włoſi: ci zoſtaią ſupendowani *in perpetuum* bez nadziei dyſpenſy, ieżeli ſię święcą albo pierwſzą tonſurę biorą od Biſkupa Włoſkiego bez dymiſſoryow właſnego Biſkupa, potwierdzonych od Nuncyuſza *in partibus* y od Kardynała Wikarego w Rzymie. Podobna kara rozciąga ſię ná święcących ſię *ad titulum patrimonii falſum, fictum* albo *fiduciarium*, co iuż było poſtanowiono *Cap. Sæpe de tempor. ordin. in* 6. á teraz rozciągniono *ad Ultramontanos & orientales*, z przydatkiem co o Włochow, iż ieżliby ſię święcili albo tonſurę brali zá zmyślonemi dymiſſoryami, mogą *privari privilegio Fori* y podlegać iurysdykcyi świeckiey *Paſſer. in* 6. *l.* 1. *de tom. ordin. c.* 1. *Paſqual. ad Franc. p.* 1. *num.* 1139.

364. Trzecia Bulla Innocentego XII. naucza od iakiego kto ma ſię święcić Biſkupa. A naprzod, że żaden Biſkup, nawet ani Kardynał, nie może święcić ani dać pierwſzey tonſury temu, ktory do iego Dyecezyi nie należy, albo przez urodzenie albo przez mieſzkanie, ani pod pretextem, że wraz po wziętey tonſurze

ma

ma mu bydź dane *Beneficium*: chociażby to *Beneficium* ná ten koniec było ufundowane, *ut immediate conferatur post tonsuram.*

365. II. Ze żaden maiący tonsurę albo mnieysze poświęcenia od własnego Biskupa, nie może brać większych od inszego pod żadnym pretextem, chociażby otrzymał *Beneficium* w iego Dyecezyi, ieżli nie będzie miał ná piśmie świadectwa od własnego Biskupa, tak w ktorego Dyecezyi urodził się, iako też w ktorego Dyecezyi życie trawił.

366. III. Ze do przyięcia poświęcenia od cudzego Biskupa, nie dosyć iest mieć iakiekolwiek *Beneficium* w iego Dyecezyi, lecz to takiego bydź powinno, zeby przychody iego wystarczały podług taxy Synodalney albo podług zwyczaiu Kraiu, odciąwszy wszystkie potrzebne expensy; tudzież ażeby to *Beneficium* żadnym Prawem nie było zawiedzione, lecz w spokoyney zostawało possesyi święcącego się: ani można nadgrodzić niedostatek przychodow iego obfitym dziedzictwem, ktoreby miał święcący się w tey samey lub w inszey Dyecezyi: co wszystko Biskup święcący powinien wyłożyć w świadectwie, ktore daie się ná piśmie oświęconemu.

367. IV. Ze nie iest Dyecezanem ten, ktory urodził się w iakiey Dyecezyi z przypadku, náprzykład w drodze, albo też z przyczyny urzędu, ktory na ow czas miał iego Ociec w owym mieyscu; lecz ieżliby tak z przypadku urodzony zabawił się w tymże mieyscu

przez

przez czas tak długi, iżby mogł zaciągnąć iaką przeszkodę do święcenia się, tedy powinien mieć świadectwo y od tegoż Biskupa o życiu y obyczaiach swoich.

368. V. Ten co się zamieszkał ná iakim mieyscu, gdzie się nie urodził, inaczey nie należy do tey Dyecezyi, ażby tam przybył lat dziesięć: albo też przeniosłszy dobra swoie lub wielką część ich, przez czas znaczny mieszkał, y zawsze tamże mieszkać miał zamysł, ná czym przysiąc powinien. Lecz ieżliby we dwoch lub we trzech Dyecezyach przez tak długi czas przebywał, iżby mogł zaciągnąć przeszkodę święcenia się, tedy od tych wszystkich Biskupow świadectwo mieć powinien.

369. VI. Ze żaden święcić się nie może u cudzego Biskupa *titulo familiaritatis* nie maiąc świadectwa od Biskupa właśnego, y ieżliby wprzod, według ustawy *Conc. Trydent. sess.* 23. *cap.* 9. lat. trzech u Biskupa święcącego nie przebył ná usługach ustawicznych y ná koszcie tegoż Biskupa: nad to ieszcze po oświęceniu powinien mu tenże Biskup w przeciągu miesiąca iednego dać *Beneficium* wystarczaiące, y to wszystko w świadectwie ná piśmie daiącym się wyrazić.

370. VII. Ze właśny Biskup, według ustawy *Conc. Trid. sess.* 14. *de ref. cap.* 3. może nie tylko co do nauki, lecz y co do obyczaiow examinować poświęconych od inszego Biskupa iakąkolwiek Władzą y powagą chociażby nawet zá właśnemi iego dymissoryami, dla obaczenia, czy w poświęconym znayduie się to wszystko,

czego

czego wyciągaią *SS.* Kanony; czego ieżliby nie dostawało, może, owszem powinien suspendować go od sprawowania Urzędu.

371. VIII. Ze ieżliby się to przestąpiło, Biskup święcący zostaie *ipso facto* suspendowany ná rok od święcenia, á święcący się od sprawowania Urzędu swego do woli właśnego Biskupa. Poty ta Bulla: według ktorey poprawić trzeba rożne zdania Teologow, ktorzy przed nią w tey materyi pisali; owszem podług niey tłomaczyć należy Dekret: *Cum nullus, de temp. ordin. in 6. & Conc. Trident. sess. 23. cap. 9.*

372. Dla Klerykow bawiącyh się w Rzymie, ktorży są z inszych Dyecezyi, y maią *dimissoriales* od właśnych Biskupow *de promovendo* iest osobliwy Dekret Klemensa VIII. zakazuiący *sub pœna suspensionis reservatæ Sedi Apostolicæ*, żeby nie przyimowali poświęcenia większego ani mnieyszego procz Rzymu, aż wprzod zostano examinowani y approbowani od Examinatorow Rzymskich, y otrymaią ná to pozwolenie od Kardynała Wikarego. *Bonac. de suspens, particul. q. 1. part. 11.*

373. Podobnym sposobem iest Dekret Alaxandra VII. *Apostolica sollicitudo.* 129. dla święcących się w Rzymie y w sześciu bliskich Diecezyach, gdzie *sub pœna suspensionis reservatæ Summo Pontifici ipso facto incurrendæ* nakazuie się przyimuiącym poświęcenia większe, żeby odprawili wprzod Rekollekcye przez dni dziesięć ná mieyscu przyzwoitym; gdzie oraz pod ta-

kąż karą opiſane ſą rożne okoliczności ściągaiące ſię do examinu, y do przeſtrog czyli zapowiedzi, ktore ſię czynią w Bazylice Lateranſkiey y w właſney święcącego ſię Parafii. Jeſt także Dekret poślednieſzy w Regeſtrze Sekretaryi Kardynała Wikarego, iż żaden Cudzoziemieć, ktory ſię zabawił w Rzymie przez cztery mieſiące, nie może wyiechać z Rzymu dla wzięcia poświęcenia większego pod karą ſuſpenſy, bez pozwolenia tegoż Kardynała.

374. Dla tych ktorzy ſię święcą w Kroleſtwie Neapolitanſkim przywodzi Theſaurus *de Pœn. p. 2. cap. 27.* Dekret Grzegorza XV. gdzie przykazuie, żeby żaden nie brał pierwſzego poſtrzyżenia ani święceniow mnieyſzych bez poprzedzaiących zapowiedzi y wybadywania ſię o życiu y obyczaiach iego przy świadectwie ná piśmie właſnego Biſkupa, gdzie wyrażono bydź powinno, oraz do ktorego Biſkupa wſzczegulności odſyła ſię żądaiący poświęcenia, á nie w ogulności do ktoregokolwiek. Przeſtępcy tego Dekretu popadaią w karę ſuſpenſy, to ieſt: Biſkup ná rok od Władzy święcenia á święcący ſię od ſprawowania Urzędu y od święcenia ſię dalſzego ná zawſze.

375. Kto bierze poświęcenia *non ſervatis interſtitiis*, ktore w poświęceniach mnieyſzych bydź powinny podług woli Biſkupa, á między mnieſzymi y Subdyakonatem rok, iako też po każdym inſzym większym rok zwyczayny, ná przykład od poſtu do poſtu, grze-

ſzy

ſzy ciężko lecz nie ma ná to żadnych kar Kościelnych. *Bonac. de ſuſp. partic. diſp.* 3. *q.* 1. *p.* 5. *ſ.* 2.

376. Lecz iak Spowiednik poſtąpić ma względem tych nieprawnych poświęceniow? powiedziało ſię *w Rozdz.* 2. *tey drugiey Części*, á obſzerniey mowić ſię będzie *w Rozdz. oſtatnim*, że Spowiednik uprzywileiowany, ktory ma Władzę rozwiązywać takowe ſuſpenſy powinien roſtropnie uważać, ktore przypadki ſą taiemne, á ktore publiczne, gdyż te ſłuſznie do właſnych należą Biſkupow.

377. Względem święcenia ſię *extra tempora* ieſt Dekret Innocentego XII. 14. *Decembr.* 1693. *in ejus Bullar. partic. fol. mihi* 263 ktory że do Spowiedzi nie należy, przeto krotko tu znacznieyſze rzeczy z niego namienię: że zachowywanie dawnieyſzych w tey mierze Uſtaw zoſtawuie ſię ſumnieniu y rozſądkowi Biſkupow. Daie ſię pozwolenie święcić *ad titulum patrimonii*, lecz nie przeſtępuiąc uſtawy *Con. Trident. Seſſ.* 21. *cap.* 2. Nie wolno święcić w pierwſzym roku *ſede Epiſcopali vacante*, chyba takiego, ktory ma *beneficium* tego wyciągaiące, ani można dyſpenſować *in impedimento criminis*, ani święcić w trzech Swiętach naſtępuiących bez żadnego przeciągu, ktory zawiſł od zdania Biſkupa, do ktorego ſkrocenia ſłuſzney potrzeba przyczyny, iako to ieſt, według tegoż Dekretu: niedoſtatek Kapłanow, dla pociechy Oyca lub Matki maiących więcey nad lat 50. wiek święcącego przenoſzący lat

26. otrzymanie Doktorstwa w iakiey Akademii, albo kiedy święcący się ma się uczyć Teologii przez lat trzy, byleby poprzedzaiące lat trzy przykładnie przebył w sukni Kleryckiey.

ʃ. II.

O Sukni y postrzyżeniu Duchownych.

378. Jedna tylko w tey materyi iest Bulla Syxta V. *Cum Sacrosanctam.* 92. rozkazuiąca, ażeby ci, ktorzy maią poświęcenia większe albo *beneficium*, nosili zawsze tonsurę y suknią duchowną, to iest długą, *sub pœna privationis omnium dignitatum, officiorum & beneficiorum ipso facto incurrenda sine ulla alia declaratione*: ktoremu Prawu podlegaią ci wszyscy, ktorzy maią przychody Kościelne, o ktorych tenże Sixtus wydał udzielną Bullę *Pastoralis.* 93. lecz ta do Spowiednika nie należy.

379. Ponieważ tedy ta Bulla należy do samych Duchownych maiących wyższe poświęcenia, y ktorzy maią *Beneficia* albo iakiekolwiek przychody Kościelne, o ktorych mowić można, iż nie są gośćmi y przychodniami, lecz domowymi sługami Bożymi.

380. Mowię naprzod, iż ta Bulla oraz y dawne Kanony *Clement.* 2. *de vit. & hon.* iako też *Conc. Trident. Sess.* 14. *de ref. cap.* 6. razem obowięzuie do noszenia sukni długiey y tonsury, tak iż nie dosyć iest nosić iedno bez drugiego, owszem tonsura iest osobliwszym znakiem Osob Duchownych, *Cajetan. in Summ. V. Cleri-*

Clericor. pecc. y obowięzuie pod ciężkim grzechem. *Vasq. tom.* 3. *in part. disp.* 250. *n.* 20. *Pax Iordan. t.* 1. *de re sacra l.* 1. *tit.* 16. *n.* 4. & 5. chociaż nie noszenie iey może bydź czasem grzechem powszednim według okoliczności. *Id ibid.* Lecz nie łatwo można zgadnąc, co się tu rozumie przez tonsurę: czy to, co ná wierzchu głowy iest golono, y pospolicie nazywa się Korona, albo Kleryka, co Kanony zowią *rasura;* czyli też samo włosow postrzyżenie, według tego, co się mowi *Cap. non liceat. disti.* 23. *Clericus sit attonso capite & patentibus auribus;* czyli też razem strzyżenie y ogolenie, iako iest *Cap. Clerici pen. de vit. & hon.* o czym czytać trzeba *Gloss. in Clement. cit. de vit. & hon. V. Tonsur.*

381. Ja iednak idąc zá Dekretem w rożnych czasiech w Rzymie publikowanym, osobliwie zá Klemensa XI. 7. *Dec.* 1706. gdzie wyraznie kładzie się Kleryka y tonsura, rozumięm, iż Osoby Duchowne są rownie obowiązane do noszenia ich oboyga, tym bardziey że nawet y Kanony wyraznie oboie wspominaią, iako się widzieć daie w przerzeczoney Glossie, y to się potwierdza nieustannym zwyczaiem w Kościele Bożym, gdzie Osoby Duchowne noszą wygoloną Koronę ná znak Krolewskiego Kapłaństwa Chrystusowego, y oraz krotko postrzyżone włosy; chociaż niektorzy Teologowie inaczey nauczali, co przeciwko ustawicznemu zwyczaiowi w Kościele Bożym mocy mieć nie może,

że, zwłaſzcza kiedy Paweł S. gani toy w świeckich Oſobach; *Vir ſi comam nutriat, ignominia eſt illi* 1. *Cor.* 11. 14. Czytay *Gonzalez. t.* 3. *de vit. & hon. cap. pen.* ktory rożne przywodzi Concilia, w ktorych wzmianka ieſt oſobna Kleryki y tonſury. Z kąd w noſić można, iak rzecż nie przyzwoita Duchownym noſić peruki, ktorych w pewnym zgromadzeniu Zakonnym wcale używać nie godzi ſię według Dekretu Alexandra VIII. ktory przywodzi Urſia *Inſtit. crimin. l.* 1. *tit.* 10. *n.* 202. y nikomu inſzemu z Duchowieńſtwa noſić nie pozwala ſię, chyba dla ſłuſznych przyczyn, á nigdy dla mody, *Id. ibid.* Przypomnieć tu należy, iż Kanony SS. zakazuią Duchownym nie tylko noſić peruk wymyślnych, ale też y fryzur pod exkommuniką, z kąd wnoſić potrzeba, iż to ieſt pod grzechem ciężkim, *quia cenſura non fulminatur ſine mortali. Pax Iordan. l. c. l.* 4. *n.* 293.

382. II. Co do ſukni Duchowney, ktorą ta Bulla wyraznie naznacza długą po koſtki, *veſtis talaris*, ia mowię, iż to ieſt rzecz oſobliwa w Prawie Kanonicznym, ponieważ ani Bulla Klemenſa Papieża wzwyż mianowana, ani Concilium Trydentſkie *l. c.* tego niewyrażaią, chociaż ſię to znayduie w Concilium Lateraneńſkim pod Leonem X. *ſeſſ.* 9. lecz tylko dla tych Oſob ktore ſię tam wyliczaią, y *cit. cap. non liceat diſt.* 23. á według gloſſy *cap. nullus* y *cap. Epiſcopi* 21. *qu.* 4. dla czego Kanoniſtowie powſzechnie utrzymywali do tych czas, iż Kanony pewney ſukni Duchownym

nie

nie przepiſały, y cokolwiek w tey rzeczy uſtanowiono było, było to wſzyſtko raczey *prohibendo* niż *ſtatuendo*, co ia rozumięm *quantum ad qualitatem*, iako to żeby nie były ſuknie rożnego koloru. *Clement. l. cit.* lecz nie *quantum ad quantitatem*, bo ſą Teologowie ktorzy trzymaią, iż długość ſukni według Praw przerzeczonych doſtatecznie była opiſana. *Zerola in Prax. V. Clericus* §. 41. *Pax. Jordan. l. c.* ktory dodaie, iz nie tylko Prawo, lecz y zwyczay powſzechny przepiſuie Duchownym ſuknię długą.

383. III. Lecz bądź cokolwiek, ia ſądzę, iż co do przyſtoyności ſtanu Duchownego, ktory to ſtan ieſt święty y Boſki, nikt wątpić nie może, iż wſzelkim Oſobom Duchownym, chociażby mnieyſze tylko mieli poświęcenia, á nawet y ſamą tylko tonſurę, ktora naypierwiey przenoſi Oſoby od ſtanu Laickiego, nayprzyzwoitſza ieſt ſuknia długa, ktora pokazuie powagę, uczciwość y ſtatek, ktore cnoty Duchowieńſtwu wielce ſą potrzebne; nie oglądaiąc ſię bynaymniey na prożne zarzuty y lekkomyślne uwagi ludzi nie znaiących ſię dobrze ná rzeczach Boſkich, w ktorych, według powieści Auguſtyna S. *tota regula intelligendi, eſt conſvetudo cernendi*: z kąd godna ieſt wielkiey pochwały gorliwość owych Paſterzow, ktorzy roſtropnie Duchowieńſtwu pod Władzą ſwoią będącemu, á nawet y ſamym Klerykom nie dozwalaią chodzić w krotkich ſukniach, chociaż od zepſutych ludzi częſtokroć za to

odnoſzą

odnoſzą naganę: bo ieżeli Kleryk może trzymać *Beneficium*, y wſzyſtkich Kapłanom właściwych używa przywileiow, czemuż nie ma bydź z Kapłanami obowiązany do noſzenia długiey ſukni? według Prawa, *qui ſentit commodum*, *ſentiat & incommodum*; tym bardziey iż wielka liczba ieſt takich Klerykow, od ktorych Kościoł Boży nie ma y podobno mieć nie będzie żadney uſługi; żeby tedy wcale nie byli nieużytecznymi, niech przynaymniey dobry daią przykład ſuknią Duchowną. *Bonac. de Sacr. ord. pun. ult.*

384. IV. Lecz czy w ſamey rzeczy ieſt obowiązek noſić długą ſuknię tym co maią większe poświęcenie, albo też maiąc tylko mnieyſze, maią oraz y *Beneficium?* Odpowiadam, nie z mego zdania, lecż z powſzechnego Teologow; iż tacy grzeſzą śmiertelnie, ieżeli przez długi czas bez ſłuſzney przyczyny chodzą w ſukni krotkiey y bez tonſury. *Abell. in append. de ſtat. Cler. art.* 2. *n.* 4. *Bonac. l. c. n.* 3. Co do Kanonikow Katedralnych y Kollegiackich, *Conc. Trid. ſeſſ.* 24. *de ref. cap.* 12. rozkazuie, ażeby tak w Kościele iako też procz Kościoła używali ſukni przyſtoyney: A ogulnie co do wſzyſtkich zoſtaiących w poświęceniu większym lub maiących *Beneficia* rozkazuie *ſeſſ.* 14. *cap.* 6. iż kiedyby nie noſili ſukni ſtanowi ſwemu przyzwoitey mogą od Biſkupa bydź ſuſpendowani, á ieżliby ſię nie poprawili, mogą im Urzędy y *Beneficia* bydź odebrane.

385. Lecz ponieważ te uſtawy mowią tylko o ſukni

kni w ogulności, ani wymieniaią, czy powinna bydź długa *talaris*, przeſtrzegam iż *S. Congregatio Epiſcop. & Regul.* w rożnych Dekretach uſtanowiła, ktore przywodzi *Paſſer. in 6. l. 3. cap. un. de Cler. conjug. n.* 24. że Duchownym mieſzkaiącym po wſiach albo będącym w drodze, doſyć ieſt noſić ſuknią długą w poł goleni, ktoraby ſię w Kraiu rożniła od świeckich; z kąd pokazuie ſię, iż wſzyſcy inſi powinni noſić długą po koſtki, bo *exceptio firmat regulam in non exceptis*. Lecz w tey Bulli wyraznie ſię nakazuie ſuknia długa *ad talos* y całego Swiata Duchowieńſtwo ná to ſię zgadza, iż to ieſt ſuknia przyzwoita ſtanowi Duchownemu: o czym czytać można Liſty Sarnellego, á mianowicie *Liſt* 16. gdzie wſpomina wiele Synodow taką ſuknią nakazuiących. Ponieważ zaś wielu ieſt Teologow, ktorzy rozumieią, iż to ieſt ſuknia przyzwoita Duchowieńſtwu, ktora w iakim Kraiu przepiſana ieſt *ſecundum Ordinariorum, & Concillorum Provincialium vel Diœceſanorum Conſtitutiones Zerol. l. c.* z tąd utwierdza ſię mocniey zdanie moie. Może ſię iednak w tym dać *parvitas materiæ*, bo chociaż ſię w tey Bulli rozkazuie noſić zawſze długą ſuknię, to iednak rozumieć ſię ma *Civili modo*.

386. Zgadzam ſię także ná to iż dla ſłuſznych przyczyn może kto czaſem używać ſukni krotſzey, według wzwyż pomienioney drugiey Bulli Klemenſa, náprzykład kiedy ſię znayduie ná wſi, albo też kiedy dla u-

uboſtwa nie ſtaie ná dłuższą, y inne podobne przyczyny, byleby prawdziwe były á nie zmyślone. Ná reſztę zoſtawuię to każdego ſumnieniu, żeby uważał, iż to ściąga ſię do chwały Bożey y do zaſzczytu Kościoła S. ktory ná przeſtępcow tego Prawa ciężkie wkłada kary, przez co pokazuie ſię ciężkość grzechu. *Paſqual. ad Franc. part.* 1. *n.* 1117. *Cajetan. in Summ. V. Interdictum*, ktorey to Bulli ſens ieſt tak iaſny y łatwy, że chąc mowić iż nie obowięzuie pod ſumnieniem, trzeba udać ſię do nauk niepewnych, náprzykład że Prawo ktore wkłada karę, nie obowięzuie pod grzechem, że ta Bulla nie ieſt we zwyczaiu, y inſze tym podobne, ktore nauki bez wątpienia ſą podległe fałſzowi.

387. V. Lecz ponieważ zarzucić można, iż zwyczay przeciwny Prawu temu moc odiął; Odp. iż żadnym ſpoſobem zwyczay przeciwny temu Prawu mocy odiąć nie może, gdyż *Conc. Trid. l. c.* zwyczay takowy, ktory ieſt *contra bonos mores Eccleſiaſticos*, nazywa *corruptelam*, á mianowicie y wyraznie co do tey materyi należy, zowie to wzgardą y niepowagą ſtanu Duchownego; á Bulla naſza dodaie, iż zatym idzie wieczne potępienie. Ná reſztę czy zwyczay przeciwny może utwierdzić noſzenie ſukni kroiem Duchowieńſtwu poniekąd przyzwoitey, lecz przykrotſzey, zoſtawuie ſię to rozſądkowi Paſterzow: z tym dodatkiem, iż przynaymniey obowiązek noſzenia ſukni długiey bydź powinien w Kościele podczas Nabożeńſtwa,

á oſobliwie przy odprawowaniu Mſzy Swiętey, co nawet Rubryki Mſzalne nakazuią. *Pax. Iord. l. c. n* 292. z kąd wnoſić można, iż poł-ſukienki nakſztałt fartuchow, ktorych czaſem po Zakryſtyach używaią, nie wymawiaią ná ſumnieniu, bo to nie ieſt ſuknia właściwa Duchowieńſtwu.

388. Lecz żebym y moie w tym przełożył zdanie, ktore z powinnym uſzanowaniem poddaię pod rozſądek Paſterzow, uważaiąc, iż bogoboyne Duchowne Oſoby, procz Kościoła, używaią częſtokroć, chociaż nie zawſze, ſukni przykrotſzey, ktora iednak tym ſamym kroiem robiona ieſt, iakim y długa, y ſamą tylko r... ni ſię od długiey krotkością, tak iż zá pierwſzym ıpoyrzeniem poznać można, iż to ieſt Oſoba Duchowna, á to dla ſłuſzney iakiey przyczyny, náprzykład w czas błotniſty, albo też w wielkie upały, nie śmiem tego naganiać, y zdaiemi ſię, że to ſzkodzić ſumnieniu nie powinno; gdyż podług Teologow, chociaż ſuknia Oſob Kościelnych rozumie ſię długa do koſtek, y ta iednak naganna nie ieſt, kiedy kroiem od świeckich ſukni rożni ſię *Garz. de Benef. p.* 7. *c.* 1. *n.* 22. chociaż ieżliby Biſkupi w Proceſſach ſwoich inaczey nakazali, ſłuchać ich należy pod karą tamże wyrażoną. Czytay Kajetana *in Summ. V. Cleric. peccata*, z ktorym chociaż ſię ia nie zgadzam, kiedy mowi, iż nie noſzenie ſukni długiey nie czyni ciężkiego grzechu, bo on piſał przed Bullą tą ieſzcze, trzymam iednak z nim, iż mo-

żna czaſem używać ktotſzey, iako też y włoſy dłużſze noſić można, byleby ſpoſobem Duchowieńſtwu przyzwoitym ſtrzyżone, *quia monſtrat ille facto, etſi non ad unguem, revereri tamen & ſervare Jura*, co podobnym ſpoſobem y o krotſzey ſukni rozumieć można.

§. III.

O rożnych Prawach do życia y przyſtoyności Duchownych Osob należących.

389. Chociaż w tey materyi nie maſz Bull oſobliwſzych, ktora ſię iedynie wſpiera ná SS. Kanonach ponowionych w tey mierze od Conc. Tridentſk. *ſeſſ.* 22. *de reſ. c.* 1. że iednak rozmaite częſtokroć do tego ściągaiące ſię po rożnych Dyecezyach wychodzą od czułych Paſterzow Edykta, zá rzecz potrzebną Spowiednikowi ſądzę, mieć o tym doſtateczną wiadomość, zwłaſzcza kiedy przeciwne gorę biorą obyczaie. Materya ta w ogulności ná trzy dzieli ſię punkta: ſkromność w odzieniu, powaga w obyczaiach, y wſtrzymanie ſię od pewnych świeckich zabaw; o pierwſzey mowiliśmy, o dwoch naſtępuiących mowić będziemy.

390. Do powagi y świętości obyczaiow należy náprzod czyſtość, ktora ſię poślubia BOGU w poświęceniach większych, do ktorey utrzymywania rożne ſą uſtawy w Kanonach SS. *Decretal. l.* 3. *de vit. & hon. tit. de cohabit. Cler. & Mul. Conc. Trid. ſeſſ.* 25. *de ref. c.* 14. gdzie zakazuie ſię Duchownym trzymać Niewiaſty podeyrzane, albo mieć zniemi poufałość, pod

rożne-

rożnemi karami *excommunicationis, ſuſpenſionis, privationis fructuum & Beneficiorum poſt ſententiam judicis.* Też ſame kary rozciąga *Conc. Trid. l. c.* do Klerykow zoſtaiących w poświęceniach mnieyſzych: á w ogulności brzydzi ſię nieuſtrzemięźliwością Duchownych Oſob w iakimkolwiek rodzaiu, o czym ieſt także Bulla S. Piuſa V. *Horrendum*, gdzie Klerykow w pewnym wyſtępku zoſtaiących każe oddawać do Sądu świeckiego, y karać podług Prawa.

391. Do teyże powagi obyczaiow należy, żeby Duchowni broni nie noſili. *Clerici c.* 1. *de vit. & hon.* chyba dla ſłuſzney przyczyny, iako to dla obrony ſwoiey lub drugich albo też Oyczyzny. Także wſtrzymywać ſię od piiańſtwa *cap. eod. à crapula.* co iednoſtaynie grzechem ieſt y w Oſobach świeckich, z tą rożnicą, iż Oſobom Duchownym w przerzeczonym Kanonie zakazuie ſię pod karą *ſuſpenſionis ab officio & Beneficio.*

392. Także zakazuie ſię Duchownym bywać ná tańcach, bankietach weſelnych, ná igrzyſkach teatralnych, y gdziekolwiek co nie przyſtoynego śpiewaią, mowią, lub pokazuią, *cap. Clericum, diſt.* 46. & *cap. Præsbyteri diſt.* 34. *cap. cum decorem, de vit. & hon. ne auditus & obtutus ſacris miniſteriis deputati, turpium ſpectaculorum aut verborum contagione polluantur. cit. cap. Præsbyteri diſt.* 34. Oſobliwie zaś tańce y y igrzyſka zakazene ſą Kanonikom Katedralnym y Kollegiackim *Conc. Trid. ſeſſ.* 24. *de reſ. cap.* 12. á ogulnie

wſzy-

wſzyſtkim Duchownym *ſeſſ.* 22. *cap.* 1. do czego przydaią Teologowie przebieranie ſię w maſzkary, co grzechem ciężkim ieſt, chyba ná czas krotki y bez zgorſzenia. *Bonac. in Decal. diſp.* 2. *qu.* 3. *p.* 1. *n.* 17.

393. W trzecim rodzaiu co do świeckich zabaw Duchownym zakazanych *cap.* 2. *Clerici, de vit. & hon.* liczą ſię Urzędy świeckie, kupiectwo, gry w koście, y inne tym podobne ná ſamym ſzczęściu polegaiące, tak dalece iż nie tylko grać, lecz ani w takiey kompanii znaydować ſię nie godzi Zakazuie ſię także zbytek w ſukniach y w inſzych iakichkolwiek ſprzętach; także wſzelkie zbyteczne żarty y błaznowania: á *Clement.* 1. *eod.* zakazuie ſię rzeznictwo y karczmarſtwo pod karą utracenia przywileiow Oſobie Duchowney ſłużących. Także *cap. Sacerdotibus, ne Cler. vel mon.* zakazuie ſię ſłużyć u Oſob świeckich za Agentow, Ekonomow, Kommiſarzow, aby żadnego urzędu Sędziowſkiego nieprzyimowali w rzeczach doczeſnych, *cap. ſed nec eod.* żeby nie byli Piſarzami w Sądach świeckich: iako też żeby nie byli Cyrulikami; oraz żeby ſię nie wdawali do ſpraw kryminalnych, gdzie idzie o życie, albo o krew, *cap. ſententiam, eod.* także Kapłanom zakazuie ſię uczyć ſię Prawa świeckiego y lekarſtwa, *cap. ſuper ſpecula, eod.* procz tych, ktorzy ſie uczą Prawa Kanonicznego, gdyż powſzechne ieſt zdanie, iż *Leges ſine Canone parum valent, Canones ſine iiſdem Legibus, nihil,* iakoż Akademie oſobliwſze w tym maią

przy-

przywileie, o czym czytay Barbosa *supra tex. cit.* Ná resztę *tit. de Clerico venatore l.* 5. zakazuie się polowanie wrzaskliwe, y trzymanie ná koniec ten psow lub iastrzębiow, *à tit. de postulando, l.* 1. żeby nie byli Patronami ani Agentami w Sprawach świeckich przed Sędzią świeckim, wyiąwszy te przypadki, ktore w samym Prawie wyliczaią się.

394. Lecz ponieważ trudość w tych rzeczach zayść może, w rozeznaniu, iak wielki grzech tych Praw zaciąga przestępstwo, naucza Cajetanus *in Summ. V. Clericor. peccata*, iż Prawo pisane nie obliguie pod ciężkim grzechem, byleby się nie wiązało zgorszenie y wzgarda tychże Praw: lecz ponieważ powszechne zdanie iest, iż te Prawa moc maią przykazania, á nie tylko porady, iako rozumiał Innocenty *in cap. Cleric.* 15. *de vit. & hon. Cler.* od wszystkich zganiony, *Pignatel. t.* 6. *consult.* 93. *n.* 9. zwłászcza iż te wszystkie Prawa, iakośmy rzekli, ponowione są od Concil. Trydentsk. *loc. cit.* ktore pokłada to ná sumnieniu Biskupow, *ne neglectæ emendationis subditorum, ipsi condignas DEO vindice pœnas persolvant*, gdyż Osoby Duchowne, ktore są powołane *in sortem Domini*, powinne żyć *in facie Ecclesiæ*, y przyświecać dobrym przykładem, iako wyraża toż Concilium.

395. Mowię tedy *naprzod*, iż Osoby Duchowne, nawet same tylko mnieysze poświęcenia maiące nie mogą bawić się kupiectwem dla zysku *Fagnan. c. multa, ne*

Cler.

Cler. vel Mon. n. 83. & *sequ. Laym. de Iust. p.* 3. *c.* 18. *n.* 39. Obacz wyżey *w Rozdz.* 2. *tey drugiey Części.*

396. II. Ze Osoby Duchowne nie mogą przyimować dyspozycyi Ekonomicznych ani Kommissarskich u Osob świeckich, *cap. Sacerdotibus, de eod.* y chociażby w niektorych Dyecezyach był tego zwyczay, iednak to nie uwalnia ná sumnieniu, kiedy przez to Osoby Duchowne opuszczaią prawie obowiązki swoie, á z tym wszystkim staraią się częstokroć y otrzymuią lepsze *Beneficia*, nie służywszy BOGU ani Kościołowi, ale tylko Panom światowym. Z kąd tacy Duchowni nie uchodzą ciężkiego przestępstwa SS. Kanonow, ktore zakazuią Duchownym wdawać się w interessa świeckie, *tit. ne Clerici vel Mon.* co podobno naybardziey rozumieć się powinno o Ekonomach y Kommissarzach, ktorzy godni są, żeby cała gorliwość Pasterzow przeciwko nim wzruszona była, dla wielkiey rożnicy, ktora się znayduie między stanem Duchownym y takowym Urzędem, żeby przynaymniey to się nie działo bez wyraźnego pozwolenia Biskupow, iako to rozkazano było od Kardynałı Wikarego w Rzymie za czasow S. Piusa V. Dekretem, ktory przywodzi *Redoan. de spol. in fin.* o czym mowi *Passerin. de stat. tom.* 2. *q.* 187. *art.* 2. *n.* 162. 217. & *sequ.* gdzie wspomina rożne kary Kanoniczne, przeciwko przestępcom tego Prawa ustanowione: á niektorzy trzymaią, iż to samo zakazano iest Prawem Boskim: *Nemo militans*

tans DEO implicat ſe negotiis Sæcularibus 2. *Timoth.* 2.

397. III. Co do gry, zgadzam ſię ná to, iż Kanony tych ſzczegulnie zakazuią Duchownym, ktore polegaią ná ſamym ſzczęściu, czyli raczey trafunku, gdyż *cap. Clerici* 2. *de vit. & hon.* wſpomina tylko *aleas & taxillos*, chociaż powſzechne rozumienie rozciąga ſię nawet do kart przynaymniey do tych gry, gdzie więcey waży trafunek, niż dowcip. *Paſſer. l. c. n.* 309. ktory dodaie, iż ten zakaz pada oraz ná Klerykow w mnieyſzych tylko poświęceniach będących; gdyż chociaż oni do ſtanu świeckiego wrocić ſię mogą, będą iednak w ſtanie Duchownym, żyć niepowinni bez hamulca Praw Kościelnych. Z tym wſzyſtkim dozwala Duchownym grać w karty, byleby gry nie były właściwie ná ſamym trafunku polegaiące; czego y drudzy nie ganią, byle rzadko ſię to czyniło y dla ſamey tylko rozrywki nie dla zyſku. *Bonac. in Decal. diſp.* 2. *q.* 3. *p.* 1. *n.* 52. y byleby oſobliwego przez Synod Dyecezalny nie było zakazania, *Pignatel. l. c.* iako też pozwalaią ſię Duchownym wſzyſtkie inſze gry, polegaiące ná dowcipie lub ná zręczności, byleby okoliczność iaka nagannemi ich nieczyniła, naprzykład ieżliby przez to zaniedbywali uſługę Kościelną, do ktorey obowiązani ſą *ex officio*, albo też tracili ná to znaczną część przychodow Kościelnych, albo też ieżliby gry te zawierały w ſobie iaką nieprzyſtoyność; tego iednak ſkromnie używać należy: *Cum ipſis ratione Cle-*

ricalis officii in ſanĉte & laudabiliter agendo tempus terendum ſit. Synod. Mexic. cap. de lud. Cler. probib. tit. 5. *l.* 3. Lecz kto częſto grywa, wymowić ſię nie może od ciężkiego wyſtępku, chociażby taki był zwyczay *cap. inter dilectos, de exceſſib. Prælator.* zaczym inſze naſtępuią wyſtępki. *Paſſer. l. c. n.* 234.

398. IV. Co do polowania, pewna rzecz, iż ieſt zabronione wrzaſkliwe polowanie, ktore ieſt bez potrzeby y bez pożytku, lecz dla ſamey uciechy, Oſobom Duchownym w więkſzych poświęceniach będącym; iuż zaś będącym w mnieyſzych nie maſz Prawa żadnego zakazuiącego, chyba te ogulne, iż każdemu Duchownemu od zabaw świeckich dalekim bydź należy. Ale czy polowanie zakazane ieſt pod ciężkim grzechem? Polowanie ſpokoyne nie zaciąga grzechu żadnego, chybaby zakazane było przez oſobliwſze uſtawy w iakiey Dyecezyi y bez żadnego oręża, ktorego używanie zakazane ieſt Duchowieńſtwu, tak, że go Biſkup nawet pozwolić nie może, ani co do polowania. *Monacell. in Formul. Eccleſ. l.* 1. *tit.* 6. *form.* 5. *n.* 5. O polowaniu także wrzaſkliwym powſzechne zdanie ieſt, iż nie zaciąga grzechu ciężkiego, chyba z okoliczności, ná przykład kiedy znaczna część przychodow Duchownych ná urzymywanie pſow y ludzi do polowania potrzebnych obraca ſię, albo kiedy przez polowanie bliżnemu krzywda czyni ſię, albo też kiedy dla polowania obowiązki ſtanu Duchownego zaniedbywaią ſię;

399. V. Co do Patronowstwa w Sprawach świeckich y przed Sędziami świeckiemi, od ciężkiego grzechu wolny nie iest, kto ie przyimuie ná się, chybaby się to czasem trafiło z przypadku, albo też Osoby ubogie y godne politowania lub pokrewne tey usługi potrzebowały, chociaż w samym Rzymie, iako uważaią Teologowie, przeciwny iest temu zwyczay: lecz pisać rzeczy do Prawa należące, radzić, y cokolwiek do istotnego Sądu nie należy czynić, nie iest zakazano. *Fagnan. de postulando. l.* 1.

400. VI. Sztuka Lekarska y Cyrulicka zakazana iest Osobom Duchownym pod ciężkim występkiem, bo iest nieprzystoyna ich stanowi. *Diana Coord. t.* 5. *tr.* 5. *ref.* 74. chyba że miłość y pobożność tego koniecznie wyciągać będzie; iako też zakazano iest Duchownym mieszać się do tych Spraw, gdzie idzie o krwie przelanie, *cap. sententiam, ne Cler. vel Mon.* mogą iednak bydź świadkami w Sprawach Cywilnych za pozwoleniem swego Biskupa; co także rozumieć się ma o opiecę, y exekucyi Testamentow. *Passer. l. c. n.* 130.

401. Ná koniec przydaię, iż nie iest wolno Osobie Duchowney służyć u świeckich *locando operas suas* w interessach światowych. *Carol. de Grassis Eff. Cler.* 6. *n.* 41. co iednak w wspomnionym Dekrecie Kardynała Wikarego Rzymskiego rozumie się, *nisi causa id postulet à Sacerdotali officio non aliena.* U Osob zaś Duchownych służyć można, byleby Urząd nie był podły y

tak wyſokiemu ſtanowi nieprzyzwoity. Do inſzych zaś tey materyi punktow ſtoſować należy naukę Tomaſza S. 2. 2. *q.* 187. *art.* 7. iż Duchowni nie mogą ſię wdawać w intereſſa świeckie dla zyſku lecz tylko dla miłości Chrześciańſkiey *propter curam orphanorum, aut pupillorum aut Viduarum*, albo też dla pożytku Kościelnego za pozwoleniem właſnego Biſkupa. Jeſt w tey materyi Liſt cyrkularny *S. Congregationis Epiſcop. & Regular.* wydany zá rozkazem Innocentego XII. 16. *Mart.* 1697. w ktorym nakazuie ſię wſzyſtkim Biſkupom niepozwalać y koniecznie zabraniać, ażeby Kapłani nie zoſtawali w uſługach świeckich naybardziey u Niewiaſt; y przytym uſtanawia, ażeby te tylko Oſoby poświęcane były, ktore zoſtaią ná uſłudzę iakiego Kościoła, ażeby potym uboſtwem przymuſzeni nie byli ſłużyć u świeckich.

§. IV.

O odprawowaniu Mſzy SS.

402. Jeſt w tey materyi naybardziey uwagi godna Bulla Innocentego XII. *Nuper à Congregatione* 28. *Decembr.* 1697. w ktorey ponawiaią ſię y potwierdzaią rożne Dekreta tu należące, wydane przedtym *à S. Congregat. Concilii* zaczynaiące ſię *Cum ſæpe contingat*, przeciwko tym, ktorzy obowiązuią ſię odprawować wielką liczbę Mſzy SS. tak, iż im wyſtarczyć nie mogą w czaſie przyzwoitym.

403. *Naprzod* poſtanowiono ieſt, iż nikt zmnieyſzyć

ſzyć ani zamienić nie może liczby Mſzy procz ſamego Papieża, do ktorego w tym razie koniecznie czynić ucieczkę należy, gdyż zakazano ieſt czynić to Biſkupom ná Synodach Dyecezalnych y Generałom Zakonnym ná Kapitułach, co im wolno było z pozwolenia danego ná Concil. Trydenſk. *ſeſſ.* 25. *cap.* 4. chociażby legacya ná te Mſze tak ſzczupła była, iż ſtaraiąc ſię o ich umnieyſzenie trzeba ią całą ſtracić, y poty te Mſze zupełne odprawować należy, aż poki w rzeczy ſamey nie naſtąpi to umnieyſzenie lub znieſienie. Lecz ieżli legacya zginęła z inſzey przyczyny á nie z winy Kapellana, czy ieſt on obowiązany do czynienia takowego rekurſu? Rożne ſą o tym zdania, ktore wylicza *Paſſer. l. infr. citand. n.* 1037. & 1045. y dodaie, że *in foro externo* inaczey wolnym bydź niemoże: ná ſumnieniu zaś wolny bydź może, y nie ieſt obowiązany do reſtytucyi, ieżli te tylko odprawił, ná ktore miał przychod; co iednakże rożumieć ſię ma *poſt factum*, bo nim ſię to ſtanie, obowiązany ieſt do czynienia rekurſu.

404. II. Przepiſano, iż Kapłan obowiązany ieſt tyle koniecznie Mſzy odprawić, ná wiele ſię podeymuie biorąc iałmużnę, naprzykład, wziąwſzy złotych pięć ná Mſzy dzieſięć nie można odprawić tylko piąciu: ieżliby zaś daiący iałmużnę liczby nie wyraził, tedy według zwyczaiu odprawić ie należy; chociażby nawet od właſnego Biſkupa inaczey uſtanowiono było.

405. III. przykazano ieſt, ażeby kto wezmie iałmużnę ná Mſzą, á drugiemu ią do odprawienia poleca, całą temuż oddał iałmużnę, ſobie naymnieyſzey cząſtki nie zachowuiąc, naprzykład kto ná Mſzą wziął tynfa, nie może drugiemu dać tylko złoty z obowiązkiem odprawienia teyże Mſzy, co tylko rozumie ſię o rękodaynych ná Mſze iałmużnach á nie funduſzowych. *Paſſer. de ſtat. tom.* 2. *q.* 87. *art.* 4. *n.* 1004. Toż ſię ściąga do Zakryſtyanow, ktorzy ná Mſze pieniądze dze przyimuiąc, zupełnie ie oddawać powinni *Id.* 16. *n.* 1008.

Jeſt ieſzcze Bulla Benedykta XIV. *Quanta cura* wydana 30. *Iun.* 1741. gdzie ſię zakazuie umnieyſzenie takowey iałmużny, chociażby ſam Kapłan ná to zezwalał, pod karą exkommuniki ná Laikow, procz innych podług woli Biſkupa, á ná Duchownych pod karą ſuſpenſy *ipſo facto*, od ktorey, chyba przy śmierci od nikogo uwolnieni bydź nie mogą tylko od ſamego Papieża.

406. IV. Nakazuie ſię tak Przełożonym iako też y wſzyſtkim Kapłanom ażeby nieprzyimowali iałmużny ná Mſze, aż wprzod odprawią iuż przyięte, chyba że w krotkim czaſie wſzyſtkie te odprawione bydź mogą, o czym chociaż rozmaicie rozumieią Teologowie, ia iednak ſądzę, iż nad dwa mieſiące przeciągnąć nie można, chyba że wola daiącego wyrażna w tym będzie; co iednak uważać należy podług okoliczności, naprzykład

kład kiedy dadzą ná Mſzę, proſząc o przywrocenie zdrowia choremu, nie można tego odkładać.

407. Procz tego zdaie mi ſię, iż potrzeba kłaść rożnicę między Mſzami, ktore w znaczney liczbie daią ſię do odprawowania iednemu Kapłanowi, á Mſzami ktore ſię daiądo odprawowania całemu ia kiemu Zgromadzeniu, co może bydź dla tego, ażeby prędzey odprawione bydź mogły: ieżli tedy Zgromadzeniu dane będą do odprawienia Mſzy naprzykład 60. pewna rzecz ieſt, iż nie można rozłożyć ich ná dni 60. co także romumieć ſię ma o Mſzach, ktore rozłożone były ná wielu Kapłanow, á potym iednemu ſię doſtały, gdyż to ieſt pewna, iż kto daie iałmużnę ná kilka Mſzy, żąda ażeby wprędce odprawione były, y odwłoka w takim razie byłaby nie rozumna, nie tylko do dwoch mieſięcy, ale podobno nawet do tygodnia. *Pellizar. in Manual. t.* 1. *tr.* 5. *c.* 9. *ſect.* 3. *n.* 72. ktory iednak pozwala przyiąć ná 15. lub ná 20. Mſzy razem od wielu Oſob, ieżliby one temu nie przeczyły. Ja zaś radzę, iż takie Mſze przyimuiąc wyraznie mowić trzeba, iż będą odprawione czaſu ſpoſobnego, więcey ich przyimować nie można nad tyle, ile można odprawić we dwoch mieſiącach, gdyż fałſzywa ieſt nauka, chociaż od kogoś utrzymywana, iż można ie odłożyć do piąciu lub ſześciu mieſięcy, á tym bardziey do roku. Można czytać odpowiedzi *à S. Congregatione* dane ná powątpliwości z tego Dekretu wynikaiące *num.* 15.

408. V. Przykazuie ſię, żeby ná żadnym mieyſcu nie przyimowáć nowych obowiązkow Mſzy wiekuiſtych bez pozwolenia Biſkupa lub Officyała, á u Zakonnikow Generała lub Prowincyała *ſub pœna Interdicti*, á Zakonnikom *privationis officiorum vociſque activæ & paſſivæ, ipſo facto incurrendæ:* á pieniądze ná to zapiſane, powinny bydź koniecznie lokowane ná dobrach ziemſkich, pożytek przynoſzących, pod wzwyz mianowaną karą.

409. VI. W Bulli Innocentego dodaie ſię, ażeby w każdym Kościele ná mieyſcu widocznym była tablica z opiſaniem obligow Mſzalnych tak wiekuiſtych iako y doczeſnych, ażeby ſię więcey nie podeymowáć ná taką ich liczbę: ktorey *intra præſcriptum vel breve tempus* zadoſyć uczynić nie można; y żeby dwie Księgi były w Zakryſtyi, z ktorych w iedney zapiſywać ſię maią Mſze wiekuiſte, w drugiey doczeſne: co w każdym roku Przełożony przeyzrzeć powinien.

410. Procz tego, Zakonnicy pieniądze ná Mſze, tak wiekuiſte, iako też y te, ktore odprawuią zá iałmużnę powinni ſkładáć ná iedno mieyſce zá dwoma kluczami, z ktorych ieden ma bydź u Przełożonego, á drugi u tego Zakonnika, ktory ná to od całego Zgromadzenia wybrany będzie, y rachunek co mieſiąc czynić ſię powinien przed Definitorami, Konſultorami, Dyſkretami owego Domu, tak z przychodu pieniężnego, iako też z Mſzy odprawionych y do odprawienia

nia pozoſtałych, *ſub pœna privationis vocis activæ & paſſivæ omnium officiorum & inhabilitatis ad illa obtinenda ipſo facto incurrenda*, ktorym karom podlegaią oraz wyżſi Przełożeni, ktorzy nie maią ſtarania, aby ſię to iściło w ſkutku, cokolwiek w tym Dekrecie ieſt wyrażonego; ktory to Dekret, iako powagą Apoſtolſką uſtanowiony w materyi wielkiey, wątpić nie można żeby nie obowięzywał pod ciężkim grzechem, procz wewnętrzney w tym razie ſprawiedliwości. *Paſſer. loc. cit.* Obacz *Concil. Trident. ſeſſ.* 22. *cap.* 9. *de ſacrificio Miſſæ*, gdzie ſię naganiaią ſpoſoby y wynalazki wybierania iałmużny ná Mſze, co tráci świętokupſtwem. Trzy w tey materyi ſą Propozycye potępione od Alexandra VII. 8. *Duplicatum ſtipendium poteſt Sacerdos pro eadem Miſſa licite accipere, applicando petenti partem etiam ſpecialiſſimam fructus, ipſimet Celebranti correſpondentem, idque poſt Decretum Urbani VIII.* 9. *Poſt. Decretum Urbani poteſt Sacerdos, cui Miſſæ celebrandæ traduntur, per alium ſatisfacere, collato illi minori ſtipendio, alia parte ſtipendii ſibi retenta.* 10. *Non eſt contra juſtitiam pro pluribus Sacrificiis ſtipendium accipere, & Sacrificium unum offerre, neque etiam eſt contra fidelitatem, etiamſi promittam promiſſione, etiam juramento firmata danti ſtipendium, quod pro nullo alio offeram.*

411. Ná reſztę uważáć potrzeba, zwłaſzcza po domach Zakonnych, ażeby intencya odprawuiącego zgadzała ſię z intencyą Przełożonego, ktory takowe in-

tencye wcześnie przed odprawieniem Mszy czynić powinien, bo ieżliby ie czynił po odprawieniu, nie możnaby y w Księgę takich Mszy zapisywać. Nie wspominam niektorych tu nauki, iakoby iedną Mszą można zadosyć uczynić wielu rożnym obowiążkom, bo to pewna, iż iednym pieniądzem nie można wielu uspokoić dłużnikow. *Passerin. l. c. n.* 960. & *sequ.* Lecz iezli kto daie iałmużnę, obowięzuiąc tylko, żeby ná pewnym mieyscu insza odprawiona była, można wziąć ná też Mszą drugą iałmużnę od tego, ná czyią intencyą będzie odprawiona. *Id. n.* 681. Z kąd ieżliby pewna rzecz była, iż Pleban lub Kapelan albo iakikolwiek Kapłan, niema inszego obowiążku nad ten, żeby Msza ná mieyscu funduszowym odprawiona była, nie można mu bronić brać iałmużny ná też samą Mszę. *Id. n.* 983. Ale strzedz się trzeba, żeby łakomstwo oczu nie zaślepiło, y pamiętać to co się połwiedziao o obowiązkach Plebańskich *w Rozdz.* 4.

§. V.

O spadkach pozostałych po Osobach Duchownych.

412. Względem spadkow rożne są Dekreta Papieskie, ktore wylicza Quaranta *in Summ. V. Spolia Cleric.* Te iednak w wielu Kraiach nie są w zwyczaiu dla osobliwszych Przywileiow Papieskich, lub też dla umowy uczynioney z Kamerą Rzymską.

413. Liczy się między spadkami to wszystko, cokolwiek z sprzętow lub pieniędzy zostaie się po śmierci

Osoby

Osoby Duchowney, co wszystko należy do Kamery Rzymskiey, tak przez osobliwsze ná to ustawy Papieskie, iako też przez dawny zwyczay funduiący się podobno ná naturzę dobr Kościelnych, z ktorych *Beneficiatus* nic więcey nad przystoyne brać nie powinien wyżywienie, á cokolwiek zbywa, y cokolwiek w zbiorach znayduie się, to wszystko obracać się powinno ná uczynki pobożne; ani Dziedzicowie naturalni brać to mogą *ab Intestato*, iako to czytamy *tit. de Testamentis & ultima volunt.* chociaż w niektorych Kraiach przeciwny iest zwyczay, tak dalece, iż *Beneficiati* Testamenta czynią, ktore chociaż ważne są, iednak niegodziwe. *Diana Coord. t. 6. tr. 8. res.* 92. chyba że Stolica Apostolska wyraźnie pozwoli to czynić nawet *ad causas profanas*, co sprawiedliwie czasem bydź może w nadgrodę prac y usług czyich. *Passer. t.* 1. *de stat. q.* 145. *art.* 8. *n.* 242. Z kąd prawdziwa iest przypowieść, iż Osoba Duchowna żyie iak Pan, umiera iak sługa.

414. Według Bulli S. Piusa V. *Romani Pontificis* 42. sprzęt dowowy nie należy do tych spadkow, iako są: stoły, stolki, skrzynie, szafy, beczki y inne tym podobne, także Ornaty, naczynie y Księgi Kościelne, chociażby były naydroższe y naybogatsze, chociażby do Kaplicy iakieykolwiek prywatney applikowane były, ani od Kamery Rzymskiey ani od Dziedzicow zabierane bydź nie mogą; ieżli iednak z dziedzicznych przychodow sprawione będą, można ie komu chcieć zapisać. *Passerin. l. c. n.* 245.

415. Nie należą tu także owego pozostałe sprzęty, ktorego *Beneficium* albo też *Beneficia*, nie czyniły rocznego przychodu nad 30. czerw, zł. byleby taki handlem żadnym nie bawił się przeciw ustawom Kanonicznym. Podobnym sposobem nie należą dobra dziedziczne albo iakby dziedziczne, to iest pozyskane pracą lub dowcipem, byleby nie handlem, gdyż takie pzez osobliwszą ustawę Piusa IV. *de cens.* 19. należą do Kamery. Tak tedy, cokolwiek zbierze *Beneficiatus* z dystrybucyi Chorowych, z iałmużny ná Msze, z pensyi Kapelańskiey, Spowiedniczey, Kaznodzieyskiey, Wikaryuszowskiey, z uczenia Szkoł lub iakieykolwiek godziwey sztuki, wszystko to nie należy do Kamery, ale można podług woli komu chcieć zapisać; á kiedy zapisano nie będzie, tedy naturalnemu Dziedzicowi dostać się powinno. *Bonac. de spol. qu.* 1. *p.* 2. §. 1. *num.* 6.

416. Przeciwnym sposobem należy wszystko do Kamery Rzymskiey, cokolwiek kto zostawuie po śmierci z przychodow Beneficyalnych, czy to *in specie*, czyli też *in æquivalenti;* á ieżliby wątpliwość była, czy zostawione rzeczy są z Beneficium, czy też *Beneficium* iest bogate, á dziedzictwo ubogie, czyli też przeciwnie, co uważywszy, łatwo będzie rzecz porozumieć. *Quaranta l. c. in Addit.* chybaby oczywiście co z dziedzictwa było, albo też iak mowią, *de stola vel de pede Altaris*, gdyż o tych przychodach tak sądzić należy, iak wyżey

mowi-

mowiliśmy o dyſtrybucyach Chorowych &c. *Rebuff. de congru. n.* 83. & 86. *Laym. de Benef. tr.* 2. *l.* 1. *c.* 3. *n.* 1.

417. To co daruie komu zmarły w oſtatniey chorobie, można zatrzymać, chociażby było z przychodow beneficialnych, y chociażby przez to daruiący grzeſzył; byleby iednak takie darowanie nie było umyślnie uczynione dla tego, ażeby po śmierci Kamerze to nie ſpadło, gdyż ná ow czas ieſt obowiązek reſtytucyi *Filliuc. de ſpol. c.* 8. *n.* 9. Nie trzeba w tych rzeczach czekać Sądu: á zatym ná ſumnieniu obowiązani ſą Dziedzicowie oddać wraz iak tylko o to upomnienie ſię ſtanie, ani mogą własnym domyſłem nadgrodzić ſobie to, co zmarły utracił z dziedzictwa ná wyżywienie ſię lub ná uczynki pobożne, *Bonac. l. c. ſ.* 1. *n.* 5. chyba że on ſam w życiu z tym ſię oświadczał, iż chce żyć z Beneficium, á dobra dziedziczne do wolnego ſobie zoſtawuie ſzafunku: w czym przeſtrzegaią Teologowie, iż naylepiey ieſt wcześnie Inwentarz ſporządzić, y zaprzyſiądz go, przy Teſtamencie. *Bonac. p.* 4. *n.* 4.

418. Cztery przyczyny wymáwiáią od ſpadkow. I. Jeżli kto z Beneficium przychodow niemiał, chociaż miał inſze pożytki z Kościoła. II. Jeżli przychody z Beneficium nie przewyżſzały czerw. zł. 30. III. Jezli przychody całe zawiſły ná dyſtrybucyach Chorowych, chociażby te były iak naywiękſze. IV. Jeżli kto ma oſobliwſzy ná to przywiley. *Bonac. l. c.*

§. II.

ſ. VI.

Ze rzeczy y dobr Kościelnych tracić ani przedawać nie wolno.

419. Jeſt o tym *in Extravag.* Dekret Pawła II. *Ambitioſe inter comm.* gdzie wkłada ſię exkommunika ná tych wſzyſtkich, ktorzy iakimkolwiek ſpoſobem odrywaią od Kościoła lub iakichkolwiek mieyſc pobożnych, dobra nieruchome, albo ruchome drogie, bez należytego ná to pozwolenia; á procz tego ná wyżſzych Przełożonych wkłada ſię Interdykt, niżſi zaś *ipſo facto* ſtaią ſię nieſpoſobni do wſzyſtkich Urzędow y Beneficiow. Także Urban III. w Bulli *Humanæ ſalutis* 15. ogulnie zakazuie odrywania wſzelkich dobr Duchownych: á procz rożnych Bull, ktore w tey materyi wylicza *Paſſer. de ſtat. t.* 1. *diſp.* 185. *art.* 7. *n.* 132. Kardynali, Biſkupi y Opaci przy obeymowaniu godności ſwoich przyſięgaią ná to, iż nie maią żadnym ſpoſobem dozwalać tego; ażeby dobra Kościelne odrywane były. Bo ponieważ Przełożeni Kościelni nie ſą Panami tych dobr, lecz tylko zawiadowcami dziedzictwa Chryſtuſowego, ſprawiedliwość wyciąga, żeby go nie roſpraſzali bez dozwolenia Papieża naywyżſzego ná ziemi Rządzcy głowy widzialney Kościoła. Lecz my tu tylko roztrząśniemy przerzeczoną Bullę Pawła II.

420. *Naprzod* kweſtya ieſt między Teologami, czy ta Bulla powſzechnie przyięta, y czy obowięzuie co do wſzyſtkich artykułow w niey zawartych? Ná co odpowia-

powiadam; iż ieſt we żwyczaiu *in utroque foro*, ponieważ *pro foro exteriori* wychodzą *Brevia*, pozwalaiące przedać lub zamienić dobra Kościelne z tą klauzulą: *ſi inevidentem &c.* á z Penitencyaryi *quo ad forum internum* wychodzą Liſty pozwalaiące uwolnienie *à cenſuris* tym, co ie ná ſię zaciągneli przez nieprawne dobr Duchownych oderwanie. *Quaranta in Summ. V. Alienatio. n.* 48. Nie przeczę iednak, iż może bydź w niektorych Kraiach zwyczay, że zá te przeſtępſtwo nie wſzyſtkie tam wyrażone, lecz iedna zaciąga ſię kara, naprzykład exkommunika, lecz nie utrata Urzędow &c. ale to pewna, iż takie kontrakty ſą nieważne, ktore ſię ſtaią przeciwko uſtawom w tey Bulli opiſanym.

421. II. Oſtrzegam, iz ta Bulla nie tylko zakazuie oderwania zupełnego dobr Kościelnych, ale nawet zaſtawienia y arędy dłużſzey nad lat trzy, y wſzelkich kontraktow, przez ktore właſność dobr z iedney ſtrony tracić ſię á zdrugiey nabywać ſię może, nawet między Kościołem á Kościołem: do czego należy nawet wycinanie drzew fruktowych y laſu, ktory dotąd wycięty nie był. *Paſſerin. l. c. n.* 340.

422. III. Dobra nieruchome ſą te, ktorych z mieyſca ná mieyſce przenieść nie mozna, iako ſą folwarki, domy, place, grunta &c. Ruchome zaś bogate rozumieią ſię te, ktore ſię przedawać nie łatwo zwykły, iako to: kleynoty, złoto, ſrebro, obrazy, kobierce &c, ktore, iako mowi Bulla, *ſervando ſervari poſſunt*, ktorych

rych to rzeczy cenę do ſtu talarow niektorzy rozciągaią, niektorzy zaś do roztropności zoſtawuią, czy to przedane będą razem, czy poiedynczo. Toż y o Książkach rozumieć ſię ma, chyba ieżliby kto przedawał zbyteczne albo mniey potrzebne dla ſkupienia lepſzych. *Boſſius in Moral. tit.* 18. *t.* 6.

423. IV. Przeſtępſtwo tego Prawa, zá zdaniem wſzyſtkich Teologow, zaciąga grzech śmiertelny świętokradztwa; także exkommunikę *latæ ſententiæ* y nieſpoſobność do Urzędow y Beneficiow; Zakonnikom zaś, według Dektetu Urbana VIII. nad to odeymuie *vocem activam & paſſivam. Barboſſa de Jure Eccl. univers. c.* 30. *n.* 16. Takim zaś nieprawnym ſpoſobem rzecz Kościelną nabywaiący ieſt obowiązany ná ſumnieniu do reſtytucyi y nadgrodzenia wſzelkich pożytkow: iednak *Poſſeſor bonæ fidei* może pozyſkać ſobie Prawo *ex præſcriptione temporis*, chociaż Paweł IV. *Injunctum* 2. inaczey był poſtanowił, lecz ten iego Dekret znieſiony ieſt przez Bullę Piusa IV. *Provida* 11. gdzie w tym nawet razie zwykłe uſtawy Prawne zachować rozkazano. Niektorzy Teologowie piſzą, iż nie trzeba ſtarać ſię o pozwolenie, kiedy zamiana albo przedaż oczywiście ieſt z pożytkiem Kościelnym: lecz to zdanie powſzechnie odrzuca ſię, y zawſze ſtarać ſię należy *o beneplacitum Apoſtolicum*, przed ktorego otrzymaniem nie można uſtąpić poſſeſyi. *Paſſer. l. c. n.* 576.

ſ.

ʃ. VII.

O Symonii czyli świętokupʃtwie.

424. Procz tego co obʃzernie znayduie ʃię w Prawie Kanonicznym *in Decretal. & Extravag.* 1. & 2. *de Simon.* ʃą ieʃzcze w tey materyi rozmaite Bulle Papieʃkie, iako to: Eugeniuʃza IV. *Cum deteʃtabile* 7. Piusa IV. *Romanum Pontificem* 85. S. Piusa V. *Cum primum* 5. y druga *Intolerabilis*. 8. w ktorych każdy rodzay świętokupʃtwa ieʃt zakazany pod rozmaitemi karami. Przełożę tu niektore rzeczy.

425. A *Naprzod*, iż Symonia nie podpada *ipʃo facto* pod kary Kanoniczne, chyba że będzie popełniona względem poświęcenia, albo względem *Beneficium*, albo też względem wʃtąpienia do Zakonu, to ieʃt kiedy ʃię kto przyimuie do Nowicyatu, albo ʃię przypuʃzcza do Profeʃʃyi dla dobr doczeʃnych; chociaż ʃą niektorzy, co tego oʃtatniego przypadku między Symonią nie liczą. *Leʃʃ. l.* 2. *c.* 35. *d.* 27. *n.* 131. A chociaż grzech świętokradztwa iednoʃtaynie ʃię zaciąga przez każdą Symonią, nawet myślną ani zá umowioną tylko, lecz zá przywiedzioną do ʃkutku, pod kary podpadaią obiedwie Strony, we wʃzyʃtkich trzech w zwyż wyliczonych rodzaiach.

426. II. Względem Symonii konfidencyalney oʃtrzegam, że ta nie ma mieyʃca, tylko względem Beneficiow, á nie inʃzych rzeczy. Nazywa ʃię zaś Symonia konfidencyalna z Bulli S. Piuʃa V. *Intolerabilis* kiedy

kto rezygnuie drugiemu swoie *Beneficium* bez wyrażney umowy, ale tylko spodziewáiąc się doczesney od niego nadgrody, iakimkolwiek sposobem, czy to z tegoż samego *Beneficium*, czyli też z inszych przychodow, czy to dla siebie, czyli też dla inszey Osoby albo Osob, lub w nadzieię, iż toż samo *Beneficium* po iakim czasie do niego wroci się, lub komu pewnemu oddane będzie: co wszystko rozciąga się oraz do Biskupow, á nawet y do świeckich Osob, ktore maią Prawo rozdawać prezenty. A ieżli ten, co *Beneficium* takim sposobem rezygnowane obeymuie, wie albo domyśla się zamysłow rezygnuiącego, tedy obadwa podpadaią pod rowne kary, chociażby nawet nie uczynił y nie miał przedsięwzięcia uczynić to, czego się rezygnuiący spodziewa; *Bonac. de Simon. q. 7. p. 1. §. 1.* ktorego iest zdanie, iż w takim razie popełnia Symonią ten tylko, ktory rezygnuie, aż chybaby się ziściło to, czego się on spodziewa.

427. Wiem o tym, iż niektorzy Teologowie nawet w tym rodzaiu świętokupstwa wyciągaią, żeby było *pactum tacitum* albo *expressum*, nie przestaiąc ná samey ufności rezygnuiącego, *Dian. Coord. t. 5. tr. 7. res. 31.* Y to rozumienie dość iest dowodne, lecz przeciwne zdanie widzi mi się prawdziwsze, y bardziey z Bullą zgadzaiące się, y tego trzymać się trzeba zabiegaiąc wcześnie tą pogrozką żeby Penitent nie wpadł w Symonią, gdyż od skutku wypełnionego Symonia się wszczy-

wſzczyna. *Bonac. l. c. n.* 4. ani należy porywczo Spowiednikowi świętokupſkich w tym punkcie domyślać ſię zamyſłow rezygnuiącego, bez oczywiſtego dowodu. Y ná ſamey trzeba polegać Penitenta relacyi *Garzias de Benef. p.* 10. *c.* 3. *n.* 187. tłumaczy tę Bullę y dodaie iż w tych tylko okolicznościach ſpadaią kary zá Symonią myślną, ktora w inſzych przypadkach nie bywa karana.

428. III. Iſtotnego świętokupſtwa czyli Symonii względem Beneficiow rzeczą ſamą wykonanego z obu Stron te ſą kary. I. Exkommunika rezerwowana Stolicy Apoſtolſkiey. II. Otrzymanie takiego Beneficium przez świętokupſtwo ieſt nieważne, y obowięzuiące nie tylko do złożenia *Beneficium*, lecz oraz y wſzyſtkich pożytkow nadgrodzenia, tak dalece, że nawet niewiadomość nie wymawia w tym razie, chybaby ta Symonia była od kogo inſzego umyślnie ná iego pokrzywdzenie: bez iego wiadomości albolitеż przez trzy lata *bona fide* toż *Beneficium* trzymane było, *Layman. de juſtit. tr.* 1. *c.* 9. *n.* 16. *Sanchez in Opuſc. l.* 2. *c.* 3. *dub.* 16. Także świętokupiec ſtaie ſię wiecznie nieſpoſobnym do otrzymania zá nową nawet prowizyą tego *Beneficium*, ktore kiedy niegodziwe otrzymał przez świętokupſtwo, y przez Bullę S. Piusa V. *Cum primum*, ſtaie ſię nieſpoſobnym do otrzymania iakiegokolwiek inſzego, chociaż niektorzy Teologowie tego nie przypuſzczaią. *Theſaur. de Pœn. p.* 2. *c.* 2.

gdzie wylicża wſzyſtkie kary zá iſtotne świętokupſtwo poſtanowione, ktore iednak podobno nie rozciągaią ſię ná tych, co co biorą penſye z dobr Duchownych. *Bonac. l. c. §. 2. n. 5.* Jakim zaś ſpoſobem reſtytucya pożytkow czynić ſię powinna, naucza Quaranta *in Summ. V. Simonia ʃ. altera pœna*, że ie obrocić potrzeba napożytek tegoż ſamego *Beneficium*, lecz ieżli Symonia popełniona była od kogo trzeciego bez wiadomości otrzymuiącego *Beneficium*, ná ow czas taka reſtytucya czynić ſię ma, iaka przyzwoita ieſt Poſſeſſorom *bonæ fidei*. A chociaż według Prawa nawet dyſtrybucyi Chorowych reſtytucya czynić ſię powinna, można iednak ie podarować. *Riginald. l. 23. n. 176.* toż ſamo ieżliby obowiązki były iakich uſług, Mſzy &c. albo też Plebanowi można uſtąpić część przychodow w nadgrodę przyzwoitą iego pracy. *Sanchez Conſ. Mor. l. 1. c. 3. dub. 105. n. 9. Franc. Vende de Simon. n. 688. fol. 247.*

429. IV. Przez Symonią konfidencyalną Biſkupi y inſi Prałaci wyżſi zaciągaią Interdykt *ab ingreſſu Eccleſiæ*, y oraz Exkommunikę, iako inſi rozumieią, *Bonac. l. c. n. 12.* inſi zaś mnieyſi tylko Exkommunikę rezerwowaną. II. Takim też ſpoſobem otrzymane *Beneficium* od świętokupcy żadnym ſpoſobem poſſydowane bydź nie może, z obowiązkiem reſtytucyi przychodow, iako ſię o Symonii iſtotney powiedziało. III. Podpada taki utracie wſzyſtkich Beneficiow y penſyi ktore miał

pierwey,

pierwey, y ſtaie ſię nieſpoſobnym do otrzymania ich ná potym. IV. Beneficia tym ſpoſobem otrzymane zoſtaią do dyſpozycyi Stolicy Apoſtolſkiey. Wielu iednak ieſt Teologow, co trzymaią, iż te wſzyſtkie, procz Exkommuniki, mieyſca nie maią, aż po Sądowym Dekrecie, czego ia nierozumiem, iakby to bydź mogło kiedy wyraźnie mowi Bulla, iż tacy zaraz od Beneficiow odpadaią, y wrocić powinni wſzyſtkie dochody, á do tego nauka S. Tomaſza ieſt przeciwna 2. 2. *q.* 100. *art. ult. ad* 3.

430. V. Zá świętokupſtwo popełnione w braniu poświęcenia nawet mnieyſzego albo tonſury procz kar powſzechnych przerzeczonych, tak święcący iako święcący ſię podpadaią w ſuſpenſę od wſzyſtkich poświęceniow nawet Prawnie wziętych. *Suarez. de Cenſur. diſ.* 31. *ſect.* 4. *n.* 33. ktora to ſuſpenſa rezerwowana ieſt w Bulli Syxta V. *Sanctum & ſalutare*, y w tey mierze od Klemensa VIII. nie ieſt znieſiona. Trzymaią niektorzy, iż świętokupſtwo w przyimowaniu poświecenia zaciąga *irregularitatem*, lecz mowi Diana *Coord. t.* 4. *tr.* 3. *reſ.* 137. iż to wyraźnie w SS. Kanonach nie znayduie ſię.

431. VI. O świętokupſtwie, ktore ſię popełnić może w wſtępowaniu do Zakanu piſze *Bonac. l. c. ſ.* 4. iż nie ma Symonii, kiedy ſię co daie ná wyżywienie wſtępuiącey Oſoby, chociażby Klaſztor był bogaty, lecz tylko ná ow czas ieſt prawdziwe świętokupſtwo, kiedy

kiedy ſię co daie umyślnie zá przyięcie. Oczywiſta zaś rzecz ieſt, iż ná owczas zaciąga ſię grzech Symonii, kiedy ſię przyimuie Oſoba niezdolna y nieſpoſobna do pełnienia obowiązkow Zakonnych, ſzczęgulnie dla pieniędzy lub innych iakichkolwiek rzeczy, chociażby te nawet na Kościoł, lub ná inſze iakiekolwiek uczynki pobożne, wydane były.

432, VII. Poſrzednicy, ktorzy przez świętokupſtwo ſtaraią ſię o Beneficium dla kogo, wpadaią w Exkommunikę, ieżli to świętokupſtwo ieſt iſtotne, y z obudwoch Stron do ſkutku przywiedzione. Podobnym ſpoſobem zdaie mi ſię, iż podpadaią pod kary Kanoniczne ći, ktorzy popełniaią Symonią *de jure humano*, iako to zamieniaiąc z ſobą Beneficia bez dołożenia ſię Zwierzchności, albo przy rezygnacyi iakiego *Beneficium* wymawiaiąc ſobie penſyą, chociaż znayduią ſię co przeciwnie rozumieią. *Diana Coord. t.* 5. *tr.* 7. *reſ.* 5. bo inaczey otworzyłyby ſię wrota do handlu, ieżliby Kościoł tego nie karał, y tacy Poſrzednicy zoſtaliby w tym życiu niekarani. Przeciwnego zdania gdyby ſię zdało bydź beſpieczne, rzadko kiedy użyć można, y to chyba ná ow czas, kiedy iuż ſię co podobnego przytrafi, nie zaś przed uczynkiem, iako uważa Diana *l. c.*

433. VIII. Chociaż tu ſzczegulnie mowiliśmy o Symonii względem poświęcenia, Beneficiow y wſtąpienia do Zakonu, zá ktore naznaczaią ſię kary w Bul-

lach

lach wzwyż wytkniętych, y *in Extravagantibus* Urbana IV. y Pawła II. ostrzegam iednak, iż S. Concyl. Trydentskie *sess.* 24. *cap.* 18. wyraża, iż winę świętokupstwa zaciągaią ná siebie Examinatorowie Synodalni po Dyecezyach, ktorzy z przyczyny examinow biorą cokolwiek, iako też y owi, ktorzy daią; zá co kara się wyznacza procz zwykłey Exkommuniki ta, iż nie mogą bydź od grzechu samego rozgrzeszeni, aż wprzod wszystkie ktore maią opuszczą *Beneficia*; á nadto ieszcze staią się niesposobni do otrzymania w przyszły czas inszych. *Thesaur. de Pœn. p.* 2. *cap.* 4. Także Paweł IV. przez Bullę *Inter cœteras* 52. zakazuie pod karą Exkommuniki rezerwowaney przywrocenia wziętych przychodow, y niesposobności do otrzymania żadnego *Beneficium*, ażeby nikt nie starał się o *Beneficium* dla nikogo z wymową roczney pensyi dla siebie lub dla kogo inszego, bez wyraźnego ná to Stolicy Apostolskiey pozwolenia. Podobnym sposobem zakazuie, ażeby á nikt nie starał się o *Beneficium* dla drugiego z zamysłem dla siebie iakiegokolwiek z tąd pożytku doczesnego, ani też starać się dla siebie z zamysłem prędkiego rezygnowania komu drugiemu, chociażby ten zamysł był myślny, y nikomu powierzchownie nie wyiawiony. *Thesaur. l. c. cap.* 5. *Bonac. t.* 4. *de censur. dis.* 4. *q.* 3. *part.* 28. Uważać należy że ta Bulla nie wielu iest wiadoma.

434. Na resztę S. Piusa V. idąc zá Dekretem Conc.

Try-

Trydentſkiego *ſeſſ.* 24. *cap.* 14. zakazuie wſzyſtkim pod karami ną świętokupſtwo uſtanowionemi, przez Konſtytucyą *Durum nimis.* 104. ażeby nikt żadnego nie wyciągał po nikim datku, iako to zowią *turnorum lucra*, z przyczyny elekcyi, kollacyi, prezenty, inſtytucyi *&c.* ná *Beneficium*: co ponowił Innocenty XII. przez Bullę *Eccleſiæ Catholicæ* 51. z przydatkiem nowych kar. W tey materyi ſą trzy propozycye potępione: Od Alexandra VII. 22. *Non eſt contra juſtitiam Beneficia non conferre gratis, quia Collator conferens illa beneficia Eccleſiaſtica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, ſed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.* Od Innocentego XI. 45. *Dare temporale pro ſpirituali non eſt Simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, ſed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi ſpirituale, vel etiam quandò temporale ſit ſolum gratuita compenſatio pro ſpirituali, aut è contra.* Y 46. *Et id quoque locum habet, etiamſi temporale ſit principale motivum dandi ſpirituale: immo etiam ſi ſit finis ipſius rei ſpiritualis, ſic ut illud pluris æſtimetur, quam res ſpiritualis.* Obſzernie o tym wſzyſtkim piſzą *Franc. Verde* y *Theſaurus loc. citatis.*

§. VIII.

O powinności rezydowania przy Beneficium y o wyznaniu Wiary.

435. Chociaż Conc. Trydent. *ſeſſ.* 23. *de ref. c.* 1. doſta-

doſtatecznie opiſało rezydencyą Biſkupow y Plebanow, á inſzych *Beneficia* Kościelne trzymaiących obowiązuiące do rezydencyi *ſeſſi.* 24. *cap.* 12. o czym y ia mowiłem *w Rozdz.* 2. *y* 4. *tey drugiey Części*, iednakże potym wyſzły w teyże materyi nowe Bulle, z przydatkiem inſzych kar Duchownych y doczeſnych ná przeſtępcow. Pierwſza z nich ieſt Piusa IV. *In ſuprema* 19. w ktorey to ſię wyraża, iż ieżliby ktory Prałat *curam animarum* maiący przy Parafii ſwoiey nie rezydował, zbior iego cały po śmierci ma ſię doſtać Kamerze Rzymſkiey, á nie ſukceſſorom krewnym chociażby ná to oſobliwſze miał Przywileie y pozwolenia Papieſkie. Druga ieſt S. Piusa V. *Cupientes pro noſtra* 65. w ktorey nakazuie ſię wſzyſtkim Plebanom rezydować przy właſnych Kościołach, chociażby mieli Kanonie, albo pierwſze godności po inſzych Kościołach. Trzecia Urbana VIII. *Sancta Synodus*. 139. w ktorey wznawiaią ſię wſzyſtkie w tey materyi Concylium Trydentſkiego *loc. cit.* uſtawy, y nakazuie ſię wſzyſtkim nawet Patryarchom, Prymaſom, Arcybiſkupom, Biſkupom y Kardynałom *in virtute S. Obedientiæ*, ażeby przy właſnych Kościołach mieſzkali, pod karą interdyktu, nieſpoſobności czynienia Teſtamentu, chociażby ná to mieli oſobliwſze Papieſkie pozwolenie, y utratę przychodow w miarę niebytności, znoſząc w tym wſzelkie przeciwne zwyczaie, y zá nieważne uznawaiąc.

436. Jeſt także Dekret Innocentego XII. 23 Maij

1603. iż Kanonikom y inſzym *Beneficia* trzymaiącym nie może ſię dawać uwolnienie od powinności *cauſa ſtudiorum* dłużey nad lat trzy, y nie ſtarſzym nad lat 25. ktore to pozwolenie ma tylko ſłużyć *pro lucrandis fructibus* á nie *pro diſtributionibus quotidianis*, chybaby całe, albo prawie całe dochody ná nich zależały: lecz tacy, ieżli ſię nieuczą, nie ſą wolni ná ſumnieniu, według Prawa *Cap. Tuæ, de Cler. non reſid.* y procz grzechu maią obowiązek reſtytucyi, chociażby ſię bawili w tym mieyſcu, gdzie ſą nauki. *Pax Iordan. de Re. Benefic. l.* 20. *cit.* 40. *n.* 142.

437. Ze Plebani, Prałaci y Kanonicy Katedralni powinni czynić wyznanie Wiary w przeciągu naydaley dwoch mieſięcy po obięciu Beneficium, pod karą niewazności obięcia, y utraty przychodow, ieſt ná to Dekret S. Concil. Trident. *ſeſſ.* 24. *de ref. cap.* 12. co ponowiono ieſt od Piusa IV. *Iniunctum* 89. z dodatkiem, iż toż ſamo czynić powinni Przełożeni Zakonni, kiedy Urząd ten od Apoſtolſkiey Stolicy dożywotnie otrzymuią. Tenże ſam Papież Pius IV. *In Sacroſancta* 88. poſtanowił, ażeby czynili wyznanie Wiary ci, co zoſtaią Kaznodzieiami, Lektorami, Doktorami, Rektorami Akademii lub Nauczycielami *Artium liberarium* czyli iakichkolwiek nauk, ná iakichkolwiek mieyſcach; lecz czy ſię to ściąga do Zakonnikow po właſnych Klaſztorach? twierdzi *Diana Coord. t.* 7. *tr.* 1. *reſ.* 16. ale zwyczay temu ieſt przeciwny.

ciwny. Osoby trzymaiące *Beneficia* chociażby przez lat trzy, ieżli wyznania Wiary niewykonaią, są obowiązane do restytucyi dochodow, co że tak S. *Congregatio* postanowiła, świadczy Pignatel. *tom.* 9. *cons.* 114. *n.* 47. lecz nie pierwey aż zá Dekretem Sądowym. *Bonac. in Decal. disp.* 3. *q.* 2. *p.* 4. *§.* 3. *n.* 3.

ROZDZIAŁ XVIII.

§. I.

O Bullach należących do Zakonnikow.

438 PRzeciwko Osobom Duchownym oboyga płci, czyniącym podarunki z rzeczy Klasztornych, iest Bulla Klemensa VIII. *Religiosæ Congregationes* 28. w ktorey się zakazuie *Naprzod*, żeby żaden Zakonnik, czy to Przełożony czy nie Przełożony, żadnych nie czynił podarunkow ani iawnie ani taiemnie, ani przez się, ani przez inszą Osobę, ani imieniem własnym ani Klasztornym, nietylko Osobom Duchownym albo świeckim, ale też ani Zakonnym Przełożonym tegoż lub inszego Zakonu, chyba zá pozwoleniem Kapituły Generalney, albo też podarunki będą do pokarmu lub napoiu lub też do nabożeństwa należące, y to nie wielkiey ceny, albo też to, coby należało wydać ná iałmużnę albo też ná przyięcie gości, iednak nie bez pozwolenia Zwierzchności. *Powtore* Zakazuią się tymże Przełożonym walne bankiety, przeciwne oszczędności y ubostwu Zakonnemu, tak dla

swoich, iako dla obcych: także igrzyska lub widowiska chociaż nabożne w Kościołach lub w Klasztorach, publiczne lub prywatne chyba prawdziwie ku chwale Bożey dążące. Tam że wyrażono iest, iż nikt takich podarunkow przyimować nie może pod żadnym pretextem; á ieżliby przyiął, tedy *ipso facto* obowiązanym zostaie do uczynienia restytucyi temu Klasztorowi, y nie wprzod może bydź rozgrzeszonym: tak dalece, iż ani Klasztor od niey uwolnić może, lub zamienić, żeby ná ubogie byłá rozporżądzona.

439. Niektorzy Teologowie powątpiwali, czy ta Bulla iest wezwyczaiu, y rożne z strony tego powszczynali kwestye; lecz gdy tęż Konstytucyą wznowił y potwierdził Urban VIII. *Nuper à Congregatione* 158. potępiaiąc wszelkie przeciwne zwyczaie, nie masz więcey o tym y bydź nie powinno żadney wątpliwości. Tamże *naprzod* wyrażono iest, iż takie podarunki zakazane nie są ktore zawieraią w sobie *actum virtutis & meriti* naprzykład z wdzięczności, byleby zá pozwoleniem Przełożonego, y większey części zgromadzenia, gdzie ten iest zwyczay. II. że uczty w przyimowaniu Dobrodzieiow, Protektorow, Biskupow, te tylko zakazane są, ktore się przeciwią skromności stanu Zakonnego. III. Ze restytucyą można uczynić Klasztorowi bliskiemu, kiedy odległość mieysca ná przeszkodzie iest do uczynienia tey temu, ktoremu z słuszności należy. Nakonieć odbiera moc tłumaczyć inaczey tę Bullę.

Y to uważać trzeba, ze rozgrzeszenie wtym razie Papieżowi iest rezerwowane, chociaż niema żadney przywiązaney censury: á ieżli podarunek przewyższa szacunek dziesiąciu talarow, tedy nie może dać się rozgrzeszenie nawet od naywyższego Penitencyaryusza, aż wprzod nastąpi restytucya istotna, przynaymniey ieżli to bydź może. *Placentin. indilucid. fol. mihi* 149. Ta rezerwa pada tylko ná przyimuiących podarunki, á nie ná dawaiących ie, ktorzy zá tym od każdego Spowiednika rozgrzeszeni bydź mogą ieżli o restytucyą starać się przyobiecaią.

440. Insze Bulle do Zakonnych Osob ściągaiące się są: Pierwsza Syxta V. *Cum de omnibus* 71. względem wstępuiących do Zakonow, ktorey ostrość umnieyszona iest przez Grzegorza XIV. y Klemensa VIII. *Drugie* ma mieysce Dekret Klemensa VIII. *Nullus omnino* 60. pod tytułem *de reformatione Regularium*, iako też o przyimowaniu y ćwiczeniu Nowicyuszow, *Regularis Disciplinæ*, y *Cum ad regularem*, 84. ponowiony od Urbana VIII. *Sacra Congregatio* 28. y od Innocentego XII. *Sanctissimus* 95. Ktore to Dekreta, ponieważ bardziey *ad forum externum* należą, niżli *ad internum*, tu opuszczaią się; chociaż wiadomość ich pożyteczna bydź może Spowiednikom do słuchania Osob Zakonnych wyznaczonym, ktorych obowiązek iest utrzymywać karność Zakonną, y ktorzy zá iey osłabienie, oraz z Przełożonymi BOGU oddadzą ra-

chunek

chunek. Jakoż po wielu Zakonnych Zgromadzeniach osobliwsze są ná to ustawy, ktore Spowiednicy kiedy niekiedy czytać powinni, żeby ie w świeżey zachowali pamięci.

§. II.

O Klauzurze Zakonney, y zakazaniu uczęszczać do Mniszek.

441. Procz Dekretu Bonifacego VII. *cap. Periculoso, de stat.Regul. in.* 6. y Dekretu Koncil. Trydentsk. *sess.* 25. *de Regul. cap.* 5. są w tey materyi rozmaite Bulle, ktore wylicza *Quaranta in Summ. Bull. V. Monasteria Monial.* y insze nowsze, iako to Pawła V. *Monialium statui* 74. y Alexandra VII. *Felici Sacrarum.* 156. ktorych ta iest treść, iż nikt, iakiegokolwiek stanu, kondycyi, płci albo wieku, nie może wchodzić do Klasztoru Mniszek, bez słusznych przyczyn, y bez pozwolenia Przełożonych; iako też żadna Mniszka Profeska, chociaż Konwerska albo Tercyarka nie może wyniść zá klauzurę ani ná czas krotki, ani ná kilka krokow bez podobney przyczyny y pozwolenia; inaczey, nietylko Mniszka wpada w Exkommunikę rezerwowaną, ale oraz y Zwierzchność pozwalaiąca, y ktokolwiek do tego iest radą lub iakąkolwiek pomocą. *Bonac. de clausf. Monial.* Procz tego gwałcenie tey klauzury *ad malum finem* iest rezerwowane od Klemensa VIII. o czym niżey mowić się będzie. Uważać trzeba, iż w gwałceniu klauzury Zakonney nie masz małości

łości materyi, ieżli ſię choć trochę wychodzi całym ſobą *Id. l. c. q.* 1. *punct.* 8. *n.* 7.

Benedykt XIV. 3. *Ianuar.* 1746. ſkaſſował wſzyſtkie Przywileie, iakimkolwiek Oſobom Duchownym czy świeckim nadane, pozwalaiące wchodzenie do Klaſztorow Mniſzek, procz właſnych Biſkupow, y właſnych Przełożonych Zakonnych, pod ktorych Rządami Klaſztory zoſtaią.

442. Względem klauzury Klaſztorow męſkich ieſt Konſtytucya S. Piusa V. *Regularium* 20. w ktorey zakazuie ſię Zakonnikom *ſub pœna excommunicationis, ſuſpenſionis, privationis & inhabilitatis, ipſo facto incurrenda*, wprowadzać białegłowy do Klaſztoru, á kobietom wchodzić do nich, w czym exkommunika ieſt rezerwowana; á ieżliby to wprowadzenie było *ad inhoneſtos uſus*, takim wyſtępcom Penitencyarya nie daie rehabilitacyi, iako też kiedy ſię łamie Klauzura Mniſzek *ad malum finem*, nie daie Penitencyarya rozgrzeſzenia, chyba pod kondycyami wyrażonemi w Bulli Innocetengo Papieża *Romanus Pontifex*. Wyżey wſpomnioney *Placentin. fol. mihi* 126. Nie ktorym ſię zdaie, iż ta rezerwa pada tylko ná owych, ktorzy w prowadzaią niewiaſty do Klaſztoru *prœtextu Privilegiorum ſeu licentiarum. Suarez. de Cenſur. diſp.* 22. *ſect.* 6. *n.* 11. lecz zwyczay inaczey nieſie. *Beia Reſp. part.* 1. *caſ.* 30.

Jeſt także Dekret Benedykta XIV. *Regularis diſciplinœ* 3. *Januar.* 1741. w ktorym ponawia wſzelkie dawniey-

dawnieyſze w tey mierze uſtawy, z tym dodatkiem, iż niewolno białymgłowom wchodzić do Klaſztorow męſkich nawet pod pretextem iakieykolwiek Proceſſyi. Zachowuie iednak w ſwoiey mocy wſzelkie dawnieyſze pozwolenia białogłowom w tey mierze ſłużące, iako to Fundatorkom albo oſobliwſzym Dobrodzieykom.

443. Uczęſzczać do Klaſztoru Mniſzek bez pilney potrzeby nie tylko zakazuią Biſkupi po rożnych Dyecezyach, ale też Prawo Kanoniczne ogulnie tego zabrania wſzyſtkim *cap. Monaſteria & de vit. & honeſt.* Zakonnikom zaś oſobliwy ieſt ná to zakaz 11. *Maij* 1669. iako mowi *Paſſerin in 6. l. 3. de ſtatu Regul. n.* 164. w ktorym to ieſt wyrażono, iż oni grzeſzą śmiertelnie, kiedy bez należytego pozwolenia rozmawiaią z Mniſzkami lub z inſzemi iakiemikolwiek Oſobami zá klauzurą mieſzkaiącemi, chociażby przez czas bardzo krotki. Zdanie zaś owych, ktorzy rozumieią iż przez kwadrans lub przez pułgodziny wolno rozmawiać, ieſt naganne. Nie przeczę iednak temu, iż przeciwny w tey mierze zwyczay w niektorych Prowincyach albo Dyecezyach mieyſce mieć może, byleby z kąd inąd niebyło w tym wyſtępku.

§ III.

O beſpieczeńſtwie Kościelnym.

444. Beſpieczeńſtwo Kościelne nieuważa ſię tu co do Oſob, ktore należy do Bulli *Cœnæ Domini*, y o ktorym na ſwoim mieyſcu mowiło ſię, lecz tylko co

do

do mieyſca, według uſtaw Kanonicznych, á oſobliwie według Bulli Grzegorza XIV. *Cum alias.* 7. w ktorey wyiąwſzy ośm więkſzych wyſtępkow, iako to zaboyſtwo dobrowolne, *crimen læſæ majeſtatis &c.* zabroniono ieſt Sędziom Swieckim y ich ſługom: I. brać albo areſztować kogo w Kościele. II. Wyciągać kogo z niego. III. Więzić IV. Trzymać w więzieniu świeckim V. Wdzierać ſię w Sprawy kryminalne do Sądow świeckich nie należące; procz gdzie Prawo pozwala VI. Uſiłować cokolwiek czynić *præter vel contra hanc Bullam VII.* Czynić cokolwiek nawet w ośmiu wyſtępkach excypowanych bez pozwolenia Biſkupa lub iego Officyała, albo też nie tym ſpoſobem, ktory ſię w tey Bulli przepiſuie. Bonacina *in Decal. diſp.* 3. *q.* 7. ktory dodaie, iż to beſpieczeńſtwo ſłuży Kościołowi chociaż nie poświęconemu, dachowi, dzwonicy, Zakryſtyi z Kościołem złączoney, Przyſionkowi, Cmentarzowi: także Pałacom Biſkupim, Klaſztorom, Domom Zakonnym, Rezydencyom Plebańſkim y Kanoniczym, ktore ſą przyległe Kościołowi, Szpitalom ufundowanym zá wolą Biſkupow, Seminaryom, y Kaplicom publicznym.

445. Gwałtownicy tego beſpieczeńſtwa, podług zdania Teologow niektorych wpadaią w cenſury *Bullæ Cœnæ:* lecz ia ſądzę, iż przeciwnego zdania beſpiecznie trzymać ſię można. Z tym wſzyſtkim to przeſtępſtwo rezerwowane dopiero ieſt Stolicy Apoſtol-

ſkiey od Klemenſa VIII. o czym niżey mowić ſię będzie, od ktorego w przypadkach iawnych ani naywyżſzy Penitencyarz nie rozgrzeſza, według Konſtytucyi Innocentego *Romanus Pontifex*. á tym bardziey inſzy Spowiednik, chociażby uprzywileiowany, rozgrzeſzyć nie może. Lecz to uważać trzeba, iż do tey Bulli nie należy, kiedy kto z właſney ſwawoli popełnia co w niey zakazanego, gdyź ona ściąga ſię tylko do tych, ktorzy powagą Zwierzchności Sądowey co podobnego popełnią. *Placent. p.* 1. *c.* 5. *dub.* 1. Jeſt także Konſtytucya Benedykta XIII. 8. *Junii* 1725. w ktorey potwierdza ſię Dekret Grzegorza XIV. y niektore wynikaiące ztąd ułacniaią ſię trudności. I. Ze rozboynikom y naiezdnikom publicznym nie ſłuży beſpieczeńſtwo Kościelne, chociażby raz w ten wyſtępek popadli, zabiiaiąc kogo ná drodze publiczney lub ſchodzącey ſię *dummodo graſſationem mors, aut membrorum mutilatio ſecuta fuerit*. II. Nie ſłuży tym, ktorzy ważą ſię w Kościele zabiiać albo kaleczyć kogo iako też y tym, ktorzyby ſtoiąc w Kościele lub ná Cmentarzu, zabiiali albo kaleczyli ſtoiących zá Kościołem, lub przeciwnym ſpoſobem ktorzyby ſtoiąc zá Kościołem zabiiali lub kaleczyli ſtoiących w Kościele albo ná Cmentarzu. III. Nie ſłuży tym, ktorzy uciekaiącym do Kościoła, lub do inſzych mieyſc uprzywileiowanych, drogę tamuią. Tamże wyrażono ieſt, iż ci, ktorzy w przerzeczonych przypadkach Kościołowi

gwałt

gwałt uczynili, nie tylko w tym ſamym Kościele, ale ani w żadnym inſzym beſpieczeńſtwa mieć nie mogą. IV. Nie ſłuży tym, ktorzy z namowy czyiey kogo zabiiaią, y tym ktorzy namowili. V. Tym, ktorzy zabiiaią uważnie y dobrowolnie. VI. Tym, co zmyślaią Liſty od Stolicy Apoſtolſkiey. VII. Tym, co *in Monte Pietatis* lub ná bankach, albo też gdzie ſą depozyta ſkarbowe, popełniaią kradzież. VIII. Tym, co fałſzuią albo obrzynaią pieniądze, y tym, co ie wydaią, wiedząc o z fałſzowaniu lub obrzynaniu IX. Tym, ktorzy zmyślaiąc ſię bydź przyſłani od Sądu, domy złupiaią byleby przytym naſtąpiło zaboyſtwo lub kalectwo.

§. IV.

O poiedynkach.

446. Dwie ſą w tey materyi oſobliwie Bulle, Grzegorza XIII. *Ad tollendum* 78. y Klemenſa VIII. *Illius vices.* 11. y Dekret Conc. Trident. *ſeſſ.* 25. *de ref. c.* 19.

447. Przez poiedynek rozumie ſię bitwa między dwiema albo więcey Oſobami, ná mieyſcu y w czaſie wyznaczonym: przeto kiedy ſię kto z kim z przypadku pobiie bez wyzwania ſię, albo też pięściami tylko bez oręża lub bez niebeſpieczeńſtwa zabicia lub ranienia, nie ieſt to poiedynek,

448. Bulla Klemenſa VIII. nie do iakiego Kraiu wſzczegulności, ale rozciąga ſię ná wſzyſtkie świata części, czy to poiedynek będzie prywatny, czyli też publiczny w przytomności ſekundantow y ſpektato-

row, umyślnie ná te widowiſko zbiegaiących ſię, ktorzy wſzyſcy karom podpadaią, iako y ci, ktorzy wyzywaią, billety piſzą, radzą, mieyſce pozwalaią, ſłowem: ci wſzyſcy, ktorzy iakąkolwiek czynią pomoc do tego. Dekret zaś Concyl. Trydentſk. nie o prywatnych, lecz tylko o publicznych mowi poiedynkach: á Bulla Grzegorza nie ściąga ſię do ſpektatorow y pomocnikow.

449. Kary zá poiedynek ſą: Exkommunika większa *ipſo facto*, á ieżliby ktory był zabity ná mieyſcu, nie może bydź grzebiony ná mieyſcu świętym: á ieżliby Panowie lub Magiſtraty mieyſkie poiedynku dozwoliły, tedy Kraie ich lub Miaſta podpadaią pod Interdykt, ktory, iako też y Exkommunika Stolicy Apoſtolſkiey ieſt rezerwowana, tak, że żaden uprzywileiowany Spowiednik rozgrzeſzyć nie może, procz Biſkupa w taiemnych przypadkach. W tey materyi ieſt Propozycya potępiona od Alexandra VII. 2. *Vir æqueſtris ad duellum provocatus, poteſt illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.* Do tego ściąga ſię także propozycya 30. potępiona od Innocentego XI. *Fas eſt viro honorato occidere invaſorem, qui nititur calumniam inferre, ſi aliter hæc ignominia vitari nequit. Idem quoque dicendum, ſi quis impingat alapam, vel fuſte percutiat, & fugiat.*

Należy tu dodać pięć Propozycyi potępionych od Benedykta XIV. 13. *Nov.* 1752. w Bulli *Deteſtabile*, ktore ſię znayduią ná ſamym końcu tey Kśiążki. *ſ.*

ſ. V.
O czytaniu Kśiąg zakazanych.

450. Pius IV. w Bulli *Dominici gregis*. 77. potwierdza Dekret Concyl. Trydentſk. że ktokolwiek czyta, albo trzyma Kśiążki Heretyckie, albo iakiekolwiek inſze zakazane, z przyczyny Wiary, wpada w Exkommunikę *ipſo facto*; lecz ieżli ſą zakazane dla ſprośności lub inſzey przyczyny, tedy kto ie czyta, procz grzechu śmiertelnego, może bydź karany według woli Biſkupa.

451. Te Kśiążki zakazane ná trzy dzielą ſię klaſſy: I. tych, co ſą piſane przez Heretykow o Wierze, o czym mowiło ſię *w Rozdz. XIV.* o Bulli *Cœnæ*. II. tych, ná ktore pada podeyzrżenie, iż ſą Heretyckie. III. tych, ktore traktuią o rzeczach ſprośnych *ex professo*.

452. Pierwſzey klaſſy zakazane ſą przez Bullę *Cœnæ*, iako ſię powiedziało; kto tedy one czyta, chowa, drukuie albo piſze, wpada w Exkommunikę *Bullæ Cœnæ*. Drugiey klaſſy zakazane ſą przez Bullę Piusa IV. á kto ią podobnym ſpoſobem przeſtępuie, wpada w Exkommunikę mnieyſzą nie rezerwowaną. Kto zaś czyta Kśiążki zakazane w trzeciey klaſſie, ten grzeſzy śmiertelnie, lecz żadney Kościelney nie zaciąga ná ſiebie kary.

453. Procz Kśiążek w pierwſzey klaſſie zamknionych inſze nie rozumieią ſię bydź zakazanemi, kiedy

nie

nie ſą położone *in Indice*, ktory częſto zwykł bywać przydrukowany. *Laym. de fide c.* 15. *n.* 8. Reguły zaś w tym to Regeſtrze położone znacznieyſze ſą te: Druga zamyka Kśiążki Herezyarchow, iako to Lutra, Kalwina, Zwingliuſza &c. w iakieykolwiek materyi piſane, iako też y inſzych Heretykow, kiedy nie ſą od Zwierzchnośći Kośćielney approbowane. Czwarta zakazuie Biblii ná oyczyſty ięzyk przełożoney. Szoſta kontrowerſyi z Heretykami wiekow teraznieyſzych, także w oyczyſtym iezyku. Dziewiąta zakazuie Kśięgi czarodzieyſkie y zabobonne, do ktorych przez Bullę Syxta V. *Creator Cœli & terræ.* 17. łączą ſię Kśięgi Aſtrologiczne, z ktorychby kto wierzył, iż przyſzłe rzeczy zgadywać może. Inſze Reguły opuſzczam, ktore albo śćiągaią ſię do Kśiążek nie tak bardzo powſzechnych, albo też nauczaią ſpoſobu, iak one z błędow oczyſzczać y drukować należy.

454. Przypuſzczaią niektorzy Teologowie, iż ieżliby kto czytał nie wiele, naprzykład, kartę, albo też z przyczyny nie naganney do takowego czytania był zachęcony, nie wpada w Exkommunikę. *Laym. l. c. n.* 5. Inſi też Sądzą, iż Kśiążki od Heretykow, byleby nie o wierze piſane, iako to Hiſtorya, Medycyna, Prawo, &c. nie ſą zakazane, y bez żadnego czytać ie wolno pozwolenia. *Paſqualig. ad Franc. p.* 1. *n.* 1530. & 1531.

455. Kto chowa Kśiążki zakazane, nie może bydź

roz-

rozgrzeſzonym, aż chować ich przeſtanie. Lecz co z niemi czynić? czy popalić, czy też oddać tym, co maią pozwolenie czytania? niektorzy ná to pozwalaią, lecz powſzechne zdanie ieſt, iż należy oddać do Zwierzchności *Bonac. t.* 3. *de cenſ. diſp.* 1. *q.* 2. *p.* 4. *n.* 18. A ktoby miał Biblią w ięzyku Oyczyſtym, Reguła IV. *Indicis* nakazuie, żeby ią wprzod oddał Biſkupowi, niż rozgrzeſzenie wziąć może.

456. Jakim ſpoſobem Penitencyarya daie rozgrzeſzenie od Exkommuniki *Bullæ Cœnæ* tym, ktorzy czytaią Kśiążki Heretyckie, naucza *Placent. in Dilucid. fol. mihi* 83. y uważa, iż kiedy kto przez czytanie takich Kśiąg powziął błędy Heretyckie, y inſzych nauczał, tedy nie odbiera rozgrzeſzenia, aż wyiawi wſpołtowarzyſzow, iako też y wyżey mowiło ſię, iż nie otrzymuie rozgrzeſzenia ten, ktory wie o kim inſzym, iż chowa Kśiążki przeciwko Wierze *ex profeſſo* traktuiące, á nie donoſi. Jeſt w tey materyi Propozycya potępiona od Alexandra VII. 45. *Libri prohibiti donec expurgentur, poſſunt retineri, uſque dum adhibita diligentia corrigantur.*

ſ. VI.

O niektorych Bullach z ſtrony Kontraktow.

457. Trzy rodzaie Kontraktow tu uważamy, do ktorych ſtoſuią ſię trzy udzielne Bulle, Pierwſza ieſt S. Piusa V. o podatkach *Cum omnes.* 80. Druga tegoż o zamianach *In ea* 118. Trzecia Syxtuſa V. *De-*

teſta-

testabilis 45. o tych, ktorzy razem pieniądze złożywszy w kompanii handluią.

458. O piewszey *co do podatkow* wątpliwość iest, czy wszędzie y co do wszystkich swoich punktow iest przyięta, względem nowych kondycyi, ktore się tam przepisuią: y pewna rzecz iest, że nawet w samych Włoszech nie wszędzie ią zachowuią, osobliwie w Krolestwie Sycilyiskim y Neapolitańskim, gdzie w zwyczaiu są Bulle Mikołaia V. *Sollicitudo.* y Grzegorza XIII. *Quæ à Romanis* ktore wspomina Quaranta *in Summ. V. Contractus.* Jeżli więc w ktorych Kraiach względem niektorych punktow iest przyięta, dowiedzieć się tamże tego można z samego zwyczaiu y używania. *Bonac. de Contract. disp.* 3. *q.* 4.

459. Druga Bulla względem *zamian* to w sobie zawiera. I. Potępia takie zamiany lichwiarskie, gdzie kto komu daie niby towar w małych pieniądzach y zaraz tenże sam towar nazad odbiera w większych ná oblig. II. Potępia w zamianach istotnych odłożenie terminu z wyciąganiem procentu. III. Rozkazuie, żeby w zamianach czyniących się pod czas Jarmarkow dalszego terminu nie zakładać, iak do Jarmarku następuiącego; á ktore się czynią procz Jarmarkow, żeby nie dłużey przeciągane były nad zwykły termin w Kraiu. IV. Zakazuie, żeby nie było żadney umowy względem płacenia procentu, nawet chociażby ná terminie rzecz przystawiona nie była, gdyż to iest lichwa. Lecz iak

rozu-

by rzecz była wſzczynać wątpliwośći, oſtrzegam tylko iż należy poprawić tych Teologow, iako ieſt *Navarrus*, *Diana*, *Bonacina*, ktorzy przed Bullą Alexandra piſząc, wiele rzeczy przeciwnych iey trzymali, idąc tylko zá dwiema pierwſzemi Bullami Bonifacego y Grzegorza.

474. Są iednak trudności, ktore koniecznie ułacnić należy. I. Czy te uſtawy ściągaią ſię rownie do Nuncyuſzow, Poſłow y Miniſtrow Papieſkich w Kraiach obcych zoſtaiących? II. Czy y zá rzecz małą iednoſtayne zaciągaią ſię kary, według Bulli Bonifacego: *ſeu aliquid parvum vel magnum promittant?* III. Czy ſię tu zakazuią podarunki z ſamey grzeczności? IV. Czy można co wziąć po zakończonym zupełnie intereſſie? V. Jak ſię tu ma rozumieć obowiązek reſtytucyi? VI. Czy niewiadomość tych uſtaw wymowić może, tak od grzechu iako y od cenſur Kościelnych?

475. Odpowiedź ná I. iż ponieważ te Bulle mowią o łaſce y ſprawiedliwości otrzymaney *apud Sedem Apoſtolicam*, zdaie ſię iż one nie rozciągaią procz Rzymu: lecz ná Nuncyuſzow, Poſłow, Miniſtrow Papieſkich &c. zoſtaiących *extra Curiam* ieſt oſobna Bulla Innocentego XII. o ktorey wyżey mowiło ſię.

476. Odpowiedź ná II. iż chociaż zdaie ſię bydź gruntowne zdanie tych Teologow, ktorzy trzymaią, iż podarunek powinien bydź tak znaczny, żeby mogł

nakłonić umyſł biorącego, do uczynienia tego, o co go proſzą: że iednak Bulla Alexandra y małych nawet zakazuie wyraźnie podarunkow, przeto trzymam ſię tych zdania, ktorzy twierdzą, iż do zaciągnienia w tym razie kar Kościelnych doſyć ieſt takiey rzeczy, ktoraby grzech śmiertelny ſprawiła w kradzieży. *Bonac. t.* 3. *diſp.* 2. *q.* 3. *pun.* 31.. *n.* 13. chociaż pozwalam nie brać tego w zbytniey ſurowości, lecz podług ſtanu daiącego y biorącego. *Diana Coord. t.* 5. *tr.* 7. *reſ.* 54. ktory iednak pozwala niektore rzeczy, ktorychby podług Bull przerzeczonych pozwalać nie należało.

477. Odpowiedź ná III. Ze podarunki z ſzczerey grzeczności nie ſą zakazane: lecz w ſkutku trudne ſą do rozeznania y nie ſą beſpieczne, zwłaſzcza kiedy ſą większe, niż zwyczay nieſie.

478. Odpow. ná IV. iż ponieważ przerzeczone Bulle nie wſpominaią nigdzie podarunkow po zakończonym intereſſie czyniących ſię, trzeba ſądzić, iż te nie ſą zakazane, byleby nie poprzedzała umowa.

479. Odpow. ná V. iż biorący takowe podarunki powinien ie rozdać ná ubogie wprzod niż otrzyma rozgrzeſzenie: á ieżliby wrocił daiącemu, tedy tenże do podobney ubogim reſtytucyi ieſt obowiązany *Bonac. l. c.*

480. Odpow. ná VI. iż ſłużyć tu może powſzechna nauka, ktora ſię dawać zwykła względem niewiadomości,

mości, osobliwie co do censur Kościelnych. *Lezana t. 2. V. Dare, n. 41.* Ná ostatek ostrzegam, iż co nie ktorzy Teologowie piszą, iż te Bulle nie są we zwyczaiu, tego ia nie widzę przyczyny; gdyż ostatnieysze dwie Bulle Alexandra VII. y Innocentego XII. wyraźnie przeciwko przeciwnemu zwyczaiowi odwoływaią się, ktory z kąd inąd mocy Prawa skazić nie może. *Passerin. in 6. l. 1. de consvetud. n. 176.*

§. II.

O Bullach zakazuiących dawać y brać podarunki.

481. Paweł II. w Bulli *Munera.* 2. zakazuie Gubernatorom y wszelkim Urzędnikom Państw Stanu Papieskiego brać wszelkich podarunkow od Osob pod ich rządami będących, procz co do nápoiu y pokarmu, tak mało, ile może w przeciągu dwoch dni zakończyć się, pod karą (wyiąwszy samych Kardynałow) Exkommuniki rezerwowaney *ipso facto.* y restytucyi we dwoynasob: ná czym ciż Urzędnicy przed obięciem Urzędu przysięgać muszą. Procz tego Klemens VIII. *Pro commissa.* 10. *§.* 24. zakazuie wszelkim Urzędnikom, Przełożonym, Magistratom &c. żeby żadnych podarunkow nie czynili z kassy publiczney, iakimkolwiek sposobem zebraney, ani Gubernatorowi, Urzędnikom &c. ani ich krewnym, Przyiaciołom, Sługom &c. pod żadnym pretextem, nawet żeby ná stancye, obiady y insze traktamenta ich nic nie expensowano, pod karą restytucyi z włásnych dobr.

482. Uważać trzeba, iż Bulla Pawła II. nie mowi o wszystkich Urzędnikach, lecz tylko o tych, ktorzy maią jurysdykcyą. Ci tedy nie mogą brać nic od Osob pod ich jurysdykcyą będących, lecz brać od innych nie iest zakazano. *Diana l. c. res.* 51. Wyżey powiedziało się *w Rozdz.* 8. że procz sprawiedliwey zapłaty, nie wolno brać podarunkow Sędziom, Konsyliarzom Assessorom, Pisarzom &c. co także za rzez niegodziwą uznaie *Passerin. in* 6. *l.* 1. *de refer. c.* 11. *n.* 374. bo to może bydź częstokroć przyczyną do ubliżenia sprawiedliwości: z kąd też on uznaie, iż takich podarunkow restytucya czynić się powinna, nie czekaiąc dekretu Sądowego, chociaż inaczey o tym rozumie *Dianal. c. res.* 51.

483. Co do pokarmu y napoiu, czy to samym Urzędnikom, czyli też ich krewnym, sługom, albo też koniom &c. chociaż w inszych przypadkach to zamilczano, tu iednak naznacza się, żeby nie więcey było, iak przez dwa dni skończyć się może. Wymagać ich nie godzi się lecz tylko przyiąć od dobrowolnie dawaiących, y to nie zbyt często. *Passer. l. c. n.* 392. Z kąd nie podoba mi się owych zdanie, ktorzy pozwalaią brać, chociażby ná rok wynosiło ná sto talarow, nawet od iedney Osoby.

484. Bulla Klemensa VIII. nie w kłada żadney censury Kościelney, lecz tylko obowięzuie Urzędnikow nadgradzać krzywdę tym sposobem uczynioną zgroma-

madzeniom, y procz tego drugie tyle naznacza żá karę. Co do pierwſzego ponieważ tak ſprawiedliwość wyciąga, należy tę reſtytucyą uczynić iak nayprędzey; lecz co do drugiego, ponieważ to ieſt uſtanowiona kara nikt nie ieſt obowiązany, aż zá wypadnieniem Dekretu. *Theſaur. de Pœn. p. 1. c.* 37. Uważać potrzeba, z iak wielką pilnością dochody publiczne maią bydź zachowywane, ponieważ ta Bulla nie tylko reſtytucyą uznaie Urzędnikom ie rozſypuiącym, ale też nieprzeſzkadzaiącym tego, kiedy mogą, y zezwalaiącym ná to: á nakoniec y tym, ktorzy przez niedbalſtwo one zoſtawuią niewybrane, ponieważ to wſzyſtko ieſt przeciwko ſprawiedliwości.

§. III.

O Bullach zakazuiących noſić oręże, wywozić zboże y żywność z Stanow Papieſkich.

485. Dla zabieżenia zaboyſtwom. Pius IV. w Bulli *Cum vices* 49. zakazuie wſzelkim Oſobom noſić krocice, tak w Rzymie iako też we wſzyſtkich ſtanach Papieſkich, pod wſzelkim pretextem: drogi, ſłużby żołnierſkiey &c. pod rowną karą iak rebellia y *crimen leſœ Majeſtatis.* A ieżliby Zwierzchność iaka tego komu dozwoliła, tedy zá to popada w Exkommunikę *ipſo facto*, chociaż nie rezerwowaną, y w ſuſpenſę *à Divinis.* S. Pius V. inſzą ſwoią Bullą *Cum vices.* 145. pod podobnemi karami zakazuie noſić puginałow, nożow &c. ktoreby krotſze były nad trzy piędzi, procz no-

żow do chleba, ktore pię̨dziowe bydź mogą, y nie kończaſte: lecz to Prawo nie obowięzuie Cudzoziemcow, ktorzy w drodze znayduią ſię. *Bonac. t. 3. diſp. 2. q. 10. punct.* 16. Nie zdaie mi ſię iednak, żeby tę Bullę przeſtępuiący, zaciągali ná ſię klątwę, ponieważ to nie ieſt wyraźnie napiſano, chociaż tak ſądzi pomieniony Teolog; zaciągaią iednak bez wątpienia grzech cięźki przez nieposłuſzeńſtwo w tak wielkiey materyi.

486. Względem wyprowadzania z Stanu Papieſkiego zboża, oleiu, zwierząt y iakichkolwiek żywności, rożne ſą Bulle ktore przywodzi Bonacina *l. c. qu.* 3. *punc.* 42. między ktoremi godna ieſt uwagi Bulla Urbana VII. *Superni* 30. ktora poznoſiwſzy inne kary od rożnych Papieżow ná przeſtępcow uſtanowione, naznacza tylko Exkommunikę tym, ktorzy wywożą zboże dla handlu. W tym iednak naznacza ſię małość materyi, ile ieden koń uciągnąć może: iako oraz y ci nie wpadaią w klątwę, ktorzy wyprowadzaią zboże do bliſkich Kraiow ná wyżywienie ſiebie y ſwoich. *Id. l. cit.* Dodaie Filliuccius *tr.* 25. *n.* 162. iż kto ie wywozi bez pozwolenia, powinien nadgrodzić cło ukrzywdzone: lecz ná to nie zezwalaią Teologowie owi, ktorzy cło maią zá rzecz uciążliwą: ktorych naukę chyba tylko ubogim przyſtoſować można. *Laym de juſtit. l.* 3. *tr.* 3. *c.* 3, *n.* 6.

ROZ-

ROZDZIAŁ XX.

O rozmaitych niektorych Bullach.

487. DLa doſkonalſzey nowego Spowiednika wiadomości przywodzę tu niektore Bulle potrzebne do Konfeſſyonału, między ktoremi pierwſze trzymaią mieyſce ſześć Bull S. Piuſa V.

488. Pierwſza zaczyna ſię *Supra gregem* 3. w ktorey ponawiaiąc Dekret Innocentego III. *cap. cum infirmitas, de pœn. & rem.* rozkazuie Lekarzom, ażeby nadewſzyſtko chorym zalecali ſpowiedź, ktorey ieżliby w przeciągu trzech dni po wezwaniu Lekarza choroby nie uczynił, nie ma więcey od niego bydź wizytowany, chybaby ſię ſamemu Spowiednikowi zdało dłuższy czas pozwolić mu do przygotowania ſię: náczym Lekarze przy Doktoracyi poprzyſięgać maią. Wykładaią niektorzy, iż ta Bulla obowięzuie tylko w chorobach niebeſpiecznych, y że doſyć ieſt, ażeby Lekarz przeſtrzegł w tym krewnych, albo Plebana. *Silvius in ſumm. V. Medicus.* Lecz Barboſa *de offic. & poteſt. Epiſt. p.* 3. *alleg.* 97. rozumieć to każe o każdey chorobie obłożney, chociażby ſię nie zdawała bydź niebeſpieczną; z ktorym ia chętnie zgadzam ſię: gdyż ten ieſt doſyć iawny Bulli zamyſł.

489. Druga *Cum primum* 5. wiele dobrych zamyka uſtaw względem uſzanowania winnego Kościołom, odprawowania Nabożeńſtwa, zachowania świąt, tudzież

dzież przeciwko Swiętokupcom, bluzniercom, wyſtępnym przeciwko naturze, zá co Duchowne Oſoby podpadaią degradowaniu y oddaniu ná Sąd świecki. *Quaranta in Summ. V. Sodomia.*

490. Trzecia, Czwarta y Piąta ktore ſą w tey Bulli 13. 14. y 64. należą do Małżeńſtwa: to ieſt, iż proſząc o dyſpenſę w pokrewieńſtwie albo w powinowactwie nie trzeba wyrażáć ſtopnia bliżſzego, chybaby był pierwſzy, lecz doſyć ieſt w ſuplice wyrazić dalſzy, byleby potym otrzymane były *Litteræ declaratoriæ ſuper propinquiori*, o czym mowiło ſię *w Rozdz.* 15. *w* *ʃ.* 3. *y* 7. *tey drugiey Części.* Czwarta obiaśnia, iż nie maſz żadnego pokrewieńſtwa Duchownego między ochrzczonym,y mężem lub żoną trzymaiących do Krztu także iż trzymaiący do Krztu nie maią pokrewieńſtwa z rodzicami Krzczonego, według wyraźnych ſłow Conc. Trydentſk. *ſeſſ.* 24. *de ref. c.* 2. y że *impedimentum affinitatis ex fornicatione* nie rozciąga ſię nad drugi ſtopień. Piąta Bulla ſtanowi, że *impedimentum publicæ honeſtatis in ſponſalibus per verba de futuro* w pierwſzym tylko zoſtaie ſtopniu, lecz *de præſenti* według dawnych Kanonow rozciąga ſię aż do czwartego.

491. Szoſta Bulla S. Piuſa V. *Ex debito* 137. ieſt względem nauki Chrześciańſkiey dla dzieci, gdzie ſię zaleca, ażeby po Miaſtach y Dyecezyach były ná to Szkoły, ktore Biſkupow, Officyałow &c. porucza pieczołowitości y tak uczącym iak ſłuchaiącym rożne pozwala Odpuſty.

492.

492. Siodma Bulla Grzegorza XIII. *Officii* 37. gdzie ſię obiaśnia, że nie mogą Spowiednicy rozgrzeſzać od Herezyi mocą *Bullæ Cruciatæ.*

493. Oſma Klemenſa X. *Superna* w ktorey ieſt poſtanowiono, ażeby Zakonnicy kazań nie miewali, nawet w właſnym Kościele, ani u Mniſzek pod ich Rządami zoſtaiących, ieżliby temu Biſkup był przeciwny. Owi zaś Zakonnicy, ktorzy chcą miewać kazania w cudzych Kościołach, mogą bydź od Biſkupa Examinowani *quo ad doctrinam.* Co zaś do Spowiedzi, ci ktorzy ſą approbowani w iedney Dyecezyi, nie mogą ſłuchać w drugiey, nawet Dyecezanow owego Biſkupa, od ktorego ſą approbowani: ani mogą ſłuchać Mniſzek bez oſobliwego ná to pozwolenia; y maiąc ná ieden Klaſztor, nie mogą ſłuchać w inſzym. Ani mogą mocą ſwoich Przywileiow rozgrzeſzać od przypadkow Biſkupom rezerwowanych, ani od cenſur Kościelnych także rezerwowanych, *quo ad forum externum, etiam ſatisfacta parte.*

494. Dziewiąta ieſt Klemenſa XI. *Vineam Domini* 13. *Julii* 1705. przeciwko Heretykom Janſeniſtom, w ktorey ponawiaiąc dawnieyſze Konſtytucye Innocentego X. y Alexandra VII. obiaśnia ſię, iż nie doſyć ieſt nie mowić o tey Herezyi, lecz trzeba wewnętrznie potępiać ią w ſercu, pod wpadnieniem w cenſury Kościelne, uſtanowione przeciwko Heretykom.

„ Procz tych ſą ieſzcze cztery Bulle Benedykta XIV.

z ktorych trzy ſą o poście, á czwarta o Kaplicach prywatnych. W pierwſzey *Non ambigimus*. 30. *Maja* 1741. y w drugiey *In ſuprema* 22. *Aug.* tegoż ſamego roku, nakazuie, ażeby ci, ktorzy w poſt wielki maią dyſpenſę dla ſłuſzney przyczyny ieść z mięſem, raz tylko ná dzień iadali, obiad albo wieczerzę, y nie mieſzali potraw mięſnych z poſtnemi. W trzeciey *Libentiſſime* 10. *Junii* 1745. rożne względem poſtu ułacniaią ſię wątpliwości, ktore przełożone były od Arcybiſkupa Kompoſtelli. A *naprzod*, kto pozwala w czaſy zakazane z ſłuſznych przyczyn ieść z mięſem, nie inaczey to pozwolić może, pod ciężkim grzechem, iak tylko pod temi dwiema kondycyami, to ieſt: żeby raz ieść ná dzień, y żeby nie mięſzać potraw, ktore kondycye od proſzących o dyſpenſę, powinny bydź koniecznie zachowane, pod rownym grzechem, iak złamanie poſtu. II. Takie Oſoby kollacyi z mięſem ieść nie mogą, ale powinny ſię kontentować takiemi y w takiey wielości potrawami, iak ludzie uważni y bogoboyni, ktorzy w rzeczy ſamey poſzczą, używać zwykli. III. Ktorzy w poſt iedzą z mięſem, powinni zachować czas przepiſany poſzczącym. IV. Jedzącym z mięſem nie wolno ieść ryb: iedzącym zaś ryby wolno ieść iayca y mleczne potrawy, kiedy maią ná to pozwolenie. V. Zakaz nie mieſzania potraw powinien bydź zachowany nawet w Niedziele. VI. To Prawo nie ściąga ſię do Bulli Krucyaty. VII. Podobnym ſpoſobem zachować

ſię

ſię należy w Wigilie, Suchedni &c. nie tylko w poſt wielki. Czwarta Bulla Benedykta XIV. względem Kaplić prywatnych: *Cum duo*, zakazuie odprawować Mſze w Kaplicy, kiedy nie znayduie ſię choć iedna Oſoba z tych, dla ktorych Indult ieſt pozwolony; inaczey we dni świąteczne nie ſtaie ſię zadoſyć obowiązkowi ſłuchania Mſzy S.

ROZDZIAŁ XXI.

O przypadkach rezerwowanych Stolicy S.

495. WEdług powſzechnego Teologow zdania, wſzyſtkie przypadki Papieżowi rezerwowane, ſą rezerwowanemi nie ſame dla ſiebie, lecz dla przywiązanych ſobie cenſur Kościelnych, tak, iż kiedy zoſtanie znieſiona cenſura, przez to ſamo znoſi ſię rezerwa, y każdy Spowiednik od grzechu rozgrzeſzyć może. *Paſſer. t.* 2. *de ſtat. q.* 157. *art.* 1. *n.* 580. wyiąwſzy ieden tylko przypadek, kiedy kto wziął od Zakonnikow podarunek nad cenę dzieſiąciu talarow, taki chociaż w żadną nie wpada cenſurę, rozgrzeſzonym iednak zoſtać nie może, iedno przez ſamego Papieża, iako ſię wyżey powiedziało, ná ſwoim mieyſcu.

496. Rezerwowane ſą Stolicy S. naſtępuiące przypadki: I. Te, co ſię wyliczaią *in Bulla Cœnæ*, o ktorych mowiło ſię *w Rozdz. XV.* y ktokolwiek ważyłby ſię od nich rozgrzeſzać, wpada ſam w Exkommunikę rezerwowaną z Dekretu Klemenſa VIII. wy-

żey wſpownionego. II. Jeſt rezerwowánych pięć przypadkow położonych w tymże Dekrecie, zaczynaiącym ſię *Sacra Congregatio*, ktore wylicza Quaranta *in Summ. Bull. V. Caſus reſerv.* to ieſt: zgwałcenie beſpeczeńſtwa Kościelnego, przeciw Dekretowi Grzegorza XIV. *Cum alias* zgwałcenie Klauzury Mniſzek *ad malum finem*, to ieſt: *ad finem luxuriæ*. Wyzywanie ná poiedynek przeciw Dekretowi *Conc. Trident. ſeſſ.* 25. *de ref. c.* 10. y przeciw Bulli Grzegorza XIII. *Ad tollendum*. Podnieſienie ręki ná Duchowną Oſobę, przeciw Prawu *Si quis* 17. *q.* 4. Symonia iſtotna dobrowolnie popełniona. III. Są ieſzcze rezerwowane nie ktore przypadki, o ktorych mowić ſię będzie niżey *w Rozdz.* 22. *o Cenſurach Kościelnych.*

497. Spowiednicy uprzywileiowani, iako ſą Zakonnicy, mogli przedtym rozgrzeſzać od wſzelkich przypadkow Stolicy Apoſtolſkiey rezerwowanych; lecz Klemens XI. R. 1711. dnia 13. Maja poſtanowił, ażeby żaden nie mogł rozgrzeſzyć, nawet *in foro conſcientiæ* gwałcącego Klauzurę Mniſzek *ad malum ſeu inhoneſtum finem* ani tego, co iawnie zabił Kapłana, ani iawnego gwałciciela beſpieczności Kościelney, według Bulli Grzegorza *Cum alias nonnulli*, ani nawet taiemnego ieżli gwałt uczyniony ieſt z rozkazu Zwierzchności świeckiey. W inſzych zaś przypadkach Przywileje ich nie naruſzone zoſtały.

Do pomienionych Stolicy Apoſtolſkiey rezerwowanych

nych przypadkow przydał ieſzcze trzy Benedykt XIV. od ktorych nikt, procz ſamego Papieża, rozgrzeſzyć nie może; á te ſą; I. kto zatrzymuiąc część iałmużny, Mſzą inſzemu Kapłanowi odprawić porucza. II. Ktoby ſię ważył rozgrzeſzać wſpołuczęſtnika w grzechu nieprzyſtoynym przeciwko ſzoſtemu Przykazaniu. III. Kto fałſzywie oſkarża niewinnych Spowiednikow o ſollicytacyą.

ROZDZIAŁ XXII.

O przypadkach rezerwowanych Biſkupom.

498. CHociaż rożni Teologowie utrzymywali, iż Zakonnicy mocą Przywilejow ſwoich mogą rozgrzeſzać od przypadkow rezerwowanych Biſkupom, teraz iednak po wyſzłych Dekretach Stolicy S. nie można tego trzymać, owſzem taka Propozycya potępiona ieſt Alexandra VII. *num.* 4. *&* 12.

499. Mogą więc Biſkupi w Dyecezyach ſwoich rezerwować ſobie niektore przypadki, od ktorych żaden Spowiednik, Swiecki ani Zakonny rozgrzeſzyć nie ma Władzy. *Conc. Trident. ſeſſ.* 14. *de Sacram. Pœnit. c.* 6. chociażby o takowey rezerwie nie wiedzieli. *Paſſer. in* 6. *l.* 1. *de Conſt. n.* 36. co nie tylko mogą czynić Biſkupi po ſwoich Dyecezyach, lecz oraz Przełożeni Zakonni co do Oſob pod Rządami ſwymi zoſtaiących, według Konſtytucyi Klemenſa VIII. ktorą przywodzi Quaranta *in Summ. V. Caſ. reſ.* y według Bulli 28. Urbana

na VIII. Lecz z iaką to ſię czynić powinno uwagą, naucza Quaranta *loc. cit.* gdźie oraz przywodzi Konſtytucyą *Sacræ Congregationis Epiſcoporum & Regularium* w tey materyi. Co do Przełożonych Zakonnych, ieſt oſobny ná to Dekret Klemenſa VIII. w ktorym rozmaite znayduią ſię uſtawy względem rezerwowania y wyznaczania Spowiedników w domach Zakonnych: mianowicie, że ſię rezerwować nie mogą, iak tylko grzechy zewnętrzne w ſkutku ſamym popełnione; chyba gdzie Prawo inaczey wyraźnie rozkazuie; o czym czytać można Laymana *de Pœn. c.* 12. y Paſſeryna *de ſtat. t.* 2. *q.* 187. *art.* 1. *n.* 571.

500. Wznieciaią niektorzy trudność: czy przypadki Biſkupom rezerwowane ſą rezerwowanemi przez Prawo, czyli też przez ſam zwyczay? Ná co odpowiadam z *Paſſerynem de ſtat. t.* 1. *q.* 187. *art.* 1. iż dopiero nie ma żadnego z Prawa powſzechnego Biſkupom rezerwowanego przypadku. Trzymaią niektorzy ieden taki kazus zatracenia płodu gruntuiąc ſię ná Bulli Grzegorza XIV. co on iednak nie zowie rezerwą, lecz delegacyą. *Id l. c. n.* 458. Temu iednak nie przeczę, iż może bydź grzech iaki rezerwowany Biſkupowi przez zwyczay w Dyecezyi, albo też przez uſtawy Synodalne Prowincyalne lub Dyecezalne: y zdaie mi ſię, iż rozgrzeſzyć wſpoł-uczęſtnika grzechu nieczyſtości, było to zawſze wyſtępkiem rezerwowanym Biſkupom po wſzyſtkich Dyecezyach; ani ſię to mogło

mogło zawierać w iakichkolwiek pozwoleniach, iako śię mowiło *w Rozdz.* 13. *tey drugiey Częśći w §.* 3.

501. Przypadki rezerwowane od Biskupow wykładać śię zwykły publicznie ná tablicy, y ieżli iakie rezerwowane będą od Synodu: chociaż niektorzy twierdzą, iż ieżliby te ná tablicy razem wyrażone nie były: tedy ustaie rezerwa, lepiey iednak iest, wywiedzieć śię w tym wyraźnie woli Biskupa. Te zaś nayczęśćiey bywaią rezerwowane: bluźnierstwo Heretyckie, zabobony proste, to iest: nic Heretyckiego w sobie nie maiące, gdyż ieżliby co miały takiego, ná ow czas są rezerwowane *in Bulla Cœnæ*, zaboystwo dobrowolne, sodomski grzech, kaziorodztwo, y inne tym podobne występki cięższe: między ktoremi ponieważ w niektorych Dyecezyach iest także zakazano kłaść małe Dzieci przy sobie dla niebespieczeństwa uduszenia, przeto przywodzę w tey materyi naukę Kajetana 2. 2. *q.* 64. *art.* 8. *& in Summ. V. Homicidium per accidens*, gdzie tak mowi: *Tenere infantes tenellos secum in lecto, opus est statim periculum oppressionis offerens, & propterea nisi cum debitis circumstantiis, puta, quia lectus est extensus, & non habetur prope se, & nutrix consuevit semper invenire in eodem loco & situ, quo se incipiendo dormire, posuit, & implacabilitas infantis hoc exigat, excusari videtur, quia non est rationale, his concurrentibus, periculum timere, propterea in cap. consuluisse* 2. *q.* 5. *non omnino præcipitur parentibus, ne pueros in*

lecto

lecto teneant, sed admonendi & protestandi .dicuutur. ne negligentia proveniente mor: sequatur. Taże *in Summa. loc. cit* mowi, iż zimno nie iest słuszna przyczyną do kładzienia dzieci w pościeli; pozwala iednak ie kłaść ná ow czas, kiedyby nie było niebespieczeństwa przyciśnienia. Toż trzyma S. Tomasz *loc. ci.* y toż samo wyraża się *cap. quæsitum, de pœn. & rem.*

502. Przełożonym Zakonnym nakazuie się w przywiedzionym Dekrecie, ażeby rezerwow nie czynili procz przypadkow w Prawie wyliczonych, chyba zá zgodą Kapituły Generalney, kiedy się co stanowi ná cały. Zakon, albo Prowincyalney, kiedy ná iedną Prowincyą. Takowe zaś są: zabobony czarodzieystwa, Apostazya od Zakonu *etiam retento habitu*, wychodzenie nocne bez pozwolenia, chociażby *non animo apostatandi*, mieć co przeciwko ślubowi ubostwa w takiey wielkości, iaka uczynić może grzech śmiertelny; krzywoprzysięstwo u Sądu; starać się, radzić lub dawać pomoc do zatracenia płodu żywego *etiam effectu non secuto*; zmyślać rękę lub pieczęć Przełożonych, kraść rzeczy Klasztorne w takiey wielkości, iako czynić może grzech śmiertelny; grzech cielesny iakikolwiek w skutku wykonany, do czego w niektorych Zakonach dodaie się iakikolwiek w tym rodzaiu występek zewnętrznie popełniony; zaboystwo, ranienie lub ciężkie uderzenie iakieykolwiek Osoby; nakoniec przeymowanie, zatrzymywanie lub zagubienie listow od Przełożonych lub do Przełożonych. *Quaranta l. c.* 503.

503. Czy może Spowiednik rozgrzeszyć Penitenta maiącego przypadek rezerwowany w swoiey Dyecezyi, ktory nie ieſt rezerwowanym w tey Dyecezyi, w ktorey się on spowiada? Odpowiedź że może, byleby Penitent nie szukał tego umyślnie bez inszey słuszney przyczyny. *Paſſer. l. c. n.* 562. o czym ieſt także Bulla Klemensa X. *Superna.*

504. Ná koniec oſtrzegam Spowiednika, iż kiedy będzie miał pozwolenie ná rezerwy y censury Kościelne, żeby go używał ná zbudowanie, nie ná zepsowanie, ażeby przez to karność Kościelna nie upadała, do ktorey utrzymania wielce takowe rezerwy są pomocne, iako to uznaie S. Concyl. Trydentsk. *ſeſſ.* 12. *de pœn. c.* 7. co tym potrzebnieysza ieſt do uwagi, im więcey ieſt Spowiednikow, ktorzy sobie nad to w tey materyi pozwalaią, y zbyt pobłażaiących trzymaią się opinii.

ROZDZIAŁ XXIII.

O cenzurach y innych karach Kościelnych.

505. CEznury Kościelne dzielą się ná Exkommunikę, Suspensę y Interdykt: á te są rezerwowane, albo nie rezwowane. Od Exkommuniki nie rezerwowaney może rozgrzeszyć każdy Spowiednik; lecz ieżli będzie rezerwowana Stolicy S. albo Biskupowi w iego Dyecezyi, nie może Spowiednik rozgrzeszyć bez osobliwszego pozwolenia, Papieskie pozwolenie nie rozciąga się do Exkommunik rezerwo-

wanych Biſkupom, iako to obiaśnia Paweł V. w Dekrecie *Quoniam*, ktory, przywodźi *Paſſerin. l. c. n.* 375.

506. Exkommuniki rezerwowane Stolicy Apoſtolſkiey, procz tych, ktore ſię zawieraią *in Bulla Cœnæ*, wylicza Buſembaum *lib.* 7. *cap.* 2. *trt.* 3. do ktorych przłączyć należy te, ktore w dalſzym czaſie ſą dodane, iako to od Urbana VIII. w Bulli *Exponi nobis.* 150. gdzie włożona ieſt Exkommunika ná Audytorow *Rotæ Romanæ*, ſekreta iey wydaiących, od ktorey niżſi Penitencyryuſzowie rozgrzeſzyć nie mogą *Placentina fol. mihi* 153. Inſza Bulla ieſt tegoż Papieża Urbana VIII. *Inſcrutabilis.* 114. gdzie ſię wkłada Exkommunika na tych, ktorzy ſpoſobami zabobonnymi zgadywać uſiłuią o przyſzłym powodzeniu Chrześciańſtwa, lub też o długim życiu albo prędkiey śmierci Papieża y krewnych iego; czy to kto czyni ſam przez ſię, czyli przez inſze Oſoby; od ktorey Exkommuniki y naywyżſzy Penitencyarz rozgrzeſzyć nie może, ieżli wrożenie ieſt o życiu ſamego Papieża może zaś kiedy o życiu krewnych Papieſkich. Ta Exkommunika rozciąga ſię ná tych wſzyſtkich, ktorzy takie zgadywania przyimuią, zatrzymuią, ich używaią, y drugim donoſzą.

507. Inſza Exkommunika przez Bullę Pawła IV. *Cum ſecundum* 16. ieſt przeciwko owym, ktorzy zá życia Papieża w chodzą w uważne umowy o obieraniu naſtępcy, od ktorey także ani naywyżſzy Penitencyarz rozgrzeſzyć nie może. Podobnym ſpoſobem

podpa-

podpadaią pod osobliwszą rezerwę Papiezką, przypadki przez Bullę Grzegorza XV. *Æterni Patris* 13. y Urbana VI, *Ad Romani* 47. *ob non servatam formam electionis Papæ*. Także przez Bullę S. Piusa V. *Si de protegendis* 82. tych, ktorzy iakąkolwiek krzywdę czynią Osobom *ad S. Officium* należącym. Przez drugą Bullę tegoż Papieża *Regularium*. 20. wykroczenia Zakonnikow, ktorzy do Klasztorow swoich wprowadzaią niewiasty *ad inhonestos usus*, od ktorych to Kazusow nie rozgrzeszaią Penitencyaryuszowie niżsi, przez co pochop iest do wątpliwości, czy mogą rozgrzeszać insi Spowiednicy uprzywilejowani *Compion. in Instrut. Confessar. p. 2. cap. 18. n. 20.* á ieszcze zá iakim przywileiem powszechnym poślednieyszym od Dekretu Klemensa VIII. przez Regułę: *In generali Confess.* gdyż rzecz nie podobna, ażeby Papież chiał im więcey pozwalać, niż Rzymskim Penitencyaryuszom, y z nich Naywyższemu, ktorym daie się nawet moc rozgrzeszenia od przypadkow Biskupom rezerwowanych, y od niektorych *in Bulla Cœnæ* zawartych, czego insi, chociaż uprzywilejowani, nie maią Spowiednicy. W czym ia wstrzymuię zdanie moie, uważaiąc zwłaszcza tych, ktorzy maią przywileje bardzo obszerne, tak dalece, że w nich same tylko przypadki *ad Bullam Cœnæ* należące są excipowane, y że Przywilyje byłyby daremne, gdyby niezamykały wsobie Kazusow przynaymniey *extra Bullam Cœnæ* będących, iak trzy-

ma *Paſſer. in 6. l. 1. de Procur. n.* 19. Przeto ſądzę zá rzecz do prawdy podobną, iż tacy Spowiednicy maią moc rozgrzeſzenia w tych przypadkach. Zarzut bowiem wzwyż wſpomniony względem Penitencyaryuſzow nie zbiia pozwolenia innym powſzechnego, jaſnego, dowodnego, wyrażonego w Przywileju, co przyznaie im *Paſ. de elect. c.* 26. *& ſeq.* chociaż ſam tego czynić nie odważyłbym ſię. Lecz kiedy y iak poprzedzić ma razwiązanie od Cenſur Papieſkich rezerwowanych, nadgroda albo przyrzeczenie zadoſyć uczynienia Sądowi Kościelnemu w czaſie należytym, iak przepiſano *in Bulla Cœnœ*, także względem Podpalaczow, Kościelney beſpieczności gwałcicielow, Duchowne Oſoby iawnym uderzeniem krzywdzących, procz tego, co ſię powiedziało *w Rozdz.* 21. czytać należy *Dianę Coord. t.* 4. *tr.* 3. *reſ.* 55. *& ſeqv. Doarda in Bulla Cœnœ l.* 3. *ſ.* 2. *q.* 14. *& ſeqv. Placentina loc. cit.* ktory wylicza rożne przypadki do Penitencyaryuſzow należące, z rożnicą, ktore z nich do Naywyżſzego, á ktore do niżſzych należące Penitencyaryuſzow.

508. Od Exkommuniki y innych Cenſur rezerwowanych Biſkupowi ſądownie ná iaką Oſobę w ſzczęgulności ferowanych, nie może rozgrzeſzyć żaden Spowiednik świecki bez iego pozwolenia, ani Zakonny po wzwyż wſpomnionym Dekrecie Pawła V. bo inaczey karność Kościelna upadałaby *Laym. de cenſ. c.* 7. *n.* 2.

509. Lecz czy mogą Spowiednicy uprzywilejowani

Przy-

Przywileiem otrzymanym w poznieyſzym czáſie już po Dekrecie Klenenſa VIII. y Pawła V. lub zá innym dawnieyſzym rozgrzeſzać od Exkommuniki *ab homine* od Biſkupow ferowanych w ogulności, *de futuro*, naprzykład żeby Duchowni broni nie noſili, albo przez wyroki w powſzechności *de preterito*, naprzykład ná tego ktory ukrzywdzonym nie nadgradza, albo też wyſtępcy nie wyiawia? Ja trzymam, iż w takim razie rozgrzeſzyć można, byleby przypadek był taiemny, gdyż to żadnego pogorſzenia nie czyni, ani ſądowey jurysdukcyi nie mieſza. *Laym. l. c. n.* 3. *Diana Coord. t.* 5. *tr.* 1. *reſ.* 193. *Suarez. de Relig. t.* 4. *tr. ult. lib.* 9. *cap.* 2. *n.* 21. Radzę iednak, żeby y to, ieżli można, działo ſię zá wiadomością y wolą Biſkupa, gdyż nic nie maſz ſłużbie Bożey przyzwoitſzego nad poſłuſzeńſtwo Zwierzchności od iego w Kościele S. uſtanowioney; á co do wyiawienia wyſtępcy, to poprzedzić powinno, iako ſię wyżey powiedziało *n.* 281.

510. Y to przydaię, iż bez żadnego Przywileju można rozgrzeſzyć Penitenta maiącego przypadek rezerwowany w ſwoiey Dyecezyi, ieżeli nie był rezerwowany w Dyecezyi Spowiednika, byleby ten przypadek nie był iawny, y Penitent nie umyślnie w cudzey Dyecezyi ſzukał rozgrzeſzenia. *Del Bene de Imm. p.* 1. *c.* 14. *dub.* 14. *ſect.* 7. *n.* 4. gdyż każdy Spowiednik może y powinien rozgrzeſzać według uſtaw właśney Dyecezyi, á nie cudzych.

511, Od Interdyku y ſuſpenſy, kiedy ſą ferowane ná iaką Oſobę wymienioną w ſzczegulności, może rozgrzeſzyć Spowiednik uprzywileiowany, chociażby były rezerwowane; ieżli rezerwowane nie będą, tedy każdy proſty, gdyż te iednym Prawem chodzą, co y Exkommunika. *Placent. fol. mihi* 156. A chociaż względem ſuſpenſy (od ktorey rozgrzeſzenie potrzebne nie ieſt do otrzymania rozgrzeſzenia od grzechow) niektorzy Teologowie przeciwnie trzymaią, *Laym. de ſuſpenſ. cap.* 4. *n.* 2. moie iednak zdanie powſzechnieyſze ieſt, y wſpiera ſię ná formie abſolucyi napiſaney w Rytuale Rzymſkim, co iednak rozumie ſię ná ow czas, kiedy te Cenzury nie ſą rezerwowane. *Bonac. de cenſ. t.* 1. *q.* 3. *p.* 1. *n.* 10. Lecz ieżli ſuſpenſa ieſt rezerwowana, wzłaſzcza względem owych, ktorzy nie przyzwoitym ſpoſobem przyimuią poświęcenia, powinien Spowiednik bydź bardzo oſtrożnym, ſprawuiąc ſię według tego, co ſię wyżey napiſało *w Rozdz.* 2. *y* 17. *ſ.* 1. O tym też dobrze piſze *Placent. p.* 2. *c.* 4. nauczaiąc, iakim ſpoſobem takowe rozgrzeſzenia daią ſię w Penitencyaryi Rzymſkiey.

512. Względem inſzych kar Kościelnych, iako ſą: *irregularitas, inhabilitas, privatio vocis, Officiorum, Beneficiorum, reſtitutio fructuum &c.* oſtrzegam, że te nie należą do ſpowiedzi, y od Spowiednika znieſione bydź nie mogą, gdyż to ſą *pœnæ vindicativæ non correctivæ*, á zatym trzeba mieć takim Penitentom dyſpenſę.

513.

513. Ponieważ iednak do rządzących ſumnieniem należy y to wiedzieć, iak w tych przypadkach poſtąpić, przeto oſtrzegam *naprzod*, iż ná kogo te kary włożone ſą, Prawa wymagaią iż powinien ie zachować pod ciężkim grzechem. *Paſqual. ad Franc. p.* 1. *n.* 117. chociaż ſą Teologowie, ktorzy twierdzą, iż kara Prawem ludzkim naznaczona nie obowięzuie pod żadnym grzechem: co o Prawie zwłaſzcza Kościelnym mowić, zdaie ſię rzecz bydź fałſzywa. *Del. Bene l. c. dub.* 5. *ſect.* 2. *Powtore.* Ze po wypadłym Dekrecie Sądowym bez wątpienia wielki ieſt ná ſumnieniu obowiązek wykonáć włożoną karę, ktora powſzechie nie bywa zbyt oſtra: naprzykład zapłacić naznaczoną ſummę, uſtąpić z Beneficium, niebrać penſyi &c. III. W niektorych przypadkach w Prawie wyrażonych, winowayca *ipſo facto* nie czekaiąc Dekretu Sądowego podpada pod kary, naprzykład maiący *Beneficium*, á nie odprawuiący pacierzy Kapłańſkich; obowiązany ieſt ná ſumnieniu do reſtytucyi pożytkow; iako też ten, ktory otrzymał Plebanią nie maiąc zamyſłu święcenia ſię ná Kapłańſtwo w przeciągu roku, albo też choć miał zamyſł, ale nieſtateczny lecz wątpliwy, obowiązany ieſt pod ſumnieniem według Kanonow uczynić reſtytucyą wſzyſtkich odebranych pożytkow. *Layman de Benef. c.* 14. *n.* 9. *& ſeqv.* Podobnym ſpoſobem kto zaciągnął *irregularitatem ex delicto*, ná ſumnieniu obowiązany ieſt poprzeſtać Funkcyi Kapłańſkich.

514. W inſzych przypadkach, gdzie Prawo nie dokłada *ipſo facto*, rożne rożnych Teologow zdania, á mnie ſię łagodnieyſze podoba, iż można czekać Dekretu Sądowego. *Laym. de legib. c.* 14. *n.* 6. chociaż y przeciwne zdanie doſyć gruntowne ma ſwoie przyczyny, iednakże w przypadkach taiemnych bynaymniey obowięzywać nie może, dla zgorſzenia lub nieſławy, ktoreby ztąd naſtępowało. *Theſaur. de Pœn. p.* 1. *per tot.* Potępiona od Alexandra VII. *Propoſ.* 44. *Quod forum conſcientiœ reo correcto, ejuſque contumacia ceſſante, ceſſant cenſurœ.*

ROZDZIAŁ XXIV.

O zamienieniu ślubow y od nich uwolnieniu.

515. CHociaż ta materya, ściśle wowiąc, nie należy do Konfeſſyonału, lecz bardziey do Zwierzchności Ducowney, że iednak częſtokroć Spowiednikom moc daie ſię śluby zamieniać, iako to pod czas Jubileuſzu, albo czaſem przez oſobliwſzy reſkrypt S. Penitencyaryi, albo od Biſkupa, á nawet Zakony niektore maią te od Stolicy Apoſtolſkiey Przywileie, przeto o tym nie co pomowić należy.

516. A *naprzod* Spowiednik uważać powinien, czy ma moc uwolnienia zupełnie od ślubow, czyli też tylko zamienienia ich: iako to poſpolicie bywać zwykło, ażeby nie wykroczył nad zamierzone granice; á ieżli ma pozwolenie od Biſkupa, nie może go używać, tylko w iego Dyecezyi. 517.

517. Wſtrzymawſzy trochę ſwoią Władzę, powinien uważyć Spowiednik iſtność y naturę ślubu, o ktorego znieſienie lub zamianę ieſt proſzony; ktory ieżli ieſt ieden z piąciu Stolicy Apoſtolſkiey rezerwowanych, nic czynić nie można, chyba pod czas Jubileuſzu, gdzie każdemu Spowiednikowi daie ſię moc zamieniania wſzelkich ślubow, procz czyſtości wieczney, y wſtąpienia do Zakonu, Lecz iakim ſpoſobem, y kiedy przerzeczone pięć ślubow ſą Stolicy S. rezerwowane? Powſzechne ieſt Teologow zdanie, iż ná ow czas tylko, kiedy ſą zupełne, doſkonałe y wieczne; iako oraz y inſze śluby proſte, naprzykład nie ſtarać ſię y nie przyimować żadney godności, lub też po niektorych Zgromadzeniach Zakonnych, czynić ślub czyli przyſięgę przetrwania, nie czyniąc ſolenney Profeſſyi. *Paſſer. de ſtat. t.* 2. *q.* 187. *art.* 1. *n.* 699. *Placent. in Dilucid. p.* 1. *c.* 6. *dub.* 11. á w potrzebie naylepiey widzieć, ieżli można, *Breve* Apoſtolſkie w podobnym przypadku otrzymane.

518. W zamienianiu inſzych ślubow nie rezerwowanych, ieżliby to było zá reſkryptem Penitencyaryi Rzymſkiey, należy zachować wſzyſtkie tam wyrażone okoliczności, ktore rożne ſą według rożnicy ślubow. A ieżliby zaś to było pod czas Jubileuſzu, lub zá oſobliwſzym Przywileiem, alboliteż zá pozwoleniem Biſkupa, ná ow czas rzecz cała zależy ná roſtropności Spowiednika, ktory *naprzod* nie powinien bydź zby-

tecznie troſkliwy o przyczynę zamiany; w czym Teologowie, obſzerną daią wolność upewniaiąc, iż można zamienić, byleby ſłuſzna była przyczyna, chociaż nie bardzo wielka. *Suarez. de voto l. 6. t. 18. n. 9. Powtore.* Nie powinien bydź także troſkliwy o materyą, ná ktorą ma czynić zamianę, gdyż to nie koniecznie ieſt, ażeby rowne ſobie były, iak ná ſzali, lecz to można uczynić według rozſądku, uważaiąc pożytek Duchowny Penitenta, owſzem żeby niebył przez tę zamianę bardziey obciążony, z niebeſpieczeńſtwem złamania ślubu.

519. Z tey przyczyny zamieniać należy ná takie dzieła, do ktorych Penitent ma ſkłonność y ochotę, ná przykład, pościć w dzien pewny: ſpowiadać ſię, odprawować pewne Nabożeńſtwo, klęczenie, Rekollekcye, Medytacye, dawać iałmużny, bywać ná naukach Duchownych &c. z tą oſtrożnością, iż ieżliby ſłuſzna przeſzkoda była w dzień wyznaczony, tedy ná inſzy wolnieyſzy przenieść, można byleby nie opuścić. Lecz to uważać trzeba, iż ślubu przyiętego z ochoty nie można zamienić ná takie dzieło, ktore czynić ſię powinno z przykazania, ani też ślub wieczny może bydź zamieniony ná doczeſny, *Boſſius de tripl. Jubil. ſect. 2. caſ.* 27. gdzie uważa, iż w zamianie ślubu pielgrzymowania, nie tylko uważać trzeba ná fatygę, lecz y ná wydatki podrożne, á przeto zamieniaiąc, nie tylko umartwienie, lecz y iałmużna naznacza ſię; z kąd brać można miarę, co do zamiany inſzych ślubow, chociaż, iako

ſię

ſię mowiło, nie należy w tym mieć zbyteczney troſkliwości: gdyż y owſzem można czaſem uczynek zamienić ná rzecz y rzecz ná uczynek, na przykład poſt ná iałmużnę, lub przeciwnie.

520. Co zaś do dyſpenſy, lub zupełnego od ślubu uwolnienia, mowię I. iż tego czynić nie można mocą Przywileiow, ktore pozwalaią tylko zamianę: á chociaż kto ma moc dyſpenſowania, ma oraz y zamienienia, lecz nie przeciwnie. Owſzem Stolica Rzymſka nie zwykła dawać pozwolenia ná dyſpenſowanie; Biſkupi to czaſem pozwalaią, lecz bardzo oſtrożnie: bo rzadkie ſą przyczyny, ktoreby tego wyciągały, y przyzwoiciey ieſt zoſtawić ię roztrząśnieniu Przełożonych, á też beſpieczniey ieſt zawſze iakąkolwiek uczynić zamianę, iak zwyczay ieſt S. Penitencyaryi.

521. II. Jakie ſą ſłuſzne przyczyny dyſpenſy? Trzy naznaczaią Teologowie, to ieſt: pożytek Kościoła lub Oyczyzny, dla ktorego może Papież uwolnić nawet od ślubow ſolennych, á przynaymniey od czyſtości przywiązaney do Sakramentu Kapłańſtwa. *D. Th.* 2. 2. *q.* 88. *art.* 11. Znaczna trudność w zachowaniu ślubu, do czego iednak roſtropney potrzeba uwagi. Ná oſtatek, ieżliby kto z lekkomyślności, w młodym z byt wieku, albo z boiaźni ślub uczynił, albo też ieżliby wątpliwość była, iż nie ſpodziewał ſię, żeby zá takowym ślubem taka naſtępowała powinność. *Bonac. de voto diſp.* 4. *qu.* 2. *pun.* 7. *ſ.* 4. *n.* 24.

522. III. Tak ſądzę, iż kto ma Władzę dyſpenſować lub zamieniać ſluby, może iey użyć nawet względem zaprzyſiężonych, chyba że mu to będzie wyraźnie od Zwierzchności zakazano; lecz nie ná ow czas, kiedy taka przyſięga ieſt uczyniona ná pożytek kogo inſzego, na przykład kiedy kto poprzyſiągł, iz tę lub ową ma poiąc zá Zonę, y ona ná to zezwoliła.

523. IV. Oſtrzegam, iż chociaż zamiana y dyſpenſa od ślubow może ſię czynić procz ſpowiedzi, iednak lepiey ieſt zawſze czynić ią pod czas Spowiedzi, á czaſem y koniecznie tego potrzeba, ieżli pozwolenie będzie dane od Papieża albo od Biſkupa *ſub hac forma*, iako ieſt zwyczay S. Penitencyaryi, y rozumieć trzeba, iż tak chcą mieć Biſkupi, kiedy tey Władzy proſtym udzielaią Spowiednikom, nie maiącym żadney juryſdykcyi *in foro exteriori*: Ktorym ná oſtatek tę ieſzcze daię przeſtrogę, iż ponieważ Oſoby proſte, á zwłaſzcza niewiaſty, częſtokroć mowią, iż śluby maią, niewiedząc nawet, co to ieſt ślub, przeto pilnie wypytywać ſię trzeba, żeby to doſkonale wyrozumieć: gdyż im ſię zdaie to bydź ślubem, co w ſamey rzeczy ieſt tylko żądzą lub przedſięwzieciem: co w iſtocie ſą rzeczy bardzo rożne. *In Text. cap. Literaturam, de voto & voti redempt.* Naydo koaley o tym piſzą *Marcus Leo in praxi Sacr. Pœnit.* y Placentinus *in Dilucidatione.*

ROZ-

ROZDZIAŁ XXV.

O przypadkach, w ktorych Penitenci do Biskupa odsyłani bydź powinni.

524. PRocz tego, co się mowiło w Rozdziałach poprzedzaiących o grzechach rezerwowanych y o censurach czyli karach Kościelnych, zbiorę tu rożne przypadki, w ktorych Spowiednik sam nic czynić nie może dla niedostatku Władzy, nie maiąc pozwolenia, lecz powinien Penitenta odesłać do wyższey Zwierzchności. Takowe przypadki dwoiakiego są rodzaiu, albo co do rozgrzeszenia, albo co do dyspensy.

525. A *naprzod* procz Władzy Urzędowi swemu właściwey (o czym rozliczni piszą Teologowie) Koncyl. Trydentskie *sess.* 24. *de reform. cap.* 6. wielką moc daie Biskupom *quo ad forum conscientiæ*, rozgrzeszać, dyspensować we wszystkich przypadkach Papieżowi rezerwowanych, byle taiemnych: *Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus & suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare, & in quibuscunque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reservatis, delinquentes quoscunque sibi subditos, in Diœcesi sua per ipsos aut Vicarium ad id specialiter delegandum, in foro conscientiæ gratis absolvere, imposita Pœnitentia salutari. Idem & in hæresis crimine,*

in

in eodem foro conſcientiæ, eis tantum, non eorum Vicariis, ſit permiſſum.

526. II. Więc w przypadkach zdarzaiących ſię, uważać powinien Spowiednik, czy uczynek takowy taiemny ieſt, y Sądowi ieſzcze nie donieſiony, według tego, co ſię mowiło *w Rozdz.* 12. *tey drugiey Części*, to ieſt, że taiemny uczynek nazywa ſię ten, ktory nie ieſt ieſzcze powſzechnie wiadomy y rozgłoſzony, chociaż mnie bardziey podoba ſię w tey mierze ściśleyſze zdanie. *Fagnan. in cap. Veſtra, de cohabit. Cler. & Mulier. n.* 126. Nie ważę ſię iednak ganić y przeciwnego zdania, ktore uczynek ma zá taiemny, kiedy o nim kilka tylko wie Oſob, *Id l. c. n.* 119. á chociażby y więcey, kiedy ſą wſpołuczęſtnicy tego wyſtępku. *Id l. c. n.* 142.

527. Powinien mieć Spowiednik w pamięci, iakie ſą przypadki rezerwowane Stolicy Apoſtolſkiey, tak co do rozgrzeſzenia, iako też co do dyſpenſy; o czym chociaż wyżey obſzernie mowiło ſię, tu iednak dodaię: iż może Biſkup rozgrzeſzyć, ieżeli wyſtępek nie ieſt iawny, od piąciu przypadkow rezerwowanych od Klemenſa VIII. o ktorych mowiono wyżey *w Rozdz.* 21. lecz nie może rozgrzeſzyć od ſuſpenſy włożoney od Syxtuſa V. w Bulli *Sanctum & Salutare*, ná tych, ktorzy świętokupſtwa używaią w święceniu ſię. *Bonac. l. c. diſp.* 3. *q.* 2. *p.* 11. *n.* 6. Jako też nie może uwolnić od cenſur włożonych przez Innocentego XII. w

Bulli

Bulli *Romanus Pontifex*. O ktorych także mowiło ſię *w Rozdz.* 21. gdyż te Bulle poznieyſze ſą, niż Concilium. *Id. l. c. diſp.* 2. *q.* 7. *p.* 1. *n.* 8.

528. Podobnym ſpoſobem nie może Biſkup rozgrzeſzyć od przypadkow *Bullæ Cœnæ*, á mianowicie od iawney Herezyi, iako ſię wyżey powiedziało, chociaż Boſſius *loc. cit.* *ſ.* 2. przeciwnego ieſt zdania, ktore Paſſerinus *de elect. c.* 26. *n.* 57. ſądzi bydź nie bardzo beſpiecznym. W inſzych żaś wſzelkich przypadkach może Biſkup rozgrzeſzać ſwoich Dyecezanow, ieżliby ſię ſpowiadali w iego Dyecezyi, podług powſzechnego zwyczaiu. Zdaie mi ſię iednak, iż od ſuſpenſy uwolnić nie zawſze może, według tego, co ſię powiedziało *w Rozdz.* 23. *num.* 511. iako też cudzym Dyecezanom inſzych łaſk y dyſpens udzielać nie może, *Diana l. c. reſ.* 13. gdyż to Concylium Trydentſkie pozwala Biſkupom względem właſnych tylko Dyecezanow. A chociażby przypadki były iawne, lecz kiedy Penitent nie może ſtawić ſię u Stolicy Apoſtolſkiey, ná ow czas Biſkup go rozgrzeſzyć może, według Kanonow *cap. de cætero, & cap. ea noſcitur. de Sent. excom. Boſſius in Moral. tit.* 4. *§.* 10. *& ſequ.*

529. Co do dyſpens, pewna rzecz ieſt, iż Biſkup nie może dyſpenſować *in irregularitate ex defectu, cap. liceat.* ani także *ex delicto*, ktoraby pochodziła z zaboyſtwa dobrowolnego nie ſprawiedliwego, bo te także

że wyrażnie ſię w Prawie *loc cit.* z pod Władzy Biſkupiey excypuią. Lecz ponieważ wielka ieſt między Teologami kweſtya: kiedy zaboyſtwo nazywać ſię ma *dobrowolne?* nie mogąc dla krotkości wſpomnieć wſzyſtkiego, co każdy o tym napiſał, do ichże ſamych odſyłam Czytelnika; tu tylko dodaię, że zaboyſtwo dobrowolne to ſię nazywa, ktore ſię dzieie z zamyſłem zabicia, á chociażby y bez zamyſłu, lecz takim ſpoſobem, zá ktorym koniecznie śmierć naſtępować zwykła. *Laym. l.* 3. *de juſt. tr.* 3. *p.* 3. *c.* 12.

530. Procz tego iakabykolwiek inſza była *irregularitas ex delicto*, może Biſkup dyſpenſować ſwoich Dyecezanow, chociaż niektorzy excypuią *irregularitatem in curſam propter hæreſim*, lecz zdanie tych nie ma mocnego fundamentu. Lecz nie może dyſpenſować *ab irregularitate*, kiedy kto oświęciwſzy ſię przez świętokupſtwo ſprawował funkcye poświęcenia ſwego, według Bulli Syxta V. *Sanctum & Salutate.* Uważać potrzeba, iż w inſzey cenſurze zoſtaiąc chociażby kto ſprawował funkcye mnieyſzego iakiegokolwiek poświęcenia, nie zaciąga *irregularitatem*, *Bonac. de irregul. q.* 5. *punct.* 5. *n.* 1. lecz zaciąga poświęcony przez świętokupſtwo, chociażby tylko mnieyſzego poświęcenia ſprawował funkcye *Laym. l.* 4. *c.* 17.

531. Co do Przeſzkod y nie ſpoſobności, zaciągnioney przez nie zachowanie iakowego Prawa, iak y kiedy może dyſpenſować Biſkup, oſtrzegam, iż nie ma

władzy,

Władzy, iak tylko względem tych, ktorzy ſą z rodzeni *ex illegitimo matrimonio*, *Laym. de Benef. c.* 14. *n.* 3. Co zaś do przeſzkod Małżeńſkich pewna rzecz ieſt, iż Biſkup może dyſpenſować od ślubu proſtego czyſtości, uczynionego po ślubie Małżeńſkim; także od przeſzkody pochodzącey z kazirodztwa y z pokrewieńſtwa Duchownego, wſzyſtko to kiedy ſię trafi po zawartym Małżeńſtwie, lecz nie czaſu poprzedzaiącego. *Laym. de Matr. c.* 6. *n.* 10. *Bonac. q.* 3. *p.* 15. *n.* 6. *Fagnan. cap. dilectus, de temp. ordin.*

532. Ná koniec oſtrzegam Spowiednika, iż ieżli będzie miał pozwolenie od Biſkupa, czy to w niektorych cyyli też we wſzyſtkich ogulnie przypadkach Biſkupom rezerwowanych, nie może tego użyć względem dyſpenſowania, iak tylko co do Dyecezanow tegoż Biſkupa; lecz co do rozgrzeſzenia, może użyć względem wſzyſtkich Oſob do ſpowiedzi przyſtępuiących, byleby w granicach tey Dyecezyi. *Diana Coor. t.* 3. *tr.* 3. *ſupra cap. liceat. Duard. in Bulla Cœnæ l.* 5. *ſ.* 2. *q.* 12.

ROZDZIAŁ XXVI.

Przeſtrogi Spowiednikowi maiącemu od Stolicy S. albo od Biſkupa ogulnie lub ſzczegulnie pozwolenie względem rozmaitych przypadkow rezerwowanych.

533. POnieważ każdey Władzy, á zwłaſzcza Duchowney używać należy ku zbudowaniu, á nie ku pogorſzeniu, iako czytamy w Prawie Kościel-

nym: *Praecavendum est ne cujusvis indulgentiae, remissionis vel facultatis obtentu, Christi fideles procliviores ad illicita in posterum committenda reddantur, aut veniae facilitas eis peccandi tribuat incentivum, in Extravag. Etsi Dominici, inter comm. l. 5. c. 3.* przeto następuiące tu kładę przestrogi.

534. I. Nazywam tu *Spowiednikiem uprzywilejowanym* tego, ktory z przyczyny Jubileuszu, lub inszego pozwolenia Papieskiego, ma moc rozgrzeszać od takich przypadkow, od ktorych insi Spowiednicy rozgrzeszać nie mogą: iako tę, według dawnych Przywilejow, maią Władzę *Ordines mendicantes*, że mogą rozgrzeszać od przypadkow Papieżowi rezerwowanych, wyiąwszy te, ktore się zamykaią *in Bulla Caenae*, y pięć inszych w poślednieyszym czasie od Klemensa VIII. y od Klemensa XI. rezerwowanych.

535. Kiedy się więc zdarzy przypadek rezerwowany, czyli sam przez się, iako są wszystkie rezerwowane Biskupom, czyli też z przyłączoną censura Kościelną, iako są wszystkie prawie rezerwowane Papieżowi, Spowiednik maiący pozwolenie rozgrzeszać, niech uważy, czy rzecz będzie pożyteczna użyc go zaraz, czyli też pożytecznieysza odłożyć ná czas dalszy, albo w cale odesłać Penitenta do Zwierzchości wyższey, żeby tym ostrożnieyszy był w czasie przyszłym: gdyż takowe pozwolenie dane iest ná zbudowanie, nie ná pogorszenie.

536.

536. II. Niech będzie Spowiednik pamiętny, iż nie może rozgrzeszyć od Herezyi iawney chyba przy śmierći, chociażby miał nayobszernieysze przywileie, ani nawet podczas Jubileuszu, iako się powiedziało *num.* 350. chyba ná ow czas, kiedyby Heretyk iawnie rozgrzeszony był od Biskupa lub od Inkwizytora. *Diana p.* 52. *de coll. vet. temp. Conc. ref.* 25.

537. Względem pięciu przypadkow rezerwowanych Stolicy Apostkiey od Klemensa VIII. y Pawła V. iako się powiedziało *w Rozdz.* 21. *num.* 496. chociaż daie się ogulnie pozwolenie Spowiednikom uprzywilejowanym iednak, podług osobliwego Dekretu Klemensa nie można rozgrzeszyć od iawnego Klauzury Mniszek zgwałcenia *ad malum finem*, od zaboystwa Kapłana, od iawnego zgwałcenia bespieczności Kościelney, á nawet y od taiemnego, kiedy się staie zá rozkazem Zwierzchności, iako się powiedziało.

538. Chociaż kto ma pozwolenie rozgrzeszyć od przypadkow Papieskich, nie przez to iednak rozumie się mieć one od Biskupich; ani żadne pozwolenie rozgrzeszenia od Censur czyli kar Kościelnych ważne bydź może *pro foro externo etiam satisfacta Parte.* y Penitenci chociażby co do sumnienia rozgrzeszeni zostali, sprawować się tak powinni, iakoby rozgrzeszenia nie mieli, aż go dostąpią Sądownie; co wszystko iest w Bulli Klemensa X. *Superna* o ktorey mowiło się wyżey *num.* 493.

539. Niech Spowiednik będzie oſtrożny, żeby w przypadki iawne, ktore Sądowi ſą donieſione, albo maią bydź donieſione, wcale nie wdawał ſię, nawet do rozgrzeſzenia co do ſumnienia, chyba czaſem potrzeba Duchowna Penitenta tegoby wyciągała, ná ow czas może dać rozgrzeſzenie *in foro conſcientiæ ſervatis ſervandis*, to ieſt żeby wypełnił wſzyſtkie obowiązki przez Sąd włożone, do czego iezli nie podeymuie ſię, nie ieſt godny rozgrzeſzenia.

540. Chociaż rozgrzeſzenie od Cenſury może dać ſię procz ſpowiedzi, iako naucza Layman *de Pœn. c.* 10. *n.* 21. y inſi, tego iednak czynić nie radzę dla wielu nieprzyzwoitości. *Id loc. cit.*

541. Pozwolenie abſolwowania od Cerſur Kościelnych nie rozciąga ſię do inſzych kar, iako ſą: *irregularitas, inhabilitas, privatio &c.* á nawet ani do Cenſur wyraźnie y oſobiście ná kogo ferowanych. Także ieżliby Biſkup pozwolił komu rozgrzeſzać od przypadkow ſobie rezerwowanych, nie przez to rozumie ſie, że pozwala y od Cenſur; iako y przeciwnym ſpoſobem, kiedy pozwala abſolwować od Cenſur, nie znaczy ſię to że razem y od grzechow. *Boſ. de juſtit. ſect.* 1. *caſ.* 3. *n.* 1. y inſi.

542. Chociaż niektorym ſię zdawało, iż pozwolenia ogulne abſolwowania od Cenſur nie rozciągaią ſię do ſuſpenſy, ktora nieprzeſzkadza uwolnienia od grzechow y doſtąpienia zbawienia; lecz ponieważ przeci-

wna temu ieſt nauka dobrych Teologow, *Medina Inſtruct. l.* 11. *c.* 11. *qu.* 8. *Boſſ. de Jub. ſect.* 1. *caſ.* 4. *n.* 2. *Caſtropal. tom.* 6. *diſp.* 4. *p.* 9. *n.* 6. Spowiednik uprzywileiowany może dać abſolucyą od ſuſpenſy, co do ſumnienia tylko, w czym iednak uważać powinien to, co naſtępuie.

543. Że od ſuſpenſy włożoney przez Piuſa II. ná tych, ktorzy ſię święcą nie maiąc lat zupełnych według Kanonow, albo procz czaſow wyznaczonych, albo bez dymiſſoryow właſnego Biſkupa; także od ſuſpenſy włożoney przez Urbana VIII. ná tych, ktorzy ſię święcą *ad titulum falſum*, o czym mowiło ſię *num.* 45, 362. 363. chociaż Spowiednik uprzywileiowany może rozgrzeſzyć w ten ſpoſob, ktory ſię opiſuie niżey *num.* powinien iednak uważać, iż ieżli ci ſuſpendowani Urząd poświęcenia ſwego odbywali, zoſtaią *irregulares*, od czego on ich abſolwować nie może; á chociażby nie wpadli w irregularność owi, ktorzy ſię święcili nie maiąc lat zupełnych, przecie iednak po znieſieniu ſuſpenſy nie będą mogli odbywać Urzędu ſwoiego, aż chyba kiedy doydą lat owych, ktorych Kanony wyciągaią ná każde z oſobna poświęcenie. Co do tych, ktorzy ſię poświęcili bez dymiſſoryow, ieżli ten przypadek ieſt taiemny, y nie ma niebeſpeczeńſtwa rozgłoſzenia, można ich rozgrzeſżyć,: lecż ieżli ieſzcze tacy brać maią iakie poświęcenie, powinni koniecznie ſtarać ſię o dymiſſorye nim wezną abſolucyą.

544. Podobnym ſpoſobem kto weźmie iakie poświęcenie *ad titulum falſum*, nie może brać drugiego aż będzie miał *titulum verum*, y inaczey takiego rozgrzeſzyć nie można; lecz ieżliby iuż był Kapłanem, á nie miał ſpoſobu wyſtarania ſię prawdziwego tytułu, ieżli ta rzecz ieſt taiemna, á Kapłan ow z inſzych miar ieſt bogoboyny y obyczayny, można go abſolwować od ſuſpenſy co do ſumnienia, tylko żeby mogł Mſzą S. odprawować, ieżeli tylko nie ſprawował Urzędu poświęcenia nie prawnie wziętego, y przez to nie zaciągnął *irregularitatem*. Co oraz ná ow czas czynić można, kiedy Kapłan prawnie będzie poświęcony, á potym przypadkiem nieſpodzianym utraci dziedzictwo, y nie ma *Beneficium*, nie należy mu zabraniać Mſzy odprawować, ieżli ta rzecz nie ieſt iawna, y ieżli Biſkup mu tego nie zakazuie. *Quid faciet, qui fodere non valens mendicare erubeſcit?* zwłaſzcza że Bulle zakazuią tylko święcić ſię bez tytułu, á nic nie mowią o tych, ktorzy prawnie ſię oświęciwſzy, tytuł utracaią. Czy można abſolwować od ſuſpenſy włożoney przez Syxta V. ná święcących ſię przez świętokupſtwo, iako ſię mowiło *num.* 350. & 360? Odpowiedź iż można ná ow czas, kiedy w pozwoleniu dołożono będzie: *non obſtantibus Conſtitutionibus Apoſtolicis quibuſcunque in contrarium &c. Boſſ. de Iub. ſect.* 1. *caſ.* 4. *n.* 8.

545. Teraz przyſtępuiąc do inſzych partykularnieyſzych przypadkow, á mianowicie po piąciu owych, ktore

ktore ſą rezerwowane od Klemenſa VIII. według tego, co ſię wyżey o tym powiedziało, przeſtrzegam, iż w przypadkach iawnych niepowinien Spowiednik mieſzać ſię, ani w takich, ktore ſię wyiawić mogą, ani nawet co do ſumnienia, lecz takiego Penitenta odeſłać należy do Zwierzchności. Mowi *Boſſius de Jub. ſect. 1. caſ. 8. n. 1. Admonendum cenſeo quemlibet Confeſſarium, quod accedente aliquo ex caſibus Bullæ Cœnæ circa abſolutionem utatur grano ſalis, cum agatur de materia graviſſima, & ſi non ſit in tali materia verſatus, conſulat peritiores.*

546. Co do poiedynkow, wtym, w czym podpadaią rezerwie, trzeba także bydź oſtrożnym, zwłaſzcza iż tacy powſzechnie bywaią zuchfali, y może ſię zdarzać, iż maiąc rozgrzeſzenie *in foro conſcientiæ* tylko, nie zechcą bydź poſłuſzni Zwierzchości Sądowey.

547. Względem uderzenia Oſoby Duchowney te uważać trzeba, iż ſamo tylko uderzenie ciężkie rezerwowane ieſt Papieżowi, lecz od lekkiego, a czaſem y od pomiernego mogą rozgrzeſzać Biſkupi *juxta juris diſpoſitionem.* Jeżli zaś ta rzecz doniosła ſię Sądowi, lub w krotce donieść ſię ma, Spowiednik w dawać ſię w to nie powinien. Y to uważać trzeba, iż chociaż Duchowni, ktorzy nie noſzą ſukni przyzwoitey ſtanowi ſwoiemu *non gaudent Privilegio Fori*, według uſtawy Conc. Trid. *ſeſſ. 23. de ref. c. 6.* iednak nie ieſt pewna, czy oraz *non gaudent Privilegio Canonis*, lecz w tym ponieważ rożne ſą zdania, należy iść zá wolą Biſkupa.

548. Względem świętokupſtwa, ponieważ to ſą po większey części przypadki ſkryte można poſtępować odważnie; lecz to uważać należy, iż Spowiednik uprzywilejowany ma tylko moc znieſienia Exkommuniki, á ieżliby to świętokupſtwo popełnione było względem święcenia ſię, ma moc znieſienia ſuſpenſy

od

od Syxtá V. włożoney, lecz przez to nie może ſię świętokupca utrzymać przy *Beneficium*, ani przy pożytkach z niego wybranych, gdyż w tym do Penitencyaryi Rzymſkiey udać ſię należy, ktora przywraca ſpoſobność do otrzymania inſzego *Beneficium* lecz nie tego, względem ktorego popełnione ieſt świętokupſtwo: owſzem bywa to czáſem, iż trzeba wyrażney woli Oyca S. iako ſię powiedziało *cap.* 18. §. 5. Przed daniem rozgrzeſzenia uważać potrzeba, czy Penitent gotow ieſt wyzuć ſię z tego *Beneficium*, ieżli Oyciec S. *de plenitudine potetatis* utrzymać ſię mu przy nim nie dozwoli. Lecz taki będąc abſolwowany od Exkommuniki, ieſzcze zoſtaie *irregularis*, ieżli w tym ſtanie będąc ſprawował Urząd Kapłańſtwa (co we wſzyſtkich Duchownych przypadkach pilnie uważać należy) od czego ieżli wyſtępek taiemny, może dyſpenſować Biſkup, albo maiący od niego pozwolenie. Czytay co ſię mowiło *w Rozdz.* 17. *ſ*. 7. kiedy świętokupca obowiązany ieſt czynić reſtytucyą pożytkow, à kiedy nie, y że mu nawet *triennalis poſſeſſio non ſuffragatur, ſi fuerit poſſeſſor malæ fidei* o czym mowi *Regula* 35. *Cancellariæ Apoſtolicæ.*

549. Czy mocą pozwolenia y Przywilejow Papieſkich można abſolwować uporczywych y zaſtarzałych w Cenſurach Kościelnych, o ktorych mowi *Regula* 66. *Cancellariæ Apoſtolicæ.* Odp. że nie, ponieważ ta reguła nie ieſt więcey we zwyczaiu, mowi Boſſius *de Jub. ſect.* 1. *caſ.* 4. *n.* 10. A ia dodaię, iż ta reguła położona ieſt z przyczyny klauzury generalney, ktora ſię kłaść zwykła w Reſkryptach Papieſkich *ad effectum conſequendæ gratiæ*, co w tym razie nie ſłuży.

550. Na oſtatek uważać trzeba, iż chociaż Zakonnicy uprzywilejowani rozgrzeſzać nie mogą od piąciu przypadkow rezerwowanych przez Klemenſa VIII. ieżeli iednak po tym Dekrecie ma kto poślednieyſzy ná to Przywiley, w ktorymby ſię ſame tylko przypadki *Bullæ Cœnæ* excypowały, taki y od owych piąciu będzie mogł ważnie rozgrzeſzać. *Diana p.* 5. *tr.* 10. *reſ.* 55. y wielu inſzych Teologow, ktorych on wylicza.

KONIEC

CZĘSCI DRUGIEY.

RE-

REGESTR

Rzeczy w tey drugiey Części zawartych.

Prze-

Jakich

Jubi-

Każ-

Każdy Spowiednik może konaiącego rozgrzeszyć *ab omnibus casibus reservatis. ibid.*

Spowiednik powinien się przyspośabiać do dobrego konaiącym asśystowania. *num.* 191.

Kryminalista.

Jak znim postąpić. *num.* 151.

Lichwa.

Względem kontraktow y zarobku trzeba rzecz dobrze wprzod zrozumieć, niż o niey sądzić. *num.* 155.

Rozmaitych gatunkow staią się kontrakty przez kondycye ktore się w nich dokładaią. *num.* 154.

Trzeba mieć wzgląd na zwyczay w każdym kraiu. *num.* 156.

Lichwa wieloraka. *n.* 158. Wieloraka iest zamiana. *num.* 159.

Jak w zamianie wolno szukać zysku. *num.* 160.

Kontrakt towarzystwa kiedy kilku na ieden towar składaią się, iak się czynić powinien *num.* 162. 163.

Kiedy bydło na przedaż razem skupuią lub spędzaią. *n.* 164. y 165.

Kiedy ieden urząd, ná prz. cło, w kilku razem arenduią. *num.* 166.

Jaki iest kontrakt między bracią y między Małżeństwem. *num.* 167.

Jaki ma bydź wzgląd ná ustawy Dyecezalne wzgledem kontraktow. *num.* 168.

Małżeństwo.

Kiedy nieważność małżeństwa iest iawna, co ma czynić spowiednik *n.* 2.

Co ma czynić kiedy nieważność iest wątpliwa *num.* 3. & *seqq.*

Chociażby w zabieraniu się do Małżeństwa była wątpliwość o iego ważności, kiedy ta iednak po tym zostaie, mogą małżonkowie żyć z sobą. *num.* 11.

Nie można wstępować w małżeństwo nowe, nie maiąc pewności o śmierci małżonka, *ibid.*

Jak postąpić ma Spowiednik. kiedy małżeństwo iest nie ważne, á o tym nie wiedzą, albo też wiedzą małżonkowie. *num.* 23.

Nie iest obowiązana osoba w małżeństwie zostaiąca wierzyć wspołmałżonkowi mowiącemu, iż ich Małżeństwo iest nie ważne: ieżli iednak o tym powątpiwa, trzeba się starać ułacnić wątpliwość. *n.* 14.

Nie masz grzechu śmiertelnego używać małżeństwa iakimkolwiek sposobem, byleby z tąd mogło bydź potomstwo. *num.* 16.

W tych rzeczach Spowiednik pytać się powinien z wielką ostrożnością *num.* 16.

Co przeszkadza do godziwego używania małżeństwa. *num.* 17.

Rożne wątpliwości ułacniaią się względem powinności małżeńskich względem rozwodu y posagu. *num.* 18. & *seqq.* Zaręç-

Zaręczyny uczynione z iedną osobą, nie zagradzaią używania małżeństwa uczynionego z drugą: tylko należy nadgrodzić szkodę ieżli z tąd iaka nastąpiła. *num.* 29.

Co ma czynić Spowiednik, ktory poznaie przeszkodę do małżeństwa w tych, co się w krotce do niego zabieraią. *num.* 30. *&* *seqq.*

Impedimentum criminis. *&* *affinitas ex illicito* powinni mieć osobliwe względy. *num.* 33.

Jak z twierdzić małżeństwo nie ważne. *num.* 326.

Co czynić kiedy Małżonkowie są *impotentes* *num.* 36.

O zapowiedziach Małżeńskich. *num.* 270.

Kto wstępuie w stan Małżeński po uczynioney Professyi Zakonney, albo też maiąc większe poświęcenie, zostaie exkommunikowany. *num.* 71. *&* 273.

Mniszki.

Niemogą w żadne w chodzić kontrakty ani między sobą, ani z Osobami obcemi. *num.* 84.

Cokolwiek zyskuią, powinny oddawać Przełożonym. *ibid.*

Jak wolne bydź mogą *à vitio proprietatis.* *num.* 85.

Powinne bydź posłuszne Przełożonym pod grzechem. *num.* 86.

Powinne strzec Klauzury. *num.* 87.

Co maią pozwolenie w chodzić do Klasztoru, nie mogą tam się zatrzymywać nad potrzebę. *ibid.*

Maią Mniszki obowiązek odprawować Pacierze Kapłańskie, nawet procz Choru. *num.* 88.

Insze Mniszek obowiązki, *num.* 89.

Spowiednicy, Kaznodzieie y Kapellani Mniszek, nie mogą z niemi rozmawiać *num.* 90.

Dekret S. *Congregationis* zakazuię Zakonnikom rozmawiać z Mniszkami nawet przez czas krotki y mieszać insze materye w rozmowach Duchownych. *num.* 96. *&* 453.

Jaki ma bydź Spowiednik Mniszek. *num.* 91. *&* *seqq.*

Powinien bydź approbowany od Biskupa nawet w Klasztorach będących pod rządami Zakonnikow. *num.* 98.

Nie może bydź w tym urzędzie więcey nad lat trzy. *ibid.*

Spowiednik extraordynaryiny dwa lub trzy razy na rok powinien się Mniszkom wyznaczyć. *num.* 98.

Monitorium.

Daie się dla interessu Cywilnego. 265.

Monitorium Papieſkie obowięzuie wſzyſtkich Biſkupie tylko Dyecezanow *num.* 266.

Kiedy uſtaie obowiązek donieſienia. *num.* 268. *& ſeq.*

Jak należy poſtąpić w donieſieniu względem iakiey rzeczy lub piſma. *num.* 296.

Jaki przeciąg czaſu pozwala ſię. *ibid.*

Niedbalſtwo.

Grzechy z niedbalſtwa pochodzące w Prałatach, Plebanach, Przełożonych Zakonnych, Spowiednikach, Kaznodzieiach, Sędziach &c. *a. n.* 235. *ad* 258.

Niemowlęta.

Niegodzi ſię Rodzicom trzymać ich w łożku przy ſobie. *n.* 501.

Obiawienia czyli Rewelacye.

Obacz pod tytułem *Rozeznanie Ducha,*

Ordines & Ordinandi.

Kary ná święcących ſię *per ſaltum*, lub inſzym iakim nie prawnym ſpoſobem. *num.* 44. *& ſeq.*

Swięcący ſię nazmyślony tytuł lub nie wyſtarczaiący, zoſtaie ſuſpendowany. *num.* 45.

Cudzoziemcy *ultramontani* nie mogą święcić ſię w Rzymie bez Dymiſſoryow od właſnych Biſkupow, ktore powinny bydż approbowane od ſwego Nuncyuſza *in partibus*. y od Wikarego Rzymſkiego. *n.* 46.

Trzy teraz naybardziey co do święcenia y święcących ſię uważać nalaży Bulle. *num* 361.

Bulla Piuſa II. ſuſpenduie poświęconych *extra tempora*, albo też święcących ſię w wieku niezupełnym bez dyſpenſy: także święcących ſię bez Dymiſſoryow właſnego Biſkupa. Ci wſzyſcy ieżliby ſuſpenſą pogardzali, zoſtaią *irregulares. num.* 362.

Bulla Urbana VIII. około święcenia cudzoziemcow tak *ultramontanorum* iako też *ultramarinorum. num.* 363.

Suſpenduie tych co ſię święcą *ad patrimonium falſum, fictum vel fiduciarium. ibid.*

Włoſi biorący *primam tonſorum* albo *ordines minores* przy fałſzywych Dymiſſoryach, *non gaudent privilegio fori. ibid.*

Bulla Innocentego XII. roſkażuie żeby żaden Biſkup nie dawał *primam tonſuram* temu, co nie ieſt z iego Dyecezyi. *num.* 364.

Jeżliby kto miał bydź święcony od cudzego Biſkupa, powinien mieć świadectwo od właſnego. *num.* 365.

Kto

Kto się święci od Biskupa cudzego powinien mieć *beneficium sufficiens pro congrua*, ani można dołożyć *ex patrimonio. num.* 366.

Niepoczytuie się za Dyecezana, kto się tylko z przypadku urodził w iakiey Dyecezyi. *num.* 367.

Ani też kto przez lat 10. nie mieszkał w iakiey Dyecezyi. *n.* 368.

Jak może się kto święcić *titulo familiaritatis num.* 369.

Poświęconego od cudzego Biskupa nawet za Dymissoryami może Biskup własny examinować. *num.* 370.

Kary ná święcących y święcących się przeciwko tey Bulli. *n.* 371.

Jak może Biskup pozwolić święcić się *extra tempora n.* 377.

Patronowie Sądowi.

Jch obowiązki, y iak przeciwko nim, *num.* 148.

Penitencyarya Rzymska.

Do niey się udawać należy tylko w przypadkach taiemnych, y iakie rozumieią się bydź taiemne. *num.* 300.

Jakim sposobem do niey udawać się. *num.* 302.

Uwalnia od pewnych kar Kościelnych y rozgrzesza *á casibus reservatis Sedi Apostolicæ num.* 302 303.

Rozgrzesza heretykow, y iak. *num.* 304.

Nie rozgrzesza biorących podarunki od Zakonnych Osob, chyba pod pewnemi Kondycyami. *num.* 306.

Dyspensuie *ab irregularitate ex delicto, & ex defectu natalium. n.* 307. 308.

Nie dyspensuie *ab irregularitate* przez mężoboystwo dobrowolne, tych co się chcą święcić, chyba z bardzo wielkich przyczyn. *n.* 307.

Co trzeba wyrazić prosząc o Dyspensę *ab irregularitate contracta per procuratum abortum. num.* 309.

W iakich przypadkach dyspensuie przeszkody Małżeńskie *tam de contracto, quam de contrahendo, num.* 311. & *seq.*

Odmienia *vota simplicia*, lub na dalszy czas odkłada, lecz nie odmienia *votum* przetrwania w pewnych Zakonnych Zgromadzeniach *n.* 317.

Także zamienia obowiązek odmawiania Pacierzy Kapłańskich. *ibid.*

Pozwala Zakonnikom przeyść do inszego Zakonu, lub wyniść na świat. *ibid.*

Daie moc powrocenia do urzędow tym, co ie przez iaki występek utracili: także do czynienia Professyi Zakonney: lecz z świętokupcami inaczey postępuie *num.* 318.

Kto raz był przywrocony albo dyspensowany, drugi raz prosząc o takąż łaskę, powinien wspomnieć pierwszą. *num.* 319.

Daruie lub Dysponuie pożytki z beneficyow Kościelnych nieprawnie

 wnie

wnie obrocone: także względem Bulli *De datis & promissis &c.* także względem posagow *ex locis piis* danym panienkom, ktore nie maią własności przyzwoitych. *num.* 320.

Kto Reskrypta penitencyaryi do skutku przywodzić powinien. y iak. *num.* 321.

Co trzeba w tym uważać, osobliwie w Dyspensach Małżeńskich. *num.* 223. & *seqq*

Jak zmocnić Małżeństwo nieważne. *num.* 326.

Wszystko to czynić należy podczas spowiedzi. *num.* 327.

Jaką w tych przypadkach naznaczać pokutę. *num.* 328.

Jak dać świadectwo, że otrzymali rozgrzeszenie. 329.

Czy może Penitent otrzymać skutek dyspensy, kiedy nie iest sposobnym do otrzymania rozgrzeszenia Sakramentalnego, albo też spowiedź byłaby Swiętokradzka. *num.* 329.

Kiedy Spowiednik niechce podług Dyspensy Rzymskiey dyspensować, można poyść do drugiego. *num.* 330.

Pensyonarze.

Powinni czynić restytucyą pożytkow tak, iak y *Beneficiati*, kiedy nieodprawuią *Officium B. V. M.* *num.* 40.

Pisarz.

Jakie są iego obowiązki y iak przeciwko nim wykracza się. *n.* 150.

Pleban.

Nie może mieszkać odległy od Parafii, ani zdać rządow na drugiego: á nawet y ná krotki czas oddalić się ze szkodą trzody *num.* 51.

Kiedy y iak powinien ofiarować Mszą zá Parafiany. *num.* 81.

Obowiązki iego y powinności. *ibid.*

Grzeszy, kiedy nie strara się o poprawę obyczaiow w swoiey Parafii. y kiedy nie zabiega tym grzechom, ktorym może. *num.* 238.

Płodu uduszenie lub zagubienie.

Sprawuie *irregularitatem* wstaraiących się o to, y co do tego skutecznie pomagaią *secuto effectu num.* 309.

Co wyrazić trzeba prosząc o Dyspensę w tym. *ib.*

W wątpliwości płod ma się za męski. *num.* 464.

Rożne zdania, czy w tey wątpliwości zaciąga się *irregularitas. num.* 464. & *seqq.*

Uważać trzeba srzodki, iakiemi się kto o to stara, żeby osądzić, czy zaciągnął *irregularitatem* albo nie. 465.

Nie unika się *irregularitas*, chociażby płod wyszedł żywy. lecz do życia nie sposobny. *num.* 466.

W poro-

W poronieniu przypadkowym nie zważa się, czy dało się przyczynę do niego czyniąc co godziwego, czy niegodziwego, *ib.*
Bulla Grzegorza Papieża w tey materyi. *num.* 462. & *seqq.*

Reservati Casus.

Nie iest *reservatus casus Sedi Apostolicæ* żaden kiedy niema przywiązaney exkommuniki. *num.* 305.
Procz wziętych podarunkow od Osob Zakonnych *num.* 306.
Jakie są *casus reservati Sedi Apostolscæ. num.* 496.
Jakie są rezerwowane Biskupom, *num.* 501.
Jakie Przełożonym Zakonnym. *num.* 502.
Ják od nich rozgrzeszać. *num.* 434. & *seqq.*
Można rozgrzeszać *á casu reservato* w inszey Dyecezyi, gidze nie iest *reservatus.* byleby to nie było umyślnie. *num.* 503.
Od Klemensa VIII. *casus reservati Sedi Apostolicæ*, ktorych iest pięć, iak mogą bydź y od kogo rozgrzeszone. *num.* 407.
Rożne uwagi w rozgrzeszaniu od nich. *num.* 533. & *seqq.*

Rozgrzeszenie.

Można rozgrzeszyć od exkommuniki *á* S. *Officio* ferowaney *cessante contumacia num.* 281. & *seqq.*
Spowiednicy nawet uprzywilejowani nie mogą od niey uwolnić przed doniesieniem. *ib.*
Jak y w iakich przypadkach rozgrzesza Penitencyarya, *n.* 302.
O rozgrzeszeniu w społwinowaycy. *n.* 298.

Rozeznanie Ducha,

Jest to *gratia gratis data num.* 229.
Wielce potrzebna Spowiednikowi. *ib.*
Jak rozeznać y doświadczyć Ducha. *n.* 230. & *seqq.*
Łaska y przyrodzenie częstokroć wielkie maią podobieństwo, y iak ie rozeznać. *n.* 234.

Rozboynicy Morscy.

Za rozkazem Xiążęcia Pana swego mogą napadać okręta nieprzyiacielskie, lecz nie insze, chociażby były pogańskie. *n.* 139.
Nie mogą zabijać osob oprocz potyczki, ani zaprzedawać Turkom Chrześcian. *ibid.*

Rzemieślnicy.

Częstokroć nie umieią rzeczy do wiary należących. *n.* 183.
Często wykraczaią kradzieżą. *n.* 184. albo lichwą. *n.* 186.
Przeklinaią. złorzeczą, bluźnią, przysięgaią się, y iak o tym sądzić, *num.* 187. & *seqq.*

Bulla

Zwyczay w tym przeciwny, czy bydź może dobry. *num.* 387.

Suspensa

Kiedy y iak Spowiednicy uprzywileiowani nie mogą znieść suspensę rezerwowaną. *num.* 511.

Od nierezerwowaney może uwolnić każdy Spowiednik. *ibid.*

Swiadkowie u Sądu.

Swiadek powinien odwołać, ieżli co powiedział fałszywie. *n.* 202.

W pewnych przypadkach nie iest obowiązany *ibid.*

Symonia czyli świętokupstwo:

Karom Kanonicznym iak podlega. *num.* 425.

Jakie są zá nią kary. *num.* 428.

Jaka iest *simonia confidentialis. num.* 426. & *seqq.*

Kto popełnia symonią ná przysługę drugiego, iest exkommunikowany. *num.* 432.

Testamenta y zapisy.

Dziedzic zá testamentem może trzymać dziedzictwo, poki testament od sądu skassowany nie iest. *num.* 170.

Dziedzic po skassowanym testamencie powinien wypłacić zapisy pobożne w skassowanym testamencie zawarte. *num.* 171.

Jakie są testamenta uprzywilejowane. *ib.* & *seqq.*

Zapisy pobożne zaraz wypłacać należy. *num.* 182.

Długi wprzod wypłacać trzeba niz zapisy, y iakim porządkiem *num.* 181.

Niemasz ścisłego obowiązku czynić testament, chyba w niektorych przypadkach. *num.* 175.

Co zostawić należy dzieciom prawnym. á co dać można nieprawnym. *num.* 176.

Więzień.

Trzeba mieć baczność. żeby nie zamilczał grzechu. *num.* 196

Spowiednik wystrzegać się powinien rozmawiać z Sędziami przed y po spowiedzi. *num.* 197.

Jeżliby więzień na spowiedzi chciał mowić o swoiey niewinności, rostropnie go odwodzić należy. *num.* 198.

Przestrogi w spowiadaniu więzniow. *num.* 199.

Jeżli winowayca nie chce wyznać występku u sądu, rożne zdania w nakazaniu tego. *num.* 200.

Co ma czynić Spowiednik, kiedy więzień zapiera się tego na Spowiedzi, co wyznał u Sądu. *num.* 201.

Rożne wątpliwości względem winowaycow o wyiawieniu wspol-

występcow y w odwołaniu tego, co się niesłusznie wyznało przeciwko sobie lub komu inszemu. *num.* 204. *& seqq.*

Wieszczkowie Wrożkowie &c.

Chcą zgadywać rzeczy taiemne sposobem nieprzyzwoitym. *num.* 228

Częstokroć maią umowę z Diabłem. *ib.*

Astrologowie nie są wolni od zabobonow. *ib.*

W pewnych przypadkach wpadaią w exkommunikę. *ib.*

Nie wpadaią w exkommunikę chyba w niektorych przypadkach. *ib.*

Niegodzi się przepowiadać przyszłych przypadkow nikomu w szczegulności. *ib.*

Są zgadywania czyli przepowiadania sposoby niektore godziwe. *ib.*

Wyznanie Wiary.

Powinni ie czynić *Beneficiati*, Plebani, Kanonicy &c. w przeciągu dwoch Miesięcy po obięciu *beneficium num.* 447.

Przełożeni Zakonni są od tego wolni. *ib.*

Kto go nie czyni nie iest obowiązany do restytucyi pożytkow, chyba po dokrecie sądowym. *ib.*

Xieni czyli Przełożona Zakonna:

Powinna starać się o zachowanie Reguł, y mieć oko ná Zakonne Parlatorya. *num.* 246.

Zakonnicy.

Nie mogą się spowiadać chyba przed Spowiednikami approbowanemi od własnych Przełożonych, co się rozumie o wszystkich zgromadzeniach nie podlegaiących władzy Biskupiey *num.* 99.

Co powinni zachować, staraiąc się o skassowanie professyi *num.* 103.

Jak łamią ślub ubostwa. *num.* 104. *& sequ.*

Co powinni zachować wyrzuceni y zbiegli. *num.* 108. *& seq.*

Jak mogą przeyść do ściśleyszego Zakonu. *num.* 117. *& seq.*

Jak wolno wyniść z Klasztoru bez pozwolenia. *num.* 118.

Jak wolno, albo nie wolno żyć *extra claustra num.* 119 *& seq.*

Powinni donieść *ad S. Officium* nawet wspołbraci podeyzranych o herezyą. y iak to rozumieć. *num.* 353.

Przełożeni powinni starać się o karność Zakonną. *num.* 240.

Powinni się starać o dobro naprzod Zakonu, potym domu swego. *num.* 241.

Powinni czasem poprawić lekkie występki y ukarać. *ib.*

Czym Zakon iest świątobliwszy, tym lepszego potrzebuie Przełożonego. *num.* 242.

Powinni rządzić podług przepisu reguł. *n.* 244. Niemogą się zupełnie spuszczać ná Substytutow. *num.* 246.

Powinni miewać sami nauki Duchowne. *n.* 244. Maią dobrze sprawować Ekonomikę, bo iey zaniedbanie sprawuie złamanie Reguł *n.* 245

Także Substytutowie powinni dbać o zachowanie reguł. *n.* 243.

Powinni nadgrodzić szkody poczynione przez niedbalstwo. *n.* 255.

Zołnierze.

Maią właściwe sobie niektore występki. *n.* 121. Zołnierz poddany ktory brał żołd zá pokoiu, może służyć w woynie, chociażby wątpił o iey sprawiedliwości, ale nie cudzoziemiec. *num.* 129.

W prostych żołnierzach to się nie zważa. *n.* 130. W kraiu przyiaźnym nie może szkodzić nikomu, procz, co potrzebnego iest, brać za dozwoleniem Xiążęcia. *n.* 131. Ani może zdżierać ludzi, dla tego że mu żodł nie dochodzi w czym nie uwalnia od winy pobłażanie Xiążęcia ani Kommendanta. *ib.*

Może zabiiać nieprzyiacioł pod czas batalii, y wszystkich co im daią pomoc. *n.* 132. Jakich może używać zdrad y zasadzek. *ib.* Można wkładać Kontrybucye ná Kray nieprzyiacielski, y brać w nich niewolnika, lecz nie Osoby duchowne y Zakonne. *num.* 133.

Uwagi ściągaiące się do łupow zabranych w kraiu nieprzyiacielskim. *num* 134. & *seq.*

Jaki bydź może żołnierzowi obowiązek restytucyi. *num.* 137.

Nie można rachować sprzętow Kościelnych, ani tych mieysc, ná ktore otrzymana iest prawnie ochrona. *num.* 138.

Stan żołnierski iest częstokroć dla duszy niebespieczny: y częstokroć trzeba obowiązać penitenta do odstąpienia iego. *num.* 139.

Zwierzchność świecka czyli Magistrat.

Winni są występkow Przełożeni, ktorych nie karzą y im nie zabiegaią, y powinni nadgrodzić szkodę, ktora przez ich pobłażanie bliźniemu stała się. *num.* 255.

Zydzi.

Zakazane iest Chrześcianom z niemi przestawanie y iakie. *num.* 358.

KONIEC.

PRZESTROGI SWIĘTEGO KAROLA DLA SPOWIEDNIKOW.

1. AZeby Spowiednicy ſprawowali Sakrament Pokuty S. z należytym pożytkiem, to ieſt z prawdziwą poprawą życia Penitentow, á nie zaniedbywali tak głownego intereſſu z wielkim obciążeniem ſumnieniow właſnych, iako ſię wielce obawiać trzeba, że w tym nie mało ieſt wyſtępnych, ponieważ tak nie wiele widać poprawy w tak częſto ſpowiadaiących ſię: dla tego zebraliśmy razem wſzyſtkie rozkazy y przeſtrogi naſze w rożnych okolicznościach dawane, ktore ſądziemy bydź Spowiednikom wielce pożyteczne y potrzebne. Upominamy przeto ich przez wnętrzności Pana Naſzego JEZUSA CHRYSTUSA, ażeby podług wielkości urzędu y powołania ſwego przykładali ſię z wſzelką pilnością do poparcia zamyſłow naſzych w pracy około zbawienia duſz rządom naſzym powierzonych.

2. Zaden Kapłan świecki czy Zakonny niech ſię nie wtrąca do ſłuchania ſpowiedzi S. bez pozwolenia naſzego, iako rozkazuie Koncylium Trydentſkie.

Niech ſię każdy ſtrzeże w tym pobłądzić pod pretextem ſłuchania dzieci, gdyż nawet w małym wieku zdarzaią ſię grzechy śmiertelne: ani pod pretextem potrzeby w letkich chorobach, ani nawet w ciężkich y niebeſpiecznych, ieżliby można ſię udać do właſnego Plebana, lub też do inſzego Spowiednika od nas approbowanego.

3. Owi Kapłani, ktorzy wezmą od nas pozwolenie ſpowiadać w pewny tylko czas, lub na pewnym tylko mieyſcu, lub pewne tylko oſoby, niech ſię ſtrzegą nie przeſtąpić założo-

ney granicy. Spowiednicy maiący pozwolenie uwolnić *á censuris & a casibus reservatis*, niech tego używaią ná zbudowanie, nie ná zepsowanie.

4. Każdy Spowiednik chociaż od nas uznany zá żdolnego, niech iednak nie przestaie czytać dobrych Teologow, gdyż częstokroć trafiaią się penitenci z przypadkami bardzo trudnemi: á ieżliby sam nie potrafił doskonałey dać rezolucyi, niech się poradzi biegleyszego.

Niech się miarkuią po siłach y po nauce swoiey, á nie nastręczaią się do słuchania osob takich, o ktorych powątpiwaią, czy im wystarczyć potrafią.

Niech dobrze wiedzą *censuras & casus reservatos* osobliwie *in Bulla Cœnæ Domini:* niech także czytaią *Canones pænitentiales*, y te nasze przestrogi.

5. Ponieważ w grzechu śmiertelnym sprawuiący iakikolwiek Sakrament grzeszy śmiertelnie, dla tego pilnie wystrzegać się ma Spowiednik słuchać spowiedzi będąc sam w grzechu śmiertelnym, à bardziey ieszcze maiąc na sobie *censuram Ecclesiasticam*.

Owszem gorliwy Spowiednik pragnący dopomoc duszom, pokazać im gościeniec do cnot Chrześciańskich, przepisać lekarstwa duchowne do uniknienia grzechu, oświecić w poznawaniu zdrady nieprzyiaciela duszznego, iednym słowem: odnowić człowieka z dawnego ná nowego, ná doskonałego Chrześcianina, nie powinien przestawać nà samym wystrzeganiu się grzechu śmiertelnego w przystępowaniu do słuchania spowiedzi S. lecz powinien sam naprzod w sobie to mieć, czego żąda po penitentach; gdyż bardziey pociągaią przykłady niż słowa: dla tego iak nayusilniey starać się powinien o doskonałość y o cnoty do niey potrzebne.

6. A ponieważ przypuszczaiąc Zakonnikow do słuchania spowiedzi, wybadywamy się tylko o sposobność ich y naukę, nie mogąc powziąć wiadomości o ich obyczaiach, zaczym pokłada-

kładamy to ná sumnieniu ich Przełożonych, ażeby do tego urzędu osob niegodnych nie przypuszczali.

7. Powinien bydź Spowiednik ochoczy y nie tylko nie odpędzać od siebie Penitentow, unikaiąc pracy, lecz naymnieyszego nie dać znaku nieukontentowania, owszem pokazywać, iż wielką maią ochotę czynić tę usługę.

Zeby się więc Penitenci nie uskarżali ná niedostatek Spowiednika, nie powinni Spowiednicy oddalać się dla pogrzebow, lub iakichkolwiek przyczyn, zwłaszcza w te czasy, kiedy częściey Spowiedź czynić się zwykła, osobliwie około Swięta Wielkonocnego, y w znacznieysze uroczystości.

8. Ządamy oraz, żeby Przełożeni Zakonni tego postrzegali, ażeby w czasy pomienione w Kościołach ich iak naywiększa liczba znaydowała się Spowiednikow bogoboynych, uczonych, y od nas approbowanych,

9, Spowiednicy Zakonni kiedy będą wołani do Spowiadania chorych, niech się wprzod wywiedzą od Plebana, ieżeli czas y okoliczność pozwoli, o stanie y przyzwoitościach chorego, ażeby się tym bardziey przygotować mogli do dania pomocy choremu do usprawiedliwienia się przed Bogiem, zwłaszcza w tym momencie, od ktorego zewisło zbawienie lub wieczne potępienie duszy: á ieżli czas nie pozwoli uczynić to przed Spowiedzią, niechże to dopełnią iak nayprędzey po spowiedzi, ażeby oraz ż Plebanem mogli iak naylepiey usłużyć choremu, podług ich urzędu y powinności.

10. Po wysłuchaney Spowiedzi wraz należy napisać świadectwo, ażeby Lekarze nie odstąpili chorego, według Bulli Piusa V. albo też żeby z tąd nie brali wymowki do pokrycia niedbalstwa swego.

11. W domach świeckich nie należy Spowiadać ani męszczyzn ani niewiast iakieykolwiek godności, chyba prawdziwie chorych, á spowiadaiąc niewiasty powinny bydź drzwi otwarte, żeby w bliskiey izbie będący widzieć mogli.

Procz choroby nie należy spowiadać niewiast, chyba w

Ko:

Kościele y to w konfeſſyonale, nie przed wſchodem Słońca, ani po zachodzie.

Męſzczyzn tąkże podług zwyczaiu ſłuchać należy w Konfeſſyonale, nie na inſzym mieyſcu.

12. Na ten koniec w każdym Kościele potrzeba, żeby tyle było Konfeſſyonałow, iak wiele w nim zwykło bywać Spowiednikow.

Te Konfeſſyonały powinny ſtać w mieyſcach zupełnie iaſnych, żeby ze wſzech ſtron widziane bydź mogły; y ieźli bydź może iaka zawała, żeby drudzy do ſpowiadaiącego ſię zbyt przybliżać ſię nie mogli, niech będzie: inaczey, Spowiednik tak przed weyściem do Konfeſſyonału, iako też pod czas ſamych ſpowiedzi ná to mieć oko y przeſtrzegać powinien.

13. Zamyſł Spowiednika w ſprawowaniu tego Sakramentu nie powinien zmierzać do żadnego celu doczeſnego, lecz ſzczegulnie ku chwale Bożey y zbawieniu duſz ludzkich: przeto tak przyſtępuiąc do ſłuchania, iako też pod czas ſamych ſpowiedzi, powinien mieć myśl podnieſioną do Boga, y pamiętać ná to, że urząd iego ieſt, omywać duſze w naydroższey krwi Zbawiciela naſzego.

14. A ponieważ wiele ieſt niebeſpieczeńſtwa w ſprawowaniu tego Sakramentu, iako to: albo omylić ſię w rozeznaniu przypadkow y w rozſądzeniu obowiązkow, albo w daniu rozgrzeſzenia niegodnym, albo w pokalaniu duſzy właſney ſłyſząc cudze rozpuſty, przeto Spowiednik przyſtępuiąc do ſłuchania ſpowiedzi powinien zawſze proſić Pana Boga o światło, żeby nie pobłądził, y o tę łaſkę, żeby oczyſzczaiąc cudze ſzpetności ſam ſię nie pomazał. Oraz niech proſi Boga o nawrocenie dla tych, ktorych ma ſłuchać. Na ten koniec ſłużyć może naſtępuiąca część Pſalmu 50. y Modlitwa z dawnych czaſow w Kościele S. używana.

℣. Cor mundum crea in me DEUS.

℟. Et Spiritum rectum innova in viſceribus meis.

℣.

℣. *Ne proiicias me a facie tua.*
℟. *Et Spiritum S. tuum ne auferas â me.*
℣. *Redde mihi lætitiam salutaris tui.*
℟. *Et Spiritu principali confirma me.*
℣. *Docebo iniquos vias tuas.*
℟. *Et impii ad te convertentur.*
℣. *Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ.*
℟. *Et exultabit lingua mea justitiam tuam.*

ORATIO

DOmine Deus Omnipotens propitius esto mihi peccatori, ut digne possim Tibi gratias agere, qui me indignum propter tuam magnam misericordiam ministrum fecisti officii Sacerdotalis, & me exiguum humilemque mediatorem constituisti, ad orandum & intercedendum ad Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum pro peccatoribus & ad pænitentiam revertentibus. Ideoque Dominator Dominus, qui omnes vis salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, qui non vis mortem peccatorum, sed ut convertantur & vivant, suscipe orationem meam, quam fundo pro famulis & famulabus tuis, qui ad pænitentiam venerunt; da illis Spiritum compunctionis, & resipiscant á diaboli laqueis, quibus adstricti tenentur, ut ad te per dignam satisfactionem revertantur. Per eundem Dominum nostrum &c.

15. Widząc, iż kto bez słuszney przyczyny odstępuie zwykłego swego Spowiednika, ktory był sposobnieyszy do prowadzenia go w drodze zbawienney, niech stara się dobrym sposobem powrocić go, naganiaiąc częste â szkodliwe takowe odmiany: bo iako niechętnie odmieniamy znaiących przyrodzenie nasze Lekarzow, ktorzy lepiey potrafią skuteczne przepisać nam lekarstwa, tak też penitenci nie łátwo powinni opuszczać lekarzow swoich duszných, ktorzy znaiąc ich potrzebę łatwiey ich wspomoc potrafią.

16. Niech nie przypuszczaią żadnego, ktoby nie był należycie przygotowany tak wewnętrznie, iak zewnętrznie: takich niech upominaią słowami łagodnemi, żeby odeszli, lepiey się przygotowali y powrocili.

17 Zaden przeto ſpowiadać nie powinien niewiaſt, ktoreby nie były ſkromnie przybrane, iako przyſtoi ná uczczenie tego Sakramentu, ná ſkruchę y pokorę, z ktorą każdy ſtawać powinien przed tym ſądem Pańſkim proſząc o miłoſierdzie.

18. Z większą nie rownie dokładnością wyciągać będą przygotowania wewnętrznego, ktore zawiſło ná pilnym roztrząſnieniu ſumnienia, nà prawdziwym żalu, na mocnym przedſięwzięciu pokutować za przeſzłe wyſtępki, á poprawić ſię w przyſzłym czaſie. Kogo więc poſtrzegą nie tey gotowości, poradzą mu wprzod o nią poſtarać ſię. Znaki do poznania tego ſą naſtępuiące.

Jeżli przyſtępuią do ſpowiedzi zaraz od zabawy iakiey światowey, nie zabawiwſzy ſię przez iaki czas ná modlitwie; albo kiedy ſię nie poczuwaią do grzechow popełnionych, albo kiedy poznaie pewnie Spowiednik, że niechcą poprawić ſię y odſtąpić oczywiſtey okazyi do grzechu wiodącey: albo też mogąc przywrocić rzecz cudzą, tego nie czynią.

19. Powinien iednak ná to mieć baczność Spowiednik, iż kiedy Penitent dołożył z ſtrony ſwoiey pilności w przygotowaniu ſię, à iednak nie zdaie ſię bydź zupełnie ſpoſobnym dla nie poiętności, lub iakieykolwiek inſzey przyczyny; ná ten czas powinien Spowiednik dopomoc mu, pobudzaiąc do żalu prawdziwego, przekładaiąc ſproſność grzechu y ciężkość, ſamemu Bogu ſprzeciwiaiącą ſię, nieſkończoną ſzkodę duſzy w wiecznym potępieniu, y tym ſpoſobem niech go naprowadzi do ſkruchy za każdy grzech śmiertelny, żeby beſpiecznie mogł mu dać rozgrzeſzenie.

20. Procz tego, nauczać pilnie będzie penitentow każdego według potrzeby, zwłaſzcza rzadko ſpowiadaiących ſię, o doſkonałym przyſpoſobieniu ſię, o potrzebie całości ſpowiedzi y o inſzych okolicznościach.

21. Chwalebny ieſt zwyczay przywodzić dzieci lat pięciu nawet nie maiące do Konfeſſyonału, żeby brali naukę y przyſpoſabiali ſię do Sakramentu Pokuty S. Spowiednicy iednak

dnak dawać im rozgrzeszenia nie powinni, chyba że znaydą w nich materyą rozgrzeszenia, y taki rozsądek, iakiego do przyimowania tego Sakramentu potrzeba: lecz naybardziey dzieci w siodmym y w osmym roku będące nauczać należy dobrego spowiádania się, przekładać im potrzebę y skutki tego Sakramentu.

22. Spowiadaiąc dzieci będące wwieku lat dziesiąciu à naydaley dwunastu, ktorzy iuż sposobni być mogą do przyięcia Przenayświętszego Sakramentu, niech nie dozwala, ażeby dla niedbalstwa swoiego lub Rodzicow swoich, przez dłuższy czas nieużywaniem tego Skarbu duchownego pokrzywdzeni byli, lecz iak naypilniey niech ich nauczy, czego trzeba do godnego przyięcia tego Sakramentu, z iaką pokorą, uczciwością y czystością sumnienia do niego przystępować należy, ażeby otrzymali te skutki nieprzeliczone, ktore z niego pochodzą; y wyspowiadawszy ie trzy lub cztery razy, albo niech sam da Kommunią S. albo też odeszle do Plebana dawszy ná piśmie świadectwo ich zdolności, osobliwie dla Kommunii Wielkonocney,

23. Zaczynaiąc spowiedź zwłaszcza osob prostych y nie maiących zwyczaiu częstego spowiadać się, ażeby Spowiednik umiał zniemi należycie obeyść się, powinny poprzedzić niektore pytania, iako to:

Naprzod, ieżliby nie wiedział, czyby to była osoba taka, ktorą on rozgrzeszyć może, niech się o to pyta: à znalazłszy, że nie, niech ią odeszle do kogo należy: á ieżliby osoba była ktorą on rozgrzeszyć może, niech się pyta, iakiego iest stanu, czym się bawi &c.

Pytać się będzie, iak dawno po ostatniey spowiedzi, przekładaiąc wielkie pożytki z częstego spowiadania się.

Czy pokuta naznaczona iest odprawiona.

Czy umie Artykuły Wiary S. przykazania Boskie y Kościelne: á ktoryby nieumiał, iak z takim postąpić, niżey powiedziano będzie.

Czy dołożył pilności w roztrząśnieniu ſumnienia, ktora taka bydź powinna, iaka bydź zwykła w intereſſach bardzo wielkiey wagi. W tych okolicznościach podług potrzeby nie zaniedba dać należytey nauki, nawet w czynieniu rachunku ſumnienia dla przypomnienia wſzyſtkich grzechow popełnionych y ich okoliczności, to ieſt: rozważaiąc w ſobie ſamym *naprzod* rożność wieku, lata dzięcinne, młodość &c. II. Rożność ſtanu, iako to: przed ożenieniem ſię, po ożenieniu ſię &c. III. Co do przypadkow ſzczęścia y nieſzczęścia, zdrowia y choroby, rożnych urzędow, rożnych kompanii, rożnych mieyſc, kraiow, domow &c. ná reſztę, coby zgreſzył myślą, mową lub uczynkiem.

24. Niech też przekłada, ktore ſą właſności dobrey ſpowiedzi, á to z iak naywiękſzą krotkością y łatwością: y można do piąciu lub ſześciu ściągnąć owe ſzeſnaście, ktore zwykli kłaść Teologowie w naſtępuiących wierſzach:

Sit ſimplex, humilis confeſſio, pura, fidelis.
Atque frequens, nuda, diſcreta, libens, verecunda.
Integra, ſecreta, lachrymabilis, accelerata,
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata,

25. Pytać ſię będzie, ieżli ſię nie zna mieć *caſum reſervatum*, albo exkommunikę, albo iakąkolwiek przeſzkodę, niech daley nie poſtępuie, lecz odeſzle Penitenta do tego, do kogo należy. Lecz ieżliby dla ſłuſznych przyczyn penitent do zwierzchności iść nie mogł, powinien iść Spowiednik po pozwolenie.

26. Jeżli Penitent poſtrzeżony będzie w exkommunice, niech mu przełoży wielkość tey kary, iak bardzo ſię iey chronić należy, y iak wielkie ieſt niebeſpieczeńſtwo w iey trwać Niech ſię też pyta, czy nie wie czego o kim, coby zwierzchności donieſiono bydź powinno.

27. Powinien wypytywać ſię z ſpowiedzi przeſzłych tyle, ile potrzeba do poznania, czy ważne były, albo nie, á przeto należałoby ie powtorzyć, ná przykład żeby ſię kto ſpowiadał przed takim, ktory nie ma mocy dać mu rozgrzeſzenie,

nie, lub ieżliby ten nie używał sposobu prawnego w rozgrzeszeniu, lub ieżliby Kapłan był taki prostak, żeby niewiedział y nie rozumiał rzeczy do tego Sakramentu potrzebnych: albo ieżliby penitent dobrowolnie zamilczał iaki grzech śmiertelny, albo podzielił spowiedź przed iednym Kopłanem mowiąc iedną część grzechow, przed drugim drugą, albo ieżliby się spowiadał bez należytego żalu za grzechy lub przedsięwzięciu poprawy, albo żadney nie dokładaiąc pilności w przygotowaniu się do spowiedzi.

28. A ponieważ ludzie żyiący rozwięzle, pospolicie niedbale gotuią się do spowiedzi, ktorą czynią bardziey dla zwyczaiu, niż dla zgładzenia grzechow, takim spowiedź generalna bardzo iest pożyteczna, osobliwie kiedy zaczynaią prawdziwie żądać poprawy y nawrocić się do Boga: przeto uważaiąc osoby, mieysce y czas powinni Spowiednicy upominać takich do uczynienia pilnie spowiedzi genaralney żeby tak nadgrodzić przeszłych spowiedzi niedoskonałości.

Skończywszy takowe pytania, ktore są nieiako przygotowaniem do spowiedzi, niech Spowiednik naprowadzi penitenta, żeby wprzod wszystkie wypowiedział grzechy, ktore tylko pamięta.

29. Co gdy się stanie poznawszy, iż penitent potrzebuie bydź pytanym, iako się to nayczęściey zdarza, tak ażeby przypomniał, czego nie pamięta, iako też ażeby to iaśnie wyraził, co mowił w zawiłości, maiąc ná baczności pytać się zawsze o liczbę każdego grzechu śmiertelnego, tak dalece, iż choćby Penitent doskonale nie pamiętał, powinien iednak powiedzieć liczbę, ktora mu się naypodobnieyszą bydź zdaie. Pytać się należy porządnie zacząwszy od przykazań Bożych, do ktorych chociaż wszystkie grzechy ściągać się mogą, pożyteczna iednak rzecz iest zwłaszcza z ludzmi prostymi y rzadko się spowiadaiącemi postępować pytaiąc się o siedmiu grzechach głownych, piąciu zmysłach, przykazaniach Kościelnych y uczynkach miłosiernych.

30. Powinien bydź Spowiednik rostropny w pytaniu się o

te grzechy, w ktore ludzie według każdego stanu, nayczęściey wpadać zwykli.

A w grzechach ciała z rostropnością trzeba mieć wielką ostrożność, żeby zrozumiawszy *speciem* grzechu y okoliczności bardzo obciążaiące, więcey ni o co nie pytać się.

31. Powinien tedy Spowiednik dobrze wiedzieć wszystkie okoliczności, ktore rodzay grzechu odmieniaią, y ktore go znacznie powiększaią, gdyż te okoliczności koniecznie ná spowiedzi wymienione bydź powinny: o czym czytać trzeba tych, ktorzy wykładaią wiersz następuiący:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?

32. Niech będzie ostrożny w rozpytywaniu się niewiast y dzieci, żeby nienauczył tego, czego nie umieią y niech się wystrzega słow takich, ktore mogą obrazić uszy Penitenta, wystrzegaiąc się naymnieyszego znaku lub skinienia, zkądby w koło stoiący o wielkości grzechu Penitenta wnosić mogli, żeby drugiego cięzkiego grzechu nie zataił, ktorego owszem zachęcać trzeba do mowienia wielkich y wszetecznych grzechow.

33. Spowiednik maiący pozwolenie zamieniać wota, powinien ie zamieniać tylko ná insze uczynki pobożne, większe, pożytecznieysze y milsze Bogu, á przynaymniey ná rowne, maiąc wzgląd ná expensa, prace y insze niewygody, ktoreby cierpieć musieli w pierwszego przedsięwzięcia wykonaniu.

Pod czas Jubileuszu, lub zá osobliwszym przywileiem Stolicy Apostolskiey, maiąc moc rozgrzeszać od grzechow, chociażby cięzkich y od kar albo *à censuris Ecclesiasticis*, niech pamiętaią, że nie mogą dyspensować *ab irregularitate*, chyba że to wyraźnie w pozwoleniu będzie napisano.

34. Ażeby Spowiednicy potrafili nie dać rozgrzeszenia tym, ktorzy go w cale nie są godni, iako to: przez nie uwagę, niedbalstwo y insze przyczyny często bywać zwykło, przez co wiele gniie w zastarzałych nałogach z niezmierną Boga obrazą, ná ten koniec maią tu niżey zebrano to, co czynić powinni

winni w przypadkach częstych, za zdaniem rozlicznych Teologow tak świeckich iako też y Zakonnych.

35. Ponieważ każdy przyszedłszy do rozeznania obowiązany iest pod grzechem śmiertelnym wiedzieć artykuły składu Apostolskiego, przynaymniey co do istoty, Przykazania Boże y Kościelne, ktore obowiązuią pod grzechem śmiertelnym, ieżeli Spowiednik postrzeże, iż Penitent tego nie umie, y iak nayprędzey uczyć się ochoty nie ma, nie powinien dać rozgrzeszenia; lecz ieżli ma ochotę uczyć się, ale przedtym będąc o to od Spowiednika albo od swego Plebana upomnionym (o co pytać się go należy) zaniedbał, trzeba odłożyć rozgrzeszenie, aż przynaymniey uczyć się zacznie: lecz ieżli mu tego przedtym nie zalecano, trzeba go rozgrzeszyć dawszy wprzod obiaśnienie w rzeczach naypotrzebnieyszych, iakie w takim czasie bydź może.

Postrzegłszy, iż gospodarze lub gospodynie nie dokładaią pilności w nauczaniu rzeczy przerzeczonych, Syny, Corki, sługi, służebnice pod ich rządami zostaiących, o co się pytać należy, albo nie staraią się, ażeby od nich zachowane były przykazania Boskie y Kościelne, albo, co gorsza iest, przeszkodą im są do ich zachowania, iako naprzykład obciążaiąc zbytnią pracą we dni powszednie sługi y służebnice, niedozwalaiąc im czasu sobie co potrzebnego zrobić chyba w święto, albo nie dopuszczaiąc słuchać Mszy S. albo bez rożnicy wszystkim w domu daiąc wieczerzę w dni postne, albo nie upominaiąc postrzegłszy iaką niesforność, lub też gorszących y nie poprawuiących się sług z domu nie wypędzaiąc.

36. W tych wszystkich praypadkach ieżli nie pokazuią ochoty poprawienia się, nie dać im rozgrzeszenia. A ieżli iuż byli upomnieni, á obietnicy swey nie dotrzymali, odłożyć rozgrzeszenie, aż przynaymniey zaczną to czynić.

Toż zachować z pracuiącemi w święto, z przedaiącemi, lub cokolwiek zakazanego czyniącemi.

Po-

Podobnym ſpoſobem poſtąpić z tymi, ktorzy przez zbytki w ſtroiach, pompach &c. grzeſzą śmiertelnie.

37. A ponieważ zbytki czaſow teraznieyſzych naybardziey gorę wzięły, po więkſzey części przez niedbalſtwo Spowiednikow o to nie upominaiących, przeto położą ſię tu znaki, kiedy przez zbytek ſtaie ſię grzech śmiertelny, z ktorymi Penitentami poſtąpić ma Spowiednik według wzwyż daney nauki.

Kiedy tych zbytkow kto używa dla grzechu śmiertelnego, ieſt to grzechem śmiertelnym.

Kiedy tym zbytkiem przeſtępuią, albo przyczyną ſą przeſtępſtwa przykazań Bożych lub Kościelnych, ná przykład pracuiąc lub każąc pracować, opuſzczaiąc Mſzą, lub drugim ſłuchać nie dozwalaiąc w dni świąteczne dla ſtroienia ſię, lub pociągaią męża czyli inſzych do expenſy nad intratę, zkądby mogły naſtąpić zwady, nienawiści, bluźnierſtwa, krzywdy, zdrady, oſzukania, należytych iałmużn, innych uczynkow pobożnych, albo teſtamentow, zapiſow zaniedbania, długow dawnych nie płacenia albo nowych zaciągania, ſług y robotnikow pokrzywdzenia, albo zapłaty im przewleczenia, zkąd krzywda bliźniemu, corek iuż doroſłych zá mąż wydać nie maſz zaczym, zkąd bywa przyczyna wielkich grzechow, á to wſzyſtko z zbytkow pochodzi, ktore ná owczas ſą grzechem śmiertelnym.

A ponieważ ieſt prawie rzecz niepodobna, aby ktora expenſuie więcey nad przychody, w ieden przynaymniey, ieżeli nie w więcey z przerzeczonych grzechow nie wpadała, zaczym trzymać można w powſzechności, iż takie oſoby ſą zawſze w grzechu śmiertelnym, chyba że z Spowiedzi ich inaczey pokaże ſię dla iakiey oſobliwſzey przyczyny.

Grzeſzy także śmiertelnie ta oſoba, ktora chociaż w ſtroieniu ſię nie przechodzi intrat ſwoich, przez to iednak wzruſza w inſzych paſſyą lubieżności, czy to w ſamey rzeczy, czyli też przez powſzechne ludzi mniemanie, albo też maiąc powąt-

wątpiwanie, iż przez to pociągnie kogo do nieporządnych affektow, à z tym wszystkim woli bydź przyczyną grzechu, niż od tych sukien wstrzymać się.

38. Niech to uważaią Spowiedniey, iż nie tylko rozgrzeszyć nie mogą tych, co nie maią mocnego przedsięwzięcia unikać grzechu śmiertelnego, lecz nawet ani tych, ktorzy mowią iż chociaż tego żądaią, sądzą iednak, iż nie dokażą; chyba że przyimą ná się te sposoby, ktore Spowiednik za podobne osądzi. Odłożyć też trzeba rozgrzeszenie tym, ktorzy chociaż obiecuią poprawę, nie zwykli iednak iey dotrzymywać, iako są naybardziey młodzi, co naywięcey czasu trawią ná prożnowaniu, ná grach, piiaństwie, zalotach, grzechach cielesnych, bluźnierstwach, słow-ch nieprzystoynych, mruczeniu, nienawiściach, obmowach, á przychodzą do spowiedzi ledwo w wielki tydzień: lub też ktorzy przez długi czas trwaią w nałogach, często wpadaią w też same grzechy, ani kiedy dołożyli pilności w poprawieniu się.

39. Nie można też rozgrzeszać y tych co nie maią przedsięwzięcia razem z grzechami śmiertelnemi odstąpić y okazyi do nich prowadzących. Co że dobrze wyrozumieć należy, dla tego tu obszerniey wykłada się. Nazywa się okazyą grzechu to, co iest przyczyną grzechu, czyli to iest rzecz sama z siebie do grzechu prowadząca, czyli też iż ten penitent często zwykł tym sposobem upadać, z kąd wnosić należy iż z nałogu y daley upadać będzie, iak długo tey okazyi nie porzuci.

Pierwszego rodzaiu okazye, czyli z przyrodzenia swego do grzechu prowadzące są ná przykład. bydź kartownikiem lub kostyrą, albo też trzymać dom tego dla inszych; mieć w domu własnym, lub ná swoie skinienie osobę, z ktorą się grzeszy, albo iakimkolwiek inszym sposobem z nią przebywać; nie unikać rozmow spoyzrzenia y inszych praktyk do lubieżności prowadzących.

Jeżliby tedy Penitent był w iedney z tych, lub w podobney okazyi, á ta okazya trwała *actu* ná przyklad chować w domu

nało-

nałożnicę, nie można rozgrzeſzyć, aż wprzod ſię od niey v. wolni: w inſzych zaś okazyach, iako to grywać, rozmawiać &c. można rozgrzeſzyć za obietnicą poprawy, ieżeli ſię tylko przedtym nie obiecało á nie dotrzymało.

40. A ponieważ może zdarzyć ſię, iż Penitent żadnym ſpoſobem nie może porzucić okazyi bez wielkiego niebeſpieczeńſtwa albo zgorſzenia, ná ow czas Spowiednik tak ma poſtąpić.

Naprzod: odłożyć rozgrzeſzenie poty, poki ſię nie dadzą dowody prawdziwey poprawy; czego ieżli uczynić nie można bez niebeśpieczeńſtwa wielkiey nieſławy Penitenta, ktory daie znaki prawdziwey ſkruchy, y przyimuie chętnie wſzelkie od Spowiednika przepiſane lekarſtwa, ná przykład żeby ſię nie znaydował ſam ná ſam z tą oſobą, żeby odprawował pewne modlitwy, czynił pewne umartwienia, częſto ſpowiadał ſię, można go rozgrzeſzyć.

A ieżli to obiecawſzy przedtym nie dotrzymuie, nie dać mu rozgrzeſzenia, aż ſię wcale tey okazyi pozbędzie: inaczey, Nam to donieść należy nie wymieniaiąc oſob, y tak poſtąpić, iak nakażemy

41. Drugiego rodzaiu okazye ſą te, ktore ſame z ſiebie ſą godziwe, lecz Penitentowi iako grzechu bywały przyczyną, tak roſtropnie wnoſić należy, że y napotym do grzechu go prowadzić będą, ieżli ich nie uniknie. Takie niektorym bydź zwykły przez zepſucie świata: Zołnierſtwo, Kupiectwo, Sędzioſtwo, Patronoſtwo, Kancellarye, Regencye y inne tym podobne, w ktorych kto z nałogu śmiertelnie zwykł grzeſzyć: iako ſą: złorzeczenia, bluźnierſtwa, krzywoprzyſięſtwa, kalumnie, fabrykacye dokumentow prawnych, nie ſprawiedliwe bliźniego pokrzywdzenie &c, w ktorych zoſtaiąc nie można ſądzić, iż ten potrafi uſtrzedz ſię grzechu, ktory do tych czas go uſtrzedz ſię nie mogł.

Przeto takowi, iako mowi S. Auguſtyn, albo powinni poprzeſtać tey profeſſyi zbawieniu ſwemu niebeſpieczney, albo nie używać

wać iey bez pozwolenia rostropnego Spowiednika, ktory wprzod wyprobować powinien, czy się ten Penitent może w tey okazyi ustrzedz grzechu, albo nie. Niedbalstwo y nie rozsądek w tym punkcie Spowiednikow sprawuie to, iż teraz w rzeczach naygodziwszych wielkie popełniaią się niegodziwości.

Na przykład Sędziowie zaprzysięgaią wiele rzeczy, ktorych potym nie zachowuią.

Patronowie, Regenci &c. używaią sposobow przeciwko własnemu sumnieniowi ná utrzymanie złey sprawy.

Zołnierzowi wolno wszystko, cokolwiek iest naygorszego, nayniewstydliwszego.

Kupcy zdzieraią nad słuszny zarobek, y łatwo fałsz zaprzysięgaią.

Rzemieślnicy iak w dzień powszechny tak y w święta robią, chwały Bożey y słowa Bożego zaniedbawszy y domownikow swoich około teyże pracy zabawiaią.

42. Y tak w każdym stanie znaydziemy ludzi w ustawicznych grzechach śmiertelnych żyiących, ktorym nie można dać rozgrzeszenia nie doświadczywszy poprawy.

43. Owszem dobry Spowiednik znaydzie podobno, iż tacy nigdy się dobrze nie spowiadali: czego doświadczywszy należy im przełożyć, iż nie tylko rozgrzeszenia wziąć nie mogą bez poprawy, lecz oraz powinni uczynić spowiedź generalną, od okazyi grzechu uwolnić się y mocno pokutować.

44. Bardziey ieszcze postrzegać ma Spowiednik te sprawy, ktore nie są potrzebne ani użyteczne: á chociażby te nie były z pierwszego gatunku okazyi do grzechu koniecznie wiodących, iednak kiedy nakłaniaią do złego y zachęcaią, iako to: bywać ná tańcach, przestawać z bluzniercami, huczkami, śmiałkami, chodzić po Karczmach, prożnować &c. zkąd częstokroć grzechy śmiertelne początek biorą, nie należy takich rozgrzeszyć, aż wprzod przyrzeką poprawę, zá ktorą raz y

 drugi

drugi rozgrzeſzyć można, lecz ieżli y daley iey nie dotrzymuią odłożyć rozgrzeſzenie do rzeczywiſtey poprawy.

45. Nie mogą też rozgrzeſzać Spowiednicy takich, ktorzy nie ſłuſzne poczynili kontrakty, aż wprzod ich odſtąpią y zupełnie nadgrodzą. Jeżli zaś te kontrakty, ſą wątpliwe, á Penitent przyrzecze bez zwłoki do ſądu udać ſię, y według Prawa poſtąpić, można go rozgrzeſzyć y przypuścic do Kommunii.

46. Nie można rozgrzeſzyć nawet pod czas Jubileuſzu tych, co za edyktem Papieſkim lub Biſkupim nie wyiawili winowaycy, aż go wyiawią, y ſzkody z tąd wynikaiące nadgrodzą.

47. Nie można rozgrzeſzyć żadnego, ktory mogąc nadgrodzić uczynioną iakimkolwiek ſpoſobem krzywdę nie nadgradza: wyiąwſzy tych, co zoſtaią w ciężkiey á niebeſpieczney chorobie, byleby mieli przedſięwzięcie uczynić to iak nayprędzey będą mogli.

48. To wſzyſtko uczyniwſzy ieżli nie będzie przeſzkody do dania rozgrzeſzenia, niech Penitent zakonczy Spowiedź, daiąc ſię winnym zwſzyſtkich grzechow ſwoich popełnionych myślą, mową y uczynkiem, ktorych nawet nie pamięta.

Przełoży potym Spowiednik mianowicie Oſobom rzadko ſpowiadaiącym ſię wielkość obrazy Bożey, w ſzczegulności w tych grzechach, w ktorych Penitent naybardziey ieſt uwikłany: poradzi mu ſpoſoby do poprawy, ktore ſię naybardziey ſkuteczne bydź zdadzą: do czego ſłużyć ma Kſiążka pod tytułem: *Methodus Confeſſorum*, albo też *Directorium Confesſorum*

.Jeżli tego będzie potrzeba, nakaże reſtytucyą ſławy albo rzeczy iakiey, wczym kto był pokrżywdzony, y naznaczywſzy zbawienną pokutę według tego, co ſię niżey powie, da rozgrzeſzenie.

49. Jeżliby czaſem Penitent był *innodatus aliqua cenſura Eccleſiaſtica*, od ktoreyby Spowiednik mogł go uwolnić, trzeba żeby to było przed rozgrzeſzeniem, owſzem pożyteczna rzecz ieſt

iest *ad cautelam*, żeby to zawsze poprzedzało, ile może Spowiednik, y ile Penitent potrzebuie.

50. Ażeby wszyscy iednostaynego zażywali w rozgrzeszaniu sposobu, niech to czynią w słowa następuiące, pilno postrzegaiąc, żeby nie opuścić: *Ego te absolvo a peccatis tuis*, ná czym cała istność zawisła. Tak tedy rozgrzeszać będą:

Misereatur tui &c, Indulgentiam &c. Dominus noster JESUS CHRISTUS te absolvat, & ego auctoritate Ipsius absolvo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis & interdicti, quantum possum & tu indiges. Deinde ego te absolvo a peccatis tuis in Nomine Pa†tris, & Fi†lii, & Spiritus † Sancti Amen.

Passio D. N. JESU CHRISTI, merita Beatæ MARIÆ semper Virginis, & OO. Sanctorum, & quidquid boni feceris & mali sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiæ & præmium vitæ æternæ, Amen.

51. Powinien bydź Spowiednik ostrożny w naznaczaniu pokut, żeby nie były zbyt letkie. zkądby władza kluczow szła w pogardę, y sam nie iako stawałby się uczęstnikiem cudzych grzechow: ani też tak ciężkie y długie, żeby Penitenci przyiąć ich wzbraniali się, albo też przyiąwszy nie wykonywali.

52 Powinien Spowiednik wiedzieć *Canones pœnitentiales*; bo chociaż teraz takie pokuty nienaznaczaią się, można iednak ztąd brać miarę wielkości grzechu iednego nad drugi. Można też czasem takie Kanony Penitentowi opowiedzieć, żeby tym bardziey do skruchy y pokuty był pobudzony.

Powinna pokuta grzechom bydź przeciwna, to iest: za grzechy ciała naznaczać klęczenia, posty, dyscypliny, y insze umartwienia; zá łakomstwo oprocz powinney restytucyi ieszcze naznaczyć iałmużnę podług możności Penitenta.

Zá pychę y inne grzechy duszne przyzwoita iest modlitwa, przez ktorą uniżamy się przed Bogiem.

Zá niedbalstwo w nauczeniu się rzeczy do zbawienia potrzebnych, y zá oziębłość w modlitwie, chodzić ná Katechi-

źmy y nauki duchowne, nawiedzać Kościoły y często modlić się.

Osobliwie bluźniercom wkładać należy ciężką pokutę według wielkości występku, według SS. Kanonow, Dekretow Papieskich y ustaw Concilium Lateranenskiego.

53. Trzeba też mieć roztropność, żeby nienaznaczać ciężkich iałmużn ubogim, ani postow chorym, ani nawet tym co z pracy rąk żyią y tak daley.

54. Publicznych grzesznikow nie rozgrzeszać, aż przyimą publiczną pokutę, ktorąby naprawili uczynione zgorszenie według rozkazu Concilium Trydentskiego *sess. 24. de reform. c. 8.*

55. Ażeby Spowiednik bespieczniey postępować mogł z Penitentem, y od niego we wszystkim był poważony, niech nie tylko unika łakomstwa, lecz naymnieyszego w tym, podeyzrzenia.

Pod czas Spowiedzi ani z okoliczności spowiedzi niech o nic nie prosi ani słowami, ani naymnieyszym skinieniem, owszem niech to pokazuie, iż nie nawidzi podobnych postępkow,

Naznaczaiąc zá pokutę dawać iałmużnę ná Mszą, niech iey nie naznacza sobie, ani swemu Kościołowi lub Klasztorowi.

Toż samo zachować się ma w czynieniu restytucyi niepewnych, także w zamienianiu wotow y w inszych okolicznościach.

Nawet niech nie przyimuie pieniędzy do uczynienia komu restytucyi, chybaby dla nie-osławienia Penitenta tego potrzeba była, á ná ow czas niech wezmie kartę od tego, komu oddał, y wroci ią Penitentowi.

56. Naybardziey Spowiednik niech się wystrzega, żeby ani słowem, ani naymnieyszym skinieniem nie wydał Penitenta, nawet w naymnieyszym grzechu ná spowiedzi powiedzianym. A ieżli czasem w iakim przypadku potrzeba poradzić się doskonalszego, niech to czyni tak ostrożnie, żeby się o Penitencie domyślić nie możono.

Z tey przyczyny dobra iest rzecz nie rozmawiać z nikim

o grzechach słyszanych ná Spowiedzi; ani nawet z samymże Penitentem, chyba za iego pozwoleniem, y to pod sekretem spowiedzi przyzwoitym.

57. Spowiednik proszony od Penitenta o dowod uczynioney spowiedzi, żeby to pokazać mogł swemu Plebanowi, lub komukolwiek, niech taką pisze kartę: *Roku . . . Miesiąca . . dnia . . wyspowiadałem Osobę nazywaiącą się N. N. z Parafii N. ktorey daię świadectwo.*

Ná końcu tey karty Spowiednik podpisać się powinien imieniem, przezwiskiem y urzędem sobie właściwym, iakim go powszechnie nazywaią, naprzykład Pleban Parafii N. Kanonik N. Kapelan Kościoła N. lub Zakonnik N. z Klasztoru N. &c.

58. Dla lepszey nauki, iak maią Spowiednicy postępować z Penitentami, żeby mogli trwać y pomnażać się w łasce Bożey napisaliśmy tu następuiące przestrogi. Powinni Spowiednicy upominać y kierować w postępku cnot wszystkich swoich Penitentow, á naybardziey tych, ktorzy ich obrali sobie zá Oycow Duchownych, y u nich zwykli nayczęściey spowiadać się y brać poradę w swoich wątpliwościach.

Niech więc usiłuią utwierdzić syny swoie Duchowne w prawdziwym przedsięwzięciu nie obrażać Pana Boga śmiertelnie, y mieć zawsze żywą żądzę stosować się do woli iego świętey. Nauczać będą ná iaki koniec iest człowiek stworzony, to iest: żeby służył Bogu w tym życiu, a w przyszłym w Niebie cieszył się, à przeto człowiek doczesnych rzeczy tak powinien używać, ażeby mu pomagały y nie przeszkadzały do osiągnienia tego końca, do ktorego wszystkie sprawy y zamysły ściągać się powinny.

Więc tedy w tym życiu iedzenie, spanie, ubieranie się, rozmowy, kupczenie, gospodarstwo &c. takie bydź powinno, żeby nie przeszkadzało zbawieniu, y każdy gotow bydź powinien odstąpić tego wszystkiego, ieżliby do zbawienia przeszkodą były, za osądzeniem Oyca Duchownego Spowiednika, ktory zważywszy każdego skłonności do tego celu prowadzić powinien.

Niech

Niech uczy sposobu modlenia się według poięcia każdego, y przyzwyczaia przynaymniey dwa razy na dzień do mowienia pacierza, rano wstawszy y w wieczor kładąc się.

59. Ktorzy mogą, żeby co dzień Mszy S. słuchali, we dni święte żeby ná całych nabożeństwach bywali, ktorzy mogą, żeby medytacye odprawowali, insi zaś żeby nabożnie mowili Rożaniec albo Koronkę, Godzinki do N. M. P. siedm Psalmow pokutnych, y insze nabożeństwa: á naybardziey żeby co dzień czynili rachunek sumnienia, do ktorego czas wieczorny nayspośobnieyszy iest pod czas modlitwy z całym domem.

Ktorzy mogą, żeby się spowiadali y kommunikowali co tydzień, iako radzi Augustyn S. á przynaymniey w uroczyste święta albo co miesiąc.

Niech maią pilne ná to oko, ażeby dni świąteczne ná chwale Bożey bywały przepędzone, ná ten koniec zalecać będą Penitentom: ażeby się wpisywali do takich Brâctw, ktore dni świąteczne trawić zwykły ná Modlitwach y inszych uczynkach pobożnych. Gospodarzom y Gospodyniom zalecać będą, ażeby się w domu swoim starali o wykorzenienie obrazy Bożey, żeby dzieci uczono nauki Chrześciańskiey, żeby w święta bywali ná naukach Duchownych, ná Jutrzniach, nieszporach &c. żeby się zwyczaili do częstego spowiadania się y kommunikowania.

Niech zalecaią, ażeby mąż żonę, a żona męża prowadzili do bogoboyności, przypominaiąc im to, co mowi Paweł S, iż częstokroć mąż żonę, á żona też męża pozyskuie Chrystusowi.

Ktorzy mogą czytać y maią za co kupić niech doradzaią, żeby się starali o Kśiążki Duchowne, y czytali ie nie tylko sami, lecz y domownikom słuchać kazali, osobliwie w dni świąteczne, iako są: żywoty Oycow SS. Gierson o naśladowaniu Chrystusa &c.

Przydać tu można; Droga do życia pobożnego S. Franciszka Salezego. Tegoż samego rozmowy Duchowne, Woyna Duchowna. Dro-

ga

ga Krzyża S. Katechizm Concilium Trydentſkiego. &c.

60. Bogatym przekładać będą, iż ſą tylko ſzafarzami bogactw od Boga ſobie powierzonych; iż ich ſkromnie po Chrześciańſku używać należy, iż unikanie zbytkow zachwalali nawet poganie.

Ze maią wielki obowiązek czynić iałmużny, y że w tym postępować maią za zdaniem Oſob Duchownych y roſtropnych

Na koniec wſzyſtkim ſwoim ſynom Duchownym dawać będą takie przeſtrogi y upominania, ktoreby ich utrzymywały na drodze Pańſkiey, y dalſzy ſprawowały poſtępek.

ROZDZIAŁ I.

O Powinnościach y Przymiotach Spowiedniczych.

NIe można lepiey sądzić o urzędzie spowiedniczym, iak sądził w powszechności S. Augustyn o powinnościach Osob Duchownych, temi poważnemi słowy: *Nihil est in hac vita, maximè hoc tempore faciliùs Episcopi, aut Presbyteri, aut Diaconi in officio, si perfunctoriè atquè adulatoriè agatur, Item nihil est in hac vita, & maximè hoc tempore difficiliùs laboriosiùs, periculosiùs Episcopi, Presbyteri, aut Diaconi officiô, si eô modô militetur, quô noster Imperator jubet. Epist. ad Valer.* 148. Jeźliby ten S. Doktor chciał był obszernie rozciągnąć się z tym swoim zdaniem, ile on mogł y umiał, powiększyłby dzieła swoie Księgą znaczną; y my ieślibyśmy chcieli

rozbierać ie ná drobne cząſtki, ſtoſuiąc do przedſiewzięcia naſzego względem Spowiednikow, moglibyśmy napiſac nie iuż tę krotką naukę, ale Tom obſzerny.

2. Urząd Spowiedniczy ieſt ſzlachetny, wyſoki, zacny, y coś wſobie Boſkiego zawieraiący; gdyż zá cel ma BOGA: iako Dawcę łaſki, y w ſprawowaniu ſwoim zmierza do wygubienia grzechu, z ktorym łaſka oſtać ſię nie może. Lecż ſą to zalety Sakramentu, do ktorego ten urząd ściąga ſię, y przenaydrożſzey Krwie Chryſtuſowey, ktora tym ſpoſobem duſzom pomocną ſtaie ſię; Kapłan zaś będąc inſtrumentem, iak cieſzyć ſię może z tych ſkutkow, tak obawiać ſię powinien ieżliby przewinił w ſprawowaniu, kiedy albo go ſprawuie z nieuſzanowaniem, albo rozporządza z niewiernością, albo przez niepilność dozwala ginąć ſkutkom iego, al bo też (co ieſt ſtraſżliwa) przez złość z nieważa Religią. De *iſto loco periculoſa redditur ratio*, możemy mowić o konfeſſyonałach, co napiſał AUGUSTYN o Katedrach Biſkupich *in Pſal.* 126.

3. Przymioty Spowiedniczé mieć coś w ſobie powinny Bożego; á przynaymniey powinien bydź Spowiednik człekiem świętym, y niebyłoby nad to powiedzieć Aniołem. Nieſkażytelność obyczaiow,

ſta-

ſtatek w dobrym zaczętym, chwalebne życie, poſpiech w czynieniu dobrze, nieprzypuſzczanie do ſerca y umyſłu tego, cokolwiek trąci grzechem, miłość, mądrość, bydź iſtnym duchem przez cnotę, kiedy nie można bydź nim z natury, nie mieć inſzego przedſięwzięcia, iak pracować dla BOGA, pałać miłością Bożą iak Serafiny, przenikać taiemnice iak Cherubiny, noſić BOGA ná ſobie iak Trony, nazwane ztąd od S. Dionizego: *Theoferi, ſeu Deum portantes, vel ſedes Dei.* Ale człowiek po upadku w przepaść grzechową, nie może wſpinać ſię tak wyſoko, y wiele byłoby, ieżeliby Spowiednik podobny był do pierwſzego Oyca ludzi, o ktorym powiedział S. Augustyn, iż w ſzczęśliwym niewinności ſtanie *erat pudicitiâ ornatus, temperantia compoſitus, charitate circumdatus, Con. 2. ad Catech.* y S. Ambroży: *omnium virtutum velamine opertus. Lib. de Elia & jejunio Cap.* 4, żeby miał rozum przybrany w umieiętność, wolę przyzwyczaioną do wſzyſtkich cnot, z zupełnym poſłuſzeńſtwem namiętności ſwoich rozumowi, z niewinnością, ſprawiedliwością, łagodnością, y łaſką. Ale y to ieſzcze nad to, owſzem w nędznym ſtanie ſkazioney natury, nie podobna: Y przeto mowiemy, iż przynaymniey Spowiednik ma mieć przymioty naſtępuiące:

Dobroć. Roſtropność, Naukę, Gorliwość, y Miłość.

o ktorych mowić ſię będzie w naſtępuiących paragrafach.

§. I.

O Dobroci,

4. Nie rozumie ſię tu przez *Dobroć* przyrodzona łagodność, y przypodobanie ſię czyli dogadzanie innym, pochodząca z temperamentu miętkiego y powolności, przez co nikomu narazić ſię nie chcemy, nawet wtedy kiedy narażenie ſię ieſt cnotą. Poſpolicie ſię nazywa *dobrocią*, ale raczey nazywać ſię może *głupſtwem*: albo ieźli chceſz, że ieſt *dobroć* godna pochwały, może to bydź czaſem w oſobie prywatney, ale nie w Spowiedniku, ktory ieſt ná publiczney uſłudze, ieźliby przez to kaził ſąd Sakramentalny, rozgrzeſzaiąc niegodnych albo nieupominaiąc winnych, albo pobłażaiąc uporczywym; w czym nie tylko byłby godzien nagany, ale zaciągnąłby ná ſię winę: *Bonitas ſine diſciplina delictorum mater eſt. S. Auguſt. Hom.* 4. *inter* 50.

5. Dobroć o ktorey mowiemy, ieſt ſkłonność duſzy dobrey, owſzem świętey, nabyta z przyzwyczaienia ſię, bez ktorey chociaż może ſprawować ſię Sakrament Pokuty S. ważnie, godziwie iednak

nie-

niemoże, y do ktorey należy, żeby Spowiednik nigdy nie zasiadał słuchać spowiedzi w stanie grzechu śmiertelnego, áni w wątpliwości o nim; bo inaczey popełni tyle świętokradztw, ile razy da rozgrzeszenie; y znaydzie dla siebie śmierć duchowną tam, gdzie innym daie życie.

6. Lecz kiedy się powiedziało, iż ta dobroć má bydź *nabyta z przyzwyczaienia się*, nie ma się rozumieć, ma dobroć pochodzącą z łaski ktorą BOG daie, á człek ią w momencie otrzymać może: ponieważ bydź dobrym Spowiednikiem (ile on iest instrumentem żywym, ktory sam sobie daie obrot, y spolnie działa z naywyższym Sprawcą Bogiem, według nauki S. Tomasza 3. *p. q.* 64. *art.* 8. ad 1.) iest to mieć, oprocz łaski poświęcaiącey, dobroć z przyzwyczaienia się nabytą, w duszy wkorzenioną, y zdawna osiągnioną, ktoraby właściwym była owocem życia niewinnego, y wycwiczonego w cnocie wszelkiey; Spowiednik bowiem oziębły lub rostargniony ná umyśle, ktory nie ćwiczy się w modlitwie ani w umartwieniu, ani może sprawować tego Boskiego urzędu, chyba ozięble, ani słowa iego będą miłością zagrzane, ani upominania gorliwością ożywione, ani rady poważane, ani cała praca, z strony urzędu iego, będzie wsparta łaską Bożą.

7.

7. Rachela dla bolow doznanych przy rodzeniu Beniamina, nazwała go *Synem boleści*, á Jakub mianował go *Synem prawicy*, *Gen.* 35. *v.* 18. Tak w rodzeniu duchownym duſz, ktore ſię odradzaią czyli powſtaią przez pokutę, powinien Spowiednik ſtarać ſię z łzami y modłami o ułacnienie odrodzenia ſię, czekaiąc z ufnością aż ręka Boſka ſzczęśliwy ſprawi ſkutek; ale tego dokazać nie może Kapłan niemaiący ducha, ktory ma tylko dobroć przemiiaiącą, y ktory nie będąc dobrym dla ſiebie, z wyroku Ducha Przenayświętſzego nie może bydź dobrym dla inſzych: *Qui ſibi nequam eſt, cui alii bonus erit? Eccl.* 14. *v.* 5. O Sędzim ſwieckim dał S. Bazyli to mądre zdanie; *Qui veram germanamque juſtitiam non habet in animo repoſitam, ac velut ex prævia quâdam meditatione in corde reconditam, rectè jus dicere, judiciaque exercere non poteſt*; *Super illa verba*; *Beati qui eſuriunt &c.* My to ſłuſzniey mowiemy o Sędziem Duchownym.

ſ. II.
O Roſtropności.

8. Roſtropność ieſt cnota, ktora kieruie człeka w czynieniu przyzwoicie wſzyſtkiego, co on czyni, tak względem iſtoty uczynku, iako też ſpoſobu,

miey-

mieyſca y czáſu: á co do naſzey materyi, ma bydź oſobliwſza w przezorności radzenia y ſądzenia. Bawi ſię około każdey ſprawy w ſzczegulności, gdzie prawda z fałſzem, dobro ze złem mięſza ſię; á że rzeczy w dziełaniu rożną ná ſię przyimuią poſtać, częſtokroć złe udaią ſię zá dobre, á te od złych przeſzkodę cierpią. Przeto Spowiednik oſobliwſzą zaſzczycony bydź ma roſtropnością, nabytą nie tylko z pracy y doświadczenia rzeczy, ale też uproſzoną od BOGA długiemi modlitwami, żeby ta była roſtropność ducha, á nie ciała, y nie pochodziła ná chytrość, ktora nie godna ieſt człeka Bogu poświęconego.

9. Spowiednik ſprawuie rożne urzędy: Sędziego, Lekarza, Oyca duchownego y Nauczyciela, z ktorych każdy wyciąga po nim roſtropności: á chociaż co do urzedu ſędziowſkiego, powinnośc iego ieſt ſądzić według praw, á nie ſtanowić prawa; á przeto ieźli Penitent ieſt należycie przygotowany, rozwięzuie go przez rozgrzeſzenie, á ieźli nie, wiąże go, czyli zoſtawuie iak był, związanym, co właściwie do ſprawiedliwości należy; iednakże może y powinien, iako ſędzia w tym trybunale do poprawy uſtanowionym, rożniącym ſię od poſpolitych ſądow, gdzie ſię zá prawem iść muſi,

używać

używać rostropności, dla otrzymania zamierzonego celu, poprawy winnego, dla czego szczegulnie sąd ten dzieie się. Dla tego słusznie przyganię Spowiednikowi skwapliwemu lub nieuważnemu, ktory dla tęskności, albo skwapliwości, albo dla odprawienia wielu do niego zbieraiących się, nie dozwala penitentowi wynurzyć się z swoim sumnieniem dostatecznie, nagląc go bez potrzeby, albo przykrzy mu się łaianiem y wybadywaniem się ciekawym o rzeczach do spowiedzi nie należących, albo nie zachęca do wyiawienia grzechow wstydliwych, ktoreby podobno zataił; w ktorych to okolicznościach powinna się w Spowiedniku wydawać rzadka rostropność, żeby się sprawdziło, co iest napisano *Job.* 26. *v.* 13. *Obstetricante manu ejus, eductus est coluber tortuosus.*

10. Do tey Spowiednika rostropności należy poznać stan penitenta, ieżli często odpada, ieżli iest wezwyczaiony, ieżli zostaie w bliskiey okazyi grzechu, ieżli powinięn czynić *restytucyą* rzeczy iakiey albo sławy, ieżli zaraz wykonac ią może, iezli słuszne są przyczyny, dla ktorych chce ią odłożyć na czas dalszy, ieżli powinien oddalić iakowe pogorszenie, ieżli umie artykuły wiary do zbawienia potrzebne, ieżli używał lekarstw dawniey od spowie-

dnikow

ſnikow przepiſanych na poprawę, dla ktorych to rzeczy odmienia ſię zdanie, y inſza ſię ſtanowi decyzya w Sakramencie Pokuty. Za powodem tey roſtropności obierać trzeba * zdania * Teologow: gdzie ich przyidzie użyć, żeby zgodnieyſze były według potrzeby duchowney Penitenta, y zamierzonego celu Sakramentu Pokuty, trzeba ſię go bać, ieżli z iakieykolwiek przyczyny nie wynurza ſię tyle, iak powinien, trzeba go zachęcać, cieſzyć, á nawet y utrzymywać ieżli okoliczność wyciąga, ták dalece, że iako Sędzia świecki nazywa ſię *legis auxilium*, bo gdzie prawo milczy, on powinien zaſtąpić ſprawiedliwym rozſądkiem; tak w ſprawie ſumnienia Spowiednik ma wſpierać Penitenta duchowną roſtropnością.

11. Co zaś do urzędu lekarſkiego, ten więkſzey ieſzcze wyciąga roſtropności; ponieważ roſtropnie y pilnie powinien Spowiednik zważać grzechy y przyczyny ich, ſkuteczne przepiſuiąc lekarſtwa, iuż to namaſzczaiąc rany duſzne oliwą, iuż obmywaiąc winem: o czym niżey mowić ſię będzie, iako też o roſtropności przyzwoitey Oycu duchownemu y Nauczycielowi, tudzież o oſtrożności w mowieniu, bez czego nieuważny Spowiednik ſobie y Penitentowi ſzkodzić może.

12. W powſzechności iak roſtropnie ſprawić ſię ma w Konfeſſyonale Kapłan, uczy wyrok Boſki: *Jn facie prudentis lucet ſapientia. Prov: 27. v. 24.* Lyranus wykłada *per maturitatem & honeſtatem.* To czyni poſżanowanie ſprawuiącemu urząd Spowiedniczy, kiedy ſkromnie, poważnie y nabożnie zachowuie ſię; przeto powinien noſić ſuknię długą, używać według czaſu y mieyſca komży y ſtuły, nic takiego nie czynić, coby obrażało ſkromność, lub obyczayność, iawnie tabaki nie brać, ani trzymać na widoku tabakiery, ani kwiatow w ręku, lub cokolwiek prożność okazuie; nie wpatrywać ſię w twarz Spowiadaiących ſię, nie ſtarać ſię o poznanie ich procz potrzeby, ktorey konfeſsyonał wyciąga, ani wypytywać ſię o tym, co do ſpowiedzi nie ściąga ſię; nie ſpowiadać Białychgłow bez kratki, chociażby ſię zdawało, że ieſt tego przyczyna, ktora nigdy nie ieſt ſłuſzna, kiedy nie ieſt oſtatnia; nie dotykać ſię dla żadney przyczyny ſpowiadaiących ſię, chociażby to byli dzieci; nie uſiadać na mieyſcu ciemnym albo odludnym, ani ſię zamykać tak, żeby wolnego wſzyſcy nie mieli weyścia; á ponieważ mowić trzeba o tych drobnych rzeczach, z ktorych niektore *w Rytuale* wymienia ſię, o niektorych też wſpominaią Swięte *Koncylia (V. Card.*

de

de Agurre Tom: 4. *Concil. Prov. Tolet. cel. an.* 1588. *decr.* 27. nie zbliżać ſię nazbyt do twarzy Penitentow, ani im dopuſzczać zbytecznie zbliżać ſię do ſiebie, nie ſpowiadać w nocy, oſobliwie Niewiaſt, ani przededniem, przynamniey gdzie mieyſce nie ieſt dobrze oświęcone, áni nawet chorych, ieżeli Jzba nie ieſt tak otwarta, żeby wolne każdemu było weyście; iednym ſłowem oddalić cień, nawet y naymnieyſze podeyrzenie złego, coby ſię tknąć miało albo uſzanowania Sakramentu, alboliteż Duſzy, lub ſławy Spowiednika.

13. *Jeżeli ieſt iaki Sakrament*, mawiał S. FRANCISZEK SALEZY do Spowiednikow ſwoiey Diecezyi, *w ktorego ſprawowaniu przynależy być poważnym y ſkromnym, tedy naybardziey o Pokucie to rozumieć ſię ma; gdyż tu ieſteśmy Sędziami wyznaczonemi od BOGA. Będziecie więc zaſiadać w Sutannie y w Komży, maiąc Stułę na ſzyi, y Biret na głowie, na mieyſcu widocznym w Kościele, z obliczem łagodnym y poważnym, nie odmieniaiąc go żadnymi znakami powierzchownymi, ktoreby wydawały uprzykrzenie lub tęſknotę. Part.* 3. *Epiſt. in fin.* Przeło my na zamknięcie tego Paragrafu przed ſię bierzemy wyſtawić Obraz Kapłana ſpowiedaiącego, o ktorego ſkromney twarzy mogłoby ſię mowić: *Et viderunt*

faciem ejus, tanquam faciem Angeli. Act. 6. *v.* 15. Ktorego oczy powinny bydź niewinne iak gołąbka: *Oculi ejus ſicut Columbæ. Cant.* 5. *v.* 12. Ktorego uſta powinny bydź zrzodłem życia: *Vena vitæ os juſti. Prov,* 10. *v.* 11. całe zaś iego powierzchowne ułożenie przyſtoyne y poważne na wzor Moyżeſza, *quandò ſedit judicare populum. Exod.* 18. *v.* 13. tak dalece, że tey poſtaci áni wiek podeſzły, áni częſte urzędu ſprawowanie odmieniać nie powinno.

§. III.
O Nauce.

14. Dla zrozumienia iaka y iak wielka nauka potrżebna ieſt Spowiednikowi, należałoby przypomnieć ſobie co Moyżeſz rzekł, kiedy imieniem Boſkim mowił do ludzi: *Venit ad me populus quærens ſententiam Dei. Exod.* 18. *v.* 15. Y drugi raz: *Veniunt ad me, ut judicem inter eos, & oſtendam eis præcepta, & leges ejus. Jb.* 15. Zaſiada Spowiednik, żeby opowiadał wſzyſtkim wolę Boſką, to ieſt, co BOG zakazuie, y rozkazuie, żeby ſądził o ſkrytościach ſumnienia, żeby naznaczył cenę wſzyſtkim niezliczonym między ſobą rożnym ſprawom ludzkim, do czego trzeba nauki y pracy nieſkończoney. *Si difficilè & ambiguum apud te,* powiedziano

dziano ludowi Jzraelſkiemu, *judicium eſſe perſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & lepram, venies ad Sacerdotes, qui indicabunt tibi judicii veritatem, Deut*: 16. *v*. 8. O ktorych to okolicznościach codziennie ſądzą Spowiednicy.

15. Z tych miar Kapłan do ſłuchania ſpowiedzi wyznaczony, powinien mieć naukę wyſoką, y ogulną, umieiąc Teologią o obyczaiach y Sakramentach nauczaiącą, wiedzieć powinen Prawo Duchowne y Swieckie, Bulle Papieſkie, nowe uſtawy, ile obowiązuią ſumnienie. Konſtytucye Synodalne owey Prowincyi y Diecezyi, w ktorey ieſt Spowiednikiem: *Omnem hujus Sacramenti doctrinam*, przepiſuie Rytuał Rzymſki, *rectè noſſe ſtudebit, & alia ad ejus rectam adminiſtrationem neceſſaria. [In rubr. de hoc Sacr.)* Lecż niezmierna ieſt liczba tych rzeczy, y ledwie mieſzczą ſię w nayobſzernieyſzych Tomach, o tym napiſanych, w ktorych wybor tylko z Teologii, Kanonow y innych praw zawiera ſię. Przykładem tedy Moyżeſza, ktory z całego ludu wybrał za Sędziow *viros ſtrenuos de omni Iſràél. Exod*. 18. *v*. 25. należałoby ná Spowiedniki wyznaczać nayuczeńſze Kapłany z całego Duchowieńſtwa.

16. Lecz

16- Lecz że nie może się w każdym Spowiedniku tak wielka znaydować nauka, ani też tak ściśle w każdym iest potrzebna; trzeba się w tym zupełnie spuścić na rozsądek Zwierzchności Pasterskiey, ktora według mieysc y Osob, zgodnych wyznacża Spowiednikow: zwłaszcża że święte Kanony nie odrzucaią pomierney umieiętności *C. cum nisi de rerum. C. cum nobis de elect.* byleby niedostatek wyższey nauki przykładem dobrego życia nadgradzał się. To iednak twierdziemy, iż każdy Spowiednik z Prawa przyrodzonego y Boskiego obowiązany iest mieć tyle nauki, żeby za zdaniem swego Biskupa, y według własnego dobrego sumnienia był zgodnym do słuchania spowiedzi takich osob, y na tych mieyscach, gdzie będzie naznaczony; á przeto powinien uczyć się w czasie przyzwoitym z pilnością Teologii Moralney, y oprocz spekulacyi w rożnych naukach, mieć łatwy powinien sposob zażywania ich, żeby reguły ogulne, do okoliczności partykularnych stosować potrafił: ná czym naybardziey Moralna zasadza się nauka; w dalszym cżasie nigdy nie ma przestawać uczyć się, y czytać dobrych Autorow, rozmawiać, y radzić się w nowych przypadkach, y gdzieby zgromadzenia bywały, y Konferencye Moralne,

iak

iak w wielu mieyſcach chwalebny ieſt zwyczay, pilnie na nie uczęſzczać.

17. Co zaś do Spowiednikow przez czas długi ten urząd ſprawuiących, nie należy opuścić uwagi bardzo pożyteczney, iż ci ſprzykrzywſzy ſobie uſtawnym uczeniem ſię, polegaiąc na doświadczeniu, ktorego po części nabyli: z tegoż doświadczenia chcą ſądzić o wſzyſtkim, owſzem chełpią ſię iż wſzyſtkim do ſiebie przyſtępuiącym za doſyć czynią: *Omnes, qui habent negotium veniant ad me.* 2. *Reg.* 15. *v.* 4. udaiąc, że iednym zamachem, niby koſą wſzyſtkie przecinaią zawady. Ci ieźli nieumieią, á tak czynią, ſą zuchwali, ieźli zaś umieią, ieſzcze ſię nie nauczyli *quemadmodum oporteat eos ſcire.* 1. *Cor.* 8. *v.* 2. Chcieć bowiem ſądzić o przypadkach Moralnych, z doświadczenia, ieſt to zuchwała nieuwaga, właśnie, iak chcieć o wſzyſtkich rzeczach ſądzić z dotykania.

18. Każdy Spowiednik przynaymniey przypadki czeſto zdarzaiące ſię powinien umieć zaraz ułacnić, w trudnieyſzych zaś dośc na tym, żeby umiał powątpiwać, y nie pierwey ſądził, aż zupełną rzeczy wziąwſzy wiadomość. Kto będzie wyznaczony do ſłuchania poſpolſtwa na wſi, nie trzeba wyſokiey nauki, kto zaś w Mieście lub w Kościele,

gdzie

wielki konkurs bywa, lub po Missyach, gdzie się Missye odprawuią, więcey umieć powinien. Kto do słuchania osob duchownych przystępuie, procz pospolitey co do świeckich wiadomości, powinien znać się na obowiązkach duchownych: także kto słucha Mniszek, ma wiedzieć ich Reguły y Sluby. Ale że niżey przyidzie mowić o nauce, przeto dosyć tu przytoczyć, co Gierson Kanclerz nápisał; *Tract: de orat: Sciemus inquiunt, talia, cum volemus; cum tamen nulla sit ad cognoscendum benè & resolutè scientia difficilior, nec est aliquis tàm excellentis ingenii, nec à puero in hac scientia tàm exercitatus, qui non, & quidem noviter, quotidiè inveniat, quod priùs non ita planè cognoscebat.* A po nim uczony Sperelli w Książce pod Tytułem *Biskup, edit. Lat. par. 3. c. 4. hoc errore præ aliis capiuntur, qui ad divinas contemplandas scientias curam omnem collocantes, sublimissimis rebus intenti, nesciunt postea discernere inter lepram & lepram, ac si inutiliter illas horas insumerent, quas ad scientias moribus instruendis accommodatas expenderent; qui error omnium perniciosissimus Confessarios simul & Pœnitentes in æternum interitum trahet.* Zamknie ten paragraf S. Grzegorz *rel. in C. non est* 1. *q.* 1. *Quisquis ergò officium hoc non ad elationis pompam, sed ad utilita-*

tem

tem adipiſci deſiderat, priùs vires ſuas cum hoc, quod ſubiturus eſt onere metiatur, ut ſi impar eſt, abſtineat, & ad id cum metu, cui etiam ſe ſufficere exiſtimat, accedat.

§. IV.
O Gorliwości y Miłości.

19. Gorliwość czaſem w Piſmie S. na złą bierze ſię ſtronę, za porywczość, gwałtowność y zapamiętanie; częściey iednak znaczy gniew nie naganny, ktorym unoſzą ſię bogoboyni widząc obrazę Bożą; y w tym to rozumieniu gorliwość ieſt prawdziwym Spowiednika przymiotem, ktory zawſze mowić ma z Dawidem: *Tabeſcere me fecit zelus meus, quia obliti ſunt verba tua inimici mei. Pſ.* 118. *v.* 139. y na drugim mieyſcu: *Zelus domus tuæ comedit me. Pſ.* 63. *v.* 10. y z S. Pawłem: *Triſtitia mihi magna eſt, & continuus dolor cordi meo. Rom.* 9. *v.* 2. widząc że BOGU nie dobrze ſię ſłuży.

20. Gorliwość, ktora przyprawuie człeka o popędliwość y gwałtowność, daleka powinna bydź od Spowiednika, ktory idąc za powodem dobrey gorliwości, nic czynić nie może zapamiętale, przez coby zgorſzył bliźniego, znieważał Sakrament, y uſzczerbek czynił powadze Spowiedniczey: lecz gorliwość cnotliwa y rozſądna pobudza duſzę,

wznieca ochotę do pracy, y ieſt cnotą właściwą Spowiednika, ktorego powinność ieſt wyrywać duſze z rąk ſzatańſkich, y przywracać ie do miłości y poſłuſzeńſtwa Bogu.

21. Tą tedy gorliwością wzbudzony Spowiednik, nigdziey nie cieſzy, iak widząc Penitenta iednego z naywiękſzych grzeſznikow, według Piſma; *Exultat ſicut victor captâ prædâ. Iſa. 9. v. 3.* kiedy trafi na duſzę tyſiącznymi zranioną winami nie opuſzcza iey, iak uczynił Lewita wſpomniony w Ewangelii, z oboiętnością y niby z nieczuynością, czyli raczey nie ludzką dzikością, lecz zatrzymuie ſię, ma politowanie, y bierze na ſię pełne miłości y troſkliwości o niey ſtaranie.

22. Tą gorliwością tknięty Spowiednik, iezli czaſem więcey mu nad inſzych pracy zdarzy ſię, nie uſkarża ſię, nie myśli o ſpoſobach uwolnienia ſię, nie zważa gdzie, iak y dla czego pracuie, byleby to było ku zbawieniu duſz; nie tęſkni ſobie w ſłuchaniu dłużſzych, y przykrzeyſzych ſpowiedzi, nie obiera mieyſc wygodnieyſzych y okazalſzych, owſzem rad ieſt z Penitentow proſtakow y wzgardzonych, niewczaſy pracowitych Miſſyi, po drodze uprzykrzone, zimna, upały, poczyta ſobie, iak w ſamey rżeczy ieſt, za zyſk, y ſmakuie ſobie

w wſzyſt-

w wſzyſtkich trudach, y niewygodach, na wzor ludzi dla BOGA prace ponoſzących.

23. Jeźli mu ſię zdarzy oſoba podobna do Ewangeliczney Samarytanki, naucza ią przykładem Zbawiciela łagodnie y roſtropnie: ieźli mu ſię przytrafi podobna Magdalenie, nie opuści iey, aż ſię ſkruſzy, y łzami zaleie, ieżeli podobna Zacheuſzowi, nie ſtroni od niey: nawet ieźliby zmarły, to ieſt grzeſznik zakamieniały przyſtąpił, w piekle bydź maiący pogrzebionym, y nad nim zaſtanowi ſię litościwie, y czynić będzie, ile może, aby go przywrocił do łaſki, ktora ieſt iego życiem.

24. Taż gorliwość pobudza go do uſtawicznego uczenia ſię, do modlitwy y umartwienia, co ieſt narzędziem w rzemieśle duſznym. Ta go zachęca do ſtałości umyſłu, y do cierpliwości, żeby ſobie nie przykrzył w dobrym przedſięwzięciu, dododaie dowcipu na zmiękczenie ſerc zatwardziałych, lub ná utwierdzenie ſłabych: *docendo*, iak przeſtrzega S. Grzegorz, *cuſtodiendo, ſuadendo, increpando, mulcendo, aliquando etiam ſeverius agendo. Hom. in Ezech.* lecż naybardziey wznieca miłość Boſką, ową cnotę, zá ktorey powodem w BOGU, wſzyſtkim rozſądnie dogadza według potrzeby ku zbawieniu wſzyſtkich; ktorey ieźli nieſzczęśnie

niema Spowiednik, słusznie mowić może: *nihil sum* 1. *Cor.* 13. *v.* 2.

25. Lecz co do zwyczaynego używania, o ktorym tu mowiło się, miłość właściwa Spowiednikowi, nieco inszego iest, iak sposob łagodny obchodzenia się z Penitentami, strzegąc się wszelkiey niecierpliwości, y cokolwiekby roziątrzyć lub wepomieszać mogło spowiedaiącego się, gdyż według Pisma: *Charitas operit multitudinem peccatorum.* 1. *Petr.* 4. *v.* 8. Tą miłością Spowiednik BOGU dusze pozyskiwać, y do siebie dzikie serca pociągać będzie; żeby zá wyrokiem Ducha Przenayświętszego kierował y nakłaniał ie ku czci Boskiey y zbawieniu.

26. Eliasz Starozakonną surowością prosił y otrzymał ogień z nieba na tych, ktorzy w nim BOGA pogárdzili, co uchodziło w Prawie owym niewolniczym; przeciwnie w prawie łaski, w ktorym iesteśmy synami, nie sługami, nie iest przyzwoitá inszym tchnąć duchem, iako łagodności, spokoyności, cichości, ktory powinien bydź owocem, owszem żywym wyobrażeniem nayłagodnieyszego Chrystusowego ducha; o ktorym przepowiedział Jzaiasz c. 42. ℣. 2. *Non clamabit, nec audietur vox ejus foris, non erit tristis, neque turbulentus:*

tus: calamum quassatum non conteret, & lignum fumigans non extinguet: id est, *imbecilles in fide, spe, & charitate non clamosè, non contentiosè increpabit, & opprimet, sed sustentabit, fovebit, sanabit. Menach. ibid.* Tym sposobem zawsze postępował Chrystus, y Jego Swięci: *si Deus benignus est, ut quid Sacerdos ejus austerus? vis apparere Sanctus? circa vitam tuam esto austerus, circa alienam benignus. C. Alligant.* 26. *q.* 1. Czytay *Mowy domowe* X, Oliwy *serm.* 69. *num* 50. & *sequ.* w ktorych gani ostry obchodzenia się sposob, przykre słowa, y urąganie się z Penitentow.

ROZDZIAŁ II.

O wyborze y używaniu opinii, bardziey lub mniey do prawdy zbliżaiących się.

27. ROzmyślnie daie się napis temu Rozdziałowi, *o wyborze opinii;* gdyż nie można wyboru czynić, nieumieiąc rożnicy naznaczyć między opinią á opinią, z ktorych tey trzymać się należy, ktora iest naypewnieysza. Lecz gdzież tę znaleść pewność w tak wielkiey obfitości Ksiąg y Pisarżow, ktorzy przeciwne sobie częstokroć utrzymu-

trzymuiąc zdania, rozumieią, że każdy z nich słuszną mniemania swego daie przyczynę? nasz iednak Spowiednik w rządzeniu sumnienia samą prawdę niech ma za prawidło. Y chociaż, gdzie prawda nie iest widoczna, trudno nie iść za opinią, iednakże y sam mocno trzymać, y Penitentom perswadować powinien, że na samey prawdzie zależy ich zbawienie, ktorą gdy poznaią, y według niey sprawować się będą, uwolnieni zostaną od śmierci wieczney. *Veritatem cognoscetis, & veritas liberabit vos. Joan. 8. v. 32. Cum Deo disputare velle stultum est, & quasi velle convincere eum, ut non debeat judicare hoc esse peccatum, quod nostra opinio non vult pro mortali habere; sua existimatio est regula justitiæ infallibilis, non nostra angulosa opinio. D. Bonavent. opusc. prop. 6. c. 28.*

28. To ustanowiwszy: ieźli się zdarzy Propozycya Moralna, ktorą rozum przyrodzony ma za nieuchybnie pewną, lub Ewangelia, Pismo Swięte, álbo też Kościoł (ktory iest tłumaczem Boskim w tym, co do wiary y obyczaiow należy) za prawdziwą y niewątpliwą uznaie, wtedy Spowiednik nasz nie może uwodzić się opiniami, lecz tego trzymać się ma niewruszenie; á ieźliby propozycya grzech w sobie oczywiście zawierała, albo też odrzucona y potę-

y potępiona była od Zwierzchności na to od Kościoła postanowioney, powinien y Spowiednik odrzucić ią w tym rozumieniu, w ktorym była potępiona, y ktore naypierwiey stawi się w poięciu nászym. Y ná to wychodzi co się wyżey powiedziało, iż gdzie nie można rożnicy naznaczyć między opiniami, tam też wyboru z nich uczynić nie można.

29. Ale procz tych y tym podobnych przypadkow, w ktorych opinie nie zgadzaią się, iak wybrać pewnieysze z pomiędzy wątpliwych, nie záwadzi przepisać niektore reguły.

30. Pierwsza: áżeby Spowiednik, ile można, skłaniał się rostropnie ku opiniom bardziey zgadzaiącym się z powołaniem Chrześciańskim, ktore obowięzuie do sprzeciwiania się z miłości y krzyżowania ciała z namieiętnościami iego, co iawnie pokazuie się w náuce y przykładach tak Chrystusowych, iak Swiętych Pańskich, nie dozwalaiąc swobodnego życia y náuki. Tę regułę y sam zachowa Spowiednik, y żeby inni zachowali, radzić będzie, gdzie można rozsądnie, Nie ma się to iednak rozumieć, żeby miał używać nie rozsądney surowości, lub iakich dziwadztw, álbo żeby brał za iedno rady Ewangeliczne y przykazania, wkłada-

daiąc

daiąc ná sumnienie, iako nápisano u S. Mateusza *c.* 23. *v.* 4. ciężary wielkie y nieznośne, co Wcielona Mądrość włásnymi potępia Usty; lecz tu się tylko náucża, iż ta święta surowość bacżna, zgadzaiąca się z nauką Ewangeliczną y Kościoła S. iest ták właściwa obeyściu się Chrześciańskiemu, iż ustąpić z niey, byłby postępek nieuważny y zuchwały: áni tey surowości wszystkie mniemania ludzkie, chociażby się wysilały, godziwie umnieyszyć nie potrafią. Jeżeli więc Spowiednik nie będzie człekiem cnotliwym, y ułożonym do modlitwy y umattwienia, podobno *non capiet verbum istud*; owszem ieźli nie będzie czytał y przykładał się bardziey do Ewangelii, niż do Teologow, w cale tego nie zrozumie.

31. Druga reguła iest, iż iako lekarstwa nie daią się wszystkim chorym pod iedną wagą, áni wszystkie wszystkim, áni wszystkim iednegoż czasu, áni iednymże sposobem; tak lekarz duchowny opinii używać powinien. Jeźli Spowiednik miarkuie, że iaka nauka, chociażby ią wielu utrzymywało, przyprawia Penitenta o wolność życia, lub prowadzi go do rozwięzłości obyczaiow, alboli też przyczyną mu iest niedbalstwa o zbawienie; iakaby to była roztropność dawać mu rady tak nie-

beśpie-

beśpieczne? Dobrże tu przypada upomnienie Apoſtolſkie: *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci, quæ non profuerunt ambulantibus in eis: optimum eſt gratia ſtabilire cor. Hebr.* 13. To zaiſte byłoby mądrością świata y ciała: o ktorey napiſano, *mors eſt & inimica Deo. Rom.* 8. *v.* 6.

32. Trzecia reguła zaſadza ſię na rzeczach, iak druga na oſobach. Jeźli z dwoch opinii, iedna ſprzyia prawu Kościelnemu lub Swieckiemu ſprawiedliwemu, á druga nie; roſtropność każe za tamtą iść, á nie za tą. *Per me Reges regnant*, mowi BOG, *& legum Conditores juſta decernunt. Prov.* 8. *v.* 15. Bo ieżeli prawa ſą ſprawiedliwe y od Boga poſtanowione, nie powinny omamieniu podlegać opinii, ktore chociaż odrzucane być nie maią, kiedy prawo iákie zawiłe obiaśniaią, ieżeli to iednak czynią przez wymyślne ſubtelności na zawikłanie, nadwerężenie, y iakby ná znieſienie ſamegoż prawa, raczey mianować ſię powinny oſzukaniem niż mniemaniami.

33. Położmy przypadek, że Biſkup, troſkliwy o poprawę Duchowieńſtwa, wyda edykt o przyſtoynym iego ſprawowaniu ſię, według Swiętych Kánonow przepiſuiąc ubior ſtanowi przyzwoity, włoſow ſtrzyżenie, zabroni pomieſzkania podey-

rzanego y niebeſpiecznego z niewiaſtami, handlow, gry, táńcow, y innych złych zwyczaiow, ktore częſto ſkazę czynią duchowieńſtwu, y gorſzą poſpolſtwo: iezli Teolog mędrek, wymyślnemi ſpekulacyami y wybiegami tłumaczyć, explikować, y iedno z drugiego wnoſić zacznie, iakby taránem obalaiąc Edykt Paſterſki, y udaiąc go za prożną okazałość, niech oſądzi Spowiednik, ktoryby chciał iść za iego zdaniem, co za pożytek przynoſi taka Teologia, y czyby nie lepiey było, żeby nigdy nie poſtała, ktora oſłabia, á że tak rzekę, o śmierć przyprawia karność Kościelną. Toż ſamo należy mowić, o wyłączeniu niektorych grzechow ſamym Biſkupom do rozgrzeſzenia zoſtawionych, á według *Koncylium Trydentſkiego* do dobrych rządow ludu prawowiernego bardzo potrzebnym: toż ſamo o *Cenſurach* Kościelnych, ktore według Swiętych Kanonow podporą ſą władzy duchowney. Mądry za tym był wynalazek PIUSA IV. Papieża, że po ogłoſzeniu S. Koncilium Trydeńſkiego pod nim ſzczśliwie zakończonego, zákazał wſzelkich wykładow, tłumaczenia y explikacyi wſzyſtkiego, co ſię w nim zawiera: *ne Juriſtæ aut Theologi*, nápiſał ieden wielki y uczony czaſow naſzych człowiek, *cum conſuetis ſubtilitatibus, opinionumque varietatibus*,

bus, hanc modernam involverent legem, ſicut alias antiquiores leges adeò involverunt. Cardin. de Luc. Theatr. Lib. 14. part. 5. diſc. 1.

34. Co do rzeczy ſamey: więcey ważyć powinny opinie, ktore bardziey ſprzyiaią prawowierney Religii, y ktore, iako mowią, *ſunt in favorem animæ*, nie w tym rozumieniu, iak ktoś tłomaczył, żeby dogadzać wolności rozwiązłey, lecz zawſze człeka oddalać od grzechu; te także za lepſze powinny bydź poczytane, ktore pomnażaią bogoboyność Chrześciańſką, niezgody uśmierzaią, zachowuią pokoy domowy, utrzymuią poddanych w posłuſzeńſtwie, á Przełożonych w czuyności. Urzędniki Rzeczypoſpolitey do zadoſyć czynienia powinnościom ſtanu ſwoiego napędzaią, co ieſt ozdobą Kościoła y Pańſtw uſzczęśliwieniem: przeciwnym zaś ſpoſobem używanie opinii bez wyboru ſprawuie uſzczerbek w duſzach, w rządach, obowiązkach, obyczaiach, y tak w Duchowieńſtwie, iak w Swieckim Stanie: *ut jam*, iak powiedziano, *omnia jura arbitraria ſint, & ſic abſque lege, abſque jure, abſque ratione vivamus. Cevall: apud Boſſ. in Moral. part. 1. tit. 1. c.* 32. podobno, że, iak ſię żyie, tak by ſię chciało opiniami unoſić modnie, á to ieſt żyć bez prawidła, przeciw wyrokowi Apoſtolſkie-

mu. *Ep. 1. Tim. 1. 5. Finis præcepti eſt charitas, de corde puro & conſcientia bona*; dla czego każdy wyznać muſi, *quod iſte eſt omnis fructus* nauki Chrześciańſkiey przez Kapłanow, *ut auferatur peccatum, & non ſtent luci & delubra. Iſaiæ* 22. *v*. 9. co iedynym celem było ſtarego y nowego Zakonu, do ktorego y Zbawiciel naſz zmierzał Wcieleniem, męką, y śmiercią ſwoią.

35. Do przerzeczoney reguły trzeba y to przydać, że gdzie idzie o rzecz należącą do prawa Boſkiego lub przyrodzonego, trzeba używać opinii nader powściągliwey y oſtrożnie, álbo gdzie idzie o krzywdę Bliźniego, oſtrożność każe, á czaſem y obowiązek, iak niżey ſię powie o Sędziem, trzymać ſię do prawdy podobnieyſzego: albo gdzie idzie o iſtotę Sakramentu, ieſt nieuchybna powinność używać naybeśpiecznieyſzego zdania; iednym ſłowem, według rzeczy potocznych y okoliczności dobrze roztrząśnionych, ważyć, iak ná ſzali, potrzeba opinie. *In quibus rebus nihil intereſt ad capeſſendum Regnum DEI, utrum credantur, an non, utrum vera putentur, an falſa? in his errare, aliud pro alio putare, non eſt arbitrandum eſſe peccatum, aut ſi eſt, vel minimum*, zdanie ieſt S. Auguſtyna *rel. in C. in quibus* 22. *qu*. 2. przeciwnym ſpoſobem w

rze-

rzeczach do zbawienia należących, nie można postępować ślepo, áni w mnogiey liczbie chwytać się bez braku przypodobaney opinii.

36. Z tego co się rzekło, łatwo zrozumie się, iak y kiedy używać można opinii mniey lub bardziey gruntownych. Lecz że nie każdy Spowiednik potrafi sądzić o takowey gruntowności, áni poznać natychmiast ich niegruntowność, y na ten więc koniec niektore tu przepisuią się reguły.

37. Pierwsza iest, iż żeby wolno iść było godziwie zá iaką opinią, potrzeba przynaymniey, ażeby Spowiednik pewność miał o iey do prawdy podobieństwie, ná czym wiele zależy; gdyż są to dwie rzeczy wcale rożne, mieć iednę propozycyą z pewności, á drugą pod wątpieniem do prawdy podobną; iako co inszego iest gdy kto widzi rzecz jaką, chociaż iey rozeznać, coby było, nie może: á znowu co innego, gdy komu zdaie się, że coś widzi, chociaż w istocie samey nic tam nie masz. Lecz żeby się propozycya słusznie nazwać mogła do poprawy podobną, nie dosyć iest na tym, że się znayduie w książce drukowaney, álbo w iakim Teologu teraźnieyszym, alboli też że nie iest naganioną od Stolicy Apostolskiey, iakoby nie była do prawdy podobną: gdyż przeciwną naukę potępił

ALE-

Alexander VII. *prop.* 27. *Si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constat, rejectam esse à Sede Apostolica tanquàm improbabilem.*

38. Druga reguła ieſt, iż nie można godziwie trzymać ſię każdéy propozycyi, małe z prawdą podobieńſtwo maiącey, gdyż przeciwne zdanie także potępione ieſt od Jnnocentego XI. *prop.* 3. *Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modò à probilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.* Lecz czegoby ieſzcze w tey mierze potrzeba, nie ieſt tu mieyſce do mowienia.

39. Trzecia reguła ieſt, że ſą takie propozycye, ktore przedtym były do prawdy podobne, á teraz wcale nie ſą, iako to nie dawno potępione od Papieżow Alexandra VII. Jnnocentego XI, y Alexandra VIII. y inſze zakazane od S. Jnkwizycyi; takich nie mało ieſt w dawnych Teologach, ktorzy piſali przed *Concilium* Trydentſkim, y poprawić ie trzeba podług zdania tegoż *Concilium.* Ta przeſtroga kładzie ſię dla owych Spowiedników, co tych Teologow czytaią ieſzcze nie poprawionych.

40. Co ſię mowiło w drugiey y w trzeciey regule

gule, pewna rzecz ieſt, że tego przeſtąpić nie godzi ſię: á chociażby iaki Teolog przeciwny był, nie dla tego iednak ma ſię reguła odmieniać. Lecz kiedy opinie ſą prawdziwe do prawdy podobne, dwie, na przykład, przeciwne ſobie, á w rownym gruntowności będące ſtopniu, albo też iedna mniey gruntowna z drugą bardziey gruntowną, albolitéż ktora z nich będzie naybardziey gruntowna, co na ow czas pocznie Spowiednik? Odpowiadam. że gdzie idzie o ważność Sakramentu, trzymać ſię tam należy koniecznie pewnego y nie wzruſzonego zdania; w inſzych zaś okolicznościach beſpiecznie zawſze iść można za tą opinią, ktora ieſt naybardziey gruntowna; y potępiona ieſt od Alexandra VIII. *prop.* 3. *Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam.* W niedoſtatku zaś pewney lub gruntownieyſzey opinii, na takiey przeſtawać można, ktoraby była dobrze gruntowna. Gdzie zaś dwie opinie będą rownie gruntowne, byleby prawdziwie gruntowne były, może Spowiednik obodwoch zażywać, zachowuiąc to, co ſię powiedziało o wyborze opinii *num.* 30. 31. 32. *& ſequ.* To iednak ma ſię rozumieć o Sędziem, ktorego wola tak ieſt ſprawiedliwością obarczona, że ieźli ſtrony rowne iák na ſzali maią po ſobie dowody, niepowinien Sędzia według u-

podo-

podobania swego iedney nad drugą przekładać; co ieźliby czynił dla zysku, niech wie, że potępiona iest od ALEXANDRA VII. *propoz.* 26. *Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.* Lecz ieźliby w takim razie Sędzia nie szukaiąc pożytku bynaymniey swego, na iaką stronę nakłonił się, niektorzy temu nie przyganiaią. *Engel. in Colleg. Lib.* 1. *de Offic. jud. n.* 8. Obacz Część II. *num.* 141.

41. Jeźli z dwoch propozycyi sobie przeciwnych można trzymać się mniey gruntowney, odrzuciwszy bardziey gruntowną? Odpowiadam: że ieźli to iest mowa o Sędziem, pewna rzecz że nie; gdyż potępiona iest od JNNOCENTEGO XI. *propoz.* 2. *Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem*, względem zaś Spowiednika, iak w takim razie postąpić ma, nie iest to moiey władzy, żebym mogł co pewnego postanowić, kiedy z obu stron wiele walczących z sobą iest obrońcow. Czekać więc potrzeba wyroku Kościoła S. z winnym uszanowaniem.

42. Ale żebym się nie zdał zupełnie zamilczeć, powiadam, że iako w intereſſach doczesnych idziemy za natchnieniem wrodzonym, z rostropnością

strzeże-

ſtrzeżemy ſię niebeſpieczeńſtwa, oſtrożnie wſzyſtko miarkuiemy, co gorſzego unikamy, iednym ſłowem, rozumem ſię rządziemy: tak w ſprawie zbawienia rozropność Chrześciańſka wyciąga, żeby ſtoſować ſię do prawa Boſkiego y nauki Chryſtuſowey: nie przez to iednak wkłada ſię powinność iść w każdym razie za opinią beſpiecznieyſzą, y ogolnie pewnieyſzą: każdemu bowiem wolno właſnego trzymać ſię zdania poki inaczey nie poſtanowi Kościoł.

43. Zaiſte tak rożne wykłady, okryślenia y warunki, pod ktoremi dozwalaią używać opinii mniey gruntownych ci nawet, ktorzy przy nich obſtawaią: *Vide Tirſ. Gonzalez. in Tract. de rect. uſu opin. prob. in introduct. à num.* 22. *ad* 31. tak liczne przygany od Stolicy S. poczynione na takowe opinie, a licznieyſze ieſzcze na propozycye z nich wypływaiące: zdanie ludzi uczonych y rozſądnych, iż byłoby lepiey, żeby tyle opinii na świecie nie poſtało, ktore częściey utrzymywane bywaią z nieiakieyś uporczywości, lub zaſmakowania w nich, niżeli dla gruntowności y wagi prawdzie właściwey; tak wielka ſwoboda w obyczaiach, ktora ieżeli nie pochodzi, to przynaymniey wznieca ſię z wolnego używania opinii; niewiadomość nie podpadaiąca winie, ktorą przypuſzczać muſzą owi, co wolność w używaniu opinii utrzymuią, ktorą to niewiadomość bardzo tru-

dno iest uwolnić od winy, kiedy z dwoch opinii dobrowolnie mniey gruntowną obieramy, a gruntownieyszey rozmyślnie odstępuiemy: w ten czas mowią takowych opinii obrońcy, iż staie się poniekąd przestępstwo prawa, lecz te nienaganne iest, y karze nie podlegaiące; z drugiey zaś strony tak wiele Teologow, ktorzy tę wolność w obieraniu opinii utrzymuią, y argumentami popieraią, tudzież iż Kościoł nic w tey mierze nie postanowił, chociaż z obu stron tak wiele iest pism y Ksiąg; pokazuią, że to iest zawikłaniem rozumu ludzkiego: ale mnieysza by to było, gdyby nie szło o sumnienie.

44. Przeto co do słuchania Spowiedzi, zdaie mi się, iż obieraiąc opinią mniey gruntowną, ktora pobłaża wolności, a przeciwi się prawu, przynaymniey uwolnić trzeba umysł od nieporządnych skłonności, y postępować rzetelnie, nie dla zrzucenia iarzma tegoż prawa, ani dla podchlebienia swoiey chuci, ale szczegulnie, iako wyżey rzekło się, dla dociekania prawdy. Mowię, iż trzeba roztrząsać z pilnością, dawać rezolucye z sprawiedliwością, ktora nie według przerzeczonych chuci, bez przywiązania się do cudzego zdania, nie zasadzaiąc się na nałogach iednegoż stanu y powołania, lecz za powodem samego rozumu sprawowana bydź powinna. Mowię ieszcze, żeby w Trybunale sumnienia, ktore iest prawidłem

widłem ſpraw ludzkich, każdey nauce nie więcey przyznawać prawdy, iak rzecz ſama wyciąga. *Unuſquiſque debet niti, ut judicet de rebus, prout ſunt. D. Th.* 2. 2. *qu.* 60. *art.* 4. *ad* 2. ktora to prawda w opiniach nie zupełnie gruntownych ieſt raczey podobieńſtwem do prawdy; co wſzyſtko zawiſło od roztropności, bez ktorey żaden uczynek moralny dobry bydź nie może. A kto do ſądzenia o tym doſtateczney nie ma wiadomości, niech ſię zda zupełnie na rozſądek umieiętnego y biegłego. Lecż kto niedbale, lub z umyſłem namiętnością zaprzątnionym wybor czyni między opiniami, ten nie dba o prawdę, ale ślepo puſzcza ſię na los ſzczęścia y traſunku, co ieſt przyzwoita niebacznym y nierozſądnym. Kładziemy tu dwie krotkie reguły, ktore przepiſuie Navarro: iż Spowiednik uczony, & *utriuſque opinionis argumenta librare valens*, może trzymać ſię tey opinii, ktora rzetelnie mu ſię zdaie bydź prawdziwſzą; który zaś ſam o tym ſądzić nie potrafi, bez zawodu ſumnienia może ſpuścić ſię na drugiego umieiętnego y ſumiennego, *Navarr. in Man. cap.* 27. *num.* 289. & *in cap. ſi quis autem, de pœn. diſt.* 7.

45. Przydaymy do wzwyż pomienionych rzeczy przeſtrogę bardzo pożyteczną, ktora ieſt niby kluczem do zrozumienia y używania opinii, to ieſt, iż

chociaż propozycya iaka na ſpekulacyą wzięta w ogulności będzie do prawdy podobna, przy Spowiedzi iednak, uważaiąc ią w ſzczegulności, przeſtanie bydź do prawdy podobną. Co chociaż niektorzy maią za rzecz niepoiętą, ponieważ iednak powſzechne Teologow zdanie ieſt temu przeciwne, y ponieważ oczywiſta ieſt rożnica między poznaniem rzeczy, ktore ieſt tylko na umyśle: a między teyże rzeczy ſkutecznym wykonaniem, ktore ma nieroździelnie złączone okoliczności czaſu, mieyſca, oſoby &c. ztąd ſię iaſno pokazuie, iż inſze ieſt w Szkole, a inſze w Konfeſſyonale, inſze na dowcipie, a inſze w wykonaniu opinii roztrząſanie. A iako ſama natura ludzka, według ſzkolnego nauczania wzięta, na żadnym mieyſcu nie znayduie ſię, chociaż człowiek w ſzczegulności uważany nie może nie bydź na iakim mieyſcu, tak propozycya ogolnie wzięta może bydź godziwą, a wzięta w ſzczegulności godziwą nie będzie; bo prawie niepodobna rzecz ieſt, a przynaymniey bardzo trudna, przywieść ią do ſkutku bez tych okoliczności, ktore ią czynią niegodziwą. *Vid. Dian. coord. tom. 8. tr. 1. reſol. 9.* Należy więc pilnie czynić rożnicę między rzeczami w ogolności y w ſzczegulności wziętemi.

46. Sądzę, że według tey reguły y przeſtrogi ſprawić ſię trzeba, gdzie idzie *de tactibus & oſculis*, o

czym

czym piſze S. Tomaſz: 2. 2. *qu.* 154. *art.* 4. gdzie chociaż przeczyć nie można, żeby rożne explikacye y Teologow zdania wzięte według ſpekulacyi nie miały podobieńſtwa do prawdy, iednakże w Konfeſſyonale użyć ich trudno dla niebeſpieczeńſtwa, ktore za ſobą ciągną, iż z uczynkow oboiętnych w naganne, y z upodobania, ktore nazywaią zmyślnym, w cieleſne łatwo przemienić ſię mogą; tak dalece, iż po długim uważaniu, na koniec wyznać trzeba, że w rzemieśle Spowiedniczym takowe poſtępki ledwo mogą bydź za ciężką winę nie poczytane. *Sylvius in D. Th. loc. cit. concl.* 2. & 4. *Filliuc tract.* 30. *in Decal. cap.* 9. *num.* 179. & 200. & *cap.* 10. *num.* 217. co także ma ſię rozumieć o komedyach y tańcach według teraźnieyſzego zwyczaiu, o ktorych ſpekulacya dość pozornie zdaie ſię twierdzić, lecz w Konfeſſyonale inaczey ſię zdarza, y inaczey też poſtępować należy, zwłaſzcza względem okoliczności y oſob *diverſi ſexûs.*

47. Toż ſamo mowić ſię może o poruſzeniach zmyślności, na ktore według niektorych na ſpekulacyach zaſadzaiących ſię mniemania, chociaż doſyć ieſt wyraźnie nie zezwolić, bez obowiązku uſilnego przeſzkodzenia im; iednakże ta nauka, co do Konfeſſyonału ieſt bardzo oboiętna, owſzem u niektorych wcale niegruntowna ieźli nie czyniemy przeci-

wko

wko takim porufzeniom na woli nafzey nieupodobania wyraźnego, ktoreby zdolne było do pogromienia wewnętrznego zezwolenia, chocby nie wyftarczało do do przełamania uporczywey zmyślności. *Layman L.* 1. *tract.* 3. *cap. num.* 8. na czym ieszcze infi Teologowie nie przeftaią: *Vafq*; *tom.* 1. *in part.* 2. *difp.* 108. *num.* 3. gdyż podobno takie nieupodobanie nie wyftarcza do oddalenia niebefpieczeństwa na zezwolenie, przeto radzą, żeby w pierwfzym poczuciu takowych pokus odwrocić umyfł do infzych rzeczy, *abfque ullo guftu & motu corporis exteriori!* a Oycowie Duchowni nauczaią, żeby natychmiaft myśl obrocić do Ukrzyżowanego JEZUSA, mowiąc ftrzeliftą iaką modlitewkę, y więcey o tym nie myślić. *iakby do nas nie należało.*

48. Naybardziey względem lubieżności tę naukę na pamięci mieć potrzeba, zwłafzcza w zepfutey naturze, tak dalece, że *nifi aliquis lateritius fit, vel faxeus, vel de lapidibus, & de Angelis fit controverfia. Veran. tom.* 5. *difp.* 31. *fect.* 20. *num.* 5, gdyż chociaż niektorzy Teologowie podobno nie uważaiąc, ile należało, na praktykę, od ktorey fię naybardziey uczyć potrzeba, utrzymywali, że w tym rodzaiu małość rzeczy uważać fię powinna; z tym iednak wfzyftkim to mniemanie teraz ieft od wfzyftkich odrzucone. *Pafferin. in* 6. *Decr. lib.* 5. *cap.* 18. *num.* 90. y wielu

łu ieſt, co ie maią za fałſzywe, a inſi piſzą, że było potępione od Klemenſa VIII. y Pawła V. nie dla inſzych pewnie przyczyn, tylko dla niebeſpieczeńſtwa złączonego, w ktorego poznanie ſpekulacya nie wchodżi. Oto maſz Propozycyą 40. od Alexandra VII. odrzuconą, z ktorey doſtatecznie poznać można, iż żadne dobrowolne upodobanie w rzeczach lubieżnych, chociażby naymnieyſze było, nie ieſt powſzednim grzechem. *Eſt probabilis opinio, quæ dicit, eſſe tantùm veniale oſculum habitum ob delectationem carnalem & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur; ſecluſo periculo conſenſus ulterioris, & pollutionis.* Lecz coby to było za upodobanie, czytay *Sanchez de Matrim. Diſp.* 46. *num.* 4. & 5. Toż ſamo ma ſię rozumieć o niektorych uczynkach przez ſię oboiętnych, a niepotrzebnych, ktore nie z przyrodzenia ſwego, lecz z trafunku ciągną za ſobą winę w okolicznościach od Teologow wymienionych, między ktoremi ieſt Boſſiuſz *in tract. de ſcrupulis num.* 166. gdzie ſzkolna nauka z Konfeſſyonałem nie zgadza ſię.

49. Teyże ſamey oſtrożności używać należy w inſzych rzeczach: a nayprzod względem świętokupſtwa y lichwy, gdzie łatwo ieſt wiele znaleść pozoru, na wymowkę niegodziwego handlu, iako to hoyney wdzięczności, choć nie przyrzeczoney, ani umowioney,

o kto-

o ktorey wielu ieſt co twierdzą, iż nie wprowadza w Symonią y lichwę, *Layman. Lib.* 3. *tract.* 4. *part.* 3. *cap.* 16. *num.* 4. co w rzeczy ſamey inni maią za wielce trudną *in his formalitatibus ſub ratione doni conſiſtere. Diana coord. tom.* 5. *tract.* 7. *reſol.* 21. *ſ.* 2. II. Co do nadgrody, ktorą przypuſzczaią wſzyſcy w długach y umowach ſprawiedliwych; bo chociaż przyczyny ogolne, na ktorych ta nauka zaſadza ſię, ſą prawdziwe, iednakże w poſtępkach y ſprawach w ſzczegulności wziętych, złe iey częſtokroć bywa używanie, iako ſię pokazuie z propozycyi 37. od Innocentego XI. potępioney: *Famuli & famulæ domeſticæ, poſſunt occultè heris ſuis ſurripere ad compenſandam operam ſuam, quam majorem judicant ſalario, quod recipiunt*, y codzienne uczy doświadczenie w ſługach y naiemnikach, ktorzy opacznie rozumieiąc, że ſłuſzney nie odbieraią nadgrody, częſto popełniaią kradzież. III. W ſprawach kryminalnych przeciwko pokrzywdzaiącym, zapozwania do ſądu, wſzyſcy mamy Prawo, zważaiąc to w powſzechności, za godziwe: lecz w ſzczegulności, ledwo z tyſiąca ieden ſię znaydzie, ktoryby w tey mierze granic ſprawiedliwości nie przeſtąpił, o czym w Rozdz. 12. mowić ſię będzie. IV. Co do rozgrzeſzenia zoſtaiących w bliſkiey okazyi grzechu, od ktorych nie łatwo mogą ſię oddalić, dla kunſztu lub urzędu, ktore ſprawuią,

ią, y z ktorych żyią: bo chociaż, na samym zasadzaiąc się rozumie, zdaią się bydź słuszne przyczyny rozgrzeszenia, ktorzy niechcą porzucić handlu, urzędu, lub domostwa, ktore im bywaią okazyą upadku, *Layman. de Sacram. Pœnit. cap.* 4. *num.* 9. doświadczenie iednak naucza, iż czynić tak ogolnie we wszystkich okolicznościach, nic inszego nie iest, iako pozwalać, żeby takowe osoby w grzechach swoich zasypiały, y nędznie poginęły: o czym na swoim mieyscu powiemy.

50. Dla czego zdaie mi się, iż Spowiednik powinien w tych y podobnych rzeczach zwolna postępować, aż upewnionym zostanie, ze nauka rozumem miarkowana, zgadza się z zdarzaiącym się przypadkiem, zwłaszcza gdzie gwałtowność, przywiązanie, lub popędliwość gorę bierze; uczy bowiem doświadczenie, że Penitenci, ktorzy w zapale gniewu, miłości, zysku lub zemsty, maią niektore rzeczy za godziwe, y szukaią, ktoby ie zdaniem swoim popierał, gdy iednak namieiętność ochłonie po wziętym od Boga oświeceniu, sami skarzą się na mniemanie swoie, ganiąc Teologow y Spowiednikow co im to chwalili: *Manifestum enim est, quod secundùm passionem appetitus sensitivi immutatur homo ad dispositionem aliquam, unde secundùm quod homo est in passione aliqua, videtur sibi aliquid conveniens, quod non videtur extra*

passionem existenti; sicut irato videtur bonum, quod non videtur quieto. D. Th. p. 2. q. 9. art. 2. in corp. Zkąd się pokazuie, że czasem nauka zdaie się bydź gruntowną, chociaż w rzeczy samey nie iest, albo chociaż rozumem uważona iest gruntowna, w okolicznościach iednak szczegulnych taką nie będzie.

51. Fałszywe tedy byłoby rozumienie, a gorsze ieszcze obeyście się, gdyby kto w rzeczach do obyczaiow należących iak w Filozofii zasadzał się na spekulacyach, y z nich czynił sobie reguły do sprawowania urzędu Spowiedniczego.

52. Ztąd ieszcze pokazuie się, iak mądrze Stolica Swięta zganiła niektore propozycye zawieraiące się w Dekretach Alexandra VII. Innocentego XI. y Alexandra VIII. iako szkodliwe w używaniu: nie żeby niektore z nich w spekulacyi nie były prawdziwe, lecz że ich używanie prawie bez grzechu obeyść się nie może, na co nauka o obyczaiach Chrześciańskich iedynie bydź powinna; przeto nie trzeba zważać na ich gruntowność w umyśle, ieżeli nie są gruntownemi w używaniu: *Ad agendum non est attendenda sola probabilitas actionis ex genere, sed etiam in individuo. Passerin de Stat. q. 186. art. 8. num. 281.* a iaśniey ieszcze *Diana Coord. tom. 6. tract. 3. resol.* 54. gdzie przełożywszy rożne mniemania względem lichwy mocnych Teologow, nie radzi ich używać,

bez

bez Przewodnika w tey mierze uczonego y roztropnego, ktoryby pilnie rzecz roztrząſnął względem oſob y okoliczności: gdyż (mowi on) niektorych nauk używać trzeba iak lekarſtwa, to ieſt z rozſądnym pomiarkowaniem, żeby nie bardziey ſzkodziły, niż pomagaią, zwłaſzcza, że w rzeczach do obyczaiow ſtoſuiących ſię nie doſyć ieſt na nauce bez roztropności.

53. Ztwierdza ſię to zdanie od ſławnego Kanoniſty *Garz. de Benefic. part. II. cap.* 5. *num.* 350. ktory wyraźnie twierdzi, że Teologowie za czaſow iego piſzący, uſiłowali temu wſzyſtkiemu, co piſali, dać pozor prawdy, ucząc nowości, iakby żadney nie było rzeczy, ktoreyby nie pochwalili, przez co prawda, y gruntowna, a ſtarożytna nauka wiele uſzczerbku poniosły; czego (iak można twierdzić z *Gonzalez loc. cit. num.* 16.) nie czynili dla pobłażania, ale z ſzczerey chęci dania pomocy duſzom, dla ktorych zbawienia, zdawało ſię im, że pożytecznieyſze by były powolne y łagodne, niż ſurowe nauki: o czym Teologowie nic ieſzcze pewnego nie poſtanowili, Obacz *Eſparza in append. de opin. prob. art.* 213. Mnie to doſyć namienić; zupełne zaś rozſądzenie doſkonalſzym zoſtawuię.

54. Tym czaſem upominamy Spowiednika naſzego, ażeby ſię nie przywiązywał do oſobliwości, nie kochał ſię w nowościach, nie odſtępował opinii po-

wszechnieyszych y bardziey zwyczaynych, o ktorych trzymać się może, iż są prawdziwsze, y żeby lepiey w tych rzeczach sądził, niech łączy z nauką modlitwę, ktora w tey mierze więcey dodaie światła, niż nauka, iak napisano: *Anima Viri Sancti enuntiat aliquando vera magis, quàm septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum. Eccles. 37. Vers. 18.* Niech celem iego będzie dobro Penitenta, y własne swoie dobro, a niech mu nie pobłaża nad to. *Card. Pallavic. Ars perfect. Cristianæ L. 3. cap. 5.* co często bywa przyczyną, iż w sprawie iego sumnienia nie dobrze się sądzi.

55. Na koniec objaśnić trzeba punkt trudny, a w używaniu pożyteczny: że ieżli Penitent ma po sobie opinią rzetelnie do prawdy podobną, Spowiednik zaś w teyże samey okoliczności ma przeciwną, rownie albo bardziey gruntowną, czy może, owszem czy powinien rozgrzeszyć Penitenta podług iego opinii?

56. Zdanie iest teraźnieyszych y niektorych dawnieyszych Teologow, iż może Spowiednik, owszem powinien rozgrzeszyć takiego Penitenta, stosuiąc się do iego opinii; czego ieźliby nie uczynił, wielu iest tych, co sądzą, iż grzeszy śmiertelnie. Nieprzeczę ia, co do pierwszey części, ieżli opinia Penitenta iest prawdziwie gruntowaną y do okoliczności służącą,

zwłą-

zwłaſzcza iż nikt o ſobie tak rozumieć nie powinien, ażeby wſzyſtko właſnym mierzył rozumem: *quaſi ipſe ſolus videat, & ſcientia obtrita ſit cum eo*, napiſał Adryan *de confeſſ. quæſt. 5. dub. 7.* Lecz żeby śmiertelnie miał grzeſzyć, nie daiąc takiego rozgrzeſzenia, za oſtro mi ſię widzi, żeby Spowiednika tak ciaſno obarczać, ieżli on nie dla ſkrupułu, ani dla przywiązania ſię do właſney opinii, alboli też do Teologow ſwego powołania, lub dla inſzego nie dobrego końca, ale idąc za rozumem, y wezwawſzy oświecenia Boſkiego, ſądzi y ſtanowi nie ſtoſować ſię do opinii ſwego Penitenta, *Vaſquez p. 2. tract. 1. diſp. 62. cap. 7. num. 40.* zwłaſzcza ieźli taka opinia, chociaż w ogulności do prawdy podobna [co dobrze uważać należy] w ſzczegulności iednak nie mogła bydź roſtropnie użyta, iak ſię wyżey namieniło. *Si Confeſſarius* [rzekł przezornie Baſſæus] *deprehendat interrogantem, ex opinionibus laxioribus probabilibus declinaturum in libertates carnis & pericula peccatorum, tenetur inculcare magis ſtrictas; quia etſi opiniones ſunt verè probabiles in ſe, & in operatione immediata, quæ ab illis procedit, quia tamen in effectu & conſequenti poſſunt aperire januam ad peccata, tenetur quantùm in ſe eſt, benè conſulere interroganti: finis enim conſultationis eſt bonum interrogantis. V. Conſcientia num. 1.*

57. Lecz Penitent ma prawo do rozgrzeſzenia,

kie-

kiedy ma zupełną do tego gotowość, y nie należy go przymuſzać do powtorzenia Spowiedzi? Prawda to, ale Spowiednik, ktory w tym Swiętym Trybunale ieſt Sędzią, a oraz Lekarzem, Oycem, Nauczycielem, Przełożonym y Oſobę Chrystusa na ſobie noſzącym, więkſze ma prawo prowadzić, upomnieć, y pociągnąć Penitenta na ſwoie ſprawiedliwe zdanie. Na przykład; ieſt zdanie wielu, iako wyżey mowiło ſię, że poruſzeniom zewnętrznym pożądliwości dawać wyraźny odpor nie maſz obowiązku; że dać przyczynę, chociaż bez potrzeby, takowym poruſzeniom, luboby co gorſzego z tąd trafunkiem naſtąpiło, według rożnych explikacyi drugich nie ieſt iak tylko grzechem powſzednim; że z gwałtowney przyczyny może kto wydać ſię na niebeſpieczeńſtwo niezezwolenia na niegodziwość; lub ieźli na takowe niebeſpieczeńſtwo ieſt wyſtawiony z przyczyny kunſztu czyli powinności, że nie należy mu porzucać ſwego urzędu y powinności, byleby miał przedſiewzięcie nie zezwalania, chociaż wie z doświadczenia, iż zezwoli; że bez grzechu śmiertelnego można Pacierze Kapłańſkie mowić bez uwagi; iż w przedaży można mieſzać towar zły z dobrym za cenę, iaka ſię zwykła brać za dobry, gdyż to ieſt przemyſł nieſzkodliwy. W tych okolicznościach gorliwy Spowiednik poznaiąc, z Spowiedzi y z życia Penitenta, iż idąc
on

on za taką nauką, co dzień bardziey śię wikła w nowe grzechy, winien będzie grzechu, ieźli go rozgrzeszy dla tego szczegulnie, iż takowe opinie są do prawdy podobne (czego tu nie roztrząsamy) y od niektorych Teologow utrzymywane. Przeciwnie podobno lepieyby powiedzieć, iż takowy Spowiednik grzeszyłby przeciwko miłości Chrześciańskiey y przeciwko urzędowi swoiemu Lekarza duchownego. *Ritual. Roman. in Instruct. de Sacr. pœnit.* iezliby go rozgrzeszył; gdyż naśladowałby Kapłana opisanego od Łukasza S. ktory napadłszy na owego nędznika leżącego na publiczney drodze, konaiącego, y wpoł martwego z śmiertelnych ran, *visô illô prœterivit.*

58. Taki Penitent z zaciętością zasadzaiący śię na swoim zdaniu, y niby chcący przewodzić nad swoim Sędzią, a raczey Oycem, pokazuie upor y pychę wcale nieprzyzwoitą szukaiącemu miłosierdzia, owszem daie podeyźrzenie niezupełney gotowości y skrytey do grzechu chęci; a iakożkolwiek bądź, Spowiednik, iak śię rzekło, powinien w takim razie przynaymniey z obowiązku miłości, napomknąć mu, żeby dla dobra dusznego porzucił taką opinią, poniekąd do prawdy podobną, ale zbytecznie pobłażaiącą, a iął śię inszey ściśleyszey, bardziey śię zgadzaiącey z iego stanem; będzie także powinien y Peni-
tent

tent z obowiązku teyże miłości ku sobie, chwycić się iey; czego ieźliby czynic niechciał, mieć go można za niegodnego do rozgrzeszenia. Ale podobno ktoś uraża się o takową naukę, ktoremu nic inszego nie odpowiadam, tylko że Sakramenta z ustanowienia swego służyć powinny do zbawienia ludzi, a nie do pobłażania im, y że wymagać, żeby między Spowiednikiem a Penitentem na wzor sądow potocznych miał się zachować Process, byłaby to zbyteczna spekulacya.

59. Niech iednak nikt nie rozumie, iż chcemy zalecać bardzo ostry sposob obchodzenia się z Penitentami, ktory zbytecznym uciśnieniem, aż krew wyciska. Ganiemy pobłażania, ktorym dobra Teologia przygania, ganiemy y surowości, ktorych dobra Teologia nie chwali, y nic więcey nie wyciągamy po nowych Spowiednikach, z ktoremi tu rzecz iest, ieno gdyby szli drogą Krolewską, ktora ani tak ciasną bydz nie ma iak ścieszka, ani tak szeroka, iak rynek

ROZDZIAŁ III.

O Wątpliwościach y Skrupułach.

60. NIe zamyślam tu mowić o wątpliwości, iako o niey w Szkołach nauczaią w Traktacie *o Sumnie-*

mwieniu, lecz tylko ile ſię ściąga do rzemieſła Spowiedniczego, y ieſt niby zawadą przytrzymuiącą podrożnego w drodze. Może bydz wątpliwość, czyli ſkrupuły w Spowiedniku, albo w Penitencie, albo też w obudwoch, y gdziekolwiek znayduią ſię, należy ie uprzątnąć: co do Spowiednika, żeby iego dzieło było ſprawowane z beſpieczeńſtwem y bez przewłoki, co naypotrzebnieyſza ieſt tym, ktorzy w licznym zgromadzeniu ſpowiadaią; tak żeby mogli zadoſyć uczynić ciſnącym ſię do Konfeſſyonału y ſumnienie ich uſpokoić, iako też żeby nie trawili nadaremno około kilku czaſu, ktory wſzyſtkim winni ſą, y podobno omal go maią dla inſzych zabaw.

61. Takze w Penitentach należy uprzątać powątpiwania, y uſpokaiać ile można, rozſądnie ſkrupuły, aby tym obficiey uczęſtnikami ſtawali ſię Sakramentalnego pożytku, ktory ieſt ſpokoyność duſzy; a iako ſami przez złość wikłaią ſię w grzechy, tak przez dobre ſumnienie niech ſię uwalniaią z uwikłania. Swierzb y trąd w ſtarym Zakonie były dwie niemocy; przecież dla pierwſzey nie był człek nieczyſtym, lecz tylko dla drugiey; pierwſza iednak y druga pod Sąd Kapłańſki podpadały. Tak ſą prawdziwe grzechy, ktore ſzpecą duſzę; powątpiwania zaś y ſkrupuły, czynią ią tylko nieſpokoyną, ale Spowiednik obie leczyć powinien.

62. Powinność więc Spowiednicza ieſt z beſpieczeńſtwem y łatwością odpowiedać iaſno na rzeczy iaſne, ułacniać, ile można zawiłe, y o wſzyſtkim ſądzić mądrze, roztropnie y pobożnie. A iako w przeſzłym Rozdziale powiedziało ſię, iż zdarzaią ſię przypadki na podobieńſtwie do prawdy zaſadzaiące ſię, tak częſtokroć trafią ſię, wątpliwości podlegaiące, względem ktorych niech tę ma naukę: iż ieźli umie y potrafi z nabytey przedtym wiadomości, iak w tym poſtąpić, niech to czyni odważnie: iezli zaś nie umie, lub nie potrafi na prędce, lecz dłuższego czaſu, y nowego potrzebuie ſzperania, niech odłoży aż ſię lepiey obiaśni: ieźli zaś w czym trudnieyſzym rady zaſiągnąć od doſkonalſzych y bardziey doświadczonych potrzeba, może y powinien przełożyć rzecz ſamą z potrzebnemi okolicznościami, zachowuiąc zawſze nienaruſzony Sakramentalny ſekret, nie wymieniaiąc oſoby, ani nic takiego, przez coby można ſprawić o kim podeyźrzenie; a według ich rady niech poſtąpi.

63. Bywaią wątpliwości prawdziwe, gdy na obie ſtrony nie ſchodzi na dobrych racyach, y te prawie nie rożnią ſię od opinii; ktore to powątpiwania ieźli wynikaią z niepewności, czy uczynek iaki, na przykład, godziwy ieſt lub nie? powinny ſię ułatwiać przez naukę pierwey iuż nabytą, ktora łatwo ſię znay-

dzie

dzie w Teologach; ieźli zaś pochodzą z przyczyny doradzenia Penitentowi, iakie lekarstwo przeciwko pewnemu grzechowi? iakim sposobem zadosyć uczynić pewnemu obowiązkowi? iak odwrocić dane zgorszenie? iak oddalić od bliskiey grzechu okazyi? tu osobliwie potrzeba rostropności, ktoraby na wszystkie strony oko maiąc, zważywszy okoliczności, to ustanowiła, co lepszego, skutecznieyszego y do pożądanego końca przyzwoitszego iest.

64. Wątpliwości fałszywe y mniemanie, pochodzą nayczęściey z miałkiego rozumu, ktory nie uważa, albo uważaiąc nie przenika przyczyn zgodnych do nakłonienia się na iaką stronę, y przeto zawsze iest wątpliwym. W niektorych to pochodzi z przyrodzenia, w inszych z zbyteczney boiaźni z niedostatku doświadczenia wynikaiącey, w innych z podłości umysłu y gnuśności, o ktorych wszystkich mowić można: *Similes sunt fluctui maris, qui à vento movetur & circumfertur. Jacob.* 1. ℣. 6. Dla tych naylepszym iest lekarstwem modlitwa, ktora oświeca, ożywia y pobudza duszę. Lecz ieźli Spowiednik pomiernie przynaymniey iest uczony, rzadko mu się trafi tak powątpiwać, żeby albo nie miał rownych przyczyn na obie strony, albo ważnieyszych na iednę z nich.

65. Jak się ma obeyść Spowiednik, ieźli wątpi, czy Penitent zupełnie sposobny iest do przyięcia Sa-

kramentu? obſzerniey o tym ſię powie, kiedy ſię będzie mowić o teyże ſpoſobności lub przygotowaniu: lecz ieźli wątpi, czy ma moc rozgrzeſzenia go od iakiego grzechu, lub kary Kościelney; powinien obiaśnić ſię czytaniem Teologow; także gdy powątpiwa, czy ſpowiedzi przeſzłe były nieważne z iakiego niedoſtatku iſtotnego w Penitencie, lub w Spowiedniku? ieźli ten niedoſtatek będzie oczywiſty, obowiąże go do powtorzenia ſpowiedzi; ieźli zaś nie będzie oczywiſty, może mu dać radę, według przeſtrogi, ktorą niżey położemy o ſpowiedziach generalnych, że te częſtokroć niepotrzebnie zalecane bywaią.

66. Skrupuły Spowiednicze ſą znieważaniem iego ſamego y urzędu, ſą mu męczarnią, a Penitentom rozpaczą. Bydź ſkrupulatem dla ſiebie, ieſt ułomność; lecz bydź dla Penitentow ieſt zaraza: przeto taki Spowiednik nie powinien ſprawować urzędu tego, nim uwolni ſię od ſkrupułow, a nie mogąc uwolnić ſię, nie przyimować go, albo wcale zaniechać.

67. Jeźli pochodzą ſkrupuły z nieumieiętności, inaczey im zabieżeć nie można, iak uſtawicznym czytaniem y częſtym rozmawianiem z Ludźmi uczonymi y biegłymi w rzeczach do obyczaiow należących; ktora to nieumieiętność łatwo ſię znayduie w tych ludziach, ktorzy przeciwko wyrokowi Ducha Swię-

tego

tego *Eccl.* 7. *v.* 17. chcąc bydź *juſti multum*, cały czas łożą na Modlitwie y inſzych uczynkach pobożnych, a nic nauce nie zoſtawuią; o ktorych może ſię mowić: *rectè offerunt, ſed non rectè dividunt*, a podobno także *non rectè offerunt*, gdyż nie ucząc ſię ile y iak powinni do ſprawowania ſwego urzędu, chociaż ćwiczą ſię w wielorakim nabożeńſtwie, iednak nie podobaią ſię Bogu, ktory chce, ażeby rozporządził dla wſzyſtkich zabaw przyzwoite czaſy, tak żeby każda z nich ſwoy czas miała: a winnieyſza ieſzcze byłaby ta nieumieiętność, y gorſze iey ſkutki w ſkrupułach wydaiące ſię, ieźliby ſię opuſzczało Teologow czytanie, nie dla nabożeńſtwa, lecz dla prożnych zabaw, lub dla ciekawości nieprzyzwoitych Kapłańſkiemu ſtanowi, a naygorzey dla światowych rozrywek.

68. Lecz y to uważać trzeba, iż nie tylko nieumieiętność ſprawuie ſkrupuły w Spowiedniku, ale też zbyteczna nauka, y natężone przenikanie rzeczy, kiedy niektore byſtre dowcipy, filozoficznym ſpoſobem ſzukaią zupełney y niewzruſzoney we wſzyſtkich rzeczach pewności; tacy nie bardzo ſzczęśliwie urząd ſprawuią Spowiedniczy, y lepiey od nich w tym poſtępuią mniey uczeni, lecz bardziey rozſądni, według zdania ſtarego Greczyna: *Hebetiores, quàm acutiores meliùs Rempublicam adminiſtrant Thucyd. L.* 3. Takim

nie

nie masz inszego sposobu do poprawienia się, iak tylko żeby poznali swoią nieostropność, owszem niemumieiętność, przez ktorą chcą zamienić naukę moralną w Matematykę, nad co nic nie masz nieprzyzwoitszego: *non plus sapias, quàm necesse est*, przestrzega takich Duch S. *ne obstupescas*, *Eccl.* 7. 17.

69. Można przydać, iż Spowiednik, staię się czasem skrupulatem, nawet przez zbyteczną dobroć, to iest, iż on z łaski Boskiey postąpiwszy znacznie w doskonałości Chrześciańskiey, y oddaliwszy się od wszystkich złych nałogow, lub maiąc szczegulną skłonność do iedney cnoty, albo wstręt od pewnego występku, nie może słyszeć y scierpieć, żeby iego Penitenci nie byli mu podobni. Lecz S. Paweł ostrzega, iż każdy ma swoie osobne powołanie, *alius quidem sic, alius verò sic*, 1. *Cor*. 7. *v*. 7. a chociaż on życzył czasem, żeby wszyscy byli bezżenni y powściągliwi, iak on sam, nie wyciągał iednak tego po wszystkich; przeto procz grzechu śmiertelnego, ktory sam przeciwi się miłości y zbawieniu, chwalebna iest gorliwość zalecać wszystkim większą cnotę, iako się niżey powie, lecz nie trzeba nikogo przymuszać do nabycia iey, chyba że czyi stan wyraźnie tego po nim wyciągać będzie.

70. Poty mowiło się o Spowiedniku wątpiącym, lub skrupulizuiącym, teraz mowić się będzie o Penitencie,

tencie, ktory iak y kiedy przełamać ma wątpliwość, y zdobyć ſię na dobre ſumnienie (ktore w poſtępowaniu, iak ieſt prawidłem ſpraw ludzkich, tak wątpliwe bydź nie powinno) należy do Spowiednika nay, przod go nauczyć; ani tu więcey po nim wyciągamy, iak żeby umiał śmiało Penitenta wyprowadzić z wątpliwości, ktore tak rożne bydź mogą, iak rożne ſą ſtany, obowiązki, przypadki, odmiany czaſow y namiętności, prawie nieſkończone.

71. Może pochodzić wątpliwość Penitenta z rozumu lub z uczynku, w powſzechności lub w ſzczegulności, przed albo po uczynku, w okoliczności ściągaiącey za ſobą pokrzywdzenie trzeciego, lub należącey do Sakramentu, lub względem prawa powſzechnego, albo rozkazu ſzczegulnego Przełożonych, lub na reſztę względem właſnego uczynku; na przykład, ieźli uczynił ślub, albo nie? czyli uczyniwſzy go, wypełnił albo nie? na ktore wątpliwości, ieźli ſą rozſądne y gruntowne, Spowiednik, iako ſię wyżey namieniło, powinien odpowiedzieć, co do uſtaw Kościelnych y Przykazań Bożych, iak okoliczność, roſtropność y nauka wyciąga, gruntownie; gdzie zaś pewności mieć nie może, tedy iść powinien za zdaniem bardziey do prawdy przyſtępuiącym; poſtrzegaiąc, gdzie ieſt wątpliwość o uczynek, aby Penitent tenże uczynek doſtatecznie opowie-

dział,

dział, o czym ma ſię rozumieć owo poſpolite przyſłowie: *Iż wierzyć trzeba Penitentowi mowiącemu tak za ſobą, iak przeciwko ſobie. Nald. V. Confeſſ. num. 36.* Ma uſiłować bydź dobrze zrozumianym zwłaſzcza od oſob proſtych, ktore częſtokroć biorąc iedno za drugie, niewinnie Spowiednikowi u inſzych ſławy uſzczerbiaią; y nie maſz co więcey mowić o wątpliwościach.

72. W leczeniu ſkrupułow zdarza ſię częſto, iż więkſza bywa praca, niż pożytek. A iako trąd wkorzeniony, ktory Piſmo *Levit.* 13. *v.* 11. nazywa *lepra vetuſtiſſima*, nie podpadał pod roztrząſanie Kapłańſkie, lecz tylko trędowaty ogłoſzony bywał nieuleczonym, tak zdaie ſię, iżby obchodzić ſię należało z ſkrupulatami: iednak ponieważ napiſano, że Chryſtus Pan wziął na ſię wſzyſtkie naſze ſłabości, *Iſaiæ* 55. *v.* 4. nie może Spowiednik, ktory w urzędzie ſwoim wyraża Oſobę Chryſtuſa, uwolnić ſię, żeby nie miał z miłością ſzukać uleczenia: o czym obſzernie tu mowić nie będę, odſyłaiąc, kto pragnie zupełnieyſzey wiadomości, do Teologow, ktorzy o tym piſali, mianowicie do Gerſona Kanclerza Paryſkiego, y do Boſſyuſza nowſzego Piſarza; (*) wymienię tu tylko niektore rodzaie ſkrupułow poſpolitſze.

73. Pomiarkowawſzy tedy Spowiednik, że ma Pe-

(*) Z wielkim w tey mierze pożytkiem czytać można rozmowy Swiętego Franciſzka Salezego.

nitenta ſkrupulata z znakow, ktore podaią Teologowie, a te ſą powtarzać toż ſamo bez końca, nie przeſtawać na rozſądnych odpowiedziach, wątpić o czym roztropni nie wątpią, bydź temperamentu melancholicznego, mieć imaginacyą mocną, a małe doświadczenie y wiadomość rzeczy, każdą rzecz troſkliwie rozważać, bydź niekontentnym z ſiebie ſamego y z inſzych, po lekarſtwach powſzechnych, iakie ſą modlitwa, poſłuſzeńſtwo Spowiednikowi, wzgarda właſnego rozſądku, przeciwne ſkrupułom działanie, niegadanie z inſzemi, ani myślenie o nich.

74. I. Jeźli pozna, że ma Penitenta z liczby owych rozwięzłych ſkrupulatow, ktorzy zawſze troſzczą ſię o grzechy popełnione, a nie myślą o wſtrzymaniu ſię od nowych; niech uważa, iż leczenie takich nie ieſt podobne owym ſkrupulatom boiaźliwym, y że lekarſtwa ſłużące tym, tamtym wielce ſzkodżić mogą; przeto niech ich upomina do Spowiedzi częſtſzey, przez ktorą ſtaliby ſię oſtrożnieyſzymi, niech pobudza do boiaźni Boſkiey, niech przekłada im zły ſtan, w ktorym żyią, przez co podaią ſię w niebeſpieczeńſtwo oſtatecznego niepokutowania; w reſzcie zaś co należy do prawdziwych ſkrupułow, może ſię z nimi obeyść iak z pierwſzymi, chociaż będąc te dwie choroby rożne od ſiebie, przyſtałoby leczyć każdą z nich inſzym ſpoſobem.

75. II. Jeżeli ſkrupuł będzie około Spowiedzi przeſzłych, czy ſię powiedziały albo nie, wſzyſtkie grzechy z potrzebnemi okolicznościami, y z należytym wſzyſtkiego wyrażeniem; ieźli w pomienionych Spowiedziach użył Penitent roztrząſaiąc ſumnienie należytey pilności, iakiey ludzie ſumienni w tey mierze używać zwykli, a roztropni w każdey potrzebie nagłey, niech mu nakaże milczenie, nie dozwalaiąc powtarzać Spowiedzi, bo inaczey końca nie byłoby; a kiedy nie ma pewności, iż ſię co potrzebnego opuściło, albo nie doſtatecznie ſię wyraziło, mniemać trzeba, iż wſzyſtko należycie ſię ſtać muſiało; gdyż wprawdzie Spowiedź nie ieſt uſtanowiona ku udręczeniu ſumnienia, ale raczey na uſpokoienie go, y pogrzebienie grzechow w niepamięć, gdy po pilnym roztrząśnieniu ſumnienia doſtatecznie na Spowiedzi wyiawione były. *Quamdiu non conſtat probabili & cordata ratione de negligentia culpabili, non eſt cur aliquis putet, confeſſionem non fuiſſe integram & ſufficientem. Vaſq. tom. 4. in 3. in qu. 92. art. 3. dub. 1. num. 6.*

76. III. Może ſię trafić ſkrupuł względem niedoſtatku ſkruchy y przedſiewzięcia poprawy, ktore koniecznie potrzebne ſą do ważney y pożyteczney Spowiedzi; o czym ponieważ nie można mieć pewności, potrzeba zabiedz ſkrupułom, tym naprzykład ſpo-

ſo-

ſobem: ieżeli wſzelkich ſzczerze zażywał ſpoſobow, ile mogł y umiał do wzbudzenia takowego żalu y przedſięwzięcia, y ieżeliby ſpytany na ow czas, czyli by miał upodobanie w owych grzechach, y czy znowu chciałby ie ponawiać, ſzczerze mogł odpowiedzieć, że nie, y tak czuł w ſercu; ieſt to doſtateczna do wierżenia przyczyna, że był należycie ſpoſobnym do rozgrzeſzenia. Czytay odpowiedź S. Grzegorza daną Gregoryi Pokoiowy Ceſarſkiey, ktora chciała bydź upewnioną o odpuſzczeniu grzechow ſwoich, co S. Papież nazywa rzeczą trudną y niepożyteczną. *Lib.* 6. *Ep.* 22. *Vid. Vaſq. loc. cit. art.* 2. *num.* 29. gdzie naucza, iż trzeba uſpokoić umyſł roſtropną uwagą, kiedy nie maſz ſłuſzney przyczyny ſądzić przeciwnie.

77. IV. Znayduią ſię tacy, ktorym zdaie ſię, iż w każdey ſprawie grzechu ſię uchronić nie można, y że każdy grzech ieſt śmiertelnym; inſi, ktorzy czuiąc w ſobie wſtręt od dobrego, lub pożądliwość do złego, wraz rozumieią, iż na to zezwolili y zgrzeſzyli, właśnie iak cytra, ktora natychmiaſt brzmi, gdy ſię iey kto dotknie; inſi, ktorzy miewaią myśli niedowiarſtwa, bluźnierſtwa, połądzenia, y lubieżności, lub też odprawuiąc Pacierze Kapłańſkie, mniemaią, iż nie czynią zadość ſwey powinności, y po wielekroć ie powtarzaią; inſi, ktorzy uſtawicznie

frasuiąc się z przywidzenia swego, iż są odrzuceni; tych y tym podobnych, gdy Spowiednik starał się dosadnie y według okoliczności przyzwoicie na sumnieniu uspokoić, a oni by tego nie usłuchali; niech da pokoy, y przerwie boiazliwe ich uwagi. A iako skarżącemu się na bol głowy zalecamy wczas, y odpoczynek, tak tym trzeba rozkazać, żeby więcey nie mowili o skrupułach, lecz poddali swoy rozum pod posłuszeństwo Spowiednicze, y na niego się spuścili zupełnie. Więcey potym nie dawać im ucha.

78. Wszystko to trzeba im przekładać bez zaiękania się, bez powątpiwania y oboiętności, owszem śmiało, bespiecznie, z upewnieniem, y po nauczycielsku, bo inaczey, nic się nie dokaże: a ieźliby się skrupulat domagał szukać od inszych porady, lub też szperać po Teologach, zabronić mu to należy, upewniaiąc go. iż żaden lepiey poradzić nie potrafi, y że byłoby to nie uleczyć, lecz szkodliwie przedłużyć chorobę, dobre ieszcze iest lekarstwo na tę chorobę bydź zawsze zabawnym powierzchownymi interessami, przez co umysł odciąga się od tych przykrych myśli. Jeżeli skrupulaci mogą Spowiedzi generalne czynić. albo nie? powie się na swoim mieyscu.

79. Nakoniec, niech przestrzega Spowiednik, iż z Bogiem w targ, ani w opisy wchodzić nie można; ktory iż chce dla naszego pożytku, abyśmy żyli w

niepewności żbawienia, używszy ile z nas bydź może, pilności do żadość uczynienia wszystkim iego przykazaniom, trzeba się poruczyć iego miłosierdziu, wyznawać pokornie, iż bez łaski iego nie zbawiemy się, prosic o nią z stałością, spodziewać się iey z pewnością, y służyć mu z serca spokoynością, ufaiąc, iż przyimie nasze uczynki dobre, chociaż mogłby wyciągać naylepszych.

ROZDZIAŁ IV.

O rożnych rodzaiach y stanach Penitentow, y o sposobie obchodżenia się z niemi.

80. W Pierwszey Księdze Krolewskiey czytamy, iż gdy schronił się Dawid do jaskini Odolla, przyszli do niego nędzni Kraju owego, y obrali go Rządzcą swym y Przełożonym, żeby nimi zawiadywał, y od biedy uwalniał. *Convenerunt ad eum, qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & factus est eorum Princeps*, 1. *Reg.* 22. *v.* 2. Tak właśnie rożne rodzaie grzesznikow garną się do Spowiednika, iak pod straż bespieczną, żeby się uchronić biedy, w ktorą ich wprawiła własna wina, y bydź uwolnionymi mocą od Boga mu powierzoną. Rożnych są przymiotow y stanow, ile ich na świecie znayduie się: Duchowni, Swieccy, Zakonnicy, Zonaci, Bez-

żen-

żenni, Zołnierze, Patronowie, Goſpodarze, Słudzy, Kupcy, Chłopi, Panowie, Prałaci, Xiążęta. Ci nie tylko rożnią ſię kondycyą, lecz poięciem, humorem, dowcipem, tak dalece, iż tenże ſam człowiek w rożnym czaſie rożni ſię od ſiebie, co kſztałtnie wyraził S. Grzegorz Nazyanzeńſki, kiedy człowieka nazwał: *Animal varium & multiplex.*

81. A iako Adam przy ſtworzeniu świata dla dania każdemu źwierzęciu przyzwoitego nazwiſka potrzebował mądrości przyrodzoney naypowſzechnieyſzey, przez ktorąby poznał wſzyſtkie ich właſności, tak Spowiednikowi, żeby dawał pomoc rożnym y wielu ludźiom, ktorzy do niego udawaią ſię, trzeba nadprzyrodzoney nayprzednieyſzey mądrości. Jakoż ſłuſznie nazywamy ią *mądrością nadprzyrodzoną*: gdyż Urząd Spowiedniczy zmierza naybardziey ku uczeſtnictwu łaſki, iuż zaś nauka poſpolita y właſnym nabyta uſiłowaniem temu wydołać nie może, chociaż nader pożyteczna ieſt; ztąd powinna ſię znaydować w każdym Spowiedniku, żeby y w tey mierze byli tak, iak ſię wyżey rzekło: *Viri ſtrenui de omni Iſrael.*

82. Spowiednik iako ieſt Sędzią wſzyſtkich w tym Swiętym Trybunale, tak też okazać ſię powinien łaſkawym Oycem, y zbliżaiących ſię Penitentow, iacyżkolwiek oni będą, na wzor dobrego Oyca Ewange-

liczne-

licznego przyimować będzie z miłością Chrześciańską. Używać będzie do wszystkich ludzkości obyczayney według godności każdego, co iednak bez wymuszenia y dworności bydź powinno: na twarzy wesołość, w słowach łagodność, przystępnym każdemu się stawi, lecz bez zbyteczney poufałości: zwłaszcza spowiedaiąc niewiasty, niech całe obeyście się swoie większą krasi powagą, *nie surowością*, mowi S. Bernard. *Lib.* 4. *de Consid. cap.* 16. gdyż ta trwoży boiaźliwych, tamta zaś pociąga zuchwałych lubo płochych. Przyzwoitych każdemu nie ubliży tytułow, pomniąc, że podłym nawet z pospolstwa ludziom prawowiernym zachować należy uszanowanie. Staruszka y w leciech podeszłego, według nauki Apostolskiey 1. *Timoth.* 5. 1. iako Oyca przestrzegay, młodego iako Brata, Matrony szanuy iak Matki, inne Białegłowy iak Siostry. *Cunctis benignus*, mowi *S.* Bernard, *nemini blandus, omnibus æquus. Formul. bon. vit. cap.* 15. Jeżeli zaś czasem rostropność y osobliwe natchnienie Boże poradzi przestąpić tę regułę, iako czytamy, iż niektorzy Swięci podczas z pożytkiem to uczynili, te szczegulne przypadki nie maią bydź prawem, y żeby drugich nie zawiodły, przestrzegać należy.

83. Przystępuiąc zaś do stanow ludzi w szczegulności, niemniey Spowiednikowi potrzebna iest mądrość

drość Boſka, ktoraby go kierowała, iak była Salomonowi, kiedy zoſtawſzy Krolem, ſtrwożony zawołał: *Quis poterit judicare populum iſtum, populum hunc multum?* 3. *Reg.* 3. 9. Powinienby mieć zupełną wiadomość wſzyſtkich obowiązkow każdego ſtanu, y wſzyſtkich grzechow, ktore w nim zdarzaią ſię. Ale tu trafia ſię, iakbyś widział koło w pośrzodku koła, *Ezech.* 10. 10. wał, ktory trzeba przełamać, y źwierzęta o czterech twarzach, ktore zdaią ſię bydź ludźmi, a ſą ſtraſzydłami, nie dla tego iednak trwożyć ſię, gdyż przez czytanie y doświadczenie, ktore ſię codziennie pomnaża, y za powodem łaſki, ktora wſpiera na tym urzędzie, może ſzczęśliwie przemodz wſzyſtko, y my ieſzcze nieco przydamy tu ſłużącego.

84. Poznawſzy więc Spowiednik ſtan Penitenta, o ktorym zkąd inąd czaſem wiedzieć może, a ieźliby nie wiedział, ſpytawſzy ſię oſtrożnie, zwłaſzcza białegłowy ſpowiadaiąc, dwie rzeczy uważać potrzeba: Nayprzod żeby ſpowiadał ſię ſzczerze y zupełnie, y obwiniał ſię nie tylko z grzechow poſpolitych, ale też y z ſzczegulnych ſtanu ſwoiego, ieżli ie popełnił, ktore ieźli Penitent ſam mowi, nie maſz o co go więcey pytać, lecz ieźli nie trzeba ſię go ſpytać, przynaymniey w powſzechności, naprzykład: czy ma ſumnienie wolne względem obowiązku ſtanu ſwego? lub podobnie; ieźliby zaś żądał Penitent bydź pytanym w

ſzcże-

ſzczegulności, lubby potrzeba tego wyciągała, Spowiednik ma bydź gotow do zadość mu uczynienia, przynaymniey w okolicznościach częściey ſię zdarzaiących; do czego pomocne będą wiadomości zaſiągnione *ex Manuali Navarro cap.* 26. Powtore, żeby Penitent ſpoſobił ſię do zachowania we wſzyſtkim prawa Boſkiego, a mianowicie w tym, co ſtan iego wyciąga.

85 Płakać nam tu przychodzi nad ſzkodliwym niedbalſtwem, nie tylko nowych, ale podobno y wielu dawnych Spowiednikow, ktorzy dozwalaią zamilczeć o obowiązkach rożnych ſtanow w ſzczegulności, y ile ſą pilni w badaniu ſię o grzechach, iak ſię mowi, Karola, tyle drugie niedbali w dowiedzeniu ſię o grzechach Ceſarza. S. Paweł 1. *Timoth. cap.* 2. pokazuie, iż to nie ieſt letką rzeczą w życiu Chrześciańſkim, gdy w Liście do Tymoteuſza y innych, naydrobnieyſze rozbiera okoliczności każdego ſtanu, Duchownego y Swieckiego, zacząwſzy od Naywyżſzego, iaki ieſt Biſkupi, a poſtępuiąc do wſzyſtkich innych tak męſkich, iak kobiecych, na reſztę do oſtatniego y naypodleyſzego niewolnikow, ktorzy według prawa *pro nullis habentur*, *ff. de regul. jur. reg.* 35. Z tego ſzkodliwego Spowiednikow zaniedbania pochodzi tak wiele złego na świecie, kiedy wyznaią ſię na Spowiedzi kradzieże, zaboyſtwa, ſproſności,

lecz o zamieſzkaniu powinności y nie zadość czynieniu ſtanowi właſnemu, ani Penitent nie ſkarży ſię, ani Spowiednik nie wypytywa ſię; o czym gdzie indziey.

86. Wracaiąc ſię tedy do naſzego przedſiewzięcia, Spowiednik ma ſpoſobić ſwego Penitenta, ieżli ieſzcze nie ieſt ſpoſobny, do pełnienia prawa Boſkiego we wſzyſtkim, co ſię ściąga do iego ſtanu: gdzie nie tylko rozumie ſię prawo Boſkie zawarte w dzieſięciu Przykazaniach, lecz każde inſze Prawo Boſkie y ludzkie, Kościelne, Swieckie, y Statutowe, ile ono obowięzuie na ſumnieniu, ponieważ iako każda Zwierzchność, tak y każde prawo od Boga pochodzi, y do niego ſię ściąga iako do Naywyżſzego Prawodawcy. Uważmy naprzykład z pomiędzy wielu te ſzczegulne okoliczności: niech Goſpodarz y Goſpodyni ſtaraią ſię o dobry porządek w domu, zachowuiąc dzieci y czeladź w boiaźni Bożey, co do prawa przyrodzonego należy; ucząc ich rzeczy do zbawienia potrzebnych; co ściąga ſię do Prawa Boſkiego; niech Kupiec płaci myta y cła ſprawiedliwie, co ieſt prawo świeckie; niech Duchowny, ktory ma ten obowiązek, bez należytego pozwolenia nie oddala ſię od ſwoiey Rezydencyi, czego rownie wyciąga Prawo Boſkie y Kościelne; niech Lekarz wezwany do Chorego przeſtrzeże go, aby ſię ſpowiadał, co ieſt Prawo Papieſkie; niech

niech Duchowieństwo tey lub owey Diecezyi, według Processu Biskupiego, nie bywa na tańcach, lub grach publicznych, co iest prawem Diecezalnym, y tak mowic można o wszystkich inszych stanach. To to iest umieć *obstetricandi scientiam. Exod.* 1. 19. przymnażać synow Bogu.

87. Lecz oziembły Spowiednik nie cierpi takowego uprzykrzenia, a niektorzy może y mruczą na to: mowią, że Penitent sam powinien opowiedzieć swoie grzechy: trzeba się spieszyć, y dać mieysce inszym: tak czynić, iest to uprzykrzyć się, y podać w nienawiść Spowiedź: y nie podobna tak sprawić się w wielkim nacisku. Na ten ostatni zarzut odpowiedział iuż uczony Kardynał Kajetan *in Sum. V. Confessar.* mowiąc, iż Spowiednik raczey dwoch a dobrze, niż dwudziestu, niech wyspowiada.

88. Na koniec godna iest uwagi, co Pismo Boże mowi o Moyżeszu *Num.* 11. 11. że strudzony wielką pracą, do ktorey go obowiązywał urząd Xiążęcy y Przewodniczy Ludu Izraelskiego, uskarzał się oczywiście: *Cur imposuisti pondus universi populi hujus super me?* tak dalece, iż mowił, iż nie był Oycem wszystkiego tego Ludu, żeby miał ieden o nich mieć staranie. Nie przeto iednak Bog chciał go uwolnić zupełnie, tylko uiął mu ciężaru, y podzielił ową mnogość rządow na wielu, ktorzyby mu dopomagali, a

nie on ſam cały dźwigał ciężar. Co my ſtoſuiąc do naſzego przedſiewzięcia, możemy powiedzieć, że chociaż władza powſzechna kluczow oddana była przez Chryſtuſa Naywyżſzemu Kościoła Paſterzowi, iednakże moc w ſzczegulności wiązania y rozwiązania Penitentow na Spowiedzi, co do Sakramentu Kapłańſtwa, udziela ſię wſzyſtkim Xięży podczas ich święcenia, co zaś do władzy, ta im bywa nadawana od Biſkupow; Kościoł tedy obfituie w Spowiedniki Duchowieńſtwa świeckiego y Zakonnego, y nie dla inſzych przyczyn pozwolenia do ſprawowania tego Sakramentu [chociaż z iſtoty ſwoiey y uſtanowienia Kościelnego ſamym tylko przynależy Plebanom] ieſt tak bardzo rozpoſtrzenione za przywileiem, tylko żeby ciężar na wielu był znośnieyſzym, y żeby każdy Spowiednik więcey miał ſpoſobności do pomagania ſwoim Penitentom.

89. O ſiedmiudzieſiąt pomocnikach przydanych Moyżeſzowi mowi Piſmo, że *cum requieviſſet in eis ſpiritus, prophetaverunt, nec ultra ceſſaverunt. Num.* 11. 29. Spowiednicy ſą pomocnikami prawowiernych Paſterzow, nie powinni więc dopuſzczać, żeby w nich gaſł duch, ktory ſię im udziela razem z władzą Duchowną, ieźli mu ſię nie przeciwią: a iako Paſterze ſtarać ſię powinni, żeby wierni zadoſyć czynili obowiązkom ſwoim, tak też Spowiednicy, kto-

rzy

rzy noſzą część tegoż ciężaru, tymże też ſamym podlegaią prawom.

90. Trzeba teraz mowić, iakie powinno bydź ſprawowanie tego urzędu; w czym przychodzi mi na myśl zdanie S. Dyonizego *De Eccl. Hierar. cap.* 2. §. 80. że iako wewnętrzne y naywyżſze światło Boże udziela ſię duſzom ludzkim podług miary y każdego ſpoſobności, *ita effingitur divinus Antiſtes*, a my powiemy *Confeſſionis Miniſter*, *exemplo DEI accedentibus affulgens, cum decore atque ordine, & pro cujuſque ad Sacra capacitatis ratione;* gdzie zaleca ſię oſobliwa roztropność, z ktorą ma bydź ſprawowany urząd Spowiedniczy.

91. Zaiſte dokazać tego nie można ſamą życia świątobliwością, ani dobrym przedſiewzięciem, ani świętą proſtotą, ktore właściwemi y przyrodzonemi ſą Kapłana ozdobami; lecz Spowiednik co do tego, o czym tu mowiemy, powinien bydź wielce rozſądny, powinien bydź doświadczony w rzeczach Duchownych, a nawet nie iakąś y w świeckich, powinien mieć wiadomość rożnych przypadkow światowych, ile ſtan iego dozwala, gdyż napiſano ieſt: *Vir expertus cogitabit plurima, & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Eccl.* 34. 9. Salomon ſławnym ſądem dwoch niewiaſt, prawuiących ſię o ſyna, tak wielkiey nabył powagi, że według Piſma S. miany był na

po-

potym od poſpolſtwa w naywyżſzym ſzacunku; *Timuerunt Regem, videntes Dei ſapientiam eſſe in illo ad faciendum judicium. 3. Reg. 3. 28.* podobnym ſpoſobem tak wielu ſtanom y kondycyom ludzi pokazać ſię ma Spowiednik, że ieſt mądry, uczony, roztropny, że potrafi zrozumieć wſzyſtkich y bydź zrozumianym od wſzyſtkich: powinien nie tylko umieć Teologią, lecz ieſzcze mieć doświadczenie w rzeczach, przez coby potrafił zrozumiewać, odpowiadać, pytać ſię, czynić rożnicę między grzechami, y wykonywać wſzyſtko to, co go kierować może do nie obłąkania ſię w ſprawiedliwey drodze.

92. Co do zrozumienia, bywa czaſem trudność w rożnych słowach y ſpoſobach mowienia, ktore używane bywaią według rożności oſob, kraiow, albo rzemiosła, czego Spowiednik nie słyſzał, ani czytał; lecz tey wiadomości, ieźli będzie pilny, prędko nabyć może: a tym czaſem nie ma ſię wſtydzić powiedzieć Penitentowi, ieźli go nie rozumie, aby ſię iaśniey explikował; a co do rożnych intereſſow, ktore w iakim Kraiu ſą poſpolitſze, ieźli od ſamego Penitenta nie może powziąć potrzebney wiadomości, trzeba ſię wywiadywać ogulnie od kogo świadomego: ieźli zaś trafi na oſobę boiaźliwą, wſtydliwą, żeby ią nakłonił do zupełnego grzechow wyznania, powinien będzie Spowiednik pobudzać ią y ułatwiać trudności Swiętym y

roz-

rozſądnym przemyſłem, z miłości pochodzącym: czaſem pomoże oświadczać politowanie nad iey ſtanem, czaſem mowić, iż ſzatan uſiłuie przeſzkodzić tak wielkiego dobra Spowiedzi; że nic nie powie, czegoby po wielekroć Spowiednik nie ſłyſzał: że dla tego nie będzie iey mniey poważał, lub ſtrofował ią, lub naznaczał iey większą pokutę: owſzem, że dla rzetelnego grzechow wynurzenia użyie nad nią większego politowania, y Bog łatwiey ie odpuści. Lecz ieźli to będzie mowił do kobiet, niech ſię wyſtrzega ſłow zbyt pieſzczonych y oboiętnych, ktoreby inaczey można tłumaczyć, albo wrazić opaczne rozumienię mimo myśl Spowiednika.

93. O pytaniu ſię w naſtępuiących Rozdziałach pomowiemy, tu tylko ſię upomina, że ieźli nie będzie oſtrożne, może Penitenta y gorſzym uczynić y zgorſzyć.

94. Odpowiedź powinna bydź tak do rzeczy ſtoſowana, żeby nie była ni ſkąpa co do zrozumienia, ni przedłużona aż do uprzykrzenia. Jeźli czaſem Spowiednik będzie pytany, czyli co ieſt grzechem cięzkim lub lekkim? ieźli rzecz ieſt oczywiſta, niech odpowie śmiało; *tak* lub *nie*, według okoliczności: iezli zaś rzecz będzie wątpliwa, lub niepewna, y trudna do ułacnienia, może mowić *pro & contra*, a potym przydać ſwoie zdanie; lecz z ſkrupulatami y nader

der troſkliwymi niech mało mowi, y tyle tylko, ile potrzeba do objaśnienia wątpliwości, jako ſię wyżey namieniło, owſzem roſtropność czaſem wyciąga do czego innego zwrocić mowę, y milczeć.

95. Pilnie należy czynić rożnicę między grzechami, zważaiąc na czas mieyſce y Oſoby: Lecz żeby dobrze poradzić; trzeba łączyć naukę, roſtropność y pobożność; roztropność uważa to, co ieſt pożytecznego: pobożność dąży do dobra, ktorego pożąda: nauka wſtrzymuie ią, dla poznania czy prawdziwym ieſt dobrem, albo raczey pod pozorem dobra nie ieſt złe: po tym wſzyſtkim roſtropność hamuie naukę y pobożność, poki nie roſtrząśnie, ieźli owe dobro ieſt prawdziwym dobrem według tego mieyſca, czaſu, Oſoby y wſzyſtkich inſzych okoliczności. Kończąc ten Roździał twierdzę, iż całe rzemieſło Spowiednicze na tym zawiſło, żeby we wſzyſtkim rozſądnie poſtępować, zważaiąc na Penitenta Oſobę, ſtan, przymioty, obowiązki, na ułożenie zewnętrzne y wewnętrzne, y na wſzyſtko, cokolwiek ieſt iakiey wagi, a oſobliwie na wieczne zbawienie, do ktorego dążyć powinniśmy.

ROZDZIAŁ V.

O Pytaniu ſię Penitentow.

96. ŻEby Spowiednik pytał Penitenta w początku, lub

lub podczas Spowiedzi, względem rzeczy, ktore koniecznie należą, lub mogą należeć do Władzy Kluczow Kościelnych, iako ſą grżechy śmiertelne, lub powſzednie, w niektorych okolicznościach ieſt obowiązek nieuchybny, w innych nie; czaſem czynić to można rozſądnie, czaſem zaś nagannie, owſzem niebeſpiecznie: y trzeba to uważać, iż ſię powiedziało względem rzeczy, *ktore koniecznie należą, lub mogą należeć do Władzy Kluczow Kościelnych*, to ieſt ſame grzechy; gdyż badać ſię podczas Spowiedzi o rzeczy do iey nie należące, to ieſt co ſię ściąga ani do ſzczegulności, ani do liczby, ani do innych okoliczności ſamychże grzechow, ani do powzięcia wiadomości o wewnętrznym ſtanie Penitenta, ani do przygotowania, za ktorym idzie rozgrzeſzenie, zkądby można mieć światło do dobrego ſprawienia ſię w Swiętym Sądzie tego Trybunału, zawſze ieſt naganna y nieiakieś przynoſząca nieuſzanowanie Sakramentowi, ktory w ten ſpoſob ſtałby ſię ciekawością y wielomowſtwem, lub nieiakąś umyſłu rozrywką, ktora tu mieyſca nie ma. Nie ganiemy iednak zwyczaiu niektorych Spowiednikow, ktorzy dla ośmielenia Penitenta, lub proſtaka, albo nieznaiomego, przed zaczęciem Spowiedzi, pytaią ſię go *z iakiego Kraiu?* lub o czym podobnym, dla zachęcenia go y przyſpoſobienia do poufałego wynurzenia ſię; iako

widzieć można w nauce daney Spowiednikom Zakonu Kaznodzieyſkiego, *ut confitens interim ſumat audaciam ad confitendum, apud Francol. tom. 2 diſp. 4. num. 8.* byleby to działo ſię rozſądnie y w krotkich ſłowach. Lecz co do badania ſię względem ſtanu, kondycyi, y urzędu Penitenta, zdaie ſię roztropność wyciągać, żeby ſię o tym na początku ſpytać, gdyż to wielce ſłużyć może do ſamey Spowiedzi: reſzta niżey ſię powie.

97. Obowiązek ieſt Spowiednika, żeby ſię pytał Penitenta o cztery rzeczy, ktore w iſtocie ſamey ſą iedną. I. Kiedy poznawa, iż on dobrowolnie tego wſzyſtkiego, co powinien, nie powiada, lub że nale-życie ſumnienia nie roztrząſł, lub z inſzey przyczyny. II. Kiedy z nieumieiętności nie potrafi poznać ſwoich grzechow, y przyſtąpił do Konfeſſyonału z nadzieią, że Spowiednik pomoże mu pytaiąc ſię: co ſię zdarza częſto w Oſobach proſtych. III. Kiedy Penitent roztrząſnąwſzy, ile mogł, ſumnienie, dla przeciągu czaſu, lub dla mnogości rzeczy, nie mogł poścignąć wſzyſtkich grzechow, lub poścignionych nie umie opowiedzieć, lub nie ma żywey pamięci do ſpamiętania ich. IV. Kiedy zkąd inąd wie Spowiednik zapewne, że Penitent ieſt w iakim grzechu, o ktorym milczy, a nie może ſądzić ani domniemawać ſię, iżby ſię z niego iuż ſpowiadał, lub pewną

ma

ma wiadomość, iż Penitent ieſt *Concubinarius*, lub w oczywiſtey z kim nieprzyiaźni, y co podobnego; cały ten obowiązek pochodzi z właściwego Urzędu Spowiednika, ktory będąc Sędzią w tym Trybunale, ſtarać ſię powinien, żeby ſąd był zupełny, y Sakrament ſprawowany w ten ſpoſob, iak ieſt poſtanowiony: a iako ten Sakrament poſtanowiony ieſt na odpuſzczenie wſzyſtkich grzechow śmiertelnych, tak wſzyſtkie trzeba, żeby były na Spowiedzi objawione nie tylko co do iſtoty, lecz y co do okoliczności, y liczby, ile można. Powiedzieliśmy, że wymienione cztery punkta w iednym ſię zamykaią, a ten ieſt, o ktorym wyraźnie naucza *Concilium* Lateranenſkie *in cap. omnis utriuſque* ztwierdzone od Trydentſkiego *Seſſ.* 14. *cap.* 13. gdzie napiſano ieſt, że Chryſtus uſtanowił zupełną Spowiedź grzechow, y że to ieſt z prawa Boſkiego, czego nie można rozumieć tak, iż Chryſtus rozkazał tylko ſpowiadać ſię zupełnie z grzechow tych, ktore Penitent pamięta; ale rozkazał ze wſzyſtkich, ile można przypominać. Y to to ieſt, co zaleca S. *Concilium*; nie przecząc, że ważna ieſt Spowiedź, kiedy ſię kto po pilnym przygotowaniu ſpowieda wſzyſtkich grzechow, ktore pamięta, chociażby ſię zdarzyło co opuścić, byle niedobrowolnie.

98. Lecz wątpliwość ieſt, kiedy y iak poznać mo-

żna, że Penitent, dostatecznie sumnienia swego nie roztrząsł, lub że nie mowi wszystkich grzechow, lub że ich nie poznawa: a zatym Spowiednik obowiązany iest pytać się go? na co odpowiadam: że przed zaczęciem Spowiedzi, ieźli Osoba będzie nie znaioma, lub ktora się dawno spowiadała, o co pytać się trzeba na początku, dowiedzieć się należy u Penitenta, ieźli uczynił rachunek sumnienia? w ten sposob, lub w inszy łatwy do zrozumienia, na przykład: ieźli przypomniał sobie dobrze swoie grzechy? &c. co z odpowiedzi pomiarkuie się; albowiem ieźli będzie Osoba rozsądna, y powie, że się dobrze przygotowała, można wierzyć, iż tak iest; maiąc baczność na to, czy sama Spowiedź tego da dowody, co bardzo łatwo iest poznać; lecz ieźli będzie Osoba prosta, alboliteż będą tacy, ktorzy częstokroć mało dbaią o zbawienie, iako Zołnierze, sludzy, lub dzieci, z napędzenia Rodzicow, albo Nauczycielow do Spowiedzi przystępuiący, ci chociażby naybardziey twierdzili, że się przygotowali, ostrożnośc radzi pytać się ich, iako y wszystkich innych, o ktorych słusznie mniemać można, iż przystępuią do Spowiedzi *pro forma*, co zdarzać się może wielom, ktorzy bawią się w Kollegiach, y maią zwyczay spowiadać się wszyscy w dni naznaczone, tudzież innym mało maiącym wiadomości o rzeczach do zbawienia należących,

cych, albo prowadzącym życie od pobożności dalekie, iacy ſą: Kartownicy, Szynkarze, Kupczykowie, Furmani, y inni, ktorzy nie mal zawſze przebywaią w polach lub laſach, iako paſtuſi, a czałem też oſoby polerowne y ſzlachetne, lecz zbyt światowe na zalotach y prożnych dyſkurſach czas trawiące, ktore chyba około Wielkieynocy ſpowiedaią ſię, lub rzadko kiedy inſzych czaſow; lub inni ieſzcze zanurzeni w handlach y Kupiectwie, ktorzy częſtokroć urywkiem ſpowiedaią ſię, tych wſzyſtkich nie zawadzi pytać ſię iednego więcey, drugiego mniey według potrzeby. Ogulnie mowiąc, nie ganię tego; kiedy Spowiednik rozſądnie pyta ſię rożnego ſtanu Penitentow, chybaby doſtoynością bardzo znakomici byli, gdyż Spowiednik nie wcale niemy, wſzyſtkim ieſt przyiemny, kiedy roſtropnie pyta, pomagaiąc Penitentowi ſpowiadać ſię.

99. Procz tych przypadkow, lub inſzych tym podobnych, nie ieſt obowiązany Spowiednik, pytać ſię, lecz tylko ſłuchać: y na tym doſyć, aby zadość uczynił ſwoiey powinności, gdyż nauka tu przełożona ma ſię rozumieć o ſamych grzechach śmiertelnych dotąd nie wyznanych: o powſzednich bowiem y śmiertelnych raz dobrze na Spowiedzi wyiawionych rzadko ſię trafia, żeby przyſzło do pytania. Teraz powiemy o ſpoſobie, ktory zachować należy w pytaniach

niach, gdzie pewna rzecz, iż trzeba wielkiey roztropności. *Habete in vobis ſal, Marci* 9. 49. upominał Chryſtus Apoſtołow, co toż ſamo ieſt, iakby rzekł: *bądźcie roztropni*, a w tey mierze rownie upomnionymi bydź mogą Spowiednicy; gdyż iako ſol w miarę użyta przyprawą ieſt do potraw, ſmaku im dodaiąc, tak nad to, czyni ie nieſmacznemi, y przykremi; podobnym ſpoſobem Spowiednik ieźli pyta ſię rozſądnie, ułacnia y miłą czyni Spowiedź, lecz ieźli przeciwnie, w nienawiść ią podaie, a czaſem Penitentowi ſzkodzi.

100. Uczę tedy, że dobry Spowiednik w wypytywaniu ſię Penitenta ani nad to poſtępować powinien, ani mało. Byłoby to nad to, ieźliby ſię pytał o wſzyſtkie grzechy, ktore ſię zdarzyć mogą na świecie, w ktorą niedoſkonałość, czyli raczey wyſtępek wpadaią ci, co nie czyniąc wyboru, dopadłſzy Kſiąſzki iakiey drukowaney, pytaią ſię o wſzyſtko, cokolwiek w niey znayduią, zacząwſzy od pierwſzego Przykazania Bożego aż do oſtatniego, w takowych pytaniach zawieraiąc całe mnoſtwo grzechow, ktore tylko mogą bydź popełnione, a nigdy, lub przynaymniey rzadko kiedy w iednym człeku znayduią ſię: w czym wykraczać mogą naybardziey nowi Spowiednicy przez zbyteczną gorliwość, albo przez naganną ciekawość. Nad to by było pytać ſię Penitenta o nie

przy-

przyzwoite Osobie, stanowi y przymiotom iego grzechy, albo też o rzeczy niepodobne, lub szkaradne y bardzo plugawe, ieźli do tego roztropność przyczyny nie podaie; y nie tylko byłoby to nad to, lecz zgorszeniem y niebespieczeństwem, naprzykład: pytać się Matrony uczciwey, ieźli w prostytucyą nie podała Corek swoich? albo też poważney Osoby Duchowney, ieźli się świętokupstwem nie bawi? lub co podobnego; czymby się mogł obrazić Penitent uczciwość kochaiący; Przydaiemy, że y nie iest chwalebna, pytać się o rżeczy płoche, y lekkomyślne, ktore w Penitencie śmiech wzbudzaią, y Spowiednika podaią na ięzyki. Przeciwnie zaś małoby się pytał ow, ktoryby zbywał Penitenta ogulnym badaniem się, naprzykład: czy nie masz co więcey? lub co podobnego, y na tym zakończył; czego iak można użyć chwalebnie z Osobą boiaźliwą y rozumną, tak nagany godna iest, ieźli bez wyboru ze wszystkiemi rownie się postępuie.

101. Przeto kto chce roztropnie postąpić w tey mierze, niech się według rożnicy Osob nayprzod pyta o grzechy pospolite wszystkim ludziom, a potym o grzechy szczegulne według stanu Penitenta; a co do pospolitych, nie należy pytać się o wszystko, iak się iuż namieniło, lecz tylko o to, co częściey zwykło się zdarzać takim Osobom, maiąc wzgląd na wiek, płeć y kondycyą; nie trzeba też pytać się o pe-

wne grzechy niezwyczayne ſamym tylko właściwe złoczyńcom, y hultaiom; a ieźli czaſem dla zachodzących okoliczności przyſzłoby o nich nieco namienić, trzeba takiey użyć oſtrożności, ieźli Penitent co przewinił, żeby mu nie dać ich do porozumienia. O grzechach cieleſnych nie trzeba wchodzić w poznanie nayſzczegulnieyſzych ſpoſobow, ktorymi popełniane bywaią, o czym niżey powie ſię na ſwoim mieyſcu.

102. Każdy niemal Kray ma ſkłonność do niektorych cnot y wyſtępkow, ktore chociaż y gdzie indziey zdarzaią ſię, w tym iednak częściey niż w inſzym. Tak Apoſtoł nazwał Ateńczykow zabobonnymi, a Kretenſow prożniakami, y pijakami, ktora wiadomość ieſt wielce pożyteczna do dobrego badania ſię. Każdy też wiek ma ſwoie grzechy ſzczegulne; przeco S. Filip Neryuſz zwykł był mawiać: żeby w młodych nie lubieżność, a w ſtarych nie łakomſtwo, wſzyſcy by byli zbawieni. Toż ſię ma rożumieć o każdym ſtanie, powołaniu y płci. Żołnierz bawi ſię grą y lubieżnością; Patron nieſprawiedliwością y oſzukaniem; niewiaſta zalotami y nienawiścią; Duchowny wpada w nieprzyzwoite ſtanowi ſwemu wolności, w częſte opuſzczenia ſwoich obowiązkow względem duſz y Kościoła; Zakonnik przeſtępuie ſwoie Reguły, śluby: co wſzyſtko pożyteczna ieſt wie-

dziec,

dzieć, nie żeby każdego o każdą rzecz pytać się, lecz żeby wiedzieć, o co się pytać, kiedy roztropność każe.

103. A iako Penitenci w rożnych Kraiach rożny maią sposob opowiadania grzechow swoich, tak powinien mieć Spowiednik rożne sposoby pytania się, a dobrze, żeby były też same, co u Penitentow, byleby się z skromnością zgadzały, ktora zawsze ma bydź zachowana.

104. Uczą niektorzy Teologowie, żeby się na początku Spowiedzi pytać Penitenta, ieźli nie ma co takiego, coby przeszkodą było do rozgrzeszenia, iako to Klątew, albo grzech wyższey Władzy zostawiony, lub bliska upadku okazya, albo nieprzyiaźń, ktoreyby poprzestać nie chciał: lecz nie zawsze to czynić pozwala rozsądek: owszem zwyczay przeciwnie niesie: gdyż pożyteczniey podczas samey Spowiedzi można to poznać; nie zawadzi iednak spytać się Osoby nieznaiomey, czy w przeszłey Spowiedzi wypełniła powinność swoią; to iest, czy wszystkie opowiedziała grzechy, ktore były na pamięci? czy prosiła BOGA o odpuszczenie? czy miała przedsiewzięcie poprawy? żeby pomiarkować, ieźli na czym nie brakowało, żeby temu zabieżec: trzeba także pytac, się iak, dawno się spowiadał; co bydź może czasem więcey nad rok; ieźli odprawiał naznaczoną pokutę: Lecz ieźli będzie Zakonnik, albo Osoba do władzy Spowiedni-

ka nie należąca, iako bydź może Osoba *de corpore* iakiego Zgromadzenia, choc nie Zakonnego, ale za osobliwymi przywileiami z pod zwyczayney Władzy wyłączonego, należy przed Spowiedzią spytac się go, czy od swoich Przełożonych ma pozwolenie obcemu spowiadac się.

105. Pospolicie ma się to za regułę, żeby nayprzod dozwolic Penitentowi opowiedziec wszystko, co ma na sumnieniu; y przynależy zachować ią; gdyż wielu iest takich, ktorym zdaie się, że nie dobrze wyspowiadali się, ieźli się im przerywa porządek od nich sobie ułożony. Lecz ieźli się zdarzy raz lub drugi spytać o gatunku y liczbie grzechow, trzeba przerwać, żeby nie zapomnieć lub nie powtarzać teyże rzeczy.

106. Pytania pospolitsze wszystkim ludziom na trzy dzielą się rodzaie, to iest pokrzywdzenie bliźniego, nienawiść y niepowściągliwość; lecz używanie nauczy nowych Spowiednikow, iak w tey mierze maią postępować, gdyż prawo wyciąga nawet po Sędziem doskonałym, żeby procz biegłości w tey nauce: *habeat peritiam & experimenta causarum per consvetudinem. Authen. de Judic.*

ROZ-

ROZDZIAŁ VI.

O pytaniu ſię Oſob proſtych, Chłopcow, Dziewczyn, y Niewiaſt ſtarſzych.

107. CHociaż ſię ogulnie mowiło w dwoch pierwſzych Rozdziałach o ſpoſobie pytania ſię na Spowiedzi, iednak ponowić tu należy w ſzczegulności o Oſobach w tytule wymienionych, tak dla zabieżenia nieumieiętności, iako też dla przełamania niewczeſnego wſtydu, co w takich Oſobach częſtokroć ſkażeniem bywa Spowiedzi.

108. Gdy więc przyſtąpi do Spowiedzi Oſoba proſta, iako to Wieśniak, paſtuch, *&c.* ktorzy żadnego nie maią poloru co do obcowania y życia przyſtoynego, ani żadnego oświecenia od Rodzicow, Xięży, Plebanow, lub Spowiednikow, co do życia Chrześciańſkiego; przyiąwſzy taką Oſobę Spowiednik łagodnie, y zachęciwſzy krotkiemi ſłowy, a przynaymniey twarzą weſołą, niech iey każe przeżegnać ſię, proſić Boga o łaſkę, a Nayświętſzey Panny y Swiętego iakiego znaiomſzego o przyczynę do dobrego ſpowiadania ſię; niech iey też przypomni, żeby dała znak powierzchowny pokuty lub pobożności, iako to, bić ſię w pierſi, proſić Boga o miłoſierdzie, lub

co podobnego według iey poięcia y ſpoſobności:- a ſp ytawſzy ſię na koniec, iak dawno była u Spowiedzi, niech iey dozwoli powiedzieć, co ma na ſumnieniu y na pamięci.

109. Tu roſtropny Spowiednik niech pilnie uważa rzeczy, ſłowa, y ſpoſob mowienia, do obiaśnienia ſię ztąd, iak ſię ma pytac przyzwoicie; niech ſię wyſtrzega dać naymnieyſzego znaku nieukontentowania, niecierpliwości y podżiwienia, przez co dałby przyczynę proſtakowi do zamilczenia tego, co ma na ięzyku. Wyſłuchawſzy, co Penitent miał powiedzieć, może ſię go nayprzod ſpytać o taiemnicach Wiary, o ktorych tacy ludzie częſtokroc bywaią niewiadomi, iuż przez ſwoie niedbalſtwo, iuż przez nieczuynośc Paſterzow, ktorzy ani o ſwoie, ani o powierzonych ſobie Owieczek nie dbaią zbawienie. Jeśli nie wie nayprzedmieyſzych taiemnic, że Bog ieſt ieden w Troycy, że ſię Wcielił, że nadgradza każdemu według uczynkow, nie może odebrac rozgrzeſzenia, ieżli wprzod nie nauczy ſię przynaymniey tyle, żeby mogł uczynic akt Wiary, to ieſt, żeby poznawał trzy Oſoby, ktore ſię mianuią Oycem, Synem, y Duchem S. a ſą iednym Bogiem, nie trzema Bogami: co zaś do taiemnicy Wcielenia, że Chryſtus ieſt Bogiem razem y Człowiekiem, a nie dwa Chryſtuſy. *Vaſq*, *in* 1. 2. *diſp*. 131. *num*. 3. y ieżli nie wie taiemnic w

Skła-

Składzie Apolſkim zawieraiących ſię, o ktorych każdy Chrześcianin koniecznie wiedzieć powinien, a przynaymniey ich ſię nauczyc nie ma woli, nie może bydź rozgrzeſzony.

110. Lecz iak poſtąpi Spowiednik, ieźli dla wielkiego naciſku nie będzie miał czaſu nauczyć Penitenta? I. W takim razie może ſię z nim umowić, żeby przyſzedł powolnieyſzego czaſu. II. Może go obowiązać, żeby ſię uczył, co potrzeba od drugich. III. Może według tego, co ſię wyżey powiedziało (iż lepiey ieſt dobrze wyſłuchac iednego, niż wielu nie pilnie) łożyć cały czas na nauczenie go taiemnic wzwyż wymienionych, y wzbudzic do uczynienia aktu Wiary, a potym rozgrzeſzyc, z obowiązkiem, żeby ſię tego zupełnie nauczył w dalſzym czaſie; podawſzy mu pod tę porę wiadomośc ogulną powinności Chrześciańſkich, y przygotowawſzy go, przed rozgrzeſzeniem, do aktow ſkruchy y przedſiewzięcia poprawy, ktore koniecznie potrzebne ſą do ważności Sakramentu: co przy łaſce Boſkiey nie ieſt tak trudna, ani tak wiele czaſu wyciąga, iak ſię na pierwſze weyżrzenie zdaie, gdyż doſyc ieſt na tym, żeby taiemnice y przykazania, o ktorych tu mowa, rzetelnie każdemu, według poiętności, były przełożone, *Vaſq; loc. cit.* y pewna rzecz ieſt, że Bog daie, nawet nayproſtſzym, światło doſtateczne do poznania rzeczy

do

do zbawienia potrzebnych, chyba, że ſię łaſce Boſkiey przeniewierzą, y grzechami iey przeſzkodzą. *Idem loc. cit. diſp.* 20. *num.* 12. & 13.

111. Lecz żeby to pożytecznie czynić y rzeźwo, nie trzeba używać terminow ſzkolnych, lecz zwyczaynych, y poſpolſtwu wiadomych, a nadewſzyſtko naylepiey by było mieć obrazki, ktoreby wyrażały pomienione taiemnice, y łatwiey rozum proſtaka objaśniały zapatruiącego ſię na nie; iako też dla wzbudzenia w nim ohydy grzechow, wieleby pomogło wyſtawić mu przed oczy piekło odmalowane z mękami potępionych; gdyż w takich Oſobach imaginacya wiele może.

112. Zdarza ſię czaſem, że tacy nie wymieniaią pewnych grzechow, oſobliwie nieczyſtości, ktore poſpolicie ſami z ſobą popełniaią; bo rozumieią, że nie ſą grzechami; o czym pytać ſię wyraźnie, byłaby nieroztropność dla przyczyn wyżey przepowiedzianych, lecz z daleka tylko namienić, pytaiąc ſię naprzykład; ieżeli nie popełnili co złego, lub ſzpetnego, albo inſzym iakim ſkromnym ſpoſobem, a poſpolſtwu wiadomym, wmawiaiąc czaſem w nich, że ſię przyznali, y zaraz pytać ſię: iak wiele razy? y tym, lub temu podobnym obrotem uſiłować, żeby co z nich wyczerpnąć. Lecz ieźliby udawali, że wcale nie wiedzieli to bydź grzechem, nie trzeba łatwo wierzyć, żeby to tak było.

Co

Co ieźli może tak bydź, albo nie? tu nie roztrząſamy; a ponieważ w takowym razie o to bardziey idzie, czy ſię to ſtało, albo nie? a niżeli, czy ſię to ſtać mogło? ieźli poſtrzeże Spowiednik, iż wpadli w grzechy tego rodzaiu, wypytawſzy ſię dowcipnie, ieźli to czynili wiedząc, iż ieſt grzechem, czyli nie wiedząc? dla ocalenia Spowiedzi, trzeba ſię pytać o liczbę, y oświeciwſzy ich na dalſzy czas, dać do poznania ſproſność tego grzechu.

113. Często zdarza ſię y to, że ludzie prości nie wymieniaią należycie liczby grzechow, odpowiadaiąc ſpoſobem takim, lub temu podobnym: *Zgrzeſzyłem po wiele razy*, albo y *policzyć nie można*. Jeźli Spowiednik napomknie im liczbę, ktorą ſądzi bydź do prawdy podobnieyſzą, zaraz na nią zezwalaią; a ieźli poda więkſzą chociażby nie była do prawdy podobna, rownie na nią zezwalaią; gdzie nie mogąc otrzymać więkſzey pewności, trzeba ſię tylko pytać o przeciąg czaſu, y iak często ſię to zdarzało na tydzień, lub na dzień, y biorąc miarę z liczby grzechow bliżey przed Spowiedzią popełnionych do dawnieyſzych; chociaż y ta reguła omylić może, na tym przeſtawać: gdyż ieżeli więcey dobadać ſię nie można, nie trzeba więcey wymagać; Spowiedź bowiem nie obowiązuie do rzeczy niepodobnych, ani ieſt torturą, ani katownią ſumnienia; gdyż Spowie-

dnika

dnika y Penitenta wzaiemny ieſt obowiązek, żeby ieden pytał ſię, drugi odpowiadał, co roſtropna pilność według ſtanu y poięcia Oſob na pamięć przywiedzie.

114. Zdarzaią ſię proſtacy, ktorzy przy Konfeſſyonale nie umieią gęby otworzyć, ucinaią ſłowa, y mowią pułgębkiem, a co więkſza oczywiſtymi znakami pokazuią myśl ſwoią rozerwaną, wiercąc ſię y poprawuiąc ſię, iak na torturze, a naywięcey proſząc aby ſię ich pytano; owſzem niektorzy przyſtępuią, iako ſię wyżey namieniło, nie uczyniwſzy rachunku ſumnienia, lecz tylko gotowi na odpowiedź, kiedy będą pytani; z ktoremi litościwy Spowiednik oſobliwſzego ma używać dowcipu, iako to: przekładaiąc im, że ſtoią przed Bogiem, choć go nie widzą, że ieźli ſię dobrze nie wyſpowiadaią, piekło ieſt im zgotowane; że więkſzy ieſt zyſk z dobrey Spowiedzi, niż z wielkiego ſkarbu, że przez nią duſza ſtanie ſię białą iak gołąbek, ktora pierwey była czarna iak kruk &c. przez co wzruſza ſię imaginacya, ktorą poſpolicie tacy ludzie narabiaią; a potym dopiero pytać ſię ich.

115. Pierwey iednak nim pytać ſię zacznie Spowiednik, pozwolic im trzeba czaſu do namyślenia ſię, żeby ſobie przypomnieli ſwoie grzechy, bez czego przypadkiemby chyba podczas prawdzi-

wy

wą dali odpowiedź: przeto niech ich oſtrzeże, żeby pomyślili y przygotowali ſię, zaczym ſię kto inſzy wyſpowiada, żeby wezwali Boſkiey pomocy; co ieźliby ſię ſtać nie mogło przed Spowiedzią, niech ſię przynaymniey ſtanie po Spowiedzi przed rozgrzeſzeniem; gdyż wdawſzy ſię w to, y maiąc rzecz po części przygotowaną, łatwiey ſpamiętaią; niech iednak Spowiednik nie dozwala im oddalać ſię dla lepſzego przygowania, chociażby obiecywali powrocić; gdyż uczy doświadczenie, że tak nie czynią, za poduſzczeniem powſzechnego nieprzyiaciela Duſzy, lub za przeſzkodą grzechu, ktory maią na ſumnieniu, a częſtokroć dla ſłużby, ktorą pełnić muſzą, albo dla odległości mieyſca, albo też że dobre natchnienie, ktorym byli natchnięci, uſtało: a naybardziey, że chociażby ſię przez nie gotowali, nie powiedzą więcey, iak za pomocą Spowiednika w krotkim czaſie.

116. Poſpolitſze pytania dla takich Oſob ſą: I. Jeźli na Spowiedziach przeſzłych wſzyſtkie grzechy wyiawili, lub co zamilczeli dla wſtydu, lub prożney boiaźni, można pokazywać po ſobie; iakoby ſię myślało, że to uczynili przez zapomnienie. II. Jeźli mowili ſłowa nieprzyſtoyne, zkąd trzeba brać miarę do milczenia lub pytania ſię o uczynkach: chociaż to nie ieſt beſpieczną regułą: ponieważ niektorzy zdarzaią ſię, że popełnili uczynki; lub przeczą o ſło-

wach y myśli. III. Jeźli mowili bluźnierstwa, tam gdzie ten występek iest zwyczayny, ktory często znayduie się w Osobach podłych. IV. Jeźli zatrzymali u siebie rzecz iaką cudzą; a nakoniec, ieźli słuchaią Mszy w dni Swięte; ieżli w czym pokrzywdzili bliźniego, co się często zdarza pastuchom, ieźli oszukali w czym Pana, y cokolwiek okoliczność Osoby y mieysca radzić będzie.

117. Względem dzieci przepisuie Rytuał Rzymski *in Ord. Minist. §. Sed caveat.* żeby wystrzegać się pytań niepotrzebnych y ciekawych, zwłaszcza w ktorych złość nie uprzedza wieku, o czym iednak pewney reguły mieć nie można; dosyć będzie spytać się, czy mowią Pacierz rano y w wieczor, ieźli słuchaią Starszych, ieźli skromność y uszanowanie zachowuią dla domowych, ieźli w Kościele są nabożni *&c.* gdyż tym sposobem nakłaniaią się do dobrego; lecz gdy podrastaią około lat dziesięciu, można trochę więcey postąpić, y z dowcipną ostrożnością doświadczać, ieźli znaią nieczystość, nie używaiąc iednak nigdy tego słowa, ani inszego wyraźnieyszego, lecz pytać się nayprzod o myśli złe, a potym daley postępować, lub zastanowić się tak, iak się wyżey nauczało.

118. Lecz młodzieńcow y dziewczyn doroślejszych można będzie z ostrożnością spytać się o coś

wię-

więcey, zwłaſzcza tych, ktorzy ſą żywi y dowcipnieyſi: gdyż w tym wieku, iako ieſt napiſano *Jac.* 4. 1. *Concupiſcentiæ militant in membris*, y *Rom.* 6. 12. *Peccatum regnat in corpore mortali.* Co do dziewczyn, ieźli ſię uſłyſzy od nich, że ſię wdaią w zalotty, nie będzie zdrożna ſpytać ſię ich, czy w tey mierze nie czynią co złego? czy miewaią złe myśli? czy nie ſłuchaią, lub mowią ſłowa nieprzyſtoyne? czy chodzą na tańce z iakim nie dobrym zamyſłem? czy nie czynią zalotow potaiemnie? y z odpowiedzi wnoſić, ieźli ieſt co gorſzego, żeby przywieść do wyznania; nie mowi ſię to iednak ogulnie, żeby ſię wſzyſtkich o te rzeczy pytać, a mianowicie, ktore ſą dobrze wychowane, lecz ta przeſtroga niech będzie, żeby ſię Spowiednik nigdy wyraźnie nie pytał o uczynkach cieleſnych w ſzczegulności, chyba w przypadku iakim, gdzieby roſtropnie ſądzić można, że Penitent winnym ieſt, a dla wſtydu milczy. Ani mi zarzucać, że to trzeba czynić; gdyż częſtokroć młodzież oboiey płci, chociaż ſię zdaie ſkromną, bywa uſidlona w ſzpetne wyſtępki, y ieźli nie ieſt pytana w ſzczegulności, zamilcza ie; ponieważ lubo to ieſt prawdziwa, iednakże choć w iakim razie to obeyście uda ſię dobrze, w ſetnych iednak podobnych, może wyniść na złe; reguły zaś z rzeczy przypadkowych ſtanowić ſię nie powinny, iako ſię obſzerniey powie w naſtępuiącym Rozdziale.

119. Niewiaſty w większym wieku, albo ſą zamężne, lub nie, maią domoſtwo właſne, lub też ſłużą. Zamężnych można ſię czaſem ſpytać, oſobliwie wieśniaczek, czy ſą poſłuſzne we wſzyſtkim mężowi? a ieźliby ſię zdało ſpytać wyraźniey *ſuper redditione debiti conjugalis*, lub o inſzych grzechach, ktore ſię popełniać mogą *in uſu matrimonii* może użyć tych ſłow lub podobnych: ieźli czynią to wſzyſtko, co Swięte Małżeńſtwo rozkazuie? Albo też *czy ſumnienie ich nie oſkarża w czym przeciwko S. Małżeńſtwu*? y doſyć to ieſt do wypełnienia obowiązku Spowiedniczego. Można też zamężney ſpytać ſię ogulnie: czy żyie dobrze z Mężem według Przykazania Chryſtuſowego, czy utrzymuie dziatki w boiaźni Bożey; Corki ieźli ſą podroſłe, czy ich ſtrzeże, czy nie dozwala im zbytniey wolności, oſobliwie ieżeli iuż ſą zaręczone, gdyż w takowym razie częſto pobłażanie Matek obrazy Bożey bywa przyczyną.

120. Zdarzaią ſię Niewiaſty, ktore w powtornym zoſtaiąc Małżeńſtwie, krzywdzą dzieci z Małżeńſtwa pierwſzego: inſze, ktore zbieraią pieniądze bez wiadomości Męża, y expenſuią ie bez iego woli: inſze nie tylko w Szlachetnym, lecz y w pomiernym ſtanie, dla prożności czynią expenſa niezmierne, zkąd przyczyna ieſt, do wielkich grzechow, o czym doſyć tu namienić, a obſzerniey mowić ſię będzie niżey w

Rozdz.

Rozdz. IX. y w drugiey Części o grzechach w Małżeństwie zdarzaiących się.

121. Powtarzam, że do wypytywania się niewiast y młodych Osob podczas Spowiedzi, nic więcey nie potrzeba, oprocz wielkiey skromności, żeby naymnieyszego nie użyć słowa, ktoreby nieczystością trącić mogło. Nie myślę tu o tym, żeby ktory Spowiednik czytaiąc tę naukę, mogł popaść *in horrendum scelus sollicitationis*, albo żeby miał mieć z iakiemiżkolwiek bądź Penitentami *illicitos & inhonestos sermones sive tractatus*, ktore to dwa występki są potępione przez Bullę Grzegorza XV. *contra sollicitantes*. Mnie się zdaie, że Spowiednik, chybaby był ostatnim hultaiem y bezsumniennym, nawet poiąć nie można tak bezbożnego świętokradztwa; przestrzegam iednak, iż ktokolwiek kocha duszę y uczciwość swoią, niech się stara y postępuie tak, żeby nigdy po sobie naymnieyszey w tey mierze nie dał poznaki. Zatym niech mowi ostrożnie, wyraźnie, y z wstrętem o takich rzeczach. Pytać się, ieżli potrzeba wyciąga na Spowiedzi, o sprosnościach, niech y słowa nie mowi prożno; a ieźli rostropność każe zgorszenia się obawiać, niech milczy, chociażby pominąć co do całości Spowiedzi należącego, iako się obszerniey mowić będzie w Rozdz. następuiącym, zwłaszcza ieźliby się inaczey pozbyć nie mogł takiego

kiego Penitenta. *Bassæus V. Confessar. ʃ. 5. num. 4.*

122. Niech postrzega Spowiednik, żeby Penitentowi nie przywidziało się co z słow oboiętnych, iak żeby właściwe były, coby wprawiło nierostropnego Spowiednika w iaką niepomyślność; tak w tey, iak w inszych okolicznościach ściągaiących się do pytania kobiet, niech zachowa przestrogę pobożnego y uczonego Teologa, *Bassæus V. Confessar. 4. ʃ. 9. Lubricum negotium cum fœminis longiora miscere colloquia, cum ingenti periculo, vix minimum lucri. Ne fidat, ne fidat muliebri ingenio, cunctorum enim una malorum fœmina principium. Dum venereas culpas & fœminarum confessiones audit (à quibus periculum) commendet se Deo, Beatæ Virgini, tutelari Angelo, castisque Angelicis cogitationibus imbecillem animum muniat*; ia przydaię, że ieźli Spowiednik pod posłuszeństwem zostaie, niech nigdy kobiet nie spowiada, chyba ile same posłuszeństwo po nim wyciąga; a ieźliby miał iaką złą skłonność, niech ią odkryie Przełożonemu, y prosi żeby był oddalonym, ieźli mu się to będzie zdało, w czym ieźli wysłuchanym nie będzie, niech się spuści na posłuszeństwo, ktore ochroni go według Pisma: *Vir obediens, loquetur victorias. Prov. 21. 28.* Jeźliby się zaś zdarzyło spowiadać Kapłana, ktoryby po sobie pokazował iaką ułomność w tey mierze, niech wie nasz Spowiednik, że nayprędsze lekarstwo

iest

ieſt zakazać mu ſłuchania Spowiedzi, poki roſtropnie nie oſądzi ſię, że bez niebeſpieczeńſtwa będzie mogł urząd ten ſprawować; ieźli zaś nie będzie można zakazać mu, przynaymniey radzić y przeſtrzec należy, żeby ſię w większe coraz nie wdawał niebeſpieczeńſtwo.

ROZDZIAŁ VII.

O oſtrożności w wypytywaniu ſię o gatunku y liczbie grzechow, oſobliwie nieczyſtych.

123. NIeſie przyſłowie, iż Spowiednik powinien rozeznać między trądem a trądem, y używa ſię z okazyi Zakonu Moyżeſzowego, w ktorym uznawano rożne rodzaie trądu, te iednak wſzyſtkie powinny były rozeznawać ſię przez Kapłana; nie inaczey iak w prawie Ewangelicznym wſzyſtkie grzechy śmiertelne powinne bydź odkryte przed Spowiednikiem, *non in genere duntaxat* y niby tłumem, nakſztałt Publikana *Luc.* 18. 13. y Syna marnotrawnego *Luc.* 15. 18. *ſed in ſpecie ac ſigillatim* naucza Swięte *Concilium* Trydentſkie *Seſſ.* 14. *cap.* 5. iako zawſze zwyczay w Kościele prawowiernym: *Si quid in occulto gerimus, Si quid in ſermone ſolo vel etiam inter ſecreta cogitationum commiſimus, cuncta neceſſe eſt*

publi-

publicari, cuncta proferri. Origen. Hom. 3. in Lev. gdyż tego wyciąga natura ſądu y urząd Sędziego, *quod eſt altiſſimum ff. de Juriſdict. om. Jud. Lib. 1. & uſque ad prolationem ſententiæ debet univerſa rimari. C. cum Joannes de fid. Inſtr.*

124. Czym ieſt rożny gatunek grzechu iednego od drugiego, y czym rożni ſię liczba uczynkow grzeſznych, nic tu nie powiemy; mowiemy tylko, że ieźli Spowiednik nie wda ſię w ten urząd bez doſtateczney nauki, nie będzie miał trudności w rozeznaniu gatunku każdego grzechu, tak, iak łatwo ieſt z używania poznawać monetę. Sławne owo prześcieradło w Dzieiach Apoſtolſkich 10. 12. zawierało w ſobie źwierzęta, gadziny y ptaſtwo, do ktorych rozeznania dość było mieć oczy; tak ſumnienie grzeſznika na Spowiedzi wynurzone, pokazuie wſzeteczeńſtwa, ktore rożnym ſpoſobem przeciwią ſię czyſtości; kradzieże, zaboyſtwa, y obmowy, ktore pod rożnym pozorem obrażaią ſprawiedliwość; pijańſtwa, ktore nie zgadzaią ſię z wſtrzemięźliwością, y bluźnierſtwa z Religią; zkąd iako źwierzęta w pomienionym widowiſku podobne ſobie były co do rodzaiu, a rożne co do gatunku, tak grzechy co do rodzaiu podobne ſą, ile przeciwią ſię prawu Boſkiemu, rożnią ſię zaś w ſwoim gatunku. Co do Konfeſſyonału nic tu więcey mowić nie trzeba, iak że Spowiednik pod

ściſłym

ściſtym obowiązkiem pytać ſię powinien o te grzechow gatunki, ieźli ich ſam Penitent nie wymienia.

125. Rowny także ieſt obowiązek wymienić y badac ſię o okoliczności, ktore odmieniaią gatunek grzechu; gdyż bez nich ani od Penitenta grzechy zupełnie nie będą wyiawione, ani od Spowiednika poznane: lecz czy maią bydź wymieniane owe okoliczności, ktore znacznie powiękſzaią tenże gatunek grzechu, choć go nie odmieniaią? Trzymam z powſzechnym zwyczaiem, że nie maſz obowiązku wyiawiać te okoliczności, ktore ſzczegulnie należą do większego natężenia, lub przedłużenia czaſu w uczynku; lecz należy wyiawiać owe, ktore ściągaią ſię do całości uczynkow, y iſtotną między nimi czynię rożnicę, naprzykład wielość rzeczy kradzioney, ſtopnie bliżſze w kazirodztwie &c. iednym ſłowem: Penitent powinien opowiedzieć okoliczności, nawet nieodmieniaiące gatunku grzechu, ile razy Spowiednik po nim tego wyciągać będzie, *ut de gravitate criminum rectè cenſere poſſit*, iako naucza S. *Concilium* Trydentſkie *Seſſ.* 14. *cap.* 5. gdy pytać ſię Spowiednikowi radzi rozum, y dobrzy Teologowie: *Averſa de Pæn. Sect.* 10. *q.* 17. także Penitent powinien powiedzieć, kiedy będzie pytany o nałogu; przeciwne bowiem zdanie ieſt potępione od Innoc. XI. *Prop.* 58. iak ſię niżey pokaże.

126. Większą trudnośc sprawi Spowiednikowi liczba, ktora także powinna bydź wymieniona od Penitenta. O czym krotko mowię; że ieźli Penitent uczyniwszy pilny sumnienia rachunek, ktory na ow czas takim iest, kiedy Penitent takiey przyłoży usilności, iakieyby użył w interesie walnym, maiąc baczenie na czas dłuższy lub krotszy od ostatniey Spowiedzi, y na zabawy, tudzież na życie regularne, lub roztargnione według stanu iego: ieżli mowię Penitent, po takim rachunku sumnienia może wyrazić pewną grzechow liczbę, niech to uczyni, y Spowiednik o to pytać się ma; ieźli zaś pewney naznaczyć nie może, niech się go Spowiednik pyta o liczbę podobnieyszą do prawdy: a ieźli y tego nawet nie pamięta bądź dla przeciągu czasu, bądź dla wielości grzechow, bądź dla słabey pamięci, powinien wyrazić czas, przez ktory trwał w grzechu z częstszym lub rzadszym powtarzaniem go, y z rożnicą uczynkow; ieźli iaka była, na przykład: tyle razy na dzień, lub na tydzień, lub na Miesiąc; iak się wyżey namieniło, tak dalece; żeby zawsze wymieniać liczbę, ktora z roząądną pilnością wiadoma y opowiedziana bydź może, inaczey bowiem Spowiedź nie byłaby zupełna.

127. Podaie tu rostropność dwie potrzebne przestrogi wyżey trafunkiem namienione. Pierwsza, że

ieźliby

ieźliby Spowiednik był rozumu byſtrego, nie przeto powinien używać dowcipu ſwego do poznania rożnicy grzechu, czymby ſię uprzykrzył Penitentowi, ani pytac ſię go o to, lub owo, o czymby ſądzić można roſtropnie, że on nigdy nie wiedział, z niebeſpieczeńſtwem uwikłania go, gdzie iedynie o rozwiązanie ſtarać ſię potrzeba; co przeciwnie zdarzyć ſię może z niedoſtatku nauki, albo rozſądku, kiedy rzeczy przyrodzone, pomieſza z Duchownemi, ktore tylko ſame za cel na Spowiedźi mieć potrzeba: albo też dokucza Penitentowi z okazyi gruntownych poniekąd opinii, lecz Spowiednikowi niepodobaiących ſię, naprzykład: żeby Spowiednik wymagał na Penitencie wyiawienia ſtanu Oſoby, z okkazyi ktorey, miał nieporządne myśli z upodobaniem, *vid. Layman. lib.* 1. *tract.* 3. *de peccat. cap.* 6. *num.* 15. coby nadto było, y czaſem Sakrament pokuty w nienawiść mogłoby podać, ktory według przeſtrogi uczonego *Navarro Man. cap.* 6. *num.* 7. *Intereſt plurimum, ut amemus & non horreamus, & ideo juvabit alleviatio ejus ab omnibus illis oneribus & difficultatibus, à quibus poteſt levari, juxta ejus inſtitutionem & declarationem S. Matris Eccleſiæ.*

128. Druga przeſtroga ieſt, co do liczby grzechow, że iako nikt Penitenta przymuſić nie może do tego, aby ią zupełnie pamiętał, gdyż to przewyżſza-

ſzałoby zwyczayny y powſzechny ſpoſob działania pilnego y uważnego według wſpomnionego *Concilium* Trydentſkiego *loc. cit.* tak y Spowiednik w tey mierze nie powinien bydź nazbyt uprzykrzonym. Zaiſte wyciągać po Oſobach proſtych doſkonałego wyrażenia y okryślenia, ieſt to wyciągać po nich nie iuż Spowiedzi, ale iakby zgadywania iakiegoś nad ich poięcie: doſyć ieſt, kiedy powiedzą wſzyſtko co mogą y pamiętaią za pomocą roſtropnego Spowiednika. Kiedy zaś z nimi inaczey kto poſtępuie, nie myślą oni w ten czas, iak tylko, żeby prędzey tego pozbyć ſię uprzykrzenia; prawią iak na mękach to nawet, czego nie popełnili, y zdaie ſię im, iż w ten czas dobrze ſpowiadaią ſię, kiedy ſobie więcey grzechow przyznaią: ieźli raz liczbę iaką położyli, na przykład ſto razy, w iakim grzechu, iuż zawſze tęż ſamą w każdym inſzym mianuią. Lepiey tedy ieſt ſpoſobić ich do opowiedzenia ſtanu y ſpoſobu życia, nałogow, obcowania, ſkłonności, y inſzych ſzczegulnych życia okoliczności y Oſoby, a wyczerpnąwſzy to, co można z pomiarkowaną pilnością, y roſtropnemi pytaniami, co do liczby, o reſzcie ſądzić z domniemania.

129. Jeſt wątpliwość o liczbie, kiedy w iednym uczynku wiele rożnych grzechow popełnia ſię do iednego gatunku należących, iak na przykład kiedy

kto

kto razem nienawidzi całego domu, albo pożąda ſto razy zgrzeſzyć z iedną Oſobą, lub raz ze ſto Oſobami, albo wielu iednym uczynkiem gorſzy, czy powinien opowiedzieć na Spowiedzi wſzyſtkę liczbę owych grzechow? To ieſt pewna u wſzyſtkich, że przynaymniey powinien wyrazić, że za iednym razem nie nawidział wielu, lub pragnął zgrzeſzyć z wielu Oſobami; Lecz ieźli wyrażać potrzeba pewną liczbę, albo podobnieyſzą do prawdy, kiedy pewney wiedzieć nie można, radzę, żeby ſię o nią Spowiednik pytał; gdyż trzymam, iż to ieſt okoliczność, ktora rożnicę ſprawuię między grzechem a grzechem iednego gatunku, co ieźli ſię zamilczy, nie tak ſię Penitent oſkarża, iak popełnił, iako ſię mowiło o wielości rzeczy kradzionych. Nie łatwo na to zezwolą Teologowie, ktorzy przeciwną trzymaią opinią, że ta nauka zgadza ſię z powſzechnym wiernych zwyczaiem, a omieſzkanie iey pochodzi z niewiadomości Spowiednikow, iako napiſał *Diana part.* 3. *tract.* 4. *reſp.* 114. & 164.

130. Przełożywſzy tu naukę, y zaleciwſzy roſtropność, według ktorey ſprawować ſię należy w porozumieniu gatunku, liczby y okoliczności grzechow, co ſię rozumieć ma nie tylko o grzechach pewnych, ale też y o wątpliwych według nauki powſzechney, ktora każe ſpowiadać ſię grzechow wątpliwych, tak

iako

iako y pewnych, bądź kiedy śię wątpi, czy ten uczynek ieſt grzechem, albo nie: Twierdzę, iż Spowiednik ani ſiebie, ani Penitenta o nic więcey dręczyć nie powinien; dla więkſzego iednak światła, dam tu krotką naukę względem okoliczności.

131. Oſoba, ktora grzeſzy, mieyſce, czas, cel, śrzodki, ſpoſoby, iakość rzeczy, ktore to wſzyſtkie ſą okoliczności grzechu, ieźli nie ſprawuią rożnicy między grzechem a grzechem, według tego, co wyciąga ten ſąd, do ktorego należy poznawać zupełnie ſtan duſzy Penitenta y obowiązki, nie powinny bydź wyiawiane; można ie zamilczeć bez winy, można dla zaſługi opowiedzieć. Lecz iak o nie Spowiednik ma ſię pytać?

132. O Oſobie może ſię pytać Spowiednik, dla poznania iey ſtanu, a za tym y grzechu, iak ſię iuż namieniło, na przykład, kobiety można ſię ſpytać, ieźli ieſt zamężną, żeby poznać, (ieźli na Spowiedzi oſkarżać ſię będzie o iaką niedoſkonałość,) gatunek iey grzechu; ale gdzie mieſzka, iakiego ieſt wieku, z ktorego Kraiu, iak ſię zowie &c. &c. pytać ſię nie trzeba, gdyż to do Spowiedzi nie należy.

133, Poſpolicie potrzebne ſą pytania co do iakości rzeczy, na przykład: ieźli Oſoba pobita, była Duchowną? ieźli rzecz ukradziona, była Kościelną. W kradzieży pytać ſię trzeba, iak wiele ſię ukradło.

134. Względem intencyi nie trzeba o nią pytać ſię,

ieźli

ieźli za sobą nie pociąga nowego grzechu, iak gdy kto kradnie *propter fornicationem*; inaczey zaś byłaby prożna ciekawość, ktora czasem, zwłaszcza *in materia lubrica*, może bydź zgorszeniem, mianowicie co do kobiet.

135. Z strony śrzodkow, ktore używane bywaią do grzeszenia, ieźli są niezwyczayne iako używać czarow dla szkodzenia bliźniemu, albo posługować się domowymi do wprowadzenia kogo na złe; byłaby nierostropność pytać się o to Penitenta, ieźli zkąd inąd nie masz o tym podeyźrzenia. Można się pytać według okoliczności o śrzodki zwykłe według mniemania ludzkiego, iakie są, wysadzić drzwi dla kradzieży, posyłać listki y podarki dla pociągnienia słabszych do zalotow: lecz o śrzodki, bez ktorych obeyść się nie można, pytać się nie trzeba, iako to o nabiianie strzelby, y o zasadzkę na nieprzyiaciela, chyba żeby te sprawy były przerwane tak znacznie, iżby zostawiły mieysce do rozmyślania się; ale ieźli iakimkolwiek sposobem inni wprowadzeni będą w uczestnictwo grzechu, ta okoliczność powinna bydź wymieniona.

136. O sposobie, iakim popełnił się grzech, zwłaszcza *in materia lubrica*, nie można się pytać z uczciwością; tylko w pewnych rzadszych przypadkach dowcipnie trzeba badać się, żeby poznał gatunek

grze-

grzechu, o czym niżey mowić śię będzie. W inſzych rzeczach, wyiąwſzy rozboy y gwałt, rzadko śię odmienia gatunek, przeto zamilczeć można.

137. Mieyſce odmienia grzechu gatunek. I. W kradzieży ieźli śię ſtała na mieyſcu Swiętym, lub rzecz do Kośćioła iakimkolwiek ſpoſobem należała, choćby iego nie była właſną. II. W zaboyſtwie, lub znacznym krwie rozlaniu, ieźli śię ſtało na mieyſcu świętym. III. *In obſcænitatibus conſummatis, imò juxta nonnullorum opinionem, etiam non conſummatis, ſi ſint valde turpes*, gdyby także zdarzyły śię na mieyſcu poświęconym: czaſem też pytać śię trzeba o zgorſzenie, ieźli uczynek niegodziwy popełniony ieſt w przytomności inſzych.

138. Na reſztę czas, w ktorym śię grzeſzy, w tedy grzechu ieſt przyczyną, kiedy od niego zawiſło przeſtępſtwo, iako to; nie pośćić Wigilii nakazanych, robic w dni święte. Lecz dla zrozumienia liczby grzechow, ktore zależą na wewnętrznym zezwoleniu, nie zawadzi pytac śię o czaśie y o iego przeciągu, iak żeby kto przez rok trwał w nienawiśći ku bliźniemu, albo w nieporządney miłości ku iakiey Oſobie, o czym iuż śię mowiło wyżey, gdźie śię namieniło, iż trzeba wyrazić oraz bardziey lub mniey częſte uczynkow powtorzenie, y rożnicę ich, co ieſt naylepſzym ſpoſobem do wyiawiania wewnętrznych win,

y przez

y przez co Spowiednik naylepiey zadośc uczyni powinnościom Sędziego, iakie ſą, mowi Text *C. qui vult de pœn. diſt. 6, ut ſciat cognoſcere, quidquid debet judicare.* Ani temu przeciwi ſię Kanon twierdzący; *Conſiderat Sacerdos qualitatem criminis in loco & tempore, in perſeverantia, in varietate perſonæ, quali hoc fecerit tentatione, & ipſius vitii multiplici executione. C. conſideret de Pœn. diſt.* 5. gdyż ten Kanon nic więcey nie wyciąga, tylko żeby rozeznawać rzeczy ſpoſobem przerzeczonym, ktorego należycie używaiąc, ani Penitenta ciężaru, ani Spowiednika prożney nie nabawi pracy, y uwolni od niepotrzebnych rozmow.

139. Trzeba iuż dowodniey mowić, iak Spowiednik ma poſtąpić w pytaniu ſię o rożne grzechy pożądliwości, y liczbę ich, ktore ieźli ſą ogniem, trzeba ſię ſtrzedz, żeby ſię nie oparzyć, ieźli powietrzem, żeby ſię nie zarazić, ieźli bagniſkiem, żeby nie ugrząść. W czym pożyteczna będzie powtorzyć regułę daną w przeſzłym Rozdziale, chociaż w inſzey okoliczności; żeby Spowiednik naſz ſłyſząc takie rzeczy, nie dawał po ſobie znaku podziwienia, zadumienia, lub obrzydliwości, ſpluwaiąc z affektacyą, iak niektorzy czynią; lub żegnaiąc ſię, lub co gorſza, y wcale nie rozſądna, mowiąc do Penitenta; *że ieſt potępieniem, beſtyą, diabłem wcielonym,* lub co po-

dobnego, coby go do rozpaczy, a nie do pokuty nakłaniało, pomniąc na to; co ſię czyta w *Concilium* Trydentſkim *Seſſ.* 14. *cap.* 8. że Trybunał Spowiedzi nie ieſt ſądem gniewu y zemſty; y na dobrą przeſtrogę; ktorą S. Wincenty *de Paula* dawał ſwoim Miſſyonarzom: *Trzeba zachęcać grzeſznikow; y że duch piekielny używa poſpolicie ſurowości y oſtrości nie ktorych, żeby ſprawił większe zamieſzanie w duſzach. Lib.* 2. *ejus vitæ.* Niech podnoſi ſerca do Boga, y wzywa Matki Jego Nayczyſtſzey; y zebrawſzy myśli ſwoie poważnie, lecz bez ſurowości, niech ſłucha wſzyſtkiego, ani przerywa Penitenta, ktory w tey mierze wielką częſtokroć czuie trudność, chyba żeby miał co przemowić dla zachęcenia go, lub dla oſtrzeżenia czaſem rozwięzłego Penitenta, żeby ſkromnieyſzych używał ſłow z uſzanowaniem Sakramentu; albo też dla niepowtarzania iedney rzeczy, miał ſię go z potrzeby pytać o liczbę lub gatunek grzechow.

140. A ieżeli Spowiednik, iako człek grzechowi podległy, uczuie czaſem [co nie ieſt podobna] iż wſpomnienie takich rzeczy ſprawuie w nim iakie myśli, lub poruſzenia, niech bieży natychmiaſt według nauki S. Franciſzka Salezego *in trad.* 3. *cap.* 7. w duchu do Ukrzyżowanego Chryſtuſa, y nie oglądaiąc ſię na pokutę, ani co inſzego mowiąc, procz

Vade

Vade retrò me Sathana, Marc. 8. v. 33. niech ſpokoynie y pilnie ſprawuie ſwoy urząd; *a ieżli pokuſa wraca ſię, niech y on wroci ſię do aktow wewnętrznych miłości Boga, naywyżſzey y naypowſzechnieyſzey ucieczki* [ſłowa ſą tegoż S.] *przeciwko wſzyſtkim pokuſom, y iak nayprędzey będzie mogł, ocaliwſzy Sakrament, niech ſię ſtara wybrnąć z zgniłego błota, mowiąc ſercem: Eripe me Domine de luto, ut non infigar. Pſal. 68. Eripe me de inimicis meis, Deus meus. Pſal.* 142. Co żeby tym łatwiey zachował, niech uważa naſtępuiące przeſtrogi.

141. Nayprzod w takich okolicznościach niech ſię nie wdaie w pytania nazbyt ſzczegulne y drobne, *ne aut ſe, aut Pœnitentem ad aliquam delectationem alliciat,* upomina uczony Nawarro *Man. cap.* 5. *nam delectabilia tanto magis movent, quanto particulariùs conſiderantur; & poteſt contingere* [uwaga ieſt S. Tomaſza] *in* 4. *diſt.* 19. *quòd Confeſſar. talia quærens, ſibi & conſitenti noceat. Quocircà* (mowi daley Nawarro) *cum de pollutione voluntaria & extraordinaria, vel de fornicatione interrogat, nihil de modo perpetrandi diſquirat, ſatis enim eſt dicere, quoties id commiſerit? modò id explicet, quod neceſſarium eſt ad ipſius peccati naturam & ſpeciem dignoſcendam, circa deſcenſum ad aliquas turpes circumſtantias peccati; quod adeò verùm eſt, ut nullatenus Pœnitenti permittere debeat nimis diſtin-*

ctè illas exprimere, & conſequenter ſummatim tantùm debet interrogare de oſculis, amplexibus, tactibuſque impudicis eos, qui non ſunt obſtricti matrimonio; illos autem, qui obſtricti ſunt, magis perfunctoriè, vel nihil prorſus, vel ſolùm ad intelligendum, an aliqua extraordinaria pollutio fuerit ſubſecuta; vel an illi tactus fuerint cum probabili pollutionis periculo: imò cum circa hoc aliquid interrogaverit, honeſtis vocabulis uti debet, neque turpiter nominet, quod eſt turpe auditu. Poty Nawarro, lecz to, co on mowi o pytaniu ſię w ſpomienionych okolicznościach, ma ſię rozumieć według przeſtrog iuż od nas danych; to ieſt; iż tego czynić nie należy bez pilney potrzeby, ani nazbyt otworzyście, lecz przyſtoynym mowienia ſpoſobem, y z ogrodką, zwłaſzcza pytaiąc ſię białychgłow młodych, y Oſob proſtych, a nawet y doſkonalſzych.

142. Nie trzeba rozumieć, żeby można wolniey mowić z zamężnemi, gdyż ſkromnośc tego nie cierpi, y winne uſzanowanie oddawać im należy. Niewiaſta uczciwa zniesc nie może bez zawſtydzenia, żeby ſię iey pytać o pewnych ſprawach nieprzyſtoynych, ktore *Canon Liberorum* 32. nazywa, iak ſą w rzeczy ſamey, *actus meretricis*, tym bardziey, iż ieſt nauka beſpieczna, że procz namienionych przypadkow, *in Conjugatis talia*, mowi Nawarro *loc. cit. aut non ſunt peccata, aut nonniſi venialia,* o czym można

czy-

czytać Kajetana 2. 2. *qu.* 154. *articulo* 1. ktory w kilku słowach zawiera tę naukę, y każe z rowną krotkością obchodzić się Spowiednikom.

143. Drugą przestrogę rostropną daie *Bassæus V. Interrogator*, a ta naybardziey służy co do niewiast prostych, ktore z spytania otworzystego y wolnego łatwo zgorszyć się mogą, y pomyślić podobno to, o czym Spowiednik nigdy nie myślił, & *quod delectetur de hujusmodi interrogationibus, propter delectationem in faciendo eas, & in hoc examine peccatorum carnis, infirma terræ tentet & exploret*; zkąd, iak się wyżey namieniło, wszcząc się mogą słowa oboiętne, dla Spowiednika bardzo niebespieczne, y wdać go niewinnie w to, co Prawa Kościelne *contra sollicitantes* nakazuią. Czytamy o Demostenesie, iż gdy mu ktoś wymawiał, iż rzeczy na wybor wysadzone mowił, odpowiedział poważnie: *se non modo scripta, sed etiam sculpta dicturum esse, si posset*, przydaiąc: *Ego Civem improbum duco, qui sine meditatione audet Reipublicæ consilium dare, apud Cornel. à Lapide in Provincia cap.* 15. 18. Tak Spowiednik powinien używać ostrożności w rzeczach, o ktorych mowiemy, żeby ktore mowi w Konfessyonale, zwłaszcza do niewiast, mogły bydz nie tylko pisane, lecz drukowane y sztychowane, żeby każdy ie czytaiąc, mogł rostropność iego chwalić, y uznać, iż nie trafunkiem

kiem one wymowił, lecz poważnie y rozmyślnie.

144. Ja do tego przydaię, pragnąc, żeby moy Spowiednik dalekim był od niebeſpieczeńſtwa; że ieźliby czaſem iakakolwiek Oſoba pytała ſię go ogulnie, na iakikolwiek koniec, bądź dobry, bądź zły, o tym, co może zdarzyć ſię *inter conjugatos in mutuo uſu ſuorum corporum*, nie będzie mogł lepiey odpowiedzieć, iak; że prawo Boſkie ieſt doſyć iaſne, y ieźli ten, co ſię pyta, zważy ie pilnie, łatwo poznać może; a ieźliby pytanie było w ſzczegulności, czy ta rzecz ieſt grzechem albo nie? ciężkim lub lekkim? niech odpowie krotko, lecz rozważnie, ile trzeba, nie wdaiąc ſię daley, ani ſzerząc ſię, w tych okolicznościach; a ieźliby pomiarkował, że w tych lub podobnych pytaniach chcianoby daley poſtępować, niech ſię pozbędzie takiey rozmowy Oſoby, gdyż mogłoby ſię zdarzyć, że to byłyby rozmowy wężowe, ktory nie zważa na Oſobę, ani mieyſce.

145. Lecz nie mogę zakończyć tego Rozdziału, aż odpowiem na zarzut: ieźli należy używać takiey oſtrożności w pytaniu ſię y rozmawianiu w Kofeſſyonale o pewne rzeczy należące do płci: na przykład: wiele Oſob proſtych y wſtydliwych nie wyzna grzechow nayciężſzych, chyba, że pytane będą wyraźnie; te Oſoby nie rozumieią, aż ſię im iaſno powie, y długie doświadczenie, ktorego nabyli dawni Spowiedni-

cy,

cy, potwierdza to codziennie, że ztąd nic złego naſtąpić nie może.

146. Na ten zarzut, ktorego przypadkiem wyżey dotknąłem, odpowiadam, *nayprzod*: iż ſzczegulne przypadki nie podpadaią pod regułę, y że w ten czas Spowiednik może czynić to, co za rzecz potrzebną rozſądnie uzna.

147. *Powtore*; Że ia nigdy nie mowiłem, iż nie trzeba ſię pytać o takie rzeczy; lecz że to należy czynić oſtrożnie y ſkromnie, używaiąc okryślenia w ſłowach, ani o wſzyſtko wſzyſtkich pytaiąc ſię, y że dowiedziawſzy ſię o liczbie y gatunku grzechu, nie trzeba wybadywać ſię o ſpoſobie, ani przychodzić do drobnych ſzczegulności,

148. *Potrzecie* mowię: iż ieźli Spowiednik kilka razy z pilnością poczytał dobrego Teologa, y chce iść za zdrową nauką, uzna, że w tych ſproſnościach iak naymniey ſłow używać należy; potrafi wymodz na Penitencie, że ſię wynurzy, ile potrzeba, do tego uſtawiczne doświadczenie, gorliwość y roſtropność podadzą mu ſpoſoby oſtrożne y uczciwe do poſtępowania w tym; co zaś do Spowiednika zaczynaiącego, radzę, żeby ſię uczył w tym punkcie od inſzego dawnego, ktory mu ſię będzie zdawał rozſądniey-ſzy.

149. *Poczwarte* mowię, że ieźliby Spowiednik,

co ieſt niepodobna, nie miał inſzego ſpoſobu do poznania gatunku tych grzechow, chyba przez pytania nieprzyſtoyne, ktore, iak ſię wyżey powiedziało, ſą gorſzące y niebeſpieczne, lepieyby było, żeby poprzeſtał urzędu Spowiedniczego; bo inaczey nazywać by ſię powinien raczey *Contaminator*, niż *Conꝼeſſar*. a ieźliby do tego przyſzło (co nigdy bydź nie może) żeby ſię nie można wyexplikować, chyba z tą nieprzyſtoynością ſłow y z zgorſzeniem, trzebaby ſię iąć owego mniemania, ktore naucza, iż z przyczyn nader walnych, można czaſem opuścić iaki grzech, *Buſemb. Lib. 6. tract. 4. cap. 2. dub. 6.* gdyż tu ſłużyć mogą racye, ktore ſię przywodzą w inſzych okolicznościach; co nie dla tego mowi ſię, żeby zdarzyć ſię mogło w używaniu, a daleko mniey bydź używano, kiedy można temu inſzym zabieżeć ſpoſobem, lecz żeby tym bardziey pokazać wielkość rzeczy, o ktorey tu mowiemy. Gdybyśmy rzecz mieli z Spowiednikami życia oziębłego, łatwoby ſię można domyślić przyczyny tych zarzutow.

Vertitur in teneram cariem, rimiſque dehiſcit,
Si qua diu ſolitis cymba vacavit aquis. Ovid.

150. Niektorzy przez długie Spowiedzi ſłuchanie tak przywykli do tych rzeczy, że podobno mnieyſzy wſtręt maią, niż przyſtoi nie tylko na Kapłanow, ale nawet na Chrześcianow, ktorym przykazuie A-
poſtoł:

postoł: *Ephes.* 5. 3. *Omnis immunditia, nec nominetur in vobis.* O S. Karolu czytamy *Lib.* 8. *cap.* 22. w życiu iego, że kiedy mu należało było mowić o rzeczach nieprzystoynych z potrzeby, używał okryślenia słow: y gdy ieden Zakonnik, ktorego ten S. używał, przekładaiąc mu przypadek w tey okoliczności nadarzony, nie mowił bez uszanowania, grzech właściwym y pospolitym słowem, tak się nie podobała Swiętemu ta nieskromność, że go ciężko upomniał, y odesławszy go do Przełożonego na skaranie, więcey usług iego niechciał używać. Y o S. Wincentym *de Paula* także czytamy w życiu iego *Lib.* 2. *cap.* 17. iż używał tey ostrożności w rzeczach, o ktorych mowiemy, że nie tylko wstrzymywał się od słow; ktoreby mogły w słuchaczach sprawić nieprzystoyne, ale nawet nie miał zwyczaiu wymieniać występku nieczystego, ani Osob iemu podległych: co było w nim skutkiem łaski Bożey, y tey czystości Kapłańskiey, ktorą był zaszczycony. Wiem ia dobrze, iż Spowiednikowi przepisać słow nie można, lecz nie idzie za tym, że ich wolnie używać może, y mieć ięzyk tak rozwiązany, żeby ztąd podeyrzenie brano wolnego życia. Czytać można w życiu S. Filippa Neryusza rostropne przestrogi dla Spowiednikow w tym punkcie, y ogulnie względem ostrożności, ktorey używać maią Spowiednicy w

Konfessyonale y wszędzie dla straży niewinności. Przestrzega on *Lib. 2. cap.* 13. żeby Spowiednik chętniey nie słuchał tych, niż inszych grzechow, y nie był ciekawym więcey wiedzieć, iak potrzeba wyciąga do zabieżenia złemu; a bardziey ieszcze, żeby się nie wdawał w niektore szczegulności; procz tych, na ktorych dosyć do poznania iakości y gatunkow grzechow, nie dowierzaiąc sobie dla doświadczenia, dla starości lub choroby, strzegąc się długich rozmow z niewiastami, ani w twarz wpatruiąc się, y używaiąc słow raczey ostrzeyszych niż pobłażaiących; w czym wyborna iest też przestroga S. Bernarda: *Castitas facile labitur, & proindè nimiò studiò servanda est; prima namque tela sunt oculorum, secunda verborum, & ideò suffragatur ei plurimum verecundia, quæ custodit oculos, & taciturnitas, quæ retinet linguam,* a nawet Osobom podeszłym w leciech zaleca pokorę, *quâ conserventur habitâ usque in finem, neve subitus calor, longum tempus superet, & impudicos senes lascivia condemnet. Lib. de ord. vit.*

ROZDZIAŁ VIII.

O Nauczaniu y napominaniu należącym do Spowiednika, y o przypadkach, w ktorych on może, lub powinien milczeć.

151. Na poselstwo, ktore S. Jan wysłał do Zbawiciela

ciela, dla wyrozumienia, czy on był Meſſyaſzem obiecanym, nic inſzego nie odpowiedział Bog Wcielony, tylko, że ślepi odbierali wzrok, kulawi chodzenie, trędowaci uzdrowienie, a proſtota naukę zbawienną; y te to było świadectwo oczywiſte Boſtwa, ktore ſamo czynić może cuda właſną mocą. Ten ſpoſob obrał Chryſtus do okazania Boſkiey mocy ſwoiey, a nie inſzy ſzlachetnieyſzy; gdyż iego natura ludzka od wiekow była przeznaczona do tych uczynkow miłoſiernych dla ludzi. *Spiritus Domini ſuper me, eo, quod unxerit me Dominus; ad annuntiandum manſvetis miſit me. ut mederer contritis corde, ut conſolarer omnes lugentes. Iſai.* 61. 1. Czemu nikt przeczyć nie może, aby to nie było właściwą powinnością Spowiednika, y znakiem wielu urzędow, ktore ſię w nim, iak wyżey powiedziano, zamykaią: *ad annuntiandum manſvetis miſit me*; ktore ſłowa daią do zrozumienia, iż urząd Spowiednika ieſt nauczać Penitentow tego wſzyſtkiego, co należy do godnego przyimowania Sakramentow, y cokolwiek należy do poiednania ſię z Bogiem, według ſtanu w powſzechności każdego z oſobna: iako to wyrzec ſię złego życia przeſzłego, żacząć innę lepſze, zadość uczynić wſzyſtkim obowiązkom prawa y ſumnienia; co w krotkich ſłowach wyraził Zbawiciel do paralityka uzdrowionego: *Ecce ſanus factus es, jam noli amplius peccare. Joan.* 5. 14.

152. Przydaię, iż ponieważ według dawnych Kanonow spowiadać należy szczegulnie do właśnego Kapłana, ktory sam z urzędu ma staranie o duszach, y dla tego nazywa się Pasterzem, y ponieważ ten urząd nie rozciąga się do inszych Kapłanow Swieckich y Zakonnych, chyba że są wezwani od nayważszego Pasterza w Kościele powszechnym, albo też od inszych na pomoc pracy ich; ktokolwiek tedy sprawuie ten urząd, ieźli nie iest właśnym Pasterzem, iako go zowią Kanony, on Pasterskie zastępuie mieysce, a że według Apostoła *Ephes.* 4. 11. urząd Pasterza nierozdzielny iest od Nauczyciela, sprawowanie też obydwoch ma bydź nierozdzielne; a zatym, kto iest Spowiednikiem, iest oraz, co do tego, Pasterzem y Nauczycielem, powinien więc te sprawować urzędy; o czym namieniło się w Rozdz. IV.

153. Przypadki, w ktorych Spowiednik powinien uczyć y upomnieć Penitenta, są rożne; ia tu znacznieysze położę.

154. Naprzod: ieźliby nie umiał taiemnic Wiary zawieraiących się w Składzie Apostolskim, co do treści ich, lub Przykazań Boskich y Kościelnych wszystkich, albo po części, także *Oycze nasz &c.* według Kanonu *Deus, qui de pœn. & rem.* gdyż Penitent nie umieiący rzeczy, y niechcący według poięcia swego nauczyć się ich, w ustawicznym zostaie grzechu; nie

mo-

mowię tu nic o taiemnicach potrzebnych do wierzenia *necessitate medii*, bo się iuż o nich mowiło w Rozdziale VI.

155. II. Jeźliby przeszłe Spowiedzi były nieważne z niedostatku skruchy, lub przedsiewzięcia, albo też dla dobrowolnego zamilczenia iakiego grzechu śmiertelnego, z okazyi niedostatecznego porachowania się z sumnieniem, lub dla iakiey inney winy, ktoreyby on sam był przyczyną.

156. III. Jeźliby miał iaki obowiązek, ktoremu przez sumnienie powinien zadość uczynić, iako to dług zaciągniony iakimkolwiek sposobem, lub występek, ktory ciągnie za sobą restytucyą w pożyczeniu, w rzeczy, lub sławie niesłusznie uszczerbioney; albo też wypełnić co zaraz lub potym, iako szlub, przysięgę, lub Zapis iaki Kościołowi uczyniony, albo co podobnego, do czego byłby obowiązany przez sprawiedliwość, przez miłość Chrześciańską, albo przez iakiekolwiek prawo, do ktorego w czasie przyzwoitym wypełnienia powinien mieć przynaymniey przedsiewzięcie.

157. IV. Jeźliby nie miał potrzebnego przygotowania do ninieyszey Spowiedzi, to iest skruchy y przedsiewzięcia, lub ieźliby popadł w iaką karę Kościelną, dla ktorey nie mogłby przystąpić do Sakramentu bez rozgrzeszenia od wyższey Władzy Kościel-

ścielney, lub ieźli ieſt Oſoba Duchowna *irregularis vel ſuſpenſa*, dla czego nie mogłaby przyiąć Sakramentu.

158. V. Na reſztę, ieźliby miał obowiązek doniesienia iakiey rzeczy, lub Oſoby Przełożonym, albo mieyſce zaſtępuiącym S. Inkwizycyi. Co do pierwſzey okoliczności doſtatecznie mowiło ſię w *Rozdz. VI.* w czym ieźliby kto chciał większego uwiadomienia, niech czyta Teologow piſzących o *Wierze*.

159. Jeźli ſię zaś trafi omyłka w przeſzłych Spowiedziach popełniona z przyczyn namienionych, trzeba kazać powtorzyć wſzyſtkie Spowiedzi przeſzłe tym ſpoſobem: *Naprzod* pytać ſię Penitenta iak dawno uczynił tę Spowiedź świętokradzką, y iak wiele innych po niey naſtąpiło z wiadomością y pamięcią owego świętokradztwa? iak wiele Kommunii, lub do inſzych Sakramentow przyſtąpienia, iako to Kapłańſtwa, lub Małżeńſtwa. II. Należy pytać ſię o grzechy śmiertelne w tym czaſie popełnione, dowiaduiąc ſię, dla łatwieyſzego pomiarkowania, w iakie częściey wpadał Penitent, lub ieźli niektore z nich z nałogu popełniał; co ieźliby zadawniono było, trzeba roztrząſać wſzyſtkie odmiany życia, wieku, złości, zabaw y ſtanu, zważaiąc co kiedy popełnić ſię mogło, naprzykład: w młodości, przed, y po ożenieniu, w rożnych intereſſach y powołaniu, co do liczby według reguł wyżey przepiſanych. 160.

160. Lecz tu trzeba mieć wzgląd na dwie uwagi, z ktorych pierwsza co do tych, ktorzy powiadaią, iż zamilczeli grzech w dziecińſtwie popełniony, o ktorym po kilku Spowiedziach zapomnieli, y więcey o nim nie pamiętali; w ktorym razie nie powinni powtarzać wszyſtkich przeszłych Spowiedzi, procz tych ſamych, ktore czynili z pamięcią y wiadomością zamilczonego grzechu, wymieniaiąc liczbę tych Spowiedzi, y wszyſtkich grzechow tak wymienionych, iako też zamilczonych, albo nie należycie wyznanych; a ieźliby kto dla długości czaſu nie pamiętał w iakim wieku, na iak wielu Spowiedziach zamilczał grzech iaki, ani iakie inne grzechy pod ow czas popełniał, lecz tylko pomni, iż iakiś grzech zamilczał, doſyć na tym, żeby ile możności pomyśliwszy, wyiawił grzech zamilczony, y inſze, ktore zwykł był pod ow czas popełniać, według nauki gdzie indziey daney, y czy miał zwyczay przez ow czas częſto, lub nie, ſpowiadać ſię. Co porozumiawszy, nakazać mu Spowiedź generalną, na iaką może ſię zdobyć naylepszą, y na tym przeſtać.

161. Druga uwaga ieſt względem Oſob proſtych, ktoreby nie złośliwie, lecz z niewiadomości liczby grzechow nie wyraziły, tylko ogulnie; w ktorym trafunku, ieźli pomienione Oſoby iednoſtayny życia ſpoſob zachowały, iak częſto ſię zdarza w tym rodzaiu

dzaiu ludzi, może Spowiednik nie bydź tak bardzo troſkliwym, napomykaiąc Penitentowi, żeby opowiedział grzechy częściey pod ow czas popełniane; y rozpytawſzy ſię o inſze, ktorym ſtan ich bywa podległy, niech domniemaniem dochodzi od roku do roku liczby do prawdy podobnieyſzey, uważaiąc, ieżli ſię zdarzały Spowiedzi świętokradzkie, żeby wiedzieć wiele ich było. Lecz ieżliby z czaſem ſtawſzy ſię doſkonalſzemi, złośliwie w tenże ſam ſpoſob ſpowiedali ſię, y w życiu ich odmiana naſtąpiła, iako ſię zdarza, że z laty y intereſſami złość wzroſt bierze, tedy trzeba pilnieyſzy z niemi czynić rachunek, y naprowadzić do powtorzenia przeſzłych Spowiedzi, z taką pilnością, iakiey po takich Oſobach roſtropnie wyciągać można, gdyż łatwo w tey mierze nie tylko liczba, lecz y gatunek grzechu opuścić ſię może.

162. Do tego ieſzcze przydaie ſię, że niektorzy młodzi podroſłſzy, poznawaią pewne grzechy bydź śmiertelnemi, ktorych przedtym z niewiadomości nie ſpowiadali ſię, chociaż niewiądomość przyczyną im nie była do wymowki; lecz roſtropny Spowiednik uważywſzy okoliczności rzeczy y Oſoby, oſądzi, czy prawdziwie taka niewiadość była niewinną, y ztąd wezmie miarę, czy Spowiedź ma bydź powtorzona czyli nie?

163. Może także bydź obowiązek powtorzenia

Spo-

Spowiedzi, z przyczyny Spowiednika, gdyby głuchym będąc, lub ſpiąc, lub ięzyka dobrze nie umieiąc ſpowiadał; co ieźli Penitent poznał, doſyć na tym, żeby powtorzył, co nie było ſłyſzano, iako to: gdyby przez część Spowiedzi Spowiednik ſpał, albo dla iakiego hałaſu, czego nie doſłyſzał. Nikt iednak powtarzać Spowiedzi nie ma dla tego, że Spowiednik oſądził za grzech powſzedni, co było śmiertelnym, lub przeciwnie; byleby Penitent ſzczerze rzecz opowiedział, a Spowiednik wyſłuchał. *Averſ. de pœn. q.* 10. *Sect.* 1.

164. Oczywiſta ieſt także powinność Spowiednika, przeſtrzegać Penitenta w tym, co ma czynić, lub nie, względem prawa przyrodzonego, Boſkiego, ludzkiego, poſpolitego, lub ſzczegulnego co do ſtanu y urzędu. Rzeſze, Celnicy, Zołnierze zgromadzeni ſłuchać Jana S. y tknięci duchem pokuty, tłumem pytali ſię go: *Quid faciemus? Luc.* 3. *v.* 10. a S. Poprzedziciel wſzyſtkim ogulnie zaleciwſzy pokutę, Zołnierzom odpowiedał, żeby ſię wſtrzymuiąc od zdzierſtwa, na ſwoich przeſtawali Lenungach: Celnikom, żeby zachowali, co należy do ich urzędu: Rzeſzom, żeby pełniły wzaiemne obowiązki zobopolney miłości.

165. Nie mowił Jan S. wſzyſtko wſzyſtkim, lecz wſzyſtkich y każdego upomniał w tym, co do zbawie-

wienia potrzebne było, *qui veritatem Dei in injuſtitia detinent*, *Rom.* 1. *v.* 18. iakoż w rzeczy ſamey Spowiednik popełnia nieſprawiedliwość, kiedy nie czyni zadość tak powinności Sędziego, rozgrzeſzaiąc Penitenta, ieźli ieſt godnym, iako Nauczyciela upominaiąc go, gdy potrzeba; y nie tylko ieſt nieſprawiedliwym względem Penitenta, ale też względem Kościoła, gdyż urząd Spowiedniczy ieſt publiczny, poſtanowiony ku powſzechnemu pożytkowi: kto go więc ſprawuie nie należycie, odpowie Bogu.

166. Wątpić tedy nie można, że Spowiednik powinien upomnieć Penitenta w tym wſzyſtkim, co ieſt obowiązany czynić, ile poznał z iego Spowiedzi, co żebym obiaśnił, trzy naznaczam przypadki. Naprzod: kiedy Penitent proſi bydź nauczonym. II. Kiedy nie proſi, lecz miarkować można, iż ſłuchać będzie. III. Kiedy nie proſi, y wiedzieć nie można, czy mu to poydzie w pożytek, owſzem chocby ſię wiedziało, że nie będzie pożytek, owſzem chocby ſię wiedziało, że nie będzie pożytku, a co większa, że naſtąpi nieukontentowanie, przykładem Chryſtuſa, uczącego Apoſtołow, ktorzy go proſili, Rzeſze, ktore go tylko ſłuchały, y Faryzeuſzow, ktorzy go ani proſili, ani ſłuchali dla nauczenia ſię, lecz dla urągania.

167. W pierwſzym przypadku, kiedy Penitent

proſi

prosi o naukę, nie może Spowiednik zaniedbać, coby potrzebnego było do zbawienia; iako to; chronić się grzechu, y pełnić obowiązki prawa stanu swego y urzędu, inaczey bowiem nie byłby Pasterzem y Nauczycielem, ani Zwierzchność Spowiednicza rożniłaby się od świeckiey, ktora częstokroć mniey dba o pożytek prywatnych, ani urząd ten byłby Kościelną Władzą, ustanowioną na prowadzenie dusz do żywota wiecznego.

168. W drugim, ieźli Penitent nie prosi, lecz iest gotow słuchać, powinien także Spowiednik nauczyć go; czego wyciąga miłość y słuszność.

169. W trzecim, kiedy się powątpiewa, trzeba uważać okoliczności: gdyż albo się wątpi, czy to będzie z pożytkiem, lecz z upomnienia uszczerbek iaki nastąpić nie może, y na ten czas powinno bydź czynione; bo w takim razie czyni się dobrze, y złego skutku obawiać się nie trzeba; do tego Spowiednik zadość czyni urzędowi Pasterza y Nauczyciela. Albo się wątpi, że z napomnienia może wyniknąć co złego: w tym razie trzeba rostropnie zważać wszystkie okoliczności, y postąpić tak, iak się będzie zdawało naylepiey, ile pottzeba wyciąga, y rzecz sama, ktorą mieć przed oczami należy, według tego, co się niżey mowić będzie w szczegulności o Małżeństwie. Albo się wie zapewne, iż pożytek żaden nie

wyniknie, owszem nowy iaki uszczerbek, na przykład: upominaiąc y oddalaiąc niewiadomość, że Penitent popełni nowy grzech, y co pierwey nie wiedział bez winy, to potym dowiedziawszy się uczyni złośliwie. Tu powiem naprzod, co insi mowią, a potym przydam moie zdanie.

170. Wielu znacznych Teologow trzymaią, że iakakolwiek iest niewiadomość, czy to rzeczy iakiey, czyli prawa Boskiego; przyrodzonego, ludzkiego, lub tego co wszyscy powinni wiedzieć z przykazania, lub co tylko urząd albo stan iaki w szczegulności obowięzuie, ieźli ta niewiadomość iest bez winy, *ignorantia invincibilis*, Spowiednik może, owszem powinien zamilczeć, zostawuiąc Penitenta w tey prostocie, y w tym grzechu materyalnym, czyli w stanie grzechu materyalnie tylko złym y niegodziwym, chociażby to było z krzywdą Osoby iakiey partykularney; y przywodzą na przykład, ieźliby kto dzierżał iaki grunt cudzy, lub cudze dziedzictwo, rozumieiąc, że iest iego własne, y w tym rozumieniu czynił kontrakt lichwiarski; a ogulnie ta nauka może się ściągać do wszystkich przypadkow, w ktorych ma mieysce *ignorantia invincibilis*, iak wielu mniemanie iest, *quo ad mollitiem*, a inszych *quo ad polygamiam & simplicem fornicationem*, y w pomście prywatney krzywdy, inni zaś co do innych rzeczy. *Vasq. in pr. 2. disp.* 122.

171.

171. Lecz Teologowie wſpomnieni to mniemanie ſwoie, naybardziey ſtoſuią do Małżeńſtwa, to ieſt, gdy pokaże ſię, że iedno z Małżonkow [a czaſem y oboie] nieważnie w Małżeńſtwo wſtąpiło, *propter impedimentum dirimens*, nie wiedząc, ani mogąc wiedzieć o tym, y teraz o tym ieſzcze nie wie; w ktorym trafunku, mowią, że ieźli Spowiednik roſtropnie ſądzi, iż po przeſtrzeżeniu o tey nieważności zechce Penitent trwać w Małżeńſtwie, *& exercere actus conjugales*, nie ſtaraiąc ſię o potrzebną dyſpenſę, ieźli bydź może, ani będzie chciał rozłączyć ſię *quo ad thorum*, iakby powinien, może, y obowiązany ieſt Spowiednik zoſtawić go w tey niewiadomości; inſi dodaią, iż chociażby Penitent chętnie przyimował przeſtrogę, a bardzo trudno było temu zabieżeć, Spowiednik może, radzić y obowiązywać go do przeſtawania w tym, iak gdyby nie wiedział. *Card. de Lugo. de pœn. diſp.* 22. *Sect.* 3. y toż ſamo mowią, ieźliby ktore z Małżonkow dla kazirodztwa popełnionego po ſlubie ważnym *privaretur petitione debiti*, co także rozumieć każą o Małżeńſtwie *de futuro. Id. ibid.*

172. Zebym powiedział to, co rozumiem w tym przypadku względem Małżeńſtwa, naukę wprawdzie chwalę, ale chwalić nie mogę takiey ogulności: y naprzod mowię, że może ſię czaſem zdawać zabieżenie trudnieyſze niźli w ſamey rzeczy, y że chociaż

na

na początku Penitent zatrasuie się, y podobno powie, że nic uczynić nie zechce, uspokoiwszy się iednak zwłaszcza ludzkością Spowiednika pociągniony, a co większa łaską Bożą utwierdzony, nakłoni się do swoiey powinności. Zdawała się rzecz niepodobna, żeby Jakob miał zezwolić na zaprowadzenie Beniamina do Egyptu; odkazywał się, że z żalu miał umrzeć, lecz na koniec uspokoił się, dogadzaiąc czasowi y potrzebie: *Si sic necesse est, facite quod vultis. Gen.* 43. *v.* 11. Przeco Spowiednik niech się zbyt nie lęka, niech uważa przygotowanie, sentymenta, y skłonność Penitenta, niech się uda do Modlitwy, niech czas obierze, ieżli może, żeby Penitenta do siebie przywrocił, y powtornie z nim mogł mowić, gdyż może to czasem udać się.

173. II. Jeżeli zaś Małżeństwo iest *de futuro*, niech będzie Spowiednik odważnieyszy; bo ieźli cokolwiek ma boiaźni Bożey ten, ktory z tą przeszkodą do Sakramentu chce przystąpić, zapewnie przestrzeżonym będąc wstrzyma się, aż do otrzymania dyspensy, ktorą w przypadkach bardzo trudnych może nawet dać y Biskup. *Sanch. Lib*, 2. *disp*. 4. *num*. 7. y niech ostrożnie napomknie Penitentowi, żeby sam starał się o przedłużenie.

174, III. Jeźli Małżeństwo zawarte iest ważne, a tylko o to idzie, że nie można *petere debitum*, niech

ieszcze

ieſzcze śmieley mowi; gdyż choćby pod ow czas była niewiadomość bez winy, może łatwo ſtać ſię winną: do tego może Biſkup znieść przeſzkodę, albo kto inſzy maiący na to pozwolenie; lubo według nauki niektorych ten przypadek zdarzyć ſię nie może; gdyż oni nauczaią, że niewiadomość bez winy prawa zakazuiącego, lub uczynku, albo też kary przepiſaney na kazirodztwo, dla ktorey wyſtępca *privatur poteſtate petendi debitum*, exkuzuie od teyże kary. *Bonac, de Matr. qu.* 4. *punct.* 2. *num.* 8.

175. IV. W przypadku, ktory Teologowie wynayduią, y ktory w rzeczy ſamey pilnie od Spowiednika powinien bydź roztrząſany, żeby tey nauki użyć można: to ieſt, kiedy ſię ſpodziewać nie można iakiego pożytku z upomnienia, y kiedy Penitent napomniony nie zechce powſtać z grzechu przynaymniey materyalnego, albo że wcale tego uczynić nie może, albo bardzo trudno.

176. Mowię *naprzod*, że kiedy Spowiednik pod czas Spowiedzi poſtrzeże, iż Penitent w ſtanie Małżeńſkim będący, ma taką przeſzkodę, przez ktorą Małżeńſtwo ſtaie ſię nieważnym, on zaś o niey wcale nie wie, czyli to, że o tym nigdy nie ſłyſzał, czyli też że kiedy indziey powątpiwaiąc, za radą ſwego Plebana, lub inſzego człeka rozſądnego, przeſtał powątpiwać, y nigdy potym to powątpiwanie w myśli

iego

iego nie poſtało, (na przykład, żeby kto przed ślubem popełnił kazirodztwo, za ktorymby pomieniona przeſzkoda naſtępowała) ponieważ wyiawienie tego, a zatym ſeparacya Małżonkow, ſą to rzeczy poſpolicie z wielu przyczyn niebeſpieczne; ktore przyczyny według rożności Oſob rożnią ſię; więc ieźli Spowiednik roſtropnie oſądzi, że z iedney ſtrony ieſt prawdziwa niewiadomość, a z drugiey nie przyſtoi wyiawiać tego, może, y owſzem powinien, zamilczeć tym czaſem, aż ſam Spowiednik otrzymawſzy dyſpenſę z Rzymſkiey Penitencyaryi, przez co miałby wielką zaſługę, będzie mogł y przeſzkodę y oraz od niey uwolnienie Penitentowi opowiedzieć: iako o tym obſzerniey nauczemy *w Części drugiey*.

177. II. A ieźliby zaś przeſzkoda rownie do Penitencyaryi y do Dataryi należała, o czym w *Drugiey Części* mowić ſię będzie, y Małżonkowie w niewinney będąc niewiadomości, mogliby ztąd w ſrogie zayść kłotnie, naprzykład: kiedyby Małżeńſtwo żyiąc w niezgodzie, mogło ztąd wziąć pochop do Rozwodu, z powaśnieniem całego Pokrewieńſtwa, z oſławieniem niewiaſty, lub potomſtwa, z pogorſzeniem Kraju, albo co podobnego: chociażby pomieniona przeſzkoda za dyſpenſą uprzątniona bydź mogła, ale nie bez wſpomnionych złych ſkutkow.

178. Na ow czas, ieźliby przeſzkoda pochodziła

z pra-

z prawa ludziego, może y powinien Spowiednik zamilczeć, zostawuiąc Małżonkow w ich niewinney niewiadomości. Y tu się ściąga nauka Teologow: gdy po ludzku czemu zabiec nie można, *& frustra niti, & odium quærere, dementia est*, albowiem rostropność nie pozwala używać lekarstwa, ktore w cięższe wprawuie choroby: zwłaszcza, iż rostropność Spowiednicza w tym naybardziey wydawać się powinna, według S. Tomasza 2. 2. *qu.* 49. *art.* 7. *& 8. Ut id, quod ordinatur in finem, comparetur etiam cum his, quæ circumstant, & sit bonum & conveniens fini, & sic accipiantur bona, ut vitentur mala.*

179. Lecz zkąd Spowiednik wiedzieć może, że wyniknąć mogą wspomnione niesnaski? odpowiadam, że przy Konfessyonale nie trzeba szukać inszych na to dowodow, procz tych, ktore samo wyznanie Penitenta, y gatunek Osob do tego należących pokazuie, chyba z nadwerężeniem roztropności. w tym razie, w ktorym ią naybardziey okazać przynależy, Ani Spowiednik nazbyt badać się ma o takie okoliczności, żeby nie sprawił podeyżrzenia, mianowicie w Osobach domyślnych, gdyż bez troskliwego w tey mierze szperania, lepiey trzymać się przepisaney reguły: *in obscuris quod minimum est, sequendum, ff. de regul. jur.* dla tego w rzeczach wątpliwych lepiey mil-

czeć, niż gadać. Niech iednak Spowiednik będzie dowścipny, według Kanonu *cap. qui vult, de pœn. dist. 6. ſapienter & quaſi aſtutè interroget*, y niech ſtara ſię dociec, czy ta w Penitencie niewiadomość ieſt bez winy; do czego poſłuży takie na przykład przy końcu Spowiedzi pytanie: czy ieſt ſpokoynym na ſumnieniu, czy nie ma ſkrupułu, albo iakiego powątpiewania, nie wdaiąc ſię daley bez przyczyny.

180. III. Tak trzymam, że procz okoliczności względem Małżeńſtwa wyżey w punktach I. y II. wyrazonych, we wſzyſtkich innych, w ktorych idzie o oddalenie grzechu z niewiadomości Penitenta pochodzącego, co mogłby uczynić, ieżliby chciał, na przykład: Zaniechać Kontraktu Lichwiarſkiego, przywrocić grunt nieſprawiedliwie przywłaſzczony, á nawet potwierdzić Małżeńſtwo bez zgorſzenia, y ogulnie mowiąc w tym wſzyſtkim, co zawiſło od woli Penitenta, choćby mu to wſtręt czyniło, y choćby wſtręt był taki, iż można mniemać, że tego uczynić nie zechce, byleby mogł zabieżeć złemu, y Prawo zachować, zwłaſzcza przyrodzone lub Boſkie; powiadam, ze w tych okolicznościach (zoſtawiwſzy innym lepſze w tey mierze zdania) trzeba przeſtrzec Penitenta, ani Spowiednik zaniedbać tego może bez ubliżenia ſwoiey powinności.

181. Przyczyny mego zdania ſą: *Pierwſza*, iż racye

cye przeciwney ſtrony zaſadzaiące ſię na upomnieniu braterſkim, nie mogą ſtoſować ſię do Spowiednika, ktory powinien *ex Officio* nauczać Penitenta, będąc Paſterzem y Doktorem, iak ſię wyżey rzekło, *& Officium ſuum nemini deſerere licet*, y ſłowa S. Auguſtyna na ten koniec przywiedzione: *Si ſcirem non tibi prodeſſe, non te admonerem, non te terrerem*, były od niego użyte w inſzey daleko okoliczności, iako to można widzieć *Hom.* 51. *inter* 50. *Druga*, że rożnica między Kaznodzieią á Spowiednikiem, z ktorych pierwſzego mianuią Doktorem publicznym, á drugiego prywatnym, nie zdaie ſię bydź gruntowną; ponieważ y Spowiednik *habet munus publicum*, iako ſię wyżey powiedziało, y na ten urząd publiczny od Chryſtuſa ieſt wyſadzony, y właściwemi prawami Kościelnemi okryślony; y na tym to Urzędzie publicznym gruntuie ſię Prawo ſłużące Przełożonym, że procz Plebanow mogą rozkazać Kapłanom innym ſłuchać Spowiedzi, ieżliby potrzeba wyciągała; nie inaczey iak prawa świeckie dyſponuią, iż nikt wymawiać ſię nie może od Urzędow publicznych. *Cod. de Decur. Lib.* 10. chybabyśmy chcieli, żeby rząd w Kościele mniey był porządny, niż w Rzeczypoſpolitey świeckiey. *Trzecia*: Przeſtrzeżony Penitent od Spowiednika o grzechu, w ktory on wpada przez

niewiadomość, może, byleby tylko chciał, od takiego grzechu uwolnic fię: nie ma więkfzey trudności nad każdy uczynek dobry, ktory zawfze według okoliczności fobie właściwych, ieft trudnieyfzy albo łatwieyfzy; nie mafz tū zaś żadnych przefzkod takowych, ktorychby wcale przekonac nie można było,, ani takich nawet, ktoreby zbyt trudne były, y prawie niepodobne do wykonania; zaczym takiego Penitenta powinien przeftrzec Spowiednik, ktory ieżliby uporczywie od grzechu powftac nie chciał, nie ieft fpofobny do rozgrzefzenia; bo nie ma woli umrzeć raczey, niż P. BOGA obrazić. *Poczwarte*: Bo taka nauka mogłaby nadwerężyc wfzyftkie, lub nie mal wfzyftkie przykazania przyrodzone y Bofkie, pozwalaiąc ludziom iść za ciałem y namiętnościami, y zamiefzać świat; prawo im, nie zaś one prawu poddaiąc, przez co Kościoł nie byłby więcey nie winną Oblubienicą bez zmazy.

182. Chociaż bowiem w rzeczy famey bydź nie może taka niewiadomość, ktoraby ogulnie exkuzowac mogła, gdyby iednak bydź mogła, exkuzowałaby od wfzelkiego grzechu iftotnego, według przeciwnego mniemania: á zatym Wierni chyba z przypadku byliby dobrymi, kiedyby nie mieli tey niewiadomości; lecz ieżliby ią mieli, mogliby bydź nie dobrymi, bez winy, y otrzymać zbawienie bez zafług;

o-

owſzem z wyſtępkami. Znam to dobrze, że ta uwaga ściąga ſię do niewiadomości ogulnie wziętey, lecz ponieważ każdy ieſt obowiązany przełamać ią; w rzeczach potrzebnych do zachowania y wiedzenia Prawa, uwaga pomieniona ma y tu ſwoie mieyſce, gdzie przeciwne zdanie twierdzi, że iey nie trzeba przełamywać. Obacz *Gonzalez de recto uſu opin. prob. cap. ultim.* ktory tę naukę utrzymuie.

183. Z tego co ſię mowiło, wnieść można, kiedy Spowiednik, co do teraznieyſzych okoliczności, powinien milczeć, albo mowić. Lecz iak ma poſtąpić, gdyby naprzykład, z takiey niewiadomości pochodźiła ſzkoda, lub zgorſzenie publiczne; iako gdyby kto nie ze złości, lecz z proſtoty rozſiewał nauki fałſzywe, albo gdyby powſzechna była wieść nawet rozſądnych ludzi, że pewne Małżeńſtwo ieſt nieważne, á Małżonkowie by o tym nie wiedzieli, ieżli to bydź może; bez wątpienia powinien bydź oſtrzeżony, kto w takiey zoſtaie niewiadomości, á ieżliby nie chciał poprawić ſię y zabiec temu, ma mu bydz odmowione rozgrzeſzenie. Jle zaś do pogłosek poſpolſtwa, niech im Spowiednik łatwo nie wierzy, á bardziey ieſzcze niech nie ſłucha Oſob, ktore mu oznaymuią iaki grzech cudzy, żeby on upomniał na Spowiedzi, gdyż ten Trybunał poſtanowiony ieſt na ſkarżenie ſię dobrowolne w ſwoich, á nie w cudzych grzechach.

184. Niech także nie daie ucha, ktoby go na Spowiedzi przeſtrzegał o powinności Penitenta oſobiſtey, lub iſtotney, ktoraby ſię zdawała przez niego opuſzczona, co zwykli częſto czynić prości ludzie lub niewiaſty, á czaſem niektorzy Spowiednicy mniey rozſądni, ktorzy żyią w iakim Zgromadzeniu, względem niektorych uczynkow im ſię niepodobaiących; bo te wſzyſtkie rzeczy w ohydę podaią Spowiedź, a ieżliby przypadkiem dowiedział ſię o nich Spowiednik, ſzczegulnie tego użyć może do przezornieyſzego pytania ſię Penitenta. Można tu przydać, iż nie przyſtoi, à raczey nie godzi ſię pytać Penitenta o ſpołecznika, żeby go mogł, za iego dozwoleniem upomnieć, y ogulnie mowiąc, ieſt to nieroſtropność y na złe Sakramentow użycie, chcieć poprawić, z wiadomości powziętey na Spowiedzi poſtępki iakiey Oſoby, lub Zgromadzenia; gdyż częſtokroć przez złość albo domniemanie ieden drugiego oſkarża, y gorſzy ſię bez przyczyny. O tym mowić ſię będzie na ſwoim mieyſcu, gdzie o ſekrecie Spowiedniczym.

185. Teraz mowić będziemy o ſtrofowaniu, co chociaż może bydź wzięto za toż ſamo co ſię rzekło o nauczaniu y upominaniu; ia iednak w inſzym rozumieniu to biorę, iako ſię da widzieć; ktore to ſtrofowanie ieżli ma znaczyć przeſtrogę braterſką,

nie

nie przeczę, że y to należy do powinności Spowiedniczey, według Rytuału Rzymſkiego: *Audita Confeſſione, prudens Confeſſarius magnitudinem peccatorum, quæ Pœnitens admiſit, ac multitudinem pro eorum gravitate, ac Pœnitentis conditione, opportunas correctiones & monitiones, prout opus eſſe viderit,, Paterna charitate adhibebit*. Przypomniymy tu Piſmo S. *Judic*. 18. *v*. 19. o Kapłanie Michaſowym, ktory widząc, iż złodzieie chcieli kraść poſągi Pana iego; gdy zawołał na nich, iak był powinien, *quid facitis?* owi źli ludzie natychmiaſt ſtarali ſię pociągnąc go na ſwoią ſtronę: *tace, & pone digitum ſuper os tuum, venique nobiſcum, ut habeamus te Patrem & Sacerdotem; melius eſt, ut ſis Sacerdos in domo una, an in una tribu, & Familia Iſrael?* Jakoż przeſtał na tym nieborak: *& profectus eſt cum eis*. Tyle mogł na umyśle fałſzywego Kapłana wzgląd na właſne dobro, y chuć większego, chociaż podłego zyſku. Ja zaiſte wyſoce ſzacuię wſzyſtkich Kapłanow Chrześciańſkich, zwłaſzcza tych, ktorży rządzą ſumnieniem; ani myślę, żeby Spowiednik miał pobłażac Penitentowi dla złego końca rozwiezłe życie.

186. Lecz uważaiąc z iedney ſtrony częſte ſpowiedzi mieſięczne, tygodniowe, y ieſzcze częſtſze, (za co dzięki BOGU, y gorliwości tylu pomocnikow w Winnicy iego,) á z drugiey widząc małą po-

pra-

prawę, owſzem wzmagaiące ſię codziennie zbytki y wytworności, ktore gubią Familie, y rozwiezłość, w ktorey ſię znayduią Oſoby wſzelkiego wieku, płci, y ſtanv, y nałogi zaſtarzałe w męſzczyznach y niewiaſtach; tudzież omieſzkania publicznych urzędow, ktore wielu lekce waży; iednym ſłowem, poyźrzawſzy na świat, iakim ieſt, nie mogę inaczey mowić, tylko że albo Penitenci dobrze ſię nie ſpowiadaią, albo Spowiednicy dobrze nie ſłuchaią; y że ten duchowny uſzczerbek wynika oſobliwie z zaniedbania potrzebnych przeſtrog. *Si aliquis peccati morte detentus, probabiliter creditur mea correctione liberandus, tunc obligat præceptum correctionis*, iak napiſał Cajetanus *in ſumm. V. Correctio.*

187. Jeſt to zwyczayna niektorych Spowiednikow wymowka, że Penitent dobrowolnie przyſtępuiący do Spowiedzi, muſi mieć żal za grzechy y przedſiewzięcie poprawy, przeto zaniedbywaią dawać mu potrzebne pobudki, nie wypytywaią ſię, przeſtaiąc na tym co Penitent powie, zwłaſzcza kiedy naciſk; ie-[illegible] Oſoby obiaśnione [myśli Spowiednik) muszą wiedźieć, co maią czynic, ieźli ſzlachetne, niechce ſię im naprzykrzyć, ieżli wielcy Panowie, trzeba ich ſzanować, ieżli proſtacy, nie zrozumieią, ieżli przyiaciele, nie chce ſię im narazić, ieżliby ſię czego od nich ſpodziewał, trzeba ſię im zaſłużyć, ieżli ſię oba-

obawia, nie należy ich urażać; y tak wszystkim pobłaża się, tym końcem, żeby do siebie wielu pociągnąć, y ledwiebym nie rzekł, że niektorzy złego S. Sakramentu zysku szukaią, iak niegdyś powiedział S. Bernardyn Seneński, *Serm.* 35. *Fit mercatura de Pœnitentibus*, albo tak postępuią, iak w Swieckim Sądzie, gdzie po odeszłey sprawie obwiniony uwalnia się *ab observatione Judicii*, co choćby dość było na Spowiednika iako Sędziego, nie iest iednak dość iak na Lekarza Duchownego.

188. Mowi Pismo S. *Judic.* 6. 40. że runo Gedeona było zmoczone rosą, á mieysce w około suche, y był to cud. My przeciwnie widziemy runo suche, á mieysce mokre, to iest: wiele Spowiedzi y uczęszczania do Sakramentow, á mało w duszach pożytku. Muszę tu przestrzec mego Spowiednika, żeby nie postępował według nauki czyieyś, iż spowiadaiąc Osoby w dostoieństwie będące, á znayduiące się w bliskiey okazyi grzechu, ktorychby dla boiaźni lub wstydu upomnieć nie ważył się, może zamilczeć, ieżliby widział, że są *in bona fide*, y nie spodziewał się pożytku z upomnienia; albo widząc ie nie bardzo ochocze do oddalenia takowey okazyi, może ie upomnieć przez zęby, wyraźnie na nich obowiązku nie wkładaiąc; owszem ieźliby takie Osoby były uczone y roztropne, nie ma obowiązku przestrzegać

ich, bo można wnosic, iż maią przedsiewzięcie poprawy przynaymniey w ogulności, albo słuszną iaką przyczynę w niey trwania. Zostawuię ia uczeńszym krytykę tey nauki, ktora podchlebia Penitentom, y przypuszcza *acceptionem Personarum* w Trybunale S. Pokuty, nad co nic gorszego bydż nie może.

189. Kończę mowiąc: że Spowiednik pamiętaiąc na miłość y gorliwość Urzędowi swemu przyzwoitą, ma nauczać Prawa, przypominać obowiązki, poprawiać występki z odwagą Kapłańską; y wszelkich używać sposobow podług stanu y zdolności każdego. Niech kocha człowieka, ale nienawidzi występku, niech pozwala poufałości Penitentowi, y pobudza go do ufności w miłosierdziu Bożym, mimo wszelką liczbę y szkaradność grzechow, ale niech woła, gdzie potrzeba, komużkolwiek bądź, *non licet tibi*, *Matth.* 14. 4. *Cur tentavit Sathanas cor tuum*, *Act.* 5. 3. *Vae vobis. Matth.* 23. 13. chociaż żeby się to bezpożytecznie działo, nie dosyć bydż dobrym Teologiem, lecz trzeba Ducha Bożego, modlitwy, y życia świątobliwego: *Libere loqui*; przestrżega S. Jan Chryzostom, *apud Cornel. in Prov. C.* 25. ℣. 11. *subinde etiam vulgares solent, at decenter & tempestivè, cum modo & prudentia, licentiâ uti, hoc demum magni est, & admirabilis animi*, iak czynił S. Filip Neryusz, o czym w życiu Jego napisano,

Lib.

Lib. 2. C. 16. n. 13. Filip był człowiek wielkiey odwagi w strofowaniu o to, co widział bydź nie dobrego, osobliwie w Prałatach y wielkich Panach, zawsze iednak według mieysca y czasu.

ROZDZIAŁ IX.

O odmowieniu lub odłożeniu na dalszy czas rozgrzeszenia.

190. Nie mowię tu o tym, czy może, lub nie może, czy powinien lub nie powinien Spowiednik odmowić, albo na dalszy czas odłożyć rozgrzeszenie, gdyż tego Szkolna Teologia naucza; tu tylko powiem, kiedy go nie dać należy, á kiedy odłożyć można. Zaczynam od propozycyi potępionych, á do tey materyi ściągaiących się: *Pœnitenti habenti consvetudinem peccandi contra Legem* DEI, *naturæ, aut Ecclesiæ, & si emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat se dolere, & proponere emendationem.* Innoc. XI. Propos. 60. *Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere; quinimo directè, & ex proposito ei se ingerit.* Ejusd. 61. *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantiâ mysteriorum Fidei,*

& etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini nostri JESU Christi. Ejusd. 64. *Per istam praxim mox absolvendi ordo Pænitentiæ est inversus. Alexan. VIII. Propos.* 17. gdzie uważać należy. że iako w niektorych przypadkach potępia się nieodwłoczne rozgrzeszenie, tak też czasem nie dać go, iest rzecz naganna.

191. Nie dać rozgrzeszenia, gdzie nie należy, albo dać, gdzie należy, od umieiętności zawisło Spowiednika, według ktorey używa władzy kluczow; ani to iest na woli, lub łasce iego, komu dać, albo odmowić. Tak naucza S. Tomasz na wielu mieyscach, y z nim wszyscy Teologowie, ktorzy tych kluczow dwoiakie używanie naznaczaią, iedne co do umieiętności, według Doktora Anielskiego, *scientia discernendi (part. 3. Quæst. 3.)* drugie co do władzy, ktore nazwane iest *Potestas judicandi*, albo iak inni mowią, *clavis scientiæ, & clavis potentiæ*: y pierwsze powinno poprzedzać drugie, *quia actus clavis requirit idoneitatem in eo, in quem exercetur. Id. loc. cit.* Ktorey to sposobności dociec nie można bez umieiętności, y przeto, iako naucza S. Tomasz *l. C.* lepiey nazywać się powinna *auctoritas judicandi, sive actum scientiæ exercendi*, czego daie przyczynę: *Quia operatio Sacerdotis in usu clavium est conformis*

DEI

DEI operationi, cujus Miniſter eſt, & cum Sacerdos operetur in uſu clavium, ſicut Miniſter, & inſtrumentum DEI, tanquam principalis agentis, non poteſt ſolvere & ligare ad arbitrium ſuum, ſed tantum ſicut à DEO ſibi præſcriptum eſt. 3. p. q. 18. art. 3. & 4. co ſtwierdza zdaniem S. Dyonizego: *Sacerdotibus utendum eſt virtutibus hierarchicis, quando Divinitas eos moverit, unde ſi quis præter illum motum Divinum, uti ſua poteſtate præſumpſerit, non conſequetur effectum. Lib. C. 1.* 4. Tak w Sądach świeckich Sędzia ſądzić powinien *ſecundùm Leges de Conſtit. C. 1.* y ſam Chryſtus chociaż ſądził Magdalenę władzą naywyżſzą, nie chciał iednak tego czynić bez okazania iey ſpoſobności, y rzekł do Faryzeuſza: *Ta niewiaſta umyła nogi moie, namaściła głowę moią, ukochała mię, y dla tego odpuściłem iey. Luc. 7. v. 44.* Y to, co do umieiętności, według ktorey Spowiednik ma uznać Penitenta godnym albo niegodnym rozgrzeſzenia.

192. Przypadki, w ktorych należy nie dać rozgrzeſzenia, wyliczaią ſię w Rytuale Rzymſkim *Ord. Miniſtrand. &c.* y uważać trzeba, iż mowiemy *należy nie dać*, á nie mowiemy *można nie dać*; albowiem w odmowieniu rozgrzeſzenia, kiedy *należy* godziwie, to y *można*, á kiedy *można*, ściśle biorąc, w ten czas też *należy*; gdyż to, iakośmy powiedzieli, nie zawiſło od woli Spowiednika. Nie mowię tu o tym,

czy

czy kiedy Kościoł Katolicki nie dozwalał komu, dobrze przygotowanemu, Pokuty Sakramentalney, y przypominam ſobie Kacerſtwo Montaniſtow y Nowacyanow nauczaiących, iż nawet przy zgonie życia nie należy niektorych przypuſzczać do Pokuty Sakramentalney; ale czy Kościoł Katolicki to czynił (nie przez błąd, ktoremu nigdy podlegać nie może, lecz z inſzych przyczyn) ia o tym nie wiem, owſzem z Piſarzow Kościelnych pokazuie ſię, że nie, *Card. Bona Rer. Liturg. Lib.* 1. *cap.* 17. raczey znayduiemy, że Innoc. I. Papież *Epiſt. ad Exuperium* piſze, iż pod ow czas, kiedy Kościoł prześladowano, był zwyczay, tym, ktorzy ſię byli Wiary zaprzali nie dać Kommunii nawet przy śmierci. Pokuty iednak Sakramentalney im nie broniono, á za przywroconym pokoiem Kościołowi, y Kommunii dozwalano. *Nec enim fas erat*, napiſał S. Cypryan *Ep.* 14. *ad Cornel.* chociaż bardzo oſtry na takich, *aut permittebat Paterna pietas, & Divina clementia, Eccleſiam pulſantibus claudi & dolentibus, & deprecantibus, ſpei ſalutaris ſubſidium denegari*, procż, że y teraz nie daie ſię Sakrament Pokuty tym, ktorży ſą w klątwie lub w Interdykcie do Oſoby albo mieyſca ściągaiącym ſię, ieżli w czym przewinili, á nie uczynili doſyć za wyſtępek, lub nie przyrzekli zadość uczynić. *C. Alma*
Ma-

Mater de Sont- exc. in 6. á w przod nie otrzymali uwolnienia od kary Kościelney.

193. Przypadki, w ktorych nie należy dać rozgrzeſzenia według Rytuału Rzymſkiego ſą te: 1. Gdy Penitent nie daie żadnego znaku ſkruchy, co też rozumieć ſię ma o przedſiewzięciu poprawy, przynaymniey na owczas, kiedy o to będzie pytany, iak ſię niżey powie. 2. Kiedy nie chce poprzeſtać nienawiści y nieprzyiaźni z bliźnim. 3. Kiedy cudzą rzecz zatrzymuie, á mogąc, nie chce iey przywrocić. 4. Kiedy znayduie ſię dobrowolnie w bliſkiey okazyi grzechu śmiertelnego, á nie chce ſię od niey oddalić. 5. Jeźli w iakiżkolwiek bądź ſpoſob nie chce poprzeſtać grzechow y poprawić życia. 6. Jeźli dał publiczne zgorſzenie, á nie chce przykładem naprawić y publicznie nadgrodzić go. 7. Jeźli Penitent zoſtaie *in caſu reſervato*, albo w Exkommunicę, lub w Jnterdykcie, albo nie chce ſpowiedać ſię zupełnie ſwoich grzechow, albo nie umie z iakieykolwiek przyczyny taiemnic Wiary, iako ſię wyżey rzekło.

194, Wracaiąc ſię do pierwſzego, wątpić nie można, że nie ieſt wart rozgrzeſzenia, kto nie ma żadnego żalu za grzechy, przynaymniey śmiertelne, ktorych koniecznie ſpowiedać ſię należy, gdyż bez żalu nie może bydź Spowiedź, ani rozgrzeſzenie bez

Spo-

Spowiedzi. Wszyscy na to zgadzamy się że ten żal powinien rozciągać się do wszystkich grzechow śmiertelnych, y tych nawet, ktorych przez niewiadomość spowiedać się nie zdarzyło; y powinien bydź nadprzyrodzony, czyli doskonały, ktory pospolicie *contritio*, czyli niedoskonały, ktory *attritio* nazywamy. Jako też należy mieć żal nadprzyrodzony za grzechy powszednie, ieżli się ich tylko Penitent spowieda. Obszerniey o tym niżey mowić będziemy.

195. *Lecz* w słuchaniu Spowiedzi można powątpiwać, czyli Penitent ma taki żal y przedsiewzięcie, albo nie? w czym nie podoba się nam zdanie tych, ktorzy nauczaią, że o każdym do Spowiedzi przystępuiącym mniemać trzeba, iż iest skruszony; bo możnaby podobno tak trzymać o Osobie objaśnioney y rozumney, ale nie w powszechności o każdym prostaku lub innych, o ktorych mowiło się w Rozdziale VI.

196. Powinien tedy Spowiednik bydź uwiadomionym, y pytać się Penitenta, o żal y przedsiewzięcie poprawy, owszem ma wzbudzać każdego do wyraźney skruchy przed rozgrzeszeniem: á kiedy tego będzie potrzeba, iaka zdarza się z Penitentami życia mniey pobożnego y często śmiertelnie grzeszącymi, niech użyie krotkiey, á przyzwoitey pobudki, z uwagi dobrodzieystw, przymiotow y miłości Boskiey,

albo

albo też boiaźni czym proſtacy żywiey bywaią tchnięci, ani zatrudniaiąc ſię roztrząſaniem czyli attrycya zmierza do iakiey miłości, byle tylko była nadprzyrodzona, á nie ſłużebnicza, albo czy znayduie ſię w Penitencie kontrycya doſkonała, iako niektorzy mieć chcą, niech ſię ſtara, ażeby Penitent ſzczyrym ſercem do BOGA ſię nawrocił, y z naywiękſzą, iaka może bydź uſilnością, proſił odpuſzczenia grzechow, poſtanowił poprawić ſię, y na ten koniec przed ſię brał śrzodki podane mu, y brzydził ſię iak naybardziey grzechami, nie przywodząc żadnego w ſzczegulności (*) przyrownania, ktore tu nie ſą potrzebne, ani przyzwoite. Jeźliby ieſzcze powątpiwał o żalu prawdziwym, niech uważa ułożenie Penitenta, ieżeli ieſt pokorny, powolny, poſłuſzny, y z tych znakow niech go ſądzi doſtatecznie ſpoſobnym do rozgrzeſzenia. Lecz na to będzie oſobny Rozdział.

197. O II. III. y IV. niżey powiemy, à przyſtępuiemy do V. gdzie mowić przychodzi o tych, co częſto y ze zwyczaiu też ſame grzechy ponawiaią, o ktorych ieſt wielkie podobieńſtwo, że nie maią przedſiewzięcia poprawy, á chociaż nie mowią wyraźnie tego, ſkutkiem iednak to pokazuią, nakſztałt owych, ktorzy zawſze coś obiecuią, á nigdy nie czynią:

(*) To ieſt nie trzeba pytać ſię, czy wolałbyś, żeby ci dzieci wymarły &c. niż daley grzeſzyć?

nią: *Vox quidem, vox Jacob est, manus autem manus sunt Esau. Gen.* 27. 22. o ktorych nim w Rozdź. XV. mowić się będzie, teraz powiemy, że nie przeto Spowiedzi przeszłe były nieważne, iż kto też same ponawiał grzechy; gdyż Sakrament Pokuty zgładza wprawdzie grzech, lecz nie czyni człeka bezgrzesznym; iednakże z tego odpadania domniemać się można, że nie było przedsiewzięcia poprawy.

198. Zona Jeroboama przebrawszy się, szła do Proroka, *& dissimulabat se esse, quæ erat,* 3. *Reg.* 14. 5. ale Mąż Boży zaraz ią poznał, y zdiął maszką: *quare aliam te esse simulas?* Tak Spowiednik ma z gruntu poznawać, czy można tym odpadaiącym dać rozgrzeszenie, do czego służą następuiące znaki. 1. Jeżli Penitent zawsze ponawia w teyże samey lub większey liczbie też same grzechy. 2. Jeźli zawsze żył w tymże samym zaniedbaniu się, y nic nie uczynił na swoią poprawę. 3. Jeźli lekce ważył sposoby podane mu do poprawienia się. 4. Jeźli przystępuie do Spowiedzi, iako się mowiło, ze zwyczaiu, lub przez iakie inne względy ludzkie. 5. Jęźli nie daie znaku większego brzydzenia się grzechem, niż przed tym. 6. Przydaią insi, kiedy się w nim ukazuie wielka skłonność do grzechu, zkądby można miarkować, że nie ma żalu, choć się z nim oświadcza. W tych

tych okolicznościach, choć nie pewna, ieſt iednak bardzo do prawdy podobna, iż Penitent nie chce poprzeſtać grzechu; wſzyſtkie wſpomnione okoliczności zważywſzy Spowiednik, ieźli ſądzi Penitenta wcale nieſpoſobnym, powinien mu odmowić rozgrzeſzenie, ieźli powątpiwa, niech uſiłuie uczynić go ſpoſobnym; á ieźli y to uczyniwſzy będzie ieſzcze wątpliwym, może, y powinien na dalſzy czas odłożyć rozgrzeſzenie, aż będzie miał pewnieyſze znaki lepſzey iego ſpoſobności. *Cardin. de Lugo de Pæn. diſp.* 14. *ſect.* 10. *num.* 166.

199. Nałog w grzechu ieſt także znakiem duſzy nie ſzczerze pokutuiącey, przeto Penitent od Spowiednika ſpytany powinien go wyjawić, áżeby ztąd ſądził, czy należy dać albo odłożyć rozgrzeſzenie. Tak gdy do Chryſtuſa przyprowadzono opętanego: ſpytał ſię natychmiaſt, od iak dawnego czaſu znaydował ſię w tym nędznym ſtanie: *Quantum temporis eſt, ex quo ei hoc accidit? Marc.* 9. *v.* 20. co przygania opieſzałości Spowiednikow nie pytaiących ſię o nałog grzeſzenia. *Cùm Confeſſarius ſit Judex & Medicus, debet cognoſcere ſtatum Pænitentis in ordine ad conſuetudinem præteritam, ut ſciat, quænam medicina ſit illi applicanda hic & nunc, & an indigeat dilatione abſolutionis, & hoc tandem modo curetur.* Tak mądrze uważa Kardynał *de Lugo n.* 173.

173. y krotko w ieden peryod zbiera trzy ważne przyczyny tey nauki, ktorą, unikaiąc długości, zostawuię do pilney uwagi Spowiednikow, przytaczaiąc propozycyą 58. *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consvetudinem*, potępioną od Innocentego XI, y 60. wyżey wspomnioną *num.* 190. mądrze wyłożoną od *Corelli Pract. tr.* 10. *n.* 228. *& seq.* ktory ostrzega, że ieżli zdarzy się do Spowiedzi kto z nałogu grzeszący śmiertelnie, powinien Spowiednik pytać się go, czy był przestrzeżony iuż o ten zły nałog, y czy miał podane sobie śrzodki do przełamania go, á poznawszy, że dwa, lub trzy razy uczyniona przestroga nie poprawiła go, nie powinien dać rozgrzeszenia, chyba że nowa iaka okoliczność pokazuie w nim mocnieysze przedsiewzięcie: naprzykład, większy nad zwyczay żal, albo gdyby po ostatnim upomnieniu usilniey starał się o poprawę, lub co pokazywało prawdziwie skruszonym.

200. Niech na to baczność maią Spowiednicy, ktorzy bez uwagi rozgrzeszaią *toties quoties* takie Osoby, przestaiąc na tym, że ozięble powiedzą, *& summis labiis*, iż żałuią, y więcey tym nałogiem nie maią grzeszyć, *etsi emendationis spes nulla appareat*, co iest potępiono w propozycyi 60. przez Innocentego XI. y niech uważaią, że to iest iedna z nay-

więk-

większych omyłek, ktora może popełnić się w sprawowaniu pokuty, y że tym sposobem wielu wiernych umiera w grzechu, y te to są dusze niestateczne, o ktorych mowi Xiąże Apostołow 2. *Petr.* 2. 14. ktore krążąc ustawicznie od iednego Spowiednika do drugiego, żeby ich nie poznano, nie ostoią się się, chyba w piekle, ktorych krwi BOG dochodzić będzie w dzień Sądu z rąk Spowiedniczych.

201. Do tego rodzaiu należą Osoby niechcące życia poprawić, o ktorych mowi S. Karol Borromeusz *in Institutione Confessariorum Act. Eccl. Mediol.* to iest prozniacy y gnuśni, ktorzy naywięcey czas trawią na grach, piiaństwie, zalotach, bluźnierstwie, słowach nieprzystoynych, grzechach cielesnych, nienawiściach, y obmowie, á przychodzą do Spowiedzi ostatnich dni Wielkiego Postu; ci mowi S. Biskup, nie mogą bydź rozgrzeszeni, aż przynaymniey przyimą te lekarstwa, bez ktorych Spowiednik sądzi, że powrocą do grzechow.

202. Podobnym sposobem dodaie S. Karol, nie należy rozgrzeszyć tych, ktorzy przyszedłszy do rozsądku, y będąc obowiązani pod grzechem śmiertelnym umieć wszystkie artykuły Składu Apostolskiego, y (przynaymniey co do treści) Przykazania Boskie, y Kościelne, obowięzuiące pod grzechem śmiertelnym, ktorych pospolicie uczą w Szkole nau-

ki Chrześciańſkiey, nie umieią ich, ani maią ochoty nauczyć ſię iak nayprędzey.

203. Także Goſpodarze y Goſpodynie, pilności nie maiące; żeby ſię pomienionych rzeczy nauczyli ci, co do rządu ich należą iako ſą dzieci y ſłudzy, o czym mowiliśmy w Rozdz. IV. że ſię ich o to w ſzczegulności pytać trzeba, bo to ſą obowiązki do ſtanu ich należące; albo też, kiedy nie ſtaraią ſię, żeby Przykazania Boże y Kościelne zachowywane były; albo co gorſza, kiedy przeſzkadzaią ie zachować, iako czynią Panowie, w Swięto robić nakazuiąc, albo do ſłuchania Mſzy S. czaſu nie dozwalaiąc; albo kiedy w domu ſwoim, nie uważaiąc na rożnicę Oſob, daią wſzyſtkim ogulnie wieczerzać w Poſt Wielki y w inſze Poſty; albo kiedy gorſzących ſług y poprawić ſię niechcących z domu nie odprawuią; także y ci, ktorzy w dni Swięte nie powściągaią ſię od pracy y przedawania, albo od innych rzeczy zakazanych.

204. Do tych przeſtępſtw przydaie S. Biſkup ieſzcze iedne bardzo powſzechne w tym wieku, ktorego, powiada on, ieſt przyczyną niedbalſtwo Spowiednikow, łatwo bez ſkrupułu rozgrzeſzaiących; to ieſt, prożne zbytki w ſtroieniu ſię, w męblach czyli ſprzętach domowych, w karetach, w liberyach, w liczbie ſług, przez co łamie ſię wiele Przykazań Boſkich,

ſkich, nić czynią ſię powinne iałmużny, nie wypłacaią ſię długi, nie biorą ſkutku *pia legata*, nie odprawuią ſię Mſze &c. albo też zatrzymywa ſię zapłata ſługom, albo też zaciągaią ſię nowe długi, ktorych czaſu ſwego wypłacić nie można, albo ztąd pochodzą nienawiści, niezgody w Małżeńſtwie, albo Corki, ktorym czas za mąż, zoſtaią w domu, nie maiąc zkąd dać poſagu, albo przez gwałt trzymane ſą w Klaſztorze, á może przymuſzaią ſię zoſtać Mniſzkami; albo kiedy utrżymuią w domu kompanie, y gry z pokrzywdzeniem Familii, y widząc, że to ieſt przyczyną inſżych grżechow, o ktorych tu milczemy, chociaż ta rzecz ieſt z przyrodzenia ſwego oboiętna y nienaganna, ieźli nie łączy ſię że złemi okolicznościami. W tych wſzyſtkich przypadkach, według nauki S. Karola, ktorą ze czcią przyimuie całe Chrześciańſtwo, iako zaſadzaiącą ſię na Prawie przyrodzonym y Boſkim, żeby chronić ſię grzechu, wſzelkiey przyczyny y okazyi iego dobrowolney, trzeba nie dać rozgrzeſzenia bez obiecania poprawy, albo ieźli była obiecana, á nie dotrzymana, trzeba one odłożyć, aż naſtąpi iakakolwiek poprawa, albo przynaymniey będą pewne dowody, że ma naſtąpić. Co zachować należy w każdym czaſie, y z każdym gatunkiem Oſob, zwłaſzcza z tymi, ktorzy przychodzą do Spowiedzi raz tylko około Swięta Wielko-

no-

nocnego, przymuſzeni bardziey przykazaniem, niż pociągnieni od ducha pokuty; ktorzy ieżeli ſię im uda pochwycić rozgrzeſzenie od mniey bacznego Spowiednika, wracaią ſię do ſtarego zwyczaiu, *dormiunt ſomnum ſuum Pſalm* 75. á na koniec *in puncto ad inferna deſcendunt. Job.* 21. 13. Obacz także, co o tym mowi S. Franciſzek Salezy w przeſtrogach dla Spowiednikow na końcu trzeciey części Liſtow ſwoich, chociaż nie wchodzi w ſzczegulności tey materyi, iak S. Karol.

205. Przydaię ieſzcze, że teyże ſamey nauki używać trzeba w innych podobnych przypadkach, iako to z Sędzią, ktory nie nie przykłada ſię do poznania ſpraw z należytą pilnością: z zoſtaiącym na Urzędzie publicznym, ktory przez niedozor powſzechnemu dobru uſzczerbek przynoſi; z Plebanem, ktory ſłowa Bożego ludowi nie przekłada, y nie uczy Katechizmu: z Przełożonym Zgromadzenia duchownego, ktory dla względu ludzkiego, lub niedbalſtwa, dozwala osłabienia karności duchowney, na koniec z Spowiednikiem, ktory omieſzkiwa powinności ſwoiey. Lecz tu żaden zbytniey ſurowości nam niech nie przypiſuie, ieźli bowiem pilnie uważy to, co mowiemy, uzna, że poſtępuiemy ſłuſznie, należycie, y według nauki Doktora Anielſkiego wyżey wſpomnioney, nic nad to nie mowiemy, iako,

iako, że Spowiednik *non potest ligare & solvere ad arbitrium suum, sed tantùm sicut à DEO sibi præscriptum est*, ktory to S. Doktor wyciąga po Spowiedniku, aby nie rozgrzeszał Penitenta, chyba że się poprawił, albo ma mocne przedsiewzięcie poprawienia się, według rozsądku roztropnego Spowiednika.

206. Co do VI. gdzie się mowi o oddaleniu publicznego zgorszenia, y za niezadość uczynieniu, ponieważ rzecz iest iawna, więcey nie przydaię, procz, że oddalić zgorszenie, iest rzecz tak potrzebna, iż chocby kto więcey nie znaydował się w stanie grzechu, iak naprzykład nałożnicę chowaiący, chociażby iuż poprzestał złego nałogu, z tym wszystkim iednak, ieżli te powszechne o nim iest mniemanie, z przyczyny, że nałożnicę ieszcze w domu trzyma; nie powinien bydż do Sakramentow przypuszczony z tąż surowością, iak grzesznik publiczny *Segneri Confess. Instr. C.* 5. gdyż ieszcze trwa zgorszenie, zasadzaiące się na powszechnym odgłosie, chociaż w rzeczy samey złe ustało; przeto do zniesienia takowego zgorszenia, trzeba użyć sposobow przyzwoitych, o ktorych *Navarro in Summ. Cap.* 21. *num.* 65. dla publicznego zadość uczynienia.

207. Lecz czy można kiedy rozgrzeszyć publicznego grzesznika, ktory iuż sumnienie swoie dobrze do tego przygotował, chociaż ieszcze nie od-

dalił, y nie naprawił danego zgorſzenia, przeſtaiąc tylko na iego w tey mierze przyrzeczeniu? ponieważ inſi to pozwalaią, *Segneri loc. cit.* ia przeczyć nie mogę, ale z tą przeſtrogą, żeby tam, gdzie go znaią, nie był przypuſzczony do Kommunii S. aż ſwoie przyrzeczenie y publiczne zadość uczynienie ziści przynaymniey co należy do oczywiſtego odſtrychnienia ſię od grzechu, w ktorym publicznie żył; Jeżli zaś ma mu bydź naznaczona publiczna pokuta? o tym niżey powiem *w Rozdz. o Pokutach.*

208. Co do VII. przypadku, kiedy Penitent ma iaki grzech do rozgrzeſzenia wſzelkiey Juryſdykcyi zachowany, albo zoſtaie w klątwie, dla ktorey rozgrzeſzenia otrzymać nie może, ponieważ to do materyi teraznieyſzey nie ściąga ſię, odſyłamy Spowiednika do Teologow piſzących o klątwach. Podobnym ſpoſobem w przypadku oſtatnim, kiedy Penitent nie chce wyiawić wſzyſtkich grzechow, ktore mogą y powinny bydż wyiawione, ponieważ oczywiście ieſt nieſpoſobnym, powinien Spowiednik przykładać ſię z wſzelką uſilnością y ſtaraniem przyſpoſobić go, przeſtrzegaiąc, żeby nigdy Penitenta bez rozgrzeſzenia nie puſzczał; poki wſzelkich do nakłonienia go nie użyie ſpoſobow.

209. A ponieważ nie dać Penitentowi rozgrzeſzenia, ieſt rzecz bardżo ciężka, czego czynić nie nale-

należy, aż w oſtatniey potrzebie; niech pilnie uważa Spowiednik wielkość, iż nie rzekę okropność, tego Dekretu, nim do niego przyſtąpi, niech nic nie czyni nieuważnie, albo z ſwoiey głowy; y kiedy rzecz dobrze roztrząſnąwſzy, oſądzi, iż inaczey poſtąpić nie może, niech da do zrozumienia Penitentowi, że to czyni z nieznośnym umartwieniem, y że ponieważ Penitent nie chce czynić tego, co powinien, przymuſza Spowiednika czynić to, czegoby nigdy nie chciał: *Heu me!* rzekł Jefte do Corki, ktorą miał na ofiarę zabić, *Filia mea decepiſti me, & ipſa decepta es, aperui os meum ad Dominum, & aliud facere non potero. Judic.* 11. 35. Niech nowych używa ſpoſobow, czy nie mogłby pozyſkać Chryſtuſowi duſzy nieſzczęśliwey, *Diſcurrat, feſtinet, ſuſcitet Amicum ſuum. Prov.* 6. 3. raczey *Fratrem ſuum, pro quo debet animam ponere*: niech ięczy, płacze, proſi, á ieżliby była iaka nadzieia, *non dimittat* nędznego grzeſznego, *niſi benedixerit ei*; nie tak, iak niektorzy, o ktorych ſłyſzeliśmy, chociaż nie wierzemy, iż chełpili ſię z ſwoiey ſurowey á podobno fałſzywey gorliwości, że Niebo zamkneli Penitentom, nie daiąc im rozgrzeſzenia; kiedy raczey powinniby płakać, ieżliby cokolwiek mieli miłości Chrześciańſkiey, y krew ſwoią przelać dla otwarcia onym Bramy wieczności.

210. Zoſtaie teraz mowić, iak y kiedy może lub

powinno na inszy czas odłożyć się rozgrzeszenie, co krotko obiaśniam. I. Powszechna iest reguła, iż wysłuchawszy Spowiedzi, y znalazłszy Penitenta należycie przysposobionego, zaraz rozgrzeszyć trzeba; gdyż Spowiedź czyni się dla rozgrzeszenia, y ktoby bez przyczyny inaczey postępował, wprowadzałby nowy Obrządek w sprawowaniu Sakramentow, co iest potępiono *in Concil. Trid. Sess.* 7. *de Sacram. Can.* 13. II. Że dla słuszney przyczyny, od uczonego y roztropnego Spowiednika uznaney, można odłożyć rozgrzeszenie nawet chociażby się to z wolą Penitenta nie zgadzało. *Aversa de Pæn.* 9. 16. *Sect.* 12. na przykład, dla lepszego sumnienia roztrząśnienia, dla doświadczenia przedsięwzięcia poprawy, dla sprawienia pilności w chronieniu się grzechow, dla uczynienia restytucyi, albo wypełnienia ślubu, dla odstręczenia od okazyi do grzechu, iednym słowem: dla tego wszystkiego, co za uwagą Spowiednika rozsądną á nie porywczą służyć może do zbawienia, lub straży Penitenta. Ja przydaię, że czasem miłość Chrześciańska y roztropność obowięzuią do tego. *Id. l. c.* á za tym nie tylko można, lecz y należy odłożyć rozgrzeszenie, zwłaszcza często odpadaiącym y z nałogu grzeszącym, iak się wyżey mowiło.

211. Dla obiaśnienia tey materyi, kładę dwa pytania, *pierwsze:* Jeżeli może Spowiednik odłożyć

roz-

rozgrzeſzenie, chociażby Penitent był ſpoſobnym, ſzczegulnie dla utwierdzenia w nim przedſiewzięcia poprawy, y oddalenia go od odpadania? Na co odpowiedam, iż może tak uczynić bez ſkrupułu; mowiąc według oſtrzeyſzego zdania. *Id. l. c. Card. de Lugo de Pœn. diſp.* 14. *ſect.* 10. *n.* 172. ani może Penitent ſłuſznie żalić ſię; gdyż Spowiednik ſprawuie Urząd dobrego Lekarza Duchownego, y daie rozgrzeſzenie tym ſpoſobem, ktory ſądzi bydź zgodnieyſzy y pożytecznieyſzy Penitentowi. *Ipſa enim praxi conſtat hanc dilationem ſæpe juvare. Averſa loc. cit.* mianowicie dla poprawy grzechow cieleſnych, lub ſpowiadaiąc młodzież zaczynaiącą koſztować tego owocu śmiertelnego, pożyteczna rzecz ieſt użyć tego lekarſtwa, byleby to nie było z odrażeniem Penitenta od Spowiedzi, albo ieżliby nagła potrzeba rozgrzeſzenia nie wyciągała. *Tolet. Lib.* 3. *Cap.* 18. *num.* 3.

212. Wiemy o tym, że inni przeciwnie rozumieią, twierdząc, że odkładanie rozgrzeſzenia ieſt niepewnym lekarſtwem, y tymże ſamym doświadczeniem, ktorym y my, popieraią zdanie ſwoie. Lecz nie ieſt to nowa, że iednę chorobę rożnym lekarſtwem leczą Lekarze; á ponieważ doświadczenie rownie naſzemu iak y przeciwnemu ſłuży mniemaniu, nie będziemy ſię ſprzeczać, przeſtaiąc na tym, iż znaczni Teologowie á nawet y Swięci tegoż ſamego naucza-

li

li *V. Card. de Aquirre. Tom.* 2. *Conc. Hiſp. diſſert.* 8. *in Concil. Toletan. III. à num.* 161. *ad* 167. byleby w tey mierze tak czynić, iak oni poſtępowali, to ieſt z miłością y roztropnością Swiętym właściwą.

213. Drugie pytanie ieſt, ieźli należy rozgrzeſzenie tym: ktorzy odpadaią z ſamey ułomności, nałogu y ſkłonności, á czynili co mogli y czynią co mogą dla powściągnienia ſię, chociaż rozumieią, że ſię nie powściągną? Odpowiadam, że nie, y ſądzę, że byłaby zbyteczna ſurowość inaczey czynić; y taki Spowiednik oddalałby ſię od ducha Kościoła, ktory ieſt łaſkawą Matką, y od Chryſtuſa, ktory ieſt miłościwym Oycem, y od iſtoty Sakramentu, ktory nie tylko ieſt ſądem, lecz lekarſtwem y źrzodłem zbawiennym, *fons patens in ablutionem peccantis. Zach.* 13. 1, ani rozumieć trzeba, żeby dla ugruntowania Penitenta w boiaźni Bożey, y w ohydzie grzechu, więcey mogła ſrogość Spowiednicza, niżli moc ſkuteczney łaſki Boſkiey ſpływaiącey ná duſzę, y w tym rozumieniu chwalę zdanie tego, ktory mowi, że Spowiednik nie powinien trudnić w rozgrzeſzaniu odpadaiących, *quia propter hos pœnitentia eſt quædam medicina. Filliuc. in Inſtruct. Confeſſ. c.* 3.

214. Ogolnie mowiąc, ieżli powinno, lub nie powinno odkładać ſię rozgrzeſzenie, ponieważ należy to do roſtropności, byłaby nieroſtropność powſzechną

chną w tey mierze przepiſywać regułę. Lecz żeby ſię oprzeć zbyteczney łatwości w rozgrzeſzaniu niektorych Spowiednikow bez roztrząśnienia ſtanu Penitenta, y dawności iego choroby, bez upomnienia, pobudzenia, iakby nie dbaiąc o iego poprawę, tudzież dla odzwyczaienia Penitentow od niedbalſtwa ztąd pochodzącego, ktorym często zdarza ſię, co gorliwy opłakuie Kardynał Bona *Princ. vitæ Chriſtianæ Cap.* 13. to ieſt, że przepędzaią całe życie na uſtawiczney przemianie Sakramentow z grzechami, Spowiedzi z odpadaniem: wyraźniey toż ſamo Bellarmin: *Non eſſet hodie tanta facilitas peccandi, ſi non eſſet etiam tanta facilitas abſolvendi. Conc.* 8. *in Dominicam* 4. *Adv.* y według S. Franciſzka Xaw: za świadectwem *Torſellina in vita ejus l.* 6. *Cap.* 17. nakłaniam ſię raczey do tego, żeby odkładać á nie dawać nagle rozgrzeſzenia, byleby co gorſzego ztąd nie naſtępowało, á procz tego w dobry ſpoſob działo ſię; nie z gniewem, lub niecierpliwością, nie z naygrawaniem, lecz z umyſłem y twarzą ſpokoyną, z łagodnością w ſłowach, y z upewnieniem Penitenta, że to ſię czyni na iego dobro, ſtaraiąc ſię, żeby na to przyzwolił; ſłowem, żeby zważywſzy wſzyſtkie okoliczności; rozſądnie wnoſić można było, iż odłożenie rozgrzeſzenia, będzie ku zbawieniu Penitenta, á nie wprawi go w roſpacz, ani odrazi od Sakramentow, ani pogrąży w większe

grze-

grzechy: y przeto trzeba pierwey dobrze zważyć, czy ieſt tego ſłuſzna przyczyna: czy ſię to zgadza z okolicznością czaſu y Oſoby; nie trzeba ſię iednak na tym zaſadzać, ale owſzem rzadko używać, iak lekarſtwa niezwyczaynego.

215. Do iak długiego czaſu rozgrzeſzenie można odłożyć? Zdaie mi ſię, iż nie dłużey, iak do Mieſiąca, ani też tak krotko, żeby nie otrzymać pożytku pożądanego; ani można na to pewney w ſzczegulności przepiſać reguły. Trzy lub cztery dni wyſtarczy dla niektorych, dla innych ſześć, á dla wſzyſtkich dzieſięć, w ktorym czaſie można uczynić, czego potrzeba, á przynaymniey można dać takie znaki ochoty, iż więcey nie będzie potrzeby odkładać rozgrzeſzenia, BOG długo cierpi grzeſznika, ale też grzeſznik w długim oczekiwaniu BOGA zoſtawać nie powinien. W tym przeciągu niech Spowiednik zaleci oſobliwe iakie Nabożeńſtwo Penitentowi, iak naprzykład, nawiedzać iaki Kościoł, lub mowić Pacierze, lub czynić iakie pomiarkowanie umartwienie, żeby tym lepiey przygotował ſię do przełamania złego nałogu; y korzyſtania obfitſzego z łaſki Sakramentu. Jeźli komu nie podoba ſię to moie zdanie, nie chcę ſię z nim ſprzeczać; owſzem ſądzę, że nie ieſt to mieyſce ſprzeczki; gdyż ia tego tylko wyciągam, żeby iako ſpoſobni biorą rozgrzeſzenie, tak nieſpoſobni do niego ſpoſobili ſię: á ieźli ſpoſo-

bność

bność ieſt wątpliwa, raczey naganuym bydź w przedłużeniu, niż w zbyteczney ſkwapliwości, znośnieyſzą ieſt.

ROZDZIAŁ X.

O bliſkich przyczynach, czyli okazyach grzechu.

216. ŁAzarz od czterech dni pogrzebiony y cuchnący, iako za zgodnym zdaniem Tłumaczow Piſma S. znaczył grzech nałogowy, o ktorym ſię mowiło w przeſzłym Rozdziale, tak maiąc ręce, nogi, y twarz związaną, znaczy znayduiącego ſię w bliſkiey okazyi grzechu. A przeto iak Chryſtus rozkazał Łazarza rozwiązać, *Solvite eum, & ſinite abire. Joan.* 11.44. tak gorliwy Spowiednik ma uwolnić Penitenta nie tylko od grzechu, ale też od iego okazyi.

217. Nie wątpię, iż Spowiednik wie, iak wielki ieſt obowiązek oddalenia ſię od bliſkiey okazyi grzechu, wyrażony od Chryſtuſa w podobieńſtwie odcięcia ręki, nogi, y wyłupienia oka, ktore zgorſzy, Rozumiem także, iż wiadomo, co ieſt okazya bliſka, o ktorey ſię tu mowi, y iak ſię rożni od dalekiey, y iak niektora okazya ieſt bliſką z ſiebie ſamey y ogol-

W nie

nie dla wſzyſtkich, inſza zaś tylko względem pewney Oſoby. Rozumiem także, iż y to wiadomo, że nie ieſt toż ſamo niebeſpieczeńſtwo grzechu, co y okazya bliſka, owſzem nie ieſt toż ſamo niebeſpieczeńſtwo bliſkie y okazya bliſka; gdyż okazya koniecznie ciągnie za ſobą okoliczność iaką powierzchowną, ktorey nie pociąga za ſobą niebeſpieczeńſtwo, chociaż naybliżſze. Ammon Syn Dawida wzruſzony pożądliwością, kochał ſię w Tamarze 2. *Reg.* 13. 2. co było tylko niebeſpieczeńſtwem grzechu, gdyż każdy rozſądny mogł myślić, iż tak nie porządna miłość nie mogłaby bydź ukoiona, zkąd wynika niebeſpieczeńſtwo. Potym poſtarał ſię ią do ſiebie ſprowadzić. y popełnił ſtraſzne kazierodztwo; y to było okazyą bliſką; gdzie procz złey wewnętrzney Ammona chuci, podała ſię okoliczność zewnętrzna mieyſca y przytomney Oſoby. Zaiſte ani bez tey okoliczności popełniłby ſię tak wielki wyſtępek, ani w tey okoliczności zaślepiony Młodzieniec popełniłby go bez złey chuci; ż czego dwoyga ſkłada ſię okazya bliſka.

218. Y ztąd pochodzi rożnica okazyi nazwaney *abſoluta & relativa:* pierwſza bowiem poſpolicie wſzyſtkich przyprawia o grzech, iak to trzymać zamiaſt żony, obcą kobietę do poſługi, co w wielu Oſobach nie bywa przyczyną rozwiężłości. Ztąd także wnoſi ſię

rożność

żność okazyi bliſkiey y dalekiey; bliſka albowiem według Teologow ieſt, w ktorey kto zawſze, albo ledwo nie zawſze upada, albo upada często; daleka zaś, ktora czaſem tylko może przyprawić o upadek; o czym obſzerniey niżey.

119. Okoliczność powierzchowna, ktorą rzekliśmy bydź iedną z dwoch rzeczy ſkładaiących okazyą bliſką z przyrodzenia ſwego może bydź dobrą albo złą, oboiętną, á czaſem nawet bardzo świętą: co mocno należy zważać, gdyż nawet ćwiczenie ſię w uczynku cnotliwym y świątobliwym może bydź w iakiey Oſobie okazyą grzechu; żeby powierzchowna świątobliwość nie uwodziła proſtakow, ktorzy tym ſpoſobem w grzech wpadaią.

220. Może bydź kto w okazyi grzechu z okoliczności mieyſca, iak Lot w Sodomie, gdyby był mniey ſprawiedliwym; á bardziey ieſzcze Tamar Synowy Judy, kiedy ſiedziała ná roztaniu drogi. *Gen.* 38. 6. Kto inny z okazyi czaſu, iak Dyna, kiedy wyſzedłſzy z domu ná pewne uroczyſte Swięta, dała ſię widzieć Sichemowi *Ibidem* 34. 2. kto inny z okoliczności Oſoby, iak ſię zdarzyła Jozefowi z Putifarową. *Ibid.* 39. 7. Kto inny z widzenia, iak Starcowie względem niewinney Zuzanny. *Daniel.* 13. 8. Kto inſzy z rozmawiania y ſłuchania, iak Ewa z

wężem. *Gen.* 3. 4. Kto inny dla zyſku y handlu, iak żydzi w Chanaan. *Jud.* 2. 11. Kto inny z obcowania, iak Salomon z obcemi niewiaſtami. 3. *Reg.* 11. 4. Kto inny z pomieſzkania w iednym domie, iak Ruben, co ſię dopuścił kazirodztwa z Balą. *Gen.* 35. 22. inni inſzemi ſpoſobami, ktorych tyle bydź może, ile rzeczy ieſt na świecie, iako napiſano: *Creaturæ Dei in odium factæ ſunt, & in tentationem hominum, & in muſcipulam pedibus inſipientium. Sap.* 14. 11. nie znayduie ſię bowiem rzecz tak dobra, ktoreyby złość nie mogła przewrotnie użyć.

221. Lecz co do konfeſſyonału naypotrzebnieyſza ieſt rożnica okazyi bliſkiey dobrowolney y poniewolney; gdyż we wſzelkim rodzaiu złego, inſze ieſt dobrowolne, ktoremu daie przyczynę ten, co mogł iey nie dać; á inſze poniewolne, ktore przyzwoita ieſt znośić nawet bez przyczyny. Okazye dobrowolne były nie mal wſzyſtkie wyżey wyliczone, Starcow, Salomona, Tamary, á dla przeſtrogi ludzi nawet y Swiętych, aby ſobie nie ufali, przydaię Dawida przypatruiącego ſię z okna Berſabei, *& miſſis nuntiis, tulit eam.* 2. *Reg.* 11. 4. Okazyi poniewolney mamy przykład, choć mniey doſtateczny w Jozefie, ktory nagabany będąc od Putyfarowy, wyrwał ſię z rąk iey, lecz nie mogł wyniść z domu. Y ta rożnica w używaniu wiele waży. 222.

222. Rzekło ſię wyżey, że okazya bliſka ieſt, w ktorey ſię upada zawſze, albo ledwie nie zawſze, albo, według innych, częſto; co powinien doſkonale zrozumieć Spowiednik. A naprzod co do upadku, bądź myślą, mową, lub uczynkiem, ktory lub ieſt wykonany, lub tylko zaczęty, ieżli ſię grzeſzy, iako można grzeſzyć wſzyſtkiemi tymi ſpoſobami, y inſzym ieſzcze, to ieſt opuſzczeniem, iakie byłoby w Duchownym obowiązanym do Pacierzy Kapłańſkich, ktory zawſze, albo ledwie nie zawſze dla łowow, gry, lub konwerſacyi opuſzcza mowić ie, ieźli mowię, w takiey okażyi grzeſzy ſię zawſze, albo ledwie nie zawſze, czyli częſto, ona będzie okazyą bliſką. II. Przez te częſte w grzech odpadanie, nie ma ſię rozumieć, żeby codzień, albo wiele razy ná dzień grzeſzyło ſię. Między chorymi od Chryſtuſa uzdrowionymi, za świadectwem Ewangeliſtow, byli nieiacyś Lunatycy, tak rzeczeni, że będąc opętani, ſzatan w pewne Lunacye dręczył ie, nie zawſze iednak iednym ſpoſobem: czaſem niektorego z nich miotał w ogień, czaſem w wodę, czaſem bił o ziemię, y inſzymi ſpoſobami. Jeżli kto nie przechowuie w domu Oſoby, ktora mu ieſt okazyą grzechu, lecz chowa ią gdzie indziey z intencyą grżeſzenia: ieźli iey nie ma w ſwoiey władzy, lecz zawſze, albo ledwie nie zawſze użyć iey może: ieźli nie grzeſzy więcey iak

raź

raz w Mieſiąc, albo choćby raz w rok, lecz zawſze albo ledwie nie zawſze, kiedy bywa ná tym mieyſcu, albo ſię widzi z tą Oſobą, albo idzie do tego domu, choćby tam bardzo rzadko chodził, á grzeſzył; ieſt to dla niego bliſką okazyą. Niech kto grzeſzy tym lub inſzym ſpoſobem, raz lub więcey, ieźli iednak grzeſzy częſto, y między dzieſięcią razy, kiedy ſię poda okoliczność, pięć albo ſześć razy grzeſzy, nie można przeczyć, żeby nie była bliſka okazya.

223. Niech, kto ná przykład, dwa razy w rok iedzie do Rzymu, á za każdym razem do pewnego zaieżdża domu, y tam grzeſzy z okazyi bytności w Rzymie, będzież to okazyą bliſką? zdaie mi ſię, że ieźli nie ſtawa w owym domie, ale przybywſzy do Rzymu, ſtanie w inſzym, á poſtaremu przed ſię weżmie poyść do tamtego domu, gdzie zawſze grzeſzy; to przedſięwzięcie będzie okazyą bliſką, á nie do Rzymu iachanie; gdyż do okazyi bliſkiey potrzeba, żeby Oſoba grzeſząca nierozdzielnie była z rzeczą do grzechu ią wiodącą; inaczey bowiem to ſamo byłoby okazyą bliſką grzechu, że żyiemy na świecie: á za tym według Apoſtoła muſielibyśmy wſzyſcy wyniść z niego. 1. *Cor.* 5. 10. Zważyć należy dla lepſzego wyrozumienia, iż poyść do iakiego domu z przedſiewzięciem grzeſzenia, nie ieſt okazyą bliſką grzechu, ale iść do owego domu dla inſzey przy-

czy-

czyny, y tam grzeſzyć z okoliczności czaſu, mieyſca, lub Oſoby za nowym zezwoleniem, to ieſt okazya bliſka, o ktorey tu mowiemy.

224. Twierdzą niektorzy, że ieźli kto znayduiąc ſię w takiey okazyi grzeſzenia, nie grzeſzy więcey, iak około dwudzieſtu razy ná rok, to względem iego nie będzie okazyą bliſką; ale będzie, ieźli w przeciągu dwoch, lub trzech Mieſięcy zgrzeſzy dwa, lub trzy razy w tydzień. Lecz ia ſądzę, iż iako upadki nie maią bydź liczone według ściſłego rachunku, iak ſię niżey powie, tak powtarzanie onych, co do poznania okazyi bliſkiey, powinno bydź miarkowane roztropnością człeka rozſądnego, ktory niech uważa uczynek z okolicznościami, y roztrząśnie, iak okazya ma ſię do grzechu. y grżech do okazyi, co w grzechach powierzchownych więcey może, niż w wewnętrznych, w ktorych okazya nie tak panuie. Poradź ſię Kanoniſtow *in Cap. Monaſteria de vit. & hon.* gdzie mowią o uczęſzczaniu do Klaſztorow Mniſzek zakazanym, co może obiaśnić tę materyą; chociaż to ſą dwie rzeczy nie zupełnie ſobie podobne.

225. Z tey powſzechney nauki weźmie Spowiednik Regułę, iak ſię ma obeyść, pamiętaiąc na trzy propozycye potępione, á na początku przeſzłego *Rozdz.* położone, między ktoremi druga, ſtoſuiąc

ią

ią do ſzczegulnych przypadkow, mogłaby mieć ſwoie trudności, gdyby temu nie zabiegła Władza Kościelna, ktorey nikt z wiernych nie przeciwi ſię, to ieſt iż żadna nie może bydź przyczyna doſtateczna do nieporzucenia okażyi bliſkiey grzechu śmiertelnego, chyba ſama niemożność przyrodzona, lub zbyteczna trudność; ieźli bowiem nie można wymowić ſię od porzucenia pomienioney okazyi, ani przyczyną użyteczną, ani przyſtoyną, iako Władza Kościelna potępiaiąc tę propozycyą oſądziła, nie zoſtaie więc, iak iedna tylko przyczyna nieuchronna, ktora *ex regula contrariorum*, ieźli z iedney ſtrony pociąga za ſobą nieuchronność, z drugiey wzkazuie niemożność. II. Niech rożnicę kładnie między okazyą dobrowolną y poniewolną. III. W dobrowolney znowu niech upatruie, według Swiętego Karola w nauce daney Spowiednikom, to, co ieſt *de præſenti*, iako trzymać nałożnicę, lub co podobnego; w czym ieźli poſtrzeże Penitenta, niech nie rozgrzeſza, poki zupełnie tego nie porzuci, chyba na przeſzkodzie będzie niemożność nieuchronna, lub zbyteczna trudność, dla ktorey taka okazya z dobrowolney ſtaie ſię poniewolną. IV. Ztąd wnoſić będzie o przypadkach, w ktorych może, lub nie, rozgrzeſzyć. V. Zważać powinien, z iaką oſtrożnością poſtępować ma w rozgrzeſzeniu, ktore ia ſzczegulnie przypuſzczam w okazyach poniewolnych. 226.

226. Lecz żebym to obiaśnił, ile możności moiey, roztrząſnę lepiey tę materyą, pokazuiąc co ſię z niey ma wnoſić w ſzczegulnych przypadkach. Sama niemożność nieuchronna lub zbyteczna trudność, ieſt doſtateczną przyczyną nieodſtąpienia okazyi bliſkiey grzechu śmiertelnego *de præſenti*; mowię tedy *naprzod*, iż nie może bydź rozgrzeſzonym, kto może zaraz odſtąpić takiey okazyi, á niechce; ani ten, kto mogąc odſtąpić zaraz, nie czyni, lecz obiecuie na potym. Na przykład, ieźliby kto trzymał w domu Oſobę, z ktorą grzeſzy, á mogł natychmiaſt oddalić ią; ieźli ma kto Portret w izbie, gdzie nayczęściey przebywa, ktory go pobudza do grzechu; ieźli kto dobrowolnie mieſzka z taką Oſobą, ktora go namawia do złego, na co on zawſze, lub nie mal zawſze zezwala, chociaż on nie ieſt przywodzcą do złego, owſzem y namawiania nie lubi.

227. Wiem, że niektorzy łagodnieyſi pozwalaią rozgrzeſzyć nierządnika, prawdziwie obiecuiącego oddalić okázyą; chociaż w rzeczy ſamey natychmiaſt nie oddala, między ktoremi ſą, co do trzech, lub cztérech razy pozwalaią, inſi zaś do dwoch tylko, *V. Cordenas in Criſi diſſert.* 40. *Cap.* 5. *art.* 1. Ktoś także powiedział, że to ieſt zdanie S. Karola w nauce dla Spowiednikow. Ale mnie ſię widzi, że to politowanie przeciwi ſię miłości bliźniego, y procz przypad-

kow, w ktorych okazya dobrowolna, dla niemożności, staie się poniewolną, pomieniona opinia nie może bydź w Konfessyonale używana, iako do prawdy mniey podobna y mniey bespieczna; y owszem, iakośmy wyżey powiedzieli, iest potępiona. *Idem loc. cit. art.* 4. *num.* 108. Co do zdania S. Karola, widzi mi się, że nie dobrze go zrozumiano; gdyż on rożnicę kładzie między okazyami *de præsenti*, iako to iest nierząd, y wyraźnie twierdzi, iż w tym y podobnych pzypadkach nie należy rozgrzeszać, ieżli wprzod istotnie nie oddala się okazya; przydaiąc zaraz, iż w innych okazyach, iako w grach zakazanych, w obcowaniach bespiecznych, &c. nie rozgrzeszać, aż przyrzecze Penitent zaniechać ich; á chociażby przyrzekał ieżli dawniey obietnicy w tym nie dotrzymał, odłożyć rozgrzeszenie. Y daley mowiąc o tych, ktorzy uczęszczaią na złe kompanie, gdzie zwykli grzeszyć śmiettelnie, zakazuie ich rozgrzeszać, ieźli pierwey onych nie wyrzekną się w rzeczy samey; albo ieźliby się zdało Spowiednikowi, raz, lub drugi takowey obietnicy uwierzyć, pozwala rozgrzeszyć, ale nie więcey; ieźli zaś odpadną, chce, żeby odłożyć rozgrzeszenie; zkąd pokazuie się, iak rostropnie y potrzebnie ustanowiona iest rożnica okazyi, bez ktorey nie można dobrze zrozumieć nauki S. Biskupa.

228. Wracaiąc się do naszego, mowię, II. że ieźli

źli nierządnik niechce oddalić nałożnicy, dla tego, że bez niey *nimis ægrè ageret vitam*, lub że dobrze ieść gotuie, y niemogłby ieść potraw od kogo inszego zgotowanych, lub że bez wielkiey trudności nie może znaleść inszey Osoby, ktoraby mu służyła, taki nie może bydź rozgrzeszonym. Y przeciwne mniemanie iest potępione od Alexandra VII. *Propos.* 41. *Non est obligandus concubinarius ad ejiciendum concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgò* regalo, *dum deficiente illa, nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur.*

229. III. Nie powinien rozgrzeszonym bydź nierządnik, (co się rozumieć ma y o inszych okazyach bliskich) ktory niechce odstrychnąć się od złego społeczeństwa, że utraciłby przez to pewną summę pieniędzy, albo że taka niewiasta w domu iest rządna, y do gospodarstwa sposobna, albo, że (iako się wymawiaią ci nędzni) za tym nastąpiłoby zgorszenie, lub szkoda, ktore oni zwyczaynie pstrzą, y powiększaią: *Ludzie o tym będą gadać: powzięte utwierdzi się podeyżrżenie, sława będzie nadwerężona, ta nieboga nie będzie miała sposobu do życia.*

230. W czym chociaż należy roztropnie postępować, y zabiegać, ile można, takiemu gadaniu, żeby grzech taiemny nie stał się głośnym, y żeby o-

chronić sławę Penitenta, według S. Tomasza 2. 2. *q.* 33. *a.* 7. *quia fama est utilis, non solum in temporalibus, sed etiam quantùm ad spiritualia*; zważywszy iednak pilnie, częstokroć pokaże się, że podobne wymowki są płonne; y że ieźli nieszczęsny nierządnik zechce prawdziwie poprawić się, wszystkie znikną podeyźrzenia, á łaska Boża y roztropność podadzą śrzodki przyzwoite do tego. Jakob y Ezau mieli kosmate ręce, á że włosy Jakoba nie trzymały się skory, łatwo mu było ie zrzucić; tak ci ludzie, obiecuią tylko, a nie chcą porzucić okoliczności, ani nałogu.

231. Nie może bydź rozgrzeszona, *naprzykład* służebnica, ktora nie maiąc sposobu do życia, przyięła służbę u człeka rozwięzłego, y powiada, że ani może wyniść z tego domu, ani chce opierać się nieporządnym chuciom wspoł grzeszącego, obawiaiąc się, żeby nie była wypędzona. Lecz coż to iest, tylko chcieć trwać w grzechu, y przekładać ciało z boiaźni głodu, nad duszę, nie boiąc się piekła? Ale czy można rozgrzeszyć taką służebnicę, ktora obiecuie nie zezwalać, á z tym wszystkim z domu owego wyniść nie chce, lub mowi, że woli bydź wypędzoną, niż zezwolic?

232. Co do pierwszego, iawna zdaie się, iż nie należy iey rozgrzeszyć, chociażby obiecywała nie zezwalać na żądze wspoł grzeszącego: gdyż zostawać

w ta-

w takim domie, ieſt zoſtawać w niebeſpieczeńſtwie, co ſamo ieſt grzechem; ſamo albowiem doświadczenie uczy, że taka Oſoba w niedoſtatku y nałogu będąca, á niechcąca unikać niebeſpieczeńſtwa, nakſztałt trzciny za pierwſzym wiatrem pochyli ſię; iakoż dobrze zważaiąc, to niemoże ſię nazwać okazyą poniewolną, ponieważ Oſoba poddańſtwem nie obowiązana, chociaż ſłuży, y w cudzym domie zoſtaie, ieſt iednak woli ſwoiey panią.

233. Co do drugiego, ieſt coś więcey mowić; mnie iednak podoba ſię nauka y tu rozgrzeſzenia broniąca. *Cardenas loc. cit. art,* 3. gdyż roſtropnie ſądzić niemożna, żeby miała potrzebne przedſięwzięcie y ſkuteczną wolę chronienia ſię grzechu. Ona nie chce ſama wyniść z domu, á chce nie zezwalać, y bydź wypędżoną; ieźli brzydzi ſię grżechem, czemu zaraz nie uſtępuie, á ieźli nie brzydzi ſię, iakże rozgrzeſzoną bydź może? Niechce więc ona porzucić niebeſpieczeńſtwa, y niechce zepſuć *corpus pecc.* według Apoſtoła. Niech uważa Spowiednik, iż nie godzi ſię zoſtawać w niebeſpieczeńſtwie bliſkim grzechu, z ktorym łączy ſię okazya bliſka; chociaż, kiedy nie maſz tego niebeſpieczeńſtwa, można scierpieć tę okoliczność powierzchowną, ktora złączona z niebeſpieczeńſtwem, iak ſię rzekło, czyni okazyą bliſką.

234. Z ktorey to nauki poznać można, iakie ſą okazye poniewolne, á iakie dobrowolne, á za tym y wnoſić, iż w dobrowolnych trzeba zawſze oddalić niebeſpieczeńſtwo bliſkie y okazyą, czyli okoliczność powierzchowną; lecz w poniewolnych, po oddalonym niebeſpieczeńſtwie bliſkim, można ścierpieć okazyą, ktora na ow czas nie będzie bliſką.

235. Tak naprzykład okazya poniewolna będzie w Synie, ktory w domu Oycowſkim niegodziwie obcuie z inſzą Oſobą w tymże domie będącą, ktorey on nie może wydać, ani odprawić. Ten nie może oddalić okazyi, powinien iednak oddalić niebeſpieczeńſtwo, á zatym obowiązany ieſt używać śrzodkow podanych mu od rozſądnego Spowiednika, albo ktore ſię mu zdaią bydź przyzwoite, iako to: modlitwa, ktora, ieźliby pokuſa była gwałtowna, może bydź naznaczona pod ściſłym przykazaniem. *Suarez tom. 2. de Relig. l. 2. c. 4. n.* 17. nie obcowac ſam ná ſam: nie rozmawiać niepotrzebnie, zwłaſzcza na uſtroniu; ſpowiadać ſię częściey; ponawiać kilka razy na dzień przedſiewzięcie poprawy; martwić ſię, wzywać często pomocy Boſkiey klęknąwſzy przed iakim Obrazem, lub ieźli można, poyść do Kościoła &c. Co ieźli czyni, może bydź rozgrzeſzony, według przeſtrog wyżey danych o odpadaiących; ale ieźli nie czyni, ieſt niegodnym rozgrzeſzenia, bo w dobrowolney zoſtaie okazyi.

236. Tож ſamo potrzeba mowić o rzemieślnikach na przykład, lub w iakimkolwiek Urzędzie będących, z okazyi ktorego, częſtokroć w rożne wpadaią grzechy, iako to bluźnierſtwa, łakomſtwa, nieczyſtości; tacy ſą Celnicy, Lekarze, Cyrulicy, Kupcy, Karczmarze &c. w czym nie zgadzam ſię z tymi, ktorych wymienia *Diana Coord. Tom.* 1. *tract.* 4. *reſ.* 29. & *Tom.* 8. *tract.* 6. *reſ.* 18. Ktorzy nauczaią w powſzechności, że można ich rozgrzeſzyć, byleby mieli ſprawiedliwą przyczynę nie odſtąpienia ſwoiey profeſſyi; ale coby to była za przyczyna ſprawiedliwa? iedni ią zakładaią na ſzkodzie doczeſney, drudzy na zgorſzeniu, inni zaś zaś w oboiętności ią zoſtawuią.

237. Niech iak kto chce ſądzi; ia rozumiem, że w Konfeſſyonale ma ſię to roztrząſać z wielką pilnością, y że wzwyż pomienione mniemania bardziey ſą dowcipne, niż gruntowne; zdaie mi ſię, że z Penitentem zoſtaiącym w takich okolicznościach (ieźliby o grzech przyprawiaiącey nie mogł porzucić profeſſyi, nie maiąc inſzego ſpoſobu do życia, lub dla inſzych przyczyn) á czyniącym to, co mu od roztropnego Spowiednika będzie ku poprawie zalecono, można poſtąpić, iak z odpadaiącym, grzeſzącym z nałogu mimo powaby zewnętrzney przyczyny. Lecz ieźli rady Spowiednika nie ſłucha, y poprawy w nim nie widać, należy go obowiązać do odſtąpienia takie-

go

go urzędu, lub professyi, w ktorey zostaiąc, nie uchybnie byłby potępiony, y nie byłby godny rozgrzeszenia, iako fałszywy Penitent, przekładaiący pożytek doczesny nad zbawienie, y nie maiący stałego poprawy przedsiewzięcia.

238. Ktore to zdanie moie, chociaż na nim zupełnie nie polegam, sądzę iednak, iż bardziey, niż przeciwne, zbliża się do ustaw Chrześciańskich y Kapłańskiey powinności, do ktorey należy grzechy wykorzeniać, y do Pisma Swiętego, tudzież powszechnych Synodow, z ktorych Lateraneński 2. pod Innocentym II. *Can.* 20. przepisuie: *Falsam pœnitentiam esse constat, cùm Pœnitens ab officio vel curiali, vel negotiali non recedit, quod sine peccato agi, nulla ratione prœvalet*, co y S. Karol wyraźnie zaleca w przestrogach dla Spowiednikow, *n.* 40. 42. & 43. y Suarez uczy *de Pœnit. disp.* 21. *sect.* 2. *in fin. Reginald. Lib.* 8. *n.* 19. *Cajet. in summ. v. Pericul. peccandi. Segneri de Confessore Instr. Cap.* 5. Ktory mądrze uważa, że w tych okolicznościach surowość czym większa, tym dla Penitenta iest pożytecznieysza. Chociaż nie przeczę, że tey nauki z wielką rostropnością y pomodliwszy się, używać należy, gdyż to pewna, gdzieby miało nastąpić zgorszenie, tam inaczey postąpić trzeba, á inaczey znowu, gdzie idzie o szkodę doczesną Penitenta: & *vix potest certa regula tradi,*

di, quia tota hæc res pendet à prudentia Confeſſarii. Suarez. l. c.

239. Wyżey mowiliśmy o okazyi wſzyſtkim powszechney, y niektorym właściwey. Pierwſzey przykłady daie S. Karol w graniu w karty y kości, w dozwalaniu gry w ſwoim domu, w przechowywaniu Oſoby do grzechu powolney, w bawieniu ſię obcowaniem podeyźrzanym, w bywaniu na komedyach gorſzących, y w czytaniu Kſiąg podobnych.

240. Okazyi niektorym Oſobom właściwey, przywodzi tenże S. Biſkup przykłady, w urzędach y ſprawowaniu rozmaitych powinności, ktore tylko bydź mogą na świecie, za świadectwem Piſma S. że ſynowie Eli na złe używali Kapłańſtwa, y ztąd w obrzydliwe wpadali wyſtępki 1. *Reg. c.* 2. *v.* 11. ktore to urzędy chociażby z przyrodzenia ſwego były godziwe, iednak przez zepſucie świata, lub przez oſobiſtą nieſpoſobność Penitenta, można rozſądnie wnoſić, że ieźli ie daley ſprawować będzie, do dawnieyſzych wroci ſię nałogow; tym bardziey, ieźli takie urzędy nie ſą potrzebne ani pożyteczne dla dobra publicznego; a chociażby przez ſię do grzechu nie prowadziły, iednak oń przyprawić mogą, iako to bywać na tańcach, obcować z Oſobami zbyt wolnemi, chodzić do ſzynkowni, co ieżeli kto czyniąc, grzeſzy częſto, zoſtaie w okazyi bliſkiey grzechu

względem siebie, y tak z nim postąpić trzeba, iak z będącym w powszechney okazyi grzeszenia.

241. Gdy to piszę, dowiaduie się o nowey nauce względem okazyi, ktora nie wiem zkąd wyszła, á zawiera się w następuiących propozycyach.

242. Naprzod, że do bliskiey okazyi należy, mieć coś przy sobie, lub w swoiey władzy, iak na przykład, klucz od domu Osoby, z ktorą się grzeszy, albo mieć też Osobę w domu pod swoią władzą; lecz uczęszczać do iakiego domu, albo przechodzić przez ulicę &c. chociażby się przez to grzęszyło wielokrotnie na miesiąc, y ledwo nie zawsze, nie iest to okazyą bliską.

243. Powtore, że procz tego, potrzeba ieszcze, żeby Penitent podług ścisłey liczby więcey grzeszył, niż nie grzeszył, bo chociażby miał taką Osobę pod władzą, á z nią nie grzeszył więcey podług ścisłey liczby, nie zostawałby w okazyi bliskiey; zkąd wnoszą, że ieżliby na miesiąc nie więcey iak pietnaście razy z taką Osobą grzeszyło się, nie byłaby to okazya bliska; bo ponieważ miesiąc ma dni trzydzieści, pietnaście względem trzydziestu nie iest więcey; wnoszą także z pierwszey propozycyi, iż z mężatką grzeszyć, nie masz okazyi bliskiey, gdyż ona iest pod władzą męża, á nie Osoby grzeszącey. Ze bywać w iakim domie, y tam codziennie grzeszyć, nie iest okazyą

kazyą bliſką, kiedy nie maſz klucza: ktore to nauki wcale nowe, y nie maiące żadnego wſparcia od rozumu, ani obiawienia, ſzkodliwe w używaniu, á fałſzywe w rozumieniu, odrzucam.

244. Kończąc tę materyą, ponieważ wyżey rzekło ſię, że ſama iſtotna nieſpoſobność, lub zbyteczna trudność wymawia od oddalenia okazyi, należy dobrze poznać, gdzie ieſt, lub nie maſz tey nieſpoſobności; co do iſtotney nieſpoſobności, ieden tylko zdarza ſię przypadek w nierządniku, ktory przy zgonie życia nie ma czaſu do oddalenia nałożnicy; tego można rozgrzeſzyć przy ſamym przedſiewzięciu: Lecz ieźliby czas był po temu, y co inſzego nie przeſzkadzało, nawet w tym razie nie może bydź rozgrzeſzonym, aż wyprawi ią. *Filliuc. tract.* 30. *cap.* 2. *qu.* 11. Co do zbyteczney trudności, zdaie ſię, iż lepſzey nie można użyć reguły, iako pilnie uważać, czy trudniey ieſt oddalić okazyą, niż zoſtaiąc w okażyi chronić ſię grzechu, co ieźli tak ieſt, na ten czas będzie zbyteczna trudność do oddalenia tey okazyi. *Segneri Conf. inſtr. C.* 5. Lecz to zdanie iak ieſt wielkiego człeka, tak wyciąga oſobliwey łaſki Bożey, ani na nowego Spowiednika paść może, chyba na doſkonałego y świat dobrze znaiącego.

245. Ja przydaię, że w dwoch oſobliwie okolicznościach, łakomſtwa y nieczyſtości, lub gdzie na-

łog wziął gorę, y pokuſa ieſt gwałtowna, lub ſkłonność z wzaiemnością zbyt mocna, należy Spowiednikowi uſilniey rozważać tę trudność, zdaiącą ſię bydź na przeſzkodzie do oddalenia okazyi, ktora iednak częſtokroć nie bywa więkſza nad ten, co miał Abraham w oddaleniu ſłużebnicy; co ponieważ było trudnością, nie niemożnością, o czym tu mowa, chociaż z żalem, iednak chcąc bydź poſłuſznym Bogu, przekonał ią, y dnia nawet iednego nie przetrzymał iey w domu: *Surrexit manè; & dimiſit eam. Gen.* 21. 14. W reſzcie, ieźli kto uſkarża ſię na mnie o zbyteczną w tym Rozdziale ſurowość, ia przyganiać mu nie będę powolności zbyteczney w tym, zkąd zawiſło zbawienie, gdyż śmiem mowić, że kto tu idzie za nauką oſtrzeyſzą, ten pożytecznie ſprawuie urząd ſwoy, y ſłuży Bogu dobrze. *Multos enim vulneratos*, można rzec o okazyi bliſkiey, *dejecit, & fortiſſimi quique interfecti ſunt ab ea. Væ inferi domus ejus, penetrantes in interiora mortis.* Prov. 7. 26.

ROZDZIAŁ XI.

O Przywroceniu Cudzego.

246. S. Ewangeliſta Mateuſz *C.* 19. 21. mowi, iż przyſzedłſzy Młodzieniec do Zbawiciela, pytał

pytał się, iakim sposobem mogłby zbawić duszę; poki mu Chrystus przekładał, że trzeba nie zabiiać, nie kraść, nie cudzołożyć, przystał na to; lecz gdy usłyszał, że trzeba mienie swoie rozdzielić na ubogie, y wyzuć się z wszystkiego, [był bowiem bogaty] dla tego *abiit tristis*, czego nie powinien był czynić, gdyż to była rada, nie przykazanie; ktorey chociażby był nie przyiął, nie grzeszyłby. Lecz Spowiednikom często się zdarza, iż trafiaią na Penitenta, ktory płacze, wzdycha, y iak drugi publikan, biie się w piersi, á kiedy mu przyidzie powiedzieć, żeby przywrocił rzecz cudzą, lub nadgrodził szkody niesłusznie poczynione, biedzi się, tak dalece, że częstokroć iak przyszedł, tak odeyść musi bez rozgrzeszenia. Miłość Chrześciańska nie mogłaby znieść tego: ani Spowiednik (ktory zasiada w Konfessyonale iak Ociec kochaiący, czekaiąc na przyięcie synow marnotrawnych, aby się powrocili do posłuszeństwa Bogu) chciałby ie widzieć na nowo dom Oycowski rzucaiących, na ktorego iuż stoią progu, á błąkaiących się, iakby zbiegow, gdzie ich prowadzi grzech, aż poki nie zaskoczy śmierć w tym stanie nieszczęśliwym, albo poki nie napadną iednego z owych fałszywych Prorokow, *qui prophetant de corde suo, & divinant mendacium. Ezech.* 13. 17. to iest Kapłana nieuczonego, y nie gorliwego, ktoryby, chociaż nieważnie

żnie ich rozgrzeſzył. Ale nieodmienne ieſt Prawo niebieſkie, mowi S. Auguſtyn *Epiſt.* 14. *ad Macedon.* że *non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum,* y Spowiednik, zawſze, gdzie tego Prawa zachować niechcą, powinien zaſtanowić ſię, mowiąc z Balaamem: *Non potero immutare verbum Domini mei, ut plus, vel minus loquar.* Num. 22. 18.

247. Jak w inſzych, tak y w tey materyi nie mogę opuścić, żebym nie przełożył przed oczy Spowiednika propozycyi potępioney od Innocentego XI. ktorych ieſt ſiedm: to ieſt 36. *Permiſſum eſt furari non ſolùm in extrema neceſſitate, ſed etiam in gravi.* 37. *Famuli & Famulæ domeſticæ poſſunt occultè hæris ſuis ſurripere ad compenſandam operam ſuam, quam majorem judicant ſalario, quod recipiunt.* 38. *Non tenetur quis ſub pœna peccati mortalis reſtituere, quod ablatum eſt per pauca furta, quantumcunque ſit magna ſumma totalis.* 39. *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad reſtitutionem illius damni illati.* 40. *Contractus Mohatra* * *licitus eſt, etiam reſpectu ejuſdem perſonæ, cum contractu retrò venditionis prævиè inito, cum intentione lucri.* 41. *Cum numerata pecunia pretioſior ſit numeranda,* &

* *Mohatra,* czyli *Barata,* ieſt kontrakt, kiedy kto potrzebuiący pieniędzy, bierze u Kupca towary wielką ceną, y też towary temu ſamemu Kupcowi małą ceną przedaie. *Eſcobar.*

& nullus ſit, qui non majoris faciat pecuniam præſentem, quàm futuram, poteſt creditor, aliquid ultra ſortem à mutuario exigere, & eo titulo ab uſura excuſari.
42. *Uſura non eſt; dum ultra ſortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum, ſed ſolùm, ſi exigatur, tanquam ex juſtitia debitum.*

248. Krotko mowiąc, przywrocenie, co cudzego ieſt, czyli reſtytucya, ściąga ſię albo do rzeczy iakich, albo do ſławy, albo też do honoru; rzecz zaś, albo ieſzcze ieſt przy nieſłuſznym zdziercy, czyli uzurpatorze, cała, lub po części; albo też ieſt obrocona na pożytek uzurpatora, lub zatracona, bez iego pożytku, albo też rzecz ta nie była wzięta, lecz tylko nieſłuſznie zepſowana, na przykład przez ogień, czy to przez ſamego Penitenta, czyli też za czyią pomocą, á ci pomocnicy, albo byli wſzyſcy rowni, albo też niektorzy z nich byli ſługzy, albo też pokrzywdzenie uczynione przez kradzież, przez lichwę, lub iakąkolwiek zdradę, lub przez uſzczerbek zdrowia, przez zabicie, przez fałſzywe świadectwo, y inſzymi ſpoſobami, ktorych *ſunt nomina mille*, iako też *mille nocendi artes*, ktore ieźliby były rożnego rodzaiu, y udzielne czyniły grzechy, należy ie opowiedzieć, iako ſię iuż wyżey o tym powiedziało, na przykład czy była to kradzież, czyli też lichwa, y iak wiele razy to ſię powtorzyło; á przynaymniey, czy za każdym

razem

razem był grzech śmiertelny, dla wielkości rzeczy, w ktorey bliźni bywał pokrzywdzony, czyli też dla przedſiewzięcia ſzkodzenia; gdyż bywało czaſem, że nawet przez zaſzkodzenie w małey rzeczy, wielka krzywda bliźniemu ſtaie ſię, á za tym też wielki grzech popełnia ſię. Trzeba także uważać że można zaciągnąć na ſię obowiązek reſtytucyi bez żadney poprzedzaiącey winy, na przykład, kiedy kto znaydzie rzecz zgubioną, albo też przyimie z niewiadomości darowaną od tego, kto iey nie był Panem, albo też kto kupił taką rzecz z niewiadomości, czy to ią ma iako ſwoią, czyli też iáko pożyczaną, lub złożoną do przechowania, czy też w zaſtawie, lub iakimkolwiek inſzym ſpoſobem, o czym rożni rożnie w ſzkołach nauczaią, iak ſię komu zda.

249. Jeżeli Spowiednik poſtrzeże, iż Penitent ieſt obowiązany do reſtytucyi, zważywſzy w czym, y iak wiele razy bliźniego pokrzywdził, przez iak długi czas tę rzecz zatrzymał, czy ſię tego przedtym ſpowiadał, y reſtytucyą przyobiecał, á czemu do ſkutku iey nie przyprowadził, czy zawſze zoſtawał w przedſiewzięciu nadgrodzenia, y czy tego przedſiewzięcia kiedy nie odmienił, niech ma baczność. I. Czy obowiązek reſtytucyi ieſt pewny, czy wątpliwy. II. Czy ten obowiązek pochodzi z winy Penitenta, iąk naprzykład w złodzieiu, albo też bez winy, iako

może

może bydź w Dziedzicu. III. Czy rzecź zabrana w istocie swoiey znayduie się przy zdziercy, czy też tylko co do rowności ceny. IV. Czy można, albo nie można przywrocić ią, czy w całości, czy po części, czy zaraz, czy w dalszym czasie. V, Czy ta restytucya ma bydź uczyniona pewnym Osobom, albo iakiemu zgromadzeniu, czy też w rzeczach niepewnych ma się rozdać na ubogie. VI. Na koniec, ieźliby Penitent miał obowiązek restytucyi wielu Osobom, á nie mogł wszystkim zadość uczynić, iakim porządkiem to czynić ma, do czego służące przestrogi krotko tu podaiemy.

250. Naprzod, ieźli ten obowiązek iest wątpliwy, ponieważ to rożnymi sposobami bydź może, że albo ta wątpliwość była przed zabraniem rzeczy, albo przy zabraniu, albo po zabraniu nastąpiła, y do przezwyciężenia iey, albo dokładano należytego starania, albo też nie w tey mierze odsyłam Spowiednika do Teologow; á tu tylko uważam wątpliwość o obowiązku czynienia, lub nie czynienia restytucyi, kiedy nie masz dostatecznych przyczyn, ani na tę, ani na owę stronę, albo takie są tylko, iż z nich iedna nie przeważa drugiey: gdzie ieźli idzie o wyzucie Penitenta z posessyi iakiey rzeczy, nie można go do tego obowiązać; gdyż on przez samą dzierżawę, ktora się słuszną bydź zdaie, ma prawo do tey rzeczy:

y ieźli idzie o nadgrodę iakiey ſzkody, z ktorey on nie pożytkował, także nie ma bydź do tego pociągniony; gdyż z przyczyn wątpliwych [co ſię rzadko zdarża] nie można na nikogo wkładać obowiązkow niewątpliwych y pewnych.

251. Lecz ieźli na znieſienie wątpliwości ſą przyczyny na ktorąkolwiek ſtronę przeważaiace, albo ieźli ſą przyczyny rowne na obie ſtrony; ponieważ w takim razie rezolucya zawiſła od opinii Spowiednika mniey, lub więcey do prawdy podobney, ktorey ſię on trzyma, ia tu nie mogę więcey mowić, iak tylko, że Spowiednik uważać ma, iż ſądzi o rzeczy cudzey, albowiem gdzie idzie o prawo przyrodzone, trzeba przezornieyſzym bydź w wyborze opinii, iak ſię rzekło wyżey, y ſami nawet wolnieyſi Teologowie w tey okoliczności ſą ściśleyſzemi. *Valent. diſp.* 5. 9. 7. *n.* 4. á ieźli w ſądach, choć *quæſtio facti* wiadoma będzie, iednak *quæſtio juris* iak naypilniey roztrząſona bywa, czyż powinien Spowiednik, zwłaſzcza nie wiele umieiący, tak łatwo ſądzić o cudzey rzeczy? A lubo niektorzy w tey nawet okoliczności pozwalaią używać opinii mniey do prawdy podobnych nad podobnieyſze, na przykład uwalniać od reſtytucyi za powodem opinii mniey pewney, kiedy go pewnieyſza obowięzuie; iednakże nie byłaby roſtropność tak czynić; boby przez to Penitent mogł więkſzy

kſzy mieć do grzechu pochop, co między inſzymi uważa *Boſſius Part.* 1. *tit. n.* 703. co w każdey inney materyi należy uważać, ieźliby przyſzło do używania wolnieyſzych opinii.

252. Drugą w tey mierze przeſtrogę niech ma Spowiednik: czy obowiązek reſtytucyi pochodzi ź winy Penitenta, czy nie; bo ieźli z winy, należy nakazać mu reſtytucyą, nie tylko rzeczy ſamey, ieźli ią ieſzcże dzierży, albo cenę iey, ieżli ią utracił, ale też wſzyſtkich pożytkow, nakładow, lub ſzkod przez przywłaſzczenie pokrzywdzonemu uczynionych: ieźli bez winy, nie ieſt obowiązany, iak tylko rzecz ſamą wrocić, lub zyſk, ieźli z niey pożytkował, iako mowią Teologowie, *id, in quo factus eſt ditior*.

253. III. y IV. przeſtroga ieſt, ieźli rzecz do reſtytucyi należąca znayduie ſię cała, lub po części, powinna bydź przywrocona tak, iak ieſt na przykład zamiaſt żupana nie można dać ſzabli: á ieźliby cudza rzecz utraciła ſię, ma bydź ſłuſzną ceną zapłacona: wſzyſtko także ma bydź oddano, ieźli można; á ieźli wſzyſtkiego nie można, tedy część, ktorą można zaraz: á czego teraz nie można, iak nayprędzey, kiedy będzie można; gdyż to nie zawiſło na woli Spowiednika; woła bowiem prawo przyrodzone, *ne retineas rem alienam*, ktory głos przyrodzenia ieſt fundamentem wſzyſtkich reſtytucyi, y obowięzuie *ſemper ad*

ſemper; y ſama niemożność iſtotna, lub zbyteczna trudność, rzetelna, á nie zmyślona, wymawia od tego obowiązku, albo poki trwa, poty przedłuża.

254. Niech przezornym będzie Spowiednik w rozeznaniu tey niemożności; bo chociaż na Spowiedzi Penitentowi wierzyć należy *pro & contra ſe*, uczy iednak doświadczenie, że w tey mierze płonne bywaią wymowki *ad excuſandas excuſationes in peccatis*; niech po proſtu nie wierzy *omni verbo*; lecz dowcipnie y przezornie zważa, iż częſtokroć ta niemożność zmyślona bywa, y tacy Penitenci wielu Spowiednikom przyrzekaią, á nie dotrzymuią. Proſtak ſię ſpowiada, że ukradł; ty mu nakazuieſz reſtytucyą: on powiada, że nie może: nie wierz temu łacno; baday ſię o tę niemożność; pytay ſię, wiele na dzień zarabia, wiele expenſuie na ſwoie y domu ſwego wyżywienie, bez ktorego obeyść ſię nie może: Jeźli przegrywa, przepiia, á można z ſamey iego ſpowiedzi wyczerpnąć, że marnie y z obrazą Bożą traci to, coby mu wyſtarczyło na wypłacenie długow y uczynienie reſtytucyi. Z tąż oſtrożnością niech ſię pyta Kupca, ſzlachcica, y zawiadowcę pieniężnego, iako prawo chce: *Vexatæ annonæ vel de reſiduis ff. ad leg. pecul. & de annon.* ktorzy według S. Franciſzka Xawerego *lib.* 4. *Ep. noviſſ. Ep.* 4. maią bydź pytani o ſprawowaniu powinności ſwoich, á iezliby w nich

prze-

przewinili, chyba pod obowiązkiem reſtytucyi rozgrzeſzeni bydź mogą; czego przyczynę naznacza, gorliwości y doświadczenia ſwego godną: *quia in tali caſu haud tuto creditur ſine pignore.* Lecz wracaiąc ſię do niemożności reſtytucyi, niech ſię pyta Spowiednik Penitentow wymawiaiących ſię z niey iakie czynią expenſa, czy nie nad ſtan ſwoy, czy nie na ſtroie wiele wydaią, lub meble wymyślne, na pompy, bańkiety, prezenta, gdyż z tych zbytkow odciąwſzy co nadto, bez poniżenia ſtanu ſwego, będą podobno mogli we troy, lub weczwornaſob długi ſwoie uſpokoić.

255. Trudnieyſze ieſt obeyście ſię z Penitentami, kiedy ſzkody przez wielu wſpołkrzywdzących uczynioney ſpada obowiązek na iednego reſtytucyi *in ſolidum*, w niedoſtatku kompanow, z nich był iſtotnie przyczyną całey ſzkody. Jeſtem gotow, mowią, nadgrodzić moią część y to, co mi ſię doſtało, w czym pożytkowałem, ale nadgrodzić wſzyſtkiego ia ieden nie mogę. W ktorym przypadku ma dobrze uważać Spowiednik, żeby nie wkładał na Penitenta więcey nad to, do czego on ieſt obowiązany, wzgląd naybardziey maiąc na to, czy on w rzeczy ſamey przyłożył ſię do całey ſzkody, co byłoby ieźliby żaden poiedynczo wſpołkrzywdzonych tey krzywdy czynić nie ważył ſię, lub *ex parte rei*, na przykład:
kra-

kradną ſkrzynie z pieniędzmi, ktoreyby ieden nie u-nioſł, lub chociażby mogł to uczynić ſam ieden, a-le żaden niechce bez kompanii, czy to z wyraźney umowy, czy też *ex tacito conſenſu*, ale inſi byliby nie ſzli, żeby ktory ieden był iść nie chciał, to ieſt, kie-dy nie można mowić, *furtum pro parte feciſſe, ſingu-los, ſed totius rei univerſos. L. Vulgaris ff. de furtis.*

256. V. y VI. przeſtroga ściąga ſię do Oſob, ktorym ma bydź czyniona reſtytucya, ieźli ich ieſt wiele, á nie można wſzyſtkim nadgrodzić, iaki po-rządek zachować trzeba. O tym trzeba czytać Teo-logow. Nakoniec, ieźli reſtytucyą czynić należy pe-wnym y wiadomym Oſobom, lub Zgromadzeniu, niech wie Spowiednik, że tego zamienić nie można na iałmużny, na Mſze, &c. ale trzeba ią czynić temu, komu ſłuſznie należy. Można wierzyć dłużnikowi, że mu Kredytor dług darował, ale ieźli to daremnie przez podeyście wymuſzone było, nie uwalnia ſu-mnienia; gdyż powinno bydź wcale dobrowolne, co w znacznych ſummach nie tak ſię łatwo zdarza.

257. Względem niepewnych pożytkow *ex deli-cto* trzeba uważać: ieźli iakimkolwiek ſpoſobem wia-domi ſą, ktorym ſię ſzkoda uczyniła, na przykład: kiedy ſię wie, że iednemu z trzech lub czterech, ale nie wiadomo wyraźnie ktoremu, należy w ten czas podzielić między nich reſtytucyą według domnie-

ma-

mania komu z nich mniey lub więcey przynależy; á ieźli całe Zgromadzenie iest pokrzywdzone, iako na przykład: w przedawaniu rzeczy, uczyni się restytucya przedawaiąc większą wagą, lub miarą, co się przedtym mnieyszą przedawało. A ieźli pokrzywdzeni nie są wiadomi, y dowiedzieć się o nich nie można, rozdać to na ubogie, chyba że sam Penitent będzie ubogi, na ow czas za zdaniem Spowiednika ta rzecz cała, albo część iey, nie wiedzieć czyia, może mu bydź zostawiona, gdzie ten *casus reservatus* nie iest Biskupowi, iak bywa w wielu Dyecezyach. Jeżeli rzecz do restytucyi należąca iest wielka, á pokrzywdzeni wcale niewiadomi, chociaż według prawa Kościelnego *C. cum tu de usur.* należałoby to rozdać na ubogie, może iednak Spowiednik, umowiwszy się z Penitentem, w przypadku taiemnym do Penitencyaryi, á w publicznym do Dataryi Apostolskiey udać się. Za małe nie pewne rzeczy zalecić można Penitentowi, żeby czynił iałmużny ubogim. Co do zdobyczy bez winy zdarzaiącey się, na przykład: rzecz znaleziona, iest zdanie dosyć mocne, że kiedy po uczynionym pilnym staraniu nie można dowiedzieć się, czyia ona iest, można ią sobie zachować, zwłaszcza ieżeli ten, ktory znalazł, iest ubogi y potrzebny; ile przy intencyi przywrocenia iey temu, ktory zgubił.

258. Uczą niektorzy, że gdy Penitent wcale niewie,

wie,ani wiedzieć może o obowiązku reſtytucyi,albo na ſumnieniu przekonany ieſt, że tylko w części powinien reſtytucyą uczynić, chociaż w ſamey rzeczy będzie obowiązanym do całey *& in ſolidum*, albo że może podzielić na raty, co powinien y zdoła wypłacić razem, można go zoſtawić w tey niewiadomości, zwłaſzcza kiedy nie maſz nadziei otrzymania pożytku z upomnienia. Lecz ia tę naukę iuż zganiłem w Rozd. VIII. Czy można, albo należy rozgrzeſzyć przed ſkuteczną reſtytucyą tego, ktory ią obiecywał dwa lub trzy razy, á nie dotrzymał tego bez ſłuſzney przyczyny? krotko odpowiadam, że chyba okoliczność iaka oſobliwſza będzie tego wyciągała, nie należy rozgrzeſzyć, aż naſtąpi reſtytucya, *ne mora pariat delictum, ſicut alias peperit*, mowi *Cajetanus in ſumm. V. Reſtitutio c. b.*

259. Dwie tu ieſzcze do tey materyi przydaię wątpliwości. Pierwſza wątpliwość ieſt: ieźli w przypadku trudnym, gdzie nie można doyść ſprawy, może Spowiednik nakazać połowę reſtytucyi, od połowy Penitenta uwolnić? na co odpowiadam, iż czaſem może y należy tak, iako to I. Kiedy kto z wątpliwością iaką rzecz dzierży, á nie może pozbyć wątpliwości, ktorą miał nawet w początku dzierżenia, trzeba mu naznaczyć większą lub mnieyſzą reſtytucyą podług wielkości wątpienia. II. Kiedy przyczyny ſą ro-

wne

wne na obie ſtrony *quo ad jus & factum*, gdzie według Prawa do ſądu iść można; bo ponieważ zważywſzy obydwoch ſtron *in jure & in facto* przyczyny, iedna drugiey nie przeważa, nie powinien ani Sędzia ani Spowiednik wſzyſtko przyſądzać iedney ſtronie: na co iednak nie wſzyſcy zezwalaią, dopuſzczaiąc tylko naywyżſzemu Sędziemu takie przyſądzenie. *Laym. L.* 3. *de Juſt. C.* 31. *n.* 9. Co zaś do podzielenia na raty, mowią, że to doſtatecznego fundamentu nie ma, *neq; quo ad jus, neque quo ad factum Engel. in Colleg. L.* 1. *tit.* 30. *n.* 9. Lecz to ſię podaie do uwagi, że nie będzie ſprawiedliwe to oſądzenie, ieźli ſię tylko dzieie dla tego, iż iedna ſtrona przemaga mocą, protekcyą, lub pieniędzmi, ieźli z drugiey ſtrony Prawo ieſt ſłuſzne, chyba że dla uniknienia expenſow prawnych, taż ſtrona dobrowolnie na to zezwoli.

260. Druga wątpliwość ieſt, iak ma poſtąpić Spowiednik, kiedy potrzeba wyciąga lub ſami Penitenci napieraią ſię, żeby za nich on ſam czynił reſtytucyą? na co odpowiadam, że w tey mierze trzeba wielkiey oſtrożności, żeby nie popadł w podeyźrzenie; przeto reſtytucyi niepewnych niech na ſię nie przyimuie, ale ie zoſtawuie ſamym Penitentom, nalegaiąc o ſkuteczne zadość im uczynienie, ile można przed rozgrzeſzeniem.

261. Reſtytucye pewne, dla utaienia Penitenta,

rozſądnie może przyiąć na ſiebie, lecz niech ſię ſtara mieć kwit od tego, komu oddaie, gdyż częſtokroć Penitenci maią ztąd nieſpokoyność, nie wiedząc, czy w rzeczy ſamey naſtąpiła reſtytucya: niech ſię wyſtrzega naymnieyſzey rzeczy brać dla ſiebie: *non accipiam* rzekł Elizeuſz Naamanowi 4. *Reg*. 5. 16. Lecz Giezy łakomca mowił przeciwnie: *Accipiam ab eo aliquid*, chociaż wziął oraz y to, czego nie chciał, to ieſt trąd y nieſławę; gdyż zbezecnił ſwoy urząd owym łakomſtwem. Przeſtrzega S. Karol w ſwoiey nauce dla Spowiednika, żeby naznaczaiąc za pokutę Mſze, pieniędzy nie brać ſamemu na nie, ani kazać, żeby ie dano do Kościoła lub Klaſztoru ſwego, á tym bardziey niech nie naznacza pokuty pieniężney, ktoreby ſobie brał Spowiednik, iakośmy z wielkim podziwieniem ſłyſzeli, że ſię to zdarzało: y na tym dosyć o reſtytucyi cudzych rzeczy. Przyſtąpiemy do reſtytucyi ſławy.

262. Może Penitent mieć obowiązek przywrocenia ſławy albo honoru. Częſto ſłychać mowę uymuiącą ſławy bliźniemu, ale nikt ſię nie przyznaie do rozſiania iey, wſzyſcy mowią, że ſłyſzeli. Rana ieſt widoczna, lecz ręka raniąca ukryta.

263. Tu naprzod niech uważa Spowiednik, ieźli potwarz była zmyślona y fałſzywa, y ieźli Penitent był poczatkiem iey, niech go obowiąże do odwołania

nia w ſpoſob nayſkutecznieyſzy y nayprzyzwoitſzy, chociażby on ſam miał przez to ponieść rowny uſzczerbek, á czaſem y większy na własney ſławie, byle nie na życiu: nawet chociażby przyſzło wyznać ſwoy fałſz, y poprzyſiąc lub wyiawić to przez świadectwo Oſob godnych wiary, albo inſzym ſpoſobem, za ktorymby naſtąpiło należyte odwołanie. Jeźliby obmowienie było na fundamencie prawdy, lecz w rżeczy taiemney, twierdzą niektorzy, że obowiązek reſtytucyi ſławy nie ieſt tak ſurowy; lecz ia rozumiem, że chociaż grzech w tey mierze bydź mogł mnieyſzy, ieżeli iednak pokrzywdzenie było rowne, powinna bydź w ſkutku nadgroda rowna, chociaż w ſpoſobie nieco rożna, ktory poda roſtropność. Czaſem doſyć powiedzieć, że tak mowić nie należało, czaſem można chwalić tę Oſobę z inſzych cnot, przez co ow wyſtępek poſzedłby w niepamięć. Lecz w tey okoliczności bardzo oſtrożnie poſtępować trzeba, żeby przez wymuſzone odwoływanie nie powiękſzyć wyſtępku. Jeżli przypadek niedawny, trzeba prędſzego zabieżenia, ieźli zaś zadawniony, lepiey podobno o nim nie wſpominać, chyba roſtropnie, obawiaiąc ſię odnowienia nieſławy za podaną okolicznością, iako zdarza ſię między Oſobami Dworſkiemi, ſtaraiącemi ſię o iaki Urząd, gdzie ieden drugiemu przeſzkadzaiąc, dawnieyſze przypomina wyſtępki.

264. Wielu ieſt, co ſię wymawiaią tym, że ſłyſżeli to od drugich, lecz przez to nie ſą wolni na ſumnieniu, bo ieżeli potwarz była fałſzywa, y oni o tym wiedzieli, nie należało iey rozſzerzać, gdyż rownie grzeſzy, kto podpalony ogień podżega, iak co podpala; á ieźli potwarz była prawdziwa, lecz ieſzcze nie rozgłoſzona, grzeſzy ten, co rozgłoſił, iak y ten, co ią pierwſzy pod ſekretem bez potrzeby wydał; y trzeba wiedzieć, że potwarz nie ma ſię ieſzcze za rozgłoſzoną, kiedy o niey kilka Oſob wie, lub też w iednym albo y w drugim domie gadaią. Jeźli potwarz była prawdziwa, á ſekretna, lecz potym wyiawiła ſię iakim ſpoſobem, na przykład przez Prawo, w ten czas obmowca, chociaż grzeſzy, wolny iednak ieſt od reſtytucyi. Kto rozrzuca paſzkwile, *libellos famoſos &c.* powinien podobnym ſpoſobem przez piſmo to odwołać, za fałſz oświadczyć; á ieźli była prawda, przynaymniey obmowionego z inſzych cnot chwalić: y tym ſpoſobem czynić należy reſtytucyą honoru, oraz y wſzelkich ſzkod ztąd pochodzących.

265. Uważać też trzeba, iż chociaż częſtokroć reſtytucya honoru ſtaie ſię przez przeproſzenie Oſoby urażoney, iednak to nie zawſze ieſt rzecz potrzebna, czaſem nieprzyzwoita, á czaſem też nie doſyć na tym. Niepotrzebna ieſt między Oſobami ſzlachetnemi y rownemi ſobie, ani ieſt w zwyczaiu, y

w tych

w tych okolicznościach trzeba przeſtawać na zdaniu ludzi rozſądnych y bogoboynych tegoż ſamego ſtanu, ktorzy wynaydą przyzwoite śrzodki do tego. Między nierownemi nie ieſt przyzwoita, przynaymniey co do Oſoby wyżſzey, chociażby ta była przyczyną urazy. Uczciwemu Zołnierzowi nie doſyć ieſt na tym, lecz trzeba, żeby Oſoba urażaiąca przez czas nieiaki z tego ſię mieyſca oddaliła, aż ta uraza nie iako poydzie w zapomnienie, y umyſł pokrzywdzonego uſpokoi ſię nie co. Lecz tu trzeba ſię ſtoſować do zwyczaiow w Kraju każdym przyiętych, byleby tylko nie były przeciwne Prawu Bożemu, chociaż niżey mowić będziemy, iż ieźli ukrzywdzony nie przyimuie nadgrody przyzwoitey, doſyć ieſt z nią ſię oświadczyć, ani tu koniecznie między urazą y nadgrodą rowności arytmetyczney wyciągać można. Lecz to ieſt katownią Spowiedniczą, zwłaſzcza kiedy Penitent nie ma ochoty nadgrodzenia, albo trudność ieſt w wynalezieniu przyzwoitego ſpoſobu, w czym Spowiednik, żeby dobrze poſtąpił, powinien łączyć naukę z roſtropnością.

266. W tey materyi ſą dwie propozycye potępione: *quidni! nonniſi veniale ſit detrahentis auctoritatem magnam, ſibi noxium, falſo crimine elidere Innoc. XI. 43. Probabile eſt, non peccare mortaliter, qui imponit falſum crimen alicui, ut ſuam juſtitiam & honorem defendat:*

dat: & si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis, in Theologia ejusd. 44.

267. Mowic tu ieszcze należy o szkodzie, ktorą częstokroć obmowiska bliźniemu przynoszą. Tak złośliwy Syba 2. *Reg.* 16. 4. o godach przed Dawidem Mifibozeta, iakoby on chciał rokosz podnosić, á przez to niewinny człek złupiony iest z wszystkich dobr. Tak się trafia, kiedy kto kogo oskarża niesłusznie przed Sądem, albo daie fałszywie świadectwo, albo donosi opacznie przed Zwierzchnością, w ktorych przypadkach powszechna reguła iest, starać się, aby niewinność nie była pokrzywdzona.

268. Jest także restytucya, do ktorey obowiązani są ci, ktorzy czynią krzywdę bliźniemu odbieraiąc życie przez zaboystwo, kalecząc, lub iakimkolwiek sposobem szkodząc zdrowiu; do czego też należy gwałt Pannie uczyniony, *quo tollitur integritas Virginalis.* Względem zaboystwa, ieźli zabity nie ma Zony, ani Dzieci, ani Rodzicow, ktorzy w ubostwie zostaiąc, przez niego mieli opatrzenie, co także się ściąga do Braci y do Siostr, nie masz obowiązku restytucyi; lecz ieźliby byli, y przez śmierć iego zostali pokrzywdzeni, na przykład zabiiaiąc rzemieślnika, powinien zaboyca nadgrodzić ich krzywdę; y to zwykło dziać się przez umowę przyiacielską. *Navarrus in summ. Cap.* 15. *n.* 24. sądzi, że dosyć iest talarow

row 50. według Prawa, *l.* 1. *de iis, qui dejec. vel effud.* chociaż to bydź w każdym przypadku nie może. Ani przez tę reſtytucyą wolnym ſię ſtaie winowayca od inſzych kar pieniężnych, lub cieleſnych, bo to tylko ſzkoda ſię nadgradza ukrzywdzonym, co do Spowiedzi, á zaś Prawo zoſtaie w ſwoiey mocy.

269. Co do ranienia y uſzczerbku zdrowia, należy wrocić cały wydatek na leczenie ſię, y nadgrodzic to wſzyſtko, coby mogł ſobie przez ten czas zarobić, iako też, ieźli ſię ſtaie nieſpoſobnym do pracy; y to ſię także dzieie przez ugodę.

270. Co do gwałtu, ieżeli przezeń białeygłowie do Małżeńſtwa ſtaie ſię przeſzkoda, że albo nie znaydzie Męża, albo też go znaydzie, lecz mniey pomyślnie, niżliby mieć mogła przed uczynionym ſobie gwałtem, reguła ieſt, że kto gwałt popełnił, albo ma poiąć zgwałconą Oſobę za Zonę, albo też ią wypoſażyć według iey ſtanu, á czaſem ieſzcze y nadto, ieźliby dla tego nie chciano iey brać z poſagiem zwyczaynym. Z tych dwoyga iedno obrać winowayca może, y tak ſię rozumie Prawo *Cap.* 1. *de adult.* Chyba że była obietnica Małżeńſtwa, czy prawdźiwa, czy zmyślona, po ktorey gwałt naſtąpił. *Layman Lib.* 3. *de juſt. tr.* 3. *Cap.* 13. *n.* 3.

271. Na reſztę ieſt bardzo wiele inſzych ſpoſobow, ktoremi ſię zaciąga obowiązek reſtytucyi, ktore

re tu krotko zbierzemy, żeby ie w świeżey mieć pamięci. Poluiąc, ieźli ſię pſuią zboża, albo biią źwierzęta, ktore chociaż ſą dzikie, maią iednak Pana, y wracaią ſię do niego, na przykład gołębie; rybę łowiąc, bydło paſżąc, y drwa rąbiąc w cudzym, chyba że *parvitas materiæ* wymawia, albo też gwałtowna potrzeba, na przykład ubogim zimą, albo też że Prawo zakazuiące ieſt ſzczegulnie na ukaranie poſtanowione, co też o paſtwiſkach y o ryb łowieniu rozumieć ſię ma. Uczy Bertoni w Xiędze *de negligentiis & omiſſionibus part. 2. art. 12. n. 21.* iak wolno ubogim zimą drwa brać na cudzym, albo też ieść iakiekolwiek owoce nie tylko w gwałtowney, ale też w ciężkiey potrzebie, y przywodzi Piſmo ſtarego Zakonu, ktore chociaż teraz nie obowiązuie, pokazuie iednak, iż to ſię zgadza z Prawem natury; á za tym y z miłością Chrześciańſką, byleby tylko to było nie pſuiąc drew &c. y iako ſami ubodzy mowić zwykli, z naymnieyſzą ſzkodą Goſpodarza, ile bydź może.

272. Wynika także obowiązek reſtytucyi z oſzukania w grze, ieżeli to nie ieſt zwyczayne y poſpolicie nie używane, na przykład żeby kto znaczył karty, albo też miał Oſobę, ktoraby ſtoiąc za iego kompanem, znaki dawała. Także z oſzukania na cłach, zwłaſzcza w towarach, á nie dla właſnego używania, ieżeli Prawo takowy podatek uchwalaiące, nie na ukara-

nie

nie ieſt poſtanowione. Także z lichwy, ieźli Lichwiarz wie pewnie, kogo ukrzywdził, bo inaczey powinien rozdać na ubogie; według Kanonu *Cap. cum tu, de uſur.*

273. W Symonii, czyli świętokupſtwie tak rzetelnym, iako też y domyślnym należy przywrocić wſzelkie pożytki z dobr Duchownych. *Paſſarin: de Cler. non reſid. Cap. conſvetudinem in 6. n.* 131. Y chociaż świętokupca w Chorze bywa, nie powinien iednak ztąd nic pożytkować, bo nieprawnie wſtąpił na ten urząd: także cena świętokupſtwa powinna bydź na ubogie rozdana, lub inaczey podług rożności świętokupſtwa y rożnego rożnych w tym zdania. *V. Layman. lib.* 4. *Tr.* 10. *Cap. ult.* *ſ.* 9. Ten także, ktory ma Kościelne *Beneficium*, á przez ſześć Mieſięcy od początku nie odprawował *culpabiliter Officium Divinum*, powinien uczynić reſtytucyą *pro rata omiſſionis*, o czym w drugiey Części obſzerniey mowić ſię będzie. Ekonomowie, Kommiſſarze, Dozorcy, ktorzy biorą zapłatę za to, żeby dobra Pańſkiego poſtrzegali, á nie poſtrzegaią, także cłow publicznych pilnuiący, kiedy przez niedbalſtwo ſwoie ſzkodę przynoſzą. Słowem mowiąc, ktorzy iakikolwiek urząd ſprawuią, czy to za wyraźną umową, czyli też *ex quaſi contractu.*

274. Opiekunowie, kiedy iakimkolwiek ſpoſo-

bem krzywdzą zostaiących w opiece, Mężowie Zon swoich posagi roztrwoniaiący, Rzemieślnicy, czyli też iacykolwiek Robotnicy, kiedy nie pracuią tak, iak należy, za co się im płaci. Zołnierze y Officyerowie woyskowi częstokroć podlegaią restytucyi dla krzywd niesprawiedliwie poczynionych, tak w pokoiu, iako y podczas woyny, o czym czytay *Layman. lib.* 2. *Tr.* 3. *Cap.* 12. Także ktokolwiek sposobem nieprzyzwoitym y z krzywdą bliźniego czyni iakiekolwiek zamiany, zastawy, pożyczki &c. pod ktorych pokrywką czynią się zdrady, oszukania lichwy, y zdzierstwa; tak dalece, iż trzeba Spowiednikowi mieć oczy ostrowidza, żeby to wszystko postrzegał, y trzeba wielkiey nauki, żeby tę przepaść przeniknął, w ktorey ginie tyle dusz, y tyle Spowiednikow nie wiedzą iak postąpić. Jaki obowiązek restytucyi następuie *ex leg. Aquilia lib.* 4. *instit. & ff. & Cap. de l. Aquil.* co Kanonistowie uważaią, *lib.* 5. *tit. de injuriis & damno dato*, roztrząsa to z pilnością *Engel. lib.* 5. *tit.* 36. czytay też *Layman. de just. lib.* 3. *tr.* 3. *part.* 1. *Cap.* 6. Ktoremu się zdaie, iż te Prawa nie obowięzuią na sumnieniu, chyba za Dekretem Sędziowskim, lecz *Engel.* przeciwnie sądzi, z ktorym y ia trzymam.

ROZDZIAŁ XII.

O Przebaczeniu krzywd.

275. DWie opinie do tey materyi ściągaiące ſię ſą potępione od Innoc: XI. *Propoſ.* 10, *Non tenemur proximum diligere actu interno & formali. Propoſ.* 11. *Præcepto diligendi proximum ſatisfacere poſſumus per ſolos actus externos*: obiedwie potrzebne tu do uwagi.

276. Nie ieſteśmy obowiązani, mowili Autorowie tych dwoch potępionych propozycyi, kochać bliźniego wewnętrznie, y zadoſyć ſię czyni przykazaniu kochaiąc go tylko powierzchownie. Zkąd wnoſić można było, iż obowiązek miłości wyciąga tylko, żeby mu nie ſźkodzić, ani krzywdzić na duſzy lub ciele; albo też ieźli obowiązek miłości ściąga ſię tylko do uczynkow rzeczywiſtych, ktorym można zadoſyć uczynić powierzchownie, bez wewnętrzney życzliwości, doſyć będzie dać iałmużnę potrzebuiącemu, lub wſpomodz ile możności zoſtaiącego w niebeſpieczeńſtwie, ale nie trzeba go kochać miłością prawdziwą, á zatym moglibyśmy dźwignąć ręką bliźniego, á ſercem nienawidzieć, zkąd wynikałby nowy gatunek miłości polityczney, owſzem

obłudney, ktora prawdziwie bydź nie może Chrześciańſką. Lecz Spowiednik idąc za zdrową nauką y Ewangelią, ktora rozkazuie kochać bliźniego, iak ſiebie ſamego, ſiebie zaś ſamego nikt nie kocha obłudnie; owſzem częſtokroć zbytecznie kochaiąc ſię, pſuiemy porządną miłość; ieźli ſię trafi taki Penitent, ktory nie kocha zupełnie bliźniego, przynaymniey *ſecundum præparationem animi*, według S. Tomaſza 2. 2. *q*. 28. *art*. 8. *ut habeat animum præparatum ad hoc, quod in ſingulari inimicum diligeret, ſi neceſſitas occurreret*, lecż rzeczywiście ma nienawiść ku niemu, á niechce iey poprzeſtać, nie będzie mogł odebrać rozgrzeſzenia, iak ſię powiedziało w Rozdź. 9. *num*. 193.

277. Lecz to iak ieſt rzecz prawdziwa, tak trudna do wykonania. Jezli kto ma nienawiść ku bliźniemu, y niechce iey poprzeſtać, nie powinien bydź rozgrzeſzony, to ieſt prawda, y ktoby temu przeczył, byłby Heretykiem: lecz ieźli kto ma tę nienawiść, albo iey nie ma, iak to poznać? y ponieważ Penitent ieſt na Spowiedzi y winowaycą y świadkiem *pro & contra ſe*, ieźli powie, że iey nie ma, trzeba mu wierzyć, y rozgrzeſzyć. Lecz to łacne uwierzenie iak częſto omylić może? *Non rectis oculis*, mowi Piſmo, *Saul aſpiciebat David* 1. *Reg*. 18. 9. tak dalece, że po dwakroć kuſił ſię zabić go; poſtaremu czyni

go

gō Wodzem, y poleca ciężar woyny, zaślubia mu Corkę swoią, wzywa go do Dworu, każe bydź u Krolewskiego Stołu, mianuie go Synem, oświadcza się iż go niesłusznie nienawidział, raz y powtornie godzi się z nim publicznie, iednak nie przebacza mu z serca, ani przestaie nienawiści. Na co Spowiednik bacznym bydź powinien, żeby umiał rożnicę czynić między spokoynym Jakobem, y gniewliwym Ezawem: co troiakim sposobem bydź może.

278. Naprzod, ieźliby kto iako Saul, albo oczywiście chciał trwac w nienawiści y prześladować bliźniego, albo potaiemnie, iako czasem tenże sam Saul czynił, pokrywaiąc nienawiść sztukami y grzecznością, co czynią przewrotni Dworacy. Z tymi Spowiednik mało mieć będzie do czynienia; bo albo nie przychodzą do spowiedzi, myśląc o czym inszym, albo gdy przyidą, á pokażą się bydź zatwardziałymi, prędko ich pozbędzie, bo sami tylko skruszeni y pokornegō serca zasługuią na odpuszczenie u BOGA w Sakramencie pokuty S. w tym razie ubolewać tylko będzie Spowiednik nad nędznym ich stanem, ktorzy noszą znak potępienia na czele, będzie się modlić za nich y odprawi ich w sposob łagodny y pełny politowania, ostrzegaiąc ich o niebespieczeństwie, w ktorym zostaią, upominaiąc, żeby pomnieli na śmierć wszystkich rownie czekaiącą, y na zemstę,

kto-

ktora ſpotka zemſty naſze, zalecaiąc na koniec, żeby ſłuchali Słowa Bożego, ktore częſtokroć z tych opok wodę wyciſka.

279. Powtore, kiedy Penitent oſkarza ſię, iż ma nienawiść ku bliźniemu, albo też ią ſam Spowiednik w nim upatruie: Tu pytać ſię go trzeba, od iak dawnego czaſu ma tę nienawiść, według Reguły wzwyż przepiſaney do poznania liczby grzechow w tym rodzaiu do prawdy podobnieyſzey, ktore inaczey trudno poznać y policzyć; á ieźli go obaczy nakłonionym do świadczenia na potym o ſobie nienawiedzianey należytey miłości, niech ſię pyta według rzeczy y Oſoby, co złego w zapale namiętności życzył iey, czy śmierci, czy nieſławy, czy ſzkody, y czy iey tylko ſamey, czyli też należącym do niey, czy obmawiał, czy co czynił na zemſtę, przez ſiebie lub przez innych, ieźli ubliżał znakow miłości ſzczegulnych, lub powſzechnych w iakim razie, co wſzyſtko ieſt ſkutkiem wewnętrzney nienawiści, y ieźli co nie ieſt na przeſzkodzie, poznawſzy gatunek y liczbę grzechow w tey mierze popełnionych, niech go utwierdzi krotkiemi á doſadnemi ſłowy w przedſiewzięciu poprawy, y rozgrzeſzy, ieźliby był ſkruſzony.

280. Potrzecie, może ſię zdarzyć, kto z złym ſercem, á z dobrym ięzykiem: na ow czas niech Spowiednik poſtępuie po lekarſku, większy wzgląd maiąc

iąc na puls niż na ięzyk chorego. Mowi on, że Panu BOGU wſzyſtko polecił; że chociażby przeciwnika ſwego ſpiącego znalazł w leſie, nie budziłby go, nie tylko, żeby mu miał ſzkodzić; niech mu BOG ſzczęści &c. aż poty ięzyk bardzo dobry; lecz ieźli daley pomowi, ſłyſzeć ſię da: że niech ſię ow ſtrzeże ani ſię ſpotyka, że mu przepuſzcza dla miłości Bożey, ale on tego nie wart, że go kocha, iak Chrześcianina, ale ſprawy iego nie ſą Chrześciańſkie, ani przyſtoyne. Tu ięzyk ſię mieni, y daie poznakę złego ſerca. Spytaſz ſię go daley: czy rozmawia z przeciwnikiem? odpowie: nie; ieźli ſię z nim wita, albo witanym będąc wzaiemną oddaie ludzkość? y to nie; ieźli ſię z nim ſpotka, w inſzą obraca ſię ſtronę, ieźli zechce do zgody przyſtąpić, nie zezwala na nią, chyba pod trudnym bardzo albo niepodobnym warunkiem, y ledwo go nie ma za Kaima. Taki Penitent oczywiście złe ſerce pokazuie, ktorego ieźli nie odmieni, nie ieſt godnym rozgrzeſzenia.

281. To, na czym ſię zaſadza przerzeczona nauka, ieſt, I. że powinniśmy kochać nieprzyiacioł, bo ſą naſzymi bliźniemi; ktorych nie kochaiąc grzeſzemy przeciwko Boſkiemu y przyrodzonemu przykazaniu o miłości.

282. II. Toż ſamo przykazanie obowięzuie, ażebyśmy im dawali powierzchowne znaki miłości, gdyż

we-

według S. Tomaſza 2. 2. *q.* 2. *art.* 9. ponieważ BOG przykazuie miłość wewnętrzną, przykazuie oraz dąwać iey znaki powierzchowne ſkutkiem ſamym.

283. III. Chociażby nieprzyiaciel nas uraził, lub ukrzywdził, albo też nas nie nawidzi y życzy złego, nie ſzkodząc nam w ſkutku, nie możemy nienawidzieć go, iako bliźniego, ani wzaiemną nienawiścią płacić za nienawiść, ani krzywdą za krzywdę, ile do chęci, chociaż ieźliby w ſkutku kto na kogo wkładał to, czego ſam ieſt winien, można dla ochronienia ſiebie wyiawić winowaycę.

284. IV. Ze nie maſz powinności dawać znakow wewnętrzney miłości nie tylko nieprzyiaciołom, ale nawet ani przyiaciołom, chyba że tego potrzeba będzie wyciągała, iako to powitać, rozmawiać, wſpomagać według możności y potrzeby.

285. V. Ze przerzeczone znaki miłości tymże ſamym ſpoſobem maią bydź oświadczone nieprzyiaciołom, iako w powſzechności oświadczaią ſię każdemu bliźniemu, naprzykład powitać, y w modlitwie pamiętać o nieprzyiaciołach.

286. Zkąd ſię wnoſi, I. że nie godzi ſię mieć nienawiści wewnętrzney ku nieprzyiacielowi. II. Ze nie można mu odmowić powſzechnych znakow miłości, á w czaſie potrzeby nawet oſobiſtych. III. Ze obrażony nie powinien mieć wewnętrzney urazy.

IV.

IV. Że bez urazy wewnętrzney można u ſądu krzywdy ſwoiey dochodzić, czego mamy przykłady w Jakobie z Labanem *Gen.* 31. 36. y w Dawidzie z Joabem y Semei 3. *Reg.* 2. 6. & 9.

287. To powiedziawſzy, ieźli kto przyſtępuie do ſpowiedzi zoſtaiąc w nienawiści lub nieprzyiaźni, y używa ſpoſobow mowienia wzwyż wyrażonych, czy to ſam z ſiebie, czyli ſpytany od Spowiednika, iako to należy czynić z Oſobami oto podeyźrzanemi, zwłaſzcza w Kraiach, gdzie ten wyſtępek ieſt poſpolitſzy: niech ſię ſprawi Spowiednik podług przepiſaney nauki y da do zrozumienia Penitentowi, iak obſzernie ſię rozciąga Prawo o miłości bliźniego; niech go ſłucha cierpliwie w użaleniu ſię na krzywdę poniesioną: niech powie, ieźli tego potrzeba, że ten poſtępek ieſt nieſprawiedliwy y z krzywdą dla niego, y niech ſię dowcipnie pokazuie, iakby był obrońcą iego; y dawſzy mu czas do wynurzenia ſię, w czym nie należy bydź ſkąpym, bo to dziwnie pomaga; gdy iuż Penitent opowie wſzyſtkie ſwoie żale, niech Spowiednik przełoży mu to, czego potrzeba do zupełności ſpowiedzi, á potym niech mu wyſtawi przed oczy Chryſtuſa cierpiącego y umieraiącego za nieprzyiacioły ſwoie, y przy śmierci za nie modlącego ſię; niech uſilnie ſłowami pobożnemi y przenikaiącemi nakłoni go naprzod w ogolności do przebaczenia

nia z całego ſerca za przykładem Męki y śmierci Zbawicielowey, y ieźli można, niech mu zaleci ſpoyźrzeć na Krucyfix: potym niech ſię pyta, coby Penitent czuł w ſercu ſwoim? á znalazłſzy go ſkłonnego do powinności Chrześciańſkich, niech z nim poſtąpi według nauki pomienioney.

288. Przydaię do tego, iż chociaż nie ma obowiązku dawać nieprzyiacielowi, procz potrzeby, dowodow ſzczegulnych miłości, iednakże zdarza ſię okoliczność, iż ie dawać należy; á naprzod, ieźliby ztąd powſzechne urość mogło zgorſzenie w Kraiu, lub w ſąſiedztwie; co też rozumieć ſię ma y o Zgromadzeniu Zakonnym, chybaby to było *ad correctionem*, ktorym ſpoſobem przez czas pomierny poſtąpić może Mąż z Zoną, y Rodzice z Dziećmi; lecz rowni między ſobą poſtępować tak nie maią, na przykład dway Bracia rownego wieku, albo dwie Kobiety, ktore w iednym domie ſą w rowney powadze. II. Kiedyby do zgody przyiść nie można inſzym ſpoſobem; procz tych znakow ſzczegulnych; bo ieżeli miłość ieſt celem przykazania Boſkiego, idzie za tym, że y śrzodki do otrzymania iey temuż przykazaniu podpadaią.

289. Lecz ieźli Penitent nie ſkłania ſię do powinności Chrześciańſkiey, y trwa w zatwardziałości, co czynić? Zaiſte ieźli Spowiednik ma cokolwiek

gor-

gorliwości, y nie stał się nieczuynym około zbawienia duſz w tym y w podobnych inſzych przypadkach, będzie prosił z Jeremiaſzem wody na głowę swoią, y źrzodła też oczom swoim dla opłakania zguby tey duſzy, ktora ią czeka: obroci się do BOGA z ięczeniem y wzdychaniem mowiąc: *Domine, dona mihi hanc Animam. Esther* 7. 3. Poradzi Penitentowi uczynić przez kilka dni osobliwſze Nabożeństwo, żeby go BOG natchnął; postara się, żeby się y drudzy modlili o iego nawrocenie, á naybardziey sam Spowiednik konsekruiąc codziennie Krew Pańską, błagać będzie, żeby kiedyżkolwiek kropelka Krwi niewinnego Baranka padła na to serce kamienne, y one skruſzyła; ani na tym przestawać będzie, y porzuci robotę.

290. Przełożywſzy dobrymi sposobami Penitentowi powinność iego, y upewniwſzy go łagodnie, że ani on, ani żaden Spowiednik nie może go w tym stanie rozgrzeſzyć, nawet ani przy śmierci, niech go odeſzle, żeby sobie o tym myślał; niech mu natrąci, żeby się w tym radził inſzych Osob rostropnych y pobożnych; żeby poſzedł na rekollekcye, ieżeli iest mieysce po temu, albo też, żeby ie odprawił w domu właſnym, tak iak można naylepiey, co mocno zaleca S. Franciſzek Xawery. A ieźliby przeciwnik chciał mu zadosyć uczynić przyzwoitym sposobem, czy to przepraſzaiąc, czyli inaczey, niech Spowie-

dnik przekłada, że to bardziey obciąża zatwardziałość iego, y gniew Boży przeciwko iemu pociąga, y ieſt nowym zgorſzeniem, á według S. Tomaſza 2. 2. *q.* 22. *art.* 7. ieſt to grzechem oſobliwego gatunku, *quia ipſa petitio veniæ*, daie tego przyczynę Cajetanus, *ibi determinat tempus, in quo charitas debeat exire in actum manifeſtationis cordis ſui erga inimicum.* Niech mu zaleci obrać czas dłuższy do rozmowienia ſię poufale w tym razie, do przełożenia ſwoich w tym przyczyn, y ſłuchania Spowiedniczych: á naybardziey niech ſię wyſtrzega, żeby go nie odſyłał rozgniewanego; gdyż nie wiemy *quid pariet ſuperventura dies.*

291. Jeſzcze powiemy o niektorych rzeczach tu ściągaiących ſię. A naprzod: zdarzą ſię niektorzy, co trudność maią w zaczęciu mowić z nieprzyiacielem, albo też w przywitaniu go; bo wątpią, żeby wzaiemną byli przyięci ludzkością, albo ſię też obawiaią, żeby tym bardziey go nie obrazić, y większey na ſię nie zaciągnąć przykrości.

292. Te okoliczności ma pilnie roztrząſać Spowiednik, ażeby pod niemi nie taiła ſię nienawiść, iako ſię zdarza; á ieźli pozna, iż Penitent poſtępuie wiernie, y że ieſt na umyśle gotow, do czynienia tego, co powinien, niech uważy y ſtara ſię bydź upewnionym ile można, czy iego przeciwnik ieſt takim

że

że rostropnie obawiać się można tego, czego się obawia Penitent? á ieźliby się tak zdało, niech przestrzeże Penitenta, iż może się od tego wstrzymać do poty, poki to nieużytecznym y szkodliwym rozumieć będzie; á tym czasem niech przed przyiaciołmi, y ktorzy na to oczy obracaią oświadcza się, że tego nie czyni przez złość, ale owszem dla uniknienia złego: a ieźliby Spowiednik przeyźrzał, iż to nieochybnie bydź ma przyczyną większego gniewu y nienawiści, na ow czas powinien rozkazać Penitentowi, żeby się od tego wstrzymał koniecznie, ieźli to przyczyną bydź ma większego złego. A ieźli Penitent pierwszy, albo też sam tylko był obrażony, pewna rzecz, że nie iest obowiązany, mowić albo witać pierwszy, lecz tylko przyiąć takowe witanie, chyba ieźliby wielka rożnica była między Osobami.

293. Powtore, uważać należy, że ieźliby urażony, lub urażaiący chcieli poprzestać nienawiści, y na potym oświadczać sobie powszechne znaki przyiaźni, lecz nie wracać się do dawney poufałości, nie można ich do niey obowięzywać, byleby nienawiść ustała; na co zawsze bacznym powinien bydź Spowiednik, zwłaszcza kiedy nienawiść iest zastarżała, y po przeszłych Spowiedziach nie zaniechana, lub umyślnie dla tego Spowiedź była odkładana. Lecz ieźliby szło o ugodę z iaką Niewiastą, lub z Osobą, z ktorą

złe

złe przed tym bywało obcowanie, nie trzeba obowiązywać Penitenta do dawney poufałości, chociażby to było w dobry sposob, dla niebespieczeństwa z tąd wynikaiącego, zwłaszcza w nierownym stanie: gdyż z tąd rzadko zgorszenie nastąpić może, owszem z takowey poufałości wyniknąćby mogło: y w takich przypadkach starać się należy czynić wszystko przez trzecią raczey Osobę, godną wiary, ktoraby upewniła, iż chociaż nie masz poufałości, nie masz iednak nienawiści.

294. Potrzecie, ta nauka rownie ściąga się do Przełożonego, Gospodarza, lub Męża względem Zony, ktorzy nie mogą odmowić dzieciom lub poddanym tego, co im winni, iako Oyciec lub Przełożony, to iest, mieć staranie o nich, opatrywać y kierować nimi, co niektorzy zowią *Officia secundùm quandam justitiam Tolet. Lib.* 4. *C.* 10. Chociaż bowiem, iako się wyżey powiedziało mogą *ad tempus* nie pokazywać im zwykłey przychylności, dla poprawy ich, iako na przykład, gdyby Syn na kartach marnotrawił, nie godzi się iednak przez długi czas tego czynić; bo inaczey byłoby to zemstą, nie poprawą; tak Dawid nie pozwalaiąc pokazać się sobie Absalonowi przez dwa lata ani na oczy, na koniec przypuścił go: *Vocatusque est, ut intraret ad Regem.* 2. *Reg:* 14. 33. A gdyby Oyciec nie chciał w domu

trzy-

trzymać Syna, lecż wyznaczywſzy mu część przyzwoitą, kazał mu oſobno mieſzkać; lub Mąż chciał w godziwych okolicznościach, oddalić ſię od Zony, byleby przy tym zachowane były powſzechne znaki miłości, zwykłe takim Oſobom y ich ſtanowi, á nie było nienawiści wewnętrzney, nie można im tego zabronić.

295. Na koniec, ieźli kiedy winowayca, po uczynioney przyzwoitey nadgrodzie, dopraſza ſię karty ugodliwey, iak ſię częſto zdarza, czy obrażony powinien ią dać, á nie daiąc, czy wart ieſt rozgrzeſzenia? ieſt to kweſtya bardzo trudna do oſądzenia *in facto*, chociaż łatwa *in jure*, łatwoby to było oſądzić, gdyby można widziec ſkrytości ſerca ludzkiego, ieźli ſię to dźieie z zawziętości, y na ow czas, pewna rzecz, że nie można rozgrzeſzyć, albo też nie chce tey ugody Piſmem ſtwierdzić, iż zamyśla krzywdy ſwoiey u ſądu dochodzić, co zapewne ieſt wolno, owſzem należy czynić, ieźli co innego nie przeſzkadza.

296. Ponieważ zaś ſamym tylko domniemaniem dochodzić można, czy w tym razie żądza zemſty, czy ſprawiedliwości, gorę bierze, czyli też obiedwie razem łączą ſię; rozumiem, że byłoby to wielkie podeyźrzenie zemſty, ieźliby winowayca chciał wſzyſtkie ſzkody ukrzywdzonemu nadgrodzić, na przykład gdyby po zabitym Męźu zoſtała ſię Wdowa z

Dzie-

Dziećmi, nie maiąca ſpoſobu do wyżywienia ich, á ugody nie chciała, odwoływaiąc ſię do ſądu, żeby zaboyca gardłem był karany: *Cum communiter*, naucza Cajetanus 2. 2. *qu.* 83. *art.* 8. *offenſi homines malam habeant voluntatem contra inimicum, ſi huic præſumptioni communi adjungatur inſpeciali, quòd inimico petenti veniam non annuunt, probabilis eſt opinio, quòd malam habeant voluntatem contra inimicum.*

297. Tak dalece, że gdy po przyzwoitey nadgrodzie odmawia ukrzywdzony karty ugodliwey, wielkie ieſt podobieńſtwo, że to czyni z zawziętości; z tąd chociaż Teologowie kładą rożnicę między żądzą zemſty, y chęcią ſprawiedliwości, twierdzą iednak, że *in facto* trudno dwie rzeczy rozeznać. *Iſta theorica, ſeu idea, etiam in foro interno vix ad praxim reducibilis videtur: & quatenus ad externum pertinet, non reperitur ſenſatus, vel inſenſatus, qui credat amicum & dilectorem eum, qui curat aliquem furcis ſuſpendi, vel capite truncari, ſeu ad triremes transmitti, cum vitæ, honoris, & bonorum jactura. Card. de Lug. in theatr. Lib.* 5. *part.* 4. *diſt.* 12.

298. Y to ieſzcze przydaię, że ieſt wielkie zgorſzenie, kiedy Chrześcianin proſzony na miłość Boſką w ſpoſob przyzwoity, y w takim czaſie, kiedy iuż obraza ochłonąć powinna, odmawia to, co mu nie ſzkodzi, á bliźniemu pomaga; owſzem zaſługuie ſobie

bie

bie na pochwałę łagodności Chrześciańſkiey; y że on ſam podobno przeſtępuiąc w wielu okolicznościach Prawa Boſkie y ludzkie, ma tylko gorliwość, żeby ie inſi zachowywali; ſam ſię uſpokoić nie chce ſpoſobem podobno nayſkutecznieyſzym do wykorzenienia nienawiści z ſerca; co chociaż tu tylko z przypadku uważam, potrzebnym bydź iednak ſądzę do uwagi nowemu Spowiednikowi; zwłaſzcza ieżliby obrażaiący nie był hultaiem y złoczyńcą znaiomym (gdyż na ow czas nie darować mu winy, mogłoby bydź znakiem gorliwości; y podobno tak ſię rozumieć maią Teologowie, ktorzy twierdzą, że nie maſz obowiązku darować urazy, kiedy winowayca może bydź karany podług Prawa) ale ieżli idzie o taką Oſobę, ktora ma Zonę, Dzieci, oraz liczne y uczciwe Pokrewieńſtwo, w ten czas gorliwość w dochodzeniu ſprawiedliwości zdaie ſię bydź podeyżrzana. Ztąd nie wſzyſcy Teologowie zgadzaią ſię w tey nauce, gdyż niektorzy twierdzą, iż można nie zezwolić na takowe wybaczenie, chybaby było ſprawiedliwe *Tolet. Lib.* 4. *Cap.* 10. *n.* 4. inſi zaś mowią, że nie ieſt bez podeyźrzenia gniewu, kto chce zemſty. *Layman. Lib.* 2. *Tr.* 3. *Cap.* 4. *n.* 3.

299. Ja ſkłaniaiąc ſię na ſtronę beſpiecznieyſzą *in favorem Animæ*, co według świadectwa bawiących ſię miſſyami, *Segneri Conf. inſtr. Cap.* 11. nie tylko w do-

Dd świad-

świadczeniu ieſt rzecz do prawdy podobnieyſza, ale też y wielce potrzebna do uwolnienia duſz od grzechu, ſądzę, że ieſt obowiązek dać kartę ugodliwą uproſzącemu, y iey potrzebuiącemu, á ktoby tego uczynić nie chciał, nie może bydź rozgrzeſzony; y przeciwnie trzymać, ieſt to Penitenta podawać w niebeſpieczeńſtwo zbawienia; można tu przyſtoſować Słowa S. Auguſtyna *ſerm.* 41. *de Verb. Dom. Cum humiliari dedignantur, vindicari volunt, quaſi pœna cuique prodeſſe poſſit aliena; læſus & injuriam paſſus de aliena pœna ſibi quærit medicamentum, & acquirit grande tormentum.* Obacz S. Tomaſza 2. 2. *qu.* 83, *art.* 3. gdzie naucza, że ieſt obowiązek kochać nieprzyiaciela, iako ſię wyżey namieniło, zwłaſzcza *ſi veniam petat*, co niektorzy trzymaią, iż rozumieć ſię może o darowaniu kary za wyſtępek, y tego uczynku, ktory Prawa nazywaią *injuriam*, ieźliby za wſzyſtką ſzkodę nadgroda ſię ſtała. *Averſa de charit. q.* 31. *ſect.* 7. Co na to wychodzi, o czym ia mowię, y zupełnie dowodzi Kardynał *Abiz. de inconſt. in fid. p.* 2. *c.* 2. *Beia par.* 1. *caſ.* 10.

ROZDZIAŁ XIII.

O Spowiedzi generalney, iak y kiedy można, albo należy ią czynić lub nie czynić.

300. WEdług Szkolnych Teologow nie maſz obo-

obowiązku czynić Spowiedź generalną; chociaż bowiem czasem trzeba powtorzyć Spowiedzi przeszłe, iż były nieważne, to iednak nazwać się nie może właściwym obowiązkiem Spowiedzi generalney, chociaż ze zwyczaiu nazywamy Spowiedzią *generalną*, gdy w iednę wiele inszych łączy się Spowiedzi. Ja tedy stosuiąc się do tego sposobu mowienia, pokażę, kiedy ią trzeba czynić z obowiązku, á kiedy można z ochoty.

301. Z obowiązku potrzeba czynić Spowiedź generalną, ieżliby Spowiedzi poprzedzaiące były nieważne y Swiętokradzkie, naprzykład, ieźliby kto zamilczał dobrowolnie y bez słuszney przyczyny grzech śmiertelny, czy to pewny, czy wątpliwy, ieźliby ta wątpliwość była w granicach rostropności; albo też zamilczał okoliczność iaką potrzebną: albo też umyślnie spowiadał się przed Spowiednikiem wcale nie uczonym, albo takim, ktoryby nie zrozumiał iego grzechow, albo też nie miał pozwolenia y władzy nad Penitentem; w ktorych to wszystkich przypadkach, iako też, ieźliby kto spowiadał się bez żadnego żalu, lub przedsiewzięcia poprawy, potrzeba powtorzyć takie Spowiedzi z wyrażeniem, dla czegoby były niedoskonałe.

302. Założyłem tę kondycyą: *ieżliby Spowiedzi poprzedzaiące były nieważne y świętokradzkie*; gdyż

ieźliby były tylko, iako ie w Szkołach nazywaią, *informes*, to ieſt ieźliby ſię kto ſpowiadał z żalem y poſtanowieniem poprawy należytym, ale bez ſkutku łaſki; takie Spowiedzi, ieźli bydź mogą, nie pociągaią obowiązku powtorzenia, ale tylko powtorzyć ſię mogą z dobrey woli.

303. Lecz iak może poznać Spowiednik, że Spowiedź ieſt ważna, á tylko *informis*? Odpowiadam, że z dwoch miar może bydź Spowiedź niedoſtateczna, to ieſt z niedoſkonałości powierzchownych, ktore z doświadczenia poznawać można, y z wewnętrznych, ktorych zmyſłami dociec nie można, na przykład w pierwſzym rodzaiu, kiedy Penitent opuſzcza grzech śmiertelny z niedbalſtwa w przygotowaniu ſię y roztrząśnieniu ſumnienia według ſtanu, y poiętności ſwoiey, albo przynaymniey zdaie mu ſię, że opuścił, na ten czas Spowiedź nie tylko będzie *informis*, ale y nieważna: á ieźli kto przeciwnie naucza, ia z nim ſprzeczać ſię niechce; bo ſądzę, że nie może bydź ſpowiedź ważna, ale *informis* z niedoſtatku ſwoiey zupełności, nie tylko w tedy, kiedy dobrowolnie na Spowiedzi grzech ſię opuſzcza, na co ſię wſzyſcy zgadzaią, ale też kiedy ſię to dzieie przez niewiadomość chociaż nie wcale grubą, iednak rozſądnie biorąc, pod winę podpadaiącą; gdyż S. Tomaſz *in ſupplemen. q. 9. art. 2.* wyraźnie twierdzi,

że

że Spowiedź, ktorą dobrowolnie kto czyni niezupełną, to ieſt, nie wymienia wſzyſtkich grzechow w pamięci będących, albo bydź powinnych przez pilne przygotowanie ſię, nie ieſt Spowiedzią, lecz zmyśleniem y obłudą. Y nie rozumiem, żeby tu Anielſki Doktor przypuſzczał Spowiedź ważną, ale *informem*, iako ią przypuſzcza *loc. cit. art.* 1. Owſzem zdaie mi ſię, że ſłowa iego w tym ſenſie brać ſię nie mogą; gdyż w ſpowiedzi od niego zwaney *informis*, Kapłan poznaie zupełnie ſumnienie Penitenta, co może bydź, ieźli Penitent z ſwoiey winy, iakażkolwiek ona bądź, ſumnienia nie wynurza. *V. Vaſquez. in* 3.*part. Tom.* 4. *diſp.* 92. *art.* 3. *dub.* 1.

304. Lecz w przypadkach drugiego rodzaiu, ściągaiących ſię do wewnętrznych niedoſkonałości względem niedoſtatku przedſięwzięcia y żalu, ſądzę, że może bydź Spowiedź *informis* á iednak ważną, tym ſpoſobem, iak o niey mowi Gonet ſławny Tomiſta *in Clypeo Theol. Tom.* 5. *diſp.* 10. *art.* 1.*n.* 12. do ktorego odſyłam Czytelnika, choć doświadczenie pokazuie, że to ſię rzadko zdarza.

305. To przełożywſzy, ieźli mię ſię kto ſpyta, iak ſobie poſtąpić ma Spowiednik z Penitentem w podobnych okolicznościach, y kiedy ma obowiązać do powtorzenia przeſzłych Spowiedzi; kiedy zaś one odradzać? odpowiadam, że ieźli Spowiedź była nie

zupeł-

zupełna dobrowolnie, lub z niewiadomości, lub z niedbalstwa, co poznać można z sposobu, iakim Penitent roztrząsał swoie sumnienie; powinien Spowiednik obowiązać go do powtorzenia Spowiedzi, iak gdyby nie były czynione. Jeźli zaś Spowiedzi były *informes*, nie masz obowiązku powtarzania ich, według wspomnionego Goneta, lecz dosyć będzie wyspowiadać się z grzechow żamilczonych nie dobrowolnie. Toż samo rozumieć się ma o Penitentach, ktorzy przez długi czas spowiadali się iednych występkow z małą, lub bez żadney poprawy, byleby tylko zawsze Spowiedź była zupełna y rzetelna, y z należytym przygotowaniem odprawiona, chociaż można nieiako powątpiewać dla długiego y częstego odpadania, iż to się nie czyniło należycie, gdyż inaczey tym Spowiedziom końcaby nie było, iak uważa Piotr *Soto sect. 8. de Sacr. Pœn. semper solicitum oporteret esse Pœnitentem de iteranda confessione.* Niech na tę naukę baczni będą nowi Spowiednicy, ktorzy takich maiąc Penitentow, częstokroć biedzą się, czy powinni obowiązać ich do Spowiedzi generalney dla ubespieczenia ich sumnienia. Nie przeczę iednak, że w tych okolicznościach iest rzecz chwalebna y godna gorliwości Spowiedniczey słuchać całey Spowiedzi generalney, ieźli Penitent ma ochotę czynić ią, owszem radzić, żeby ią czynił, dla przyczyn, ktore

będą

będą niżey, zwłaſzcza, że przez takową Spowiedź Penitenci cudnie bywaią pocieſzeni, uſpokoieni, y nakłonieni do poprawy życia, co powinno bydź celem wſzyſtkich dzieł Spowiedniczych.

306. Wiem o tym, że niektorzy Teologowie *Diana Cort.tom*, 1. *tr*. 3. *reſ*. 113. ſą tego zdania, iż iakimbykolwiek ſpoſobem Spowiedź była *informis*, czy to przez niedoſtatek żalu, czyli też przez niedoſtateczne przygotowanie ſię, iż mowię, nie maſz obowiązku powtarzać Spowiedzi, y zdaie ſię im ta nauka bydź w używaniu wielce do prawdy podobna, w czym upatruią ſłodkość y lekkość iarzma Chryſtuſowego: lecz, zoſtawuiąc każdego przy ſwoim rozumieniu, ia trzymam ſię wyżey wyrażoney rożnicy, przeſtrzegaiąc tu dla lepſzego oświecenia, iż co ſię mowiło o przypadkach drugiego rodzaiu, to rozumieć ſię ma, kiedyby ſię to ſtało niedobrowolnie, y kiedyby niedoſtatek żalu y przedſięwzięcia poprawy, nie był wiadomy Penitentowi; gdyż inaczey Spowiedź nie byłaby *informis*, lecz świętokradzka, y nieważna; y ia nie w inſzy ſpoſob utrzymuię Spowiedź ważną, lecz *informem*, chociaż inſzych zdanie ieſt rozwięzleyſze. *Vaſquez loc. cit. art*. 2.

307. Co do Spowiedzi generalney z ochoty; mowię I. że takie powtarzanie Spowiedzi chociaż nie ieſt potrzebne, może iednak bydź bardzo pożyteczne,

czne, iak czytamy *in Extravang: Inter cunctas de Privileg.* w te słowa: *licet non sit de necessitate confiteri eadem peccata, tamen quia propter erubescentiam, quæ est magna pœnitentiæ pars, ut eorundem peccatorum iteretur Confessio, reputamus salubre &c.* Przeto, chociaż Benedykt XI. w teyże samey Konstytucyi uznał, iż wolno spowiedać się przed Zakonnikami, nawet dla zadość uczynienia Przykazaniu o coroczney Spowiedzi; ostrzega iednak tychże Zakonnikow, żeby na Kazaniach upominali ludzi do czynienia Spowiedzi generalney przynaymniey raz w rok przed własnym Plebanem, twierdząc, iż to wiele pomaga do zbawienia dusznego.

308. II. Sądzę za nayrostropnieyszą w tey mierze radę S. Franciszka Salezego, iż ktoby się chciał szczerze nawrocić do BOGA y poprzestać życia rozwięzłego, pożytecznie generalną Spowiedź odprawić może, na owczas powinien mu dozwolić Spowiednik, owszem zalecać, żeby obszernie wszystko opowiedział, nie tylko dla ubespieczenia się od iakichkolwiek niedoskonałości, ktoreby się przydarzyć mogły w przeszłych Spowiedziach, według zdania S. Biskupa, mogą bydź łatwo przy życiu rozwięzłym bez doskonałego żalu, albo nie wszystkie grzechy dostatecznie poznane bywaią, albo skryta chęć do grzechu utrzymuie się, co nie łatwo poznać w tym stanie zaćmio-

ćmionym; ale też dla lepszego przysposobienia siebie do zupełnego nawrocenia się, o czym czytać można *Drogę do życia pobożnego Część* I. *Rozdz*. 6. do czego podobno wziął pochop z ulubioney od siebie Książki: *Woyna Duchowna w Rozdz*. 33.

309. III. Przydaię, że używanie tych Spowiedzi generalnych z wielkim pożytkiem bydź może pod czas Missyi, przez ktore, za łaską Bożą, obyczaie w ludziach bywaią poprawione. Do czego przywiodę tu słowa z Bulli Urbana VIII. *Salvatoris nostri*, gdzie potwierdza Zgromadzenie XX. Missyonarzow, y zachwala używanie takowych Spowiedzi. *Et quorum felicibus successibus evidenter apparet, hoc pium Institutum DEO acceptissimum, hominibus verò utilissimum prorsusque necessarium esse; ex eo enim licet non multo adhuc tempore, rarus antea Confessionum Sacramentalium, etiam generalium, & Ssm̃æ Eucharistiæ usus, frequens per DEI gratiam factus est, &c.* Y w Regułach tegoż Zgromadzenia potwierdzonych od Stolicy S. między inszemi powinnościami znayduie się y ta, żeby radzić Penitentom Spowiedź generalną: *ibi Confessiones totius anteactæ vitæ svadere & excipere. Cap.* 1. *n*. 2. Y w Ustawach powszechnych tego Zgromadzenia czyta się pod Rokiem 1685. *Peroptavit Conventus, ut Concionatores, populos in Missionibus ad generales peccatorum Confessiones adhortentur, mandatque Confessariis,*

ut in iis audiendis tempus operamque necessariam libenter impendant.

310. W czym iak pracowali y pracuią po dziś dzień dobrzy robotnicy tego Zgromadzenia, pokazuie ſię z obfitego owocu, ktory przy łaſce Bożey zbiera ſię na ich Miſſyach, gdzie nic bardziey nie pociąga duſz do BOGA, ani temu Zgromadzeniu większey nie ſprawuie zalety, iako cierpliwość nieſpracowana w ſłuchaniu uſtawicznym tych Spowiedzi generalnych, proſtakow, y tych, ktorych ſumnienie bywa uwikłane, zachęcaiąc ie, pomagaiąc im, y przyzwoitego nie oſzczędzaiąc czaſu do pozbycia ſię ciężaru grzechowego, y oraz do poprawienia wielu Spowiedzi przeſzłych niedoſkonałych, z tak wielką dla Penitentow duchowną pociechą, że częſtokroć wielu z nich publicznie oświadczaią ſię, iż krom takich Spowiedzi byliby potępieni. Godna to nadgroda gorliwości Apoſtolſkiey tych robotnikow. Obacz co mowi S. Wincenty *à Paulo* Fundator tego Zgromadzenia względem używania takich Spowiedzi generalnych na Miſſyach y o pożytkach ich, w Kſiędze Włoſkiey życia Jego w Rozdz. VI. gdzie znaydzieſz, że taka Spowiedź dała początek pierwſzym Jego Miſſyom, a na potym uſtanowieniu tego Zgromadzenia.

311. Teraz wracaiąc ſię do naſzego Spowiednika: niech rozſądną gorliwością zaleca pożytki z Spowie-

wiedzi gneralney wynikaiące, niech ie ſłucha cierpliwie, á nadewſzyſtko niech uważa naywalnieyſzą Penitenta potrzebę duchowną, żeby mu ſkuteczniey pomogł widząc zwłaſzcza wſzyſtkie ſerca iego ſkrytości, ſprawy, nałogi, ſkłonności do pewnych grzechow, częſte wracanie ſię, y wſzyſtko to, co do wewnętrznego ſtanu należy Penitenta. A ieźliby czaſem dla przedłużoney Spowiedzi generalney nie baczył na iaki grzech, á Spowiedź była z dobrey woli, niech nie zatrudnia Penitenta powtarzaniem; lecz ieźliby ta Spowiedź była z obowiązku, niech ſię ſpyta Penitenta o to, czego dobrze nie poiął, á niech go nie nagli, ani tęſknoty w ſłuchaniu nie pokazuie.

312. Dla lepſzego wyrozumienia ſtanu, w iakim ſię znayduie Penitent, niech ſię go naprzod pyta, czym po oſtatniey Spowiedzi partykularney Pana Boga obraził. Niech zaś łatwo nie pozwala powtarzać Spowiedzi generalnych tym, ktorzy iuż one czynili, chyba potrzeba tegoby była, lecz tylko niech zaleca uczynić ią od oſtatniey Spowiedzi generalney. Jezliby była wątpliwość, czy były ważne przeſzłe Spowiedzi, á zatym generalna Spowiedź byłaby potrzebna, niech ſię wybadywa na początku ile może, o tych okolicznościach, ktoreby ie uczynić mogły nieważnemi, na przykład: czy nie zamilczał iakiego grzechu, czy miał przedſiewzięcie poprawy &c. Skru-

pulatom niech nie dozwala takich Spowiedzi, ktore w nich nakſztałt niewczeſnego lekarſtwa ſzkodliwe ſprawuią ſkutki; gdyż nie tylko takie Oſoby z ſkrupułow tym ſpoſobem nie powſtaią, lecz w nich pomnażaią ſię y ſtaią ſię nieſpokoynieyſzemi. Ta iednak reguła nie wſzyſtkim ſłuży, mianowicie rozwięzłym ſkrupulatom, o ktorych ſię wyżey mowiło.

313. Niektorzy Teologowie wſzczynaią rożne pytania o Spowiedzi generalney. I. Jeżeli taką Spowiedź czyniący powinien opowiedzieć wſzyſtkie grzechy od owego czaſu, od ktorego ſpowieda ſię, pod grzechem śmiertelnym. II. Jeżeli powinien wyrazić, że ſię iuż tych grzechow ſpowiadał. III. Jeżeli może zamilczeć, iż ſię z nich nie ſpowiadał, albo tak mieſzać dawnieyſze z teraźnieyſzymi, żeby Spowiednik nie poznał, iż ſą po oſtatniey Spowiedzi popełnione.

314. Co do I. odpowiadam, że nie maſz obowiązku mowić wſzyſtkie, chociaż mogą bydź wſzyſtkie wymienione nie bez zaſługi.

315. Co do II. Odpowiadam, że procz inney okoliczności, ktoraby odmieniała Sąd Spowiedniczy w rzeczy wielkiey, nie ma obowiązku wyiawiać.

316. Co do III. Chociaż niektorzy pozwalaią, iż to można czynić, mnie ſię iednak nie zdaie; gdyż to nie byłaby Spowiedź pokorna, ſzczera y z ſerca

ſkru-

ſkruſzonego pochodząca, ale raczey obłudna. A ieżliby ſię Spowiednik pytał, czy to ſą grzechy dawne, czy świeżo popełnione, nie może Penitent tego ukrywać, lecz powinien prawdę wynurzyć tymże ſamym ſpoſobem, iak gdyby był pytany o nałogu grzeſzenia, dla uwiadomienia Spowiednika o ſtanie ſwoim; procz tego, ieżliby mieſzał teraznieyſze z dawnieyſzemi tam gdzie potrzeba wyiawić okoliczność obciążaiącą, byłby świętokradcą. Na koniec wyznaczaią czas, w ktorym nayprzyzwoiciey można radzić Spowiedź generalną.

317. A naprzod, kiedy grzeſznik chce ſię nawrocić od złego życia, y poprawić ſię zupełnie, iako to bywa podczas Rekollekcyi, kiedy człek od zabaw świeckich oddaliwſzy ſię, zamyka ſię w iakim mieyſcu duchownym dla pomyślenia ſzczegulnie o rzeczach duſznych, co przy łaſce Bożey w czaſiech teraźnieyſzych ieſt we zwyczaiu, z wielkim pożytkiem ludu Chrześciańſkiego; co chociażby Oſobom świeckim nie ſłużyło do niczego więcey, iak tylko do wygody ku uczynieniu dobrey Spowiedzi generalney, to ſamo godna rzecz byłaby pracy wſzyſtkich dobrych ſług Boſkich, ponieważ oczyſzczenie grzechu, ieſt fundamentem zbawienia; do czego iak wiele ſię przykłada Zgromadzenie XX. Miſſyonarzow, nie mogę tu nic wſpomnieć, z dziękczynieniem dawcy wſzyſtkie-

ſtkiego dobra, według ducha, przez dobroć Boſką wlanego S. Wincentemu *à Paulo*, ktory na ten koniec dał wſtęp do mieſzkania tego Zgromadzenia wſzelkim Oſobom, nie maiąc względu ani na niewygody, ani na wydatki, byleby każdy mogł doſtąpić łaſk od BOGA tym ſpoſobem przygotowanych.

318. II. Można radzić Spowiedź generalną, kiedy kto obiera ſtan życia, na przykład idzie do Zakonu, przyimuie Sakrament Kapłańſtwa, lub do ſtanu Małżeńſkiego udaie ſię, albo też żyiąc przez czas długi we Dworze, w Woyſku, lub bawiąc ſię handlem, na reſztę obiera życie ſpokoynieyſze ku lepſzemu na duſzę baczeniu; ani przeczeć temu można, że w tych okolicznościach Spowiedź generalna ieſt wielce pożyteczna, dla doſkonalſzego ſiebie ſamego poznania; y wynalezienia śrzodkow do otrzymania zamierzonego celu.

319. III. Chwalebna ieſt rzecz ſpowiadać ſię takim ſpoſobem raz w rok, wybrawſzy ſobie czas wygodny, co radzi S. Bonawentura *w Regule Nowicyackiey w Rozdz.* 3. y zwykł był czynić S. Karol, przykazuiąc toż ſamo Klerykom w Seminaryach będącym, co y S. Franciſzek Salezy namienia *w Drodze do życia pobożnego w Częś.* 5. *w Rozdz.* 15. Toż ſamo uczynili w oſtatniey chorobie Filip II. Krol Hiſzpańſki za świadectwem Piotra Mattei, y Wawrzyniec Medyce-

dyceuſz Xiąże Toſkańſki, iako piſze *Angelus Politianus*; lecz tego nie można mieć za Uſtawę powſzechną.

320. W czaſach dawnieyſzych radzono Spowiedź generalną Oſobom w Doſtoieńſtwie wyſokim będącym, iako ią zalecił *Hincmarus* Biſkup Remeńſki Idelbeldowi Biſkupowi Sueſſioneńſkiemu, *Tomaſſin. vet. & nov. diſciplin. Tom.* 2. *Lib.* 1. *Cap.* 14. Co do tych, ktorzy przez czas długi zanurzeni byli w nieczyſtości, á chcą Spowiedź generalną odprawić, niech roſtropnie radzi Spowiednik, żeby ſię długo nie zatrzymywali nad roztrząſaniem takowych grzechow, gdyż to nawet dążących do brzegu pogrążyć może; od czego przez ſtrzeliſte Modlitwy y nabożne uwagi uwolnią ſię. Zgadzam ſię z Medyną *Inſtr. Lib.* 1. *Cap.* 12. że nie tylko ſkrupulatom, lecz nawet ludziom ſpokoynego ſumnienia, nie przyſtoi częſto czynić Spowiedzi generalney, żeby nie naruſzyli wewnętrzney ſpokoyności ſwoiey.

ROZDZIAŁ XIV.

O Spowiedziach częſtych y zwyczaynieyſzych.

321. CZęſte Spowiedzi y wielka liczba Spowiednikow pod Zwierzchnością Paſterſką około

zba-

zbawienia duſz pracuiących, przywodzą mi na pamięć ſławny ow Salomona Kościoł, około ktorego tyſiączni robotnicy pracowali, y wiele Oſob wyznaczonych było do uſługowania w nim. Dzięki BOGU, że za ich ſtaraniem tyle duſz zbawienie oſiąga; iednakże uważaiąc wiele innych nakſztałt Paralityka będących przez lat trzydzieści ośm *in infirmitate ſua Joan.* 5. 5. przychodzi mi na myśl ſzukać przyczyny, czy to z przywary Spowiednikow, czyli też z ſamey winy Penitentow to tak wielkie złe pochodzi; gdyż tego bez kacerſtwa na Sakrament zwalać nie można, ktory źawſze ieſt dzielny y ſkuteczny.

322. A naprzod domyślam ſię, iż zbytnie uczęſzczanie do Spowiedzi, zwłaſzcza niewiaſt y proſtoty, nie dzieie ſię w ſpoſob należyty, ani z tą ducha gorącością, bez ktorey to dzieło, chociaż ſamo z ſiebie nayświętſze y cudowne w goieniu ran duſznych, nie ſprawuie pożądanego ſkutku. Wiele Zakow ſpowiada ſię z boiaźni ſwego Dozorcy, wiele Panienek z boiaźni Matki, lud proſty dla Odpuſtu iak mowią; á bardziey ze zwyczaiu, iż widzą wielu inſzych ſpowiadaiących ſię; Oſoby w Zgromadzeniach żyiące przez wzgląd na Przełożonych; niektore Kobiety dla oka ludzkiego; inſze, żeby tylko użalić ſię przed Spowiednikiem na domowe kłopoty; inni, żeby przełożyć Spowiednikowi ſwoie uboſtwo, dla wzięcia iał-

mużny

mużny, inni, dla inszego końca. Wszyscy się spowiadaią, ale rzadko kto myśli o właściwym celu spowiedzi, á tak Spowiedź ustanowiona od BOGA ku pożytkowi duchownemu, doczesnym służy względom.

323. II. Uważam, że małego pożytku z częstych Spowiedzi przyczyną iest niedostateczna wiadomość o należytym przygotowaniu się do Spowiedzi, co nie tylko w prostych, lecz w rozumnieyszych y szlachetnieyszych Osobach zdarza się. Niektorzy Penitenci zwykli tylko przestawać na owych słowach *Isaiæ Cap.* 43. ℣. 26. *Narra, si quid habes, ut justificeris*, y uczyniwszy to z wielką pilnością, á czasem z zabobonnością, niedbaia więcey o skruchę y o przedsiewzięcie poprawy; chociaż te są nayistotnieysze części pokuty. Kto w ten sposob postępuie, ma dobre upomnienie w Pismie S. 2. *Petr.* 2. 22. ktokolwiek Krzest przyimuie, odnawia się w duchu, y przyodziewaiąc się w Chrystusa, staie się w nim, nowym stworzeniem: w dzieciach to się staie bez żadney ich pracy; ale dorosłych odnowienie przez pokutę, nie staie się *sine magnis nostris fletibus*, iako przestrzega S. Koncylium Trydentskie, *Sess.* 14. *Cap.* 2. *ut meritò laboriosus quidam Baptismus à SS. Patribus dictus fuerit.* A że tego albo nie wie się, albo się nie czyni, iak przynależy; przeto pożytku z Sakramentu tego nie odbierą się.

324. III. Zdaie mi się, iż po większey Części w tey rzeczy idzie się za zwyczaiem, ktory będąc drugim przyrodzeniem, bez rozmysłu z samego tylko nałogu swoie sprawuie czyny. Niektorzy ledwo wszedłszy do Kościoła, y kięknowszy bez żadnego rachunku sumnienia, przystępuią do Spowiednika, ktorego widzą niezabawnym. Insi długie klepią Pacierze, y za tym iednym mniemanym przygotowaniem spowiadaią się. Drudzy ledwo przestawszy rozmowę z przyiacielem, idą do Spowiedzi, o ktorych iakoby miał powiedzieć Seneka, że żyią przypadkiem, tak ia mogę mowić, że nawet spowiadaią się z przypadku. Lecz ktoż nie wzdrygnie się słysząc, że dzieło z przyrodzenia swego wielkiey baczności wyciągaiące, czyni się z przypadku? *Periculosa est persvasio*, przezornie uważa Piotr *Soto de Instit. Sacerd. sect.* 17. *de Sacr. Pœn. qua levissimum, imo fere nullum putatur negotium esse, verè pœnitere, cum tamen maximum & arduum reputetur à Patribus*; chociaż Spowiednik, za zdaniem tegoż Teologa, w tym zawsze ma bydź rostropnie ostrożnym y pomiarkowanym, żeby nie odstręczać ludzi od tak potrzebnego Sakramentu. Poty o przyczynach częstey á niepożyteczney Spowiedzi z strony Penitentow.

325. Może się zdarzyć, że z przyczyny Spowiednika ten Sakrament pożytku nie przyniesie. Pocie-

chą

chą y radością wielką napełniony zostaię, ile razy przypominam sobie gorliwych Spowiednikow S. Wincentego Ferrerego, S. Ludwika Bertranda, S. Raymunda *de Pennafort*, S. Filipa Nerego, S. Franciszka Xawerego, Jana Awili, y wielu inszych, teraz żyiących Kapłanow tak Swieckich iako y Zakonnych, *per quos fit salus in Israel.* 1. *Machab.* 4. 25. y ktorzy słuchaiąc Spowiedzi, uwalniaią niezmierną liczbę dusz od piekła; lecz oraz zasmuca mię politowania przypadek Ewangelicznego Paralityka, ktory przez lat 38. w chorobie zostawał nie dla czego inszego, tylko, że nie napadł człeka, ktoryby mu dał pomoc: *Hominem non habeo, qui mittat me in Piscinam. Joan.* 5. 5. á iednak nie na puszczy on zostawał, gdzieby nie było żywego ducha, ale przez tak długi czas bawił się w Jerozolimie, Mieście Stołecznym, w Rezydencyi Krolewskiey y Arcykapłańskiey, w takich przysionkach, gdzie co moment zbiegało się wielkie ludu mnostwo: podobno można mowić: *Wiele Kapłanow, mało Kapłanow, wiele co do liczby, mało co do pracy. Hic jam quæritur inter Dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.* 1. *Cor.* 4. 2. Słuchamy Spowiedzi rozlicznych y ciężkich grzechow, á gęby nie otworzym na pokazanie Penitentowi tey ciężkości: mamy u nog naszych Paralitykow od lat 38. to iest grzesznikow zastarzałych, wezwyczaionych, ustawnie w też same występki odpadaiących, á nie staramy się

F f2 ule-

uleczyć ich, lecz puszczamy to mimo ucha, y rozgrzeszamy ich nie tylko *septies, sed septuagesies septies.* Jeżeli są rozgrzeszeni od BOGA, niech mu za to będą dzięki, ale ieźli Pan nie daie pasżportu, coż w tym ważyć będzie służebnik? Dawni Zydzi zaślepieni od ducha złego, szukali porady od pniow, ktore czcili za bałwany, na co BOG uskarza się u Ozeasza *Cap.* 4. 12. *Populus meus in ligno suo interrogavit, & baculus ejus annuntiavit ei.* Lecz nie dopuszczay BOZE, żeby Spowiednicy stawali się takimi pniami, pniami bez mowy y bez duszy, y co byłoby naywiększą nieszczęśliwością ludu Chrześciańskiego, bez gorliwości.

326. Dalsza o Paralityku uwaga daie mi do poznania drugie powinności Spowiedniczey zaniedbywanie. Chrystus widząc tego mizeraka, á zważaiąc stan iego y potrzebę, spytał się: *vis sanus fieri?* Lecz ponieważ tyle ust za tym nędznym mowiło, ile miał członkow paraliżem ruszonych, czemuż pytać się go, czy chce bydź uzdrowionym? to się stało dla wzbudzenia w nim przez pytanie czuyney baczności na cudowne uzdrowienie, ktore zaraz miało nastąpić, tudzież na dobrodzieystwo y dobrodzieia, oraz żeby pilnie myślił o swoim nieszczęśliwym stanie. To służy za naukę Spowiednikom, żeby sami mowili y pytali się Penitentow, daiąc im do poznania ciężkość duchownych niedołężności, żeby umieli szacować

uzdro-

uzdrowienie, ktore odbieraią w tey Swiętey ſadzawce. Trzeba mowić y pytać ſię Penitentow, nie o domowych intereſſach, lub inſzych potocznych rzeczach, iak niektorzy czynią, *inquirentes*, mowi Baſſus *V. Interrogator. in fine: ab uxoribus, filiis familias, ancillis, quæ domi ſunt, an dives ſit Pœnitens, an prolem habeat, an teſtamentum fecerit, an pia legata, & in cujus utilitatem, & maximè ſi addat commendationem pro ſe, aut aliis;* na ktorym to gadaniu częſtokroć trawią ſię całe godziny z zgorſzeniem uważaiących y z umartwieniem czekaiących; owſzem rozmawiaiąc o BOGU y duſzy nawet z Kobietami podeſzłemi przeſtrzega S. Franciſzek Xawery, nie wdawać ſię w długie rozmowy: *quòd inconſtantes in propoſitis, verboſæ in congreſſibus fere ſunt Fœminæ, unde ſequitur & temporis plurimum in iis alloquendis perdi, & certi ac ſecuri fructus colligi perperam. Epiſt. nov. Lib. 6. Epiſt.* 8.

327. Niech tedy Spowiednik mowi z Penitentem, iak Chryſtus z Samarytanką, ſzczegulnie o rzeczach do duſzy y zbawienia należących, to ieſt, żeby bardziey á bardziey grzechu nie nawidział, ſzukał nowych ſpoſobow do poprawy, poznawał ſwoie niebeſpieczeńſtwo, y nie zaniedbywał ſzczerze nawrocić ſię do BOGA: ieźliby zaś był z tych, ktorzy przez łaſkę Boſką nie znayduią ſię w tak złym ſtanie,

niech

niech go zachęca do pomnażania śię w świątobliwości y sprawiedliwości, do większego co raz duszy oczyszczenia, y odnawiania iey w Chrystusie. Zależy iednak wiele na tym, żeby słuchać go dla poznania wewnętrznych skłonności, z ktoremi do Spowiedzi przystępuie, y działania łaski, ktore w duszy iego sprawuie usprawiedliwienie, żeby sumnieniem iego dobrze można kierować, co wszystko z pomiarkowaniem czynić należy, na tym wiele czasu nie trawiąc w Konfessyonale.

328. Dla lepszego iednak tych rżeczy rozstrząśnienia trzeba rożnicę czynić między Penitentami, y ich stanem, tak iak przy owey cudotworney Sadzawce, rożne były schorzałych gatunki.

329. A naprzod, przychodzą do Spowiedzi Młodzieniaszkowie, ktorzy co mieśiąc, albo y częściey, (gdyż za postępowaniem w łaty y wzmocnieniem śię ciała, staią śię słabszymi na duszy) zaczynaią cierpieć przypadki niebespieczne, y skłonności do paraliżu nabywaią; upadaią y powstaią, błądzą z drogi y wracaią śię. Tych trzeba słuchać, nakłaniać, upominać, y tak, ieźliby nie było przeszkody, rozgrzeszać. Lecz często niektorzy Spowiednicy przeskakuią dwa pośrzednie Oycowskie Urzędy, y więcey nic nie czynią, tylko słuchaią y rozgrzeszaią. Srzodek, na ktorym cała treść lekarstwa zale-

ży, opuſzcza ſię; nic ſię im nie mowi y wyzionąwſzy iak rzekę nieczyſtości y niewſtydu, Rożaniec za pokutę ſię im naznacza, y odchodzą. Inſzą gorliwość miała Sara, ktora widząc młodego Izmaela igraiącego w ſpoſob żgorſzeniu podległy dla Izaaka, iako rozumieią niektorzy Tłomacze, nie przeciągaiąc od czaſu do czaſu, gdzie było niebeſpieczeńſtwo duſzy, *dixit ad Abraham: eijce Ancillam, & F lium ejus. Gen.* 21. 10. iako dobra Goſpodyni, uczyniła to, co mogła, żeby rzecz ta nie poſzła we zwyczay; z kąd maią brać naukę Spowiednicy, żeby wielką mieli baczność na młodz, ktorą ſpowiadaią, iako na niemowlęta, ktorym potrzeba kołyſki, pieluchow, y mleka, y ktoby ich prowadził w uczeniu ſię chodzić: *ne oſſa eorum impleantur vitiis, adoleſcentiæ eo' um. Job,* 20. 11. y to wſzyſtko ſtaranie w niweczby poſzło. Spowiednik tak ſię ma obchodzić z młodymi, iak Anioł z Tobiaſzem, o czym, iako o rzeczach wiadomych, mowić więcey nie będę.

330. Spowiadaią ſię przychodniowie, a przychodniami tu nazywam tych, co nie maią pewnego Spowiednika, ktorzy tym więkſzego potrzebuią ſtarania, im bardziey ſą chorymi, á nie maią Lekarza, ani ſtaraią ſię go mieć. Lecz coż ſię dzieie? ſpowiadaią ſię z poſpiechem, płacą hołd Prawu Boſkiemu, ktore każe wyiawić na Spowiedzi każdy grzech śmiertelny,

telny, ale ieźli ſą uwikłani w zaſtarzałych nałogach, ieźli odmieniaią co Swięto, Spowiednika, żeby nieznaiomymi będąc, nakſztałt nocnych złoczyńcow, wolniey grzeſzyć mogli, ieźli z iednych zawſze ſpowiadaią ſię grzechow, nie maſz na to baczności. Czego żeby wſzyſcy Spowiednicy poſtrzegali, zadość czyniąc ſwoiey powinności, nie byłoby Paralitykow od trzydzieſtu ośmiu lat. Czytay naukę S. Karola, gdzie obowiązuie Spowiednikow, iako Oycow Duchownych, żeby upominali ſwoich Penitentow, kieruiąc ich na drogę cnot Chrześciańſkich: *Confeſſarii Animarum ſalutem zelantes*, napiſał *Navarro Cap. de Orat. miſcel.* 40. *rem Chriſtianam maximè promovent*: czego nie czynią owi, ktorzy o nic więcey nie dbaią, iak tylko żeby poſpieſzyć, byleby wielu odprawić, choć nie dobrze. Niech mi za złe nie maią Wielebni Oycowie Spowiednicy, że im tu z poſzanowaniem przypomnę, żeby wzgląd mieli na Penitentow odpadaiących, y iak ſię wyżey powiedziało, przychodniow, żeby ich nieco z roſtropnością zatrzymać. Każdy z nich bowiem nakſztałt Effrateyczykow nad Jordanem mowi: *Obſecro, ut me tranſire permittatis. Jud.* 12. lecz uważać trzeba, że to ſą zbiegowie, ktorzy ſtraż oſzukać pragną y podeyść ią, żeby ſwywolnie żyli; y może iuż ſto razy oſzukali łatwo im wierzących innych Spowiednikow.

Niech

Niech ich tedy nakłaniaią do prawdziwey poprawy, na ſamych ſłowach nie przeſtaiąc, ieźli nie chcą obciążyć właſnego ſumnienia ich grzechami, co ſię zdarza, mianowicie przez zbyteczne pobłażanie. O iak wiele duſz wybawiłoby ſię od potępienia, gdyby wſzyſcy iednoſtaynie Spowiednicy tak czynili bez względow ludzkich!

331. III. Przychodzą do Spowiedzi Oſoby na Urzędach tak Duchownych, iako y Swieckich poſtanowione: ſłuchamy, y rozgrzeſzamy. Zdaie ſię, iż z Oſobami tak biegłemi y rozſądnemi, nic więcey Spowiednik nie ma do czynienia; y ia ſię na to zgadzam, że nie trzeba im ſię przykrzyć natrętnymi pytaniami. Lecz ieźliby z ſamey Spowiedzi powziął ſłuſzną przyczynę upomnienia ich o zaniedbanie Urzędu, na przykład, kiedy powierzaią ſądzenie ſpraw Oſobom zyſku ſwego ſzukaiącym z ſamey ſprawiedliwości; à nie ſami wchodzą w poznanie ſpraw, iakże to zamilczeć? inſi nie ſpowiadaią ſię z opuſzczenia powinności ſwoich, czyniącego publiczne w duſzach pokrzywdzenie, co ſię częſto zdarza, na przykład Pleban przy Kościele nie mieſzka, Przełożony nie dogląda, Urzędnik pobłaża tam, gdzie nie trzeba, Duchowieńſtwo oziębłym ſię ſtaie, poſpolſtwo ſię pſuie, w Klaſztorach karność uſtaie: Jakże może Spowiednik bez naruſzenia ſwego Urzędu, zam-

knąć oczy, milczeć y uznawać za dobrego człeka, dobrego Chrześcianina y dobrego Ministra tego, ktory wprawdzie co do Osoby swoiey iest czysty, wstrzemięźliwy, sumienny, sprawiedliwy, lecz co do Urzędu swego, iest wiele winnym przed Bogiem? Niech czyta Spowiednik *Rozdz.* 25. *S. Matt.* y niech sądzi, ieźli w tey mierze może pobłażać; lecz o tym obszerniey powie się w Rozdz. 13. drugiey Części.

332. IV. Przychodzą do Spowiedzi Gospodarze y Gospodynie, ktorzy wprawdzie nie bluźnią, nie cudzołożą, cudzey rzeczy y sławy niesprawiedliwie nie biorą, ale coż z tego. Dzieciom y Czeladzi dozwalaią rospusty, á chociaż przez tyle lat spowiedaią się iednemu Spowiednikowi, nie pomyślono nigdy tym nierządom zabieżeć. Toż samo można mowić o Kobietach, ktore tłumem się cisną do Konfessyonałow, y przez niemały czas u nich się bawią, z tąd iednak mało pożytku wynika. Prożność, zbytki w stołach y stroiach nad intratę, obcowania niebespieczne, gry, &c. nie ustaią.

333. Na koniec z pomiędzy Osob pobożnych y Duchownych, zdarzaią się tacy, ktorzy w oziębłości y zastarzałych nałogach grzechow powszednich żyiąc, nie myślą o poprawie, podobno z niebespieczeństwem wielu Spowiedzi nieważnych, dla niedostatku skruchy lub przedsięwzięcia poprawy; co nie dla

tego

tego mowię, żebym chciał w ſkrupuły kogo wprowadzać, lecz ſzczegulnie, żebym wzbudził gorliwość w Spowiednikach, ktorzy nawet w okoliczności grzechu powſzedniego mogą czaſem odmowić rozgrzeſzenie, ieźliby kto ſpowiadał ſię bez wewnętrzney pokuty, iak naucza *Corella in Pract. Tr.* 10. *n.* 277 według powſzechnego innych Teologow zdania; co mianowicie zdarzyć ſię może w grzechach z nałogu pochodzących, ieźliby kto w nie wpadał zawſze iednoſtaynie bez żadney poprawy, ktora iednak względem grzechow powſzednich łatwieyſza bydź może, albo wyſtrzegaiąc ſię tak częſtego odpadania, albo chroniąc ſię ich przynaymniey w pewnym gatunku, chociaż nie we wſzyſtkich. Niech iednak nikt nie rozumie, żebym z boiaźni tego niebeſpieczeńſtwa odradzał częſtą Spowiedź ſamych grzech powſzednich, ktorą zwykli czynić wielu bogoboynych z obfitym duſz ſwoich pożytkiem, y ktorą zalecaią Nauczyciele życia duchownego; co ieżliby kto dla tych względow odradzał, niech ſię ſtrzeże, aby nie był fałſzywym Prorokiem. Zwłaſzcza ieźliby przy tym wymieniony był grzech iaki ciężki z dawnieyſzego życia, za ktory, można rozumieć, iż ieſt żal doſkonały, iako to wielu czyni, y dobrzy Spowiednicy to chwalą. *Corella in ſumm. Tr.* 7. *n.* 118. tym ſpoſobem ubeſpiecza ſię ważność Sakramentu.

334. Wſzyſcy ſpowiadaią ſię, y poniekąd bardzo często, á poſtaremu wielka oziębłość w Chrześciańſtwie panuie; czyliż nawet Spowiedź podobno zwyczaiem ſię ſtała? tego mowić nie można bez wzdrygnienia ſię: *quare igitur non eſt obducta cicatrix filiæ populi mei? Thren*: 8. Przypominam ſobie, żem czytał w pewnym Teologu nowym, że Spowiednik, żeby dobrze ſądził o tym, co ſłyſzy na Spowiedzi, powinien ſtoſować ſię do czaſu y zwyczaiow, iakie ſą w używaniu; co rozumiem, że ieſt powiedziano o tym, co ſię ściąga do Praw ludzkich, y na to ſię zgadzam; lecz w reſzcie ktoż nie widzi, iak ſzkodliwa bydź może ta nauka, ieźliby zmierzała do poddania Prawa Boſkiego złym zwyczaiom światowym? Lecz może ta nauka nie zmierza do tak ſzkodliwego celu, tylko chce, żeby zbyt oſtro nie poſtępować z Penitentem, byleby iſtota Sakramentu Pokuty w całości była zachowana, ktora zaſadza ſię na poprawie życia przeſzłego *cum propoſito immutandi eam in melius. D. Thom.* 3. *p. q.* 9. *art.* 2. czego ieźli kto nie czyni, *irriſor eſt, & non pœnitens, qui adhuc agit, quod pœnitet. S. Auguſt.* Coż tedy? czyż należy odradzać częſtą Spowiedź, dla tego, że powſzechnie pożytku nie ſprawuie? Tego nie mowię: owſzem twierdzę, iż doradzanie częſtey Spowiedzi ieſt Swięte, pożyteczne, y zgadźaiące ſię z pobożnym zdaniem Kościoła Katoli-

tolickiego, ktore czytać można w pierwſzym Dekrecie Koncylium Trydentſkiego *de modo vivendi in Concilio.* Lecz przy częſtych Spowiedziach, życzę, ażeby Spowiednicy ſtarali ſię o poprawę życia Penitentow, y procz tego, żeby doradzali im zadość czynić powinnościom Chrześciańſkim, y wyraźniey im zalecali wzgardę świata, pokorę, ſkromność, y inne cnoty właściwe powołaniu Chrześciańſkiemu.

335. S. Piotr Apoſtoł radził Białogłowom, żeby nie używały złota do ſukien, żeby nie zbytkowały, żeby wytwornie głowy nie ſtroiły, ani włoſow trefiły. S. Paweł piſał do całych Miaſt, do Rzymu, Koryntu, Effezu, Teſſaloniki, Koloſſy, gdzie nie wſzyſcy byli Duchowni, owſzem po więkſzey części Swieccy, Zonaci, Szlachta, Kupcy, Rzemieślnicy, y Chłopi; á iednak zaleca tak wyſoce doſkonałość Chrześciańſką, iż dziś byłby miany za zbyt oſtrego Spowiednika, ieźliby ią wſzyſtkim radzić uſiłował, procz w karności żyiących Zakonnikow; to ieſt, żeby obcowali z wſzelką pokorą y łagodnością, żeby przykrości znoſili cierpliwie, żeby czaſu prożno nietrawili, żeby cokolwiek czynią, nawet czy iedzą, czy piią, na chwałę Bożą czynili. Lecz dziś ta rada Apoſtolſka, do ſamych ściąga ſię Zakonnikow, á wreſzcie iakby iey niebyło, á nadto bydź ſię zdaie, żeby ściśle zachowac Boże Przykazanie, na czym doſyć

ſyć ieſt wprawdzie do zbawienia, ale nie doſyć co do Urzędu, á przynaymniey co do gorliwości Spowiednikow, ktorzy ſą Oycami, Nauczycielami, Przewodnikami w drodze zbawienia, y Poſtrzegaczami obyczaiow Chrześciańſkich.

336. W rzeczy ſamey ieżliby Spowiednicy pobudzeni duchem Bożym zgodnie wrażali naukę życia Chrześciańſkiego podług przepiſu Ewangelii, roſtropnie, łagodnie, y gorliwie, podług każdego ſtanu y ſpoſobności: czyliż obfitego pożytku w kilku leciech y pewney obyczaiow poprawy obiecywaćby nie można? Uczy Hiſtorya, że kiedy choć ieden taki znalazł ſię Spowiednik, iakim ſwego czaſu był w Rzymie S. Filip Nery, y Jan Awila w Hiſzpanii, cuda widziane były, zacząwſzy od naywyżſzego aż do naymnieyſzego ſtanu ludzi; Czemu dziś tego nie widać, co na ow czas widziano? inſzey przyczyny dać nie można, tylko, że podobno *aruit aqua de mari. Iſaiæ* 19. 5. Podobno mało ieſt dziś Spowiednikow pełnych Ducha Bożego, y wielu ich takich, ktorym ſię zdaie, że do dobrego ſłuchania Spowiedzi nic więcey nie potrzeba, oprocz nauki, chociaż rownie potrzebna ieſt miłość, gorliwość y ſumnienie: á przynaymniey nie doſyć tu na nauce Szkolney, lecz trzeba z nią łączyć umieiętność Swiętych, o ktorey mowił Krol Prorok: *Super ſenes intellexi, quia mandata tua quæſivi. Pſal.* 118.

337. Zarzuci mi kto, że nie można wyciągać takiey doskonałości po pospolstwie: Odpowiadam, że chociaż po wszystkich nie można iey wyciągać, usiłować iednak należy, żeby iey w ludziach było iak naywięcey: *estote perfecti, sicut & Pater vester Caelestis perfectus est..* Powiedział Chrystus *Matth.* 5. *v.* 48. y powtarza toż samo w czasie naszym do wszystkich Wiernych; co zważaiąc S. Franciszek Salezy nie omieszkał zalecić ćwiczenia się w cnotach naycelnieyszych Chrześciańskich Osobom Dworskim. Toż samo twierdzi Kardynał Bona, w Ksiązce *Principia vitae Christianae, part.* 1. *§.* 6. gdzie mowi, że zdanie przeciwne, ieſt błędne y omylne.

338. Może się kto spytać, iak częste mogą bydź Spowiedzi? Na co odpowiadam z Kardynałem Kajetanem *in summ. V. Confess. conditione* 5. że Spowiedź częsta ieſt lekarstwem służącym do zachowania się w boiaźni Bożey; y chociaż Przykazanie Kościelne nie obowięzuie spowiedać się, iak tylko raz w rok, powinien iednak każdy Prawowierny zważać uszczerbek duszny, pochodzący z nieuczęszczania do Spowiedzi, przez co wyſtępki y złe nałogi bardziey się wkorzeniaią. Lecz powtarzać często generalną Spowiedź, mowi on, że to ieſt rzecz oboiętna, godna nagany, lub pochwały, według okoliczności. Bo ieżeli się to dzieie nie z skrupułu, lecz sumnieniem u-

spoko-

ſpokoionym, krotko, bez uprzykrzenia Spowiednikowi, z nabożeńſtwa, może bydź rzeczą chwalebną; lecz iezli z nieſpokoyności, z ſkrupułem, y przeciwko rozumieniu pobożnego y uczonego Spowiednika, w ten czas ieſt naganna. Znayduią ſię ieſzcze, przydaie on, pewne Oſoby, ktore ſię ſpowiedaią częſto, nie żeby były w ſkrupułach, lecz że wprawdzie nigdy ſię nie ſpowiedaią dobrze; bo nie poprawuią ſię, nakſztałt złych duchow, ktorzy utraconego żałuią ſzczęścia, á nigdy ſię nie poprawiaią, ani nawracaią.

339. Na koniec, nie zawadzi przydać pytania o Spowiedziach zwyczaynych á częſtych; to ieſt, czy doſyć na tym, żeby Penitent nie maiąc ciężkich grzechow ſpowiadał ſię w powſzechności, na przykład, że zgrzeſzył dawniey przeciwko czyſtości, nie wyrażaiąc żadnych okoliczności, albo oſkarża ſię z wſzyſtkich ogulnie grzechow powſzednich od niego popełnionych, nie wymieniaiąc żadnego: y czy doſyć ieſt do rozgrzeſzenia powiedzieć, nie kochałem Boga ze wſzyſtkich ſił; nie ſłuchałem natchnienia Boſkiego, ſumnienia dobrze nie roztrząſałem; byłem pyſznym y niecierpliwym &c. Na co odpowiadam, że powinien Spowiednik, przeſtrzec, aby Penitent choć ieden grzech powſzedni wyiawił pewny, na przykład iakie kłamſtwo, iakie ſłowo lekkomyślne &c. y wą-

tpię,

tpię, żeby przeciwne zdanie *Diana Coord.* 1. *tr.* 5. *reſp.* 103. mogło bydź używane, zwłaſzcza że tu idzie o całość Sakramentu. Zdanie moie ieſt, że trzeba wybadywać ſię od Penitenta iakiego grzechu w ſzczegulności, bo te ogulne wyrażenia, albo nie ſą grzechami, albo mowią ſię ze zwyczaiu. Zwykli niektorzy pytać ſię Penitentow z małymi powſzednimi grzechami przychodzących, o iaki ciężki grzech dawniey popełniony: lecz uważać trzeba, żeby to w ſłabych zwłaſzcza umyſłach nie ſprawiło przykrości.

ROZDZIAŁ XV.

O dyſpozycyach czyli ſpoſobności z ſtrony Penitenta.

340. O tey materyi namieniło ſię w Rozdź. IX. ile potrzeba wyciągała, mowiąc o zatrzymaniu lub przewleczeniu rozgrzeſzenia; lecż że niektorzy Spowiednicy doſyć ieſzcze na tym nie maią, z niebeſpieczeńſtwem wpadnienia w inſzy występek, gdy ſię chronią iednego, przeto ieſzcze tu nieco mowić będę, z kąd nowy Spowiednik więkſze wezmie światło, y bardziey zoſtanie przekonany, że w tey materyi tak pobłażania, iako tez wielkiey ſrogości ſtrzec ſię, a ſrzodka trzymać ſię naylepiey.

341. Jako Lekarze iedni puſzczeniem krwi a drudzy proſzkami lub oleykami, leczą wſzyſtkie choroby, cięcie żyły maiąc za rżecz okrutną; tak podobna rożnica znayduie ſię w Spowiednikach: iedni ſą bardzo ſrodzy, ktorym ſię zdaie, iż Koncylia y SS. Oycowie tey ſurowości koniecznie wyciągaią, że honor Boży y zbawienie duſzne na tym zależy, y ieżeliby kto za ich zdaniem iść nie chciał, zaraz przywodzą wiele mieyſc Piſma S. Kanonow, Koncyliow y Oycow SS. liczne orſzaki na poparcie ſwego zdania. Drudzy zaś łagodnieyſi przeciwną idą drogą, rownaiąc gory y doliny, *ut fiant prava in directa, & aſpera in vias planas*, mowiąc, iż na ten koniec CHRYSTUS Krew ſwoią przelał; iak ci tak y owi do iednego zmierzaią celu, ale rożnym ſpoſobem; czego nie można ganić, ieżeli nie ieſt nad Prawa Kościelne, chociaż ſprzeczka ich, czaſem żwawſza nad ſłuſzność, godna ieſt nagany.

342. Z kąd niektorym ſię zdaie, że bez doſkonałego żalu, czyli kontrycyi, Sakrament Pokuty nie ieſt ſkuteczny, inſi zaś trzymaią, że doſyć ieſt na żalu mniey doſkonałym, czyli na attrycyi, byleby nie tylko była nadprzyrodzona, iako ſię na to wſzyſcy Katolicy zgadzaią, lecz oraz złączona z miłością choć niedoſkonałą, przynaymniey *początkową*; inſi utrzymuią, iż doſyć ieſt na attrycyi y bez tey miłości.

Inſi

Inſi chcą, żeby przedſięwzięcie poprawy było wyrażne y formalne, inſzym ſię zdaie, że doſyć ieſt, byle było iakiekolwiek, chociaż tylko *implicitum & virtuale*. Inſi nie pozwalaią rozgrzeſzać Penitenta odpadaiącego, aż da wprzod dowody ſwoiey poprawy; inſi mowią, że tego nie trzeba, a przynaymniey nie zawſze. Inſi ſądzą, że Pokuta powinna bydź odprawiona przed rozgrzeſzeniem, albo przynaymniey znaczna iey część. Słowem, wſzyſcy ſię zgadzaią, iż Penitenta nieſpoſobnego rozgrzeſzyć nie można, lecz na czym ta nieſpoſobność zawiſła, rożni rożnie twierdzą.

343. Oddzielę ia tu rzeczy pewne od niepewnych, y między wątpliwemi, ktore ſą bardziey do prawdy podobne, pokażę,

344. A naprzod co do żalu doſkonałego czyli kontrycyi, można beſpiecznie trzymać, że nie ieſt koniecznie potrzebna do ważności Spowiedzi, bo tak wſzyſcy prawie trzymaią Teologowie, ktorzy piſali po Koncylium Trydentſkim, lubo wielu dawnieyſzym przeciwnie ſię zdawało: chociaż należy zawſze do tego pobudzac Penitenta, ile można, dla więkſzego w nim łaſki Bożey pomnożenia, lecz ſię w tym przykrzyć nie należy, ani nad tym wiele czaſu trawić, gdyż to w ſkazioney naturze ieſt rzecz bardzo trudna, y oſobliwſzey wyciąga pomocy Boſkiey.

345. II. Co zaś do żalu w ogulno, ściczy to on ieſt doſkonały czyli też mniey doſkonały, iako go Koncylium Trydentſkie y po nim wſzyſcy Teologowie zowią *Attrycya*; nie można wierzyć bez naruſzenia Wiary Katolickiey, że nie ieſt potrzebny do ważności ſpowiedzi, y żadna a żadna przyczyna od niego wymowić niepotrafi.

346. III. Ten żal mniey doſkonały, czyli attrycya nie powinna pochodzić z iakichżekolwiek ludzkich względow, ale koniecznie z przyczyn nadprzyrodzonych, to ieſt na Wierze gruntuiących ſię *tàm ex parte principii*, *quàm objecti*, gdyż to ieſt dar Boży y natchnienie Ducha Przenayświętſzego. Jeſt kweſtya między Teologami, czy żal w iſtocie ſwoiey przyrodzony, lecż z przyczyn nadprzyrodzonych pochodzący, może bydź doſtateczny do ważności ſpowiedzi, chociaż nie do ſkutkow Sakramentu? Lecz niech, kto chce, w Szkołach o tym dyſputuie; przy Konfeſſyonale zaś potrzeba tylko, żeby Penitent żałował za grzechy w proſtocie ſerca na fundamencie Wiary S. Nadziei y Miłości Bożey. *Vid. Conc. Trid. ſeſs.* 6. *Can.* 6. gdzie ſię opiſuie ſpoſob uſprawiedliwienia ſię grzeſznika przed Bogiem.

347. IV. Attrycya nie tylko powinna bydź nadprzyrodzona, lecz oraz powinna bydź tak obſzerna, żeby ſię nie na ieden lub na kilka, ale ſię na wſzyſtkie

śmier-

śmiertelne rozciągała grzechy, ktorych ſię kto na ten czas ſpowiada. Lecz czy ma bydź złączona oraz z iakąkolwiek miłością Boga, iakośmy wyżey namienili, o tym tu mowić nie trzeba; gdyż jeżeli attrycya mieć będzie własności przerzeczone, a naybardziey przedſięwzięcie poprawy y nadzieię w miłoſierdziu Bożym, rzecz niepodobna, żeby tam nie było miłości BOGA na dewſzyſtko: chociaż ta miłość nie doydzie ieſzcze naywyżſzego doſkonałości ſtopnia, *Sylvius in Suppl. D. Thom. q.* 1. *art.* 1. *concl.* 5. Na coż więc tego ſzukać, co iuż mamy w ręku. To tylko dodaię, iż według poſpolitſzego zdania, attrycya dla boiaźni piekła lub dla iakieykolwiek inſzey nadprzyrodzoney pryczczyny, ieſt doſtateczna przy ſpowiedzi do zgładzenia grzechow, *dummodo non excludat Deum*, iako mowią Teologowie, *licet ipſa non ſit formaliter propter Deum*, y pochodzi z boiazni: co zawſze miec muſi, iakom iuż mowił, złączoną miłość, chociaż niedoſkonałą, y niewyſtarczaiącą przez ſię bez Spowiedzi do pozyſkania łaſki Bożey; ale ta iednak przy Spowiedzi uſprawiedliwia duſzę. *Sylv. Lib. c. art.* 3. chociaż zawſze do prawdziwey ſkruchy Penitenta zachęcać należy.

348. V. Względem przedſiewzięcia poprawy, czy ma bydź koniecznie wyraźne, czyli też doſyć

byle

byle było *implicitum & virtuale* pewna rzecz ieſt, że bez niego nie może bydź żal prawdziwy, ani człowiek nawraca ſię z ſerca do BOGA, kiedy go nie ma; dla czego potrzebne ieſt koniecznie, chociaż nie koniecznie wyraźne. Do Spowiednikow iednak należy pociągać Penitenta do wyraźnego przedſięwzięcia nie grzeſzyć więcey, *Concil. Trident. Seſſ.* 14. *Cap.* 4. gdyż to ieſt rzecz doſkonalſza y beſpiecznieyſza, co nawet w przepraſzaniu urażonego bliźniego zachowywać ſię zwykło. *Bellarm. Controv. Tom.* 2. *Lib.* 2. *de Pœn. C.* 5. *ſ. Huc pertinet.* Z tych przyczyn dobrzy Spowiednicy zwykli zawſze wyraźnie pytać ſię o to przedſiewzięcie, inaczey nie daiąc rozgrzeſzenia, *Laym. de Sacr. Pœn. Lib.* 5. *tr.* 6. *Cap.* 4. *n.* 6. owſzem, ieźli można, tego od konaiących nawet wyciągaią, *Diana Coord. Tom.* 1 *tr.* 3. *reſp.* 111. co iednak cżynić należy roſtropnie y oſtrożnie, używaiąc ſłow przyzwoitych ſtanowi chorego *Abellii de Pœn. C.* 5. *ſect.* 7. *n.* 3.

349. Nie powinien iednak Spowiednik żadnego w tym czynić porownania, na przykład: czy wolałby raczey żywo bydź ſpalony, niż grzeſzyć, albo też, czy wolałby, żeby wſzyſcy iego Krewni y przyiaciele pomarli, niż żeby zgrzeſzył? *quoniam nimia eſt huiuſmodi tentatio*, mowi *S. Th. Quod Lib.* 1- *art.* 9. owſzem idąc za zdaniem S. Bonawentury, iako o tym

piſze

piſze Navarrus *in Summ. C.* 1. *n.* 19, ieźliby Penitent ſam o ſobie powątpiwał, czy znayduiąc ſię w tym lub w owym razie, zgrzeſzyłby albo nie, należy dać mu rozgrzeſzenie, byleby miał przedſiewzięcie nie grzeſzyć w ogulności.

350. Y moie zdanie ieſt, iż ogolnie tylko pytać ſię należy Penitenta, czy ma wolę nie grzeſzyć więcey, chociaż z Oſobami proſtemi można czaſem inſzego użyć ſpoſobu, ſtoſuiąc ſię do ich poiętności: ſłowem, nie powinien więcey przykrzyć ſię Spowiednik, kiedy widzi, iż Penitent ma żal prawdziwy, gdyż przy żalu muſi ſię znaydować to przedſiewzięcie.

351. VI. Penitenta odpadaiącego; żeby nigdy nie rozgrzeſzać, aż da dowod poprawy w czaſie od Spowiednika wyznaczonym; ia ſię na to nie zgadzam ogulnie mowiąc: bo tego nie mamy rozkazu ani z Piſma S. ani z Kanonow, ani z Tradycyi, albo ze zwyczaiu w Kościele Bożym, ani z SS. Oycow, ani z Teologow, y gdziekolwiek o tym piſzą, radzą tylko po Kaznodzieyſku, a nie rozkazuią. Ze niektore Koncylia partykularne o tym mowią, to na cały Kościoł Prawa wkładać nie może, á między Koncyliami uniwerſalnemi, żadne nad Trydentſkie obſzerniey y doſtateczniey o Sakramencie Pokuty S. nie mowiło, gdzie iednak o takowym rozgrzeſze-

nia

nia odkładaniu wzmianki nie masz. Jeżeli ten był zwyczay w dawnym Kościele, było to tylko za grzechy publiczne y w pokutach publicznych, á do Spowiedzi to nic nie należało, á nawet nie była to powszechna całego Koscioła ustawa, lecz tylko niektorych partykularnych: á SS. Oycowie, ieźli ktorzy tego używali, nie podawali to za rozkaz, lecz tylko za poradę, nie ogulnie zawsze, lecz tylko w niektorych przypadkach.

352. Trzeba wiec tu postępować z rostropnością, ktora żawsze tak wielce potrzebna iest Spowiednikowi. Mowię tedy naprzod, iż iako rostropność nie każe iednostaynie postępować we wszelkich okolicznościach, tak y tego nie można mieć za powszechną ustawę, żeby nigdy nie rozgrzeszać odpadaiących bez doświadczenia poprawy. Powtore, ta rostropność zmierzać powinna ku zbawieniu Penitenta, y ku uszanowaniu tego Sakramentu, ktory niegodnym dawać się nie może. A chociaż wyżey powiedziałem, iż można pożytecznie odłożyć rozgrzeszenie na czas dalszy, nawet chociażby się w tym Penitent ociągał, nie mowiłem iednak, żeby to było Prawo do zachowania we wszelkich okolicznosciach potrzebne, lecz według potrzeby rostropnie w tym sprawić się należy.

353. To prawda, że kiedy Penitent nie ma żalu,

albo

albo przedſiewzięcia, rozgrzeſzyć go nie można: ieźli zaś ieſt w tym iaka wątpliwość, trzeba odłożyć rozgrzeſzenie, aż ta będzie znieſiona: ieźliby zaś z inſzych iakichkolwiek przyczyn zdało ſię Spowiednikowi odłożyć ie, powinno to bydź tak, iakośmy na ſwoim mieyſcu napiſali; byleby tylko w rzeczy tak świętey, nie dla inſzych przyczyn, iak tylko dla Duchownych wſzyſtko działo ſię za powodem Ducha Przenayświętſzego.

354. VII. Względem odprawowania pokuty przed rozgrzeſzeniem, ieſt potępiona Propozycya 16. od Alexandra VIII. *Ordinem præmitendi ſatisfactionem abſolutioni induxit non politia aut inſtitutio Eccleſiæ, ſed ipſa Chriſti Lex & præſcriptio, natura rei idipſum quodammodo dictante;* co chociaż nie w ten ſens powiedziano, iak tu mowi ſię, pokazuie ſię z tąd iednak, iż to do Sakramentu pokuty nie ieſt rzecz potrzebna, zwłaſzcza, że ani Koncylium Trydentſkie *Seſſ.* 14. *C.* 8. mowiąc o doſyćuczynieniu, żadney o tym nie czyni wzmianki, owſzem zdaie ſię to naganiać; á chociaż przed tym był taki zwyczay, teraz iednak przeciwnie zdaie ſię. *Averſa de ſatiſ. q.* 13. *Sect.* 1. czego ganić nie można, gdyż to ieſt potępiono od Alexandra VIII. w Propozycyi 18. *Conſvetudo moderna quo ad adminiſtrationem Sacramenti Pænitentiæ, etiamſi eam plurimorum hominum ſuſten-*

tet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed pro abusu, chyba czasem rostropnośćby kazała, kiedy wątpliwość iest o sposobności Penitenta, naznaczyć mu iakie umartwienie małe, ktoreby w przod wypełnił, niż powroci po rozgrzeszenie.

355. VIII. Odkładać zawsze rozgrzeszenie odpadaiącym, wnosząc z tąd, że są niesposobni, iest to omylne mniemanie. Sakrament pokuty S. wzmacnia człowieka przeciwko grzechowi, lecz go wcale bezgrzesznym nie czyni, owszem według postanowienia Chrystusowego, y według zwyczaiu w Kościele Bożym, daie się grzesznikom za każdym razem po upadku. Więc tedy albo odpadaiącym nigdy nie dawać rozgrzeszenia, albo ieżli dac można raz, toć można y sto razy, byleby się znaydowały te przysposobienia, ktore są potrzebne, y ktore nie w każdym odpadaiącym znayduią się.

356. Lecz to iest sęk, rzecze kto, żeby były te przysposobienia, ktorych domniemywać się trzeba, że nie masz, po tak częstych odpadaniach. Odpowiadam: Kościoł Boży w rzeczach do Wiary y świątobliwości obyczaiow nie należących podlega omyłce, iakoż nie ma czasem podlegać ieden Spowiednik? *Judicium Dei, veritati, quæ non fallit, nec fallitur, semper innititur; judicium autem Ecclesiæ nonnunquam opinionem sequi-*

ſequitur, quam & fallere ſæpe contingit, & falli in Text. Cap. à nobis, Lib. 2. de Sent. ex com. Nie dla tego to mowię, iakbym zalecał wielką w tey mierze łatwość, lecz tylko niechcę zbytniey ſrogości. Trudno, y owſzem rzecz ieſt niepodobna, poznać zawſze ſpoſobność lub nieſpoſobność Penitenta, gdyż Saul y Antyoch, iako mowi Piſmo S. pokutowali, czyli dawali znaki żalu, iednak nie byli prawymi pokutnikami. Jeżeli mogł, á nie nadgrodził krzywdy bliźniemu: ieżeli nie odſtąpił dobrowolney przyczyny bliſkiey do grzechu: ieżeli nie pogodził ſię z nieprzyiacielem; ieżeli nie ſtronił od złego towarzyſtwa, ieżeli żadnych nie używał ſpoſobow przepiſanych od Spowiednika; na ten czas ieſt wielki dowod iego nieſpoſobności: lecz ieźli odpadnienie pochodzi ſzczególnie z ułomności, bez żadney inſzey powierzchowney przyczyny, byłby to prawie nierozſądek mieć go za nieſpoſobnego. *Abellus de Pæn, Cap. 5. ſect. 20. n. 3.* Obacz, cośmy o tym powiedzieli w Rozdz. IX.

357. Lecz dla lepſzego objaśnienia, niech uważaią nowi Spowiednicy powſzechne przyſłowie: *nulla regula eſt ſine exceptione.* Inſzy będzie odpadał tak częſto, albo y częściey iak przedtym, iednakże z ſamey Spowiedzi pokaże ſię mieć wſzelką ſpoſobność, y takiego trzeba rozgrzeſzyć. Inſzy mniey odpadał, á

czaſem większą ma nieſpoſobnośc, y trzeba go zatrzymać. Toż rożumiec należy o tych, ktorzy śrzodkow od Spowiednika przepiſanych używać zaniedbywaią; zwłaſzcza iż częſtokroć ſię trafia, że kto nie tak z bogoboyności, iako raczey z iakiego przypadku przez czas nieiaki ſtaie ſię wſtrzemięźliwym, lub też za ſprawą tego, ktory zmyśla pokoy, żeby ſrożey powſtał do woyny. *In petris manet, & in præruptis ſilicibus; inde contemplatur eſcam, & oculi ejus longe proſpiciunt. Job.* 39. 28. Nie można tu tedy mieć doſkonałey pewności, lecz tylko domniemaniem dochodzić należy, á zatym podług odmiany okoliczności, y Spowiednika zdanie w tym odmieniać ſię muſi.

358. Prawda, iż ſię zdarzaią Penitenci po ſzyię w ſproſnościach y nienawiściach zatopieni, á w odpowiedziach ſwoich bardzo oziębli, co wielkie czyni Spowiednikowi umartwienie: lecz uważać trżeba, że to ludzie bywaią proſtacy, ktorzy inaczey mowić nie umieią, y w każdym inſzym intereſie z natury ſą opieſzali, ociężali, zadumieni: tych trżeba, żeby ſię ſtarał Spowiednik nieiako poruſzyć, według ich poiętności, naprzykład: pokazuiąc męki piekielne, roſkoſzy Niebieſkie &c. á można też czaſem na kilka dni odłożyć rozgrzeſżenie, dla pobudzenia ich do większey czuyności.

359.

359. A ieżli za roſtropnym ſtaraniem Spowiednika nie mogą ſtać ſię zgodnymi, toć iuż podobno nigdy nie będą, ani przy śmierci; bo nie nabędą iuż więkſzey doſkonałości. Coż tedy, czy rozgrzeſzyć ich pod kondycyą? lecz nie maſz tego zwyczaiu w Kościele. Nie dać rozgrzeſzenia wcale? lecz tego nie maſz w Kanonach. Czekać aż ſię ſtaną ſpoſobnieyſzemi? tego Spowiednik żądać, y o to ſię ſtarać powinien, lecz doświadczenie uczy, iż chociaż ſtaną ſię ſpobnieyſzymi, wyrazić iednak tego doſtateczniey nie potrafią.

360: Krotko mowiąc, uſtawa Chryſtuſowa y zwyczay Kościoła S: ieſt, żeby nie pierwey dać rozgrzeſzenie, aż ſię zdawać będzie Penitent przyſpoſobiony: o co dobrzy Spowiednicy poty ſtarać ſię zwykli, poki za pomocą Bożą nie otrzymaią. Trzeba tedy dwoch rzeczy wyſtrzegać ſię, naprzod, żeby nie każdego mieć za ſpoſobnego, y nic więcey nie czynić, iak tylko machać ręką, tak właśnie, iak gdyby Krzeſt dawać niewiernym na ſamą ich prożbę y ochotę. Powtore, żeby nie wierzyć, iż żaden nie ieſt ſpoſobnym, tylko ten, ktory płacze, iak Magdalena, y żeby nikogo nie przywodzić do roſpaczy, mowiąc: *precz potępieńcze, ieſteś potępiony, ieſteś iſtny diabeł.* Kończę tę materyą z tym dodatkiem, iż do dobrego ſprawowania Sakramentu pokuty S. potrzeba

ba w Spowiedniku roſtropnego rozſądku o ſpoſobności lub nieſpoſobności Penitenta, *Suarez de Pœn. diſp.* 32. *ſect.* 2. w czym nie można ſzukać nie zawodnego uwiadomienia *criticè*, ani *metaphyſicè*, lecz przeſtawać potrzeba na podobieńſtwie do prawdy, gdyż bardzo rządko ſię to nadarza, żeby Penitent zmyślał powierzchownie inſze ułożenie, niżeli ma wewnętrznie, *Eſparza de Sacr. Pœnit. q.* 88. *ad* 3. Jeżeli tedy nie ma dowodu o nieſpoſobności Penitenta, należy go zawſze ſądzić ſpoſobnym, ani ma ſię biedzić Spowiednik ſam w ſobie, ani Penitentowi ſię przykrzyć, w otrzymaniu oczywiſtey pewności w tym, w czym nie można: czego ia nie mowię, iakbym chciał Spowiednikow utrzymywać w niedbalſtwie, lecz tylko, żebym od zbyteczney odciągnął pilności, przez ktorą oni częſtoſtroć tak ſobie ſamym, iako też y Penitentom ciężkimi ſię ſtaią, nie pomniąc na to, iż owſzem ile ſłuſzność pozwala, należy ſię ſtarać o to, żeby iarzmo Chryſtuſowe lekkie y przyiemne było.

ROZDZIAŁ XVI.

O Pokutach, ktore ſię wkładaią na Spowiedzi.

361. NIe będę tu przepiſywał zdań Teologicznych do tey materyi ściągaiących ſię; lecz to maiąc za pewne, iż Spowiednik obowiązany ieſt przy-

zwoi-

zwoite naznaczać pokuty Penitentom, iako upomina S. Koncylium Trydentſkie *Seſſ.* 14. *Cap.* 8. y że Penitent obowiązany ieſt przyiąc iakąkolwiek pokutę, tak dalece, że ieżliby żadney przyiąć wzbraniał ſię, nie ieſt ſpoſobnym do otrzymania rozgrzeſzenia, co wſzyſcy teraznieyſi Teologowie utrzymuią przeciwko wielu dawnym, przełożę tu przeſtrogi powſzechne o pokutach w powſzechności, á potym wyliczę niektore w oſobności, ktore poſpolicie, lub za częſtſze grzechy naznaczać ſię mogą.

362. Pierwſza uſtawa, ktorą nam zoſtawili poważni ſtarożytni Teologowie, *Cajet. V. ſatisfactio in ſumm.* ieſt, że pokuta powinna bydz przyſtoſowana do grzechu, do Penitenta, y powinna zmierzać do tego celu, na ktory ieſt uſtanowiona, co ieſt zbawienie duſzy, czego nas naucza S. Koncylium Trydentſkie *loc. cit.* mowiąc o doſyc uczynieniu, iako o części Sakramentu pokuty, że Spowiednicy powinni naznaczac pokuty przyzwoite y zbawienne, według wielkości grżechow y ſił grzeſznika, za powodem Ducha Bożego y roſtropności, uważaiąc, iż te pokuty nie tylko ſą lekarſtwem przeciwko przyſzłym grzechom, ale też ſą karą za przeſzłe, przez ktoreby, iako przez uczynki cnotliwe człek wyzuł ſię z złych nałogow, zaciągnionych przez poprzedzaiące wyſtępki, y ktoreby mu ſłużyły za cugle wſtrzy-

my-

mywaiące od nowych upadkow: co pilnie uważać y dobrze zrozumieć przynależy.

363. A naprzod przyzwoitośc, ktora bydź powinna między grzechem á pokutą, ieſt doſyć objaśniona w Koncylium Trydentſkim, ktore *loc. cit.* upomina Spowiednikow, żeby za grzechy bardzo ciężkie nie naznaczali pokut bardzo lekkich, z kąd iednak wnoſić nie można, żeby zawſze bardzo cięſzkie naznaczać należało pokuty; gdyż ſą niektore przypadki, gdzie za grzechy bardzo ciężkie, pokuta bardzo lekka ieſt przyzwoita; iako za rzecz pewną wſzyſcy trzymaią Teologowie, że kiedy kto z wielkim żalem ſpowiada ſię grzechow, choćby wielkich, nie należy mu bardzo ciężkiey naznaczać pokuty, iako też grzeſznikowi, choćby wielkiemu, ale ſłabemu na ciele lub na umyśle, naznacza ſię pokuta pomierna, żeby go nie obciążyc zbytecznie według *Can. DEUS de Pœn. & remiſ.* także konaiącemu, albo ciężko choremu lekka pokuta za naywiękſze nawet grzechy naznacza ſię.

364. Pokuty bardzo lekkie ſą, na przykład: *Pater noſter*, y *Ave MARIA*, albo *De profundis*, albo *Veſperas Defunctorum* naznaczyć za cudzołoſtwo, lub za inne podobne wyſtępki. Za krzywdę znaczną bliźniemu uczynioną na dobrach lub na ſławie, naznaczyć dać kawał chleba ubogiemu. Za świętokradzkie

dzkie do Kommunii S. przyſtępowanie, za gwałcenie ślubu czyſtości, lub poſłuſzeńſtwa, naznaczyć raz albo dwa *Miſerere*. Z ktorych tak lekkich pokut naſtąpiłoby to, co mowi Koncylium Trydentſkie, że z małey pokuty, wnoſiliby ludzie o małości grzechow ſwoich, y z tąd braliby pochop do większych, zgromadzaiąc ſobie, iak mowi Piſmo S. *Rom.* 2. 5. *iram in die iræ.*

365. Nie maią więc bydź pokuty bardzo lekkie względem grzechow, ani też bardzo ciężkie względem grzeſznika. Dla czego Koncylium Trydentſkie iako zakazuie bardzo lekkich *pro qualitate criminum*; tak też nie przykazuie bardzo ciężkich *pro facultate Pænitentis*. Bardzo ciężka byłaby pokuta przez lat ſiedm za każdy grzech śmiertelny, naznaczona przez Kanony pokutne, lecz to do Spowiedzi nic nie należało, á teraz nawet za grzechy publiczne *in foro exteriori*, nie ieſt to we zwyczaiu: ani tego umiarkowania ganić można, gdyż wiemy z Hiſtoryi, że Kościoł S. Prawo ſwoie do czaſu y do zwyczaiow zwykł ſtoſować, według Kanonu Pelagiuſza Papieża *c. Frat. d.* 34. o czym czytay *Marcum Leonem in Praxi S. P. f. mihi* 288. *ne Pænitentes deſperent, & ut pænitentiæ admittantur & peragantur*, czego on mogł nauczyć ſię z długiego używania, mianego *in Sacra Pænitentiaria.*

366. Kanony pokutne, ktore naznaczaią karę za pewne grzechy, nie należały do Spowiedzi nawet w ow czas, kiedy ieſzcze były we zwyczaiu. *Bait. in Exam. pœn. p. 3. q. 8.* albo ieźli ściągały ſię y do Spowiedzi, nie były to iako Prawa nieuchybne, lecz tylko iako źwierciadło, z ktoregoby Spowiednicy miarę brali, iak ſądzić o wielkości y ciężkości iakiego grzechu. *Suar. de Pœn. diſp.* 58. *ſect.* 4. Ponieważ ciężkość grzechu pod zmyſły nie podpada, naylepiey ią poznać przez wielkość kary wyznaczoney. Zeby więc pokuta była grzeſznikowi przyzwoita, trzeba brać miarę z ſił iego tak duſznych, iako y cieleſnych.

367. Potrzecie, ſtoſować ſię powinna pokuta do celu ſwego, to ieſt ku zbawieniu Penitenta, czego naybardziey dokazuią *Pœnitentiæ medicinales*, czyli te, ktore za łaſką Bożą powściągaią od nowych grzechow, iako dwie poprzedzaiące karzą iuż popełnione; to ieſt, że Pokuta od Spowiednika naznaczona, powinna bydź nakſztałt lekarſtwa, ktore chociaż nieſmaczne, iednak ieſt pomocne, tak y pokuta nayſkutecznieyſza ieſt ta, ktora przecina okazye y powaby do grzechu wiodące. Z tey okoliczności kładę tu przeſtrogę, iż mi ſię nie podoba nauka tych, ktorzy mowią, iż Spowiednik, ile ieſt Lekarzem, nie ma władzy rozkazać Penitentowi, ale

tylko

tylko poradzić, co ieſt, w ogulności biorąc, rzecz fałſzywa; ponieważ S. Koncylium Trydentſkie *Seſſ.* 14. *Cap.* 8. rozkazuie Spowiednikom, żeby naznaczali *Pœnitentias medicinales*, takie pokuty, ktoreby nie tylko ukarały grzeſznika za przeſzłe, lecz oraz odwodziły od przyſzłych wyſtępkow; co też radzi S. Tomaſz *in Suppl. q.* 8. *art.* 7. á wyrażniey ieſzcze mamy w Rytuale Rzymſkim *in Inſtruct.* §. *Inprimis*, gdzie ſię mowi bez żadney rożnicy, iż Spowiednik noſi na ſobie Oſobę Sędziego oraz y Lekarza, *ut Honori Divino, & Animarum ſaluti conſulat.*

368. Z tych rzeczy przerżeczonych nowa wynika reguła, ktora nie tak ieſt nową, iako raczey zbiorem wſzyſtkich inſzych, to ieſt, że nie wſzyſtkim iednoſtayna pokuta naznacza ſię, ani taż ſama zawſze iednemu Penitentowi, ani taż ſama za każdy rodzay grzechu, iako Lekarz nie daie wſzyſtkim chorym iednoſtaynego lekarſtwa, ani iednego chorego iednoſtaynym leczy ſpoſobem we wſzyſtkich chorobach, ani na każdą chorobę iednoſtayne przepiſuie lekarſtwo. Gdzie uważać potrzeba niedoſkonałość tych Spowiednikow, ktorzy bez uwagi wſzelkim Penitentom iednoſtayne wkładaią pokuty, iak gdyby Lekarz ieden oleiek wyznaczył dla wſzyſtkich chorych w iakim Szpitalu. Jeżeli Duch Boży y roſtropność, mowi S. Koncylium Trydentſkie,

powinni radzić w wyznaczaniu pokut zbawiennych y przyzwoitych, iakoż można do tego przyſtąpić bez Modlitwy y bez uwagi, iakby z przypadku?

369. Dla lepſzego objaśnienia, mowić tu będziemy o pokutach w ſzczegulności, roſtrząſaiąc naprzod trzy rodzaie pokut nagannych, z ktorych iedne nazywaią ſię wymyślne y niezwyczayne, drugie nieroſtropne, trzecie niepożyteczne.

370. Pokuty wymyślne nazywamy te, ktore nie ſą zwyczayne w Kościele, ani od dobrych y uczonych Spowiednikow używane: gdzie uważać należy, iż ſame nawet Kanony pokutne, chociaż tak oſtre, nie wkładaią inſzey pokuty, oprocz poſtow, y w niektorych okolicznościach, tam wyrażonych odwiedzanie Mieyſc Swiętych, albo też prowadzić życie w iakim Klaſztorze, albo przez pewne dni ſtać u drzwi Kościelnych, z nieiakimi znakami; ktoreby wſtyd Penitentowi ſprawowały, co wſzyſtko, iakośmy iuż powiedzieli, y z ſamychże tych Kanonow porozumieć można, czyniło ſię tylko za grzechy publiczne. S. Karol w nauce Spowiednikom daney, wylicza ſiedmnaście rodzaiow pokuty, ktore Spowiednik naznaczać może według rożnicy grzechow, y ktore, iako on mowi, zoſtawione nam ſą *à Sanctis, veris Eccleſiaſticæ diſciplinæ Interpretibus*; z tych żadna nie ieſt ani zbyt trudna, ani zbyt długa, ani dziwaczna,

czna, y wymyślna, iako ſię czaſem trafia Spowiednikom mniey doſkonałym, á tę ſwoią niedoſkonałość płaſzczykiem gorliwości ukrywaiącym. Teraźnieyſzych czaſow S. Penitencyarya za grzechy taiemne, chociaż nayciężſze, nie naznacza inſzych pokut, iak tylko poſty, modlitwy, iałmużny tym, co ie czynić maią z czego, y przez nieiaki czas uczęſzczanie do Spowiedzi S. iako to czytać można tak w Liſtach teyże Penitencyaryi, y w Teologach, ktorzy o tym piſzą, oſobliwie *in Commentario Clauſulæ: Injuncta ei ſalutari pœnitentia*, z kąd nowy Spowiednik może wziąć wielkie oświecenie; ponieważ S. Penitencyarya ieſt Trybunałem Apoſtolſkim *quo ad forum internum conſcientiæ*, y co do Sakramentu Pokuty S. a zatym z niey wſzyſcy Spowiednicy przykład brać powinni.

371. Słyſzeliśmy nie raz z podziwieniem, że niektorży nowi Spowiednicy nieroſtropni, nażnaczali Penitentom rzeczy dziwne, ktorych ani tamtym mowić, ani tym czynić nie przyſtało; albo też co niewiaſtom było z niebeſpieczeńſtwem poronienia: na co nie mogą przywieść żadnego przykładu z dobrych Teologow, ani z ludzi roſtropnych y uczonych; lecz w tak wielkiey liczbie Oſob, ktore na Urzędzie Spowiedniczym ſą poſtanowione, nie tak dla ich ſpoſobności, iako raczey dla potrzeby, takie omył-

omyłki nie ſą nowe. Nie przeczę iednak temu, że niektorym Penitentom proſtakom, ktorzy nie poznaią, iak tylko to, co pada pod zmyſły cieleſne, można czaſem naznaczyć pokutę grubą, iako ieſt ta, o ktorey mowi *Segneri in Confeſſ. inſtruct. c.* 12. Lecz nowy Spowiednik tego nigdy czynić nie będzie, bez naradzenia ſię Starſzych y doświadczenſzych.

372. Pokuty nieroſtropne ſą, kiedy ſię wkładaią bez względu na ſtan Oſoby, na przyczynę, czas, mieyſce, wiek, na ſiły ciała, y umyſłu, iako ſię iuż namieniło. Na przykład naznaczyć Oſobie ſłużebney ſłuchać co dzień dwie lub trzy Mſze, albo w ſtancyi ſwoiey modlić ſie długo z zaniedbaniem uſług Pańſkich. Naznaczyć białogłowie ciężarney lub pierſiami karmiącey poſt na dni kilka; albo Panience uczęſzczać do iakiego Kościoła niezwyczaynego, lub pościć o chlebie y wodzie, kiedyby wſzyſcy w domu to uważali. Kobiecie zamężney naznaczać takie umartwienia, ktore ſię mężowi nie podobaią, albo iakowe daią podeyźrzenie. Oſobie w Zgromadzeniu będącey naznaczyć, wſtrzymać ſię przez czas znaczny od pewnych potraw, ktore daią ſię wſzyſtkim powſzechnie. Za grzech taiemny naznaczyć taką pokutę, ktoraby dać mogła pochop do domyślenia ſię, w czym za czaſow Nawarra, iako on ſam piſze,

piſze, pobłądził iakiś Spowiednik, kiedy kazał Penitentowi trzymac przez Mſzą pochodnię zapaloną, boſo, z odkrytą głową. Także naznaczyć pokutę, ktoraby trwała kilka lat, lub kilka mieſięcy, czego S. Penitencyarya nie czyni, chyba bardzo rzadko y w ciężkich przypadkach, á tym bardziey przez całe życie. Naznaczać dawać iałmużnę, lub na Mſze ſobie albo ſwoim przyiaciołom, nie tylko byłaby to rzecz nieroſtropna, lecz z podeyźrzeniem łakomſtwa. Poſty, dyſcypliny, cylicia, y inſze umartwienia ciała, mogą bydź pożytecznie używane, zwłaſzcza dla młodych y zdrowych, byleby roſtropnie, y pomiernie. Kobietom zaś y Męſzczyznom wieku podeſzłego, nie ieſt to rzecz przyzwoita.

373. Mowić teraz będę o pokutach niepożytecznych. Lecz tu przeſtrzegam, że nie nazywam pokuty niepożyteczne dla tego, iakobym ſądził, iż nie ieſt wyſtarczaiąca do odpuſzczenia grzechow, gdyż nayłatwieyſzy uczynek duchowny, na przykład znak Krzyża S. złączony z Sakramentem Pokuty, ma tę moc, ale tylko nazywam Pokutę niepożyteczną tę, ktora ani ieſt przyzwoitym ukaraniem za przeſzłe, ani lekarſtwem na przyſzłe grzechy: na przykład naznaczyć krotką modlitwę temu, kto iak mowią, z gęby Rożańca nie wypuſzcza, à poſtaremu ciężkich wyſtępkow nie chroni ſię; naznaczyć Pſalmy

my pokutne temu, kto popełnia nieczyſtości, świętokradztwa &c. naznaczyć małą iałmużnę, albo dać na Mſzę temu, kto żyie w uſtawicznym piiańſtwie y w nieſtrzemięźliwości, y inſze tym podobne pokuty, ktore Penitenta ani karzą doſtatecznie, ani go naprawuią.

374. Już tedy dobry Spowiednik nie będzie używał pokut, ani wymyślnych, ani nieroſtropnych, ani niepożytecznych: lecz iakież naznaczać będzie? Ja ſądzę, iż takie wybierać należy, ktore ſą przeciwne popełnionym grzechom, iako to: iałmużna ſkąpym, Poſt obżercom &c. á ogulnie mowiąc, takie ſą naylepſze, ktore oraz y karzą grzeſznika, y od grzechu powściągaią.

375. A naprzod chwalę to, kiedy przez kilka dni, lub kilkanaście, albo też do przyſzłey Spowiedźi naznacza ſię Penitentowi proſić Pana BOGA o odpuſzczenie grzechow, y ponawiać przedſięwzięcie nie wracania ſię do nich, nakazuiąc, żeby ſię to dźiało w pewny czas y na pewnym mieyſcu, na przykład klęcząc przed iakim Obrazem, rano wſtawſzy y w wieczor idąc ſpać, przydaiąc krotką modlitwę, na przykład pięć Pacierzy do pięciu Ran Pańſkich, na uproſzenie poprawy życia. O S. Franciſzku Xawerym czytamy, że zwykł był naznaczać za pokutę, rozmyślać Przykazania Boże, oraz ciężkość y obrzy-

dli-

dliwość grzechową, także dobre używanie ſił duſznych y zmysłow cieleſnych, co zapewnie ieſt naypożyteczniejſzą pokutą, chociażby nie dłużey, iak przez kwadrans każdego dnia czyniona była.

376. II. Niech Penitent przez czas przyzwoity każdego poranku zabawi ſię nabożeńſtwem, czyniąc akty adoracyi, dziękczynienia, żalu za grzechy, przedſięwzięcia poprawy, ofiarowania BOGU tak ſiebie ſamego, iako y ſpraw ſwoich, á naybardziey niech poſtrzega, co go do grzechu wiedzie, niech ſię gotuie do dawania mu przez ten dzień odporu, y niech ſzuka ſpoſobow do otrzymania zwycięſtwa. Podobnym ſpoſobem w wieczor niech czyni rachunek ſumnienia, tym ſpoſobem, ktory poſpolicie w Kſiąſzkach do modlenia ſię zwyczaynych ieſt przepiſany.

377. III. Niech nawiedzi tyle lub tyle razy pewny Kościoł, lub Ołtarz Przenayświętſzego Sakramentu, albo Nayświętſzey Panny; niech tam odprawia pewne nabożeńſtwo y poleca ſię Boſkiey pomocy, do dania odporu natarczywościom pokuſy.

378. IV. Niech pości Sobotę przez czas nieiaki, co ieſt rzecz zwyczayna u Oſob Świątobliwych, albo niech ſłucha całego nabożeńſtwa, w iakie dni świąteczne, lub nauki duchowney.

379. V. Niech czyta przez czas nieiaki Kſiąſzkę

duchowną, na przykład przez mieśiąc, mniey lub więcey, po kwadranśie co dzień: Zywoty Swiętych, Drogę do życia pobożnego S. Franciszka Salezego, Woynę Duchowną, y inne tym podobne; albo też niech uważnie rozmyśla artykuły y Taiemnice Wiary Chrześciańskiey

380. VI. Niech uczyni iaką iałmużnę, albo nawiedzi iaki Szpital, albo nie ie mięśa we Srzodę, albo mniey ie niż zwykł; niech śię strzyma od iakowey chociaż godziwey y niepodeyźrzaney kompanii dla umartwienia, albo też poźniey niech spać poydzie, lub raniey wstanie; co iednak rostropnie czynić należy.

381. VII. Gospodarzom czasem naznaczyć można, żeby kazali odmowić w domu od wszystkich Litanie o Nayświętszey Pannie, lub w wieczory we dni Swiąteczne czytać Kśiążkę duchowną, lub iść do Kościoła, gdzie śię odprawuie nauka duchowna, albo nabożeństwo.

382. VIII. Co do grubego pospolstwa, uczy doświadczenie, że dla nich pokuty bydź powinny grubsze y pod zmysły bardziey podpadaiące, takie iednak, ktoreby były we zwyczaiu u rostropnych y doświadczonych Spowiednikow. Chwalebne są pewne modlitwy, klęcząc z rękami na krzyż rozciągnionymi, nad iaką mogiłą; ieźli ktory bluźnił, lub

słowa

ſłowa niewſtydliwe mowił, kazać mu kilka krzyżow na ziemi ięzykiem wylizać; to iednak z wielką roſtropnością czynić należy.

383. Co do umartwienia ciała, czytay S. Franciſzka Salezego *Drogę do życia pobożnego Część* 3. *Rozdz.* 23. gdzie on naucza, ktore ſą dobre, á ktore złe.

384. Lecz tu niech uważy Spowiednik, że ia zalecam pokuty długie dla tego, że przez nie dłużey utrzymuie ſię nienawiść grzechu, y Penitent przez dłużſzy czas maiąc ſtaranie o ſobie, mocnieyſzym ſtaie ſię do uchronienia ſię odpadnienia; poſtaremu trzeba mieć zawſze przed oczyma dawne przyſłowie: *ne quid nimis*, y ieżeli Penitent niechętnie przyimuie taką pokutę, naznaczyć mu inſzą, maiąc na pamięci, cośmy wyżey o tym mowili; y przeſtrzec go, że ieźliby kiedy zapomniał, może inſzego dnia nadgrodzić, y że ieźliby iaka ciężka była przeſzkoda, nie będzie wielkiego grzechu choć opuści. Na reſztę, tak to czynić potrzeba, żeby Penitenta bardziey nie uwikłać, ani odſtręczyć, owſzem słowami łagodnemi pociągnąć go do więkſzego nabożeńſtwa y uczęſzczania do Sakramentow SS.

385. Te przerzeczone pokuty, nie koniecznie maią bydź z oſobna naznaczone, ale czaſem mogą

bydź połączone, według potrzeby Penitenta, lecz wtedy trzeba zachować podobieństwo w liczbie, żeby się łatwo spamiętało: na przykład trzy dni pościć, trzy razy spowiadać się, przez trzy dni pewne nabożeństwo odprawować, każdego dnia po trzy razy. O tym wszystkim czytay S. Karola w nauce dla Spowiednikow, gdzie iak wszystko, tak y to mądrze y rostropnie iest opisano.

386. Na koniec przydam tu iednę uwagę, ktora zdaie mi się bydź bardzo potrzebną, y ktora odkrywa ieden rodzay pokuty, podobno nayzbawienniey-szey. Idąc za zdaniem tych Teologow, ktorzy utrzymuią, iż można za pokutę naznaczyć to nawet, do czego człowiek z kąd inąd iest obowiązany, na przykład słuchać Mszy w Swięto &c. chociaż Penitent Prawem Boskim y przyrodzonym obowiązany iest chronić się okazyi bliskiey grzechu, y odpadania weń, można mu iednak to samo naznaczyć za zbawienną pokutę, ieźli się to tak zdawać będzie Spowiednikowi.

387. Penitencyarya Rzymska, takiego, ktory *post occultam copulam cum Matre, publicè contrahit matrimonium cum ejus Filia*, pozwala rozgrzeszyć z tym dokładem: *postquam omnem recidivæ conversationis præfatæ occasionem abstulerit*; co chociaż ściśle biorąc, nie iest pokuta, że iednak tu nakazuie się chronić

nić

nić się dalszey poufałości z Osobą we społ grzeszącą, nie mieszkac w iednym domie, ani uczęszczać do niey bez słuszney przyczyny, nie posyłać podarunkow ani Listow &c. rostropny Spowiednik będzie mogł naznaczyć za pokutę, według potrzeby, albo to wszystko, albo część tego, na pewny czas. Wyraźniey się to pokazuie *in casu Sacerdotis, qui quandam Monialem in loco parlatorii Monasterii carnaliter cognovit.* S. Penitencyarya daie moc go rozgrzeszyć pod tym wyraźnym obowiązkiem: *quod ad prædictum & alia Mulierum Monasteria de cætero nunquam accedat*; y to iest przykład pokuty dożywotniey.

388. Dla tego, Młodzieńcowi niestatecznemu, można za pokutę naznaczyć, żeby przez pewny czas po pewney ulicy nie chodził; młodey Pannie, żeby w pewnym czasie przed drzwiami nie stawała, lub przez okno nie wyglądała; temu, ktory zostaie w nieuchronney grzechu okazyi, można naznaczyć, żeby się nie znaydował na osobności, ani sam na sam, ani sekretnie nic nie rozmawiał &c. Lecz dla zakończenia tey materyi, trzeba tu niektore wątpliwości obiaśnić.

389. I. Czy wolno za pokutę naznaczyć, żeby przez iaki czas odłożyć Kommunią? Odpowiadam, że tak iest, za zdaniem dobrych Teologow, *Aversa de satisfact. quæst.* 13. *sect.* 3. kiedykolwiek Spowiednik

dnik rostropnie osądzi, iż to z większym iest pożytkiem Penitenta, na przykład ieźliby kto świętokradzko po kilka razy kommunikował, ażeby powziął większe ku temu Sakramentowi poszanowanie; albo ieźliby kto zwykł wpadać w ciężkie występki przeciwko czystości; y w inszych podobnych przypadkach, kiedykolwiek to służyć moze ku poprawie y powściągnieniu Penitenta; zachowuiąc zawsze w tym powinną ostrożność y przezorność: podobnym sposobem można naznaczyć wstrzymanie się od każdego inszego uczynku dobrego y świątobliwego, ieźli na ow czas pożytecznieysza iest Penitentowi opuścić go. Ze w dawnych czasach był zwyczay zakazywać Kommunii przez nieiaki czas wpadaiącym w ciężkie występki, nie tylko w pokucie publiczney, lecz nawet y w sekretney, mamy tego dowody w Dzieiach Kościelnych, *Laym. de Pæn. c.* 15. *n.* 5. Bywa też pytanie wcale przeciwne poprzedzaiącemu, to iest, czy można za pokutę naznaczać częstszą Spowiedź y Kommunią? lecz wątpić o tym nie można; gdyż ten iest zwyczay nie tylko dobrych Spowiednikow, ale samey nawet S. Penitencyaryi, owszem to iest iedna pokuta z naypożytecznieyszych, kiedy będzie dobrze użyta.

390. II. Wątpi kto, czy lepiey iest naznaczać pokuty ciężkie, czy lekkie? Odpowiadam, iż nie narusza-

ruſzaiąc nauki wzwyż opiſaney, lepiey ieſt zawſze iść za łagodnością, zwłaſzcza iezliby Penitent niechętnie przyimował ciężką pokutę, albo też było podeyźrzenie, że iey nie wykona: w ten czas mu ią odmienić, albo mu też powiedziec, iż chociażby ią opuścił, nie będzie to wielkim grzechem: lecż oraz przeſtrzec należy Penitenta, żeby z miary pokuty nie wnoſił o małości wyſtępkow ſwoich, że ta pokuta, ktorey tu on przyiąć nie chce, zoſtawuie ſię do czyſca. Ale z wezwyczaionemi y częſto odpadaiącemi grzeſznikami ſrożey poſtępowac trzeba. *Coninch. de Sacram. diſ.* 10. *dub.* 8. *n.* 73. y raczey podać ſię w niebeſpieczeńſtwo opuſzczenia pokuty, *quàm ne peccata contemnendo, ea ſæpius perpetrent, & ſine legitimo dolore confiteantur, quod in talibus ſæpe timendum eſt.* Tu przyłączyć mogę powieśc iednego z dawnych Teologow, ktorego wſpomina *Navarrus in Man. Cap.* 26. *n.* 15. że nie ieſt to dowod prawdziwey przyiazni, naznaczac lekką pokutę, iako oraz nie ieſt dowod roſtropności, cieſzyć ſię z niey.

391. III. Czy można naznaczyć pokutę publiczną za grzechy taiemne? Powſzechnieyſze y prawdziwſze zdanie ieſt, że nie można; gdyż publiczne pokuty należą do Sędziego, nie do Spowiednika; á przynaymniey nie maſz tego zwyczaiu. Chociaż Penitencyarya Rzymſka zwykła naznaczac publiczną

po-

pokutę Osobie świeckiey, ktoraby zabiła Kapłana, to iednak w ten czas czyni się, kiedy przypadek iest publiczny.

392. Lecz ieszcze można pytać się, czy przynaymniey za grzechy publiczne y gorszące, powinien Spowiednik naznaczyć publiczną pokutę, według Dekretu Koncylium Trydentskiego *sess.* 24. *Cap.* 8. y według Rytuału Rzymskiego, iakośmy wspomnieli wyżey w Rozdz. IX. *num.* 192. & *sequ.* Odpowiadam, ieźli grzech iest gorszący, na przykład, iawne cudzołostwo, zawsze Spowiednik może, y powinien, wymagać tego, żeby zgorszenie było zgładzone, iako to, żeby te Osoby albo się przez szlub pobrały, ieźli można, albo też z sobą rozłączyły się, y ten iest przyrodzony y wewnętrzny obowiązek, ktorego żaden Penitent odmowić nie może, przynaymniey co do rozłączenia się, ani kto inszy temu przyganiać nie powinien. Lecz gdy się iuż stanie iedno z tych dwoyga, nie iest chwalebna, żeby Spowiednik miał przymuszać Penitenta do iakieykolwiek publiczney pokuty, chyba że ią przyimie, albo sam dobrowolnie o nię prosić będzie: á chociażby prosił, trzeba uważać, czy rostropność na to zezwolić może.

393. Naprzod, że wielu iest Teologow, ktorzy twierdzą, że to wcale do Spowiednika nie należy.

Na-

Navarr. in summ. c. 8. n. 10. II. Ze z tąd rożne wynikać mogą nieprzyzwoitości, y nowego zgorszenia przyczyny. III. Ze ta naylepsza pokuta będzie, kiedy Penitent poprawi życie, y zupełnie tego grzechu odstąpi. Na ostatek, ieżliby się koniecznie zdawało, iż czegoś więcey potrzeba, można się w tym poradzić Biskupa, albo przynaymniey Plebana, ktorzy będą wiedzieć, co z tym czynić. Obacz *Fogmana in Cap. manifesta de Pæn. & rem.* gdzie on mowi, iż gdy *in Sacra Congregatione Concilii* pytano się, czy według wzwyż pomienionego Dekretu *Concilii Tridentini* Penitencyaryuszowie Katedralni mogą publiczne naznaczać pokuty za publiczne grzechy? *Patres tutius existimarunt abstinere à declaratione, ut Confessorum & Pænitentium quieti magis consultum sit.* Jeźli się kto spyta, czy Kobietom iawnie grzeszącym można publiczną naznaczyć pokutę? Ja odpowiadam, że nie, lecz tylko przymusic ie trżeba, żeby koniecznie poprawiły życie, z kąd dostateczne dla zgorszonych będzie zbudowanie.

394. IV. Jeżeli można, y iak, zamienić pokutę od inszego Spowiednika naznaczoną? Odpowiadam, idąc za powszechnym Teologow zdaniem, że można, byleby ta pokuta od wyższey Zwierzchności nie była nakazana, iako to czasem zwykła czynić Rzymska Penitencyarya; gdyż dla tego szczegulnie zwykły

ſię niektore grzechy cięższe zatrzymywać do rozgrzeſzenia ſamym Przełożonym, ażeby oni mogli temu zabieżeć przyzwoitą pokutą: w czym Spowiednicy baczność mieć powinni, iako też roſtropnie uważać maią, żeby tego nie czynili przez iakikolwiek wzgląd światowy, gdyż ten Sakrament na ludzkie ſpołeczeńſtwo względu bynaymniey mieć nie powinien. Byłoby to świętokradztwo, zażywać go w inſzey potrzebie, iak tylko dla zbawienia Penitenta: *Unus ædificans, & unus deſtruens; quid prodeſt illis, niſi labor? Eccl.* 30. 28. co żeby zważali Spowiednicy, pewnieyſze byłoby zbawienie Penitentow; gdyż teraz, kiedy każdy prawie inſzego trzyma ſię ſpoſobu, więcey ieſt gadania, niż pożytku: oſobliwie na Miſſyach trzeba koniecznie, żeby ſię między ſobą umowili Spowiednicy, á względem wyſtępkow cięższych iednoſtaynie poſtępowali, ieſt o tym potępiona Propozycya od Alexandra VII. w Liczbie 15.

395. V. Czy można Penitentowi odpadaiącemu naznaczyć pokutę pod kondycyą; na przykład, ſpowiedać ſię, pościć, dawać pewną iałmużnę za każdy raz odpadnienia? Ja chwalę taką pokutę, byleby roſtropnie naznaczona była temu, ktoremu ſię ſądzi koniecznie bydź potrzebną do poprawy, á to, żeby mu nie było nową upadku przyczyną. *V. Diana Co-*

ord.

ord. tom. 2. *tr.* 6. *ref.* 19. ktory tam mowi, iż to ieft we zwyczaiu u pobożnych y mądrych Spowiednikow. Lecz Segnery *in Conf. Inftr. c.* 5. uważa, iż takie pokuty nie powinny bydź bardzo łatwe, boby nic nie pomagały, ani też bardzo trudne, boby fię podobno opuszczały.

ROZDZIAŁ XVII.

O Lekarftwach przeciwko grzechom.

396. BYła to litościwa gorliwość Jeremiafza, ktory ubolewał nad nieszczęściem tak duchownym, iako y doczefnym ludu fwego, mowiąc: *Nunquid refina non eft in Galaad, aut Medicus non eft ibi? quare igitur non obducta cicatrix filiæ populi mei? c.* 8. *v.* 21. to ieft, że lud ten nieszczęśliwy, miał Kapłanow, y gorliwych Prorokow, iednakże rany iego grzechowe nie były uleczone. Lecz Chrześcianie nafi, nie tylko maią na lekarftwo ftowo Boże, ktore famo mieli żydzi, lecz oraz maią Krew Chryftufową y łafkę Jego, ktora ich leczy y wzmacnia, z tym wfzyftkim rany ich grzechowe nie leczą fię. Przyczyna tak długiey choroby zdaie mi fię, że nie infza ieft, tylko że albo pogardzamy lekarftwem, albo ie nie należycie zażywamy; o czym tu krotko przełożę zdanie moie.

397. Nadewszystko potrzeba, żeby Spowiednik przekładał Penitentowi dzielność łaski Bożey: *Vocasti*, mowi o sobie Augustyn S. do Pana *Conf. l.* 10. *c.* 27. *& clamasti, & rupisti surditatem meam. Corruscasti, splenduisti, & fugasti caecitatem meam; fragrasti, & duxi spiritum meum, & anhelo: gustavi, & esurio & sitio; tetigisti me, & exarsi in pacem tuam*; gdzie S. Doktor pokazuie poprzedzaiącą łaskę Bożą, y przydaie prędkie woli swoiey skłonienie. Y toc to iest pierwsze lekarstwo grzechowe, to iest, dobre użycie łaski Bożey, ktora woła, y przywraca słuch głuchym; błyska y oświeca ślepych; natchnie, y ożywia umarłych; karmi y daie siłę chorym, tknie się tylko, y zaraz zdrowie przywraca.

398. Niech tedy Spowiednik, ile może zaleca Penitentowi nieporownaną cenę łaski Bożey, y potrzebę iey dla podźwignienia się od grzechu, y więcey do niego nie wracania się; gdyż bez łaski Bożey żadney pokusy zwyciężyć nie możemy. Niech im przekłada, iako grzesząc, tracą tę łaskę Boską, ktora iedneyże iest ceny ze Krwią Chrystusową y z samymże Bogiem: niech ich naucza sposobu poznawania iey, proszenia iey, otrzymania, y dobrego używania; niech ich ostrzega, że czasem ona idzie prosto do serca przez wyrażenie miłości ku cnocie, lub nienawiści ku występkowi: czasem do rozumu wstępuie

przez

przez oświecenia y nätchnienia: czasem do oczu, przez dobre przykłady, czasem do uszu, przez nauki, Kazania y upominania: czasem zatrzymuie się w ciele przez umartwienia, choroby, dolegliwości, ktore są karą za grzech: czasem przechodzi do duszy przez gryzienie sumnienia; niech go naucza, iż to wszystko są lekarstwa na grzech, ktorych ieźli używać nie zechce, nie będzie y nie może bydź uleczonym, za zdaniem Pawła S. *Contemplantes, ne quid desit gratiæ DEI. Hebr.* 12. 15. na czym cała duchowna lekarska sztuka zależy, y ktorą Spowiednik, iako duchowny Lekarz doskonale umieć powinien.

399. Drugie lekarstwo iest modlitwa, ktora iako z ustawy swoiey nie co inszego iest, iak tylko podniesienie myśli do Boga, tak też znaczy się przez poruszenie wody w Sadzawce Ewangeliczney, w ktorey ktokolwiek zanurzał się, *sanus fiebat, à quacunque detinebatur infirmitate. Joan.* 5. 5. nad czym, iako nad rzeczą z Pisma S. wiadomą; nie bawię się; to tylko dodaię, że iako bez łaski Bożey od grzechu wolnym bydź nie może, tak bez modlitwy nikt łaski Bożey nie dostąpi. Trzeba tedy, żeby się nędzni chorzy zanurzali w tey Sadzawce; lecz w tym dwie upatruie trudności: pierwszą z kąd wziąć Aniołow, zeby tę wodę wzruszali; druga, z kąd wziąć litościwych ludzi, żeby chorym do zstąpienia w tę Sadza-

wkę

wkę dopomagali; gdyż chociaż ieſt wielu Spowiednikow znaiących ſię na urzędzie ſwoim, nie mało ieſt iednak opieſzałych. Nie widzę w tym inſzego ſpoſobu, iak ſamą modlitwę, ktorą we wſzelkich potrzebach zaleca Chryſtus P. *Matth.* 6.9. *Sic vos orabitis: Pater noſter, qui es in Cœlis &c.* Nie ieſt to rzecz długa, ani bardzo wynioſłych myśli potrzebuie, y owſzem im pokornieyſze będzie ſerce, tym wyżey podnieſie ſię.

400. Trzecie lekarſtwo ieſt uczęſzczanie do Sakramentow SS. w czym przeſtrzegam, że zalecać należy nie tak częſtość, iak dobre używanie, do doſtąpienia ſkutku. Marta y Marya przyieły JEZUSA do domu ſwego, lecz z znaczną rożnicą. Marya wſzyſtek prawie odnioſła pożytek, á Marta rozerwana doczeſnym pieczołowaniem, upomniona zoſtała. Tak każdy człek ſpowiadaiący ſię y kommunikuiący częſto, ieźli nie czyni, co należy, przyimuie poniekąd BOGA do ſerca ſwego, ale nie nabywa ſił do dania odporu pokuſom, ani ſię powiękſza w cnocie. Niech ſię Spowiednik nie leni przekładać to dobrze Penitentom.

401. Przydaię ieſzcze iedne lekarſtwo wzięte z Pawła S. *Verbum Chriſti habitet in nobis abundanter. Coloſſ.* 3. 10. to ieſt. żeby Wiara y Nauka Chryſtuſowa gruntownie w nich trwała, y od niey żeby

wſzy-

wſzyſtkie pochodziły ſprawy. Y wprawdzie uważaiąc, iak mała ieſt w Chrześciańſtwie wiadomość Piſma S. ubolewam y płaczę nad tym, y tak ſądzę, iż ztąd pochodzi ta rozwięzłość obyczaiow, łatwość w grzeſzeniu, trudność w poprawieniu ſię. Powtarzam więc: *Verbum Chriſti habitet in eis abundanter: teſtimonium enim Domini fidele ſapientiam præſtans parvulis, præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Pſal.* 18. 8. y iak nayuſilniey obowięzuię wſzyſtkich Spowiednikow, żeby *ſecundùm datam ſibi ſapientiam* nauczali Penitentow ſwoich, y upominali ich do uczenia ſię według poiętności każdego, żeby ich pobudzali do czytania częſtego Ewangelii S. á przynaymniey Zywotow SS. ktorzy tak doſkonale wyrazili na ſobie naukę Chryſtuſową. Proſtſi niech chodzą na ſłuchanie nauk, ktore Plebani powinni dawać co Swięto, *Conc. Trid. ſeſſ.* 24. *Cap.* 7. niech poſpieſzaią do tego źrzodła mądrości, ktore wypływa z Piſma S. á oczyſzcza od zmazy grzechowey. Można naznaczać niektorym, żeby gdzie ieſt Miſſya, codziennie na naukach znaydowali ſię, lub przynaymniey przez pewne dni wyznaczone, do ktorych wyiścia można im odłożyć rozgrzeſzenie, ieźli iakiey w tym nie będzie przeſzkody.

402. Lecz powie kto, że te wſzyſtkie ſpoſoby ſą bardzo dobre, ale nie można ich używać ze wſzy-

ſtkiemi, zwłaſzcza z Penitentami, ktorzy co raz Spowiednika odmieniaią. Odpowiadam, z takimi Penitentami inaczey poſtąpić nie można, iak tylko naznaczyć im pokutę według nauki w poprzedzaiącym Rozdz. daney, upominaiąc ich, żeby toż ſamo z ochoty w dalſzy czas czynili, co ſię im teraz za pokutę naznacza. Należy im dawać naukę o wielkości y zacności łaſki Bożey, o pożytkach modlitwy y uczęſzczania do Sakramentow SS. Można też o takich Penitentach mieć naſtępuiące uwagi.

403. Naprzod, Goſpodarzom y Goſpodyniom radzić można, żeby przynaymniey we dni Swiąteczne nie tylko bywali na Mſzy, lecz y na inſzych nabożeńſtwach w Kościele Parochialnym odprawuiących ſię, ieżli to bydź może, co y o ſłuchaniu Mſzy S. w dni powſzednie rozumieć ſię ma. Sługom radzić potrzeba, żeby ſię rano y w wieczor Panu BOGU polecali, każdego dnia przynaymniey krotkie iakie nabożeńſtwo odprawowali, w dni uroczyſtſze ſpowiadali ſię &c. Każdemu pożyteczna ieſt, uciekać ſię do modlitwy w czas pokuſy; upadłſzy w grzech, ſpowiadać ſię ia.. nayprędzey; poſtrzegać y chronić ſię niebeſpieczeńſtwa; każdego poranka ponawiać przedſięwzięcie, wyſtrzegać ſię tego grzechu, do ktorego kto bardziey widzi ſię przyzwyczaionym; pamiętać wſzędzie o przytomności Boſkiey; unikać prożnowa-

wania; martwić swoie skłonności w rzeczach nawet godziwych; dawać odpor pokusom w pierwszym ich postrzeżeniu. Czytay *Woynę duchowną Rozdz.* 17. 18. *y* 19.

404. Chętniebym tu zebrał niektore partykularne sposoby, przeciwko zwyczaynieyszym występkom, lecz że te w rożnych obszernie znayduią się Teologach, do nich odsyłam Czytelnika, z tą przestrogą, iż Spowiednik na doręczu mieć powinien sposoby przeciwko zwyczaynieyszym w każdym Kraiu występkom: na przykład nieczystości, piiaństwa, łakomstwa, nienawiści &c. Niech ma przygotowane upomnienia według stanu y poięcia spowiadaiących się, gdyż nie każdy iednostaynie wzruszony bywa, iednego racyami przekonać, drugiego affektami pociągać trzeba, z iednym srogo, z drugim łagodnie postępować.

405. Niech także ma na pamięci niektore przykłady z Pisma S. y z dobrych Dzieiopisow, ktore według potrzeby przywiedzione dziwne sprawuią skutki zwłaszcza w prostakach: niech także ma podobieństwa, byleby nie lekkomyślne y śmiechu godne, ktore umysł nieiakoś pociągaią y tkwią w pamięci. Jeżeli Penitent iest iaka Osoba znaczna, dobra rzecz iest od początku zacząć mowić w ogulności, a potym, kiedy iuż umysł będzie nakłoniony, naukę tę

w ſzczegulności przyſtoſować do iego wyſtępkow, iakiego ſpoſobu użył Natan z Dawidem. Niech ſtara ſię poznać, czym naybardziey Penitent może bydź przekonany, na przykład, inſi boiaźnią śmierci, inſi ſądu &c. y niech na to naybardziey godzi. Lecz ieźliby ta pobudka była wcale z przyrodzenia pochodząca, niech pamięta, że nie doſyć ieſt na tym do Spowiedzi, y niech go koniecznie podnieſie do iakieykolwiek pobudki nadprzyrodzoney. Zapamiętałym zwłaſzcza proſtakom można pokazać odmalowane piekło, albo Krucyfix, można radzić, żeby ſtarali ſię mieć go przed oczami, y co dzień krotką iaką przed nim modlitwę, albo akt ſtrzeliſty uczynić. Można radzić, żeby idąc ſpać, kładli ſię na łożku, iak kładną trupow, y rozmyślali, że to w krotce może naſtąpić. Zeby ſzli na Rekollekcye, albo też ie przez kilka dni w własnym domie odprawili, o czym zwykł był mawiać S. Wincenty *à Paula*, że między wſzyſtkimi ſpoſobami, nad ten nie maſz ſkutecznieyſzego. *In vita Lib.* 1. *Cap.* 16.

406. Lekarſtwa wſzyſtkim ogulnie ſłużące nie inſze ſą, iak tylko roſtropne upomnienia, ktore przepiſuie Rytuał Rzymſki *in Ord. Min. Sacr. Pæn.* według ſtanu y poięcia Penitentow, y ktore ieźli Spowiednik opuſzcza, nie ieſt bez winy, iako na ſwoim mieyſcu mowić ſię będzie. Powinno to bydź w krotkich

tkich słowach, gorliwych, y łagodnych, ktoreby wzruszały Penitenta do cnoty, iako iest napisano *Eccl.* 52. 30. *Verba sapientum sicut stimuli, & sicut clavi in altum defixi.* Takie upomnienia wzięte z Pisma S. lub z Zywotow SS. są iako ziarno na dobrey roli posiane, przynoszące obfity owoc.

407. Na ostatek przypominam Spowiednikowi, iako Lekarzowi duchownemu, że powinien starać się o iak nayskutecznieysze lekarstwa przeciwko występkom młodzi, dobrze wiadomym. Niech więc Spowiednik przekłada ciężkość grzechow w tym wieku popełnionych, ktory nayspośobnieyszy iest do służenia BOGU; niech im przypomina, że ieżli tak prędko zaczną grzeszyć, w krotce dopełnią miarki swoiey; niech im wybiera pokuty dotkliwsze, ktoreby żywiey młody umysł przerażały. Jeżli zaś, iak się często zdarza, iuż cugle są zerwane, iuż zawaliny przełamane, iuż więzy cnoty poszarpane, trudna iest rzecz, mowi uczony Kardynał *Toletus l.* 3. *c.* 18. *n.* 3. wstrzymać ią od tego, do czego y zewnątrz y wewnątrz tyle ma pobudek. Pospolicie się zaleca uczęszczanie do Sakramentow SS. nie z obowiązku lecz z porady: y tacy odpadaiący, chociażby nie byli sposobnymi do otrzymania rozgrzeszenia, powinni iednak często spowiadać się; nie żeby rozgrzeszenie otrzymali, ktorego im dać nie można; *donec ap-*

pareat emendatio aliqua według zdania tegoż Kardynała: lecz żeby ſię przez rady y upominania Spowiednicze bardziey do niego ſpoſobili, iak twierdzi *Can. quia crebris, ac ſalutaribus monitis, pœnitentia eſt indicenda, quod quidam de Pœn. & rem.* byleby ſię to działo łagodnie, y z cierpliwością.

408. Niech ſię nayuſilniey przykłada Spowiednik, żeby Penitentow ſwoich podźwignął z tey przepaści. *Prover.* 23. 27. o ktorey mowi S. Jan Chryzoſtom *Hom.* 11. *in* 1. *ad Cor.* iż ten ſproſny wyſtępek *nihil ſinit videre ulteriùs, non præcipitium, non gehennam, non timorem; ſed tanquam feneſtris carens paries, undique ante oculos elevatus, non ſinit radium juſtitiæ menti illuceſcere, abſurdis libidinum cogitationibus ipſum undique arcentibus:* albo też iak wicher do Ogrodu wdarłſzy ſię, wykorzenia nie tylko głogi, łozy, y inne mniey mocne drzewka, lecz co większa, wywraca wyſokie iawory, á nawet y ſame obala cedry, to ieſt nie tylko Oſoby mniey w pobożności ćwiczące ſię, ale y ſamych nawet Swiętych, iako mamy tego przykłady y z Piſma, y z Dzieiow Kościelnych. Z tey podobno uwagi X. Aquaviva piąty Generał *Soc. Jeſu* w Kſiążce *de Spiritu ad Superiores Cap.* 5. *de Caſt. n.* 3. upomina Spowiednikow ſwoich: *Doceantur Confeſſarii, ne ex pia quadam opinione, quam habent de noſtris, venialia omnia ac levia* (o nie-

czy-

czyſtości) *aut extra periculum eſſe ducant: ſed conſiderent, quoquam tandem res iſtæ, quæ parvæ videntur, evadant, quove exitu terminari poſſint: nimis liberas conſcientias extimulent, ruinas & præcipitia, in quæ imprudentes ferri poſſunt, oſtendant: hocque unum eſſe, quod dæmon technis ſuis fraudibuſque moliatur. Dent operam, ut peſtiferas quaſdam, & nimis laxas opiniones penitùs evellant, hoc illudve non eſſe mortale, magni momenti non eſſe, ut diſtinctè confitendo explicetur: meminerint denique ſic terram paulatim alluvione conſumi.*

409. O Lekarſtwach przeciwko grzechom, czytay S. Bonawenturę *de reform. mentis part.* 2. gdzie o tym obſzernie mowi. Segnerego *Inſtr. Confeſſ. à Cap.* 8. *ad* 12. Reginald. *Lib.* 7. *Cap.* 5. *&* 6. ktory dokłada, iż to naybardziey zależy na pilności y roſtropności Spowiedniczey. *Liberare à putredine peccatorum, Chriſti virtutis eſt; ut autem ad illa non revertantur, Apoſtolorum* (ia mowić mogę *Confeſſariorum*) *curæ eſt ac laboris;* za zdaniem S. Chryzoſtoma *hom.* 15. *in Matth.*

ROZDZIAŁ XVIII.

Jak ſię ma Spowiednik obchodzić z Penitentem, iak nim rządzić, y iakie mu dawać porady.

410. PIſać obſzernie o tych to rządach duchownych nie mam przedſięwzięcia, ani mowić

iak.

iak wielka ieſt w nich trudność, dotknę tylko nie-
ktore rzeczy zwyczaynieyſze y potrzebnieyſze, zo-
ſtawuiąc każdemu reſztę douczać ſię z Oycow SS.
mianowicie S. Grzegorza Wielkiego, w Paſtorale, S.
Bonawentury w rożnych iego dziełach, S. Franci-
ſzka Salezego, Gerſona Kanclerza, czyli Tomaſza *à
Kempis*, y inſzych tak dawnych, iako terazniey ſzych.

411. A naprzod uważać trzeba, że iako dla za-
chowania y ozdoby świata tego, BOG ſtwarzaiąc
rożne żywioły, dał im moc pomnażania ſię, *juxta ge-
nus ſuum, & ſecundùm ſpeciem ſuam, Gen.* 1. 12. tak
w świecie duchownym, nie wſzyſcy ludzie do iedno-
ſtaynego życia y uczynkow ſą obowiązani; lecz ka-
żdy, byleby tylko dobrze, inſzym ſpoſobem poſtę-
pować może według ſtanu ſwego: *alius quidem ſic,
alius verò ſic*, mowi Paweł S. *Corinth. Cap.* 7. *v.* 8.
ktorego Liſty naybardziey każdy Spowiednik czy-
tać, y podług nich ſprawować ſię powinien.

412. Te rządy duchowne zmierzać zawſze po-
winny do ſtanu y prawdziwego powołania Peniten-
ta, żeby w nim, iak można naydoſkonaley ſprawował
ſię; gdyż duſze ſą to iako młode latorośle, ktore
do Niebieſkiego Ogrodu przeſadzone bydź maią;
iako tedy dobry Ogrodnik rożnie z rożnemi ob-
chodzi ſię drzewkami, iedne obcina, drugich nie,
iedne ſadzi na ziemi tłuſtey, drugie na piaſczyſtey,

lub

lub ſkaliſtey, według potrzeby y przyrodzenia każdego; tak y dobry Spowiednik uważać powinien, iak z kim poſtąpić ma, według ſtanu, ſkłonności, poiętności, y potrzeby każdego: *Debet Rector ſemper ſubtili examine, bona, malaque diſcernere, & quæ, vel quibus, & quando, vel qualiter congruant, ſtudiosè cogitare. S. Greg. Mag. Paſtoral. par. 2. Cap. 2.*

413. Pożyteczna rzecz ieſt, poſłuchać tu daley Wielkiego tego Nauczyciela y Rżądcy duſz Chrześciańſkich. Nie wſzyſcy ludzie, mowi On *in præfat. Paſtoral.* iednoſtayne maią obyczaiow ułożenie, dla tego też nie iednoſtaynie ze wſzyſtkimi obchodzić ſię należy; gdyż częſtokroć co iednemu pomaga, to drugiemu ſzkodzi; tak znayduią ſię zioła, ktore iednym źwierzętom ſą pokarmem, drugim trucizną; iedno świśnienie rożne w pſie y w koniu ſprawuie ſkutki: chleb, ktory wzmacnia doroſłych, ſzkodzi niemowlętom: ſtrony na lutni nie mogą bydź iednoſtayne; tak y nauka Chrześciańſka, chociaż do iednego końca zmierza, przecież nie iednoſtaynie ma bydź ſzafowana według Oſoby, ſtanu, czaſu, y potrzeby każdego.

414. Na ten koniec ten S. Papież duchem Apoſtolſkim tchnący zebrał rożne przeſtrogi, rożnym ſłużące Oſobom, ktore czytać Spowiednikowi radzę w źrzodle ſamym *Paſtoral. par.* 3.

415.

415. Nadewszystko boiaźń Bożą utrzymuiąc, ktora iest fundamentem całego gmachu duchownego, powinien Spowiednik prowadzić każdego drogą stanowi iego przyzwoitą, ile Prawa Boskie y Kościelne dozwalaią, nie dopuszczaiąc rozwięzłości w obyczaiach, ktora aż nad to iuż w zwyczay poszła, ieżeli spowiada osobę młodą do stanu duchownego sposobiącą się, niech mu nie dozwala nieprzyzwoitych sukien, kompanii tych nawet, ktore chociaż nie są z grzechem, są iednak światowe, peruki wytworney &c nie dosyć albowiem iest postrzegać go w grzechu śmiertelnym, gdyż to każdemu Chrześcianinowi przynależy; á stan duchowny więcey wyciąga. *Non seres vineam altero semine. Deut.* 22. 9. *Non indueris vestimento, quod ex lana linoque contextum est. ibid.* 11.

416. Toż samo zdarzyć się może w każdym stanie. Lecż uważać należy, iż co tu mowię, nie ściąga się to do grzechow, ale tylko do rostropnego rządzenia postępkow Penitenta, co przynależy Spowiednikowi, iako Wodzowi, Nauczycielowi, Radcy, y Oycu duchownemu, ktory powinien mieć baczność nie tylko na to, aby Penitenci nie zbłądzili z drogi niebieskiey, lecż oraz na to, aby nią należycie postępowali, każdy według możności y powołania swego. Na ten koniec S. Franciszek Salezy napisał Xiążkę

Droga

Droga do życia pobożnego, dla nauki nie ſamych Zakonow, lecz dworow, y Oſob świeckich oboiey płci, w ktorey ślady żeby wſtępowali Spowiednicy, nie ſkończenie większy pożytek przynoſiliby Kościołowi; iako też inſi ſludzy Bozi inſze piſali Książki, wytykaiąc, co do ktorego ſtanu należy: co ieżeliby ſię zachowało, ſprawiłoby te pożytki w Kościele, ktore ſą w dobrey Rzeczypoſpolitey, gdzie Sędziowie czynią ſprawiedliwość, Zołnierze dobrze woiuią, Rzemieślnicy dobrze pracuią, y każdy dobrze ſwoią ſprawuie powinność. Na ten podobno koniec S. Tomaſz Doktor Anielſki piſał mądre owe ſiedm kweſtyi *de officiis & ſtatibus hominum* na czym ſię kończy iego *Secunda Secundæ*, ſtylem poniekąd ſzkolnym, ale tak doſkonale, że y wola znaydzie czym bydź pociągniona, y rozum znaydzie, czym bydź oświecony.

417. Wracaiąc ſię do naſzego przedſięwzięcia, niech Spowiednik ma przed oczami Zwierzęta Ezechielowie, z ktorych każde inſzą twarz miało, czyli, iako niektorzy rozumieią, iedno cztery twarze miało. z Człowiekiem niech używa wiary y rozumu, z Lwem odwagi, z Wołem bodźca, z Orłem dowcipu y prędkości. Niech Człeka nauczy, Lwą ugłaſzcze, Wołu w iarzmo zaprzęże, Orłowi latać dozwoli; niech ſię z wſzyſtkimi zgadza, wſzyſt-

kich wiedzie, wszystkich pobudza do czynienia naprzod obowiązkow Chrześciańskich w powszechści, a potym każdego w szczegulności stanu.

418. Mowić teraz będę o poradach, ktore częstokroć Spowiednik dawać musi, gdzie *naprzod* uważam, że ieżeli rzecz, w ktorey proszą o poradę, nie ściąga się do spowiedzi, nie iest rzecz chwalebna gadać o tym w Konfessyonale, ktore mieysce ponieważ iest wyznaczone do Sakramentu, nie należy go do inszych rzeczy używać, chociażby dobre były. Nie pozwolono Moyżeszowi zbliżyć się do krzaku, ani Jozuemu stać na owym mieyscu, gdzie mu się pokazał Anioł, aż wprzod dla uczciwości rozzuli się: *Locus, in quo stas, Sanctus est. Josue* 5. 26. lecz słuszniey Konfessyonał nazwać można mieyscem świętym, gdzie nie Anioł, lecz sam Bog przez Kapłana sprawuie zbawienie dla grzesznikow. II. Rozmawiać w Konfessyonale o interessach, o małżeństwach, y codziennych domowych przypadkach, o ktorych Penitenci zwykli zawsze rozmawiać z sługami y z służebnicami, iest to nowy rodzay nieuszanowania Sakramentu, co ia wyżey naganiłem, y teraz znowu ponawiam. III. Rostropni y bogoboyni Spowiednicy, iako maią dosyć cierpliwości do słuchania takowych interessow y dawania dobrey porady, tak oraz wystrzegaią się czynić to pod czas

spo-

ſpowiedzi, ale ie odkładaią na inſzy czas y mieyſce: a ieżliby to rzecz była z kobietami, nie rozmawiaią z niemi inaczey, iak tylko w Kościele, na mieyſcu widocznym, y iak naykrociey, naśladuiąc w tym przykład Zbawiciela, ktory z Samarytanką rozmawiał nie na mieyſcu ſkrytym, lecz gdzie wſzyſcy po wodę chodzić zwykli, w dzień iaſny, y w ten czas, kiedy był z drogi bardzo utrudzony, a nawet ſię ieſzcze tego dnia nie poſilił, y chociaż tam cały dyſkurs był duchowny, nie trwał iednak nad kwadrans, według opiſania Ewangelii Swiętey.

419. Troiaka ieſt porada, o ktorą proſzony bywa Spowiednik. I. O obraniu ſtanu, albo o odmienieniu onego II. O wątpliwościach, ktore ſię zdarzaią w ſtanie iuż obranym. III. Względem Oſoby radzącey ſię, albo iakieykolwiek inſzey do niey krwią lub intereſſem należącey.

420. Co do pierwſzego: ponieważ to ieſt rzecz bardzo trudna, od ktorey zawiſło częſtokroć zbawienie, odſyłam Spowiednika do Teologow, ktorzy o tym piſali, to przydaiąc, iż taka rada dziać ſię nie powinna bez wielkiey uwagi nad wſzyſtkiemi okolicznościami, iako to: dowcip, ſpoſobnośc, ſkłonności, y ſtan wewnętrzny duſzy. Jakob poſzedł do Mezopotanii, Tobiaſz do Rages, Abraham do Karanu, David do Hebronu, y Bog pobło-

gołławił im; poszedł zaś Abſalon do Geſſuru, Balaam do Segoru, y nic nie wſkorali, *quia perverſa erat via ejus & DEO contraria. Num.* 22. 32.

421. Co do ſtanu Zakonnego, uważaiąc rożnicę między ſtanem a ſtanem, ani wątpić, że go można radzić, ale uważaiąc Oſobę wſzczegulności y oſtrość Zakonną, albo też karności upadek, bardzo ſię można zawieść w takiey radzie. Czytay S. Tomaſza 2. 2. *quæſt* 198. *art.* 9. & 10. y Kommentarz Kaietana, oſobliwie *art.* 9. gdzie w odpowiedzi *ad* 3. wyraznie mowi, że w Zakonach nie tak regułę piſaną, iak zachowanie iey uważać trzeba, gdyż częſtokroć inaczey ſię dzieie, niż napiſano.

422. Co do Panienek do ſtanu Mniſkiego zabieraiacych ſię, trzeba uważać, czy nie ma w tym przymuſzenia od Rodzicow, Krewnych, lub Opiekunow; gdyż Koncilium Trydenſkie *ſeſs.* 2. *cap.* 18. *de regular.* na takich wkłada exkommunikę *latæ ſententiæ*, y na tych, ktorzy iakimkolwiek ſpoſobem lub radą temu pomagaią. Lecz Spowiednik w takim przypadku nic więcey czynić nie może, iak tylko przekładać, w iak wielkie niebieśpieczeńſtwo y ſami ſiebie, y Oſobę przymuſzoną podaią.

423. Co do ſtanu duchownego, wątpić nie mōżna, iż to ieſt rodzay życia bardzo święty, ale iednak trzeba y tu zważać okoliczności. Nie godzi

ſię

ſię przeczyć, iż można bydź zbawionym w ſtanie duchownym, lecz czy duchowni żyią teraz tak, iak przynależy, albo nie? pozna każdy, kto weyrzy w ich ſprawy; wina iednak to ieſt nie ſtanu ale Oſob. Tu tylko pytamy ſię: czy temu albo temu przyſtoi radzić ſtan duchowny? w czym znaiąc nie doſtateczność moią, więcey nie powięm, tylko przełożę niektore omyłki, ktore ſię w takowey radzie zdarzyć mogą.

424. A *naprzod*, ieſt to błąd, rozumieć, iż każdy do tego ſtanu ſpoſobny ieſt, nie zważaiąc na nie. II. Jeſt także błąd, rozumieć iż każdy do tego ſtanu udać ſię może, bez oſobliwſzego powołania Bożego. III. Udawać ſię do tego ſtanu ſzczegulnie dla zamyſłow ludzkich, na przykład dla otworzenia ſobie drogi do honorow, do bogactw, dla oſiągnienia bogatych intrat Kościelnych, nie ieſt to rzecz chwalebna, y ieſt to *immolare ſagenæ ſuæ, & ſacrificare reti ſuo. Habac.* 1. 16. czego Duch S. nienawidzi. IV. Jeſt to wielka niegodziwość radzić ſtan duchowny dla ſzczupłości ſubſtancyi Swieckiey, y dla podźwignienia, iak mowią, zubożałego domu podług przyſłowia: kto ma Xiędza w rodźie, temu bieda nie dobodzie; albo też widząc czyią nieudolność na umyśle, lub na zdrowiu do urzędow światowych, radzic mu ſtan duchowny, ieſt to ofiarować Bogu co gorſzego, za

co

co był Kaim odrzucony, y co Bog zakazuie *Levit.* 21. 18. Na ostatek, radzić stan duchowny temu, co nie ma do niego sposobności z nauki y dobrych obyczaiow, owszem z młodości zanurzony iest w złych nałogach, iest to oczywista wzgarda Boga y Kościoła. Nie spodziewam się tedy, żeby Spowiednik chciał bydź uczęstnikiem tego występku, zezwalaiąc na to, a bardziey ieszcze doradzaiąc: owszem ieżeliby w podobnych okolicznościach był proszony, przykładem Samuela, odrzuci Eliaba, y Aminadaba y Sammę, y wszystkich tych, *quos non elegit Dominus*, 1. *Reg* 16. 8. a przyimie samego cnotliwego Dawida, & *unget eum in medio Fratrum. ibid.* 13. przez co uczyni prawdziwą przysługę y Oycu y Synowi, y Duchowi, y Kościołowi.

425. Tu przyzwoita rzecz byłaby, opłakać nieszczęśliwość, samym tylko powiększey części, znaiomą Spowiednikom, tych, ktorzy chociaż w młodym wieku, zastarzali iednak przed czasem w złych nałogach, nie wstydzą się przystępować do Sakramentu Kapłaństwa, y obiecywać P. Bogu to, czego dotrzymać niemyślą, y podobno nie mogą. O tym *w drugiey Części* mowić będziemy. Niech ma nad nimi Spowiednik politowanie, niech ich oświeca: *Via impiorum tenebrosa, nesciunt, ubi corruant.* Prov. 4. 29.

426.

426. O inſzych ſtanach krotko mowię, iż ſą niektore, ktorych radzić nigdy nie należy, nie przez to, żeby złe były zawſze, ale że maią bliſką przyczynę upadku przez zły zwyczay, lub zepſucie światowe; inſze ſą, ktore czaſem z roſtropnością radzić można, z tą ogulną przeſtrogą, iż w tym trzeba mocno proſić P. Boga o pakazanie woli ſwoiey, y uważnie a nieporywczo poſtępować, y ſądzić według tego, co ſię nayczęściey zdarzać zwykło.

427. O odmianie ſtanu już przedſięwziętego mowi S. Tomaſz 2. 2. *qu.* 189. *art.* 8. lecz że tam Kweſtya ieſt o ſamym tylko przeyſciu z iednego Zakonu do drugiego, niemoże ta nauka ſłużyć wſtyſtkim, chyba z niektoremi oſobliwemi przeſtrogami. Zdanie ieſt S. Filippa Neryuſza, że nie trzeba rady do przeyścia od złego ſtanu do dobrego, ale y bardzo iey trzeba do przeyścia od dobrego do lepſzego, bo rozkazuie Apoſtoł: *Unuſquiſque in quo vocatus eſt, in eo permaneat apud DEUM.* 1. *Cor.* 7. 24. A ieżeliby ſię zdały ſłuſzne przyczyny do przeyścia, uważać trzeba, żeby nie było lekkomyślności, niecierpliwości, lub żądzy nowych rzeczy,

428. Lecz iak poſtąpić w wątpliwościach, ktore ſię zdarzaią Oſobom w ſtanie iuż przedſięwziętym zoſtaiącym? zdaie mi ſię nie inaczey, tylko iak nauczali SS. Apoſtołowie, a mianowicie Paweł S. kto-

ry

ry *ad. Corint. c. 7.* tak mowi o Małżonkach: *Uxori Vir debitum reddat, & Uxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed Vir; similiter autem & Vir sui corporis potestatem non habet, sed Mulier.* Uważać zaś trzeba, że te wątpliwości były mu przełożone, iako się pokazuie z słow iego: *de quibus autem scripsistis mihi.* Y na inszym meyscu: *Dico autem non nuptis & Viduis, bonum est illis, si sic permaneant: quod si non se continent, nubant. Unusquisque, sicut vocavit Deus, ita ambulet.* W Liście do Kolossensow: *Mulieres subditæ estote Viris, sicut oportet in Domino. Viri diligite Uxores vestras. Filii, obedite Parentibus per omnia. Patres, nolite ad indignationem provocare Filios vestros. Servi, obedite per omnia Dominis carnalibus. Domini, quod justum est, servis præstate:* y tak na rożnych mieyscach upomina starych y młodych y Duchownych do pełnia obowiązku stanu swoiego. Zaczym należy y Spowiednikowi podobnym sposobem do tegoż wszystkich zagrzewać. Czytay S. Francisżka Salezego *Drogę do życia pobożnego Część 3. Roz. 38. &c.*

429. Co do inszych interessow, ściągaiących się do Osob tylko, a nie do stanu, należy tak miarkować radę, żeby polegała na nieprzełamanych ustawach Ewangelii S. gdyż to bardzo nie przystoi, żeby Spowiednik, Ociec duchowny, wdawał się do interessow

teresow doczesnych, samym tylko przyzwoitych światowym osobom, z każdey rzeczy pożytku albo rozkoszy szukaiącym, *Religione vita constat.* rzekł Pliniusz Poganin; iakoż raczey Chrześcianin, zwłaszcza Kapłan, tego mowić, y w skutku pokazywać nie ma? O takich radcach, *quibus caro & sanguis revelat*, mowi Zbawiciel: *Sine causa*, id est frustra, *colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum, Matt.* 16. 9. Przeto każda Spowiednicza rada według Boga, nie według świata bydź powinna.

430. Trzeba ieszcze mowić o wotach, przysięgach, przedsięwzięciach y innych nabożeństwach, w ktorych Penitenci często rady potrzebuią, w czym naprzod naganić trzeba łatwość Spowiednikow takie obowiązki dozwalaiących. Jest wielka wątpliwość czy Jefte nie zgrzeszył, czyniąc wotum swoie *Judic.* 11. 13. ale że ie wykonał, od grzechu go wymowić nie można, chyba że to uczynił z prostoty y niewiadomości. To pewna, iż tego żałował, y rozdarł szaty swoie. Nie należy więc dopuszczać, żeby Penitent wotum czynił, lub zaprzysięgał się tego albo owego grzechu więcey nie wypełniać; gdyż to iest zakazano *Can. Clericos de cohabit. Cler. & mulier. Ne in eandem fornicationem instinctu diabolicæ fraudis, incurrentes, perjurii reatū incurrant.* Nie mogę więc nie ganić tego, co słyszę, iż pewny nieroztro-

pny Spowiewiednik wyciągał takiey przyſięgi, mianowicie od niewiaſt, ktore iak łatwo przyſięgaią, tak też łamią przyſięgę. *Navarrus Manual. c.* 26. *in fin. Layman. de pœn. c.* 15. *n.* 11. Nie ieſt to iednak rzecz niegodziwa, kiedy Penitent po długiey uwadze czuie ſię bydź do tego od Boga natchnionym, czego roſtropnie doświadczać należy.

431. Na koniec muſzę tu oſtrzedz Spowiednika, żeby w tak rozmaitych przypadkach, w rządzeniu duſz ludzkich trafiaiących ſię, nic nie czynił płocho, bez dobrego rozważenia ſię, oſobliwie niech nie będzie porywczym do ſądzenia za grzech śmiertelny tego, co nim nie jeſt; gdyż to bardzo nagania Sw. Tomaſz *Quodlib.* 9. *art.* 15. y ſamo Prawo oſtrżega, że *omnis definitio in jure periculoſa eſt, rarum eſt enim, ut ſubverti non poſſit. L. omnis ff. de regul. juris.* Doktor Anielſki *loc. cit.* mowi: że taka kweſtya, *in qua de peccato mortali quœritur, niſi expreſſe veritas habeatur, periculoſe determinatur, & prœcipue periculoſum eſt, ubi veritas ambigua.* Niech tedy Spowiednik w tym punkcie nie będzie odważnieyſzy od Tomaſza S. kiedy nie ieſt od niego uczeńſzy. Lecz niektorzy dobrą maiąc wolę, ale nie taki rozum, nie poymuią tego z wielką duſz ſzkodą, kiedy chcąc umnieyſzyć grzechow, pomnażaią ie nieroſtropnie.

RO-

ROZDZIAŁ XIX.

O Sekrecie Spowiedniczym.

432. NIe wątpię, iż Spowiednik w początkach nawet urzędu swego wie dobrze obowiązek Prawem przyrodzonym, Boskim, y Kościelnym włożony na się, zachować w iak nayściśleyszym sekrecie to wszystko, cokolwiek słyszy na spowiedzi, zowie się to *sigillum sacramentale* pieczęcią Sakramentalną; gdyż iako co iest pod pieczęcią, bardzo iest tayno, tak to co się powie Kapłanowi na spowiedzi, żadnym a żadnym sposobem wyiawiono bydź nie może.

433. O tym sekrecie mamy Kanon w Dekrecie *distinct.* 27. *can.* 2, *Sacerdos ante omnia caveat, ne de his, qui ei confitentur peccata, alicui recitet, non propinquis, non extraneis, neque, quod absit, pro aliquo scandalo: nam si hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pergat.* W inszym mieyscu wyraźniey y surowiey *c. omnes utriusque, de pœn. & rem. Caveat Sacerdos, ne verbo aut signo, aut alio quovis modo aliquatenus prodat peccatorem: quoniam qui peccatum in pœnitentiali judicio sibi detectum præsumpserit revelare, non solùm à sacerdo-*

tali officio deponendum decernimus, verùm & ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum Monasterium detrudendum. Lecz te, a nawet y cięższe kary nie utrzymałyby spowiedniczych języków, ktorzy czasem lubią wiele gadać, ieżliby opatrzność Boska dla dobra powszechnego Kościoła, nie strzegła ust ich, tak iż tu służą Prorockie słowa: *Et erit cultus justitiæ silentium Isai.* 32. 17. Więc za rzecz zmyśloną poczytać się ma, co napisał Cesarius, iż Innocenty III. postanowił, aby w niektorych przypadkach z spowiedzi wydać sekret wolno było, co się wcale z duchem y nauką tego Papieża zgodzić nie może.

434. Co do sprawowania się w urzędzie Spowiedniczym, ponieważ tyle iest sposobow, ktorymi rzeczy na spowiedzi słyszane wyiawione bydź mogą, iako to: umyślnie lub niby nie umyślnie, lub słowem lub uczynkiem, lub przez iakie znaki, lub pod iaką figurą, a nawet samym mruganiem, lub twarzy ułożeniem; ogulna iest ustawa, iż żadnym á żadnym sposobem wyiawiać nie godzi się, ani naymnieyszego dać o tym podeyrzenia, co się słyszało na Spowiedzi, ani wyraźnie ani pod pokrywką, chociażby szło o odwrocenie by naycięższey szkody duchowney lub doczesney, prywatney lub publiczney, ani nawet mowić o tym procz spowiedzi z samymże Penitentem, chybaby on sam dał wyraźne na to pozwolenie,

lenie, naymnieyſzego nie czynić znaku, przez coby Penitent mogł bydź uciemiężonym, albo też bynaymnieyſze mu z tąd było nie ukontentowanie, wſtyd lub iakakolwiek przykrość, nawet choćiażby większe dla Penitenta nieſzczęście za utaieniem naſtąpić miało: chociażby ta ſpowiedź była nieważna świętokradzka, byleby tylko była ſpowiedzią, a nie oſzukaniem lub podeyściem: co wſzyſtko pięknie zawarł Tomaſz S. w naſtępuiących ſłowach: *Supplem. q.* 11. *art.* 1. *Confeſſio, qua quis Sacerdoti ſe ſubjicit, ſignum eſt interioris pœnitentiæ, quo quis Deo ſubjicitur. Deus autem peccatum illius, qui ſe ſibi ſubjicit tegit: unde & hoc oportet in Sacramento pœnitentiæ ſignificari, & & ideo de neceſſitate Sacramenti eſt, quòd confeſſionem celet, & tanquam violator Sacramenti peccat, qui confeſſionem revelat.* Inſi inſzą jeſzcze przywodzą przyczynę, to ieſt: iż wiadomość powźięta na ſpowiedzi, ieſt rzeczą świętą y Boſką, nie może tedy ſłużyć do niżſzego używania; y z tąd powſzechne Teologow zdanie ieſt, iż naruſzenie Spowiedniczego ſekretu, chociażby w naymniezſzey okoliczności, ieſt cięžkim grzechem. *Averſ. qu.* 18. *ſect.* 1.

435. Dla lepſzego wyrozumienia przywiodę tu niektore trudności. I. Jak odpowiedzieć ma Spowiednik pytaiącemu ſię o rzecz ſłyſzaną na ſpowiedzi, żeby y ſekretu niewydał, y kłamſtwa o-

raz

raz nie popełnił. II. Jak ma postąpić, kiedy musię trzeba naradzić z kim biegleyszym. III. Jeżli można mowić z Penitentem o przeszłych spowiedziach od niego wyiawionych. IV. Jeżli procz spowiedzi można przestrzec Penitenta, kiedy jaka omyłka stała się pod czas spowiedzi. V. Jeźli przynaymniey mowić można o rzeczach słyszanych na spowiedzi, ktore nie są grzechem. VI. Jeżeli będąc Przełożonym może użyćdo rządow wewnętrznych wiadomości powziętey na spowiedzi, lub też będąc Kaznodzieią, może mowić przeciwko tym grzechom, ktore szczegulnie wie z spowiedzi, lub też gdzie idzie o szkodę wielką, swoią własną, albo bliźniego, czy można ostrzec żeby się mieć na ostrżności. VII. Jeżli za pozwoleniem Penitenta mowić co można o spowiedzi. VIII. Jeżeli przynaymniey można upomnieć społecznika grzechu, lub inszą iaką Osobę. IX. Jeźli na koniec żadnym a żadnym sposobem, dla iakieybykolwiek przyczyny nie godziło się wyiawić sekret spowiedniczy? Na co wszystko odpowiadam porządkiem.

436. Na I. odpowiadam: iż Spowiednik spytany o to, co wie z spowiedzi, zawsze odpowiedzieć powinien odważnie, iż nic niewie, y przysiąc, ieźliby tego była potrzeba: y chociażby go niewiedźieć iak wymyślnymi wypytywano się sposobami, na resztę

żeby

żeby ſię pytano, czy nie wie z ſpowiedzi, odpowiedzieć zawſze powinien, iż nie wie: bo chociaż to prawda ieſt, iż on wie, ta iednak wiadomość, ktora ſię bierze z ſpowiedzi, do niczego użyta bydź nie może, tak iakby iey nie było na świecie. *Illud, quod in confeſſione ſcitur.* naucza S. Tomaſz *Suppl. q.* 11. *art.* 1. *eſt quaſi neſcitum, cum Sacerdos neſciat ut homo, ſed ut Deus:* y na inſzym mieyſcu: *Homo non adducitur in teſtimonium, niſi ut homo, & ideo ſine læſione conſcientiæ poteſt jurare ſe neſcire, quod ſcit tantum ut Deus, id. ibid. in reſp. ad.* 3. obacz *Car. de Lugo de pœn. diſp.* 23. *ſect.* 4. gdzie naucza, iż takowa oboiętność w mowieniu za poſpolitą miana bydź powinna, y używać iey w takim razie należy, chociaż potępione ſą od Innoc. XI. dwie Propozycye: 26. *Si quis vel ſolus, vel coram aliis, ſive interrogatus, ſive propria ſponte, ſive recreationis causâ, ſive quocunque alio fine juret, ſe non feciſſe aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra ſe aliquid aliud, quod non fecit; vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec eſt perjurus.* 27. *Cauſa juſta utendi his amphibologiis eſt, quoties id neceſſariũ aut utile ad ſalutẽ corporis, honorẽ, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum; ita ut veritatis occultatio cenſeatur tunc expediens & ſtudioſa.*

437. Na II. odpowiadam, iż poradzić się bieglеyszego w ten czas, kiedy sam Spowiednik nie wie iak postąpić, pozwala się *Can. Omnis utriusque* byleby to było z ostrożnością; gdzie uważać należy, iż chociaż podobno nie zdárzy się tak prosty spowiednik, aby miał po imieniu nazywać Penitenta, może to bydź iednak, że go nie roztropnie da do poznania, wymieniaiąc iego Oyczyżnę, lub wiek, mieysce y czas, na przykład: żeby tak mowił: pierwszy moy Penitent dzisieyszy: pierwsza Niewiasta, ktorąm słuchał wczorą po Mszy: Młodzieniec, ktory mi się spowiadał z całego życia na tym a na tym mieyscu: szlachcic, ktory mi się zdarzył na tey missyi; lub podobnym sposobem; co zawsze zamilczeć należy. Słudzy Krola Samaryiskiego powiedzieli mu, *Vir occurit nobis. Vir pilosus est, & zonâ pelliceâ accinctus renibus.* 4. *Reg.* 1. 8. a on nie pytaiąc się więcey rzekł: iest to Eliasz.

438. Lecz oprocz tego wyiawiłby się Penitent, mowiąc o tym z człekiem dowcipnym, ktory miarkować słowa, y iedno z drugiego wnosić umie. Więc w takowych okolicznościach trzeba wybierac taką Osobę do poradzenia się, ktoraby o Penitencie domyślić się nie mogła, ani o czasie y mieyscu. II, Jeźliby kilka było takich Osob, u ktorych poradzic się można, obrać należy sekretnieyszą y podo-

żnieyszą

znieyszą *cæteris paribus.* III. Powiedzieć mu to tylko, co potrzeba, a nic więcey, słowy ostrożnymi, y wprzod przygotowanymi. IV. Jeżli trzeba koniecznie wymienić Penitenta, co czasem trafia się, trzeba wziąć od niego na to wyraźne pozwolenie, inaczey byłoby to świętokradztwo. V. Jeżli dosyć iest pomowić z iednym, nie trzeba radzić się wielu, zwłaszcza gdzie wielu razem spowiedzi słuchaią, iako to na missyach, nigdy tam w przytomności wielu gadać o tym nie należy; o czym iest wyraźna reguła XX. Missyonarzow. VI. Raz pomowiwszy, ile potrzeba wyciąga, więcey nie gadać, ani z tym nawet, od ktorego za dozwoleniem Penitenta brała się porada; gdyż to pozwolenie rozumie się bydź dane tylko według potrzeby; w tak przykrych okolicznościach nie należy brać rzeczy obszernie, lecz bardzo ściśle.

439. Na III. za powagą Teologow, *Diana part.* 5. *tr.* 11. *resol.* 19. odpowiadam, iż ten zwyczay iest uczonych y dobrych spowiednikow, że rozmawiaią z Penitentami o dawnieyszych ich grzechach, kiedy tego trzeba, zwłaszcza kiedy grzechy dawnieysze ściągaią się nieiakoś do teraznieyszey spowiedzi, iako to bywaią okoliczności grzech mnieyszym lub większym czyniące, z kąd poznaie się sposobność lub niesposobność Penitenta do otrzymania rozgrzeszenia, przez częstsze

 sze

ſze lub mniey częſte w grzech iaki odpadanie, według tego co wyżey powiedziano, iż Penitent wyiawić powinien, czy ma wezwyczaienie do iakiego grzechu. Y kiedykolwiek pożyteczna ieſt wiadomość ſpowiedzi przeſzłych dla dania nauki Penitentowi, można ſię o nie pytać bez ſkrupułu. Jezli zaś nie maſz potrzeby tego, chętnie zezwalam, iż to czynić nie godzi ſię, gdyż byłaby to rzecz przykra Penitentowi, y podałaby w ohydę ſpowiedź; y w tym to ſenſie, iako mniemam, brać potrzeba Teologow, ktorzy ſą przeciwnego memu zdania. *Facund de Præcep. Eccl. c. 4. n.* 36.

440. Na IV. odpowiadam, iż ieżli Penitent ieſzcze nie odſzedł od Konfeſſyonału, chociażby iuż odebrał rozgrzeſzenie, albo chociażby iuż kilka krokow od Konfeſſyonału oddalił ſię, ieżli ieſzcze nie zaczął inſzey iakiey zabawy, może Spowiednik przywołać go, y oſtrzec, ieżli poſtrzeże, iż iaka znaczna omyłka ſtała ſię na ſpowiedzi; gdyż według powſzechnego mniemania, *quæ in continenti fiunt, inesse videntur*; procz zaś takowey potrzeby, y oprocz wyraźniego od Penitenta pozwolenia, nic więcey czynić Spowiednik nie ieſt obowiązany, nawet proſząc o takowe pozwolenie, trzeba pilnie zachować potrzebę okoliczności: y lepieyby podobno było, ieżeli można, odłożyć to na ſpowiedź naſtępuiącą,

gdyż

gdyż za świadectwem Diany, częstokroć tym sposobem Penitent urażony bywa, y nie małe staie się w przytomnych pogorszenie.

441. Na V. powszechna odpowiedź iest, że nie godzi się nic mowić o rzeczach słyszanych na spowiedzi, choćby te nie były grzechem, lub też procz spowiedzi wiadome były spowiednikowi, gdyż z tąd zawsze może wynikać zgorszenie, y iest niebespieczeństwo złamania sekretu spowiedniczego. Lecz wyrazniey odpowiedaiąc na to pytanie, chwalę zdanie powszechne, iż nie można nic mowić o tych rzeczżach, ktore chociaż nie są grzechami, Penitent iednak na spowiedzi ie wyiawił, czy to z potrzeby, czyli też zbytecznie, y z prostoty; na przykład: gdyby kto wyiawił, że iest nieuczciwego łoża, iż ma iaki defekt na ciele lub na umyśle, albo co podobnego. Przeciwnym sposobem, ieżli spowiednik procz spowiedzi wiedział o tym, a zwłaszcza ieżli to do spowiedzi nie ściąga się, rozumiem, iż przez to sekret Sakramentalny nie gwałci się, na przykład: że Penitent iest skrupulat, że grubian, że wiele mowiący, chociaż y to radziłbym raczey zamilczeć. Co ieżliby się mowiło dla urągania się z Penitenta, byłoby to wielkim grzechem. Czytay S. Tomasza *Suppl. q.* 12. *art.* 5. gdzie naucza, iak spowiednik może wyiawić co z spowiedzi, y procz spowiedzi; o-

raz wyraża z iaką oſtrożnością to czynić można, y upomina nie czynić, bez potrzeby. Naśladuie go w tym roſtropny Teolog (*Averſa da Pœn. qu. 18. ſect. 4.*) tak radząc: *In univerſum non expedit abſque pia cauſa & utilitate, ſolius curioſitatis aut converſationis gratiâ, de rebus in confeſſione auditis miſcere colloquia*, a ia przydaię, iż to naypilniey zachować trzeba co do wſzeteczeńſtwa; gdyż to rownie ſzkodzi tak mowiącemu, iak ſłuchaiącemu, a czaſem pod pokrywką *poſſet mentiri iniquitas ſibi*.

442. Na VI. odpowiadam, iż ieſt wiele ſpoſobow mowienia o grzechach w ogulności, bez wymienienia Oſoby, na przykład wymieniaiąc Zgromadzenie, ktorego Penitent ieſt częścią, iako to Zakonnik lub Mniſzka tego lub owego Klaſztoru, albo też ieſzcze obſzernieyſzym wyrażeniem: człek lub niewiaſta z tego Miaſta lub Miaſteczka, albo też ſam grzech tylko wymieniaiąc, oraz y mieyſce, na ktorym ieſt popełniony, na przykład: że w tym Mieście lub Wſi popełniaią ſię ciężkie grzechy, albo też takie, lub takie grzechy; y albo ſię czyni ſłowy wyraźnymi, lub też nie wyraźnymi, na przykład: żeby kto mowiąc o wſzeteczeńſtwie, rzekł, że drogi lub ulice w tym lub w owym kraiu, ſą bardzo nieczyſte: wielu poważnych Teologow utrzymuią, że to ieſt naruſzeniem ſekretu ſpowiedniczego, albo przynay-

maiey

mniey ieſt wielkim grzechem gorſzącym, y nieſprawiedliwością według materyi, *Averſa loc. cit.* inſi zaś poſzli za przeciwnym zdaniem; z ktorym ia też zgadzam ſię, byleby nie podać w poznanie albo w podeyźrzenie iakiey Oſoby, chociaż to prawda, że łatwo z tąd trafić ſię może zgorſzenie lub ſzemranie wedle okoliczności.

443. Lecz w ogulności mowiąc, co do tegō pytania, uwagi godna ieſt nauka *Fagnona cap. offic. de Pœn. & rem.* Ktorą naprzod utrzymał Opat *Averſa*, y teraz ią utrzymuie, lecż z pewnym okryśleniem: że wyiawić grzechy na ſpowiedzi ſłyſzane, nawet bez wyrażenia Oſob, chociaż to nie ieſt przeciwko ſekretowi Sakramentalnemu (iak mu ſię widźi) ieſt iednak przeciwko świętym Kanonom, y Kościoł Boży *c. omnis utriuſque* zakazuie tego, dla niebieſpieczeńſtwa, że ſię łatwo Penitent wyiawić może, ktora to nauka ieżli ſię komu nie podoba do naśladowania, przynaymniey pogardzać iey niemożna. Obacz *Fagnona*, ktory ſądzi, iż mowić o grzechach, chociażbyś niewyiawił grzeſznika *rarò faciendum eſt à Viro graviſſimo, rarius à Viro gravi, rariſſimè à Viro levi, & oppinionem Abbatis ſemper eſſe ſervandam.*

444. Siodme pytanie trzy w ſobie zawiera części: czy może Przełożony, Kaznodzieia, lub ktokolwiek inſzy, użyć wiadomości na ſpowiedzi powzięty

tey ku odwroceniu ſzkody właſney albo też bliźniego? Odpowiadam na *pierwſze*: iż Przełożonym Zakonnym Klemens VIII. y Urban VIII. zakazali ſłuchać ſpowiedzi Zakonnikow, pod ich zwierzchnością zoſtaiących, *Quaranta in Summ. Bull. V. Cas. reſer.* chybaby ktory z nich miał *caſum reſervatum*, albo dobrowolnie o to proſił. W tymże Dekrecie zakazano ieſt tak Przełożonym, iako też y Spowiednikom, kiedy czaſem na Zwierzchność podnieſieni będą, aby wiadomości na ſpowiedzi powziętey do rządow powierzchownych nigdy nie używali; co przynaymniey rozumieć należy na ow czas, kiedyby ſię przez to ſpowiedź ſtawała nienawiſtną, lub też Penitent ponoſił z tąd naymnieyſzą uciążliwość. *Baſſæus V. Confeſſio* 1. *num.* 12. O czym czytay *Card. de Lugo de Pœn. diſp.* 23. *ſect.* 3. §. 1. Co do *drugiego* względem Kaznodzieiow: dwie rzeczy tu uważać trzeba, złamanie ſekretu ſpowiedniczego, y zgorſzenie. Mowię tedy, iż kazać do wielkiego Zgromadzenia ludzi, tak żeby podeyrzenie na nikogo paść nie mogło, a nie do Mniſzek, ani do Nowicyuſzow w Klaſztorze; nie popełnia ſię złamanie ſekretu. Mowić iednak iż na tym lub na tym mieyſcu te y te popełniaią ſię grzechy, trudno uniknąć zgorſzenia, y więcey z tąd złego niż dobrego.

443. W ſamey rzeczy taki ſpoſob kazania ſprawuie

wuie rozruchy, y do gadania daie okkazyą, zwłaſzcza między poſpolſtwem, często też przyczyną ieſt ſkarg na Kaznodzieię przed Przełożonymi z wielkim ichże ſamych poturbowaniem, y oczywiſtym uſzczerbkiem ſłużby Bożey; a iezli ſię to dzieie na Miſſyach, podaie one w lekce ważenie y w nienawiść. Z tych przyczyn rada moia ieſt, nigdy nie mowić, że ſię to lub owo ſłyſzało na ſpowiedzi, chociażby z przydatkiem, że to było w odległych kraiach, y że iuz temu wiele czaſow wypłyneło: y zdaie mi ſię, iż wykraczaiącemu w tym Kaznodziei zabronićby Ambony należało. *Concil. Trident. ſeſſ.* 5. *de reformat. c.* 2. §. *ſi vero.* Baſiæus *V. Confeſſio Sac.* 7. *n.* 12. & 17. Na *trzeci* punkt odpowiadam, iż ieżliby przez to ſekret ſpowiedniczy naruſzony nie zoſtał, może ſpowiednik wymowić ſię od napoiu, o ktorym wie z ſpowedzi, że ieſt truciżną zaprawiony; może kazać podnieść mur gdzie ſię klauzura przeſtępuie; może grzech ktory ſobie zachować do rozgrzeſzenia, wiedząc iż często w eń wpadaniem karność Zakonna uſzczerbia ſię. Lecż tu roſtropnie uważa *Malder de Sigillo cap.* 17, iż trzeba w tym wielkiey oſtrożności, żeby czaſem z niezupełnie pewnych uwag ſzkodliwe nie naſtąpiły ſkutki. Czytay Autorow, ktorzy o tych przypadkach w ſzczegulności traktuią, *Adverſa, Card. de Lugo, Baſſæus loc. cit.*

446. Na VIII. Jeżli za pozwoleniem Penitenta można mowić o ſpowiedzi? S. Tomaſz zezwala *Supplem. qu.* 11. *art.* 4. lecż oraz upomina, aby przeſtrzegać zgorſzenia, w ktore nie wiedzący o takowym pozwoleniu wpadać by mogli. Także uważać trzeba, iż to pozwolenie ma bydź wyraźne, iaśne y dobrowolne, nie przeſtępuiąc granic zamierzonych, względem iakich rzeczy y z iakiemi Oſobami traktować ſię ma; a w zachodzących wątpliwościach, ile można ſkromnie poſtępować, iako ſię wyżey namieniło. Oprocz tego zdaie ſię, iż takowego pozwolenia dać ani używać nie wolno bez ſłuſzney przyczyny, y w tym ſenſie nauczaią niektorzy Teologowie, iż tego Penitent wcale czynić nie może, iakich wielu znayduie ſię w Szkole *Skotyſtow*. Lecż bądź cożkolwiek, my upominamy Spowiednika naſzego, ażeby niebył porywczy do proſzenia o takie pozwolenie, ktore bardzo częſto niechętnie od Penitenta dane bywa, iako napiſał pewny *Waler, differ. utriuſque fori V. Judex diff.* 2. *n.* 1. *acerbè ea petitur, & acerbius conceditur.* A kiedy ſą Oſoby wſtydliwe, lub boiażliwe, niebeſpieczeńſtwo ieſt, żeby takie pozwolenia niebywały nieważne: *Advertant Confeſſarii, quid faciant, quando licentiam petunt à Pœnitentibus manifeſtandi aliqua delicta in Confeſſione audita. Baſſ. V. Confeſſio* 7. *n.* 20. bo mogą przez to zaciągnąć na ſię wielkie

kieprzykrości, kiedyby Penitent albo zapomniało takim pozwoleniu, alboliteż rzekł, że te-go nie ro zumiał, iakoż w ſamey rzeczy częſtokroć tego nie rozumieią, zwłaſzcza proſtacy y kobiety.

447. Na IX. Jeżeli może Spowiednik użyć wiadomości na ſpowiedzi powziętey do upomnienia wſpoł-grzeſzącego lub inſzey iakieykolwiek Oſoby? Użyię tu nauki dwoch ſławnych Teologow Jana Maldera w Traktacie *de Sigillo cap*, 17. y Piotra Markanciuſza *Tribunal. Sacram. Tom. I. tract. 4. tit 6. qu. 6.* ktorzy iednomyślnie potępiaią zły zwyczay Spowiednikow tak poſtępuiących. Jeſt to, mowią oni, przeciwko ſekretowi ſpowiedniczemu, z pokrzywdzeniem Sakramentu, y nie ieſt to ſpoſob poſtanowiony od Boga na poprawę bliźniego, ani można go na ten koniec używać.

448. Spowiednik nie tylko pytać ſię niepowinien Penitenta o Oſobę weſpoł grzeſzącą, ala nawet ani ma dopuścić, aby ią wymieniono, ieżliby bez tego można wyraźnie grzech opowiedzieć, y to było bez naymnieyſzego Oſoby tey pokrzywdzenia. *Layman. de pœn. c. 8. n. 12.* Ale ieżliby podeyzrzenie było, iż Penitent nie czyni to dla ſwego ſzczegulnie dobra duchownego, nie powinien mu tego Spowiednik dozwolić żadnym ſpoſobem aby cudze opowiadał niedoſkonałości; bo to częſtokroć dzieie ſię nie z pra-

wdziwey żądzy poprawy bliźniego, lecż z gniewu, z nienawiści, z zazdrości, z podeyrzenia, z niecierpliwości, z własney miłości, albo też z niewiadomości y z omyłki: a tym bardziey niech nigdy Spowiednik nie przyimuie obowiązku upominania kogokolwiek z wiadomości powzietey na Spowiedzi; gdyż to podałoby spowiedź w ohydę, y niespokoyność w domu sprawiłoby, zwłaszcza gdyby się to trafiło w Klasztorze iakim, albo w domie świeckim, gdzie pospolicie Kobietyrey chcą prowadzic nad mężami, y usiłuią, żeby sludzy y służebnice szły za ich skinieniem.

449. Jako sprawa każda swoy udzielny sąd mieć powinna, tak do spowiedzi nic więcey przypuszczać się nie ma, procż własnych grzechow Penitenta. Znosić trzeba cierpliwie to, czego przyzwoitymi sposobami naprawić nie można, y do każdego zmierzenia trzeba upatrywać środkow należytych nie gwałtownych. Jednak nie przeczę temu, że w niektorych przypadkach może Spowiednik proszony od Penitenta przyiąć na się urząd upomnienia z rostropnością tey Osoby, ktora mu iest przyczyną grzechu, ieżeli ta rzecż zda się bydż pożyteczna, y ieżeli przez inszy sposob rady temu dać nie można: lepiey iednak iest rozmowić się z taką Osobą procż spowiedzi, wziąwszy od Penitenta należyte pozwolenie

lenie, ieżeli zaś procz Spowiednika kto inszy, albo sam Penitent to wykonać może, Spowiednik wdawać się tam nie powinien.

450. Na Zakończenie tey materyi, za rzecz potrzebną sądzę przyłączyć tu dobrą naukę pewnego z teraznieyszych Teologow: *Confessarii quàm parcissime loqui debent de auditis in confessione, non tantum de iis, quæ cadunt sub sigillum, sed etiam de aliis, quæ aliquando dicuntur in confessione, & quia vix aberit periculum revelationis, & quia res est de se satis obvia scandalo, maxime si fiat coram multis, aut paucis, sed in eodem loco, urbe, ubi commissum fuit scelus, & post breve tempus a peracta confessione. Quamobrem opus est magna prudentia & cautela, etiam in petendis consiliis super peccata audita in confessione, & in confitendis peccatis, quæ ipsimet commiserint audiendo vel absolvendo pœnitentes. Multominus licet, jocando referre peccata in confessionibus audita, quia est contra religionem Sacramento debitam, etiamsi non sit periculum infamiæ. Inhonestum est enim & irreligiosum, etiam circa periculum revelationis, ad jocos adhibere aut recreationem, quæ ex sanctuario accepta fuerint. Doctores passim eos reprehendunt, dicentes, privandos esse facultate audiendi confessiones, & tales confessarii partem videntur habere cum illis Babyloniis, qui temulenti (Daniel. 5.) biberunt ex sacris vasis Templi. Bassæus. V. confessio 7. n. 18.*

ROZDZIAŁ XX.

y Ostatni

Niektore srzodki do dobrego wykonywania urzędu Spowiedniczego.

451. DO ułatwienia nauki, ktorą w tey Książce kładziemy, zdaie się bydź rzecz pożyteczna dodać tu przy końcu tey pierwszey Części nie ktore osobliwe sposoby, ktore chociaż w tym dziele według potrzeby po rożnych mieyscach ukazowaliśmy, nie zawadzi iednak mieć ie tu w iedno zebrane y obszerniey opisane.

452. Nowy spowiednik uzbroiony *dobrocią, umieiętnością, rostropnością, gorliwością, y miłością,* ktore są iako się wyżey mowiło, przymioty osobliwsze tego urzędu, iako pięć kamykow czystych, ktorymi ma pokonać pysznego Olbrzyma, następuiącego na lud Boży, do sprawienia należycie powinności swoiey, ma używać następuiących śrzodkow: *Modlić się* dla zachowania dobroci, *uczyć się* dla utrzymania umieiętności, *ostrożnie postępować* dla roztropności, *bydź gorącym w duchu* dla gorliwości, y *bydź nabożnym* dla zapalenia miłości. Modlitwa iest początkiem dobroci, nauka iest zrzodłem umieiętności, ostrożnosć iest sprawcą roztropności, gorącość

cość ducha ieſt pokarmem gorliwości, a pobożność ieſt zbiorem miłości. *O Modlitwie*, iako z niey pochodzi *dobroć*, uważa S. Jan Chryzoſtom *lib.* 1. *de orando Deum*, że iako drzewa nie wydaią owocow bez wody, tak duſza Chrześciańſka nie wyda owocu *dobroci*, ieżli nie zatapia ſię uſtawicznie w wodzie modlitwy.

453. Lecż ponieważ na początku daliśmy poznać, iż *dobroć* Spowiednika nie ma bydź nie trwała, zmyślona, y przemiiaiąca, lecż ſtała zawſze, prawdziwa, y taka, ktoraby mu od dawnego czaſu w zwyczay poſzła, ktoraby pochodziła z życia niewinnego, y ktoraby ſię wſpierała na uſtawicznym we wſzelkich cnotach cwiczeniu ſię, co y tu potwierdzamy; oczywiście pokazuie ſię, iż trzeba modlitwy do pozyſkania, powiękſzenia, y utrzymania tey *dobroci*. Do czego ſądzę, za rzecz pożyteczną uważyć ten S. Obrządek, ktorego użył Chryſtus Zbawiciel naſz, kiedy nauczał pierwſzych Spowiednikow, to ieſt Apoſtołow, o czym Jan S. mowi 20. 22. *Inſufflavit in eos, & dixit eis: accipite ſpiritum S. quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*, w ktorym uczynku y ſłowach Chryſtuſowych Kościoł Katolicki uznaie y wierży poſtanowienie Sakramentu Pokuty S. *Conc. Trid. ſeſſ.* 14. *cap.* 1.

454. Lecż ponieważ ten Sakrament nie ieſt nad

inſze

inſze ſzlachetnieyſzy, y nie ieſt naypotrzebnieyſzy, dla czegoż w poſtanowieniu iego używa Chryſtus oſobliwſzego obrządku, iakiego nie użył w poſtanowieniu Eucharyſtyi, ani Krztu S. ktory ieſt drzwiami y kluczem do inſzych: tu zaś daie Ducha S. znakiem widzialnym, y takim ſpoſobem, iakiego Zbawiciel Pan w całym nayświętſzym życiu ſwoim nigdy nie używał. Powſzechna odpowiedź ieſt, że tym znakiem Chryſtus Pan chciał wyrazić to, co czynił; ponieważ Duch *S.* pochodzi przez moc tchnącą od Oyca y od Syna, y iego pochodzenie uważa ſię *ſecundùm rationem voluntatis*, to ieſt, iak opiſuie Doctor Anielſki *ſecundùm rationem impellentis & moventis in aliquid.* 1. *part. qu.* 26. *art.* 4. według czego w rzeczach cieleſnych *tchnienie* y wiatr, zowiemy duchem. Lecż my uważaiąc taiemnicę, możemy mowić, iż ponieważ uſprawiedliwienie duſzy ieſt dziełem właściwym Ducha S. a w Ludziach doroſłych, dla ktorych ſamych pokutę poſtanowiono, ieſt oſobliwym iego darem, przez ktory do uſprawiedliwienia gotuią ſię *quo pænitens adjutus viam ſibi ad juſtiam parat. Conc. Trid. ſeſſ.* 14. *cap.* 4. nie można było przyzwoiciey wyrazić przyczyny y ſkutkow tego Sakramentu.

455. Dziwnie do naſzey rzeczy przypada to, co czytamy w liście do Rzymian 8. 26. gdzie Apoſtoł uczy, iż Duch S. wzmacnia duchowną naſzę ſłabość,

wpra-

wprawiaiąc nas do modlitwy, przez ktorą dodaie nam obfitey y dziwney pomocy ku dobremu ſprawowaniu ſię: *Spiritus adjuvat infirmitatem noſtram; nam quid oremus, ſicut oportet, neſcimus, ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis (id eſt poſtulare facit & docet.)* Dla tego chcąc pokazać Spowiednikom potrzebę modlitwy, przez ktorąby ſię ſtawali y byli dobrymi, Chryſtus Pan poſtanawiaiąc ten urząd, oświadcza ſię, że im daie Ducha S. ktoryby poświęcał Penitentow, a Spowiednikom był nauczycielem modlitwy, ktora ieſt ſprawcą ich dobroci. Y zaiſte ieżli tę rzecz z gruntu uważemy, taka *dobroć* iaka ſię wyciąga po Spowiedniku, iakoż ſię może doſtąpić bez wielkiey modlitwy? a taka modlitwa iakoż bydź może bez oſobliwſzey łaſki Ducha S. codziennie opatrywać, iż tak rzekę, grzechy, a żyć bez grzechu: ſłyſzeć y widzieć uſtawiczne rozwięzłości, a bydź, iako Lot, świętym, y nienagannym w zmyſłach ſwoich: opatrywać przez cały bieg życia wrzody y gangreny nayſmrodliwſze, a mieć ręce wonnieiące mirrą y rożami: przeſtawać z zapowietrzonymi, a zachować ſię w zupełnym zdrowiu: omywać ofiary pokutne, ktore zewſząd ropieią obrzydliwą zgnilizną, a nie ſplugawić ſię, y naymniey niewyzionąć niemiłego oddechu? Ta to ieſt dziwna *dobroć* ktorey utrzymać nie można, tylko przez gorącą modlitwę, ktora ieſt darem Ducha S. y dla tego

go

go Chrystus Zbawiciel nasz *insufflavit in eos, & dixit accipite Spiritum S.*

456. Adam w stanie niewinności zostaiący miał ten przywiley, że mu wszystkie nawet nayśroższe zwierzęta były posłuszne; lecz Spowiednik ażeby rządził tak okrutnemi bestyami, iakie są grzechy, żeby go chytry wąż nie ukąsił, żeby wilk drapieżny nie roższarpał; żeby nieposkromiony lew nie udusił, żeby zdradliwa Syrena nie uśpiła, to bydź nie może chyba przez skutek modlitwy, dzieło osobliwszey łaski y dar Ducha S. Tu iuż odkryliśmy potrzebę, y poradziliśmy sposob zabieżenia iey; na ostatek to dodaiemy, iż oprocz modlitwy y medytacyi codzienney, ktorą każdy Spowiednik odprawować koniecznie musi, pożyteczna rzecz iest, za każdym razem kiedy zasiada w Konfessyonale, polecać się Chrystusowi Panu, y prosić go o pomoc osobliwszą *ad hoc ministerium recte sancteque obeundum,* iako iest w Rytuale Rzymskim, *in ordine ministrandi &c.* co y Karol S. radzi w swoich przestrogach, Wiele dobrych spowiednikow, kiedy czas pozwala, z powierzchowną układnością, poklęknowszy przez iaki moment, y pod czas słuchánia, albo przynaymniey między spowiedzią, a spowiedzią, ponawiaią to przez krotki akt strzelisty. Przestaniemy tu mowić o modlitwie, a zaczniemy o nauce.

457.

457. Mowiemy tu do tych Spowiednikow, ktorzy nim ten urząd na ſie wźieli, uczyli ſię pilnie Teologii Moralney; gdyż inaczey, przeſtroga teraznieyſza, w krotkich zawarta ſłowach, nicby im nie pomogła, lecz całą Kſięgą upominaćby ich należało. S. Bonawentura obrzydliwą nazywa taką niewiadomość *in Prolog. tract. qui dicitur Confeſſionale.* y mowi, iż to ieſt rzecz ſtraſzna, że Kapłani czy to przez niedbalſtwo, czyli też przez nieſpoſobność, nieumieią tego, co do ich urzędu należy: chociaż y Piſmo S. y Kanony Kościelne, y obſzerne Kſięgi Teologow obficie tego nauczaią. Ta nauka iak daleko ſiągać powinna, á żeby doſtateczna była, mowiliśmy na inſzym mieyſcu; tu tylko dodaiemy, iż nie ieſt Spowiednik obowiązany zaraz ſądzić w ſzczegulności o każdym grzechu, ieżeli ieſt śmiertelny albo powſzechny: *Sylvius in ſuppl. qu. 8. art. 8. qu. 7.* iako podobnym ſpoſobem doſyć ieſt ná Penitenta opowiedzieć grzech, chociażby nie potrafił ſądzić, czy ieſt śmiertelny, czy powſzechny. *Averſa de Pœnit. quæſt. 10. ſect. 3.*

458. Chociaż z początku pilnie uczył ſię Teologii Moralney, iednak Spowiednik po otrzymaney approbacie, lubo podług zwyczaiu wielu Dyecezyi więcey do examinu nie bywa pociągany, nie powinien zaniedbywać tey nauki *Præpara opus tuum*, u-

pomina Duch S. *Prov.* 24. 27. lecz że niedoſyć ná tym, wraz dodaie *& diligenter exerce agrum tuum*; Hebrayczyk czyta, *& inſtanter urge illud in agro ibi Cornel. à lap. ib.* Lecz toż ſamo właśnie radzi Mądrość *Eccl.* 24. 40. mowiąc o ſobie: *Ego ſapientia effudi flumina*, y przydaie: *Ego quaſi trames aquæ immenſæ de fluvio*, to ieſt iako obfity kanał, ktory bezprzeſtannie dodaie wody ná polanie y ſprawienie żyżności w miſtycznym Ogrodzie duſzy naſzey: *Dixi rigabo hortum meum, & inebriabo prati mei fructum. Ib.* 41. Ziemia odziana w Kwietniu ziołami y liściem piękny czyni pozor y nadzieię potrzebnych owocow; niechże tylko w ſierpniu zbyteczna ią obeymie ſuchość, ginie ta piekność, y oraz z nią ginie ſpodziwany pożytek. Człek mocny y ſilny pomierną á uſtawiczną pracą utrzymuie y pomnaża ſiły, niechże ieno zacznie prożnować, y nie chodzi, lecz każe ſię noſić, czym bardziey ſił ochraniać będzie, tym więcey ich utraci. To ſamo częſtokroć przytrafić ſię może Spowiednikom, ktorzy w początkach urzędu ſwego pełni ducha y gorliwości, maiąc w świeżey pamięci potrzebne nauki, zachęceni nawet przez nowośc rzeczy, y w tych początkach wſparci obfitſzą pomocą łaſki Bożey, wſzyſtko ná ow czas umieć chcieli, nie przeſtawali czytać y radzić ſię, bo niechcieli nigdy przeſtawać uczyć ſię. Lecz cożdzie-

ie

ie ſię na potym? czym daley w lata, tym bardziey przykrzą ſobie czytanie; y tak co z młodu był uczonym, ſtaie ſię ná ſtarość proſtakiem, y co był przedtym głownym rzemieśnikiem, ledwo ieſt pomiernym parobkiem.

459. Ubolewał ná ten nieporządek zá czaſow ſwoich wielki Kardynał Fryderyk Borromeuſz, naſtępca tak w Biſkupſtwie, iako y w cnotach pokrewnego ſwego Sw. Karola, w upomnieniu mianym do Duchowieńſtwa Dyecezyi ſwoiey *Ragion Synod.* 11. *Vol.* 1. gdzie dobrze uważa, iż nie przeto Spowiednicy, że w początkach examinowani byli, mogą bydź wolni ná ſumnieniu ieżeli zaniechali czytania. Mowił on, iż examen ieſt rzecz zawodna, ponieważ częſtokroć przez omyłkę y ten uznany bywa zá ſpoſobnego, ktory w iſtocie nie ieſt ſpoſobny; lecz ta omyłka nie ieſt tak wyſtępkiem examinuiącego, iako bardziey examinowanego, ktory należycie przygotowanym bydź powinien, owoż tedy każdy nieprzeſtannie zawſze czytać ma; ten ktory był zdolnym, żeby zá czaſem nieſtał ſię niezdolnym, ktory był niezdolnym, żeby kiedyż tedyż zdolnym zoſtał: zwłaſzcza gdy niemaſz obſzernieyſzey nauki nad moralną Teologią, gdzie iako łatwo ieſt omylić ſię, tak każda omyłka ieſt bardzo ſzkodliwa, á iako omyłki lekarſkie grzebią ſię w ziemi, tak Spo-

wiednicze w piekle. Przydaymy ieſzcze, iż ponieważ teraźnieyſzych czaſow tak wiele namnożyło ſię rozmaitych y przeciwnych ſobie zdań y opinii, trzeba wiele czaſu y wielkiey pilności, żeby ie przeyzrżeć, rozeznać, y ſpamiętać.

460. Dotknąwſzy zlekka tey materyi, dla odnowienia tego, co ſię wyżey obſzerniey mowiło o potrzebie nauki w Spowiedniku, przeſtrzeżmy go teraz iak y z kąd uczyć ſię ma. Do ſpoſobu uczenia ſię należy pilność; uſtawiczność, uważanie rzeczy, ſtoſowanie iedney nauki do drugiey, poznanie przyczyn y rożnicy między iednym á drugim. Do drugiey zaś Części należy wybor Autorow: lecz miedzy tak wielo, iak ich ieſt teraz, co zá ſpoſob rozeznać dobrych od złych, albo przynaymniey nayiepſzych od dobrych?

461. Podoba ſię nam zdanie uczonego wielce Melchiora Kano *lib. 8. de Loc. Theol. cap. 2. §. Tres itaque*: ktora to tak doſkonała Kſięga, może ſłużyć y naſzemu Spowiednikowi: *Hoc eſt*, mowi on, *vera Theologia, in qua omnia inſunt quæ ſunt in Theologo requirenda: ſcientia Dei, cœleſtium rerum cognitio, humanarum prudentia & uſus, ut ſine his perfecta Doctoris Chriſtiani diſciplina eſſe non poſſit*; co iak przyſtoi Spowiednikowi, podobno bardziey niż żadnemu inſzemu Nauczycielowi, każdy widzi; á zá tym ubole-

wać

wać trzeba, iż niektorzy Teologowie tego, iak należało nie pokazali, rozſzerzaiąc ſię w pewnych naukach, o ktorych mowić można, co napiſano 1. *Tim.* 1. 4. *quæſtiones præſtant magis, quàm ædificationem Dei*, przeciwko celowi takowey nauki: *quæ eſt charitas de corde puro & conſcientia bona Idem. ib.* 4.

462. Podobne zdanie ieſt uczonego Kardynała de Luca *Relat. Cur. in annot. ad diſc.* 2. że to ieſt rzecz nieprzyſtoyna, iż niektorzy teraźnieyſzych czaſow dla chluby y prożney chwały wprowadzili w Teologią ſubtelne Metafizyczne ſpekulacye y zatrudniaią ſzkołę nowemi y wymyślnemi Kweſtyami, opuſzczaiąc nauki poważnieyſze y pożytecznieyſze, iako to ieſt Teologia Moralna, Kanony Kościelne, zkąd ſię uczyć należy owey świętey roztropności, ktora tak wielce potrzebna ieſt do rządzenia duſz ludzkich. Ná to zdanie y my przyſtaiemy, upominaiąc nowych Spowiednikow, ażeby ſię nie chwytali owocow leśnych y gorżkich, ale raczey dobrych, ſoczyſtych y doyżrżałych; to ieſt, ażeby nauczywſzy ſię z Teologii ſzkolney tego tylko, co ieſt potrzebna dla Oſoby duchowney, całe przyłożyli ſię do Theologii Moralney y do Kanonow świętych, ktorych nie wiedząc, *Confeſſiones audire, & pœnitentias injungere vix quiſquam poteſt*, mowi Melchior Kano *lib.* 8. *de loc. Theol. cap.* 2. *ne divinando, de proprio reſpondeant.*

463. Niech tedy ma baczność Spowiednik naſz, czego, iak, y gdzie uczyć ſię ma: niech żadnego nie gani Teologa, ale dla ſiebie niech wybierze naylepſzych, y ktorzy naybardziey zgadzaią ſię z powſzechną nauką Kościoła S. z uſtawami ſtolicy Apoſtolſkiey, ze zdaniem naywyżſzych Papieżow y Oycow świętych dobrze zrozumianych, nie wymyślnie tłumaczonych, czego częſtokroć uczynić nie można, nie widząc całego związku nauki ich, y z łatwieyſzych ſłow nie dochodząc ſenſu w zawilſzych. Niech rownie unika Teologow zbyt oſtrych, iako y zbyt pobłażaiących, á niech naśladuiąc roſtropnych y uczonych nie uwodzi ſię nowością.

464. Trzeci śrzodek potrzebny Spowiednikowi do dobrego ſprawowania urzędu ſwego, ieſt *oſtrożna roſtropność*, ktora obſzernie ná wſzyſtkie urzędy y ná całe życie każdego rozciąga ſię, o czym traktuie Salomon w Piśmie S. My zaś co do naſzey potrzeby uważamy trzy punkta: rzecz, Oſoby, y ſpoſob poſtąpienia.

465. Co do ſpoſobu poſtępowania, upominamy Spowiednika naſzego, ażeby ſię ſtrzegł zbyteczney poufałości, bo ta nieznacznie prowadzi do wolnego, lekkomyślnego y nieroſtropnego poſtępowania, co może urazić, á czaſem zgorſzyć Penitenta. Wyciąga tego imię *Oyca Duchownego*, ktore poſpolicie wier-

wierni daią Spowiednikom, ktore to imie, chociaż ieſt znakiem miłości, ieſt iednak oraz znakiem uſzanowania, powagi, przyſtoyności y religii. Uważaią niektorzy Doktorowie, iż nie maſz związku ściśleyſzego, iako między Spowiednikiem á Penitentem, kiedy mu duſzę ſwoią odkrywa; y *cap. Omnis* 30. *q.* 1. wyraża ſię, iż iako krzczony ſtaie ſię Synem duchownym krzczącego, tak Penitent ſtaie ſię ſynem Spowiednika. Nie wchodziemy tu w rozſtrząśnienie, czy to pokrewieńſtwo w pewnych okolicznościach odmienia poſtać grzechu? czemu nie ktorzy przeczą, á inſi, iako ſię y nam widzi, twierdzą; to tylko mowiemy, iż to pokrewieńſtwo ieſt bardzo niebeſpieczne, kiedy nie maſz oſobliwſzey oſtrożności.

466. Niech uważa Spowiednik, żeby w rozmawianiu z Penitentem ſłuſzney nie przeſtąpił ścieszki: *non ivit ſervus tuus quoquam*, rzekł Giezy do Elizeuſza 4. *Reg.* 5. 25. lecz Prorok S. zaraz mu ná oczy wymiotał błąd iego; żądza zyſku zaślepiła niedobrego chłopca, ktory przypuściwſzy do ſerca łakomſtwo, y ſkutkiem zamyſł ſwoy wykonawſzy, przydawał, iak zwyczay, winę, do winy, chcąc ſię pokazać niewinnym, aż otrzymał karę. Niechże ma baczność Spowiednik ná poruſzenie umyſłu ſwoiego, á ieżeli co poſtrzeże nagannego, niech zaraz przytłumi: niech ſię obchodzi z miłością y łagodnością,

ścią, lecz nie z zbytnią poufałością, nie z niecierpliwością, ale z ſkromnością, ażeby Penitent *ita eum colat, quaſi Patrem, ita admiretur, quaſi quotidie novum cerneret. D. Hieron. lib. 2. Epiſt. 22.*

467. Nie tylko z Penitentem przyſtoynie obchodzić ſię należy, ale też uważać trzeba, co z nim mowić wolno, czego nie wolno. Co to ieſt Konfeſſyonał? Możnaby odpowiedzieć, iż ieſt to druga Golgota, gdzie CHRYSTUS Pan nie przeſtawa przenayświętſzey krwie wylewać ná obmycie duſz. Można odpowiedzieć, y owſzem należy, iż to ieſt mieyſce święte, gdzie codziennie odnawia ſię Taiemnica odkupienia świata, gdzie BOG człeka przyimuie zá przyiaciela y zá ſyna ſwego, gdzie ſię ſzarpie cyrograf śmierci wieczney, piekło ſię zamyka, niebo ſię otwiera. Lecz, ieżli to tak ieſt, nie trzeba rozmawiać przy Konfeſſyonale, iak tylko o tym co ſię tam czyni, to ieſt o zbawieniu wiecznym, y o chwalę Bożey, lubo o tym tylko, co do tego celu ſłużyć może. Kto inaczey czyni, ściąga ná ſię gniew y karę Chryſtuſową, ktory wypędził z mieyſca poświęconego Oſoby świeckie: taki Spowiednik nie wie gdzie ieſt y co czyni, o czym iuż mowiło ſię.

468. *Po trzecie*, należy mieć baczność ná Oſoby, chociaż wſzyſtkich trzeba przyimować y ſłuchać z miłością, y cierpliwością, nie wſzyſtkich iednak iednoſtaynie

ſtaynie, czego w Ewangelii S. y w dziełach Chryſtuſowych obfite widziemy dowody. Kobietę poſtrzeżoną w cudzołoſtwie odprawił w kilku ſłowach; z Samarytanką zabawił ſię dłużey, lecż nie zbyt długo: iakośmy iuż uważali; z Magdaleną pokutuiącą poſtąpił inaczey, lecż przy świadkach; z Faryzeuſzami, obłudnikami y złośliwemi poſtępował ſrodze; z proſtym poſpolſtwem obchodził ſię bardzo łagodnie; wynioſłemu Piłatowi czaſem nic nie odpowiedział; do Zacheuſza ſam pierwſzy odezwał ſię.

469. Wiemy o S. Filippie Neryuſzu, iż w Rzymie przez lat 30. Damę iednę znaczną ſpowiadaiąc, twarzy iey nie widział, co było ſkutkiem tey oſtrożności, ktorą my tu zalecamy. Nie mowi ſię, iż nie patrzał na Penitentow, ale tylko iż nie patrzał ná tę pewną Penitentkę; gdyż oſtrożny y roſtropny Spowiednik powinien tę rożność uznać, y uważyć, że z niewiaſtami więkſzey daleko trzeba oſtożności, ktorey czaſem oſobliwſza bywa przyczyna względem oſoby, płci lub wieku, á według reguły powſzechney, gdzie więkſze ieſt niebeſpieczeńſtwo, tam więkſzey potrzeba oſtrożności.

470. Przydaymy z pobożnym Tomaſzem á Kempis *lib.* 1. *de imitat. Chriſti cap.* 8. że nawet z dziećmi trzeba ſię obchodzić bardzo oſtrożnie, chroniąc ſię naymnieyſzey poufałości, z ktorymi według rożno-

ści kraiow należy mniey lub więcey bacznie postępować w samych nawet uczynkach niewinnych, y z przyrodzenia swego żadnemu niepodległych podeyrzeniu. Podobnym sposobem sprawować się trzęba, kiedy się zdarzy, iż Spowiednik użyty będzie czasem do pogodzenia iakiey nieprzyiaźni między osobami, albo kiedy nawiedza chorych, zwłaszcza niewiasty, z ktoremi roztropna przestroga iest wielu mądrych Spowiednikow, nigdy nie zostawać sam ná sam, á przynaymniey żeby drzwi otwarte były, co wyżey iest opisano. Lecz dla zupełnieyszey w tey mierze nauki, iak Kapłani, czy to w Kościele, czyli też ná iakimkolwiek mieyscu z ludzmi postępować sobie maią, iest bardzo przykładne upomnienie od S. Franciszka Xawerego Xiędzu Barzeuszowi Missyonarzowi w Jndyach dane, ktore widzieć można w listach tego Swiętego nie dawnemi czasy wydrukowanych w Księdze czwartey w Liście czwartym, gdzie mowi, iż tak postępować trzeba z naypoufalszemi y nayprzyiaźnieyszemi tak domownikami iako y obcymi, iakobyś nieomylnie wiedział, że w przyszłym czasie maią się stać twymi nieprzyiaciołami. Tym sposobem, mowi Swięty, nie będą mogli urągać, ani obiawiać to, cobyśmy chcieli mieć skrytego, interessa tak nasze iako y Boskie zostaną się w całości, dusza tą rostropnością rządząca się będzie wol-

na

na od wſzelkiey troſkliwości, nieſtatek przyiacioł nie uprzykrzy ſię, owſzem doświadczaiąc ich odmiany nauczemy ſię trzymać ſię ſamego BOGA ſpokoynie, czynić wſzytko dla Jego miłości, y przytomność Jego mieć ná pamięci.

471. Zoſtaią ſię dwa śrzodki oſtatnie, to ieſt gorącość ducha, ktora utrzymuie ochoczą gorliwość, y nabożeńſtwo, ktore zapala miłość; ktore to śrzodki ponieważ w duſzy oziębłey znaydować ſię nie mogą, my też niepotrafiemy, iakby ie ułatwić, chyba upominaiąc naſzego Spowiednika, ażeby ſię ſtrzegł upadać w nędzny ſtan leniſtwa, ktore, ieżli nie będzie oddalone, urząd ten tak wyſoki zhańbić może, y iego ſamego potępić ná wieczne zgrzytanie zębow.

Koniec Pierwſzey Części.

REGESTR
Rzeczy zawartych w tey Części Pierwſzey.
Doſkonałość Chrześciańſka.

Liczba, ktora ſię w tym Regeſtrze kładzie, nie znaczy karty, ale paragraf.

Grzechy y ná nie Lekarſtwa.

Nieczyſtość.

Nienawiść bliźniego.

Niewiadomość w Penitencie.

Win-

Niewiasty.

Obranie Stanu.

Odpadanie w grzech.

Okkazya czyli przyczyna grzechu.

Opinie czyli mniemania.

Penitent.

Pokuta iako Sakrament.

Pokuta w inſzym rozumieniu, czyli doſyćuczynienie.

Na-

Rostropność Spowiednika.

Rozgrzeszenie.

Pi-

Rządzenie Duchowne Penitentow.

Niech nie będzie łatwy Spowiednik w dozwalaniu ślubow albo przysięg, tym bardziey niech tego nigdy nie radzi *num.* 430.

Niektorzy Spowiednicy maią dobrą wolę, ale nie rozum, przeto bardziey szkodzą, niż pomagaią Penitentom. *ibidem*

Ustawy Chrześciańskie przekładać należy, dzieląc Rady od Przykazania *numero.* 334.

Swięty Grzegorz w swoim Pastorale iest naylepszym tego rządzenia Nauczycielem. *numero.* 413.

Sekret Spowiedzi.

Boska opatrzność strzeże ięzyka Spowiednikow. *num.* 433.

Wiadomość powzięta ná Spowiedzi wcale niema żadnego używania między ludzmi *numero.* 434.

Zadnym sposobem nie można naymnieyszego dać porozumienia o rzeczach słyszanych ná Spowiedzi, chociażby szło o oddalenie naywiększego nieszczęścia. *ibidem.* Nie można o tym mowić z Penitentem oprocz Spowiedzi, bez wyraźnego iego pozwolenia. *num.* 435.

Spowiednik iakimkolwiek sposobem spytany o tym, co wie z spowiedzi, może zawsze odpowiedzieć, że nic nie wie. *num.* 436.

Sposob poradzenia się o rzeczach ná spowiedzi trafiaiących się. *n.* 437.

Może spowiednik podczas spowiedzi mowić z Penitentem o tym, co od niego słyszał w spowiedziach poprzedzaiących. *n.* 439. *&* 440.

Ostrożność w mowieniu o rzeczách słyszanych ná spowiedzi, o ktorych też z kąd indąd ma się wiadomość. *num.* 441.

Jest nauka, że nie godzi się mowić o rzeczach słyszanych ná spowiedzi, nawet nie wymieniaiąc Osoby. *num.* 443.

Przełożeni Zakonni nie mogą użyć wiadomości powziętey ná spowiedzi do rządow powierzchownych. *num.* 444.

Kaznodzieia nigdy nie powinien mowić, że to słyszał ná spowiedzi. *ibidem.*

W tych okolicznościach z uwag do prawdy podobnych częstokroć trafiaią się skutki bardzo nie pomyślne. *ibidem.*

Nie łatwo trzeba prosić Penitenta o pozwolenie mowienia o spowiedzi. *num.* 446.

Mowić przez żart w dyskursie o spowiedzi, iest świętokradztwo, y takim Spowiednikom należy zakazać słuchać spowiedzi. *num.* 450.

Skrupuły.

Są katownią dla Spowiednika, á przyczyną rozpaczy dla Penitentá. *num,* 66. Po-

Słowa y Mowy Spowiednika.

Sollicytacya czyli do grzechu pociągnienie podczas Spowiedzi.

Spawiedź Sakramentalna.

Spo-

Upomnienie przez Spowiednika.

Wątpliwośći.

Zal zá grzechy

KONIEC.

511
357
~~870~~ stron

311

